

CUVÂNTAREA TOVARĂȘULUI I. V. STALIN LA CONGRESUL AL XIX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE

MOSCOVA 15 (Agerpres) — TASS transmite cuvântarea rostită de I. V. Stalin la 14 Octombrie, la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.

(Apariția la tribună a tovarășului Stalin este întâmpinată de delegați cu aplauze furtunoase, care nu conțin vreme îndelungată, transformându-se în ovații. Toți se ridică în picioare. Aclamații: „Tovarășului Stalin — ura!“, „Trăiască tovarășul Stalin!“, „Slavă marelui Stalin!“).

Tovarășii!

Permiteți-mi, în numele Congresului nostru, să exprim mulțumiri tuturor partidelor și grupurilor frățești ai căror reprezentanți au onorat Congresul nostru cu prezența lor sau care au trimis Congresului mesaje de salut, — pentru salaturile prietenești, pentru urările de succese, pentru încredere. (Aplauze furtunoase, prelungite, care se transformă în ovații.)

Pentru noi este deosebit de prețioasă această încredere, care înseamnă hotărârea de a sprijini partidul nostru în lupta sa pentru un viitor luminos al popoarelor, în lupta sa împotriva războiului, în lupta sa pentru menținerea păcii. (Aplauze furtunoase, prelungite.)

Ar fi greșit să se creadă că partidul nostru, care a devenit o forță puternică, nu mai are nevoie de sprijin. Aceasta nu este just. Partidul nostru și țara noastră întotdeauna au avut și vor avea nevoie de încrederea, de simpatia și de sprijinul popoarelor frățești de peste hotare.

Specificul acestui sprijin este că orice sprijin dat năzuințelor de pace ale partidului nostru de către orice partid frățesc înseamnă totodată sprijinirea propriului popor în lupta pentru menținerea păcii. Când muncitorii englezi, în 1918—1919, în perioada atacului armat al burgheziei engleze

împotriva Uniunii Sovietice, au organizat lupta împotriva războiului sub lozincă „Jos mâinile de pe Rusia“, aceasta a fost sprijinirea, — sprijinirea în primul rând a luptei propriului popor pentru pace, iar apoi și sprijinirea Uniunii Sovietice. Când tovarășul Thorez sau tovarășul Togliatti declară că popoarele lor nu vor lupta împotriva popoarelor Uniunii Sovietice (**aplauze furtunoase**), aceasta înseamnă sprijinirea, — sprijinirea în primul rând a muncitorilor și țăranilor din Franța și Italia, care luptă pentru pace, iar apoi și sprijinirea năzuințelor de pace ale Uniunii Sovietice. Acest specific al sprijinului reciproc se explică prin faptul că interesele partidului nostru nu numai că nu contrazic interesele popoarelor iubitoare de pace, ci, dimpotrivă, se contopesc cu aceste interese. (**Aplauze furtunoase.**) În ceea ce privește Uniunea Sovietică, interesele ei în general nu pot fi despărțite de cauza păcii în întreaga lume.

Se înțelege că partidul nostru nu poate să rămână dator partidelor frățești și că el însuși, la rândul său, trebuie să le sprijine atât pe ele, cât și popoarele lor în lupta lor pentru eliberare, în lupta lor pentru menținerea păcii. După cum se știe, el chiar așa procedează. (**Aplauze furtunoase.**) După ce partidul nostru a luat puterea în 1917 și după ce partidul a luat măsuri reale pentru lichidarea asuprii capitaliste și moșierești, reprezentanții partidelor frățești, admirând curajul și succesele partidului nostru, i-au dat titlul de „brigadă de șoc“ a mișcării revoluționare și muncitorești mondiale. Prin aceasta ei își exprimau speranța că succesele „brigăzii de șoc“ vor ușura situația popoarelor care lăncezesc sub jugul capitalismului. Cred că partidul nostru a îndreptățit aceste speranțe, îndeosebi în perioada celui de al doilea război mondial, când, zdrobind tirania fascistă germană și japoneză, Uniunea Sovietică a salvat popoarele Europei și Asiei de primejdia robiei fasciste. (**Aplauze furtunoase.**)

Firește că a fost foarte greu de a îndeplini acest rol de cinste atâta timp cât „brigada de șoc“ a fost una singură, și atâta timp cât ea a trebuit să îndeplinească acest rol de avangardă aproape singură. Dar asta a fost odată. Acum, lucrurile stau cu totul altfel.

Acum, când din China și Coreea până în Cehoslovacia și Ungaria au apărut noi „brigăzi de șoc“ — țările de democrație populară —, acum partidului nostru îi este mai ușor să lupte, iar munca a pornit și ea mai cu spor. (**Aplauze furtunoase, prelungite.**)

O atenție deosebită merită acele partide comuniste, democratice sau muncitorești-țăărănești care nu au venit încă la putere și care continuă să-și ducă munca sub călcâiul draconicelor legi burgheze. Lor le este desigur mai greu să-și ducă munca. Totuși, lor nu le este atât de greu să-și ducă munca cum ne-a fost nouă, comuniștilor ruși, în vremea țarismului, când și cea mai mică mișcare înainte era declarată cea mai gravă crimă. Totuși, comuniștii ruși au rezistat, nu s'au speriat de greutăți și au cucerit victoria. La fel va fi și cu aceste partide.

Dece acestor partide nu le va fi totuși atât de greu să-și ducă munca, în comparație cu comuniștii ruși din perioada țarismului?

Pentru că, în primul rând, ele au în fața ochilor asemenea exemple de luptă și de succese ca cele existente în Uniunea Sovietică și în țările de democrație populară. Prin urmare, ele pot învăța din greșelile și succesele acestor țări, și astfel să-și ușureze munca.

Pentru că, în al doilea rând, însăși burghezia — principalul dușman al mișcării de eliberare — a devenit alta, s'a schimbat în mod serios, a devenit mai reacționară, a pierdut legăturile cu poporul și s'a slăbit pe sine însăși. Se înțelege că și acest fapt trebuie să ușureze munca partidelor revoluționare și democratice. **(Aplauze furtunoase.)**

Înainte, burghezia își permitea să facă paradă de liberalism, apăra libertățile burghezo-democratice și își crea astfel popularitate în popor. Acum, din liberalism nu a rămas nici urmă. Nu mai există așa numita „libertate individuală“, drepturile individului sunt recunoscute acum numai aceluia care are capital, iar toți ceilalți cetățeni sunt considerați material uman brut, bun numai pentru exploatare. Principiul egalității în drepturi a oamenilor și națiunilor a fost călcat în picioare, fiind înlocuit cu principiul drepturilor depline ale minorității exploatare și al lipsei de drepturi a majorității exploatare a cetățenilor. Steagul libertăților burghezo-democratice a fost aruncat peste bord. Cred că acest steag va trebui să-l ridicați voi, reprezentanții partidelor comuniste și democratice, și să-l duceți înainte, dacă vreți să strângeți în jurul vostru majoritatea poporului. Altcineva nu are cine să-l ridice. **(Aplauze furtunoase.)**

Înainte, burghezia era socotită drept capul națiunii, ea apăra drepturile și independența națiunii, punându-le „mai presus de orice“. Acum, din „principiul național“ nu a rămas nici urmă. Acum, burghezia vinde drepturile și independența națiunii pe dolari. Steagul independenței naționale și al suveranității naționale a fost aruncat peste bord. Nu încapă în doială că acest steag va trebui să-l ridicați voi, reprezentanții partidelor comuniste și democratice, și să-l duceți înainte, dacă vreți să fiți patrioți ai țării voastre, dacă vreți să deveniți forța conducătoare a națiunii. Altcineva nu are cine să-l ridice. **(Aplauze furtunoase.)**

Așa stau lucrurile în prezent.

Se înțelege că toate aceste împrejurări trebuie să ușureze munca partidelor comuniste și democratice care nu au venit încă la putere.

Așa dar, există toate temeiurile să contăm pe succesele și victoria partidelor frățești în țările în care stăpânește capitalul. **(Aplauze furtunoase.)**

Trăiască partidele noastre frățești! **(Aplauze prelungite.)**

Să trăiască ani mulți conducătorii partidelor frățești! **(Aplauze prelungite.)**

Trăiască pacea între popoare! **(Aplauze prelungite.)**

Jos ațâțătorii la război! (Toți se ridică în picioare. Aplauze furtunoase, care nu conținesc vreme îndelungată, transformându-se în ovații. Aclamații: „Trăiască tovarășul Stalin!“, „Tovarășului Stalin — ura!“, „Trăiască marele conducător al oamenilor muncii din întreaga lume, tovarășul Stalin!“, „Marelui Stalin — ura!“, „Trăiască pacea între popoare!“.) Urale.)

CONȘTIINȚA LUMII

Pe lume nu e nume mai de preț,
Născut cu noi din veacul greu și trist,
Un nume să răsunе mai măreț
Decât înaltul titlu

— comunist.

Il poartă dintre oameni cei mai buni :
Mineri, ostași, țărani, poeți.
...In noi stă adunat din timp străbun
Ce-i mai curat și ce-i mai îndrăzneț.

E dela Marx și Engels 'naltul nume,
Din urmă cu un veac noi îl purtăm.
Deatunci asupraitorilor din lume
Mormântul pe vecie le săpăm.

Strânși toți în a lui Lenin mare-armată
A vremii conștiință sîntem noi.
Invinși n'am fost și nu vom fi vreodată,
Căci sîntem viitorul lumii noi.

In lupte mari, popoarelor, sub soare,
Sunt Comuniștii pururea îndemn,
Cum Moscova e stea strălucitoare
Și pentru pacea lumii 'naltul semn.

Când unul a căzut, în loc o sută
Deschis-au frontul, focul l-au deschis.
Sub steagul roș desfășurat de luptă
Cu marele Partid noi am învins.

Octombrie și'n țara mea de-aici
Lângă Carpați și mare azi învinge
El oțelește vieți de bolșevici.
Lumina lor cât cerul nu se stinge.

Și Lenin, Stalin drumul ne arată,
Pământul cum va fi tot ei ne-au spus
Și flamura de lupte'mpurpurată
Spre Socialism o ridicăm mai sus.

AM VÂRSTA ȚĂRII MELE TINERE

Am vârsta țării mele tinere
și-mi număr anii după sborul ei.
Anul e mare cât doi, sau cât trei,
și când privirea e-ațintită înainte
nu anii timpului, ci-ai faptei
brăzdează-aducerile-aminte.

Urmașii vor privi spre vremea noastră
ca spre-alfabetul vremii lor.
Iar zilele acestea, lupta aspră,
și visul neinvins, dogoritor,
vor sta'n istorie cu'n scris nemuritor.

Când timpul îndărăt l-împing să sboare,
să văd în tot ce-a fost — ce va veni,
la pietrele-unghiulare
ale acestor neclintite temelii
m'opresc o clipă, și aud crescând,
din pagini grele, lupta, ca un vânt.
Ca trupul Dunării, când se desghiață
istoria o-avem de-atunci în față.

Revăd acel Noembre 46.
Doar seceta'n Moldova treerase,
și albi de foame 'n fabrici muncitorii
mânau mașinile, ne'nduplecați.
O iarnă cruntă și-adunase norii.
Cum vom uita copiii nemâncăți
și dansul nebunesc de milioane,
salariile ce se-umflau într'una
topîndu-se 'ntre degete ca spuma,
și bursa neagă, bandele fasciste?
Venea o iarnă clănțănind de foame.
Atunci, în vâlmășagu'ncins de liste
noi am votat, — și pentru'ntâia oară
aleșii noștri'ntruchipau o țară.
În mâini de fier fu prinsă cârma țării.

Părea un haos — și deschis-am drum.
Partidul ne-a condus spre largul zării,
ce-a fost atunci speranță-i viață-acum.

M'opresc, apoi, la cerul clar de Marte.
Se împlinise veacul din Islaz.
Peste coroanele regale sparte
Republica urca, strălucitoare.
Atunci — ce vie-i amintirea azi! —
noi am votat, cu pumnii strânși în muncă,
întâia noastră Mare Adunare,
ce-avea să'nscrie în neșterse file
că ale noastre sunt, pentru deapururi,
uzinele unde-am robit amar de zile.
Pe-atunci, gospodăria colectivă
abia mijeja, — și'n anii ce urmară
ce iureș a cuprins întreaga țară!
An 48, de mult călătorit,
ce mândri suntem că te-am făurit!

Și peste ani, când vom căta'napoi,
la toamna-aceasta din 52,
avea ne va reveni în minte.
Și — cum tovarășul Gheorghiu-Dej ne-a arătat —
va fi demult Canalul drum deschis,
furnale noi vor scoate-oțel fierbinte,
și'n țară nu vor fi demult răzoare,
în mii de volți Bicazul va fi 'nchis,
și Capitala va fi port bătrân la mare.
Și noi construcții, uriașe,
la care-acum nici nu gândim,
vor crește lângă sate și orașe
pe minunatul patriei țărâm.
Și pentru tot ce-atunci va fi făptură,
noi știm că încă-odată ne-am legat
și zilelor de azi le-am dat măsură
cu votul luptei noastre, apăsate.
Și oricât timp va trece, de acum,
noi nu ne vom opri nicicând, din drum,
privind lumina țării staliniste.
Și drumu-i nesfârșit, ca largul zării,
iar vârsta noastră este vârsta țării.

LUMINILE COMUNISMULUI

— Din jurnalul de corespondent —

PIAȚA ROȘIE LA MIEZUL NOPTII

Se cern din înălțimi lumini albastre
și mauzoleu-i monument de nea.
Ca trandafiru'n nevăzute glastre
pe Cremlin steaua roșie se-aprindea.

Arătătorul auriu pe Spaski
despică drum măreței nemuriri.
Din Capetown până'n ghețurile-Alaskii
fintesc spre el milioane de priviri.

Cândva îi ascultam bătaia clară
în cine știe ce ascuns subsol,
îmi aducea nădejdi în călimară
ca viersul să nu-mi sune trist, în gol.

Și azi e-aici, la zece pași de mine,
în fiecare noapte îl ascult,
iar sunetele-i 'nalte, cristaline
trezesc în mine gânduri de demult...

Erau câțiva ce-i ascultau bătaia,
un pumn de oameni veșnic urmărit;
le aprinsese'n suflete văpaia
al „Aurorei“ aprig bubuit.

Iar azi... să fi trecut milenii oare?...
când sunetele'n mreaja lor te prind
simți parcă Piața Roșie o mare
de suflete în unison svâcnind,

Simți lângă tine umăr lângă umăr
dârzenii întrupate în mulțimi,
și neamuri și noroade fără număr
cu-aceleași năzuinți spre înălțimi.

Și parcă toți privesc către-o fereastră
în care ard lumini fără sfârșit ;
de-acolo luminează calea noastră
al vieții făurar neobosit.

...Solemna melodie lung vibrează
și zboară'n noaptea de argint și pluș,
iar eu gândesc că'n ea se'ntruchipează
pentru popoare-un necurmat urcuș.

ERMITAJ

Apușu-și zăvorea comoara
de aur rece, înecat.

Plutea pe apa Nevej seara
cu vălu-i fin, catifelat.

În Ermitaj prin largi ferestre
talazul nopții lin curgea.

Doar pe pereți străvechea zestre
în purpuriu vestmânt sclikea.

O rază roșie pe-o coloană
mai risipea lumini de vis.

Madona mică din icoană
privea cu zâmbetu-i deschis.

În fața ei, sub vălul serii,
stăteau de vorbă'n sfat domol
cu ochii limpezi — pionierii
și'nstructorul de comsomol.

„Renaștere... Culoare... Noul...
Imagini... Umanism“... Părerii,
frânturi de vorbe, ca ecoul,
sburau prin marile'ncăperi.

În fiecare trăsătură
întrezăreau un gând adânc.
„E o minciună arta pură!“
striga înflăcărat un țânc.

Parcă eram cuprins de-o vrajă
(Și nu vream vraja să o rup.)
Stăteam acolo ca de strajă
cu ochii ațintiți la grup...

...Cum poți da oare glas mândriei
de a urma exemplul viu
al țării'n care și copiii
pe Rafael de mici îl știi ?

STALINGRAD, STRADA PĂCII

— fiului meu —

...Lumina primei raze despică înoptarea,
Căzând pe-un geam cu luciul deodată 'mprospătat.
Clăbuci subțiri de nourii clătesc în grabă zarea
Doar valul de pe Volga e încă 'nnegurat.

Pe strada Păcii pașii în zori de zi mă poartă.
Îți vine-a crede oare că-aici domneau ruini ?
De strajă-i bucuria la fiecare poartă,
miroase totul proaspăt a rouă și-a lumini.

Un chip cu ochii încă plutind pe-a nopții undă
la marile ferestre în zâmbet a'nflorit,
iar dincolo o mână de copilaș, rotundă,
s'avântă — ciocârlie — spre roșul răsărit.

...Sunt zece ani de-atuncea. Prin locurile-acestea
curgea al bătliei încrâncenat șuvoi.
Azi fiecare piatră destăinuie povestea
atâtor fii ai slavei, nemuritori eroi.

Căscau orbite triste ruine pârjolate
 și fiecare petec de țărână sângera,
 da'n umede tranșee, sub ale nopții site,
 în ostășescul suflet un nou oraș creștea.

...Și iată azi orașul visat sub ploi de-obuze :
 arcade și coloane, palate, scuaruri verzi,
 lumini multicolore țâșnite din havuze
 și parcurile-umbroase în care pașii-ți pierzi.

Pe strada Păcii dorul în zori de zi mă poartă.
 Miroase totul proaspăt a rouă și-a lumini.
 De strajă-i bucuria la fiecare poartă,
 pe chipuri strălucește, pe case, pe grădini.

...Să fie oare ceața subțire-a aurorii ?
 Dar mie mi se pare că strada-i făr' hotar,
 se prelungeste parcă în zare, peste norii
 care plutesc — corăbii — pe-oceanul milenar,

străbate parcă Volga, străbate ca un fulger
 Canalul ce-o unește cu căzăcescul Don,
 și panglica-asfaltată în toată lumea duce
 a vitejei veste, al măreției svon.

Da, strada-i fără capăt și ca un fir străbate
 milioanele de inimi ce cred în viitor,
 ea trece munți și ape, prin urbi străvechi și sate
 din Groenlanda'n ghețuri, pân' la ecuator.

Pe strada Păcii nu sunt doar simple trotuare
 și'nșiruirii de ziduri, de garduri și de porți,
 ci-un simbol al izbânzii în marea încleștare
 a vieții împotriva nesățioasei morți.

...Pe strada Păcii pașii în zori de zi mă poartă
 și-avea viitorul îl văd întruchipat
 în copilașii veseli ce ies acum pe poartă,
 și parcă între dâșșii zăresc un cap buclat

cu ochii-adânci ca cerul și luminoși ca viața,
cu nasu'n vânt — sburdalnic, cu-obrajii — doi bujori.
Spre zarea de-unde-acuma 'nflorește dimineața
pășește drept și sigur, cu pași cutezători,

pășește și surâde luminilor Comunei
pe drumul fericirii croit de Om din greu,
pășește laolaltă cu viitorul lumii
sub purpuri stindarde, în marș — și fiul meu...

Moscova, August 1951-August 1952.

CUVÂNT PENTRU ALEȘII NOȘTRI

De patru ani în Marea Adunare
Se făuriră legi; și, neînfrânt,
Noi le-am crescut în luptă, fiecare,
Pe liberatul Patriei pământ.

Doiceștii'n munți, Ovidiu lângă mare,
Sunt martorii luminilor de azi.
Curând-curând vom înălța în zare
Hidrocentrala „Lenin“ la Bicz.

Temei ne este noua țării lege.
Și ca s'o ducem mai departe, — iarăși
Din rândurile noastre vom alege
Pe cei mai buni, mai hotărâți tovarăși !

Pe oamenii ce nu pot da uitării
Trecutul stăpânirilor și-al urii,
Când se'ndesau la rânduiala țării
Toți îmbuibații, lacomii și furii.

În Adunare spune-și-or cuvântul
Și Grivița și 907,
Cei ce-au stropit cu sângele pământul,
Iubind aceste glii însângerate.

Cu sbuciumul răsmerițelor mari
Vor cobori aici să stătuiască
Mineri din Apuseni și pădurari
Cu frații lor din țara secuiască.

Poeți ce-au scris în lipsuri și dureri
În vremi trecute, slova lor măreață,
Și-ai sufletelor noastre ingineri,
Vor fi și ei printre aleși de față.

Și parc'auzi trecând prin noua lege,
Ce vuet va pătrunde 'n Adunare,
Când Dunărea va prinde să-și deslege
Nestăvilite, apele spre Mare.

Vor fi slăvite'n patru părți de țară
Și apele și văile și munții,
De oamenii ce'n muncă înălțară
Temeiul viitoarelor construcții.

...Răspunderi mari, pășind pe-o nouă treaptă,
Azi vi le dă cu'ncredere-un popor.
Dar greutăți în luptă de v'așteaptă
Cu el le veți sdrobi cutezător.

Și noi vom fi de față'n Adunare
Legând cu voi acelaș jurământ:
Să dăm prin munca noastră fiecare
O față nouă vechiului pământ !

JUDECATA

I

Toată ziua burnițase mărunț și rece, fără întreruperi. Acum, spre seară, burnița se transformase într'un început de viscolire neașteptată. Sub suflarea crivățului, pulberea de apă îngheța în înaltul văzduhului plumburiu și cădea apoi asupra pământului într'o roire albă. Uneori, vântul se mai domolea și atunci praful de zăpada plutea în aer ca o pânză destrămată. Alteori, era prins în răsucirea vârtejurilor care veneau din largul Bărăganului și totul devenea o umbră albă, iute și trecătoare, care începea slab zarea dinspre mieznoapte. Se lăsa frig și se prevestea vremea grea.

În fața magaziiilor lungi și scunde, încheiate cu grijă din scândură nouă și ridicate pe lespezi de piatră cam de două palme dela pământ, mai poposeau încă, risipite până'n șina de fier, căruțe încărcate. Slobociți din ștreanguri, cu câte-o foală pe ei și cu fânul dinainte, caii se întorseseră cu cozile înfoiate în bătaia vântului. Nu mai mâncau; stăteau cu capetele plecate, întinse în prelungirea gâtului, privind în neștire pământul amorțit. Răscolit de crivăț, părul mărunț și moale depe burtă li se sburlea ca de-o înfiorare a trupului. Din când în când își schimbau picioarele dinapoi, lăsându-se încet pe câte unul, odihnindu-și crupa și șoldul celuilalt. Părul coarnelor li se albise pe o parte de câte un pospai de zăpadă.

În capetele șirului de magazine, la adăpostul lor, ardeau, ferite de vânt, două focuri. În jurul acestora era adunată toată mulțimea țăranilor veniți cu cotele de cereale la baza de recepție. Unii, cei din primul rând, stăteau chirciți, ghemuiți sub cojoacele de oaie, cu palmele ridicate în dogoarea flăcărilor; ceilalți, strânși în al doilea și al treilea rând, în picioare, cu gulerile îmblănite ale hainelor de dimie sau ale cojoacelor săltate, cu mâinile încrucișate sub piept, vârâte adânc în culcușul mâneșilor largi. Multora, le aburea gura de fumul țigărilor supte îndelung și ascunse apoi cu grijă în căușul pumailor. Câțiva, grupați mai într'o parte, vorbeau despre blândetea iernii care până acum, în a doua jumătate a lui Ianuarie, nu albise încă întinsul pământurilor de pe Bărăgan. Oamenii se arătau îngrijorați de starea semănăturilor de toamnă, lipsite de acoperământul cald al unei zăpezi bogate. Dintre ei, unii susțineau că iarna se va prelungi spre primăvară și că vor avea o primăvară târzie, ploioasă și rece.

Pe deasupra vorbeii lor însă, dinspre foc, se auzeau din când în când glasuri repezite și întăritate, izbucniri neregulate de râs. Oamenii, strânși umăr la umăr, ridicați pe vârfurile picioarelor, se înghesuiau să pătrundă care mai de care lângă foc. În mijlocul lor, acolo de unde flăcărița se ridica uneori până la înăl-

țimea pieptului, vorbea unul. Era un bărbat tânăr, cu mustăcioara scurtă și neagră, cu ochii vii și cu căciula cu moțul frânt într-o parte, trasă mult pe-o ureche. Sta într'un genunchi, pe niște ogrinji, ținându-și într'o mână biciul, vorbind cu aprindere celorlalți :

... — ajunseseam cu frontul aproape de Kremnița, în Cehoslovacia. Înaintaserăm o zi întreagă fără să mai dăm de nemți... Seara ne-am oprit într'o pădure. Dar numai ce-am început să ne facem gropile, că nemții s'au și repezit în noi și ne-au împins înapoi până la margine. Aici ne-am apucat de alte gropi, ne-am aranjat mitralierele, am pus posturi de pază și am rupt niște cetină pe care să ne hodinim...

Dintre toți cei din jur, cel mai înveselit de povestea tânărului părea un bătrân. Moșneagul sta pe un snop de coceni frânt în două, cu genunchii desfăcuți spre foc, cu jocul peticit în coate deschiate la piept și căciula bătrânească cu taler în fund ridicată depe frunte. Flăcările îi îmbujoraseră obrajii rotunzi și netezi, fără sbârcituri, până sus spre tâmplele ninse. Cu o mână scormonea cu codriștea biciului în jar, săltând cocenii cuprinși în suflarea vântului, iar cu cealaltă își netezea din când în când mustățile lungi și sure. Privirile, pline de zâmbet și de mândrie în acelaș timp, erau îndreptate spre cel care vorbea.

— ...Noaptea, continuă tânărul, trece printre noi, dela o grupă la alta, căpitanul... Mă, zice el, care vrea să se ducă la nemți? Nu i-a răspuns nimeni... că ce mai rămăseserăm? Cățiva. Unii s'au făcut că nu i-au auzit soapta și s'au chircit și mai mult în fundul gropilor. Alții au ridicat din umeri și au tăcut. Ce, era ceva să pleci așa, în necunoscut, noaptea, să mergi numai prin pădure și încă să pătrunzi în poziția *gușterilor*... Hai, care vrea? întreabă iar căpitanul. Ne trebuie o *limbă*!... Mă, parcă toți muriseră. Nici unul nu mai răsuflea. Vezi, se știa; aceea nu prea merge cu ordin: vrei, te duci — nu vrei, nu te silește nimeni... așa era, pentrucă cel care pleca, de multe ori nu se mai întorcea... Eu, numai când mă gândeam mi se făcea părul măciucă și uite, așa îmi sălta casca pe frunte!... Am nimerit într'o grupă de fricoși, zice căpitanul și se întoarce să plece mai departe, pe linia frontului. Atunci, însă, sare din groapă unul și-i iese înainte: — Eu mă duc, dom'le căpitan, strigă el. Când îl aud, m'apucă groaza. Era Barbu al lui Măchiță, unul dela noi din sat, dela Comana... Bravo, soldat! îl bate căpitanul pe umăr. Vasăzică, ai tu curajul ăsta?... Am, dom'le căpitan! strigă el la fel de hotărât... și-apoi adăugă mai încet: Da' să meargă cu mine și Vanghele Vasile că-i dintr'un sat cu mine... adică, eu!

Cel care povestea se întrerupse, cu o mână întoarsă spre piept. Oamenii izbucniră în râs, lăsându-se unii pe alții, împingându-și căciulile spre ceafă sau scuturați de tusea ce le-o dădea fumul tras în piept. Moșneagul scormoni iar ogrinji de pe foc, zâmbind numai pe sub mustăți, ca unul care cunoștea povestea. Lângă el, așezat pe un sac pe fundul căruia se găseau câțiva pumni de grăunțe, sta un țăran cu jocul plesnit în piept. Era un om cam necăjit, care se vedea că de colo că face parte din sărăcime. El, însă, râdea mai tare ca toți. Nici nu se domolise zarva celorlalți, când întrebă nerăbdător:

— Și ce-ai făcut?

— Ce era să fac?! răspunse povestitorul. M'am sculat, am schimbat arma c'un pistol mitralieră, am luat sacul cu grenade, încărcătoare de rezervă și-am plecat... Nici nu știu ce i-a mai spus tui, căpitanul... că i-a dat o busolă, unghi de marș, l-a mai bătut pe umăr, și i-a repetat iar misiunea noastră... Trebuie s'aduceți o *limbă*, zicea. Dacă nu dați de nemți, mergeți până'n punctul cutare, și-acolo vă întâlniți c'o pătrulă sovietică... ei luptă aici, în dreapta noastră... Eu nu știu ce-a mai fost: m'am trezit pe drum, după ce ieșisem din poziția noastră... Cine dracu' te-a pus, mă Barbule, zic, să mă ceri pe mine?... Lasă, mă, Sile, îmi spune el, nu fi prost!... Ce, îți strică să te'ntorci în țară c'o decorație? Păi cum crezi tu, că mă repezeam așa, degeaba? Eu cunosc drumul, mă... vezi bradul ăsta retezat?...

pe aici am trecut când ne-au gonit nemții... Te duc până'n poziția lor... Aha, mă gândeam eu, vasăzică asta era curajul tău, Barbule!... N'o să se'ntâmples nimic, zicea el... și-apoi, e bine să fim amândoi... numai să fim cu ochii'n patru... Hm, ce să fii!? Că era o întunericeală, doamne, doamne, de nu vedeai la un pas... După ce-am ieșit în fața liniilor noastre, am luat-o tîrîș, pe sub brădet... și mergi, și mergi... Intr'un timp n'am mai putut, mă ustureau genunchii și coatele... Mă întind, îl apuc pe Barbu de picior, și-l opresc... Mai stai, mă, dă-o dracului, fi zic, lasă că-i noaptea mare... Ne așezăm noi lângă un brad, rezemați cu spatele de trunchiul lui și cu degetul pe trăgaci.

— Să știi că iar au fugit alde Fritz din fața noastră, zice, el, Barbu.

— Și ce facem, de *limbă*? șoptesc eu.

— Să ne'tâlnim cu *tovarășii*, și-om vedea, hotărăște el.

Lăsasem până acuma jumătate din pădure în urma noastră.

Mă gândeam: unde dracu' să mai mergi? Barbu asta, zău, că e nebun.

El, înșă, scoate busola, se uită la ea — așa cum îl învățase căpitanul și se întoarce puțin spre dreapta. În partea asta, zice, trebuie să mergem... aici dăm de patrula sovietică... Și se culcă iar. Acum parcă-mi pierise și mie frica. Mă târăsc și eu lângă el și o pornim din nou... Din când în când, ne mai opream și trăgeam cu urechea... la inamic, nici-o mișcare... ne ridicăm în picioare...

— Mă, Barbule, zic — tu mai știi să te'torci înapoi? Că eu...

— Știu mă, răspunde el, cunosc drumul și am și busola... dealtfel era deșept, dat dracului, la teorie!

Când s'o pornim iar... sst! sare el și-mi încleștează mâna în umăr. Apoi mă trage jos, alătura. În față, ca la douăzeci de pași, foșnea cetina. Incremenim, una cu pământul. Il simt cum saltă capul încet și mă trage de mânecă... — Fumează, zice el... Mă uit, așa era. Dintre brădet licăreau din când în când tăciunii a două țigări. Incepusem iar să-mi simt părul ridicându-se sub cască. Îi prind brațul și i-l strâng; n'am putut să zic decăt... Barbule! că el îmi și pune palma peste gură... sst! Apoi șoptește: sunt numai doi, mă, Sile... tu stai aicea, cu degetul pe trăgaci... eu mă târăsc spre ei... dacă se întâmplă ceva, tragi! Și-a și pornit să alunece către brădet...

Toți cei din jur ascultau tăcuți, cu inima licăind, fără să sufle măcar. Rămăseseră într'o așteptare încordată, învăluți în fumul ce-l scotea focul uitat. Cel cu cojocul plesnit în piept înlemnise cu pumnii încleștați în pânza sacului de sub dânsul și cu gura întredeschisă. În mâinile altora, țigările fumegau pe sfârșite; ei priveau încruntați, întorși spre cel care vorbea. Doar bătrânul zâmbea ascuns, ca un copil posnaș. Din timp în timp, câte unul se rupea cu greu dintre oameni, chemat de-acolo dela magazie, alerga la căruță, prindea ștreangurile cailor și-i trăgea de dirlogi până'n dreptul cântarului. Descărca sacii, îi cântărea, îi ducea pe fugă în magazie și după ce primea chitanța într'o mână și banii în alta, sărea în căruță și mâna de zor spre unul din satele din jur. Căruța se mai vedea o vreme rătăcind pe drumurile câmpiei și apoi dispărea în golul fără de fund al zărilor ce fulguiau.

— ...pe urmă n'am mai văzut nici jarul țigărilor, și nici pe Barbu... reluă Sile. În spatele meu, aud vorbă străină, repezită printre dinți, o comandă în șoptă, și dintr'odată, răpăit scurt de mitralieră... câteva vârfuri de cetină mărunță căzură retezate deasupra mea... Nemții! mi-am zis. M'am întors spre ei, vâr mâna în sacul de grenade, scot una și asvăr!... o flacăară, o bubuitură, și apoi gemete: loviseam în plin... Ridic pistolul și încep: trr! trr! trr! — știi așa, scurt și des, secerând brădetul... De dincolo, începe dintr'odată un foc viu, neîntreput... ei erau mai mulți; după foc, vreo douăzeci!... Ah! fir'ai tu al dracului, Barbule! îmi zisei. Tu te du-seși și mă lăsași pe mine piept în piept cu inamicul... Înțelesesem că ne strecuraserăm printre liniile nemților fără să ne simtăm... mai arunc o grenadă în față.

iar trag, iar arunc... și ce crezi? Isbucnește focul și în spatele meu, în partea unde plecase Barbu... Na! mi-am zis. Ne-a prins între focuri! Mă, mi-era o ciudă pe Barbu... C'ășa era el, băgăreț și înfigăreț, și-așa a și rămas... Ei, ce te faci acuma, Sile? Îmi zic. Vinde-te cât mai scump, băiatule, până la cea din urmă grenadă și cel din urmă cartuș... Și iar încep, când cu foc, când cu grenade... Nemții, însă, ca orbii... să dea buzna peste mine și alta nu! Schimb încărcătorul și trag din nou, uite așa, fără oprire... Focul din spate, însă, se apropie... întorc capul și văd la câțiva pași o umbră tărîndu-se spre mine... Vâr mâna în sacul cu grenade și încremenesc... Sile, Sile! mă aud strigat. Era Barbu... Vîno'noace, mă!... Mă tărăsc într'acolo, bănuitor... Barbu îmi iese înainte și-mi zice: Au fost nemții, mă... Ne-am apropiat noi până ce ne-am simțit răsuflările calde, bătându-ne în față... Focul nemților parcă mai încetase... Barbu se ridică într'un cot, scoate ceva din buzunar și mi-l întinde... Sile, zice el, ia vezi mă, că parcă m'au atins la picior... Desfac pansamentul, că pansament era, îi spintec cracul pantalonului și-l leg la picior... prea grav nu era, dar simțeam că-l doare după cum încorda piciorul... Ce facem, Sile? întrebă el... Pe dracu! îi strig printre dinți... Ți-a trebuit *limbă!*... Credeam că dacă cunosc drumul e mai ușor, zice el... Ușor!? îl îngân eu. Aicea nu merge cu fofărlica, așa cum îți place ție!... Pe deasupra noastră începuseră iar să se încrucișeze gloanțele; venau și dintr'o parte și din alta... Numai ce ne lungim noi iar pe pământ că el începe să rădă... și răzi... și răzi... Mă, mi-era o ciudă pe el, că-mi venea să-i pun țeava în piept și să trag... Auzi, Sile! zice. Mi-a venit o idee, mă!... Du-te dracului cu ea cu tot! am isbucnit eu... Stai, mă, se împotrivește el, c'altfel nu scăpăm!... Tu, zice el, tragi în partea asta, la ai tăi... eu în astălaltă... Îi întărâtăm bine și-apoi fugim încoace, în dreapta... și-i lăsăm pe ei să se bată singuri...

— Ha, ha, ha! isbucniră țărani din jur.

— Care Barbu, mă, ...al lu' Măchiță, mă?

— Ia-uite, ce cap, dom'le!

— Ha, ha, ha! și hărmălaia din jurul focului cresc, plină de veselie. Țărani mai în vârstă râdeau pe loc, scuturându-și piepturile învelite în cojoace, lăsându-se pe spate peste cocenii pe care stăteau. Cei mai tineri se împingeau unul pe altul, chicotind sau îmbulzindu-se în față, lângă foc. Râdea acuma și bătrânul... râdea și cel cu cojocul plesnit în piept. Numai unul de dincolo de ei rânjea printre dinți, de parcă mârăia ca un câine...

— ...zis și făcut, își reîncepu vorba tinerelul. Ne'ntindem noi într'o parte și alta, și'ncepem: tragem, aruncăm grenade... iar tragem, iar aruncăm... Măi frate, apoi s'a pornit o luptă, cum n'am mai văzut... trăgeam noi ce trăgeam, dar trăgeau nemții de să prăpădea pământul, nu alta. Se încrucișau gloanțele și grenadele pe deasupra noastră, dar tot în rândurile lor cădeau. După ce i-am înfierbântat noi bine, bine, mă ia Barbu de mânecă și zice: hai, că tocmai la ziuă se opresc... Și încet, tărăș, tărăș, ne tragem noi mai așa, mai înspre dreapta... Intre nemți, lupta era în toi... dintr'o parte trăgeau acum și brandurile... Explozii, foc și fum, trasoare... ce mai, război în toată regula!... Mă Barbule, zic, acuma ei sunt destul de ocupați... hai, să ne furishăm iar înapoi, la companie... Cum, fără *limbă?* sare el... Fiți-ar *limba* a dracului, încep eu și zi-i... Dar de geaba... Mai spre ziuă, șoptește el, când vor obosi, atunci intrăm iar între ei... și nu se poate să nu punem mâna pe unul! Ce puteam să fac? Să mă'ntorc și să-l las singur, nu se cădea! Am așteptat... Spre ziuă, ne tărâm din nou între nemții din fața companiei noastre... Barbu înainte, iau eu ceva mai înapoi, ca să-l *suptiu* cu foc... Odată se ridică, aruncă o grenadă, se culcă, așteaptă explozia, se ridică iar și strigă: — Stai! Măinile sus!... Dau fuga spre el și când ajung, în fața lui, nemții își aruncă armele jos și ridicau mâinile... îi număr: unu, doi, trei... șapte... atâția mai rămăseseră în partea asta... I-am înșirat pe toți și i-am pornit repede dela spate, spre

companie... Ai noștri își luaseră adio dela noi. Când ne-au văzut cu șirul de nemți în față, s'au crucit... Oprim noi la postul de comandă. Barbu îi aliniază pe hitleriști și când iese căpitanul din adăpost își trosnește călcăiele și ridică mâna la cască: — Să trăiți, dom'le căpitan! Am adus șapte *limbi*!

— Ha, ha, ha!

— Hi, hi, hi!

Și uite-așa, ținu răsul țăranilor timp îndelungat. Cel cu cojocul plesnit în piept râdea și plesnea cu pumnii în sacul de sub dânsul ca într'o pernă! Sile, cel care povestise, alergă printre căruțe și adună de pe jos cocenii roși de cai. Când se întoarse, puse o parte pe foc, iar restul lângă bătrânul care scormonea în jur cu codiriștea.

★

Veselia oamenilor se mai prelungi o vreme, până când unul de lângă foc, cel care rânjea numai, mârâind ca un câine, schimbă vorba:

— Toate-ar fi cum ar fi, începu el. Țăranii ciuliră urechile... E bine așa, continuă după o clipă, să povestești, să mai râzi, că trece timpul mai ușor... dar vai de viața noastră! Uite, cotele-astea ne omoară! Dacă n'ar fi ele, tot să trăești, zău așa! și oftă lung și dureros.

Bătrânul se opri din scormonitul jarului, îl privi măsurându-l cu interes și-și trase codiriștea de sub coceni. Apoi o îndreptă cu capătul înnegrit și fumegând spre dânsul, pe deasupra flăcărilor:

— Eu nu te cunosc cine-i fi, începu el... da' ceeace spui dumneata nu e cu dreptate. Zici că bine-ar fi să nu mai dăm cote la stat, c'ar fi mai ușor fără asta... phă, eu zic c'ar fi și mai bine să nu mai dăm nimic: nici cote, nici impozite, și nici să ne muncim pământurile... să stăm numa și să ne dea statul nouă, tot, tot. Păi, să mă ierți dumneata, și să nu fie cu supărare nimănui de-aicea... da' cine vrea asta, vrea să se'ntoarcă timpurile înapoi!

— Așa este, mormăiră unii, cei mai mulți în picioare, în spatele bătrânului. Alții își întoarseră capetele într'o parte, gânditori. Printre aceștia era și cel care povestise întâmplarea depe front. Ceilalți, așezați pe lângă foc, zâmbiră numai, trăgând cu coada ochilor spre cel care ridicase vorbă grea împotriva colectărilor.

Bătrânul își trase codiriștea înapoi și-o lăsă sprijinită pe unul din genunchi. Apoi, continuă:

— Dumneata, poate că n'ai luptat pentru ziua asta și nici n'ai avut de îndurat atâta amar în viața care-a fost... Este?

Necunoscutul mormăi ceva de neînțeles și se ridică. De pe genunchi fi alunecă haina lungă și grea, groasă, de abă surie. Sub marginea căciulii negre i se vedau ochii de cărbune, cuprinși de neliniște. Se răsuci cu spatele în bătaia crivățului ce spulbera praful de zăpadă, își săltă gulerul și dădu să plece.

— Stai, îl opri bătrânul. De ce pleci?

Necunoscutul își purtă privirile peste fețele mirate ale celorlalți și se reazeză, tăcut, în silă mai mult. Mocnea ceva nedeslușit în el. Se vedea că până și veselia oamenilor îl supăra.

— Uite, urmă moșneagul, cu capul întors spre cei din jur, se cheamă că noi am pornit acuma spre mai bine, să ne clădim o viață nouă... Văd că dumneata ai botine noi în picioare... de unde le-ai luat? Din cer? N'a trebuit să le muncească cineva?

— Am plătit pentru ele! murmură îmbufnat necunoscutul.

— Ai plătit, sigur că da. Nimeni nu zice că le-ai furat. Dar cel care le-a făcut nu trebuie să mănânce?

— Să cumpere. Eu îi vând cât vrea! se făli celălalt.

— La oficial, așa cum îți prinde grâul aicea la bază?... Nu! Asta n'ai s'o faci tu niciodată... dar bocancii i-ai luat la oficial, nu?

Necunoscutul nu răspunse. Tăcea chitic și numai din când în când, își sălta privirile nedeslușite spre cei de lângă el. Se simțea că ascunde ceva, dar se ferea de vorbă, ocolind răspunsurile. Bătrânul luă niște coceni din grămada de-alături, îi aruncă peste foc și scurmă sub ei cu codiriștea biciului. După ce-i cuprinseseră flăcările, se întoarse din nou înspre strein și-l luă iar cu vorba.

În timpul acesta, din căruța cea mai din margine, de sub rogojină, se ivi un cap ridicat drept în bătaia crivășului. Pentru o clipă, omul acela rămase întors spre bătrân, cu fața nemișcată, lovită de roirea pulberii de zăpadă, însă cu auzul așintit la vorba celor de lângă foc. Parcă stătea la pândă. — „Al dracului șontorog, — își zise el, — nici aici nu-i tace gura! Ce crezi, e cu cântec! L-a pus pe ăla să taie la cuie despre alea, cică despre *limbi*, și acum îi toacă el la cap cu cotele!“ Strânse din buze și se trase iar sub rogojină, cocoloșindu-se înciudat, în căruță.

Lângă foc, bătrânul vorbea mai departe:

— C'ășa l-am cicălit și pe fii-meu... zicea el, cu codiriștea întoarsă spre cel care povestise întâmplarea depe front. Astăzi, însă, n'am mai putut răbda. Ai tu casa ta, i-am zis, dar mie să nu-mi faci față proastă'n sat... Am pus caii la căruță și-am tras lângă porumbar... Incarcă porumbul pentru stat că mă duc eu, dacă tu nu vrei!

Sub privirile bătrânului și ale celorlalți țărani, tânărul cu mustața scurtă și neagră tăcea ca sub muștrare.

— Ei, lasă! isbucni el și-și întoarse capul în altă parte. Se vedea că nu e de aceeaș părere cu bătrânul, dar nu îndrăsnea nici să i se împotrivească, aicea, în fața mulțimii.

— D'ășa zic, continuă bătrânul, bătând cu codiriștea în pământ, cine nu dă cota după lege, poți să-l socotești dușman!

Se vede că cel din căruță nu mai putu răbda; rogojina se ridică într-o parte și de sub ea sări un om, îmbrăcat într-o șubă de postav vechi, albastru, plină de paie. Tropăi pe loc mai întâi, de câteva ori, apoi își apucă marginile șubei cam în fața pieptului, cu ambele mâini, o desfăcu larg și începu s'o scuture de pleavă. Șuba era îmblănită pe dedesubt, de sus și până jos, cu piei mițoase de berbec care ieșeau afară pe gulerul rășfrânt, mare și negru. Își împinse căciula mai pe ceafă și intra în grupul oamenilor de lângă foc, până aproape de bătrân.

Țăranii își întoarseră fețele spre el și tăcură.

— Eu zic că așa e, precum spui, nene Vanghele, — începu mios cel cu șuba, — să dăm, că d'ăia e stat, să ia dela noi. Dar dacă n'ai pe-atâta cât îți cere, ce faci? De unde să-iei, să furi?

Bătrânul își uită codiriștea cu capătul în foc, își propti palmele de genunchi și-și sălta privirea încrunțată spre el.

— Adică, cine n'are? — îl întrebă.

— Iată, de pildă, eu, — răspunse cel cu șuba. Am mai dat și pe vară, și pe toamnă, și-am adus și-acuma. Boabele-astea cu care-am venit e tot ce-am mai avut... o să-mi moară femeea și copiii, și vitele, de foame... Și încă n'ar fi nimic, dar cu tot ce-am adus n'am acoperit nici jumătate din cotă! Matala ești mai bătrân ca mine... uite-mă, mă vezi cum am ajuns? Judecă și dumneata... mai pot aduce restul de cotă?... un bob nu mai am!

Omul rămas cu șuba desfăcută se întoarse spre ceilalți, umilindu-se, așteptând. Pe dedesubt era sdrențaros și rupt, îmbrăcat c'o haină fostă militară, roasă și jerpelită, cu pantalonii peliciți în genunchi, cu ghetetele scâlciate și uscate în picioare. Avea fața ovală, galbenă, ca de ceară, ochii mici — cu albul deasemenea îngălbenit, negri. Sub nasul ascuțit, mustața scurtă și aspră, roșiatică, era părilită

pe toată marginea buzei de sus de fumul de țigară. Sprânceana stângă, ceva mai rară, se săltase și încremenise ca într'o mirare fără de sfârșit.

Pe țărani din jur parcă-i cuprinsese mila, așa se uitau la el. Numai necunoscutul, cel pe care îl înfruntase moș Vanghele, bătrânul și Sile, mai priveau la foc. Pe ei, parcă-i rodea ceva, așa-l primiseră pe cel cu șuba. Moș Vanghele scormonea grăbit cu codiriștea în foc, cuprins de ciudă. Necunoscutul se uita din când în când, pe sub sprâncene, spre cel care se milogea și-i tresăteau buzele încercate de zâmbet.

Oamenii așteptau.

— Ce să mă fac ? reîncepu gâlbejitul. Nici ce vinde nu mai am. Poate numai sufletul și inima din piept s'o dau, ca să scap de povara colectărilor...

Bătrânul își trase, scurt, codiriștea aprinsă de foc și se ridică în fața celui cu șubă, c'o semeție aspră. Ochii îi scăpărau ; privirile i se întâlneau dintr'odată cu ale celuiilalt, într'o împotrivire de neocolit. Oamenii încremeniră întorși spre dâșii, nelămuriți de mișcarea lui Vanghele. O vârtejuire de crivăț răbufni pe după colțul magaziei și-i învăli într'un colb de zăpadă spulberată, ridicând în același timp cenușa dintre dâșii și imprăștiind-o până departe, peste îngrămădirea de cai și căruțe, spre șină. Când zarea dintre ei se limpezi, țărani văzură cum sprânceana stângă a celui cu șubă se sbătea pe loc, ca un capăt de vână sugrumată. Moș Vanghele se întoarse spre ei și le spuse răspicat :

— E chiabur, fraților... e dintr'un sat cu mine, dela Comana... nu-l ascultați!

Se răsuci și apoi ieși dintre țărani, cu biciul la subsuoară. Mergea șchio-pătând pe piciorul drept, pe care-l avea mai scurt. Trecu grăbit prin fața magaziei, printre cai și căruțe și se opri la celălalt foc, între oamenii din jurul lui. Dar nu se așeză ; se mișca supărat pe loc, lăsându-se când pe piciorul beteag, când ridicându-se pe celălalt, de parcă sărea într'un picior. Peste o clipă, bufni pe sub mustați și se întoarse iar la foc. Se opri în fața celui cu șuba, cu pieptul scos, înfioat ca un curcan, privindu-l drept în luminile ochilor gâlbejiți.

— Știi, ce ? strigă el. Să nu-mi faci aicea *agitație*, că te iau de piept și dau cu tine de pământ... hoțomanule ! Apoi se întoarse spre fiu-său care stătea cu capul în jos și-l apucă de umăr : — Sile, haide !

Tânărul se sculă în silă și tăcut, o luă după bătrân spre celălalt foc. În urma lor, printre țărani începu o mișcare neașteptată. Mai întâi, se ridică de lângă foc cel cu cojocul plesnit în piept ; se uită în derădere la chiabur, se aplecă, își ridică sacul și o luă și el după bătrân. Mai apoi, se mai ridicară câțiva și plecară și ei, unul câte unul. Lângă foc, pe lângă cei doi inși, necunoscutul și cel cu șuba, mai rămăseseră, însă, destui. Dar după plecarea bătrânului și a celorlalți, nu mai scosese nimeni nicio vorbă. Cel cu șuba se așeză lângă streinul înfruntat de moș Vanghele. Amândoi stăteau muți, cu capetele plecate, privind în neștire focul care pâlăia. La celălalt foc, însă, începuse râsul și hărmălaia. Câțiva dintre țărani își suciră capetele, așteptară un timp și-apoi o porniră și ei într'acolo. După asta, ceilalți fuseseră strigați la cântar și săriră la căruțe. Așa se făcu că până la urmă nu mai rămăseseră lângă foc, decât necunoscutul și cel cu șuba.

— Hei, am ajuns timpuri grele, Dobre ! oftă într'un timp cel cu șuba. Apoi, adăugă : — Tapul ăsta bătrân, șontorogul, îmi cerea de pomană în băătură și la teighea, și acuma, uite... și iar oftă, mai prelung, mai din adânc.

— N'ai văzut, neică Nae ? — răspunse Dobre. Se luaseră toți după el... că tot lătra despre stat și lege, despre dușmănie, ca unul de-al ăstora.

— Păi, de-al lor este ; e comunist hodorogul, — îl lămurii celălalt, chiaburul din Comana.

Nae Bobeică se așeză și mai bine lângă foc, desfăcându-și șuba spre jarul ce se stingea. Deși slabă, dogoarea îi împurpurase și lui pielea de mort a feții.

Se scotoci prin buzunarele hainei jerpelite și-și scoase tutunul. Iși făcu o țigare, o aprinse și'ntinse apoi și celuiilalt să răsucescă. Nae Bobeică trăgea fumul adâne, până'n fundul pieptului și după un timp îl lăsa să iasă ușor printre buze, de parcă-i fumegea mustața. Dobre, însă, parcă gusta țigara. Trăgea din ea scurt și tot așa de scurt și repede sufla fumul în jos, printre genunchii desfăcuți.

— Ce crezi, neică Nae, — vorbi Dobre între două fumuri, — s'au dus timpurile alea, când ne'ntâlneam în târg, la crâșmă, sau la obor, cu șirul de căruțe după noi, pline de grâne... acuma le-aducem aicea, la siloz... și încă te mai și judecă. câte unul ca ăsta, de-ți vine să-ți iei lumea'n cap.

— E timpul lor, da' lasă! — vorbi înciudat Bobeică. N'am să le mai aduc... asta e ultima dată când mai viu... de astăzi încolo un bob n'or să mai vadă... unul singur, auzi? Poate să mă și lege; n'am și gata!

Dobre Diacu zâmbi și-l privi tăcut, cu subînțeles. Apoi vorbi:

— Cu porumbul ce-l am acum în căruță, eu am scăpat.. Am dat tot, după lege.

— Ce spui, mă?! făcu mirat Bobeică... Cum ai dat, ca chiabur?

— Ei, ca chiabur, — răspuse Dobre încet. — Sunt mijlocaș acuma.

Nae Bobeică isbucni în răs și-i bătu în glumă umărul. Când îl văzut atât de neîncrezător, celălalt reveni, șoptindu-i:

— Zău, așa; de astă toamnă nu mai sunt. La noi, din șaisprezece câți eram, au mai rămas numai zece...Păi, ce mai aveam? Acolo, pe lângă casă, câte ceva.

Bobeică încremeni, cu ochii atinși de gălbinare ridicăți spre el. Așa ceva era de necrezut. Cum să nu mai fie Dobre Diacu din Trestieni, chiabur? Ce, nu-l cunoaște el? Nu știe cine-a fost? Pământul — pământ; avea aproape cât și dânsul. Moara pe care i-o luaseră în '48, la fel cu a lui; le cumpăraseră împreună dela nemți. Batoza — poate că nu mai mergea acum, dar vara trecută fusese ca și a lui pe arie. Doar cazan de țuică, n'avea; încolo, în toate erau la fel. Până și pri mari au fost, pe vremuri, tot împreună!

— Mă, tu vrei să glumești? — îl întrebă Bobeică.

— Nu glumesc, neică Nae, — sări Dobre. Uite hârtiile, bre!

Abia după ce cercetă hârtiile de la sfat, cu cotele de cereale impuse lui Dobre Diacu, se încredință Bobeică de adevăr. I le întoarse tăcut, și-l întrebă în șoaptă, cu ochii larg deschiși, întrebători:

— Cum ai făcut?

— E. am să-ți spun eu, — mormăi celălalt. Dar nu acum... lasă!

Tăcură. Dobre ridică un cocean de-alătura și scormoni în jarul care se topea, acoperindu-se de scrum. Gândurile lui Bobeică însă, începură să-și depene firele ascunse către o țintă numai de el știută. Intr'un târziu, vorbi:

— Mă, Dobre, înseamnă că tu o să fii lăsat în pace. N'o să mai ai nicio bătaie de cap, nimica... n'or să mai vină nici ăștia să te caute...

— Nu, sigur că nu, răspuse liniștit celălalt. De astă toamnă mă tot ocolesc..

Tăcură iar. Se auzea doar șueratul crivățului care lovea în magaziile de lemn, foșnirea paielor luate de printre căruțe și de sub boturile cailor, fluieratul sârmelor de telegraf dinspre șină. Zăpadă nu mai venea. Dobre scormonea mai departe în jar, descoperindu-l mereu în bătaia vântului. Nae Bobeică se ridică, își încheie șuba de sus și până jos și se reazează aproape de umărul celuiilalt.

— Mă Dobre, — reîncepu el cu vocea rugătoare, — tu vezi ce timpuri am apucat. Noi între noi, dacă ne mai putem ajuta cumva...

În celălalt grup de oameni, moș Vanghele își făcu din nou loc, până lângă foc. Bătrânul era încă supărat de îndrăzneala lui Bobeică și parcă-i părea rău

acuma că plecase și nu-l înfruntase pe chiabur până la capăt. „Ei, al dracului, își spunea în gând, în loc să-l gonesc pe el de-acolo, l-am lăsat singur între oameni!” Căciula cu taler bătrânesc în fund o avea acum trasă până spre ochi. Din când în când se tot uita spre celălalt foc, deși dincolo de oamenii din spatele său nu mai vedea. Doar roșeața obrazilor încălziți de flăcări îi ascundea frământarea asta. Mormăi :

— Auzi, să-mi spună mie că n'are... parcă n'aș ști eu cine a fost și cine este Nae Bobeică din Comana?... Hm !

— Ce-i, mă, unchiule, pe cine sudui? — îl întrebă unul de-alătura.

În locul bătrânului răspunse fiul său, cel cu mustăcioară scurtă și neagră și cu căciula cu moțul frânt, lăsată pe-o ureche.

— Zi-i chiabur și lasă-l în pace, bre... dă-l în mă-sa !

— Cum? — sări ca înțepat moș Vanghele. — De ce să-l las în pace, Sile?

D'aia mi-e ciudă, că l-am lăsat ! Trebuia să-l iau de gulerul șubei și să-l port pe-acea, printre oamenii a nouă sate... Il vedeți, fraților ? Țsta-i Bobeică din Comana... zice că n'are de unde da cotă și se plânge... smiorcăit ca o pisică... n'am ! n'am ! — așa-l auzi, oriunde-l întâlnești !

Țăranii ceilalți își întrerupseră vorba lor și-și întoarseră capetele, toți, către moș Vanghele. Bătrânul își împinse căciula spre ceafă și-și roti privirile, cerce-tându-i. Erau numai fete străine, din satele de prin împrejurimi. Vorbi :

— Păi să vă spun eu cine e Nae Bobeică... taică-su a fost tot un șnapan După celălalt război, a deschis o dughenuță cu mărunțișuri, la un colț de gard. Vindea sare, gaz, tămâie, lumânări, chibrite, acadele... tot fleacuri de-astea de care nu te poți lipsi. Uneori, mai pleca și prin sat, cu coșul, după găini și ouă. La început, din astea ne fura ; ducea la târg de-ale noastre și se întorcea cu marfă pe care-o specula. După câțiva ani, și-a făcut prăvălie în toată regula ; a adus și stămbărie, opinci, cuie, caiele, fiare de plug și câte altele. Ii mergea negoțul ; făcea bani buni pe pielea noastră. Acum vindea și pe bucate : grâu sau porumb, fasole, dar îi le prindea așa cum voia el. Pe urmă, dacă nu le vindea la târg, spre primăvară ni le dădea tot nouă, cu camătă, până la recoltă... și uite-așa ! Mai târziu, a lărgit prăvălia și-a deschis și cârciumă. Acolo l-a vârit pe ăsta, pe Nae, ca să vândă. Cum au făcut ei, că'ntr'un timp le-ajunsesese dator satul întreg...

Moș Vanghele se opri și făcu semn celor de lângă el să mai arunce ceva pe focul care amortise. Crivățul bătea acum mai aspru, dar uscat, fără de zăpadă. Pe locul din fața magaziiilor, căruțele se împuținaseră. Cu ele plecase și o parte din țărani, strigați pe rând, după o listă ținută de cel dela cântar. Din largul Bărăganului, se apropia pe nesimțite înserarea

— De-acuma, — reîncepu bătrânul, după ce flăcările isbucniră iar de sub cocenii aruncați pe jar, — banii pe care-i strângeau din lipsa și suferința noastră îi băgau în pământ. Cumpărau câte-un pogon-două, sau chiar mai mult, după cum se nimerea... Și-acea umblau tot ca hoții, că luau pământul pe nimica. Prin-deau omul la ananghie și-i puneau unghia'n gât : atâta îți dau !... Hei... ! — oftă bătrânul, înjurând. — C'abia acum am ajuns la ceea ce voiam să vă spun...

Țăranii se strânseseră și mai mult în jurul lui Vanghele Ascultau tăcuți, cu atenția toată îndreptată spre dânsul. Unii fumau. La adăpostul trupurilor lor focul pălpăia în voie, ca pe vatră. În răstimpuri, odată cu șueratul vântului, se auzea și ronțăitul cailor de dincolo de cercul oamenilor.

În clipa aceea, din spate, răsbătură glasuri încurcate, strigăte repetate din om în om :

— Mă, care ești a lu'Gogoășă din Poiana?... a lu' Gogoășă, să vie la cântar... a lu' Gogoășă !

Oamenii se uitară întrebători unul la altul și-apoi ridicară din umeri :

— Nu e aceea, răspunse o voce.

Din al doilea rând, însă, se ivi o mână întinsă care se opri pe umărul unuia de lângă moș Vanghele.

— Nu ești dumneata a lui Gogoasă ?

— Eu sunt, — sări cel întreat. Era țăranul cu cojocul plesnit în piept, care venise cu bătrânul dela celălalt foc. — Da' ce e ?

— Te strigă la cântar... fugi !

Țăranul rămăsese în picioare, tare încurcat. Se uita când la moș Vanghele, pe care-l ascultase până atunci cu gura întredeschisă, când la sacul cu grăunte pe care stătuse. Apoi înșfăcă sacul, îl svârli în spate și se rugă de bătrân :

— Bre, unchiule, mai stai o clipă... numai trezeci de chili am. Le duc, le-arunc în magazie, iau hârtia și măntore ! Acuma vin !

Se răsuca apoi, se strecură printre oameni și porni în trap spre magazie, cu sacul în spate. Moș Vanghele rămăsese cu ochii întrebători spre ceilalți :

-- Zi-i bre, îl îndeamnă unul care-și răsuca țigara... Și ca să-l așteptăm pe fiecare, nu se poate !

— Așa, cum vă spusei... grăi din nou Vanghele. — Făcuseră bani acuma și căutau să-i bage în pământ. Iată că li s'a ivit și prilejul ăsta... Prin nouă sute trezeci și doi, a început să se vânture la noi ideea *obștei*. Care era socoteala ? De la sat spre Dunăre, pământul era al statului, avea fermă acolo. Mai într'o parte, însă, la Ochiul Boului — cum îi spuneam noi, rămăsese un prival care sta înecat toată primăvara. Abia pe vară se mai scurgeau apele și pe toată întinderea aceea de lac creștea stuăriș și ierburi de baltă, trestii și rogoz. Era bun pământul, numa viitură de ape, negru și moale — ca smoala topită. Ne-am socotit noi, că dacă statul l-ar da obștei satului, l-am curăți și-am face niște ogoare cum nu s'au mai văzut... bună treabă ! Pe-atunci, era primar Nae Bobeică, ăsta... că dacă nu era el cu țărăniștii, era taică-su, cu liberalii. Toamna, strângem noi bani dela oameni și pleacă o delegație în cap cu el, la București...

În spatele bătrânului, oamenii se foiră și înăuntrul cercului intră al lu' Gogoasă din Poiana, cu sacul golit în mână. Il lăsă jos și se așeză peste el cu ochii la Vanghele.

— Ai început, bre ! — vorbi el măhnit.

— Acuma numa... răspunse bătrânul și continuă : — S'au întors repede dela București, cu hârtii în regulă că pământul este al nostru. Spre sfârșitul toamnei, l-am curățat și-am săpat și canal de scurgere care dădea în Dunăre. Mai înainte de a-l desțeleni, s'a făcut împărțirea lui. Nu știu cum s'a hotărât, da' așa era : nimeni nu putea să ia mai mult de opt pogoane de om, da' nici mai puțin de patru. La început, n'am priceput tâlcul socotelii ăștia... da' chiaburească a fost, că să vedeți !... Cei cu bani mai mulți, bogătanii care și așa aveau pământ, s'au repezit la câte opt pogoane. Alde Bobeică, au luat cu toții : el, nevastă-sa, fiică-sa (care n'avea decât trei ani), taică-su și maică-sa... la un loc patruzeci de pogoane, toate la o brazdă. Au mai luat și alții câte opt ; cei mai mulți însă, s'au înscris cu câte patru, atâta putere aveau. Noi, sărăcimea, ne-am zbatut degeaba : cu ce era să plătim pe loc patru pogoane ? Am încercat să ne unim câte doi, câte patru, pe câte-un lot d'ăsta, dar nu se putea. Nu puteam trece peste învoiala făcută de Bobeică la București. Mulți s'au lipsit atuncea și de pământ, scârbiți și amărâți. Eu, însă, nu m'am lăsat : am mai vorbit și cu toții, ne-am scuit, ne-am învățit, ne trebuiau bani... ne-am strâns cu toții, vreo opt, și-am venit la Bobeică — tânărul, la ăsta. (Al bătrân bolea atunci și tot anul acela a și murit). — Mă, Nae, zicem noi, — dă-ne și nouă, mă, bani pentru pământ. El stătea la teighea, parcă-l văd și acuma, gras și rumen, tolănit pe scaun. Se gândește un timp, se scoală, și se-aplecă spre noi : vă dau, bre ! a răspuns. De ce să nu vă dau ? Dar mi-i înapoiati pân'ntr'un an și cu dobândă... Am socotit că după prima recoltă îi putem întoarce banii și-am primit. Numai că, anul care-a venit a fost al dracului de ne-

gru... V'aduceți aminte, treizeci și trei... n'am putut să-i plătim un stanț, măcar! Toamna următoare ne-a dat în judecată. Altă belea: judecă-te acum cu-alde Bobeică! Ne-am judecat noi cât am putut; pe urmă, n'am avut ce face; am scos pământurile din obște în vânzare ca să putem scăpa cel puțin cu ce-am avut înainte de asta... Hei, cine crezi că le-a cumpărat?! El, Nae Bobeică! Și-așa s'a făcut cu încă treizeci și două de pogoane... cu totul și cu totul, numai acolo, în privalul dela Ochiul Boului avea șaptezeci și două... în obște, adică... dar obștea asta era aproape jumătate numai a lui!

— Și astăzi, zice că n'are de unde să dea cotă, nu? — întrebă uimit al lui Gogoasă din Poiana.

— Așa zicea, răspunse unul venit de dincolo. Tot ce-a mai avut a adus acuma; spunea c'o să-i moară femeia și copiii, și vitele, de foame...

— Păi dacă nu s'o văita el... cine să-l vaite, noi? sări altul.

— La noi, la Coșofeni, — interveni unul mai tinerel care stătea în picioare cam în fața bătrânului, — s'aude că p'ăștia mai haini, satul i-a judecat...

— Da, îi întări unul spusele... așa a fost pe Teleorman și'n partea asta, în Dobrogea...

— Cum au făcut? întrebă moș Vanghele cu ochii scăpărând.

— Am auzit numa, bre! — reluă tinerelul. Zice că așa: satul n'a mai putut răbda matrapazlăcurile chiaburilor și-a chemat tribunalul dela oraș — cum ar fi la noi, dela Călărași — să-i judece acolo, în mijlocul țaranilor... toți au luat închi-soare și amenzi.

— Ce crezi?! — vorbi cu mirare un altul. — Dacă satul întreg a pus mărturie împotriva lor!?

— Vasăzică, așa!?! grăi bătrânul gânditor. A venit vremea, ca însăși obștea satului să-și facă dreptatea... Apoi bătu cu codiriștea în pământ, cu sete: Hei, bună rânduială!

Țăranii își întoarseră capetele spre magazin, acolo unde se cântăreau bucatele. Li venise rândul și lui Moș Vanghele.

— Vanghele Cristu din Comana... se striga. Vanghele Cristu!

Bătrânul se ridică și odată cu el și fiul său, Sile. Câteva clipe, Vanghele Cristu rămase pe loc, în mână cu codiriștea apucată de mijloc, mișcată ca o amenințare. Vorbea repede, clătînându-și capul a luare aminte:

— Și-așa cu Bobeică! Și-a făcut apoi și cazan de țuică, și-a luat și batoză de treer cu vapor, și și-a făcut și moară cu valțuri, pe mălai și pe făină... toate pe pielea noastră le-a făcut! Și-acuma, zice că n'are de unde să dea cotă! Nu vrea să dea, asta e! Păi, aia îi trebuie și lui: *tribunalul* în sat, să-l judece în fața poporului...

— Vanghele Cristu la cântar!

Auzindu-se din nou strigat, moș Vanghele plecă șchiopătând, înaintând pe-o potecă ce se deschidea printre oameni ca printr'o pădure vie. Sile, fiul său, i-o luase înainte fugind către căruțe. Țăranii rămaseră cu privirile întoarse după ei, tăcuți și gânditori.

— E vajnic, bătrânul! — spuse într'un timp al lui Gogoasă, cu adâncă prețuire.

Și vorba țaranilor, despre căinoșenia chiaburilor, se legă din nou...

Spre seară, în fața magaziiilor de scânduri mai rămăseseră câteva căruțe numai. Mâna de țărani se strânsese în jurul cântarului și la ușa magaziei în care se cărau grânele. Căii așteptau cu ștreangurile puse, tremurând de suflarea și mai înghețată a crivățului... Un stol de ciori se roti îndelung pe deasupra magaziei și a

întinderii unde poposiseră căruțele și se lăsă deodată jos, mai într'o parte, înnegrind pământul. Păsările căraiau flămânde, săreau și se îmbulzeau, bătându-se pe câte-un bob căzut printre ogrinji. De peste Bărăgan, înaintau grăbite întunecimile nopții.

Pe locul unuia dintre cele două focuri, rămăsese doar un pumn de cenușă din care vântul sălta puțin câte puțin și-o spulbera departe, ca pe omăt. Lângă vatra rece, înfășurat în șubă de sus și până jos, sta Nae Bobeică, singur, urmărind vânturarea neîncetată a cenușii. Când vântul venea cu mai multă furie, îi ridica în față sperla alburie, și i-o așeza peste obrajii gălbejiți și peste albastrul șubei într'un strat fin, ca de rugină plumburie. Nae Bobeică, însă, încremenise într'o ciudată așteptare, străjuind focul stins asemenea unei umbre de piatră. Gândea... la viața care-a fost... Eh, ce viață... steaua ei de viață! Cum a dus-o el mai înainte și cum a ajuns acum!... Să dea de la dânsul — când se mai pomenise asta?! — și încă să și aștepte o zi întregă în mijlocul câmpului, pe vânt și ger... Da, la fel ca cenușa asta i se risipește viața de astăzi și tot ce-a strâns atâția ani... Dar, nu! Până la ultima suflare tot nu se va lăsa în voia comuniștilor... Nu, nu, niciodată! — striga gândul în el.

Alături, Dobre Diacu opri căruța goliță, întunecat, strigând supărat la cai. Dinaintea lor, de unde-i purtase de dârlogi, porni spre Bobeică.

— Ce faci, mai stai? — întrebă el.

— Până la sfârșit, — răspunse chiaburul. Pe mine, totdeauna, tocmai ia urmă mă strigă.

După aceea se ridică și se trase mai într'o parte, plecând din bătaia vântului și-a cenușii. Iși scutură căciula și șuba, tropăi îndelung și-apoi întrebă:

— Rămânem înțeleși, mă Dobre, nu? La noapte...

— Cât mai târziu, neică Nae... spre dimineață chiar.

Dobre Diacu sui în căruță, dădu bice cailor și plecă. Trecu în fugă printre ciorile care se ridicau speriate și o apucă pe unul din șleaurile câmpului. În urma lui, ciorile se așezară din nou, croncănind întăritate, repezindu-se asupra gunoaielor, răscolindu-le, căutând flămânde bobii risipiți. Bobeică se uită după Diacu timp îndelungat, până ce căruța fu acoperită în întregime de nouașul pulberii înghețate ce-o însoțea și de inserare. Apoi se întoarse, isbi cu piciorul în pumnul de cenușă ce mai rămăsese pe pământul uscat, crăpat de căldură și se îndreptă spre căruță. Innodă ștreangurile cailor de răscurci, apucă dârlogii și porni către cântar. Înaintea lui mai erau două căruțe. Dintr'una se cântărea chiar în aceeași clipă, iar în cealaltă nu zări decât doi saci. Ii veni repede rândul. Trase căruța și mai aproape și după ce privi îndepărtarea celorlalți, începu supărat:

— Hai mai repede, mă, Sandule, c'am înghețat de tot.

— Ce să fac, domn'Nae, — răspunse cel dela cântar, — a fost gloată astăzi. N'ai văzut? Gata să mă bage în noapte. Ai mult?

Bobeică nu-i răspunse. Cu mișcări largi și încete, stânjenite de greutatea șubei, se apucă să răsucescă rogojina într'un sul pe care-l împingea spre fundul căruței, descoperind sacii. Cel dela cântar, Sandu Măchiță, începu să potrivească greutatețile. Era un flăcăiaș de nouăsprezece-douăzeci de ani, isteț și iute, cu cisme roșii în picioare, noi, cu pantaloni militărești, strânși pe pulpe, roșcați și c'o scurtă de piele cu guler de astrahan, pe trup. Pe cap, avea deasemenea căciula de astrahan negru și lucios.

Chiaburul puse pe cântar patru saci; atâta tot. Ba încă și aceștia nu aveau decât câte-o dublă-două pe fund.

—...o sută douăzeci! — șopti Sandu Măchiță. Apoi adăugă: — Ce facem, domn'Nae?

— Lasă, că știi tu... răspunse Bobeică. Ce-am făcut și data trecută... ceva-ceva, tot ai mai pus deoparte! — Cu ochii îngălbeniți, se uită pe sub sprâncene la flăcăiaș. Acesta mângâia cu mâna înmănușată greutatețile de pe terezie și se gândea. — Haide, îl zori Nae Bobeică, unde-l arunc?

— Ce ai ? îl întrebă celălalt. — Porumb ? — și-i arătă o ușă deschisă, înfundată pe dinăuntru cu scânduri până spre jumătate.

Chiaburul luă sacii pe rând și-i răsturnă în magazie. La sfârșit, Sandu Măchiță îi întinse un bon și spuse:

— ...o mie două sute... repede !

— E puțin, — se împotrivi Bobeică.

— N'am domn'Nae... atâta am putut trage astăzi... gata, du-te ! Și să nu mai vii decât când îți-o spune eu !

Nae Bobeică luă hârtia și se întoarse la căruță. După ce svârli sacii goi în ea, peste paiele care-i umplea dricul, desfășură rogojina iar, acoperind totul. Cu hârtia în mână, se duse la casieria care se afla într-o cămăruță de scânduri din capătul magaziiilor și încasă prețul a o mie două sute de kilograme de porumb. Se întoarse, sări în căruță și plecă.

În urma lui, toată întinderea gunoită din fața magaziilor rămase pustie. Din văzduh, coborîră și alte cărduri de ciori, până ce totul deveni negru ca tăciunele. Împrejurul bazei de recepție se așeza liniștea. Pânzele nopții, încă destrămate, cădeau încet, pe nesimțite. Crivățul sufla și mai puternic și mai înghețat. Licărind sticloasă, pe cer, răsărise o stea. Dar trecerea nourilor îi acoperea din când în când strălucirea și întinderile păreau în acele clipe și mai întunecate, și mai adânci.

II

În drum spre casă, Sile gonise caii până'n marginea pădurii de tufani dela „hanul hoților“. Aici, le domoli mersul, strângând hăturile și întinse biciul înapoi, lui moș Vanghele. Bătrânul stătea pe grămada sacilor goi întors cu spatele spre crivăț și cu picioarele înfundate în fân. La adăpostul păduricii, vântul parcă nu mai bătea, dar se simțea cum trece pe deasupra, șuerând. Pe sub tufani, pospaiul de zăpadă căzut din spulberare se așezase subțire și suriu, ca un praf de sare. De peste întinderi nu se auzea decât foșnetul aspru, ca de aramă, al frunzarului mort și rămas pe crengi de astă toamnă. Sile slăbi hăturile legate de leucă și privi pe deasupra păduricii în zarea de plumb a Bărăganului. Undeva, în fund, pământul se unea cu întunecimea de smoală a nopții care venea.

În fața cailor, la răscrucea drumurilor, se ridica un pâlcc de stejari bătrâni și înalți, rămași din puterea pădurii de altădată. În trecut, cam până aici se întindea străvechiul codru al Vlăsiei, cu latura lui dela miază-zi, spre Dunăre. Dar din el nu mai rămăsese decât câțiva copaci răseleșiți pe câmpuri și pe grindul acesta o adunătură rară de tufani piperniciți în care și găseau adăpostul sălbătăciunile stepei. Aici, în marginea păduricii, sub străjuirea pâlcului de stejari, se încrucișau patru drumuri ale Bărăganului de jos. Unul, acela pe care mergea acum căruța, tăia pustietatea câmpiei și ducea la București; altul se lăsa în dreapta, prin Trestieni, către portul Olteniței; al treilea, cel de la stânga, trecea prin alte sate și dădea în târgul cel mai apropiat, al Călărășilor; iar al patrulea, cel mai scurt și mai puțin umblat, cobora spre Comana și de acolo drept în coasta Dunării. Pe aceste drumuri se scurgeau, iarna și vara, nesfârșitele șiruri de care ale samsarilor și neguțătorilor de grâne, care făceau comerț cu țara, prin piața Bucureștilor, — iar cu străinătățile, prin cele două porturi cu încăpătoare și vestite magazine.

În dreptul pâlcului de stejari, la răscruce, Sile apucă un hăț și trase, îndreptând caii pe drumul către Comana. Apoi se întoarse către bătrân și vorbi îmbufnat, ca o continuare a unei discuții mult mai vechi.

— Ei, și ce-ai făcut dacă l-ai dus?... te simți mai ușor acuma, nu?... sau îi stătea rău la noi în porumbar și-i stă mai bine'n magazia statului !

Vanghele Cristu tăcea, de parcă nici nu-l auzea. Gândea numai: „Iar începe

În clipa aceea, ușa se deschise și înăuntru păși Vanghele Cristu cu o femeie. Bătrânul trecuse și-o luase și pe Ioana-văduva, deputată și ea, ca și dânsul, în Sfatul Popular. Ene Grosu plecase după al lui Bordei, președintele comitetului întovărășiților, să-l aducă și pe el. Deobicei, toți aceștia, cu cei dela sfat, se mai întâlneau uneori seara, să vadă care-i situația colectărilor, a întovărășirii care se forma acum, sau câte altele. Când îl văzu pe Bobeică, moș Vanghele se opri și-l măsură dintr'o parte, de jos în sus. Cu fața la președinte, chiaburul se trase încet spre ușă și ieși. Din tindă i se auziră pașii grăbiți și-apoi, șgomotul ușii trântite.

— Se văita că n'are, nu? — întrebă bătrânul.

— Cam așa, răspunse Ghiță Oancea. Apoi îl îndemnă cu mâna întinsă spre scaunul de lângă sobă: — Stai, moș Vanghele.

— Și-acolo, la bază, începuse să se milogească... urmă bătrânul în timp ce se îndrepta schiopătând spre scaun. — Da' i-am scurtat-o dintr'odată... îl cunoaște acuma toată sărăcimea din ținut ca pe un popă tuns.

— Păi, pe el și pe-al lui Măchiță, interveni Ioana-văduva, nimeni nu-i întrece în milogeală... N'am, fă, de unde să dau, — țipa astăzi Barbu Măchiță. Da' hurta și gușa i-au crescut de nu-și mai încape în ele... Asta s'a'nchiaburit, mă, Ghiță! Eu zic că nu trebuie să-l lăsăm așa... să-l strângem și pe el, că are de unde da!

Președintele își ridică privirile dintre hârtii și spuse:

— Nu se poate, nu ne lasă legea.

— Da' dece nu-și duce cota? sări Ioana. Doar n'ai vrea să spui că n'are, tovarășe președinte?

— Trebuie lămurit, mormăi Năstase, preocupat de socotelile lui din hârtii.

— Cine, Măchiță? — se minună femeia. Ei, găsi-l-ar damblaua... parcă nu l-ai cunoaște! Zău, așa!... Și se mai și fălește că e comunist!

Președintele nu-i răspunse. Vanghele Cristu se scotoci pe sub cojoc și scoase chitanța luată dela baza de recepție. O întinse spre colector, fluturând-o:

— E-a lu' mormolocu-ăla de fiu-meu... fă-i și lui scăzământu'!

Ghiță Oancea deschise din nou registrul, luă hârtia și începu să scrie iar, stângaci, cu grijă și casnă deosebită. Din când în când strângea dinții, de li se auzeau scârțietura până departe de dânsul. Asuda.

— Ostenești mai mult ca la săpă, Ghiță! glumi femeia.

Colectorul își ridică spre ea ochii de tăciune, cuprinși de-o lumină vie și caldă, de parcă-i svăcnea în ei însăși inima.

— Ce crezi! — zâmbi el. Apoi adăugă serios: — E vorba de averea poporului... pâine pentru muncitori și orășeni, pentru armată...

Până ce Ghiță Oancea și președintele terminară de scris, tăcură. Înăuntru, lampa sfârâia neîntrerupt, ca un fus fermecat care nu se oprește niciodată. Afară, crivățul șuiera, izbea în geamuri, scuturându-le ușor, înfiorând din când în când încăperea c'o undă de răcoare. Femeia se lipise cu spatele de sobă și aștepta. Moș Vanghele răsucea căciula în mâini, urmărind în acelaș timp munca celor dela masă. Curând, Năstase Vlad se ridică. Iși aprinse o țigară în dogoarea lămpii și trecu lângă sobă.

— Au început să meargă și colectările, zise el. N'am îndeplinit noi planul până'n anul nou, dar luna asta e gata...

— Cum, adică? întrebă mirat moș Vanghele. Numai Bobeică a mai fost azi. Incolo, nimeni. Nu mai vorbesc de ceilalți chiaburi, de-alde Ile Țigău, de Petrache și ăilalți, sau de restul satului... Da' nici comuniștii nu și-au adus cotele, cu toții.

— Bineînțeles, căută să-l liniștească președintele. O să-i mai ciocănim noi și-o să le ducă și ei...

— Da' cu Măchiță, cu el ce facem? sări femeia. De astă vară, dela tereerat, n'a mai dus niciun bob măcar... de niciun fel!

Vanghele Cristu rămăsese gânditor; parcă era cu cugetul în altă parte decât aici și nu-l mai interesa vorba lor. Ghiță Oancea vârî registrul în sertar și veni și el între ei, lângă Ioana-văduva. Președintele lăsase să treacă un timp și apoi răspunse ridicând din umeri:

— Nu știu, e mijloacă... am mai vorbit și eu cu el, da' văd că tot degeaba.

În clipa aceea, ușa trosni și înăuntru intră un tânăr chipeș, bine legat, cu bocanci negri, curați, peste care erau întoarse marginile ciorapilor albi, cu pantalon de ștofă groasă, strânși pe pulpe, și cu scurtă blăniță, ca mura de neagră. Ridică mâna înmănușată în piele spre frunte și-i salută în grabă:

— Hai noroc, tovarășilor! Nu întinse mâna nimănui, ci se adresă repede președintelui: — Numai o clipă, tovarășe Năstase! Se întoarse iar spre ceilalți și-i întrebă: — Ei, cum mai merge?... Dar n'așteptă răspunsul. Îl luă pe Năstase Vlad de braț și-l împinse în birou la dânsul, spunând: — Treceam încoace, spre Trestieni, și hai, să mai văd cum merge treaba și pe la voi...

Moș Vanghele rămase întors după ei, cu privirile pironite în ușa care se închisese în urma lor. Ceilalți doi, Ghiță Oancea și Ioana-văduva, tăcură. Și nimeni n'a mai scos niciun cuvânt multă vreme. În încăperea domnea o tăcere plină de fel de fel de subînțelesuri. Deaceia, se bucurară toți trei când sosi Ene Grosu cu-al lui Bordei. Gheorghe Bordei ăsta, era o namilă de om. Nu-l văzuse nimeni, niciodată, cu cojocul încheiat la piept, pentru că nu-l ajungea. Când râdea, i se vedeau dinții lați și drepți, cât unghiile de mari. În trecut, până'n patruzeci și cinci, când primise pământ la reformă, fusese văcarul satului. După ce închise ușa, el își scoase căciula și întinse celorlalți, pe rând, palma-i mare și grea, așa cum făcuse, înaintea lui, mecanicul.

— Cine e cu șareta? îi întrebă Ene pe ceilalți, trăgând din țigară.

Vanghele Cristu se scărpină pe lângă ureche strâmbând din buze, și-și îndreptă bărbia spre ușa după care dispăruseră președintele cu celălalt. Ghiță Oancea mormăi, cu oarecare respect:

— Tovarășu' Mielu, dela raion.

Ene Grosu se întoarse și dădu să intre în biroul președintelui, dar tocmai atunci ieșiră ceilalți: Mielu înainte, președintele după el.

— Uite-l și pe tovarășul secretar, i-o luă înainte activistul dela raion. Apoi continuă repede, înaintând spre ușa: — Treceam încoace, spre Trestieni, și-am dat și pe la voi să vedem cum stați cu colectările...

— Prea bine nu stăm... caută secretarul să-l întrerupă, dar nu fu chip.

— Da, mi-a spus mie tovarășul președinte, vorbi apăsător celălalt. Stați binișor... dar o să meargă, nu?

— O să meargă... murmură Ene, aproape năucit și rămase pe loc, gândindu-se: „Unde-o fi văzut el binele, dracu' știe!”

— Noroc! îl trezi activistul, scuturându-i mâna. Apoi se suci și plecă Din prag, le strigă, fără să se întoarcă: — Am să mai trec eu pe-acea, zilele astea...

Până să iasă Ene Grosu afară să-l petreacă, șareta nu se mai vedea decât ca o umbră care alerga în sus, pe uliță. Secretarul se opri în poarta sfatului și oftă. În aceeași clipă, zeci și zeci de gânduri îi năpădiră mintea, învălmășindu-i-se în cap, căutând înțeles și forță să răsbească. O sută și-o mie de întrebări își punea: ce să facă cu colectările, cu întovărășirea care așteaptă, cu impozitele, cu autoimpunerea, cu S.M.T.-ul care nu vrea să încheie contractul până ce întovărășirea nu-i constituită, cu cooperativa, că nu mai merge așa, cu școala că n'o să mai aibă lemne peste-o săptămână, cu Căminul Cultural pe care vor să-l ridice aicea, lângă sfat, în primăvară... Ene Grosu se rezemă de stâlpul porții, respiră

Sile clătină din cap, zâmbind fugar ca la ceva îndepărtat și uitat de vreme. Apoi oftă :

— Și pe urmă, vorbi mai departe Măchiță, după ce ne-am întors, ce-a fost mai ușor ? Luptă pentru reformă, bate-te cu țărăniștii, cu-alde Bobeică și Ile Tigău, cu Petrache, ieși după secetă gol-puşcă și lihnit, și-apucă-te de muncă... și trage, și trage... până ne-am încropit și noi un rost... Este ?

Sile nu răspunse. Iși lăsase fața între palme și privea în jos, adâncit în gânduri. Nici pleoapele nu-i mai clipeau ; parcă era de piatră.

— Și-acum, vino tu, statule, stat pentru care am luptat, accentuă Măchiță cu degetul ridicat, — și ia-mi tot... atinge-mă cu cotele de cereale, de lapte, de carne, de lână... ia-mi-pământul pentru care mi-am dat sângele acolo în Cehoslovacia și fă-l otova cu-al celorlalți, care nici n'au luptat și nici n'au muncit atâta.

Sile rămase nemișcat.

— Suntem în partid, reîncepu și mai aprins Măchiță... și ce dacă suntem ? Ce folosim noi din asta ?... să ies mâine în fruntea tuturor cu cota ?... Pff !... Măchiță se apropie de Sile și șopti : — Mă Sile, tu mă cunoști pe mine și știi de unde-am plecat... Nu era bine mai înainte... eu nu sunt d'ăla, să doresc timpurile care-au fost... Dar nici cum vrem acum să fie, nu e bine... de ce să mai schimbăm noi rostuirea care s'a așezat ? Eu zic să rămână așa... Vezi, aicea nu mă împac eu cu statu' d'acuma, cu comuniștii... de ce nu mă lasă, mă, să trăiesc ?.. de ce îmi tae din avânt cu cotele, cu impozitu', cu legile... ?

...Sile se întoarse acasă târziu de tot, mai abătut ca niciodată. În geamul bucătăriei, unde dormea moș Vanghele, pâlăia sfioasă o undă de lumină. Deschise ușa. În tindă, în loc s'o ia la dreapta, în camera din față, unde stătea el cu nevastă-sa și copilul, intră de-adeptul la bătrân.

Vanghele Cristu abia sosise din sat. Scosese câteva rotițe dela plită și aruncase peste jar o mână de găteje, să facă lumină și căldură. Jocul flăcărilor dădea încăperii o înfățișare ciudată, în care nenumărate umbre se sbăteau în luptă cu lumina. Il găsisse pe bătrân așezat pe-un scăunel în fața plitei. Incepuse să se descalțe de opinci. Sile se opri un timp în mijlocul casei și-l privi întunecat, cu milă parcă. Obrajii lui Vanghele Cristu erau când acoperiți de umbre, când bătuți în plin de lumina focului. Bătrânul tăcea. Ii întrezări fruntea încutată și buzele strânse, mișcarea repezită a mâinilor. Simțise că este supărat. Sile mai așteptă puțin și apoi se așeză și el, pe patul dinaintea bătrânului. Înăuntru, domnea o liniște încordată.

După ce moș Vanghele se descălță la un picior, ridică opinca în bătaia flăcărilor ce pâlăiau de sub plită, îi pipăi legăturile nojițelor și-o svârli într-o parte. Se aplecă apoi asupra celuilalt picior. Mormăi, fără să-și salte privirile și nici nu-și întrerupse descălțatul :

— Eh, Sile, Sile... nu-mi place deloc de tine !

Sile nu-i răspunse.

Tăcu și bătrânul.

În cameră, lumina crescuse dintr'odată, arătându-le fețele întunecate, privirile reci. Vanghele Cristu își trase piciorul și din cealaltă opincă și rămase în ciorapi. Puse opinca pe-un genunchi și încercă să-i înoade pe pipăite, un capăt de nojiță. Mormăi, iar :

— Unde mi-ai fost tu până la timpul ăsta ? Satul fierbe de lucru pe care vrem să-l facem noi, să iasă toți comuniștii cu cotele și tu...

Sile nu-i răspunse nici acum.

Bătrânul tăcu din nou, preocupat de gândurile lui.

Când termină de înnodat curelele, Sile se ridică și făcu un pas spre dânsul.

— Știi ce, tată, începu el... m'am răsgândit... nu mai rămân în întovărășire, ies !

— Cum? sări bătrânul. Se ridică și el și se opri în fața lui Sile cu opinca în mână, tremurând... Ce-ai zis?

— Asta e! răspunse hotărît celălalt. M'am și întâlnit pe uliță cu-al lui Bordei și i-am cerut să mă taie depe listă!

Vanghele Cristu îl apucă c'o mână de piept, iar cu cealaltă ridică opinca să-l plesnească.

— Mai zi odată, strigă el. Hai, mai zi odată!

Privirile ochilor li se încrucișară, tăioase, strălucind. Dar Sile nu mai repetă cuvintele care-l tulburaseră atât de mult pe bătrân...

Intors dela sfatul popular, unde se dusesese să-i facă scăzământul în registru de cote după chitanța, Bobeică îl găsi pe gineri-său sub șopron, descărcând patele din căruța cu care fusese el la baza de recepție. Crivățul care-și întărise suflarea îi smulgea din când în când paie din braț și le împrăstia prin toată curtea, albă de mazăriche și zăpadă. Nu se putea spune că începutul de ninsoare încetase, dar nici că ninge. Venea numai un praf de zăpadă, adus de vânt din spulberarea depe câmp. Nu mai pluteau nici norii de fum înnețacios și greu, care se formau în fiecare seară deasupra calcânilor. Toate casele își închiseseră ochii luminați ai ferestrelor pentru odihna și somnul satului adormit. Domnea peste tot șuierul crivățului și întunecimea de nepătruns a nopții de iarnă.

Bobeică îi ajută celuilalt să pregătească căruța și-i aminti în șoaptă de drumul ce trebuia să-l facă la Trestieni. Când terminară, împinseră căruța cu grijă, mai într'un colț al șopronului, sucind-o din oiște. Aici, aveau o plită care servea ca vatră pentru bucătăria de vară. Alături de ea, era cuptorul de copt pâine, mare cum nu s'a mai văzut. Chiaburul îi luă capacul de tablă groasă și-l rezemă de zid. În urma lui, gineri-său își înfipse lopata în mormanul de cenușă cu care era înfundat. Crivățul suflă puternic și vârtejii cenușa pe loc, sburându-i-o de pe lopată.

— Mai încet, Florică! — murmură Bobeică.

Chiaburul se răsuci și desfășură rogojina în partea de unde bătea vântul, legând-o de parii ce susțineau acoperișul. Când se întoarse, Florică trăsese toată cenușa, alături de, lângă cuptor. Intrat pe jumătate înăuntru scotea acum cărămizile depe vatră, una câte una. Bobeică le lua și le așeza cu grijă tot lângă cenușă, fără șgomot. Gineri-său ceru apoi lopata și începu să sape în genunchi, împingând pământul în fundul cuptorului. Intinse lopata înapoi și se aplecă. Smulse un capac rotund, de tablă, și se trase afară cu el în mână. Il așeză lângă cenușă și cărămizi, și privi prin gura cuptorului groapa neagră care se deschidea în locul vetrei.

— Intru tot eu? întrebă el.

— Intra, încuviință Bobeică.

Florică se târî mai întâi în cuptor, ca un câine. Înăuntru, aprinse o lumânare pe care o avusese în buzunar și se lăsă în mâini, pe gura gropii, ca într'o lăntână. Dispăru. Doar lumina lumânării bătea slab golul cuptorului și al gropii, de-acolo, dintr'un fund ascuns, nedeșlășit. Curând după asta, în gura cuptorului începură să apară saci plini, grei, bine legați cu sfoară. Bobeică pipăi pânda celui dintâi, frământând-o între degete; era cu grâu. Il apucă apoi și-l trase afară, icnind. Il cuprinse în brațe, îl ridică și-l răsturnă în căruță. Se întoarse, luă altul, și așa, unul câte unul, sacii împinși de jos de mâinile nevăzute ale lui Florică, erau trași și cărați la căruța de Bobeică. Umblau cu grijă, fără de grabă, cu urechile ciulite și inimile ticăind.

Intr'un timp, Bobeică se aplecă, vârî capul în cuptor și șopti:

— Stai puțin, să ne mai odihnim.

În gura gropii apăru capul lui Florică. Chiaburul avea fața mânăjită de fu-

ningine, căciula și umerii prăfuiți, mâinile negre. Doar albul dinților și al ochilor rămăsese neatins.

— Cum îi acolo ? întrebă șoptind Bobeică. E uscat ?

— Este, — răspunse gineri-său. Adăugă : — Cald. La capătul celălalt, sacii stau și mai bine. E groapa mai largă, aer mai mult...

Bobeică tăcea. Mai stătură câteva clipe, răsufflând ușurați și-apoi îi făcu celuilalt semn, să coboare iar.

— Haide, să nu întârziem.

Gineri-său dispăru din nou în pământ. Sacii începură să apară iar. Bobeică îi căra ceva mai grăbit, așezându-i în cutia căruții. Intr'un timp, din uliță se auzi sgomot și tropăit de picioare trântite în poartă, strigăte și hârmălaia câinilor. Apoi un fluierat. Bobeică sări, luă capacul de fier și-l propti în gura cuptorului. Slaba licărire a luminiței din adânc nu se mai văzu. El se lipi de zidul șopronului și așteptă. După câțva timp, când sgomotul din poartă se mai potoli, Bobeică o luă pe sub streășina șopronului, se furișă pe lângă zidul casei și se opri în ușă. O deschise, o'nchise la loc, trântind-o și strigă :

— Cine e ?

— Vino încoace ! țipă cel de dincolo de gard.

Bobeică ieși în băătăură și se îndreptă spre poartă cu liota câinilor după el. Când ajunse, se uită pe deasupra ulucilor și recunoscu în cel din uliță pe Ghiță Oancea, colectorul.

— Cu ce ? întrebă el îmbufnat.

— Trebuie să-ți duci cota la bază...

— Doar azi am fost, se împotrivi Bobeică.

— Măine pleci iar, strigă Oancea. De dimineață, în zori, te-aștept cu căruțele pline la sfatul popular... ai să mergi cu mine !

— Nu mai am, mormăi chiaburul. Tot ce-am avut am dus astăzi...

— Mă, bagă de seamă, îl luă din scurt colectorul, ridicându-i în față pumnul strâns... bagă de seamă, c'am să-ți fac proces și ai să înfunzi pușcăria...

Apoi, plecă. Bobeică rămase în poartă înjurându-l în gând, urmărindu-i umbra care se îndepărta spre Ilie Țigău... Când n'o mai văzu, se întoarse sub șopron, dădu capacul cuptorului la o parte, și șopti :

— Hai, Florică !

— Cine-a fost ? îl întrebă gineri-său din fundul gropii.

— Tot al lui Oancea... mormăi chiaburul. Al dracului, nu mă lasă nici noaptea în pace. I s'a năzărit să mă pornească mâine iar, cu cota. Da' lasă, un bob nu mai duc, niciunul... Intinse mâna și-i făcu semn celuilalt : — Hai, Florică... mai repede.

Până într'o jumătate de ceas încărcară căruța cu vârf. Florică stinse lumânarea și ieși din pământ ca dintr'o gură de iad. După asta, el se apucă să înfunde din nou groapa de bucate ascunsă sub cuptor.

Bobeică înhămă caii și se pregăti de drum. Iși îmbracă șuba albastră și grea, își îndesă căciula și ajutat de gineri-său se sui peste saci. Intinseră paiele deasupra într'un strat subțire, iar peste ele desfășurară o rogojină în lung. Bobeică se așeză, apucă hățurile și-i făcu semn celuilalt să se apropie. Șopti :

— Să știi că-l duc la Dobre Diacu, la Trestieni... sunt cincisprezece saci. Tăcu apoi câteva clipe, cuprins de îndoială. Oftă : — Ce-o fi, o fi !... Deschide poarta.

Căruța se urni, trecu prin curte în pasul ușor al cailor și ieși în uliță. Din marginea satului, de unde-și avea gospodăria, Bobeică o luă de-adreptul pe drumul câmpului, în sus, spre răscrucea drumurilor dela „hanul hoților“ și deacolo către Trestieni.

La Dobre Diacu ajunse după miezul nopții. Trecuse printr'o margine de

sat în pasul liniștit al cailor și intră în curte prin fundul ogrăzii, pe poarta găsită deschisă. Căinii își zornăiră lanțurile pe sârma întinsă dela hambare spre ușa casei, lătrând întăritat și răgușit, sugrumați de sgârzi. Bobeică sări jos din căruța, apucă dârlogii cailor și trase sub șopronul de lângă șirul hambarelor. Se întoarse cu biciul în mână și se opri în bătătură. Nu era lumină decât într'una din ferestrele dinspre ogrăzi ale casei. De acolo ieși o femeie, mărunțică, pe umeri c'o scurteică, și strigă din prag :

— Cine-i ?

— Oameni buni... mormăi Bobeică. Am o vorbă cu Dobre.

Femeia dispăru în casă fără să mai spună ceva. Chiaburul rămase îngrijorat în bătătură. Se mai uită odată la casă, la așezările ogrăzii, în curte, până se încredință că într'adevăr, nu greșise. Dar nu-și explică în niciun fel prezența femeii acesteia în casa lui Dobre. Lui îi murise nevasta cu trei ani în urmă, copiii și-i aranjase pe toți pe la casele lor și rămăsese singur-cuc în toată gospodăria. Mai avea un argat care-i vedea de munca câmpului și-i îngrijea de vite. Atât. Iși mai roti odată ochii și zări lângă grajd o șaretă cu ulubele proptite în pământ. „Nici d'asta n'avea Dobre“ — cugetă el. Tresări. Se auzi ușa în partea cealaltă, dinspre camerele din față. În umbra celui care venea, îl recunoscă pe Dobre Diacu și-i ieși înainte.

— Ai venit ? îl întrebă Dobre. Hai să descărcăm că am un hambar întreg pentru tine.

Dobre Diacu liniști căinii și o porniră amândoi spre căruța încărcată.

În casă, după ce închise ușa și-și lăsă scurteica pe-un pat, femeia se îndreptase spre un gemuleț pe care-l avea încăperea în peretele din fund. Gemulețul acesta dădea într'o altă odaie, dinspre uliță. Ea ciocăni de câteva ori cu degetul în el și strigă :

— Vezi că te caută cineva.

Apoi, se întoarse. Se așeză pe celălalt pat, lângă un tânăr în fața căruia era trasă o masă înaltă, plină cu bunătăți. Tânărul, destul de rotunjour la obraji plini și roșii înfuleca grăbit, rozând un oscior de pasăre.

— Ce e ? întrebă el cu gura plină.

— Ia, unul... îi răspunse femeia. Are nu știu ce cu el... și arată spre camera lui Dobre Diacul.

După ce tânărul mâncă, își șterse mâinile și gura de grăsime, își turnă un pahar de vin rubiniu, bău cu poftă și-și supse buzele. Se lăsă pe coatele sprijinite în marginea mesei și se întoarse spre femeie :

— Ai rămas aicea, mamă, ai ? întrebă el.

— Am rămas, Mielule... răspunse ea cu privirile în pământ. Ce să fac ? Am de toate... e casă ndestulată, nu ca a noastră... Nu-mi trebuie nici măcar apă rece ! El e om bun... Mi-a dat și jumătate din pământ pe numele meu... și până la urmă, să știi, că tot el o să moară'nțai !

Tânărul își mai turnă un pahar de vin și-l răsturnă și p'asta, la fel de însetat. Apoi, vorbi iar :

— Dar lumea ce-o să zică, bre ?

— Hea, lumea !... Tu nu știi, Mielule?... gura lumii numai pământul o astupă !... Ce să zică ? Așa e la început. Pe urmă se'nvață ea, lumea, și cu mine în casa lui... a fost mai greu atunci, astă toamnă, când am venit... da' acum...

Mielu își turnă al treilea pahar și rămase cu el în mână, cuprins de gânduri. Maică-sa se apropie de el și începu rugătoare :

— Eu zic că să te'ntorci acasă, Mielule... aicea. Să te-aduni și tu odată după drumuri... Noaptea, ziua, pe ger și pe vânt, pe arșiță, tu ești numai călător...

Dă-o'ncolo de politică, mamă !... Nu te uita ce zice el, că să rămâi acolo, la locul tău... El se teme să nu-l întoarcă iară la chiaburi... numai d'asta, d'altfel ai fi ca și copilul lui...

III

A doua zi, spre seară, încăperile sfatului popular erau pustii. Și președintele, și secretarul, și toți ceilalți plecaseră după treburi, sau fuseseră trimiși de Ene ca să-i lămurească pe țărani care nu-și dăduseră cotele și să popularizeze în tot satul exemplul comuniștilor. Rămăsese la secretariat, singur, Ghiță Oancea. Colectorul stătea în fața registrului cu impunerile de cote și număra încet, cu o deosebită plăcere, chitanțele aduse dela baza de recepție. Din când în când, se oprea și se gândea cu ochii sclipitori la ceva care-l făcea să zâmbească ușor, ca în fața unei bucurii neașteptate. În răstimpuri, cu toată urgia crivățului de afară, care venea la fel de uscat și rece, fără zăpadă, se auzeau bubuiturile motorului dela moară. Acolo se gândea, la Ene. Când se întorsese dela bază, în dreptul morii sărise din căruță și alergă cu chitanțele în mână, fluturându-le :

— Douăzeci și șapte de inși au dus astăzi, tovarășe secretar, strigase el din prag.

Se bucurase și Ene. Luase chitanțele în mâinile lui pline de unsori și sgură și le pipăise zâmbind. Uite, câteva din ele purtau și acuma petele lăsate de degetele lui.

— Câți comuniști ? îl întrebuse Ene.

— Douăzeci, îi răspunsese... doar trei au mai rămas : Barbu Măchiță și încă doi.

Atunci, Ene mai răsfoise odată chitanțele ; parcă-i erau și mai dragi. Se vedea cât de colo că era mulțumit. Dar el, Ghiță Oancea, îl simțise că se ferea să spună asta. Ene i le întinsese înapoi și-l întrebă de chiaburi ; câți au ieșit, cât au dus, cât mai au... Nu putuse să-i răspundă. Dintre chiaburi, ieșiseră numai patru, fără Bobeică, însă n'avea chitanțele lor, pentrucă-i lăsase să și le-aducă singuri la sfat.

Ghiță Oancea își trecu pieptănul degetelor prin părul negru ca pana corbului și se apucă să numere mai departe chitanțele. Când sfârși le împinse într'o parte, opri câteva și deschise registrul, pe rând, la numele celor trecuți pe ele. Apoi luă tocul, apucându-l strâns între degetele-i butucănoase, în înmuie cu grijă în cerneală și se aplecă deasupra registrului... Trecea în el cantitățile de grâu, porumb, orz, fasole și celelalte bucate duse la bază de comuniști. Mâna i se încleștase pe toc și încet, scria de parcă săpa literile în hârtie. Fruntea i se umbrise de apropierea sprâncenelor groase și negre, ochii îi scânteiau. Fața negricioasă i se întunecase și mai mult.

— Iar asuzi, Ghiță, glumi Ioana-văduva intrând pe ușă.

Colectorul zâmbi, dar nu-și ridică privirile. Era prea importantă treaba ce făcea și n'o putea părăsi nici pentru o clipă. Ioana-văduva ocoli masa și se opri lângă el. Ii puse o mână pe spate și-i urmări scrisul, aplecată, privind peste umărul lui. Ghiță Oancea îi simțea în ceafă răsuflarea caldă și mângâietoare, ca pe o înfiorare plăcută și atât de mult dorită. Sub ochii ei, se muncea și mai mult să prindă pe hârtie, în cifre și date, rodul pe care comuniștii îl dăduseră statului. I se înroșiseră vârfurile unghiilor, gâtul, sudoarea îi năpădise fruntea. După ce încheie un rând, răsuflă adânc și-și întoarse ochii de tăciune spre femeie.

— E bine, fa Ioană ?

— Este, mă ! îl liniști ea.

— Acum am învățat, în iarna asta... se mândri Ghiță. Mai înainte, pe

timpul școlii, am păzit vitele și pământurile lui Bobeică și ale celorlalți chiaburi. La anu' ajung și eu ca tine... îmi place cartea, fă!

Zâmbiră amândoi, încrucșându-și scurt privirile. Și Ioana-văduva avea ochii tot negri, dar parcă și mai strălucitori. Era încă tânără; mai mult de douăzeci și opt de ani nu avea. Rămăsese văduvă din timpul războiului cu nemții, în '945. Nu apucase să trăiască cu bărbatu-său nicio săptămână măcar; la crăciun se luaseră, iar de anul nou, el și plecase pe front. Și dus a fost!

Colectorul își șterse fruntea îmbrobonată cu dosul mâinii și se aplecă din nou asupra registrului să încheie socotelite. Ioana se lăsă și mai mult pe umărul lui și-i luă tocul. Cu mare îndemânare, scrise subțire și frumos, repede, un rând întreg. Ghiță Oancea nu-și mai simți decât inima ce-i bubuia în piept și apoi fața năpădită de nădușeală. Femeia îi chihoti în ureche și-i întinse tocul. El se uită la scrisul ei cu ochii holbați, minunându-se:

— Tu profesoră trebuia să te faci, Ioană!?

Femeia nu-i răspunse, dar îl învălui din nou în privirile ochilor ei de noapte.

În clipa aceea, ușa se deschise și intră straja dela sfat. Când îi zări, zâmbi cu subînțeles și spuse:

— I-am adus, Ghiță... i-am oprit afară...

— Lasă-i să intre, porunci colectorul.

Ioana se retrase lângă sobă și-și făcu de lucru vârînd câteva lemne. Prin ușa rămasă deschisă, intrară, pe rând, cinci inși. Primul, îmbrăcat în șubă albastră și grea, era Bobeică. Ghiță Oancea îi făcu semn cu degetul până ce chiaburul se opri lângă perete. Alături de Bobeică se rânduira și ceilalți patru. Unul dintre ei, Ile Țigău, avea șubă la fel cu a lui Bobeică, ceva mai învechită. Ceilalți aveau dotmane groase de dimie, cu două rânduri de nasturi pe piept și cu buzunarele tăiate pieziș, deasupra șoldurilor. Nu se descoperiseră niciunul dintre ei. Asta și mai ales privirile îndoite cu care cercetau încăperea îl supăraseră pe Ghiță Oancea dintr'odată, dar se stăpâni. În încăpere, domni pentru un timp tăcerea. De-afară, se auzeau iar bătăile motorului dela moară, aduse de crivăț. Își aminti din nou de Ene: „Ghiță, îi spusese el, trebuie să intri în chiaburi, să nu-i slăbești deloc... să-și îndeplinească toți obligațiile către stat, după lege!“ Colectorul se ridică încet, cu mâinile la spate și ieși înaintea chiaburilor pășind rar și apăsat. Apoi trecu prin dreptul fiecăruia fulgerându-i cu privirile și scrâșnind din dinți. În fața lui Bobeică se opri:

— De ce n'ai ieșit, mă, cu cota?... se răsti el. Ai?

Luat fără veste, Bobeică începu să tremure. Dar își reveni repede și ridică și el glasul:

— Ți-am spus că n'am... lasă-mă'n pace!

— Ce face? strigă lung Oancea. Zici că n'ai?

— N'am, repetă scurt Bobeică.

— Bine, făcu Ghiță Oancea. Apoi se întoarse scurt, luă o hârtie, o plesni cu toată palma pe masă, trase un scaun și îi întinse tocul lui Bobeică: — Scrie atuncea... scrie aicea că n'ai!

Chiaburul se împotrivi un timp, dar degetul colectorului ridicat mutește și poruncitor în fața lui, îl făcu, totuși, să se așeze. Se aplecă apoi asupra hârtiei și rămase așa, cu tocul în mână, gândindu-se.

Colectorul se răsuci spre ceilalți și le adună hârtiile luate de la bază. Le răsfoi grăbit și-i întrebă:

— Voi când duceți restul?

— Eu am să mai cumpăr mâine din sat, ceva... mormăi unul.

— Să cumperi, să scoți de unde ai ascuns, dar să duci! strigă Oancea. Apoi se răsuci spre al doilea: Tu?

— Eu nu mai am, se milogi chiaburul.

Colectorul își îndreptă degetul și spre celălalt :

— Nici tu nu mai ai, nu ?

— Nu mai am, mormăi și acesta.

— Lasă c'o s'aveți voi ! îi amenință Ghiță Oancea. O să scoateți grâul de prin toate hrubele pe unde l-ați ascuns.

Ghiță Oancea se întoarse la masă, luă tocul din mâna lui Bobeică și trecu în registru, cantitățile de cereale predate statului.

Tocmai acum intră și președintele, Năstase Vîad. Se opri uimit în mijlocul încăperii, uitându-se când la chiaburii înghesuși în colț, cu mutrele plouate, când la Bobeică, ghemuit asupra mesei, când la colector. Oancea se ridică, întinse tocul înapoi lui Bobeică și împărți chitanțele celorlalți chiaburi. Acestora le făcu semn spre ușă și zise :

— Voi plecați... mâine v'aștept din nou, cu căruțele pline !

Chiaburii ieșiră repede, împingându-se unul pe altul, poticnindu-se. Ghiță Oancea se întoarse spre Bobeică și-l întrebă :

— Ai scris ?

Chiaburul se sculă de pe scaun și-i întinse hârtia. Colectorul o citi cu atenție, o puse pe masă, și bătu în ea cu palma.

— Iscălește !

Bobeică se aplecă și-și scrise numele citeț : *Niculae zis Nae Bobeică*.

— Ei, asta ți-e pierzania *domnule* Bobeică ! zise Ghiță, fluturându-i hârtia pe sub nas. Acuma poți să pleci !... Și nu uita că mâine te aștept și pe tine aici !... ai înțeles ?

Chiaburul ieși fără să mai spună ceva.

Toate acestea se petrecuseră sub privirile speriate ale președintelui. Așa ceva nu se mai întâmplase niciodată la sfat.

— Ia-i mai ușor, Ghiță... zise el. Mai ușor, nu așa !... I-ai prins cu ceva, dă-i în judecată ; da' nu-ți face tu singur dreptate !

Ghiță Oancea îl privi surprins, cu sprâncenele ridicate. Acelaș lucru îl făcu și Ioana-văduva, de lângă sobă. Președintele luase hârtia scrisă de Bobeică și după ce-o citi, se întoarse spre colector :

— Și cu asta ce vrei să faci ?... Lasă-l dracului, că'ntr'o săptămână moare și scăpăm de el !... Nu l-ai văzut ?

Ghiță Oancea însă, îi smulse hârtia din mână și-o vâri în registru, la partida lui Bobeică. Cândva le-or face trebuință, poate, chiar și această hârtie...

Seara, activul chemat de Ene în ajun se adunase din nou, la sfat. Doar Gheorghe Bordei mai lipsea ; o fi având omul cine știe ce treburi și n'a venit. Pe Ene Grosu îl așteptau din clipă'n clipă. De câtva timp, motorul nu se mai auzise bătând și asta însemna că a terminat cu moara. Și într'adevăr, în momentul acela pică și Ene.

Secretarul își scoase șapca și o lăsă împreună cu mânușile pe masă, lângă lampă. În lumină i se văzu și mai bine părul blond, puțin încălțit și uitătura blândă a ochilor albaștri, mari. Apoi se întoarse spre grupul celorlalți, strânsi în jurul sobei. Se opri lângă Vanghele Cristu și-l întrebă zâmbind :

— Am auzit că te-a făcut Bobeică de răs, pe-acolo pe la bază, moș Vanghele ?!

Bătrânul sări ca înțepat :

— Pe cine, pe mine, tovarășe secretar ? Și rămase un timp cu căciula bătrânească strânsă la piept. Nafura lui ! Acolo l-am dat în vileag, în mijlocul a o sută de țărani din tot ținutul. Toți știu acum cine-i Bobeică !

Ene Grosu își lăsă mâna pe umărul lui moș Vanghele și începu să râdă șgotos, cu poftă. După el se porniră și ceilalți să zâmbească, înțelegând încurcătura

și neliniștea bătrânului. Vanghele Cristu îi privi o clipă și-apoi își ridică fața cu obrăzii rotunzi și tâmplele ninese către secretar :

— Da' cine ți-a spus ?

— Ei, cine... glumi mai departe secretarul. Unul care a venit de-acolo și a rămas la moară să macine. După asta adăugă : — Spunea că i-ai luat piuitul, dintr'odată !

— Să știi că da ! — se repezi Vanghele Cristu mulțumit. Păi ce, se găsisse tocmai acolo, la bază, să facă *agitație* ?

Zâmbiră iar. Secretarul ceru situația de peste zi a colectărilor și după ce-o primi dela Ghiță Oancea rămase cu ea în mână, cercetând-o îndelung. Ceti apoi cu glas tare numele celor cinci chiaburi, în cap cu Bobeică și spuse :

— I-am păsuțit prea mult... dacă până Sâmbătă nu-și achită cotele, le cerem ordin de percheziție dela parchet. Să vezi cum o să scoatem noi și două, și trei rânduri de cote... asta e !

— Să-l controlăm și pe Măchiță, tovarășe secretar, — vorbi îndârjită Ioana-văduva. — El de ce să nu dea așa cum cere legea... s'a umplut de bani cu bumbacul și cu sfecla ce-a făcut !... și de pânză, și de zahăr, și de pachete de bumbac ! A făcut și grâu, și porumb, și floarea soarelui, de toate ! Ba încă, a mai și cumpărat, de-acolo de unde a predat bumbacul și sfecla, saci întregi de bucate, pe care le-a speculat la târg... Și câți sunt ? Doi inși : el și ea, amândoi cât butiile de grași în șale ! Că ăl mic, nepotu-său, stă mai mult pe la baza de recepție dela șina de fier ! Tovarășu' președinte zice că să-l lămurim, că-i mijlocăș, săracu' !... Of, doamne, dacă nu l-aș cunoaște eu, tovarășe secretar !... Femeia se deslipe de lângă sobă, înaintă repede prin fața celorlalți până în fața lui Ene Grosu. Vorbea cu pumnul strâns ridicat în sus, de parcă-l amenința cu ură pe Măchiță. — Face speculă, tovarășe secretar... dar'ar dracu'n osul lui, că tot are legături cu unul care vine dela târg și cară dela el, ba una — ba alta...

Secretarul o ascultă cu răbdare și după ce femeia se trase din nou lângă sobă, întrebă :

— Cine-a mai vorbit cu el, în afară de tovarășul Vanghele ?

— Eu, răspunse președintele. Nu e chip să-l înțelegi. A luat pe „n'am“ în gură și alta nu mai știe.

— Și eu am vorbit, tovarășe secretar, — sări din nou Ioana-văduva. — Zicea la fel, că n'are. Da' casa și-a îmbrăcat-o ca la oraș, bivoliță cu lapte și-a luat, oi la fel, porci, mașină de cusut, și câte altele... dacă n'are, pe ce și-a luat, pe vânt ?

— Asta cam așa e, — glăsui moș Vanghele. Intr'un an, doi, s'a ridicat așa, dintr'odată.

— Ce e drept, e drept ! vorbi președintele cu palma ridicată. A tras ca un cal.

— Da' ce, îl întrerupse femeia. — Eu n'am muncit, matale n'ai muncit ? Dece n'avem atâta ? Pentru că n'am făcut și speculă... și n'am *isplătat*... d'aia ! Nu ne-am dus cu căruța cu bumbac și zahăr, cu miere și făină, la târg, s'o vindem pe sub mână... Și nici n'am luat oameni cu ziua și căruțe cu chirie...

După ce se mai domoliră, Ene Grosu se întoarse spre președinte și spre Ghiță Oancea și întrebă :

— Cum v'ați împărțit... care, pe care îi ia ?

— Eu am luat tot chiaburii, răspunse colectorul. Ceilalți, fiecare pe ulițele pe care-a fost...

— Așa, să mi-l lăsați mie pe Măchiță, încuviință secretarul. Că nici în întovărășire nu vrea să se înscrie și oamenii cam trag cu ochiul spre el. Apoi se întoarse spre președinte : — Ce-i cu S.M.T.-ul, n'a mai telefonat ?

— Ba da, răspuse Năstase Vlad. Până nu ne-om constitui după statut, nu vine. Zice, să-i anunțăm atunceea...

Ene Grosu tăcea, încurcat, nepricepând purtarea celor dela S.M.T.

Ieșiră apoi, în uliță. Moș Vanghele și secretarul își îndesară căciuliile pe cap, iar ceilalți își strânseseră cojoacele și hainele pe lângă piept. Crivățul bătea la fel de puternic, rece, și parcă venea și cu zăpadă. Noaptea își adâncise întunecimile; luminilele din ferestre se mai răriseră. Peste sat treceau valuri joase de fum înecăcios, furate de vânt din gurile hornurilor și împrăștiate departe, peste câmp. Ulița era pustie.

Colectorul, cu moș Vanghele și Ioana-văduva plecară toți în aceeași parte a satului. Secretarul cu Năstase Vlad rămăseră pe loc. În spatele lor, în pragul porții deschise, aștepta un om, straja de noapte a sfatului popular, ca să pună zăvorul. Ene Grosu se întoarse spre el și zise:

— Du-te până la Barbu Măchiță, tovarășe Tache — și cheamă-l la partid.

După ce umbra strajei se depărtă, Năstase Vlad murmură:

— Trebuie să umblăm cu grijă cu ăsta... este cel mai bun gospodar...

Secretarul rămase gânditor; înțelese că președintele vorbea de Măchiță. Răspunse, apoi:

— Cu orice om trebuie să umblăm cu aceeași grijă... numa' dacă nu e chiar, c'atunci se schimbă socoteala.

— Da, da' vezi că după Măchiță se iau cam mulți. Dacă punem mâna pe el, o jumătate din sat o întoarcem unde vrem — spre întovărășire, spre colectiv...

De data asta, Ene Grosu nu-i mai răspunse. Câteva clipe stătură pe loc, frământați de gânduri, biciuiți de vânt. Președintele mai mormăi ceva și plecă. Secretarul trecu ulița, acolo unde mai înainte era cârciuma lui Bobeică. Sala mare era acum a căminului cultural, cu încă două încăperi alăturate, pentru bibliotecă. În sala mică și-o cămăruță ce dădea în ea, se mutase sediul organizației de bază. Ene Grosu scoase cheia, descuie și păși înăuntru. Pipăind capetele băncilor lungi din sala de adunare, păși prin întuneric spre cămăruța din fund. Intră, scăpără un chibrit și aprinse lampa depe masă. Lumina bătea prin geamul ușii în sală, și de-aici, prin ferestrele acesteia, slabă și roșetică, în uliță. Înăuntru era cald. Soba de fier din mijloc încă dogorea. Secretarul înțelese că Vanghele Cristu trecuse spre seară pe aici, că doar el mai avea cheie. Se așeză la masă. Dar încercă zadarnic să se apuce de lucru. În minte îi forfoteau, amestecate, gânduri ce-i aminteau și de spusele Ioanei-văduva și de-ale președintelui... Exploatează și face speculă, tovarășe secretar, auzea aievea glasul femeii... E cel mai bun gospodar și dacă punem mâna pe el, întoarcem jumătate din sat! — vorbise Năstase Vlad... Se ridică, își agăță căciula și scurta în cuier, se mai plimbă prin cămăruță și reveni apoi la masă. Cu mișcări încete, își lăsă bărbia în podul palmei stângi și rămase așa, nemișcat... Gândea...

Barbu Măchiță fusese țaran sărac; neamul lor întreg, deasemenea. De mic, de când îi cunoștea, nu-i știuse niciodată mai ajunși. Părinții ăstuia, ai lui Barbu, nu avuseseră decât două hectare de pământ. Ba încă, bătrânul se prăpădise înainte ca feciorul cel mai mare să se însoare. Rămăseseră ei doi, Marin și Barbu, cu bătrâna. Curând după asta, Marin s'a însurat ca să aducă ajutor în casă. Femeia însă, i-a murit la naștere, chiar în anul acela. Copilul l-a îngrijit bătrâna, așa cum a putut și-a ajuns flăcău acum... E Sandu Măchiță dela baza de recepție. Marin Măchiță a fost în războiul din răsărit, până la Cotul Donului; de-acolo nu s'a mai întors. Barbu a luptat în partea de dincoace, în Ardeal și Cehoslovacia. Când a venit acasă, a găsit cinci pogoane date lui dela reformă și alte cinci date lui Sandu Măchiță, ca orfan. Peste o lună, a murit și bătrâna. A rămas el cu copilul. Aveau împreună, la un loc cu pământul moștenit, paisprezece pogoane. În aceeași vară, Barbu s'a însurat cu o fată săracă. Ea venise doar cu un pogon, însă cu două brațe bune de muncă.

În '46-'47, au dus-o destul de greu, cu tot pământul lor. Fusesse secetă. Și-au rupt totuși dela gură și și-au cumpărat pe trei saci de porumb, doi cai și-o căruță. Plugul bătrânilor mai putea fi folosit și-așa, ruginit cum era...

Ene Grosu își trecu degetele înnegrite prin părul moale și blond și se ridică. Incepu să se plimbe prin cămăruță, abătut. De greutatea trupului svelt, scândurile scârțâiau sub pașii lui, ușor și înfundat. Se opri cu fața în geamul ușii, privind prin semiobscuritatea sălii, afară. Auzise tropăituri dese, răsunătoare în pământul înghețat. Ușa de dincolo se deschise. În golul ei, apărură, înaltă și groasă, umbra unui om.

Era Barbu Măchiță.

Secretarul îl primi în picioare și-apoi se așezară amândoi pe o bancă scurtă, pe care o trăsese lângă sobă. Barbu Măchiță își lăsă gulerul de blană de astrahan în jos, scuturându-l de boabele de mazărice mici și albe. Își scoase căciula grea, tot de astrahan, cu marginea întoarsă și fundul drept, tăiat de-o scobitură.

Ciuful de păr din creștet, sburlit, dădea capului lungueț o înfățișare ciudată, respingătoare. Măchiță își clempăni fălcile groase de mai multe ori și se așeză. Rămase îmbufnat, privind cu ochii în podea, așteptând.

— Ești supărat, tovarășe Măchiță? întrebă Ene.

— Cum să nu fiu? — vorbi greoi Barbu Măchiță. Acuma ți-ai găsit și tu să mă chemi... noaptea? —

— Poate că e vorba de-o sarcină de partid! — i-o reteză secretarul.

Barbu Măchiță tăcea. Câteva clipe, tăcu și secretarul. În geamuri, vântul vuia și izbea cu mazărice de parcă se juca. Ene Grosu își întoarse capul și-și pironi privirile în ceafa lui Măchiță, lată și albă, încutată. Vorbi ceva mai blând:

— Și-apoi, ce-ai zice, dacă în clipa asta te-ar chema partidul și ți-ar spune așa: tovarășe Măchiță trebuie să te jertfești pentru cauză... trebuie să-ți lași pământul, gospodăria, traiul ăl bun și să intri în luptă...

Barbu Măchiță se răsuci scurt și-și ridică ochii spre el. Privirile lor se întâlniră. Ale secretarului ardeau, gata să străpungă. Ale lui Măchiță erau speriate, ca de câine încolțit.

— Ce luptă?! — bolborosi el.

— O luptă oarecare... mai grea, să zicem.

Pe Măchiță îl cuprinse teama. Fel și fel de gânduri îi umblau prin cap. „Dacă m'or lua și mă vor trimite acum cine știe unde?!“ — se întreba el. Apoi își zicea: „...cauza... care cauză, a cui?... Eu n'am nevoie de nimic!“ Mormăi:

— De ce să mă jertfesc?... lupt! — După câteva clipe, adăugă îndoelnic: — N'are de ce să mă cheme.

— Să zicem că da... insistă Ene Grosu cu ochii în ochii lui.

Măchiță nu răspunse. Își feri privirile și se lăsă din nou cu coatele pe genunchi, mustăcînd neobservat din buze. Secretarul își lăsă mâna pe umărul lui și-l trase ușor cu fața spre el. Li se încrucișară din nou privirile.

— Tovarășe Măchiță, — șopti Ene, — spune-mi frate, te-ai mai gândit la cele ce-am vorbit noi în toamnă?... Îți amintești, nu?... Ce fel de comunist ești tu, dacă lupți pentru îmbogățirea ta personală, prin speculă și exploatare?... Asta-i îmbogățire chiaburească, pe linia lui Bobeică și-a lui Țigău... Ori noi, comuniștii, luptăm să schimbăm viața întregului popor... pentru asta trebuie să lupți!... Spune, te-ai mai gândit?

— Da, îngăimă Măchiță, cu indiferență și neîncredere.

— Pe dracu'! — își trădă Ene indignarea. Reveni, însă, repede. Ești singurul dintre comuniști care nu și-a achitat cota... de ce?

Măchiță începu dintr'odată să se milogească.

— N'am. Ți-am spus de-astă toamnă că n'am...

— Să fim serioși, tovarășe Măchiță, îl înfruntă secretarul. Dumneata nu mai

Sile nu mai intră în casă. Nu mai avea dece. Strânse mâna lui Barbu și plecă. În urma lui, Barbu Măchiță se gândea, că „uite, i-aș vinde lui Fane-Geambașu și porumbul lui Sile...”

Sub pâlcul stejarilor dela „hanul hoților”, sus, în răscrucea drumurilor dela păduricea de tufani, Barbu Măchiță aștepta de mai bine de un ceas. Bobeică întârziase prea mult și nu se vedea venind nici Fane-Geambașu. Ascunsesse căruța încărcată în spatele stejarilor. După ce tremurase o vreme pe lângă cai, ieși în față să vadă bine drumurile ce tăiau câmpia. Nu se simțea de nicăieri, nicio mișcare. Doar vântul își purta zăpada mărunță prin văzduh, înălbind noaptea. Stând așa, îl cuprinsese și frigul și frica. Iși aminti, deodată, de povestea locurilor de-aicea, dela „hanul hoților”.

Se spunea, că la răscrucea acestor drumuri, demult, în celălalt veac, se ridicase așezare statornicită de han vestit, la care, obosiți și flămânzi — drumeții poposeau să se odihnească, să îmbuce ceva și să închine câte-o ulcică de vin vechi, adus cu butoaiele din podgorii. Hanul era ținut de trei inși, întovărășiți în afacerea asta, veniți de nu se știe unde. În afară de ei, nimeni; se vorbea numai, că cei trei hangii aveau în așezările din fund și femeile lor; dar niciun drumeț nu le văzuse vreodată fețele și nici o altă însemnare sau faptă nu trădase prezența lor. Deaceia, la început, hanul se numise „al pustnicilor” și multă vreme se vânturase povestea că hangii erau călugări fugiți cu aur și odoare dintr’o mânăstire. Dar iată că, după ani și ani, se înfiripase o nouă poveste: se spunea că oricine poposește la „hanul pustnicilor” și pleacă apoi pe unul dintre cele patru drumuri, la numai un ceas de mers, va fi cu siguranță jefuit. Și într’adevăr, așa era. Dar a trebuit să treacă multă vreme până ce s’a dovedit că tâlharii nu erau alții decât hangii pustnici. De atunci s’a numit hanul lor „al hoților”. Drumurile au început să fie mai puțin umblate, hanul ocolit, dar călcat din vreme în vreme de puterile stăpânirii. Așa s’a făcut că într’o primăvară, hangiii au dispărut, plecând fără de urmă spre alte locuri, în calea altor neguțători. Părăsit și uitat, bătut de viscole și ploi, de arșiță și vânturi, hanul s’a pustit, s’a prăbușit, și n’a mai rămas nici urmă din așezările lui. Locul, însă, se cheamă și astăzi la „hanul hoților”...

Barbu Măchiță fu întrerupt din gânduri de sgomotul unei căruțe. O zări venind pe drumul dinspre Comana, urcând spre păduricea de tufani. De la încrucișarea drumurilor, căruța se abătu din șleau și intră în pădure, îndreptându-se către pâlcul de stejari sub care sta. Știa că e Bobeică. Chiaburul coborise din mers și conducea acum caii, pe-alături, ținându-i de dârlogi. Măchiță îi ieși înaintea, murmurând:

— Credeam că nu mai vii!

— Ce, ți-e frică? — îl întrebă Bobeică și-i zâmbi: — Nu fi prost... așa se fac banii!

Nae Bobeică opri căruța alături de celelalte, cam la cinci-șase pași depărtate între ele. O cercetă apoi, înconjurând-o, și se întoarse cu Măchiță înaintea cailor, să aștepte. La adăpostul stejarilor înalți, erau mai feriți de crivăț. Din spatele lor, însă, din pădurice, se auzea svoana aspră a frunzelor uscate, involburarea vântului printre tufani. Aici, mazăricea căzuse și mai rară, dând pământului o lafă cenușie. Dar slăbise totuși puterea întunericului și deschisese ceva mai larg boltirea nopții. De unde stăteau, Bobeică și Măchiță vedeau până dincolo de marginea păduricii, în lungul celor patru drumuri care se încrucișau sub străjuirea pâlcului de stejari. Pe tot întinsul împrejurimilor domnea din nou o liniște încordată. Barbu Măchiță încremenise, întors spre drumul Călărășilor. De acolo

trebuia să vină Fane Geambașu. Bobeică, însă, părea nepăsător. Iși aprinsese o țigară și fuma tăcut, ascunzând cireașa jarului în pumn.

Intr'un timp, Măchiță se apropie cu pași ușori și șopti :

— Vine.

Bobeică strivi țigara între degete și-și îndreptă privirile spre stânga. Pe șleau, înainta spre pădurice o camionetă cu farurile stinse. Când ajunse la răscruce, i se auzi și uruitul motorului. Mai întâi Măchiță, și apoi Bobeică săriră la cai. Camioneta coti spre pâcul stejarilor și intră încet între cele două căruțe. Dela volan coborî o namilă de om îmbrăcată într'o scurtă de piele și porunci :

— Repede !... Apoi se întoarse spre cabină, supărat : — Haide, Gică !

În urma lui, svăcni un băiețandru care sări în cutia camionetei. Bobeică și cu Măchiță își desbrăcară grăbiți — unul șuba, altul haina cu blană de astrahan — și urcară peste saci. Incepură să descarce întâi dela Măchiță. Băiețandru din camion primea, pe rând, ceace-i dădeau ceilalți din căruță. Mutară mai întâi niște damigene, apoi niște cutii, saci de hârtie, pachete înfășurate în mucava albastră. Băiețandru le așeză pe toate în fugă, lângă cabină. Cei câțiva saci de pânză pe care-i mai împinse Măchiță, îi rostogoli în fund. În timpul acesta, Fane sta și se uita, supraveghindu-le mișcărilor. Din când în când, se ridica peste marginea camionetei și pipăia pachetele și sacii, încerca greutatea damigenelor. Când ceilalți începură să descarce căruța lui Bobeică, el pipăi un sac și întrebă în șoptă :

— Grâu ?

Chiaburul răspunse grăbit, clătinându-și capul afirmativ. Fane și Măchiță trecură apoi în față, lângă portiera cabinei, rămasă deschisă. Bobeică își aținti auzul, ridicându-și fără întrerupere sacii.

— Spune... auzi el vocea lui Fane.

— Miere — cincizeci de kilograme, începu Măchiță ; untură, cincizeci ; zahăr, o sută ; pachete de bumbac, cincisprezece ; saci cu grâu, cinci...

Un timp, Fane rămase gânditor. Apoi șopti :

— ... o sută cincizeci de mii !

— Nu, se opuse Măchiță... două sute !

Fane nu se mai împotrivi. Se întoarse scurt, intră pe jumătate în mașină și după ce împinse perna depe bancă într'o parte, scoase de dedesubt, două pachete de hârtii albastre. Le întise și-l zori :

— Gata, pleacă !

Barbu Măchiță luă banii, îi vârî pe sub haină și sări în căruță. Apucă hățurile și ieși la drum în pasul ușor al cailor. Curând, coborî și Bobeică din căruța goală și trecu în față, la Fane Geambașu. Acesta îl întrebă scurt :

— Cât ?

— ...cincisprezece saci ! murmură chiaburul.

— ...o sutădouăzeci de mii ! hoțări dintr'odată Fane.

— Nu, se împotrivi și Bobeică... ți l-am dat cu saci cu tot... o sută cincizeci de mii în cap !

Fane îi întinse și lui un pachet de aceleași hârtii de câte o mie, albastre, și numără jumătate dintr'un alt pachet. Bobeică luă banii și-i lăsă în buzunarul larg al hainei jerpelite. Dădu să plece.

— Stai, îl opri Fane... după mine !

Fane Geambașu ocoli camioneta cercetând legăturile prelatei întinsă de băiețandru peste saci și ciocăni cu vârful bocancului cauciucurile din spate. Se urcă în cabină și făcu semn lui Bobeică să se apropie. Il întrebă :

— Grâu, porumb, mai ai ?... fasole ?

— Am, răspunse Bobeică, am de toate.

— Când îmi mai dai ?

— Când vrei, da'nu la prețul ăsta... e prea puțin!

— Lasă că ne înțelegem noi... îl linișteți Fane și trase portiera.

Mașina se urni încet, legănându-se sub greutatea sacilor. Ieși la răscruce, strecurându-se printre tufani și apucă drumul Bucureștilor. Alerga tot cu farurile stinse.

Bobeică își îmbracă șuba și urcă în căruță. Rebegiți de frig, caii o luară spre casă într'un trap săltat, stăpâniți cu greutate de chiabur. Sgomotul căruței fu acoperit un timp de foșnirea seacă a frunzarului mort și apoi de vuetul vântului. Începuse într'adevăr să ningă. Peste urmele întâlnirii dela „hanul hoșilor“, zăpada se așeza printre tufani într'o pulbere ca de cenușă albă. Căzute din nou în tainica stăpânire a nopții de aici, împrejurimile nu erau tulburate decât de crivățul care venea și mai puternic, și mai rece.

IV

Crivățul de peste noapte mânase ninsoarea spre alte meleaguri. Zăpada se așternuse într'un strat prea subțire pentruca să poată rezista soarelui care se ivise odată cu zorile zilei. Ciudată iarnă. Mai erau vreo șapte-opt zile până la sfârșitul lui Ianuarie, și iată că încă nu răsunaseră zurgălăii săniilor pe uliță. „N'ar fi rău, gândea Ene, mergând spre moară, dar ce te faci cu semănăturile?... cu ogoarele întoarse din toamnă?... cu pământurile care vor fi arate acum în primăvară?... Lor le trebuie apă, multă apă și asta nu se capătă iarna decât din zăpezi.

Ene mergea pe lângă garduri, lăsând în zăpada care se topea primele urne ale dimineții. Pe drum, se întâlni cu câteva căruțe încărcate cu saci care mergeau spre sfatul popular. Erau cu cotele. Secretarul își duse mâna la șapcă și salută cu bucurie pe țărani din ele. Se mândri în sine de faptul că doi dintre ei erau comuniști. „Doar Măchiță a mai rămas“, cugetă el cu gândul la organizație. Când vorbise cu dânsul ultima oară, rămăsese tare încurcat. Nu mai știa nici el ce să facă. Dacă nici Vanghele, care în asemenea cazuri se dovedea tare priceput, nu reușise să-l înduplece din cerbicia lui, apoi cine? Dar vezi că alte fapte îi ridicau serioase întrebări în legătură cu Măchiță. Era clar că el mergea spre închiaburire, că nu se putea ca vorbele care circulau prin sat c'ar face speculă să nu fie cât de cât adevărate... că n'ar fi de mirare să aibă legături și cu chiaburii... și mai ales nepredarea cotelor punea vârf la toate. De atunci, începuse să se preocupe în mod serios de felul cum ajunsese Măchiță să-și întărească gospodăria în ultimii ani... doar punctul de plecare nu-l putea stabili... de unde-a avut el întâiaș dată bani? Până acum găsise o singură explicație: Sandu Măchiță. Acesta fusese în trecut agent la sucursala raională a băncii de stat. Atuncea dăduse Măchiță de bani. O fi luat el și sub formă de credite, ceva... dar restul?

În dreptul morii, Ene trecu ulița și intră în curte. Nu veniseră decât patru-cinci căruțe, care trăsese sub șopron, la adăpost. Trecu printre ele, răspunzând salutului țărănilor și se îndreptă spre sala motorului. Când descuie, îi răsări în spate și ucenicul pe care-l învăța meseria, unul din copiii lui Gheorghe Bordei. Întrară înăuntru, mai trebăluiră ceva și porniră motorul. Ene trase de pârghia sirenei și-i întărată sunetul ca să răsbată până la cea mai îndepărtată margine de sat. Așa făcea el în fiecare dimineață: trezea la muncă oamenii și-i plăcea aceasta.

Deobicei, acum se scula și morarul. El avea locuința aici, printre așezările morii, într'una din casele foste ale lui Bobeică, naționalizate odată cu moara. Nici nu se stinsese bine șueratul sirenei și morarul și apăru. El ceru să mai aștepte vreun ceas-două, să mai vină și alte căruțe, ca să nu pornească iarăși spre prânz.

Ene opri motorul și plecă spre sfat, să prindă coloana celor care ieșiseră azi cu cotele. Ajunsesese tocmai la timp.

— Cu astea, îndeplinim planul optzeci la sută, tovarășe Ene... îl întâmpină Ghiță Oancea în capătul coloanei.

Ene numără tăcut căruțele; erau cincisprezece.

— Dacă mai facem trei-patru transporturi am terminat, zise moș Vanghele care ieșise șchiopătând de printre căruțe.

După ce cercetă fețele țăranilor, Ene Grosu se întoarse spre ei:

— Măchiță tot n'a venit?!

— Nu, răspunse colectorul... Și nici Bobeică.

Secretarul tăcea.

— Știi ce, Ghiță, spuse el mai apoi, numește un comunist șef de coloană și dă-le drumul, s'apuce din vreme rând la bază... iar tu și matale, tovarășe Vanghele, să mai treceți odată pe la ăștia, pe la Bobeică și Măchiță...

După ce căruțele porniră, Ene intră la sfat. Cum pași în tindă, auzi de dincolo, de la secretariat, glasuri învălmășite, strigăte, împotrivirea unor oameni porniți pe gâlceavă.

— ... n'ai suflet de loc, dom'Popa! zicea un țăran. — „Mai toți îi zic tot dom' Popa, cugetă Ene cu adâncă părere de rău... au în față pe vechiul perceptor...”

— Unde-i lege, nu-i tocmeală!... auzi mai apoi vocea agentului fiscal. Adu-mi banii și-ți iei căldarea.

— Numa până mâine, dom'Popa! — se ruga țăranul. Ce mi-e cincisute de lei?... duc niște porumb la cooperativă și ți-i dau, ce dracu!

Agentul fiscal mormăi ceva puțin înțeles despre stat, despre impozite, despre datoriile cetățenilor. Oftatul se auzi până în tindă. Ene Grosu simți acest oftat ca pe un cui în inimă.

— Eh, zicea țăranul; tot degeaba... nu s'a schimbat nimica... vorbe numai!

Ușa se deschise și peste pragul ei luminat, de dincolo, pași un țăran cu capul în jos, cu căciula în mână, trist și amărât. Era așa de abătut, de parcă nici nu vedea unde calcă. În tindă, se lovi piept în piept cu Ene Grosu.

— Stai, tovarășe, — îl opri Ene. De ce pleci?

Țăranul îl împinse înlături cu mâna și trecu scârbit mai departe, mormăind:

— Zi-i câine și dă-l în mă-sa... așa a fost, așa a rămas!

Afară, Ene Grosu îl ajunse din urmă. Ii apucă umărul și-l întoarse. În lumina dimineții, îi zări privirile întunecate, aspre, fruntea adânc brăzdată. Buzele țăranului tremurau de ciudă, de parcă din clipă'n clipă s'ar fi pornit să plângă. Ene se întristă și mai mult.

— De ce pleci, mă, Ilie? Întrebă el cu blândețe. Ce s'a întâmplat?

Țăranul nu-i răspunse, își clătină doar capul de câteva ori, neîncrezător. Ene Grosu se simți atât de vinovat, încât tot ceea ce ar fi dorit să-i spună i se opri în gât. Câteva clipe trecură greu, apăsătoare.

— Ce faceți, mă, Ene? — murmură țăranul... că-și fac ăștia de cap.

Secretarul nu-i răspunse. Il cuprinse de după umeri și-l întoarse din drum.

Vorbi:

— Hai înăuntru mă, Ilie! De ce să pleci așa, nedreptățit?

Urcară amândoi cele două scărițe, umăr la umăr. Mergând lângă secretar, simțindu-l aproape, țăranul căpătă curaj. Iși ridică privirile din pământ și-și potrivî pasul cu al lui. Așa intrară, alături, și înăuntru. Când îi văzu, Marin Popa se fâștăci. Pe pielea obrazilor scofâlciți, îmbătrâniți înainte de vreme, apărură rotocoale de roșeață. La picioarele lui era căldarea cu buclucul.

— De ce i-ai luat-o ? întrebă răstit Ene.

— Mai are un rest la impozit, tovarășe secretar, — se aplecă slugarnic agentul fiscal... Cinci sute de lei !

— Și pentru asta, pentru o singură zi, trebuia să-i iei omului căldarea de apă?... țipă secretarul. — De la Bobeică, dela Țigău și dela ceilalți chiaburi, de ce n'ai ridicat niciun fir de ață pentru impozitele neplătite de-un an?... Agentul tăcea. — Spune !

Speriat, Marin Popa își trecu mâna prin părul cărunt și începu să se bălbâie :

— Păi, trebuia să le ridic jumătate din lucrurile din casă...

— De ce n'ai făcut-o până acum ? strigă Ene.

Agentul se plecă umil, ca un vinovat. Ene Grosu luă căldarea dela picioarele lui și-o întinse țăranului.

— Ia-o înapoi, mă, Ilie, zise el, coborînd tonul. Apoi adăugă : și nu fi su-părat... lasă !

Țăranul o luă, își vârî mâna pe după toarta ei și-o ridică la șold. Apoi se întoarse spre secretar :

— Măine aduc banii, Ene... făceam asta și fără să-mi spună el... fără să mă facă de rușine.

Marin Popa rămase în picioare, cu ochii după țăranul care ieșea. Ene Grosu se așeză la masă, și-i porunci :

— Tovarășe Popa, fă-mi acum o situație a impozitelor neachitate de chia-buri... îi treci acolo și pe Bobeică și pe Țigău, și pe Petrache... Cum stau ei ?

— ...prost ! — mărturisi agentul. N'a plătit niciunul, nici un leu !

Secretarul rămase câteva clipe pe gânduri. Apoi vorbi :

— Fă-mi situația asta... o să discutăm pe urmă amândoi.

Marin Popa își luă geanta roasă în mână și dădu să treacă în biroul președintelui, să facă situația. Dar se opri din drum, întors spre ușă. Intrase Gheorghe Bordei, înfuriat, aprins la față, legănându-și bâta de văcar pe care-o purtase atâția ani în trecut pe islazul satului. Țăranul se oprise în fața lui Popa, privindu-l cu dușmănie drept în creștet. L-ar fi sdrobot pe agent dintr'un singur pumn.

— Ce s'a întâmplat, tovarășe Bordei ? interveni grăbit Ene.

Țăranul se mai uită odată cu scârbă la Popa, și înaintă spre secretar.

— N'am fost eu acasă, începu el, arătându-și bâta, — că-i dădeam una la mir și gata... mă băga în păcat.

Ene încercă să-l întreprupă, dar nu reuși.

— Mă, Ene, — continuă Bordei ceva mai liniștit, — nu mi-ar fi necaz, mă... dar sunt la zi : acum o săptămână am plătit pe tot anul care-a trecut. I-am spus că-i dau și pe anul ăsta ceva, dar la sfârșitul lunii, c'am să iau niște bani de pe unde-am muncit...

— Stai tovarășe... despre ce e vorba ?

— Mi-a luat vaca, mă ! izbucni țăranul.

Când auzi, Ene Grosu țâșni depe scaun și se opri în fața agentului cu mâinile întinse pe lângă corp, cu pumnii strânși. Cu o uriașă putere de stăpânire își innăbuși între dinți strigătul sugrumat. Oftă apoi prelung și murmură :

— Unde este ?

— In curtea statului... răspuse Popa.

— Du-te și ia-o... hotărî secretarul întors către Bordei. Apoi adăugă : să nu uiți de impozit !

— Cum să uit ? se împotrivi țăranul. Că ce-am de dat ? Nici o mie de lei... mă duc trei zile la baltă să tai lemne pentru stat și gata !

După ce ieși Gheorghe Bordei, secretarul se răsuci spre Popa :

— De ce faci astea, mă ?

— Dom'le Ene... se bălbâi agentul.

— Cu ce drept? Țipă secretarul bătând cu pumnul în masă. Apoi înaintă spre el, cu pașii rari, încetiniți, strigându-i răspicat: — De ce nu faci asta lui Bobeică, lui Ilie Țigău, și ălorlalți chiaburi care au zeci de mii de lei de plătit?

— Tovarășe Ene... încercă să vorbească Popa din nou.

Impins de privirile secretarului, agentul se retrăgea pas cu pas, îngrozit. Se opri cu spatele lipit de ușa pe care scria sus „Președinte“. Aici, îngăimă:

— Am ordin, tovarășe secretar...

— Ce ordin? strigă Ene. Să văd ordinul!

În clipa aceea, ușa din spatele agentului se deschise și între ei se opri Năstase Vlad.

— Iată, ordinul... zise președintele și-i întinse lui Ene o hârtie.

Secretarul luă hârtia cu mâna tremurândă. Incremeni cu ochii pe ea, cu mușchii feței svâcnindu-i de încheștarea flăcilor. Așa era: — Ordinul Ministerului de Finanțe era foarte drastic, riguros, și clar. Din el reieșea că trebuiesc încasate foarte urgent orice fel de impozit, că pentru asta trebuiesc folosite orice mijloace și că numai trimiterea chiaburilor în fața judecății va putea acoperi neexecutarea lui. Ene râsuflă adânc și-l împinse înlături pe președinte. Vorbi apoi către agent, îliturându-i ordinul în fața ochilor:

— Dacă până la sfârșitul lunii nu ai încasat toate impozitele datorate de chiaburi, ai de-aface cu mine!... atunci îmi prezinți și situația pe care ți-am cerut-o!... Îi întinse hârtia și-i zise ceva mai liniștit: — Acuma, poți să pleci!

După ce ieși agentul, Năstase Vlad se întoarse în biroul său. Secretarul intră după el și-i vorbi aspru, cerându-i socoteală:

— Tovarășe Năstase, de ce i-ai permis dumneata ăstuia să-și bată joc de oameni?

Președintele se așeză tăcut la masă, îl privi pe Ene c'o umbră de dispreț, dar își schimbă repede uitătura, desvinovățindu-se:

— Ai văzut ordinul...

— Tovarășe Năstase, de ce s'a repezit el în sărăcimea care-și plătit impozitele și n'a intrat dela început, cu toată puterea, în chiaburi?

Președintele tăcea.

— De ce i-a luat el căldarea lui Ilie Dragnea care e membru în comitetul întovărășitilor și comunist?... și vaca lui Bordei, care e președintele comitetului și deasemenea comunist?... nu-ți spune nimic asta?

— Ei, făcu lung Năstase Vlad, clătănându-și capul... ce-ți trece prin cap?! Ene se uită la el încruntat și ridică degetul:

— Gândește-te la asta, tovarășe Năstase... gândește-te bine!

Secretarul ieși apoi, îngândurat. În tinda sfatului se opri și trimise straja după Ioana-văduva. Trecu ulița la sediul organizației, descuie și intră. Înăuntru era frig. Ghiața depe geamuri începuse să se topească, dar oprea încă lumina și dogoarea soarelui. Nu se așeză. Porni să se plimbe între fereastră și ușă, îngândurat, cu privirile în podea. Așa o ținu până ce veni Ioana-văduva.

Luară loc la masă, față'n față.

Ene Grosu o întrebă dintr'odată, cu căldură și încredere în glas:

— Fă, Ioană, de ce nu vrei, fa, să fii agent în locul lui Popa?... După un timp, adăugă: — Era bine dacă intrai tu de-atuncea, de la anul nou, când am mai vorbit...

Ochii femeii, vioi și negri, cu sclipiri inteligente se întoarseră în podea. Măinile îi frământau neliniștite o margine a pieptarului din blană de miel care-i strângea pieptul. Femeia mumură:

— Ți-am spus, mă, Ene... mă tem... n'am umblat niciodată cu-atâția bani și dacă mă'ncurc?... dacă greșesc?

Secretarul se lasă asupra mesei, sprijinindu-se în coate. Zise, înțelegător:

— Ei, ai să greșești odată, de două ori, pe urmă ai să nveți... o să te ajute și organizația și secția financiară... Trebuie să primești, pentru că tot te mai pricepi... doar ai școală!

— Am... cinci clase am, mă, Ene! se mândri femeia.

— Atunci de ce să-l lăsăm pe Popa să umble în banii noștri?

Femeia tăcea.

Un timp, tăcu și Ene Grosu. Apoi se ridică să plece:

— Eu mai aștept până la întâi Februarie... tu gândește-te... dar să știi că organizația de partid o să-ți dea această sarcină, pentru că deocamdată pe alt-cineva n'avem.

★

Tot în vremea asta, în poartă la Bobeică, Ghiță Oancea se certa, piept în piept cu chiaburul.

— Pleci acuma, striga colectorul. Nu mă mișc de-aicea până nu văd căruța încărcată ieșind pe poartă.

— Mă, — țipa cu curaj Bobeică, schimonosindu-și chipul gălbejit și uscat ca de mort — ți-am spus că n'am. De unde să mai duc atâtea căruțe de grâu?... Ferească dumnezeu să mor astăzi, că nici pentru colivă n'am!

— Nu știu, strigă iarăși Oancea, bătând cu piciorul în pământ. Nu mă privește! Nu se poate să n'ai... dacă nu pleci îți închei proces, sabotezi îndeplinirea legii.

— Mă Ghiță, mă băiatule, — se milogi Bobeică... — ai uitat când...

— Ei, tocmai d'aia, că n'am uitat; d'aia trebuie să te supui legii... i-o reteză colectorul. Alege: pleci cu cota, sau intri la sabotaj și-ți confiscăm atuncea, tot ce-om găsi...

Obrazul lui Nae Bobeică se înnegri de ciudă. „Uite, mă, al dracului, — își zicea în gând, — un țigan ca ăsta, fără căpătâi, care trăia din pomană, te freacă acum ca pe-o ridiche... ptui!” și scuipă înfuriat. Apoi izbucni:

— N'am, mă! Intră și caută, dacă nu crezi. Da' lasă-mă'n pace!

Chiaburul dădu să-i închidă poarta în nas, dar iute și arțăgos cum era, Oancea i-o repezi în piept.

— Păi nu merge așa, — îl amenință el pe Bobeică. Să nu crezi tu c'ai să poți călca legea până la sfârșit. Satul întreg și-a achitat cotele și-ați rămas voi, câteva șopârle, cu gândul să vă strecurați...

Când îl văzu supărat, chiaburul nu i se mai împotrivi. Se trase într-o parte, lângă peretele casei și mormăi, în batjocură:

— Vezi, n'avea cine să-mi păzească curtea... tu tot te pricepi la asta... înaintea păzeai câmpurile cu tat'tu... păzește-o tu, mă! — rânji el. Și ca să nu tremuri degeaba, poate ți-oi da vreo traistă-două de grăunțe... știi tu, îți amintești când îți pica mukul la poarta mea după o mână de mălai?! Ție, poate ți-aș da; da' statului, nu. Apoi adăugă repede: — Că n'am, d'aia!

Lui Ghiță Oancea, sângele înfierbântat îi umplu deodată inima. Făcea fețe, fețe. Apucă grăbit o ulucă și dintr-o singură mișcare o smulse cu cuie cu tot din ieșul gardului. Impinse poarta cu umărul și pătrunse în curte cu scândura ridicată amenințător.

— ...stai, mă! scrâșni el.

Bobeică se răsuci pe loc și fugi repede în casă. Trânti ușa și răsuci cheia în broască, de două ori. Colectorul se opri și răsufli adânc, mestecând cuvintele:

— Ce crezi, căinele! L-am lăsat până i-au crescut iar colții...

Svârli apoi uluca în mijlocul bătăturii și ieși în uliță, suindu, înfuriat de moarte pe chiaburi. O apucă spre sfat. Mergea cu pașii mari, cu mâinile mișcate repede pe lângă trup, certându-se parcă cu cineva care-i fugea în față. Mormăia:

— Lasă c'ăşa-mi trebuie!... Şi asta numai pentrucă tovarăşul Năstase i-a dat nasul ăsta... că lasă-l, că să-i fac proces, că până'ntr'o săptămână moare... Ori el, al dracului, s'a înrăit şi mai mult... Trebuia să-l fi întors pe dos până acum!

Din uliţă, Vanghele Cristu trecu în curtea morii tăind-o deadreptul prin şanţ. Mergea grăbit, schiopătând pe piciorul drept, sprijinindu-se în toiagul pe care-l mişca pe-alătura, mormăind. Ocoli cele câteva căruţe care-şi aşteptau rândul la coş, oamenii strânşi în uşă şi pătrunse în sala motorului, cu ochii scăpărând.

— Unde e tovarăşul Ene, mă? — întrebă el pe băieţuşul care-şi făcea ucenicia la motoare.

— Aicea-s, moş Vanghele, — strigă secretarul din stânga încăperii.

Cu ochii la motorul care mergea sub supravegherea ucenicului şi care strunea curelele ce alergau prin tăieturile din zid — dincolo, la roţile valţurilor, Vanghele Cristu se apropie de cel de al doilea motor, încremenit în nemişcare. Sub roata acestuia, mare cât un stat de om, sta întins Ene Grosu, cu faţa în sus. Ciocănea pe dedesubt, strângând şuruburi slăbite, controlând puterea şi jocul lagărelor. Bătrânul se chirca la căpătâiul lui, mormăind:

— S'au înmulţit viperele, Ene... şi noi stăm cu ciomagul la spate, nici să-l vadă nu-l arătăm!

Secretarul îşi mută privirile în ochii bătrânului şi aşteptă. Rămase c'o mână strânsă pe cheie, proptit în cotul celeilalte, să capete putere.

— ...de Măchiţă vorbesc! adăugă înciudat Vanghele.

— Dar ce-a făcut? întrebă secretarul şi se trase de sub roată.

— Stai să vezi, reîncepu bătrânul. Plec eu, după cum ştii, să trec pe la el...

Secretarul îşi şterse fruntea de unsoare şi praf cu dosul palmei şi lăsă cheia jos, pe podină. Impinse apoi cutia cu scule lui Vanghele Cristu, să se aşeze şi-i făcu semn să spună mai departe.

— Ajung şi dau să intru. Întâi, fi iese femeia, vezi bine, trimeasă! — şi spune că nu-i acasă. Eu mă'ncred în ea şi mă întorc să plec. Când colo, troncuşa; iese Măchiţă! Atunci se sculase... doar îşi trăsesese pantalonii peste cămaşa de noapte, înflorată uite-aşa, deschiată la piept... Ce vrei? — m'a întrebat el mahmur şi coclit, cu mâinile ridicate'n solduri ca o ţaţă... Ia, cu cotele alea, mă, băiete, fi răspund. Ne-ai făcut de ruşinea satului... El, nici una, nici două, mi-o taie scurt: Care cote?... Dau să-i răspund iar, el mă repede din nou: Da' mai lăsaţi-mă'n pace, că mi-a mai făcut unul morală aseară... Cu cine-o fi vorbit, nu ştiu!

— Cu mine, spuse încet secretarul.

— Aha?! — făcu mirat bătrânul. Poate că d'aia era aşa de fierţ... N'am, îmi strigă el... Şi-apoi, zice, eu astăzi plec la oraş... Nu vezi? Şi-mi arată căruţa pregătită sub şopron... Mă, băete, mă apropii eu cu gând să-l scot din rătăcirea lui, tu ai fost sărac mai înainte şi eşti şi din partid! Nu se cade, ca tocmai tu... Atât i-am zis, tovarăşe secretar!... Şi numai ce-a'nceput să ţipe şi să urle, să strige... Şontorogule, să piei din curtea mea, că-ţi scurtez şi celălalt picior... pleacă, n'auzi, c'acuma te-apuc de guler şi te svârl în uliţă!...Eh! oftă moş Vanghele, nu mai sunt om în putere, că zob îl făceam... uite-aşa, ca pe sare îl pisam... anafora lui de viperă!

Secretarul îşi apucă genunchii în coarda braţelor şi rămase gânditor. După un timp, Vanghele Cristu îi puse o mână pe umăr şi, stăpânindu-şi cu greu furia, vorbi:

— Să zicem că nu s'a făcut gaură'n cer că m'a bestelit pe mine... ducă-se! Da' tot n'am să-l iert, pân'oi intra în pământ... c'apoi cum vine asta? Eu mă duc să-l luminez, să-l ajut să înţeleagă unde-i interesul lui şi tot el se supără?!... Să zicem iar, că treacă-meargă... Da'ăsta e duşman, mă, Ene... câine înrăit! Şi n'avem

dreptul să ne uităm cum lovește el în puterea noastră populară... eu zic să-l strângem cu legea ca pe chiaburi... e tot una cu ei.

Ene Grosu tăcea. Iși aminti de atitudinea pe care Măchiță o luase aseară la partid, de gândurile ce-l frământaseră toată noaptea, de matrapazlăcurile lui Popa, de Năstase Vlad.

Tresări.

— Unde-i tovarășu Ene, mă ? auzi el vorba altcuiva din ușă.

Peste o clipă, dădu buzna peste ei, Ghiță Oancea. Pe lângă că era negricios la față, colectorul se întunecase și mai mult. Intre sprâncenele negre, i se adâncise o cută care-i despărțea fruntea îngustă drept în două. Vorbi :

— Tovarășe secretar, eu cer să se-aplice legea așa cum este...

— Aplic-o ! — îl întrerupse secretarul. Te oprește cineva ?

Colectorul se mai liniști puțin și le povesti apoi toată cearta pe care-o avusesese cu Bobeică...

— ...și dacă i-am spus despre asta tovarășului președinte, — sfârși el — zice c'o să vedem. Păi ce să mai vedem, când cota n'a dat-o, când sabotează colectările și când își bate joc de noi ?... Cum vine asta ? — Și Ghiță Oancea se strâmbă, milogindu-se : — Hai, drăguțele de chiaburaș... îndeplinește-ți, rogu-te frumos, obligațiunea către stat !... Așa ? — izbucni el. Păi îl mănânc de viu pe Bobeică, tovarășe secretar !... Tovarășul Năstase zice că-s prea iute, că Bobeică tremură când mă vede și chestii d'astea...

Tăcură. Dincolo de ei, motorul care mergea duduia înfundat, cutremurând ritmic pământul. Ene Grosu se ridică și ieși în prag. În curte mai așteptau la măcinat trei căruțe. Se întoarse. Dintr'un dulap cu pereții de tablă, luă o cărpă și începu să-și ștergă mâinile, îndreptându-se în acelaș timp spre ceilalți doi.

— Mă, Ghiță, zise el, anunță-l tu pe tovarășul Năstase că pân'ntr'un ceas să fie la partid.

După ce plecă colectorul, Ene se adresa bătrânului :

— Ținem o ședință de birou, tovarășe Vanghele... du-te matale și fă focul. Eu am să mai întârzii ceva, pân'oi termina cu căruțele care-au mai rămas. Trebuie să vedem ce facem, c'asa nu mai merge...

Vanghele Cristu ieși și o porni din nou prin curtea gloduroasă și înghețată a morii, spre uliță. Se îndreptă către sediul organizației de bază, la fosta cărciumă a lui Bobeică. Din zăpada căzută peste noapte, nu mai rămăsese decât urme mici și albe, destrămate. Acum mergea ceva mai liniștit, stăpânit de gânduri și de răspunderea pe care, din tăcerea secretarului, o simțise că apasă pe umerii lor.

La sediu, aprinse focul în vatra sobii de fier, dădu puțin cu mătura pe jos și întinse pe măsuța de lemn de brad o hârtie roșie. Deobicei, moș Vanghele aștepta ședința biroului organizației pe bază cu respect și cu emoție. De data asta însă, era îndârjit și întunecat, închis în sine, aspru. Gândurile i se opriseră încurcate de purtarea președintelui. Dacă colectările au mers așa de încet și-s pe terminate abia acum, după ce a intrat Ene cu hotărâre în luptă, e și din vina lui, a lui Năstase Vlad. El aplică acolo, la sfat, legea, hotărârile partidului...

Nu trecu mult și veniră și ceilalți doi. Înăuntru se făcuse cald. Se desbrăcară și se așezară la masă, gânditori. Ene își scoase o hârtie din sertar și deschise ședința. La ordinea de zi, o singură problemă : despre colectări. La început, Năstase Vlad, ca președinte al sfatului popular, înștiință biroul, pe scurt, despre situația actuală a colectărilor.

Când începu să vorbească, președintele se așeză și mai bine în scaun, apăsându-l cu greutatea trupului său mătăhălos, trosnindu-l din încheieturi. Iși trecu

degetele prin părul țepos și se lăsă cu pieptul pe marginea mesei, împreunându-și degetele mâinilor în pumn.

— ...suntem către sfârșitul operațiilor de colectare și deaceia nu cred că trebuia să mai discutăm din nou problema. Câți au rămas? Câțiva. Cei din sărăcime și mijlocații vor duce cotele azi, mâine... Să tot fie vreo douăzeci. Pe chiaburi o să-i silim...

— Dar de ce-au rămas chiaburii tocmai la urmă? — îl întrerupse Ene.

Năstase Vlad își ridică privirile ochilor căprui spre el, neînțelegând rostul întrebării. Răspunse:

— De-ai dracului, d'aia... parcă nu i-ai cunoaște, așa întrebi! Ce, nu știi cine e Bobeică?

— ...sau Măchiță?! — adăugă bătrânul.

— Cu el e altceva, — se împotrivi președintele cu palma ridicată spre bătrân.

— O să vedem noi ce-i și cu Măchiță, vorbi secretarul. Dar ce crezi, tovarășe Năstase, chiaburii sunt vinovați că nu și-au achitat cotele nici până acum?... sau cine? Poate noi, sfatul popular...!?

Președintele rămase câteva clipe pe gânduri, aplecat asupra mesei, acoperind-o aproape pe jumătate. Vorbi:

— Dracu să-i ia, că i-am ciocănit destul.

— Așa, — sări Ene. I-am „ciocănit”, nici că se putea mai bine spus! Da, așa a făcut sfatul popular, tovarășe Năstase. I-a „ciocănit” pe chiaburi, încet, ca pe o oală dogită, să nu se spargă sărmanii de ei și să rămânem — doamne păzește! — fără de chiaburi... Și te pomenești c'abia atuncia nimeream și la Măchiță!... De, trebuia să „ciocănim” pe cineva!

Năstase Vlad își supse buzele, pungindu-le ușor. Își îndreptă apoi privirile spre secretar:

— Eu credeam că vorbești serios!

— Foarte serios, răspunse Ene apăsător, înfruntându-l. Apoi, continuă: — Păi dacă pe Bobeică îl „ciocănim”, în fața lui Măchiță trebuie să facem temele... nu?

— Dacă va fi nevoie, o să facem...

— Cum? sări înfuriat Vanghele Cristu. Mă, Năstase, mă?

— ...facem, tovarășe Vanghele, că-i gospodar de frunte în sat și mai rămâne câte unul cu ochii holbați la el. Cum o sucește el, o sucesc și ceilalți. Vrem să facem întovărășire, colectiv?...să începem cu Măchiță și cu alții ca dânsul.

— Vezi, d'aia s'au luat toți după el și și-au achitat cotele — îl înțepă bătrânul. Albinele nu fac ca trântorii, Năstase... atuncea n'ar mai fi miere! Cei care și-au achitat cotele s'au luat după comuniști!

— Măchiță a muncit ca să se ridice, a tras ca un cal... vorbi președintele.

— Lasă că știm noi! — clătină moș Vanghele din cap.

Ene Grosu bătu cu creionul în masă, scurt, de câteva ori:

— Tovarăși... Apoi, reveni: — Continuă, tovarășe Năstase!

— Nu mai am ce, răspunse președintele. Am terminat.

Secretarul își lăsă creionul pe hârtia pe care își făcuse câteva însemnări și se ridică în picioare. Măinile-i înnegrite apucară marginile mesei, strâns, de parcă încercau să frângă scândura. O cută a salopetei murdare se întinsese peste lemnul mesei până spre hârtie. Privirile ochilor lui albaștri se opriră drept în creștetul lui Năstase Vlad.

— Problema e mult mai serioasă, tovarășe, decât am crezut la început... Tăcu un timp. Cu o mișcare liniștită își ridică o șuviță din părul moale și blond căzută pe frunte. Continuă, cu vocea înceată, aproape șoptită: — Inchipuie-ți, tovarășe Năstase, că din toate satele noastre n'ar ieși nici un bob de grâu, de porumb, sau

de altceva... și gândește-te adânc la măreața construcție a socialismului în țara noastră... avem sute și sute de uzine și de fabrici noi care dau putere industrială patriei noastre... șantiere uriașe cum ar fi Canalul, Casa Scânteii, hidrocentrala de la Bicaz, și câte altele... în toate acestea lucrează și luptă muncitorii, din ce în ce mai mulți... avem apoi școli și universități, cu sute de mii de elevi și de studenți... armata care ne apără munca noastră pașnică... regiuni deficitare... închipuie-ți, zic, că noi n'am trimite niciun bob!

— Da' n'am spus asta, se apără președintele și se mișcă neliniștit pe scaun
— Închipuie-ți, insistă secretarul... ce s'ar întâmpla? Spune!

Năstase Vlad tăcea. Bătrânul asculta cu gura întredeschisă, cu fruntea încruntată ușor, cu privirile șterse de îndepărtarea vedeniilor aduse în minte de tânărul mecanic:

— ...n'ar fi bine! răspunse Ene Grosu. Luă apoi creionul și-l mută pe lat, cu o palmă mai încolo, spre președinte. Zise: — Să mergem mai departe. Noi construim socialismul și la sate, în luptă... în luptă necurmată cu chiaburii... zdobindu-le zi de zi împotrivirea, îngrădindu-i din ce în ce mai mult... pentru asta avem o armă neprețuită în mâna noastră: colectările. Cum am folosit-o noi? De ce nu și-au achitat chiaburii nici până astăzi cotele, tovarășe Năstase? De ce-au rămas cu impozitele neplătite de un an? De ce nu i-am strâns după lege? De ce-am rămas până acum, la sfârșitul lui Ianuarie...

— Nu toți, se împotrivi președintele. Bobeică și alți vreo doi-trei...

— Poftim, de ce nu și-a achitat Bobeică cotele? Spune!... Știi de ce? Pentru că sfatul popular l-a „ciocănit“ numai... și acuma, sigur, Bobeică ridică clonțul și-și bate joc de colector, de puterea noastră populară, de stat.

— ...și Măchiță! — stăruie cu încăpățănare Vanghele Cristu. — Șopârta asta!...

— Și Măchiță... încuviință gânditor Ene Grosu. Pentru ce l-am pășuit noi pe ăsta până acum? Pentru ce?

— Nesocotești linia partidului, Ene, sări înfuriat președintele. E vorba de alianță...

— Despre care alianță? — îl întrebă secretarul vârindu-i palma sub ochi. Clasei muncitoare nu-i trebuie alianța cu Măchiță... e vorba de-o alianță care să se bazeze pe lupta împotriva chiaburilor... și Măchiță nu e departe de a fi chiabur... o să limpezim noi și situația lui. Dar cu siguranță că de-o alianță cu unul ca el n'avem nevoie!

— Nu-i adevărat! bătu Năstase cu pumnul în masă. Măchiță s'a ridicat din sărăcime... A luptat și și-a vărsat sângele pe front... s'a înscris în partid din '45, și știi cât s'a sbătut pentru reformă. Statul i-a dat pământ, partidul, clasa muncitoare și omul s'a apucat de muncă... A pus bumbac și sfeclă... a câștigat... statul i-a dat puțința asta...

— Să muncească, da; dar nu să și exploateze... și nici să facă speculă... să devină dușman înrăit al statului. Unde scrie că noi trebuie să-l lăsăm în pace și să-l socotim după ce-a fost odată?... Nu?

Năstase Vlad dădu să se împotrivească, dar bătrânul îl opri cu palma întoarsă:

— Păi tu știi ce mi-a strigat el mie, azi?... Șontorogule... și-așa și pe dincolo! De unde puterea și îndrăzneala asta? Ai? ...Nu cumva și din felul cum a lucrat sfatul popular? Să-ți spun eu ce vrei să faci tu, mă, Năstase... vrei să duci o politică pe plăcut tuturor — și-al săracilor și-al bogaților... Asta nu se poate, mă!... nu se poate!... pentru nimic în lume!

Bătrânul tăie aerul din fața președintelui, scurt, cu palma întinsă ca un cuțit. Ene Grosu apucă din nou marginile mesei la fel de strâns și coborî glasul:

— Tovarăși, zise el, eu propun să luăm măsuri drastice împotriva celor care nu și-au achitat cotele, în cap cu Bobeică și Măchiță...

— Cer cuvântul... vorbi amenințator președintele. Nu e nevoie de aceste măsuri... tu, Ene, vrei să'mpuști un lup spânzurat!... Țăranii ceilalți și-au dus cotele. Pe lângă cei câțiva care au mai rămas... mai sunt chiaburii și asta, Barbu Măchiță... de ce să facem atâta zarvă?

— Zarvă? sări secretarul. E vorba de luptă, tovarășe Năstase... acum când mai toți țăranii săraci și mijlocași și-au achitat cotele, acum e momentul să-i ridicăm în luptă, împotriva chiaburilor care nu și le-au achitat... Dumneata, tovarășe Năstase, spui că împușcăm un lup spânzurat!... Dar ce crezi că Bobeică, Ile Țigău și ceilalți chiaburi, au devenit peste noapte oi, au renunțat la viața de jaf și exploatare din trecut, au depus armele... sau ce? Li crezi prea slabi, tovarășe Năstase... Pe Bobeică îl vezi gălbejit, milogindu-se, pe Măchiță îl socoți „bun gospodar“ și cam așa și pe ceilalți... dar pe Marin Popa știi să-l împingi să ia vaca din băătăura săracului, să lovească în comuniști și'n întovărășire?

— E ordin, țipă Năstase.

— Dar și executarea lui se face pe linia luptei de clasă! strigă Ene și bătu cu pumnul în masă.

— Mă Năstase, interveni cu blândețe moș Vanghele, ai uitat, mă, cine a fost Bobeică? Ai uitat și de cârciumă, și de moară, și de batoze și de chestia pământurilor din obște?... de toate? Și de ce nu vrei să știi cine e azi Măchiță?... mă, e dușman!... cu mâna pe inimă, fără nicio îndoială spun asta... Tu ești președinte de sfat, eu și alții, deputați... n'am lucrat bine până acuma... nu i-am strâns destul pe chiaburi... asta e!... Unde e puterea noastră populară?... Ai?... Ce, ne dăm după bogătașii satului sau conducem lupta sărăcimii?... Spune!

Năstase Vlad nu răspunse. Iși lăsă capul mare și greu cu părul negru și țepos în mâini. În minte, i se iscă un vâlmășag de gânduri, căruia i se opuse cu toată strășnicia. Dar chiar din mijlocul acestui vâlmășag, începuseră să-i apară din nou, alte gânduri și mai ascunse.

— ... cred că putem trece la hotărâri, tovarăși, zise secretarul. Propunerile mele sunt următoarele: să obținem dela parchet, prin postul de miliție, autorizații de percheziție la toți chiaburii care nu și-au achitat cotele... chiar și pentru Măchiță. Să confiscăm produsele găsite, și să le încheiem procese de dare în judecată pentru sabotaj la legea colectărilor... În al doilea rând, cred că trebuie s'o terminăm și cu Popa. Trebuie să-l înlocuim... Propun biroului să-mi dea mie această sarcină... peste câteva clipe vom trece la vot.

Ene Grosu împinse scaunul într'o parte și plecă la fereastră. Timpul trecuse repede. Afară, se însera. Un cârd de ciori sbura pe deasupra satului, croncănind, tăind coloanele fumurilor înălțate din hornuri. Ieșind dintr'o curte, — un țăran își mâna de la spate caii slobozi, ducându-i la adăpat. Privirile secretarului se opriră multă vreme asupra grupurilor de copii care veneau gălăgioase din sus, dela școală. În încăpere se făcuse frig. Moș Vanghele se ridicase de pe scaun și scormonea în cenușa rece, după vreun tăciune aprins. Doar președintele rămase nemișcat, cu capul plecat, proptit în podurile palmelor.

Secretarul urmări copiii până ce dispărură pe ulița satului și se întoarse. Se opri lângă soba rece și se sprijini de ea, cu ochii la Năstase Vlad. Moș Vanghele se ridicase în fața sobei, în mână cu lemnul cu care scormonise în cenușă.

— Da, — începu Ene gânditor, nu e ușor să mergem în pas cu industria noastră... dar trebuie să mergem... și să luptăm în același timp, ca să transformăm aceste gospodării mici și înapoiate, fărămișate, să le unim, în gospodării agricole colective... atunci, se vor întinde ca niște ape lanurile, vor crește cât munții grămezile de grâne... agricultura socialistă va încerca să se întrecă cu industria...

Atunci, tovarășe Năstase, poate că într'adevăr, acțiunea de colectare a cerealelor nu va mai fi o problemă...

Președintele își lăsă mâinile peste hârtia roșie și-și săltă privirile spre secretar. Ene Grosu se apropie de masă și se așeză iar pe scaun, în fața lui. Vorbi ceva mai încet, dar cu o deosebită hotărâre în glas :

— Pentru asta, însă, tovarășe Năstase, trebuie să luptăm acum... să facem ca Bobeică și unul ca Măchiță să-și ducă la vreme cotele... să-și plătească impozitele... Secretarul tăcu un timp și-apoi murmură : — Trecem la vot, tovarăși !

Vanghele Cristu lăsă lemnul în fața sobei de fier, rămasă cu ușa deschisă și se întoarse la masă. Se așeză. Toți trei se îndreptară în scaune. Pentru o clipă privirile li se încrucișară, fulgerând.

— Tovarăși, vorbi Ene, cine este... *pentru* ?

În aceeași clipită, deasupra celor trei capete, s'au ridicat deodată trei pumni.

Barbu Măchiță se întorcea dela târg cuprins de-o tulburătoare neliniște. Strunind hăturile, simțea din când în când, în buzunarul dela piept al scurtei, aspra foșnire a bancnotelor. Dăduse bine marfa. Luase bani buni pe ea, cât niciodată până acum. Vedea în asta o nouă mângâiere, o nouă întruchipare, grăbită, a gândurilor sale de îmbogățire. Prezența banilor în buzunar îi dădea și putere, și siguranță, și curaj. Il încălzea. În minte nu avea decât imaginea dulce și înrobitoare a bancnotelor, ca într'un vis în care se vedea pe-o grămadă de bani din vârful căreia să se poată ridica și mai sus.

În ajun, auzise c'au crescut prețurile, aproape încă odată. Deaceea femeia îi pusese de cu noapte în căruță niște carne, făină, miere și altele, de-alte guri. Și într'adevăr, în piață, i le plătiseră mai bine decât se așteptase.

Se bucurase de asta, dar bucuria îi era umbrită de gândurile negre, îndoelnice, care-l nelinișteau. Când să plece din târg, îi șoptise unul ceva, cu neputință de crezut. „Nu se poate !“ își spusese el la început. Însă, în tot restul drumului, cu toată frământarea încețosată a gândurilor, convingerea că și lucrul acela s'ar putea i se întărise. „Ce crezi ?“ cugeta acum, speriat. „Comuniștii pot face și asta... orice, pot face... doar toate sunt în mâinile lor !“

Ajunse acasă pe înopțate. Până deshămă el caii, trimise femeia să-l cheme pe Bobeică la ei. Băgă caii în grajd, le pregăti așternutul, le umplu ieslea cu fân și intră în casă. N'asteptă mult. Curând, năvăli și Bobeică, răsufând greu, neliniștit de știrea pe care Măchiță nu i-o putuse spune nici prin femeia lui.

— Ce e, mă ? întrebă chiaburul, nerăbdător.

— E daravelă mare, domn'Nae, răspuse Măchiță. Se-aude de rău... Da' desbracă-te de șubă mai întâiu.

Nae Bobeică își desfăcu șuba și-o agăță în cuierul de după ușă. Apoi se așeză pe pat, cu ochii mici și negri îndreptați către Măchiță. Chiaburul rămăsese în aceleași haine jerpelite, soioase. Își strâmbă fața gălbejită și hârâi :

— Vii dela târg ?

— De-acolo, răspuse Barbu Măchiță, așezat pe scaun, în fața lui. Apoi șopti, plecându-se spre chiabur : — Se-aude de stabilizare domn'Nae... o să li se pună cruce la toți banii !

— Ce vorbești ?! sări Bobeică. Ție cine ți-a spus ? O fi vreun svon, strecurat — așa, deăștia, ca să ne facă să-i scoatem...

— Nu e domn'Nae, se împotrivi Măchiță. Mi-a spus mie cineva...

Chiaburul rămase gânditor câteva clipe. Apoi scutură din cap cu încăpățănare :

— Nu se poate ! Altfel nu mai aruncau ei pe piață *mîile* astea noi, acum, înainte de anul nou... Ce rost mai avea ?

— Ei, tocmai aici e cu cântec... d'aia le-au scos... au dat drumul la puține și-deodată vine comunicatul : numai astea rămân... restul banilor cade ! Poți face focul cu ei !... Păi, știi cum se vând miile noi ?... o hârtie nouă pentru două vechi... e fierbere mare domn'Nae ! Doar am văzut cu ochii mei !

Bobeică își supse buzele, la fel de gânditor :

— Tu ai fost cu ceva ?

— Cu niște carne, cu făină și miere...

— Cum le-ai dat ?

— Mai bine ca niciodată... am primit bani juma'te în *mii vechi*, vladimirești și juma'te în *mii noi*, d'astea cu Bălcescu...

— Zău, mă ?! se minună Bobeică.

Barbu Măchiță își scoase din buzunar pachetele de bani, în hârtii de-o mie, vechi și noi, într'un număr egal. Explică :

— Doar magazinele statului vând fără nicio regulă... Nu se uită la bani și n'au mărit prețurile... Incolo, pe unde te duci, numai așa : juma'-juma'...

Bobeică își netezi mustața afumată, tăcut, gândindu-se la banii ce-i avea strânși acasă. De ani de zile vindea și punea deoparte. La început, mai puțin. În vremea din urmă, însă, numai hârtii de-o mie, legate frumos cu storicică în pachete, numărare de zeci și zeci de ori. Nici îmbrăcăminte nu-și mai cumpăraseră. Cea pe care o avea la păstrare i-ar fi ajuns pentru încă două vieți. Cu mâncarea, fusese el sgârcit și mai înainte, d'apoi acuma ?! Purta gălbinarea pe picioare de-un an întreg, dar nu se sinchisea. Cu gândul la banii strânși, își aprinse o țigară și pufăi prelung, de câteva ori, slobozind fumul în sus, prin perii mustăților.

— O să ne prindă iar, ca'n '47... mormăi el.

Și deodată îl cuprinsese frica pe chiabur. Grija pentru banii adunați din specularea cerealelor sustrase dela colectări, teama că într'o zi, într'o noapte, toți banii aceștia puteau să rămână buni doar pentru foc, gândul care-l stăpânea că din clipă în clipă s'ar putea trezi fără de nicio hârtiuță, îl înspăimântară. Simțea amenințarea ca pe o ghiară înfiptă în gâtul lui ca să-l sugrume, ca pe o jefuire a sufletului său topit în fiecare hârtie foșnitoare, ca pe ceva ce i-ar fi întrerupt pentru totdeauna palpăirea vieții. În banii strânși cu-atâta alergătură, scăpați din atâtea nenumărate primejdii, bătea însăși inima lui... Mai întâi, Bobeică se albise la față ; apoi se înverzise ; în cele din urmă, se întunecase asemenea pământului. Incremente cu ochii plecați, cu țigara fumegându-i între degete, fără de cuvânt.

— Zici că miile alea noi or să mai meargă ? — îngăimă el într'un timp.

— Așa se-aude, răspunse Măchiță.

Bobeică își aminti de banii luați ultima dată dela Fane-Geambașu. Doar câteva hârtii de-o mie erau din astea noi. Restul, numai vechi, vladimirești... odată se va trezi sărac, cum nici nu gândise cândva. Scrâșni :

— Aștia și-au pus în gând cu adevărat, să ne distrugă ! Dar...

Se întrerupse. De-afară se auzise lătrat întărit de câine. Barbu Măchiță tresări. Când să se ridice de pe scaun, ușa se deschise și intră Marin Popa, împins de femeia lui Măchiță. Agentul fiscal sufla greu, avea obrații fleșcăiți caldați în nădușeală. Se opri în mijlocul casei, cu geanta roasă sub braț, bolborosind :

— Domn'Nae, Măchiță, dați acuma impozitul... repede, în clipa asta...

— Stai, mă Marinică, îl opri Bobeică, stăpânindu-și cu greu neliniștea, Spune-ne mai întâi, ce este ? Ce, vin turcii ?

— Domn'Nae, — vorbi speriat agentul fiscal, — nu se mai poate ! Mi se pare să șarla aia de Ene a, prins mișcarea... Gata să mă sfâșie astăzi... Am avut noroc cu Năstase Vlad... Și-apoi mi-a telefonat acum dela raion, ca până'ntr'un ceas să comunic telefonic situația casei și'n noaptea asta să plec să vărs toate încasărilor la secțiunea financiară... s'aude de stabilizare domn'Nae !

și ponosile, roase, dar păstrate cu grijă, cu colțurile întinse și netezite, drepte. Doar într'un colț avea câteva pachete mai mici din miile scoase înainte de anul nou...

Când privirile cuprinseseră întreaga înfățișare de vis a lăzii, i se limpeziră înviorate de aceeași lumină metalică, neomenească. Bobeică rânji, supus plăcerii, ca în fața unui idol al aurului. Intinse mâinile încet și cu deosebită grijă, cu dragoste, începu să pipăie pe rând, fiecare pachet, fiecare teanc. În vârful degetelor simțea mângâierea aspră și mătăsoasă în același timp, a banilor, înfiorarea plăcută a foșnetului lor, izvorul beției de a-i pipăi la nesfârșit. Mâinile-i umblau prin ladă ca ale unui orb. Toată viața lui se concentrase în svâcnetul întărit al sângelui din degete, în căldura acestei senzații care-l înmuia. Parcă-și mângâia fața sufletului... aicea, în aceste hârtii era îngropat sufletul lui...

Deodată însă, tresări. În ladă îi apărură pe neașteptate imaginea unui pumn de scrum. Bobeică mugii înăbușit și se scutură ca de un fior al morții... scrum — își simțise în aceeași clipă și sufletul... goală și întunecată, mintea... de piatră degetele care pipăiau... Se ridică îngrozit, cu ochii aprinși de ură, cu mâinile atârându-i moi pe lângă trup, vlăguite... O fărâmă de cuget îi scăpără ca un amnar în noapte: — Da, asta vor să facă comuniștii cu banii lui, cu sufletul lui. Nu, nu vor putea, nu vor reuși niciodată... Oftă. În fundul lăzii îi apărură din nou albastrul întunecat al banilor. Se întoarse și din cuiul de lângă ușă luă o traistă. O desfăcu. Ingenunche cu ea în fața lăzii și încet, începu s'o infunde cu bani. Așeză pachetele cu grijă, gânditor. Înăuntru încăpu un teanc întreg. O legă la gură, răsucindu-i baierile peste pânză și-o atârână iar în cui. După asta închise lada, o încuie și se apucă să facă patul grăbit, adunând pe rând salteaua, perna și celelalte țoale. Apoi, se vârî din nou în așternut. Își aprinse o țigară, își întoarse mâinile sub cap și rămase cu ochii deschiși.

Deasupra lui, candela ardea mai departe, liniștit, împrăștiind aceeași lumină slabă și murdară, roșietică...

În vremea asta, Năstase Vlad, președintele, se mai afla încă la sfatul popular. De cu seară, decând rămăsese singur, tot învârtea la manivela telefonului. Asudase. Într'un timp, se opri. Își netezi cu mâna părul țepos și negru, și-și frecă ochii cu nodurile pumnilor. Începu apoi să se plimbe prin cameră, îngândurat. După ce înconjură de câteva ori masa și scaunele se îndreptă iar spre telefon. Scoase niște fișe, băgă altele, învârti manivela și ridică receptorul.

— Allo... allo... raionul... Raionul de Partid, tovarășă!

Întoarse capul într'o parte, și murmură:

— Tot nepriceputa asta a rămas la centrală.

Reveni strigând:

— Allo... dă-mi raionul, tovarășă!

Așteptă un timp. Fața i se lumină dintr'odată. În cască auzise deslușit:

— Allo, Comana... aveți raionul.

Năstase Vlad se aplecă grăbit, cu receptorul la gură, înmuindu-și glasul:

— Cu tovarășul Mielu, vă rog !... a venit ?... vă rog !

După o clipă, izbucni:

— Să trăiești, tovarășe Mielu. Aici e Comana... Vlad... da, Năstase Vlad ! Tăcu. Răspunse, apoi, întrebării dela celălalt capăt al firului.

— Păi, ce să fie ? Ce e, nu e bine ! Ia, cu tovarășul Ene... v'am spus eu că-mi caută nod în papură... Dar nu pentru asta vă telefonez... știți, eu... unde mă pune partidul' acolo muncesc... Nu pentru asta ! E ceva mai grav... m'ascuți, tovarășe Mielu ?... Da, mai grav ! Vrea să intre cu miliția în casele oamenilor și să le confisce tot... pentru cote, da... la mijlocași în primul rând !... de alianță ? Sigur că i-am spus. Și cu impozitul la fel... știți c'a venit acuma un ordin care nu iartă...

Cine, el?... dimpotrivă... ia apărarea țaranilor, în fața agentului... vrea să-l schimbe... Veniți mâine, nu?... veniți, tovarășe Mielu, să nu iasă cine știe ce zarvă, că... Zâmbi plin de încredere, puse receptorul în furcă și plecă.

V

Bobeică nu închisese ochii toată noaptea. Incremenise cu privirile în tavan, sub lumina candeliei din perete, fumând fără întrerupere, frământându-se. Abia către ziuă ațipise. Pleoapele grele ca de plumb îi căzuseră fără voie, pe neșimțite. Dar nu stătu așa decât câteva clipe. Se trezi dintr'odată buimăcit și speriat de parcă adormise ceasuri întregi. Svârli așternutul într'o parte și sări în picioare. Apoi se repezi la traista din cuiul de după ușa și-o pipăi neîncrezător, ca un zăpăcit. Se încredință cu greu că nu se întâmplase nimic. De-acolo trecu la fereastră și după ce ridică un colț al țolului, privi afară. Era spre dimineață. Se îmbracă repede cu aceleași haine ponosite și jerpelitate, luă traista în mână, șuba pe umeri și ieși în tindă. Bâjbâi pe întuneric până ce ajunse la ușa din dreapta, unde dormea femeia lui. Ciocăni în gemuleț, cu putere:

— Scoală-te, strigă el supărat... că te-ai împuțit de somn.

Femeia crăpă ușa, îmbrăcată se vede de multă vreme. Bobeică adăugă:

— Pregătește-ne ceva pentru drum... mâncare.

După asta chiaburul trecu la cealaltă ușa, din stânga lui, a camerei în care dormea gineri-său cu fata. Ciocăni și aici. Dinăuntru se auzi mai întâi foind așternutul, apoi un sgomot de chibrit. În gemuleț apărură lumină, Bobeică deschise ușa și-și vârî doar capul.

— Florică, tată, îmbracă-te! zise el. Eu mă duc să pun caii... mergem la București. Repede, să prindem trenul de-acuma, de dimineață.

Curând după asta, mai înainte de a se lumina, din curtea lui Bobeică țâșni o căruță, duruind peste noroiul înghețat, alergând în pasul întins al cailor...

În aceeași dimineață, Năstase Vlad se plimba nerăbdător prin camera sa de lucru dela sfatul popular. Nu-și scosese nici căciula și nici dolmanul de abă. Mergea cu mâinile la spate, plesnindu-și palmele nervos, una de alta. Într'un timp, se opri, se răsuci și se îndreptă grăbit spre ușa. O deschise și după ce cercetă cealaltă cameră, strigă tare, să se audă până dincolo, în tindă:

— Tache!

Nu-i răspunse nimeni. Strigătul lui adânci și mai mult tăcerea încăperilor. Închise ușa și mai neliniștit, trântind-o, suduind. Porni din nou să se plimbe, cu pașii și mai grei și mai apăsați. Îl cuprinseseră iarăși gândurile. „Ene credea că-i merge, că l-ar putea încăleca și călări pe el, pe Năstase Vlad, cu una cu două... Nuuu!... Aicea, la sfat nimeni nu poate comanda în afară de președinte... și doar el, Năstase Vlad, era președintele! Și încă ce-ar fi vrut să facă, auzi? Să răstoarne totul: să-l schimbe pe agent, să intre la alde Măchiță cu miliția, să înceapă să strige că m'am dat cu chiaburii, că le joc în strună, că-i cred prea slabi... Hm! Lasă, băiatule, că nu-ți merge!” Se opri. Auzise ușa dela tindă. După asta năvăli la dânsul straja, un om între două vârste, servil și cu teamă ascunsă în suflet.

— Am adus, vorbi el gâfâind.

— Trage repede șareta sub șopron și așteaptă, îi porunci președintele.

Straja dispărură la fel de grăbită precum venise. „E bun și prostălaul asta la ceea” își zise Năstase Vlad. Apoi ieși și el. În tindă, se opri. De-acolo privi peste uliță la sediul organizației de partid. Nu se vedea nici o mișcare. Se întoarse și ieși pe ușile din spate în curtea sfatului. Straja trăsese șareta sub șopron și-l

aștepta, în mâini cu două legături mari de pânză. Năstase Vlad i le apucă și-i trimise după un braț de fân. Aranjară fânul în cutia șaretei la spate și sub leagăn. După asta, Năstase Vlad desfăcu legăturile jos, pe pământ și începu să vâre în fân cele pregătite: câteva hălci de carne afumată, un borcan mare cu brânză, niște sticle cu rachiu, o damigeană de vin, câteva păsări și-un coșuleț de ouă. Acoperi totul cu fân și trase un capăt al păturei de pe leagăn pe deasupra. Zâmbea. „O să se trezească și *el* cu astea, cum mă trezesc și eu cu ele acasă“, gândi. Așa era. Dela un timp, Năstase Vlad primea daruri de soiul ăstora pe negândite. I le trimetea *cineva*, acasă, în mod regulat. El nu se întrebase prea mult cine-i avea grija asta că doar nu le primea el, ci femeia. Și-acuma dacă-l întrebai, el zicea că nu știa nimic. Dar oricum, tot bănuia de unde vin... poate dela Bobeică, poate dela alde Țigău, sau chiar dela Măchiță.

Când ieși de sub șopron, Năstase Vlad se uită prin toată curtea și apoi dincolo de gard, în uliță. Nu-l văzuse nimeni...

...In timpul ăsta, peste drum, la sediul organizației de partid, se petreceau alte lucruri. La masă, proptit în coate, cu pumnii strânși, vârați sub piept, cu fruntea încrunțată și ochii scăpărând, sta Ene Grosu. Prin fața lui, cu mâinile la spate, înfilit în scurta blăniță și cu gâtul înfășurat într'o legătură roșie de lână, se plimba Mielu dela raion. Vorbea întors spre Ene, răsucindu-și capul, după cum trecea într'o parte sau în alta a mesei. Din când în când, tonul i se cobora, îndulcindu-se, vorba-i devenea șoptă și mâna i se întindea într'un gest plin de tovarășească grijă.

— ...Așa nu merge, tovarășe Grosu, spunea el cu o umbră de amenințare în glas. Linia partidului trebuie respectată cu sfințenie. Ceeace vrei să faci dumneata e împotriva ei. Dacăm strânge cotele cu miliția, am termina într'o singură zi! Dar nu așa...

— E vorba de chiaburi, tovarășe Mielu, sări supărat secretarul.

— Liniștește-te și nu mă întrerupe, il opri Mielu cu blândețe. Măchiță nu-i chiabur... Nu trebuie să pui mijlocașii mai înstăriți într'o oală cu chiaburii...

— Exploatează, interveni Ene... pe sezon, dar exploatează!

— Uiți, poate, că el cultivă bumbac și sfeclă pentru stat?... nu și-a dat cotele? E comunist, lămurește-l! Oamenii trebuiesc educați prin convingere, tovarășe Ene!

Secretarul oftă și căzu într'o mușenie încăpățânată.

— La fel și cu agentul fiscal, continuă Mielu... Impinge-l să-și facă datoria mai bine, dar nu lua măsuri de unul singur, fără știrea sfatului popular... avem acolo deputați, un comitet, un președinte... organizația conduce prin ei și nu trebuie să se substituie... înțelegi?... Dumneata, tovarășe Grosu ai luat unele hotărâri pe deasupra sfatului popular... E clar?

Ene Grosu tăcea.

— Mai mult tact, tovarășe Grosu! Noi nu trebuie să-i speriem sau să-i constrângem pe *țărani*... ai cam sărit peste cal. Trebuie mai multă înțelegere...

— Față de chiaburi, niciodată! i-o retează Ene și se sculă în picioare. Apoi, vorbi hotărît și demn: — In ceeace privește agentul fiscal, într'adevăr, m'am substituit sfatului popular... cu celelalte, însă, nu sunt de acord cu dumneata!

Mielu înmărmuri. Până în clipa asta crezuse rezolvată problema *neînțelegerii* dintre organizația de partid și sfatul popular din Comana. Iată, însă, că nu era așa.

— Cum, adică? întrebă el cu aceeași umbră de amenințare în glas. — Recunoști că ești vinovat și nu ești de acord cu linia partidului?

— Asta nu este linia partidului, se împotrivi Ene și se îndreptă spre fe-

reastră. Se opri, întors spre Mielu : — Năstase trebuie să răspundă că i-a cocoloșit până acum pe chiaburi... că și cotele, și impozitele, toate au mers prost.

— Mi se pare că în primul rând secretarul... accentuă insinuant celălalt. Apoi izbucni deodată, bătând cu pumnul în masă pentru fiecare cuvânt : — Crezi că dacă ești secretar, poți să-ți faci de cap?... După un timp, adăugă, ceva mai încet : — Am să ridic problema dumatăle în fața comitetului raional. Nesocotești disciplina de partid și te-ai ridicat împotriva liniei partidului... Am să cer imediat să te sancționeze...

Mielu se răsuci și plecă țațoș, trântind ușa. Trecu ulița la sfat, sări în șaretă și mână către Trestieni.

În urma lui, Ene Grosu se așeză din nou la masă, tăcut și îngândurat. Iși lăsă fruntea pe pumnii grei și înnegriți, liniștindu-se. Rămase așa, timp îndelungat, înfruntându-se cu propriul său cuget. Față de sine, nimeni, niciodată, nu se poate ascunde. Și într'adevăr, Ene își întâlni gândurile și mai limpezi și mai adânci. Se ridică și bătu cu pumnul în masă, încet, murmurând :

— N'are dreptate... m'a prins în greșeală și vrea să-mi închidă gura cu asta !

Dela partid plecă drept la Vanghele Cristu. Il găsi pe bătrân în ogradă, întinzând niște ogrinji. În câteva cuvinte îi povesti despre tot ceea ce se întâmplase.

— Trebuie să plec la raion, hotări el... să vorbesc cu tovarășul Stancu.

— Vrei un cal, nu ? pricepu bătrânul. Cere-i lui Sile.

Ene Grosu se uită la moș Vanghele cu ochi întrebători.

— Suntem certați, îl lămuri acesta. Cere-i, că-ți dă.

Secretarul intră în casă, întrebându-se în gând despre cearta dintre bătrân și Sile. Înăuntru întârzie un timp. Vanghele Cristu înțelese că Sile îi spunea secretarului, cum și de ce se certaseră. Când ieșiră, Sile intră în grajd după cal, iar Ene veni lângă dânsul.

— Tovarășe Vanghele, nu e bine așa... începu el stingerit.

— Nu e, încuviință bătrânul întinzând mai departe ogrinji și știind că este vorba de Sile. Dar nici să mă faci de răs, nu pot să-l las.

— Trebuie altfel luat, vorbi Ene cu înțelegere pentru bătrân. Așa il aruncăm drept în brațele dușmanului...

— Știu asta...

Sile ieși din grajd cu calul de căpăstru. Aruncă peste el o țoală și-l strigă pe Ene. Secretarul încălecă, primi din mâna bătrânului o nuelușă ruptă dintr'un dud și plecă.

...Se'ntoarse după prânz. Alături de el, tot călare, mergea primul-secretar al comitetului raional de partid, Ion Stancu. Opriră în fața sediului organizației de bază, lângă umbrarul fostei cărciumi a lui Bobeică. Descălecară. Ene trecu înainte, descuie și făcu apoi loc secretarului, să intre. Intră și el. După câteva clipe, ieși grăbit, luă caii de dârlogi și-i trase până'n uliță. Sosirea lor produsese dincolo, la sfatul popular, o neobișnuită fierbere. Năstase Vlad, Ghiță Oancea, straja și alți câțiva, se buluciseră în poartă și așteptau. Când îi văzu, Ene se opri și ridică o mână strigând :

— Tache !

Straja alergă speriat și apucă dârlogii cailor.

— Pe-al tovarășului secretar îl duci la grajdul sfatului popular și ai grijă de el, zise Ene. Asta e-al lui Sile, îl duci acasă... Spune-i și bătrânului să vină repede la partid.

Ene trecu ulița și se opri în fața celorlalți.

— Ghiță, se adresă el colectorului... adu tu un braț de lemne, și dă focul,

că îți înghiață și răsuflarea... Vorbi apoi președintele: — Hai, tovarășe Năstase, c'avam ședință.

Odată cu ei, intră la partid și Ghiță cu brațul încărcat cu lemne. Mai apoi sosi și Vanghele Cristu, gâfâind, trăgându-și grăbit piciorul beteag.

Ce-a mai urmat după asta, nimeni din cei de afară n'a putut afla. Cei dela sfat, țăranii care veniseră cu treburi și uitaseră de ele, toți așteptau cu privirile întinse pe ușile închise ale sediului. Bănuiau ei, că nu degeaba se închisese secretarul raionului cu biroul, în ședință. Trecuseră așa, ceasuri întregi. Intr'un timp, Ene ieși ca o furtună, cu capul gol și trecu în fugă ulița. În poarta sfatului se opri.

— Ghiță, strigă el, adu registrele cu cotele.

Era vesel Ene. Și ochii, și fața îi erau cuprinse de lumina unei bucurii reținute. Oamenii observară asta și parcă le mai scăzu îngrijorarea. Așteptau acum să se întoarcă Ghiță, ca să vadă ce-i. Dar și colectorul întârzie acolo, destul de mult. Când a ieșit, era și el la fel de vesel.

— Ce e, mă? îl întrebară câțiva.

— E bine, izbucni Ghiță Oancea în răs. Să-mi mai mârâie mie acum domniî chibaburi... i-ating în numele legii pe toți! și după ce rămase o clipă cu pumnul ridicat lovi cu el în registru: — Aici e moartea lor, la cote și la impozite... îi strâng, până-or plesni! și râse iar.

Rădeau și ceilalți țăranii, mai mult de bucuria lui.

Mai trecu un timp și Ene Grosu ieși din ședință și mai grăbit.

— Tache! strigă el. Să vie tovarășa Ioana, fuga...

A fugit Tache la Ioana-văduva acasă și-a adus-o val-vârtej. A intrat acolo, la partid, și Ioana. A stat și ea un timp. Când a ieșit, parcă era pierdută. Nici nu știai ce să crezi despre ea. Parcă și bucuria și teama, și îndoiala, o încercau deodată. În urma ei, pășea președintele cu capul în jos, supărat, întunecat la față ca pământul. Trecură amândoi printre oameni și intrară la sfat.

— Mă miram eu... zâmbi cu subînțeles un țăran. Dacăr fi fost cu toții veseli, însemna că sunt degeaba... vasăzică, lui Năstase i s'au înecat corăbiile!

În aceeași clipă, dinăuntru țâșni iarăși Tache trimis de președinte. Se întoarse repede, târîndu-l după sine pe Marin Popa. Pe agent îl găsisse la cooperativă, bând, cu *miile* pe masă. În poarta sfatului, Tache îl împinse înainte, îi ajută să urce cele câteva trepte dela intrare și-i făcu apoi vânt înăuntru. Țăranii se repeziră după ei și umplură tinda. Ușa dela cealaltă încăpere, unde aștepta președintele cu Ioana, rămăsese deschisă. Marin Popa, se opri în fața lui Năstase Vlad, legănându-se.

— Măi, pute ca un butoi, al dracului... izbucni un țăran.

Tinda se sguđui de răs și sgomote.

Președintele se uită într'acolo încruntat, mustăcînd din buze. Apoi se întoarse spre Marin Popa și-l întrebă:

— Bani în cassă, mai ai?

— Nuuu! răspunse lung agentul... hâc! I-am depus aseară... hâc! până la'ntâi am ordin să nu mai încasez... hâc!

— Chitanțierul, unde-i?

Marin Popa ridică geanta jerpelită pe care-o avusese la subsoară și se bălbâi:

— Aicea... hâc!

— Dă-i apă, Tache, că i s'a aplecat! strigă un țăran din ușă.

Râsul gros și sănătos al celor din tindă se auzi din nou și din nou se uită la ei, președintele, chiorfș. Marin Popa scoase chitanțierul și încercă să-l întindă. Dar cu toată cazna lui, nu mai reuși să facă niciun pas. Năstase Vlad i-l smulse din mână și i-l dădu Ioanei.

— Ține, fă! vorbi el aspru. Asta-i tot.

Ioana rămase cu chitanțierul în mână, ca năucă.

Deși beat, Marin Popa înțelesese că era schimbat. Strigă speriat, cu ochii măriți, roșii ca de sânge:

— Cum ?

— Acum poți să te duci să dai la boboci, strigă unul din tindă... Și bucuria țăranilor se deslănțui într'un răs puternic de se cutremurau ferestrele...

— Dă-l afară, Tache! strigă infuriat președintele. Du-l de unde l-ai adus!

Marin Popa ieși împleticindu-se, împins de Tache. După ce plecă și președintele, țăranii năvăliră în jurul Ioanei, înveseliți. Femeia se uita la ei cu nedumerire, gânditoare.

— Nu fi proastă, fă, o încurajă unul... ce, ai să stai cu creionul la ureche și-ai să pleci după bani prin sat.

— Acum am să-i cer lu' tata să plătesc eu impozitu'... glăsui un tânăr.

-- Ghiță, strigă un altul... i-auzi, Ghiță!

Ioana tresări. Țăranii îl împinseră pe colector până'n fața ei. Privirile ochilor lor, la fel de negri, tăciunați, li se încrucișară. Femeia aștepta și din partea lui o vorbă bună și vorba asta nu întârzie să vină.

— Lasă, fă, că nu ești singură, grăi Ghiță... nu vezi?! și rămase cu mâna întinsă spre grupul celorlalți țărani.

Se terminase ședința dela partid. Venise seara. Secretarul comitetului raional intra acum în sfatul popular, urmat de Ene, de moș Vanghele Cristu și de Năstase Vlad. Ion Stancu își ridică șapca și salută cu demnitate oamenii. Celor din primele rânduri le strânse și mâinile, scurt, muncitorește. Țăranii îi răspunseră la salut într'un murmur înfundat, și-i făcură loc în față. Secretarul însă, își trase un scaun de lângă masă și se întoarse în mijlocul lor, așezându-se la sfat. Privirile multor țărani întârziară în acelaș timp asupra lui Ene; niciodată nu-l văzuseră ei pe mecanic mai vesel ca acuma. Vanghele Cristu se fâstăcise de tot. Ii făcuse Ion Stancu semn să se apropie și el... nu-și găsea loc să treacă:

— Tovarășe Vanghele, spuse secretarul, astăseară vreau să rămân la dumneata... mă primești ?

— Cu mare cinste, tovarășe secretar, grăi bătrânul... și se făcu dintr'odată roșu ca un rac. Era prea mare bucuria ce-i făcea.

După asta, primul secretar se întoarse spre restul țăranilor:

— Ei, cum o mai duceți cu viața, tovarășilor? îi întrebă el.

Ii apucase înserarea pe drum, pe la „hanul hoților“. Lăsară în urmă păduricea de tufani și-o luară pe drumul ce cobora drept spre Dunăre, către Comana. Bobeică sta pe paie în fundul căruței, învăluit în șubă, ținând pe brațe traista în care avea ceva cu deosebită grijă purtat. Ii amorțiseră mâinile. Dar pentru nimic în lume n'ar fi lăsat legătura aceea jos. Nici pe genunchi măcar. Alături de el, aruncate în neorânduială, alte pachete. Sub ele, scuturate de căruță, sunau din când în când lucruri de fier. În față, în picioare, cu hășurile după gât și biciul în mână, gineri-său. Înaintea cailor, drumul era până'n fund acoperit de întuneric. De pe întinsurile Bărăganului golurile de noapte se adânceau, ascunzând treptat-treptat larga desfășurare a câmpiei.

Bobeică se foi pe loc, străpuns de înțepăturile amorțelii și șopti:

— Mână, Florică... mână.

Biciul șuieră ascuțit deasupra cailor. Apoi căzu scurt, deodată, pe crucele lor. Caii săltară în hamuri, smuciră căruța și dădură în galop. De boturile lor, învăluind zăbalele, spuma atârna fluturând, rupându-se în bucăți mari,

albe. Din când în când strănutau puternic lungindu-și gâturile spre pământ, improscând o pulbere de stropi care ajungea în urmă până la Bobeică.

— Mână, Florică... mână! — gemu din nou chiaburul.

Se auzi iar îndemnul celui din față și apoi șuerul biciului. Pe drumul înghețat căruța venea la vale sărind din hop în hop, hurducăind. Florică smucea din când în când hățurile, întinzându-le ca pe niște strune. Când caii își întăriră galopul, el își coborî biciul și se întoarse spre chiabur:

— Ce facem, ne mai întoarcem cu grâu?

— Dracu' știe... răspunse îndoit Bobeică. Dacă ne prinde cu el acasă, rău... dacă-l dăm și vine stabilizarea și mai rău... Oricum oi da-o, tot nu e bine... Eh! oftă el. Comuniștii ăștia au întors lumea pe dos. Nu mai ești sigur de azi pe mâine, ce să faci... mare pacoste pe capul nostru, Florică!

Tăcură. Bobeică ținea pe brațe cutia aceea vârită în traistă, stând nemișcat, privind undeva în noapte, gânditor. Cu mâna pe hățuri, gineri-său murmură:

— Ne-a dat preț bun, parcă nu te rabdă inima să nu duci...

— Da... încuviință chiaburul. Da' nu te'ntrubi, de ce face Fane asta? Parcă-i orb, așa aruncă banii! Am cerut de două ori mai mult pe sacul de grâu... de două ori mi-a dat! Dece? Dacă știe ceva?... Ai?

— Nu știe nimic... își arată părerea Florică. Ii e frică și lui! Ce crezi?! Asta a strâns o hasna de bani... și dacă-l prinde cu ei?!

Intre timp, caii își încetiniră fuga. Bobeică se cocoloși iar în paie, întinzându-și pe rând câte un picior și zise:

— O să vedem noi, acasă... D'aia e bine s'ajungem mai de vreme... mână, Florică!

Intors din nou la cai, gineri-său struni hățurile și trosni biciul în aer. Goana cailor reîncepu și mai turbată. Departe, în întuneric, apărură licărind, luminițele satului.

Acasă, Florică opri căruța în mijlocul bătăturii. Caii aveau gâturile și crupele frecate de dârele albite de spumă. Suflau greoi și prelung, slobozind pe nări fuioare străvezii de aburi. Nerăbdători, băteau cu picioarele în pământ, tremurându-și burțile într'un nechezat înăbușit.

Bobeică lăsă în mâinile celuiilalt legătura de preț și coborî, greoi, încercându-se în șubă. De jos o primi iar pe brațe și se îndreptă spre casă. Femeia îi sări înainte deschizându-i ușa pe dinăuntru.

— Dormind te-am lăsat, dormind te găsesc... o mustră chiaburul.

Ea mormăi ceva împotriva și trecu înaintea lui de-i descuie ușa odăii în care sta numai el. Bobeică băjbâi prin întuneric și lăsă pe pat traista cu pricina, încet, ca pe un vas de sticlă. Se întoarse, răsuci cheia în ușă și-și zori femeia:

— Cheam-o și p'aia (pe fată, adică) și cărați înăuntru tot ce-am adus, Acolo le băgăm, la tine...

Bobeică intră în odaia femeii lui și rămase în picioare, așteptând. Iși deschise șuba și-și scoase tutunul. Iși răsuci grăbit o țigară și-o aprinse dela lampă. Incepu să soarbă fumul, însetat, cu deosebită poftă. În curând, ușa se deschise și înăuntru pătrunse nevastă-sa cu un snop de bice în mână. Il trânti supărată în mijlocul casei, izbucnind:

— ...o sută! Ce dracu' faci cu atâtea... ce, deschizi iarăși prăvălie?

— Tu taci! i-o reteză Bobeică și-i arată ușa.

Femeia ieși mormăind, făcându-i loc fetei, să intre. Aceasta avea în brațe, răsucite pe mâini, aruncate pe umeri, atârându-i până'n podea și târindu-le din urmă, icnind, zeci și zeci de lanțuri. Le lăsă jos, lângă bice, dându-le drumul de sus, în ciudă parcă. Lanțurile zornăiră înăbușit și sinistru, ca într'o temniță.

— Ce-oți face cu ele, nu știi... zise ea supărată. Ai dat banii pe nimic, pe ruginele astea. Te-ai prostit, zău așa!

— Hai, du-te și nu mă mai judeca și tu, o repezi chiaburul și pe ea. Era să-i păstrez să faceți voi ciorbă cu ei!

Fata plecă la căruță cu ochii în pământ, după alte lucruri. După ea, intră din nou maică-sa în brațe cu un pachet mare, cât un ou uriaș, învelit în hârtie cenușie.

— Asta s'a dogit pe drum, zise ea... dar când să-l așeze, îi scăpă din mână, alunecându-i... un zgomot puternic, de oală spartă, străbătu încăperea. Incremeniră amândoi! Femeia stătea cu brațele desfăcute, privind îngrozită în jos, la mormanul acela de hârtie mototolită, întins și fără formă. Chiaburul ră-mase cu ochii la ea, galben la față, tremurând. Nevastă-sa se aplecă și dintre hârtii scoase cu teamă un ciob de porțelan albastru, înfrumos înflorat, strălucitor ca o bijuterie. Era o spărtură din buza unui uriaș vas chinezesc, lucrat cu un neprețuit meșteșug. Bobeică văzu negru în fața ochilor. Scrașni. Din snopul aruncat pe podină trase un biciu, întoarse codiriștea și năvăli asupra femeii. Incepu s'o lovească în neștire, peste cap și umeri, peste mâinile care-i apărau fața, urlând infuriat, scrașnind :

— ...dumnezeii mă-tii! Ți-a fost mâna moartă... optzeci de mii am dat pe el... o să te vând pe tine în locul lui.

Femeia țipă un timp ca din gură de șarpe, ferindu-se de lovituri. Când auzi însă de banii plătiți pe vas, izbucni infuriată :

— Aoleu !... apoi apucă codiriștea biciului și-l scuipe pe Bobeică drept în față : — Ptiu ! S'a ales praful din banii ăștia, zăpăciturile !

Așa îi găsi fata care alerga îngrijorată, în mâini cu câte două legături de câte douăzeci-treizeci de topoare înșirate pe sârmă. Ea aruncă topoarele peste mormanul de hârtie, cuprinsă de ciudă. De dedesubt, cioburile sunară ascuțit, sfărâmându-se. Bobeică simți greutatea topoarelor pe inimă. Văzu mai întâi lampa tremurând, și-apoi, parcă întreaga încăpere se învărtea cu el. Amețise. Cu mers împleticit se apropie de zid și se sprijini de el cu palma desfăcută. Femeile ieșiră mormăind, blestemându-l. Când se trezi, Bobeică se văzu singur lângă snopul de bice și lângă mormanele de lanțuri, cioburi și topoare. Înțelesese că femeile intraseră dincolo, supărate, și că nu mai veneau.

— Muieri... mormăi el cu dispreț.

Se desbracă de șubă și-o lăsă pe pat. În hainele jerpelitate și rupte părea și mai subțire de cum era, și mai scund. Leși în bătătură, la căruță, lăsând ușile deschise. Gineri-său, care între timp deshămasese caii și-i dusese în grajd îi puse în brațe un pachet mare, voluminos, cât un sac plin.

— Ce-i aici, îl întrebă Bobeică.

— Măturile ! — răspunse celălalt.

Și tot așa, chiaburul cără pe rând toate celelalte legături și pachete, înfundându-le în casă prin colțuri, pe sub pat, pe unde se putea. Femeile nu mai ieșiră din camera de dincolo, nici să se uite măcar. Florică intră în casă ultimul, cu un sac pe jumătate plin cu cutii de vopsea, de fel și fel de culori. Il răsuciră la gură, îl legară și-l vâriră sub pat. Apoi se așezară pe pat, obosiți, să mai răsufle. Bobeică își aprinse o nouă țigară și rămase îngândurat. Intr'un timp, întrebă :

— Ce facem, mă Florică, mai dăm din grâu ?

Era pentru prima dată când chiaburul cerea și părerea altora. Până acum el hotărâse tot și toate se făcuseră după voința lui.

— Păi, cum te-ai înțeles cu Fane ?

— Uite așa, începu Bobeică... El trece în noaptea asta spre Călărași. Dacă îi mai dăm din grâu, trebuie să-i ieșim înainte la „hanul hoților“. Incarcă și se întoarce iar, la București.

— Dacă ne prinde stabilizarea cu banii ? întrebă Florică.

— ...și dacă vin ăștia mâine și ne descoperă groapa de bucate și ne ia tot, ce te faci? Cu ce ne-am ales?

Tăcură. Bobeică oftă, suflând în acelaș timp fumul de țigară în sus, prin perii îngălbeniți ai mustății. Gineri-său, un tânăr blond, cu ochii albaștri și pieptul îngust, își lăsase bărbia în pumni și se uita la cioburile vasului chinezesc rămas în mijlocul casei.

În aceeaș clipă, de-afară se auzi hărmălaia căinilor repeziți la poartă. Bobeică se ridică, împinse cu piciorul cioburile sub pat și-i făcu semn lui Florică să iasă. În tindă, se auziră mai apoi șoapte și pași încetiniți, târșâiți mai mult. Bobeică deschise ușa. Înaintea lui Florică, pășiră peste prag trei inși îmbrăcați unul într'o șubă, iar ceilalți în dolmane blănite, lungi și largi. Se opriră în mijlocul casei, se descoperiră și-i urară de bine și de sănătate gazdei.

Bobeică îi îndemnă să stea pe pat, îngrijorat de vizita lor dar și măgulit. Întâi se așeză cel mai în vârstă, ceva mai bătrân ca Bobeică și apoi ceilalți doi, oameni în putere, bine legați. Erau trei din chiaburii satului. Bobeică își trase un scaun în fața lor, iar Florică rămase în picioare lângă sobă.

— Ce se mai aude, mă, Nae? întrebă cel mai bătrân dintre ei. Ai fost la București, nu?

— Am fost, neică Țigău... răspunse Bobeică. Ceilalți ascultau nemișcați, plini de nerăbdare și de interes... Acuma, de stabilizare s'aude... era o forfotă și-o frământare cum n'am mai văzut... se aruncau banii ca pe gărlă... miile alea vechi cu Vladimirescu, mai ales!

— Zău?! — întrebă mirat Ile Țigău. Vasăzică, vor să ne prindă iar cu banii, ca'n '47?

— Mai rău, neică Țigău... atuncea, ce făceai cu milionul? Iți potcoveai caii și-atât. Acum, însă, banii aveau altă față... atârnavu mai greu. Ceeace aveam strâns, era bine strâns. Scoteam când vream și cât aveam nevoie... așa, cu lingurița numai.

— Și zici că miile astea noi sunt mai ferite?

— Așa s'aude... da' poți să știi? Te întrebi însă de ce-au mai fost scoase acuma? Dacă nu vor rămâne, cu ce rost?

Câteva clipe tăcură. Chiaburii rămaseră gânditori, înfricoșați de ideea că i-ar putea lovi stabilizarea atât de greu. Cei de pe pat socoteau în minte numărul hârtiilor de câte-o mie, vechi și noi, pe care le aveau. Bobeică părea ceva mai liniștit. El dăduse o parte din bani pe cele cumpărate de la București, pe fierărie, mai ales... toate astea or să aibă căutare aicea, la sat.

— Măine, plec la București... hotărî dintr'odată unul dintre chiaburii de pe pat.

— Ei, degeaba; e târziu acuma... vorbi Bobeică. Târgul s'a închis de astăzi după prânz, până Duminică. Noi n'am apucat să luăm decât niște tutun. Ce-o fi, duminică este... asta-i tot.

Chiaburii se ridicară încet, aranjându-și căciulile mari pe capete. Lui Ile Țigău șuba îi alunecă după genunchi, învelindu-i picioarele până la glesne. În dreptul ușii se rânduiri pentru plecare cu Ile Țigău în frunte.

— S'au dat dracului, ăștia dela sfat! Acum o să înceapă să rupă și Năstase... Ene și cu șontorogul de Vanghele sunt de vină. Astăzi l-au adus aici și p'ăla dela partid, dela Călărași. A fost...

— Cum, ce-a fost? îl întrerupse Bobeică speriat.

— Nu știți?! — se minună Țigău. Gata... au hotărît cu *ăia* să înceapă să ne caute cu miliția și să ridice tot ce-or găsi: grâu, porumb, fasole, orz... tot, tot. Direct la bază să le trimită. Așa că, vedeți ce faceți! Ile Țigău se apropie de Bobeică și șopti prevăzător: — Ne-a trimis vorba... mi se pare că se cam clatină... Ene l-a săpat, cu șontorogul...

Chiaburii pleară tăcuți, cuprinși de spaimă. Mai uniți ca acum nu se simțiseră niciodată. Bobeică se întoarce în casă și rămase în mijlocul ei cu bărbia prinsă în pumn. Gândea că oricum s'or întoarce lucrurile tot degeaba; toate ieșirile le erau închise. După ce zăvorî porțile, Florică se întoarce abătut, cuprins de neliniște.

Dădu să se așeze pe pat, dar Bobeică se ridică și zise:

— Mergem... încercăm căruțele amândouă... Decât să ni-l ia ei, mai bine-l dăm noi... și-om vedea pe urmă ce-i cu banii...

La sfatul popular nu mai rămăseseră decât Năstase Vlad, Ghiță Oancea și Ioana-văduva. După ce se sfătuiseră cu țărani, secretarul raionului plecase în oșpeție la Vanghele Cristu, petrecut de Ene. Bătrânul se furișase mai din timp, să ajungă acasă înaintea lor, ca să se îngrijească de masă și de-un pat cald.

De la biroul lui, Năstase Vlad trăgea cu coada ochiului la ceilalți doi. Colectorul și Ioana cercetau împreună chitanțierul lăsat de Popa, căutând să descopere tot secretul rostuirii lui. Înăuntru era liniște. Nu se auzea decât foșnetul filelor întoarse de Ioana și sfârâitul lămpii. Femeia era bucuroasă că Ion Stancu îi promisese că o va chema mai încolo, pe primăvară, la o școală, la raion. Atunci va învăța ea cum să se descurce în toate socotețile cu banii statului.

Intr'un timp, se auziră pași în tindă. Ușa se deschise și intrară trei inși, dintre care unul era îmbrăcat într'o șubă până'n pământ de lungă, iar ceilalți doi, cu dolmane de dimie. Se opriră în fața președintelui, numai la un pas de masă, fără să se descopere. Cel din mijloc își netezi mustățile lungi și se desfăcu la piept. Din buzunarul de pe dedesubt, scoase un pachet de bancnote albastre și-l răsfoi în dungă, ca pe o carte. La fel făcură și ceilalți doi.

— Am venit să plătim impozitu'... vorbi cel mai bătrân, cu ochii la Năstase Vlad.

— Acuma am făcut rost de bani, adăugă al doilea.

— ...vrem să plătim și pe anul care vine... sfârși mărinos al treilea. Se poate?

Președintele îi privi în fugă și-i îndreptă spre cealaltă masă:

— Vorbiți cu tovarășa Ioana... ea e agent fiscal acuma, bre, Țigău.

Chiaburii se întunecară la față, se răsuciră greoi și se îndreptară spre masa la care sta Ioana-văduva și Ghiță Oancea. Călcau încet, de parcă se mișcau în silă. Ie Țigău mormăi:

— Am adus impozitu' pe trecut.

— Nu primesc, răspuse dârz Ioana. După o săptămână, poate.

— Dece? — întrebară chiaburii, dintr'odată speriați.

— Așa am dispoziție... răspuse femeia, scurt.

— Nici pe trecut? întrebă unul.

— Nici.

La început, chiaburii înmărmuriră pe loc, surprinși. La asta nu se așteptaseră nicidecum. Apoi schimbară între ei priviri pline de subînțeles, clătănând din capete, se răsuciră și ieșiră grăbiți de parcă erau alungați din urmă.

— I-a prins grija de stat, ce crezi! grai în derădere Ghiță Oancea.

Ioana se porni pe râs, amintindu-și de mutrele plouate ale chiaburilor. Apoi se apucară iar de lucru, aplecându-se la lumina lămpii de pe masă.

Nu trecu prea multă vreme și intră Ene Grosu, urmat de cincisprezece, douăzeci de oameni. Secretarul se opri în fața lui Năstase Vlad, între masa acestuia și grupul oamenilor.

— Tovarășe președinte, zise el, spune dacă știi ceva. A venit vreo dispoziție cu privire la bani?

— Adică, ce fel de dispoziție ? întrebă Năstase Vlăd, ridicându-se de pe scaun.
 — Cu stabilizarea... strigă unul dintre țărani.
 — Se schimbă banii, lasă că știm noi...
 — Păi dacă știți, ce mai vreți ? îi înfruntă președintele. Spuneți-ne și nouă !
 — Stai, mă Năstase... sări unul, a cărui față prelungă se vedea pe deasupra capetelor celorlalți. Tu nu ne lua așa. Arată ordinu...
 — Care ordin, mă ?
 — Ța cu banii, care-a venit acuma...
 — Nu știu nimic, tovarăși, se desvinovăți președintele. N'a venit niciun ordin. Cine v'a spus ?
 — Cine, ne-cine... știm noi... mormăi cu încăpățănare unul de lângă ușa.
 — Ce mai încoace-încolo, isbucni altul... Ile Țigău ne-a spus !
 — Sunt scorniri de-ale lui Țigău, tovarăși... Noi nu i-am mai primit impo-
 zitul pe anul trecut, că așa avem dispoziție... atâta a fost.

Țăranii tăcură un timp. Stăteau pe loc îngândurați, mutându-și privirile pe rând dela Ene la președinte și apoi, la Ioana-văduva. Cățiva dădură să plece. Se întoarseră și trecură printre ceilalți spre ușa. Cel din fruntea lor, însă, se opri și se răsuci din nou cu fața la Ene, mormăind îndoielnic:

— Da'dacă se face?!... ai ?

Țăranii așteptau cu răsuflarea întretăiată răspunsul secretarului. Acesta lăsă să treacă un timp și zise:

— Să presupunem că se face...

— Adică, tot se face ! strigară vreo trei de lângă el.

— Să zicem, numai... repetă Ene Grosu. Dumneata, bade Melinte, ce-ai să pierzi ? Ești sărac. Ai așa de mulți bani puși deoparte, la ciorap, sau ce ?

— Am, práful de pe tobă... răspuse țăranul încurcat. De gaz și de chibrite, atâta am.

— Ei uite, eu tot am ceva, tovarășe secretar, mărturisi altul. Doar ieri am dus porumbul la bază... Ce fac ?

— Să zicem, reîncepu Ene răbdător, că partidul și guvernul hotărâsc chiar în clipa asta: e nevoie de o nouă stabilizare... dumneavoastră ce credeți ? Se poate ca partidul și guvernul, care prezintă puterea noastră populară, să lovească tot în noi ? Ce interes ar avea ? Dimpotrivă. Vor căuta să lovească în dușmanii noștri, în chiaburi și speculanți... In unii ca alde Bobeică și Ile Țigău.

Țăranii tăceau. Se vedea că nu prea erau ei mulțumiți de explicația secretarului. Cei dinspre ușa își acoperiră capetele și începură să plece. Ceilalți mai rămăseră un timp, strânși în jurul lui Ene Grosu. Începură să discute despre stabilizarea din '47, despre milioanele cu care-l prinsese pe Bobeică atunci, despre valoarea banilor care mergeau acuma, și câte altele...

Sus, la pădure, sub tufanii dela „hanul hoților” încremeniseră în întuneric două umbre. Stăteau lipite de trunchi, cu ochii îndreptați spre răscrucea drumurilor, așteptând. Din când în când, una își ascundea capul în gulerul șubei și trăgea din țigare, prelung, cu sete. Începuse vântul. În spatele lor, pădurea uscată fremăta aspru și trist, ca o rugăciune a pământului înghețat. Cerul era întunecat, cu puține stele, vremea mohorâtă.

Cel cu țigara tresări într'un timp și ieși de sub tufan, uitându-se lung pe drumul Bucureștilor. Se întoarse și după ce stinse țigara între degete, șopti:

— Florică, unde-i... ? și făcu un semn discret, înțeles doar de ei.

— Sub fân, răspuse celălalt. O aduc ?

Bobeică își plecă doar capul. Se lipi din nou de trunchiul copacului cu

ochii la drum. Gineri-său dispăru în pădurice, acolo unde erau pitite căruțele încărcate cu grâu. Se întoarse repede. Se sprijini și el de trunchiu, umăr la umăr cu Bobeică. Chiaburul îl pipăi pe deasupra șubei, dealungul pieptului, pe lângă mâna întinsă în jos și zise :

— Dacă se întâmplă ceva și nu e nici o scăpare, tragi.

Tăcură. De pădurice se apropia o mașină cu farurile stinse. Curând, își încetini mersul și se opri ușor în răscrucea drumurilor. Florică dădu să iasă de sub tufani și să coboare la ea, dar mâna lui Bobeică îl țintui pe loc, întinsă dealatul pieptului. Din mașină, coborî un ins care privi drumul spre Comana, și apoi, grupul stejarilor sub care stăteau chiaburii. Bobeică îl recunoscuse. Ieși din umbră și-l întâmpină pe celălalt cu gasul scăzut :

— Am adus, da' nu-l dăm decât așa cum ne-am înțeles... încă odată prețul.

— E mult, se împotrivi Fane Geambașu. Eu n'am să scot nici atâta pe el. Ceva peste cât ți-am dat rândul trecut, mai pun. Dar încă odată prețul, nu pot.

— Dacă vine stabilizarea și eu rămân cu banii? întrebă Bobeică.

În loc de răspuns, celălalt își ridică umerii a neputință. Apoi, adăugă :

— Negustorie fără pierdere, nu se poate... asta e.

— Nu vrei, nu te rog... șopti chiaburul. Măntorc cu el acasă... Grăul e aur, mă!

Bobeică îl lăsă pe Fane Geambașu lângă mașină și reveni sub stejari. Speculantul stătu un timp pe loc, privind-l încurcat din urmă, nehotărît. Apoi urcă în cabina camionetei, porni motorul și coti, de pe loc, drept spre pădurice. Bobeică și gineri-său săriră la cai. Purtându-i de dârlogi traseră căruțele alături de mașină, de-oparte și alta, ca de obicei.

— De două ori prețul și numai hârtii d'astea noi... repetă Bobeică.

— Repede... îl zori Fane, coborînd.

Chiaburii urcară în căruțe și aruncară sacii la întâmplare în cutia camionetei. Fane Geambașu, venit singur, fără băiețandru pe care-l lua altădată cu el, ocoli mașina și încercă, pe rând, toate cauciucurile. Sui apoi pe scara cabinei, scuturată de mersul motorului și numără sacii descărcați. Ținuse socoteala până la sfârșit, urmărind în același timp și mișcările lui Bobeică și pe-ale lui Florică.

Terminară repede. Fane intră în cabină și trase ușa. Bobeică și cu gineri-său săriră pe scară în locul lui, și-și vârîră capetele înăuntru pe ferestruica cu geamul lăsat.

— ...treizeci și doi de saci, murmură Bobeică. Apoi adăugă : șase sute patruzeci de mii!

Fane se ridică și trase de sub canapea câteva pachete de bancnote de câte o mie, noi, cu chipul lui Bălcescu. Bobeică întinse palma. Ii numără repede trei-sutedouăzeci de mii. Ce-i mai rămăsese în mână îi vârî din nou sub canapea și scoase alte pachete cu bancnote, tot de câte o mie, vechi.

— ...jumătate... și jumătate! șopti speculantul.

Bobeică băgă banii primiți în buzunar și-i înfipse repede mâna în piept.

— Plătește, cum ne-am înțeles! strigă el.

— N'am, se apăra celălalt. Dacă vrei, bine... dacă nu...

Fane Geambașu prinse volanul în mâini și apăsă pedala de sub picior. Motorul dudui întăritat și mașina porni spre drum, parcă alunecând. Dar în aceeași clipă, Florică trase de sub șubă carabina și-i vârî țeava retezată pe geamul cabinei.

— Oprește! scrâșni el.

Fane încremeni. Prin întuneric i se vedeau fața buhăită și buzele groase, albe ca varul. Frânele scârțâiră și mașina se opri aproape de drum. Bobeică întinse mâna și porunci :

— Scoate banii!

Fane Geambașu îl privi cu ură, mormăind ceva neînțeles. Vârî mâna din nou sub canapea și scoase alte pachete de bancnote noi. Cu ochii la țeva carabinei, numără în mâna lui Bobeică încă trei sute douăzeci de mii... Cu banii în mână Bobeică sări de pe scara mașinii, urmat de gineri-său. Ei urcară în sus, între stejari, iar Fane Geambașu întoarse mașina din nou pe drumul Bucureștilor. În curând, cele două căruțe ieșiră la drum și o luară în goana cailor, pe drumul dinspre Dunăre, către Comana.

Ajunși acasă, deshămară caii, îi băgară în grajd și împinseră căruțele sub șopron. Intrară apoi în casă. Florică, acolo la dansul, unde sta cu nevastă-sa, iar Bobeică — în odaia păstrată numai pentru el.

Chiaburul găsi candela aprinsă, cu lumina-i roșietică sbătându-se în jocul umbrelor, cu feștila sfărâind. Înăuntru era cald și se bucură de asta. Toată ziua alergase: pe drum, cu trenul la București, acolo — prin piață și pe străzi, înapoi, și-acuma iar la „hanul hoților“. Se opri în mijlocul odăii și răsufală ușurat, eliberându-se ca de-o greutate ce-o purtase timp îndelungat cu el. Iși scoase căciula și o aruncă pe pat lângă traista ce înfășura cutia adusă dela București.

Fața părea a-i fi și mai galbenă. Vârî banii sub pernă, cu gândul să umble mai încolo la ladă. Se desbracă de șubă și după ce-o atarnă în cuiul de după ușă, se așează pe pat. Cu mișcări încete, desfăcu traista mare și largă, adâncă. Din ea scoase un aparat de radio, niște sârme și alte cutii cu baterii și acumulator, necesare funcționării lui. Învățase la București, cum să-l aranjeze. Intinse sârmele prin casă, trase un scaun lângă pat și puse aparatul pe el. Apoi îngenunche în fața aparatului și răsuci butoanele. Cadranul pătrat de sticlă străluci aprins, luminat pe dinăuntru. Bobeică înlemni cu mâinile pe butoane. Pe fața-i gălbejită și în ochii mici și negri se înfiripă un zâmbet copilăros care creștea odată cu glasul din cutia de lemn...

★

Bătrânul stătea la un capăt de pat, ridicat de sub cergă și vorbea. La celălalt capăt, desbrăcat numai pe jumătate, cu mâinile întoarse la ceafă, cu ochii în tavan și pieptul acoperit, sta Ion Stancu. După ce-l ospătase cu ce găsisese mai de preț în casa sa, Vanghele Cristu rugase pe secretar să se culce el în pat (singurul din cameră). Ar fi rămas ca bătrânul să se întindă pe laița din fundul încăperii, cinstind astfel fața neobișnuitului său musafir. Ion Stancu, însă, nu primise asta sub niciun motiv. Dar cedase în fața insistențelor lui Moș Vanghele să-și odihnească oasele la un capăt de pat. Și uite, de-aseară și până acum, spre ziuă, nu închisese niciunul ochii. Iși găsisese bun ascultător bătrânul. El povestea cu poftă și năduf, grăbit, de parcă nu i-ar fi ajuns toată noaptea. Secretarul tăcea și numai din când în când îl oprea și-l ațâța cu câte-o nouă întrebare, nemeșteșugită, pusă direct și clar, despre ceva anume. E lesne de înțeles, cât de mândru se simțea Vanghele Cristu și câtă seriozitate și răspundere punea el în vorbă... că doar nu e un lucru de nimic, să stai la sfat o noapte întreagă, cu primul secretar al comitetului raional de partid! Să te întrebe el, *ce și cum și unde, și când, și de ce așa, și nu altfel*, dar *cum crezi că ar fi mai bine...* și cum o duceți cu *munca, cu viața, cu lupta...* și cum sunt *oamenii*, și ce *nemulțumiri* le mai încurcă traiul... și ce-i prin sat, cu *cotele*, cu *intovărașirea*, cu *cooperativa*, cu *școala...* cum merge munca în *organizație*, la *sfat*, cu *tineretul*, cu *femeile...* tot, tot!? Și la toate aceste întrebări să răspunzi *tu* și de părerea *ta* să se țină seamă cu atâta înțelegere și respect!

Vanghele Cristu își adusese de cu seară un coș mare de vreascuri și-l pusese alături de pat. În tot timpul nopții, se aplecase din timp în timp, luase câte-o mână din ele și le aruncase peste jarul din plita cu ochiurile deschise. Așa se făcu că încăperea nu căzuse niciodată sub întuneric și că nici frigul nu-i încer-

case până acum. Prim-secretarul făcuse țigară după țigară, aproape fără întrerupere. Când și când, jarul țigării îi strălucea în dreptul buzelor și-i lumina și mai bine fața rotundă, bărbia puternică, vârful nasului și o jumătate din fruntea lată și boltită, frunte mai mult de gânditor decât de om de acțiune...

— ...și-așa, tovarășe secretar, căută bătrânul să-și adune gândurile... cu colectările noi suntem de vină, că n'am simțit dela început unde trage Năstase. Ați văzut după registru : greu cel mare îl pusese pe umerii sărăcimii, ușurându-i pe chiaburi. El nici n'a luptat, nu s'a bătut pentru cote... Aici are dreptate Ene : Năstase numai i-a, *ciocănit* pe chiaburi, da' știi, așa, de ochii lumii. Cu impozitul, ce să mai spun?... ați văzut-o și p'asta. Tot el îl ținuse sub pulpana lui pe Popa. Aicea, eu sunt vinovat... c'atuncea, când Ene s'a ridicat împotriva lui încă din toamnă, decând a venit secretar, eu l-am tras de mânecă : — Mai stai, mă băiete... mai stai să mai vedem ! și n'a fost bine ! Cu Măchiță, însă, a fost alta... aicea nu ne-am putut descurca multă vreme. Noi n'am văzut decât acum, când cu cotele, că el e pe drumul închiaburii. Cu el, a rămas clar : facem ședința și hotărîm : e sau nu e chiabur ? Eu zic că este !

Moș Vanghele se aplecă și mai aruncă o mână de vrăscuri peste jar. Lemnișoarele trosniră mai întâi și apoi fură învăluite repede de-o flăcăruie care pălpăia deasupra plitei, tremurând. Și la fel tremura unda de lumină și pe pereți, și pe fețele celor din pat.

— Asculți, tovarășe secretar ? întrebă bătrânul când se așeză sub cergă.

— Ascult, ascult... răspuse Stancu. Apoi adăugă, cercetător : ...sau poate ți-i somn, tovarășe Vanghele ?

— Cui, mie ? sări speriat Vanghele Cristu. Ei, tovarășe secretar... noaptea asta...

Tăcu. Ce era să-i spună, că'n noaptea asta s'a luminat și mai mult ? O să vadă el, primul secretar al raionului, după cum o să lupte de-acum încolo. Altfel, de ce să mai vorbească ?

— Acuma, să nu fie cu supărare, da' eu tot o să-ți spun... reîncepu bătrânul ceva mai grav. Lipsurile vin și d'acolo, dela raion, sau poate mai departe...

— Aha, făcu interesat secretarul. Apoi se ridică, se așeză față'n față cu bătrânul și spuse : — Insfârșit... zi-i, tovarășe Vanghele !

— Să'ncepem cu întovărașirea... de astă toamnă așteptăm statutul, asta nu e bine. Câțiva ne-au și întors spatele, până și fiu-meu, Sile. De ce întârzie atât, hârtia aia ? Când o să vină, la primăvară?... Apoi cu asta, cu fiscal... păi, ce, acolo la raion, la secția financiară, nu-l cunoaște, nu știe cine a fost ? De ce l-a mai primit din nou pe Popa, acuma, după secetă... și cu cooperativa la fel. De ce merge prost, numai din cauza noastră?... și cu banca la fel. Cum vine asta ? Ne-potu-meu, care e șnapan și hoț, umblă cu banii statului... și-mi dă și mie. Și eu m'apuc de afaceri și speculă, îi bag în bumbac, în sfecclă, exploatez...

— De Măchiță, vorbești ?

— De el, răspuse bătrânul... și mai sunt și altele, tovarășe secretar. Eu însă, mă gândesc și mai departe și zic : nu se poate ca acolo, sus, partidul — tovarășul Gheorghiu-Dej, să nu știe de astea... și dacă nu le știe, trebuie să le spunem... eu asta zic !

Ion Stancu rămase gânditor. Toate cele spuse de bătrân cereau o explicație. Ba încă, mai erau și altele : de câteva zile se vântura ideea stabilizării, chiaburi printre mijlocași erau și'n alte sate, comerțul liber aluneca mereu spre o speculă deșănțată... Ce putea să răspundă la toate astea ? Tăcea. Când ridică privirile, întrezări în ochii bătrânului ceva nedeslușit, ascuns, ca o fereală pornită din străngerea inimii.

— Mai ai ceva, tovarășe Vanghele...

— Am, mărturisii Vanghele Cristu. Uite, poate greșesc, poate nu este așa...

da' eu îți spun și asta... Să nu ni-l mai trimiți pe ăla, pe Mielu, încoace. Nu face de partid. Nu-mi place de el, nu-i bun aluatul... nu arde'n el flacăra cu care m'ai încălzit dumneata în noaptea asta... e străin de inima noastră, tovarășe secretar!

Scăzuse lumina flăcărilor de pe vatră, dar ochii bătrânului străluceau în întineric mai viu decât în oricare altă clipă a nopții. În fața lor, secretarul își plecă privirile și mai încurcat. Tăcea din nou.

În clipa aceea, de-afară se auzi sgomot de pași și-apoi ciocănit în geam. Bătrânul sări din pat și-și lipi fruntea de sticlă. Recunoscu în cel de dincolo, pe Ene Grosu.

— Intră, mă băiete, strigă el, că-i descuiată ușa.

Când se află înăuntru, Ene se adresă direct primului-secretar :

— Tovarășe Stancu, sunteți chemat chiar în clipa asta la raion... toată noaptea v'au căutat cu telefonul prin toate satele... au început apoi să scoale pe secretarii organizațiilor de bază... mi-a spus, să plecați chiar acuma... e ceva foarte urgent!

— Cine ți-a spus ? întrebă Ion Stancu în timp ce se încălța.

— Tovarășă Leontina.

Tăcură. Peste câteva clipe, Ion Stancu era gata. Bătrânul își luă cojocul pe umeri, niște papuci în picioare și ieșiră. Afară, întinericul nopții se destrăma. În poartă găsiră calul secretarului adus de Ene dela sfat. Ion Stancu încălecă grăbit și apucă frâul. Se aplecă apoi și strânse cu putere mâna bătrânului :

— Tovarășe Vanghele, îți mulțumesc pentru noaptea asta...

Vanghele Cristu vru să spună ceva, că 'dimpotrivă el trebuie să-i mulțumească, dar nu reuși. I se ridicase un nod în gât, care-l împiedică să vorbească. În timpul acesta, Ion Stancu strânse și mâna lui Ene Grosu și plecă. Bătrânul fu trezit de sgomotele copitelor care răsunau ca un cântec peste liniștea satului.

— Eh, ce noapte, mă băiete ! murmură el. N'am s'o uit niciodată. Și ce om... ce om !

— E cazangiu dela „Grivița Roșie“... vorbi ca un ecou, secretarul.

...Spre prânz, fu chemat la raion, la fel de urgent și Ene Grosu.

VI

Ene Grosu se întoarse abia a doua zi, duminică seară, de la raion. Căruța trase direct în curtea sfatului, și fu oprită de vizitiu lângă grajd. Secretarul sări jos, tropăi, scuturându-se de pae și-și frecă mâinile ridicate în răsufierea-i caldă. Pe cap avea șapcă de postav gris, nouă, la fel cu scurta groasă, strânsă bine pe trup. Din căruța mai coborî un om, cu geantă de piele sub braț, tânăr, cam de vârsta secretarului.

— Ai înghețat, tovarășe... grăi Ene.

— Seara se lasă frig, murmură celălalt, scuzându-se.

— Hai înăuntru, la căldură, îl grăbi secretarul.

Intrară amândoi în clădirea sfatului popular. În biroul președintelui, găsiră pe Năstase Vlad, singur, răsfoind niște ziare. Când îi pășiră pragul, președintele ridică un ziar în bătaia lămpii de pe masă și privi ușa. Îi întâmpină îngrijorat, uitându-se mai mult la strein. Ene Grosu făcu prezentarea :

— Delegatul sucursalei raionale a Băncii de Stat, tovarășul Faur... Apoi întrebă, rotindu-și privirile prin încăpere : — Dar Ioana, unde-i ?

— Dincolo, arătă Năstase Vlad cu mâna spre tindă. Mi-a cerut o cameră numai pentru ea, pentru treburile fiseului.

Ene Grosu rămase o clipă gânditor. Felul cum o dusesese banditul ăla de Popa până acum, lucrând când la un colț de birou când la altul, era legat și de subaprecierea problemei impozitelor de către sfat. Acum, Ioana va avea biroul ei, masa și dulapul ei, cassa de bani în colț, tot, tot.

Secretarului îi plăcu măsura asta și-l conduse pe delegatul băncii în cealaltă încăpere, zîmbind. O găsiră pe Ioana-văduva împreună cu Ghiță Oancea, spălând masa și dulapul, scaunele. Focul duduia în sobă ca într'o vatră cu injector de păcură. Când îl zări pe Ene cu președintele și streinul, Ghiță Oancea se fâstăci și lăsă cârpa, încet, în vasul cu apă. Femeia, însă, le întinse brațul desgolit, lăsându-și mâna scuturată de strein.

Secretarul și cu delegatul băncii cercetară încăperea de parc'ar fi vrut să se mute ei în ea. Controlă și casa de bani, deschisă, proaspăt spălată pe dinăuntru și se privityă mulțumiți.

— E bine aici, spuse delegatul băncii.

Ghiță Oancea luă vasul cu apă și ieși afară. Ene Grosu apucă brațul delegatului băncii și spuse, cu ochii la Ioana :

— O să lucrați împreună... e agentul nostru fiscal. Mai aducem un milițian de la postul de miliție și gata... pregătiți-vă de treabă.

Năstase Vlad și Ioana-văduva făcură ochii mari, surprinși.

— În noaptea asta ne vin bani noi... îi lămuri Ene.

Năstase Vlad își opri o mână în păr și amuți. Pe fața lui, aspră și colțuroasă, se juca parcă într'avea, o lumină îndepărtată. Ioana scăpă un chiot și bătu puternic cu palma în masă :

— Hea, s'au dus dracului banii chiaburilor !

— De unde știi ? o întrebă delegatul băncii.

— Păi nu se poate altfel, tovarășe ! N'o să lovească partidul nostru în noi... e clar ca bună ziua...

Secretarul se apropie și mai mult de Ioana și continuă :

— Voi o să răspundeți de operația preschimbării. Peste un ceas se dă comunicatul. De-acuma gata... Știi cum să fii, Ioană?... Uite, așa ! și-i arată pumnul negricios, strâns, ridicat în fața pieptului.

Zămbiră, apoi. Ioana și cu delegatul băncii se apucară repede de aranjat masa, scaunele și dulapul, de parcă chiar în clipa aceea trebuia să înceapă.

— Avem nevoie și de niște saci, tovarășe președinte... spuse delegatul.

— Pentru ce ? — întrebă Năstase Vlad. Apoi reveni : N'avem atâția bani.

— Ce ? sări Ioana. Numai Bobeică singur are un sac întreg.

— Ei, are ! făcu mirat președintele. Doar n'o fi având fabrică de bani !

— Ai să vezi ! se încăpățână Ioana. Și el, și Țigău, și Măchiță... toți au strâns bani la ciorap, adunați din speculă..

Năstase Vlad tăcea. Ieși apoi după Ene, afară, și trecură ulița, la partid. Ene o luase înainte, grăbit, căutându-se în buzunar de cheie. Președintele dădu pe la cămin și scoase din sala înșesată de lume pe Vanghele Cristu. Aici, la Cămin, era în fiecare duminică după prânz câte-o adunare. Acum, tocmai se terminase conferința și oamenii așteptau nerăbdători să înceapă programul artistic. Bătrânul ieși cu căciula într'o mână și cu tojagul în alta. Tâmpilele încărunțite, fața proaspăt bărbierită, fruntea, gâtul, erau năpădite de nădușeală. În prag se opri și se acoperi, șoptind în același timp :

— Sala asta nu ne mai ajunge, mă Năstase.

— Haide, îl zori președintele îngândurat. Hai, la partid... a venit Ene.

Moș Vanghele porni șchiopătând, după președinte. Intră cu el, alături, în sediul organizației de bază. Ene Grosu aprinsese între timp lampa și-i aștepta în picioare.

— Ce este ? întrebă Vanghele Cristu după ce închise ușa.

Ene Grosu se așeză la masă și le făcu semn și lor, să se așeze. Se uită la ceas și întrebă :

— Tovarășe Năstase, miliția a primit ordinul de percheziție pentru Bobeică ?

— Da, încuviință președintele, acum două-trei ore. Suntem pregătiți. Te-am așteptat pe tine numai...

Secretarul rămase gânditor.

— La ce te gândești ? îl întrebă Năstase.

— O facem acum sau după... ?

— După ce ? sări Vanghele Cristu.

Ene se lăsă pe mâinile sprijinite de masă și-i privi în ochi, zâmbind.

— Tovarăși, începu el. — Peste zece minute se va transmite la radio hotărîrea partidului și a guvernului pentru efectuarea reformei bănești și a reducerii de prețuri...

— Și taci atîta ! — se îmbufnă bătrînul... Sau poate crezi că am ciorapul plin ?!

Secretarul încercă să tacă, lungindu-i în glumă așteptarea, dar isbucni în rîs. Cu ochii la el, Vanghele Cristu își trînti căciula pe masă și-și înfundă pumnul în moliciunea ei. Isbucni și el în rîs :

— A-ia-ia ! făcu bătrînul. Ce lovitură ! In suflet i-am lovit pe chiaburi... auzi ?... în inimă ! Și-l zori pe secretar : Hai, spune !

— Ce să spun ? întrebă mirat Ene.

— Cum, ce ?... cum-ți cu reforma ?

— Atîta știi... răspunse secretarul. Apoi continuă : — Propun, ca eu și tovarășul Vanghele să mergem la Cămin în mijlocul oamenilor, iar tovarășul Năstase la postul de miliție, să pregătească totul pentru percheziția dela Bobeică. După ce aflăm conținutul *hotărîrii*, mergem la chiabur... Ene Grosu se uită la ceas și se ridică : — Haideți, mai sunt cinci minute numai...

Își ră. In camera partidului lumina rămase aprinsă, ca un ochi de veghe veșnic nestins. Afară, se despărțiră. Năstase Vlad plecă spre postul de miliție, iar Ene cu Vanghele Cristu intrară în Iarma de la Căminul Cultural. Înaintea lor, mulțimea de oameni se despica destul de greu. Pe cărăruia care se formase, secretarul păși spre masa cu cărți și aparatul de radio, din fund, urmat de bătrîn. Ajuns acolo, Ene se descoperi și urcă pe-o bancă. Cu stînga ținea șapca la piept, iar pe dreapta o ridică pentru liniștirea glasurilor. Lumina lămpii din tavan îi cădea drept în față, puternică, asemenea unui snop de raze din lumina soarelui. Mulțimea de țărani și femei, de tineri, de copii și de bătrîni, tăcu. Alături, amuți și vocea din aparat...

— Tovarăși, începu Ene Grosu, cu glasul tremurat de emoție. — Peste câteva clipe, la radio se va transmite *hotărîrea* partidului și a guvernului pentru efectuarea reformei bănești și a reducerii prețurilor.

— Aaa... aaa... aaa ! — isbucni mulțimea pe neașteptate, ca un vulcan.

— Cum, adică ? întrebă unul nerăbdător. Se schimbă banii ?

— Liniște ! — țipă altul, înfuriat.

— S'au dus dracului chiaburii !

— Am spus eu că vîntul nu se stîrnește din senin... mormăi unul, plin și de grijă și de îngâmfare, deopotrivă.

— Măi, ce oameni ! se minună Vanghele. Ei, ce știți ? Ați auzit ceva ?

Din mulțime o femeie se sbătea cu greu să treacă înainte, spre Ene Grosu și bătrîn. Când ajunse lângă ei, îi întrebă :

— Da' ai dintre noi care mai au ceva bani... ce fac ?

Ene Grosu nu mai avu timp să răspundă. Vocea din aparatul de radio se auzi puternică și gravă :

— ...transmitem „*Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. cu privire la efectuarea reformei bănești și la reducerile de prețuri.*”

Toată mulțimea aceea de oameni încremeni deodată, cu ochii la aparat. La în-

ceput, Ene zări fețele întunecate, privirile reci, frunțile brăzdate. Mai apoi, totul îi apărură cuprins de-o liniște încordată, în care așteptarea devenea și mai grea și mai adâncă.

★

Bobeică hărăise aparatul toată ziua. De când se anunțase, însă, că se va transmite comunicatul, înlemnise în fața aparatului de radio, stând într'un genunchi, așteptând. Deasupra lui, în perete, candela fumea, împrăștiind în același timp cu funinginea, miros de ulei și de feștilă arsă. Sâmburele luminiței galben-roșietice pâlăia învăluit în fum, uitat, ca într'o chilie întunecoasă de călugăr. Doar chipul de pe icoană se zărea ceva mai deslușit; restul lucrurilor se pierdeau într'un amestec înegurat de lumini și umbre. Bobeică se ridică într'un timp și pași încet spre fereastră. Potrivi și mai bine colțurile țolului, îmfundându-le până spre geamul înghețat. Controlă și ușa, încercând cheia răsucită deja. Apoi îngenunche din nou în fața aparatului pus pe un scaun și-și ridică privirile pline de spaimă și rugăciune spre icoană. I se văzu ceva mai bine fața gălbejită, trasă și uscată, cu buzele învinețite și reci, mișcate într'un murmur neînțeles. Pielea frunții la fel de galbenă, lucioasă, se îngrămădise în câteva cute mari, adunate între sprâncelele încruntate, ca un ghemotoc de ceară. Privirile-i coborâră din nou asupra aparatului. Cele câteva clipe care trecuseră i se părură mai lungi decât o veșnicie. Iși pierduse răbdarea. Frământarea și neliniștea, nesiguranța, îi mâncaseră în aceste zile și puterea mușchilor și-a minții. Mâna i se ridică tremurând spre butoanele de lemn... dar nu le atinse. În același timp, vocea din cutia de lemn răsună răspicat, ca o poruncă :

— Transmitem „Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. cu privire la efectuarea reformei bănești și la reducerile de prețuri.

Bobeică încremeni. Pentru el viața își oprise deocamdată mersul, în această clipă. Răsuflarea i se întrerupse pe neașteptate și nici inima parcă nu-i mai bătea. Fața i se schimonosi dintr'odată, întunecându-se, dinții i se încleștară scrâșnind. Sprânceana stângă, mai rară și mai subțire îi tresări scurt. Incepu să i se sbată pe loc, ca o vână sugrumată. Privirea i se încețoșă. Pe placa luminată a aparatului, zări într'avea fluturarea albastră a bancnotelor care-i apăreau și dispăreau, mereu, fără încetare, ca într'o joacă. Pierdu înțelesul vorbelor strigate din aparat. În locul banilor care-i foșneau aveau pe dinainte, zări pumnul acela de cenușă de care se temea mai rău ca de moarte. Minte i se întunecă și mai mult. Lipsită de cugelare, mișcarea mâinilor i se opri pe aparatul care vibra sub impetuoasa înlănțuire a cuvintelor. Sprânceana stângă nu i se mai sbătea. Ochii îi deslușiră iar placa luminată. Fața i se crispă, privirile-i scânteiară, pumnii se strânsură pe colțurile cutiei de lemn. O ură adâncă pusesse stăpânire pe el. Se trezi, bolborosind încurcat, tremurând de ciudă, ridicându-se :

— ...doi lei juma'te la mie... doi lei juma'te la mie... doi lei juma'te la mie... !

Săltă piciorul. Infuriat, izbi cu bocancul în aparat, ca într'un vas de sticlă. Cutia de lemn trosni și căzu lângă perete, rostogolindu-se. Glasul din ea se transformă într'un hîrăit metalic, puternic și aspru, înfiorător. Bobeică se răsuci spre pat și-și înfipse mâinele în el. Grăbit, smulse așternutul și-l aruncă peste cap, spre celălalt perete. Candela de sub icoană pâlăi, lumina i se sbātu răpusă de suflare și se stinse. Incăperea se scufundă în beznă. Bobeică încremeni, cuprins de frică. Dar hîrăitul aparatului îl trezi din nou la viață. Pe pipăite, apucă perna, cearșeafurile și salteaua și le ridică deasupra. Innebunit de ciudă, se repezi cu ele peste cutia sfărâmată. Hîrăitul însă, nu încetă. Bobeică se întoarse bijbând la lada rămasă neacoperită. Prin întuneric, căută cu mâinele tremurânde lacătul. Iși scoase cheia din sân și-l descue, aplecându-se. Incuetoarea de fier zângăni sinistru,

a fiare ruginite. Săltă capacul. Se aplecă și-și înfundă dintr'odată mâinele până la coate în bani. Bancnotele foșniră aspru, mângâietor. Aevea, Bobeică le întrezări din nou fluturarea albastră, și deasemenea șirul pe care se scurgeau în lada lui, înălțându-se. Grămada banilor crescuseră până'n marginea capacului, așa cum numai în vis năzuiseră. Brațele i se înfundară și mai adânc și ridicară pachetele de bani la piept, strângându-le. Se simțea bine așa. În foșnirea hârtiilor își simțea foșnirea sufletului, bătaia inimii și-a vieții... Ii era cald. Nădușeala îi năpădise pieptul, fruntea și obrazii, mâinile. Nu mai tremura. Iși îngropă fața în vraful bancnotelor și pentru o clipă uită de toți și de toate... Era fericit.

Hirăitul aparatului se transformă dintr'odată într'un vâjâit ca de furtună. Buzele lui Bobeică începură să murmure din nou cuvinte pe care totuși le deslușea :

— ...doi lei juma'te la mie... doi lei juma'te la mie... !

Se repezi și mai turbat asupra lăzii. O scormoni până'n fund și scoase de acolo pachetele de bani noi, luate ultima dată pe grâu. Iși umplu din nou brațul cu hârtii, dar când le strânse iar la piept, parcă toate îi dispăruseră. În locul lor, parcă strângea, aevea, cenușă în pumni. Da, vedea prin întuneric lada plină cu cenușă. Bobeică ridică pumnii și isbi ca un nebun în ea, răcnind. Durerea îl străpunse până'n inimă... Gemea... pipăi din nou bancnotele... cu mâinile tremurânde începu să rupă legăturile pachetelor... mai repede, din ce în ce mai repede... Hârtiile umplură lada ca un morman de frunze. Bobeică porni apoi să le sfășie în bucăți... din ce în ce mai mici, mai mici, tot mai mici... Mișcarea grăbită a mâinilor, răsuflul întretăiat, svâcnetul întărit al inimii, învălmășala gândurilor și zăpăceala minții îl oboseară... Se opri... o clipă numai, căci vâjâitul aparatului îi trezi forțe noi... Iși înfundă din nou mâinile în bani și începu să-i arunce peste cap, în dreapta și'n stânga, în toate părțile, în toată casa... În încăpere, domni pentru un timp un foșnet aspru, asemănător cu al frunzelor din păduricea de tufani dela „Hanul hoților“... fluturarea banilor se auzea ca un zbor de lilieci ascuns de întuneric... Bobeică ajunsese la fundul lăzii... cu vârfurile degetelor pipăi scândura lunecoasă adunând ultimele bancnote... într'un colț, mâna i se opri într'un praf de hârtie... înțelesese ce era : rozătură de șoareci. Aceasta îl înfurie și mai mult... se ridică... porni să alerge prin casă, călcând în neștire, apăsat, hârtiile ce nu-i mai puteau nici amăgi și nici mângâia viața... Când se lovea de-un perete, o lua spre celălalt și mai repezit... când simțea sub călcâi mai multe hârtii, își răsucea bocancul peste ele, sfâșiindu-le... Într'un timp, răsufla din ce în ce mai greu... mai greu... îngunche în mijlocul casei... întinse mâinele ca niște brațe de caracatiță și începu să adune sub dânsul, lacom, din nou, hârtiile împrăștiate... din ce în ce mai multe, mai multe...

Tresări. Parcă auzise pași și sgomote, glasuri repezite... Incremeni, aplecat peste mormanul hârtiilor adunate... Ușa se sgâlțâia puternic, scuturată de dincolo... Liniște... Bobeică se lăsă cu pieptul pe banii ce-i simțea sub dânsul, pregătindu-se de apărare ca un lup... Urmără alte bătaii, și dintr'odată, ușa trosni bușită de perete... În prag se îndesiră pași mișcați nerăbdător și umbre de oameni... Lumina unei lămpi de buzunar îl izbi pe Bobeică drept în față, arătându-l așa cum era : întins peste banii sfâșiați, cu fața crispată, cu privirile pline de ură și groază, cu mâinile încheștate...

— Aha, aici îmi erai !... zise cineva. Ridică-te !

Glasul era poruncitor și aspru, vorba scurtă. Bobeică zări în bătaia luminii o țevă de armă îndreptată asupra sa, dar nu se mișcă. În tindă se auzi sgomot de chibrit și deodată licări lumina. În fața oamenilor, apăru cu lampa în mână, Ghiță Oancea. Alături de el, un milițian cu arma întinsă, cu degetul pe trăgaci... Pășiră spre Bobeică, tăcuți, înmărmuriți de ceea ce vedeau. Din spatetele lor se iviră pe rând, și moș Vanghele Cristu, și Năstase Vlad, și alți țărani din sărăcime, oa-

meni mai în vârstă și tineret... Când le zări în față zidul picioarelor care se mișcau duduind spre el, Bobeică se ridică... Cu mâinile date înlături, îngrozit, cu ochii aprinși de ură, începu să se miște îndărăt, pas cu pas; ca o fiară încolțită... Se opri cu spatele lipit de lada deschisă și goală, cu pieptul scos, apărându-se, strigând :

— Nu vă apropiați!... afară... afară!

— Avem ordin de percheziție, mormăi Năstase Vlad ca unul ce reprezenta Statul Popular. Treci dincolo!

Bobeică se înnegri la față, scrâșni, dar nu scoase nici o vorbă. Se mai uită odată la lada golită, la banii împrăștiați, la așternutul sub care hârâia neîncetat aparatul de radio. Strânse pumnii; dar în ei parcă simți din nou cenușă... Iși mișcă picioarele încet și pași pragul urmat de milițian. Privirile i se încrucișară pentru o clipă cu ale colectorului: scăpărau de ură. Din tindă, Bobeică trecu în odaia lui gineri-său, unde erau toți ai casei ținuți sub pază.

— La el, ca la bancă... zise un țaran, cu ochii la bani.

— Banii după grâu... d'ăia n'a dus cota!

— Strângător al dracului!

— La țanc a venit reforma... în numele tatălui l-a lovit!

Năstase Vlad dădu așternutul de pe aparatul de radio la o parte, împingându-l cu piciorul. Smulse sârmele legate de cutie și hârâitul încetă. Vanghele Cristu cu Ghiță Oancea și ceilalți țărani începură să adune banii de pe jos și să-i arunce în ladă. La sfârșit, trântiră capacul, scârbiți, de parcă ar fi dorit s'acopere pentru totdeauna priveliștea banilor. Cercetară apoi întreaga încăpere. Trecură în tindă și, pe rând, prin fiecare din odăi. Ghiță Oancea mergea înainte cu lampa în mână, Vanghele Cristu și cu alți doi-trei, după el. În camera nevastei lui Bobeică, găsiră îngrămădite sub pat și prin colțuri toate lucrurile cumpărate dela București de teama reformei... bice și lanțuri, topoare și vopsele, mături, toate — proaspete sau noi.

— Pentru fiecare om din sat cumpărase un lanț și-un bici... mormăi mos Vanghele. Aștepta numa' să se'ntoarcă roata...

— De frică le-a luat.

— A aruncat banii să nu-l prindă cu ei...

— Hm! Bice și mături... făcu unul cu scârbă. Cioburi de oală spartă...

Afară, Ghiță Oancea cu ceilalți țărani se luptau cu câinii. Unul dintre ei purta în mână un felinar cu sticla rotundă, cât pumnul numai. Trecură printre câini învârtind' ciomegile și se îndreptară spre grajduri și hambare. Răscoliră tot, dar degeaba. În afară de un sac cu mălai și unul cu făină, descoperite într'un fund de magazie, nimic altceva. Cotrobăiră și prin podul grajdului și prin ieslea cailor și pe sub șopron, și prin podurile magaziiilor... nimic... nici un bob măcar. Colectorul se înfuriase și începu să bată cu ciomagul în pereți, ciocănindu-i. Auzise că în alte părți, chiaburii își dosiseră cerealele între pereți dubli. Dar nu găsi nimic ca să-i îndreptățească bănuiala asta. Ieșiră în ogradă; cercetară și aici glugile de coceni, șirele de paie și de fân, precum și celelalte așezări. Ghiță Oancea înfipsese cârligul de fier în toate, fără rezultat.

La urmă se adunară sub șopron, strânși în jurul celui cu felinarul, lătrați din spate de câini.

— Asta are gropi, măi Ghiță... își arătă părerea un țaran.

— Crezi?! întrebă colectorul cu îndoială.

— Undeva, el tot are bucatele ascunse, zise altul. La pământul lui, nu se poate altfel!

Se'ntoarseră în casă. Năstase Vlad cobora tocmai din pod cu încă doi țărani. Nu găsiseră decât un sac cu fasole și-o grămăjoară de opt-zece duble de floarea soarelui. Atât.

— Nu e lucru curat, grăi Vanghele Cristu.

Milițianul îl aduse pe Bobeică în tindă, în mijlocul țaranilor. Chiaburul se opri în fața lui Năstase Vlad, a lui Vanghele Cristu și a lui Ghiță Oancea, încrunțat, cuprins de o semeție aspră, dușmănoasă. Fuma. Cu toată stăpânirea pe care se forța s'o aibă, mâna îi tremura totuși pe țigară, neîntrerupt. Se întunecase la față, învinețindu-se. Privirile îi scăpărau înfruntând pe rând pe fiecare țaran. „Lasă, c'am să vă plătesc eu vouă !“ gândea Bobeică. Tresări.

— Unde-s bucatele, mă ? îl întrebuse Năstase.

Bobeică rânji cu dispreț și mormăi cu mâna pe creștetul capului, ușor aplecat.

— Aicea... apoi adăugă : — Tot ce-am avut, am dus ca cotă... Nu mai am.

— Are groapă, tovarășe președinte, strigă un țaran.

— Sigur că da, sări Bobeică, tu știi mai bine...

Câteva clipe tăcură. Se înfruntau numai din priviri, cu ură. Ghiță Oancea îl înghionti cu ciomagul, scrâșnind :

— Spune, mă !

— N'am ce... lăsați-mă'n pace... căutați !

Țaranii se împărțiră în două grupuri. Cei mai mulți ieșiră cu Năstase Vlad și Ghiță Oancea afară. Incepuseră să cerceteze bătătura, pas cu pas, bușind pământul cu pari sau cu ciomege. Alungați în fundul ogrăzii, speriați de-atâta zgomot, câinii urlau prelung și răgușit, sinistru. Țaranul cu felinarul trecea dela un om la altul, luminând în fața lor pământul înghețat. Și astfel, pe lângă hărmălaia câinilor care se întinsese până departe spre mijlocul satului, împrejurimile și noaptea erau cuprinse de aceste bubuituri, ca de niște surde și îndepărtate, înăbușite, gemete ale pământului.

Până spre ziuă, răscoliră și răsturnară tot, dela cel mai mic colțisor al ogrăzii până la cel mai ascuns ungher al podului. Toate, însă, se dovediră zadarnice ; nu găsiră nici măcar urma grămezilor de grâne la care se așteptaseră. Vanghele Cristu, Ghiță Oancea, Năstase Vlad, se sfătuiră și hotărâră să plece. Chiaburul trebuia urmărit îndeaproape și cum or simți ceva, să-l calce iar.

Cel mai amărât dintre toți, era colectorul. El susținea într'una, mormăind printre înjurături, că : „nu se poate“, că chiaburul are undeva „munți“ de grâne. Dintre ceilalți, numai Năstase Vlad nu era de părerea lui.

— Ne-am făcut vânt degeaba, zicea el. N'are nici pe dracul ! Ce-i mai ră-măsese după ce-a dus la bază l-a vândut. N'ați văzut ce de bani ?

Ceilalți se împotriviră, clătănându-și doar capetele.

După plecarea lor, Bobeică se întoarse abătut, cu fața înegrită de ciudă, în-covoiat și istovit, lângă lada cu bani. Intinse piciorul și-i săltă capacul trântindu-l de perete. Neorânduiala și învălmășeala dinăuntru îl îngroziseră. Niciodată nu avusese lada această față ; banii *lui* fuseseră întotdeauna strânși în pachete și teancuri, legați, ca la bancă. Amărăciunea îi zguduia sufletul pustiu, din ce în ce mai puternic, mai necruțător. Așa se făcu că în locul banilor zări într'avea, din nou, cenușă... Bobeică oftă adânc, mugind mai mult. Avea însă pumnii strânși, fălcile încheștate, ochii gâlbejiți cuprinși de ură, învăluți într'o privire sălbatică, de fiară.

Se întoarse apoi cu spatele la ladă, mormăind ceva printre dinți. Mai avea o singură mângâiere : groapa de bucate

A doua zi, operațiunea de preschimbare a banilor se desfășurase în bune condițiuni. Odată cu venirea serii se întrerupse, rămânând în continuare, conform *Hotărîrii*, încă două zile. Ene trecuse după asta la sediul organizației de partid.

Acum sta la masa de brad învelită în hârtie roșie de către moș Vanghele, cu fruntea sprijinită în palme. Gândea. Reforma bănească hotărâtă de partid desvăluisese și mai mult rădăcina greșelilor făcute cu colectarea cerealelor, cu impozitele, cu acoperirea unuia ca Măchiță și altele. Trase sertarul și scoase pe masă lista membrilor organizației de bază. Înaintea numelui lui Năstase Vlad și Barbu Măchiță, creionul său făcu încet și apăsător câte o cruciuliță. Atitudinea lui Năstase Vlad, de îngăduință față de chiaburi și ușurința cu care el, ca reprezentant al puterii locale de stat, aplica măsurile dictaturii proletariatului luate împotriva dușmanului de clasă, trebuiau combătute prin acțiuni directe, imediate. Altfel, succesul reformei îndreptat împotriva chiaburilor și speculanților era amenințat. La fel și cu Măchiță. Satul vorbea că ar fi avut de schimbat un milion; așa se plânsese el peste zi oricui îl ascultase. Acuma era destul de clar: Măchiță trecuse în rândul chiaburilor. La raion aflase că într'adevăr Sandu și Barbu Măchiță fuseseră prinși într'o neregulă cu banii de credit încă în 1949... Ene își amintea acum de câte ori vorbise în trecut cu Barbu Măchiță! Mereu îi arătase c'o apucase pe drumul greșit al închiaburirii. Luptase pentru a-l opri la vreme, dar nu reușise. Nu reușise să înfrângă procesul firesc, neînterupt, de închiaburire a mijloacșilor, proces legat de existența gospodăriilor mici și fărâmițate, individuale. Îmbunătățirea situației țărănimii în ultimii ani ai puterii populare a grăbit acest proces... Dar poate că, totuși, nu luptase destul!

Se ridică. Se plimbă un timp prin fața măsuței într'o parte și alta, gânditor, cu pașii mari și rari. Din când în când, se oprea și rămânea cu privirile în podea, cu mâinile la spate, nemișcat. Pornea iar, și iarăși se oprea. Într'un rând, încremeni în fața ferestrei acoperită pe afară de perdeaua întunericului și-și lipi fruntea de geamul rece. Ulița era pustie, cuprinsă de liniștea nopții. Se răsuci și se întoarse iar la masă. Se așează. Zări într'adevăr în fața sa, chipul lui Măchiță: „...La urma urmelor, eu de ce fac politică, degeaba? spusesese el lui moș Vanghele... Măcar cu-atâta să m'aleg!” — Iată cine era Măchiță. De aceea nu și-a dus cota. Își reaminti deasemenea de cuvintele lui Năstase Vlad, strigate collectorului: „— Mai ușurel, Ghiță, mai ușurel...” Adică, mai ușurel cu chiaburii!

Se așează și mai bine pe scaun și luă creionul în mână. Se plecă asupra hârtiei cu numele comuniștilor. Pe dedesubtul numelor lui Năstase Vlad și al lui Măchiță, trase cu creionul câte-o linie groasă și dreaptă, apăsată. Apoi își scoase din sertar o altă hârtie, albă, și se aplecă să scrie: „Către Comitetul Raional al P. M. R. ...” Cerea încuviințarea ca biroul organizației să pună în fața adunării generale a comuniștilor problema excluderii din partid a lui Măchiță și a înlocuirii la Sfat și din biroul organizației, a lui Năstase Vlad.

Către sfârșitul scrisorii auzi ușa de dincolo, de afară, și după asta, pași grăbiți în sala de ședințe... Ușa cu geam a cămăruței se deschise și înăuntru pași Ion Stancu. Primul secretar era tare vesel.

— La voi cum merge preschimbarea? — întrebă el.

— Bine, răspunse cu sgârzenie, Ene. Am început. Văd că chiaburii întârzie să se prezinte... poate că mâine.

— I-am lovit serios, spuse peste un timp primul-secretar. Auzi, milioane de lei au avut ascunși... mi-li-oa-ne!

Tăcură. Ene îi întinse scrisoarea pe care o pregătise pentru comitetul raional și așteptă. Ion Stancu o citi cu atenție, interesat, până la sfârșit. Apoi o lăsă pe masă și rămase gânditor. Pe fruntea sa puțin bombată, lată, apărură o cută ușoară, dreaptă. Întrebă:

— Când ați programat prelucrarea *Hotărîrii*?

— Mâine seară, răspunse Ene.

— Nu e bine, îl desaproabă primul-secretar. Comuniștii trebuiau înarmați teoreticește de astăzi... de dimineață chiar.

Tăcură, iar. Ene își prinsese o buză între dinți și-o strângea cuprins de ciudă. Era un lucru elementar și totuși...

— Nu putem face ședința astă-seară? reveni Stancu. Ce zici, în cât timp ai fi gata cu mobilizarea?

— Repede, tovarășe Stancu, sări Ene. Până pregătim noi ședința, oamenii sunt adunați.

Ene ieși și trecu ulița, la sfat. Acolo găsi pe Ioana și pe Ghiță. Oancea, făcând împreună socotelile preschimbării de peste zi. Ii trimise în sat după comuniști și se întoarse la partid. Ion Stancu îl aștepta la masă, cu ochii tot la scrisoarea lui...

...La sediul partidului, în fosta cârciumă a lui Bobeică lumina stărui în geamuri până noaptea târziu. Se ținea ședința organizației de bază. În sală, pe bănci, erau vreo treizeci de oameni. La masa de brad din față, învelită cu hârtie roșie, biroul... Ene Grosu la mijloc, Vanghele Cristu și Nastase Vlad, în părți. Pe pereții din dreapta și din stânga, agățate în cuie, câte-o lampă; pe masă, înaintea secretarului, alta. Încăperea era destul de luminată. Soba de fier din mijloc duduia, încinsă, dogorind în jur ca o vatră de jar.

Ene Grosu abia se așezase, după ce prelucrase *Hotărîrea* cu reforma bănească și deodată, din mijlocul comuniștilor din sală, se ridică unul înfuriat, și se repezi spre masă, strigând:

— Care bine? Ce fel de bine e asta?... pentru care popor muncitor e bine, dacă li se pune dintr'odată cruce la bani?!

Toți cei din sală își îndreptară privirile spre el, surprinși. Era Barbu Măchiță. Acesta se oprise în fața mesei și începuse să trântescă înaintea lui Ene, pachete mari cu bani, frumos legate. Le scotea, pe rând, din toate buzunarele pe care le avea: dela pantaloni, dela haină, dela scurta blănită, din sân chiar.

— Na, țipa el pentru fiecare pachet trântit. Ce să fac acum cu banii? Pentru ce-am muncit eu atâția ani de zile? Pentru ce, mă? Și scutura sub nasul secretarului un pachet de acesta, format numai din hârtii albastre, noi, de câte-o mie.

În aceeași clipă, însă, Ene Grosu ridică pumnul și-i lovi cu tărie mâna, repezindu-i-o în piept.

— Mă, strigă secretarul. Unde te trezești? În piață?

Cinci dintre comuniștii din sală săriră fulgerător în spatele lui Măchiță. Cel mai în putere dintre ei era Gheorghe Bordei, președintele întovărășirii. În stânga și dreapta sa, se ridicaseră Ghiță Oancea și Ilie Dragnea.

Când Măchiță scoase din buzunar un nou pachet și vru să-l trântescă iar pe masă, Gheorghe Bordei îi apucă mâna dela încheetură și i-o opri în aer, strângând-o. Măchiță își răsuci capul lunguieț cu ceafa și fața buhăite de grăsimi, înapoi, spre el. Avea obraji roșii, ochii roșii, boboșați, sprâncenele încrunțate, gura-i spumega. O furie oarbă pusese stăpânire pe el. Încercă să se opună, să strige și să lovească, dar toată puterea parcă i se risipise dintr'odată, răpusă. Mâna lui Gheorghe Bordei îi strângea brațul încet, din ce în ce mai tare, mai tare, ca un cerc de fier care se micșora și urmărea să-i sdrobească osul. Măchiță închise mai întâi ochii, gemu și întinse degetele. Pachetul de bancnote albastre căzu la picioarele lor și se rostogoli până sub masă. Când Gheorghe Bordei își desfăcu pumnul, mâna lui Măchiță căzu în jos, ca frântă.

Până în momentul acesta, timp în care toate se petrecuseră fulgerător, în sală domnise liniștea. Acum însă, izbucniră strigăte tari, repetate cu îndăjrire și ură:

— Afară! Ieși afară, câine!... afară!

Zadarnic încercă Ene să-i oprească. Cei din sală parcă erau porniți să-l

sfâșie pe Măchiță. Dar din larma aceea de glasuri, se auzi, totuși, o voce la fel de înfuriată ca a lui Măchiță.

— Pentru ce?... striga acesta. Pentru ce să fiu lovit? Am avut câțiva saci de porumb și i-am vândut să iau femeii și copilului câte ceva... cinci mii de lei am luat pe ei. Pentru ce să-i pierd?

Oamenii amuțiră iar. Dintre bănci ieșise un bărbat tânăr, cu mustața neagră, scurt retezată și se opri lângă Măchiță cu cele câteva hârtii de câte-o mie în mână. Privindu-l, Vanghele Cristu înmărmuri; fața îi albi dintr'odată, asemenea părului dela tâmple. Privirile tuturor celorlalți comuniști nu erau îndreptate spre cel care strigase, ci spre dânsul.

— Tu... tu? bâigui bătrânul, ridicându-se.

Era Sile, fecioru-său.

— Și pentru tine l-am vândut... îi strigă acesta. Am vrut să-ți iau cojoc... na, acuma ia-ți singur... satură-te de puterea voastră populară! și-i trânti bancnotele pe masă.

Din alb cum era, Vanghele Cristu deveni roșu ca flacăra. Se vedea că începuse să fiarbă sângele în el. Bătrânul se întoarse, apucă toiașul sprijinit de spătarul scaunului și se repezi cu el ridicat spre Sile. Intre ei, însă, răsări dintr'odată Ene.

— E ședință de partid, tovarășe Vanghele! îl mustră el, scurt, poruncitor.

Bătrânul se prăbuși pe scaun cu capul în mâini.

— Luați loc în bănci, tovarăși, strigă Ene celor ieșiți în față.

— O clipă numai, tovarășe secretar, se împotrivi al lui Bordei. ...să-și adune asta păcatele de pe-aici! și-și înfipse mâna-i grea în ceafa lui Măchiță. Il purtă apoi încet, prin fața fiecărui teanc de bancnote, obligându-l să și le vâre la loc, în buzunare.

După aceea se întoarseră cu toții și se așezară în bănci. Printre comuniști se produsese în clipa aceea o mișcare scurtă, neașteptată. Măchiță și Sile rămăseseră singuri pe aceeași bancă. În tot acest timp, doar un singur om nu strigase: Ion Stancu. Primul-secretar sta în ultima bancă și aștepta răbdător continuarea ședinței. Privirile lui rămăseseră însă ațintite asupra lui Năstase Vlad. Pentru el, acum era clar care va fi atitudinea organizației față de Măchiță... dar cum va reacționa ea față de Năstase Vlad? Dece nu ridicase președintele nici măcar degetul împotriva lui Măchiță? Cu Sile, nu-și punea probleme. Bănua că este o rătăcire numai... pierduse omul câteva mii de lei cu care și-ar fi încropit unele nevoi usturătoare... trebuie lămurit!

Ene reuși să stăpânească iarăși adunarea.

— Propun organizației să luăm în discuție cazul și atitudinea tovarășului Măchiță, mai întâi... După ce primi încuviințarea adunării, secretarul reîncepu: — Să vedem acum, tovarăși, cine e Măchiță, cum de a ajuns aicea... Cunoașteți situația lui dinainte de război și după război, până'ncoace prin '47 — '48... sărac, ca oricare de-aicea. Iși mărise numai pământul, alăturându-și și pogoanele lui nepotu-său, Sandu. Ei, după asta, prin '49, Măchiță a dat de bani... de unde? Afaceri pe socoteala băncii de stat, făcute împreună cu Sandu care era agent...

— Nu-i adevărat, sări Măchiță.

— Actele vorbesc... îl înfruntă calm, Ene, și desfăcu în fața adunării niște hârtii scoase din buzunar.

Măchiță amuți.

— Cu banii furați dela bancă a început să cultive pământul cu sfeclă și bumbac. La sapă și la cules a luat niște lingurari, pe bucate; la cărat, căruțe cu chirie din sat, câte-o săptămână întregă. Așa a început exploatarea. În anul acela s'a umplut de bani și de bucate. În '50, a pus șase pogoane cu sfeclă și șase cu bumbac. Grâu și porumb a pus doar pe celelalte trei... A crescut și sfecla, și

bumbacul, de-o frumusețe... cu mână de lucru străină, cumpărată. Jumătate din sezon a avut numai oameni cu ziua... Toamna a cules rod bogat. O lună întreagă au cărat căruțe de aici din sat, vagoane întregi de sfeclă, mii de chilograme de bumbac. A luat bani buni, zahăr — sute de chilograme, stambă și pânzături — alte sute de metri, zeci de pachete de bumbac...

— Mi le-a dat statul, după contract, strigă Măchiță.

— N'am spus altfel, — i-o reteză Ene și continuă: — V'aduceți aminte; spuneau unii: „A dat Măchiță, lovitura! — Lasă s'o dea, răspundeau alții, c'a muncit"... Care muncă? strigă secretarul. El exploata... Și-așa a făcut Barbu Măchiță și'n '51! Ba și-a mai pus pe lângă casă și câteva rânduri de pomi, și-a făcut și stupină, și grajduri noi, hambare noi, cum se cereau de-acuma într'o gospodărie ca a lui. Banii nu i-a mai băgat în pământ. S'a ferit de asta. Și-a ridicat însă, casă nouă și-a început să-și întărească gospodăria: și-a mai luat un cal, o bivoliță, oi, porci, mașină de cusut și câte altele... A muncit el singur pentru astea? Nu! A exploatat!... și-a speculat! Și-o să-l prindem noi și cu ăia care vin să facă comerț necinstit împreună!... Asta-i Măchiță, tovarăși, chiabur în toată regula... Atunci de ce să ne mirăm că nu și-a dus cota de mijlocăș? El a făcut întru totul ce-a făcut și Bobeică...

— Păi nu degeaba se pupă'n bot cu el, strigă o voce.

— E chiabur... se auzi alta. N'are ce căuta în rândurile noastre!

— Afară!... să fie exclus.

— Afară!

Ene Grosu ciocăni cu creionul în masă, liniștindu-i:

— O să aveți cuvântul, tovarășă... Continuă: — Și la fel cu Bobeică, nu numai cota, dar nici impozitul nu și l-a achitat...

— Nu-i adevărat, sări Măchiță de pe bancă. Uite chitanța... de ce minți?

Secretarul rămase încurcat. Barbu Măchiță se repezi la masă, roșu ca un rac și-i vârî sub ochi, hârtia.

— ...douăzeci de mii am plătit! strigă el fluturând-o. Pentru cine? Nu pentru stat?... pentru statul care m'a lăsat dintr'un condeiu, muritor de foame!

Trânti hârtia pe masă și se întoarse pe bancă, înciudat, frământându-se. Ene Grosu o ridică și-o cili cu atenție, cuprins de uimire. În sală se făcuse liniște. Atunci se ridică dintre bănci, Ioana-văduva:

— A furat statul de banii ăștia, tovarăși!... el și cu Popa! A plătit impozitul chiar în seara când s'au oprit încasările. Asta se poate vedea după registru... El și cu Bobeică au știut dela Popa despre reformă și și-au achitat atuncea toată datoria, să nu-i prindă cu bani...

— Aaa! — izbucni sala. Hoțoman!

— Se trage de brăcinar cu Bobeică!

— Afară cu chiaburii!

Ene liniști din nou adunarea. Continuă, întrebându-se:

— De ce nu și-a achitat Barbu Măchiță cotele? Pentru că sfatul popular l-a cocoloșit și pe el, și pe Bobeică, și pe toți chiaburii. Tovarășul Năstase Vlad n'a aplicat întru totul legea...

— Să se aplice legea! — strigă cineva din sală.

— Alde Bobeică au domnit-o cu Năstase... ne-au prostiț.

— Președintele să dea socoteală... e limpede!

— Păi, tovarășul Năstase primea plocoane dela chiaburi... spuse Oancea.

Ene Grosu se întoarse spre președinte, înmărmurit. Tresări, în acelaș timp, și Vanghele Cristu de lângă el și Ion Stancu din sală. Năstase Vlad se ridică încet, îngălbenit la față, stăpânindu-și frica.

— Sunt minciuni, se bălbăi el.

— Cer să vie aici Tache dela sfat, — strigă Ioana.

— Să vie Tache! țipă adunarea.

Secretarul doar făcu un semn lui Ghiță Oancea și colectorul o și sbughi pe ușă. Se întoarse repede cu Tache de mână și-i făcu vânt în față. Când se văzu într'o asemenea adunare, înconjurat de atâtea priviri infuriate, Tache se îngrozi. Murmură ceva neînțeles, își șterse nădușala de pe frunte și-apoi încremeni cu ochii la Năstase Vlad.

Ene Grosu îl întrebă scurt, ce știe despre banii și plocioanele primite de Năstase Vlad. Tache își mută privirile în pământ și băigui:

— Despre bani, nu știu... eu numai i-am schimbat șizeci de mii. Ioana știe, că ea m'a prins. Cu plocioanele însă, e adevărat!... Când zări privirile de vulpe ale președintelui, Tache izbucni: — Ce mai, nene Năstase, dă-o'ncolo!?... doar eu ți le-am adus!

— De unde? întrebă Ene.

— Dela Bobeică, dela Măchiță, dela Țigău, dela toți ăștia.

— Poți să pleci, tovarășe Tache, grăi secretarul.

După ce straja eși, Ene Grosu propuse adunării să termine întâi discuția asupra lui Măchiță și dădu cuvântul lui Vanghele Cristu. Bătrânul se ridică încet, sprijinindu-se de colțul mesei. Era tare abătut. Își șterse fruntea îmbrobonată de sudoare, apoi tâmplele cărunte, fața și mustața. Un timp rămase cu privirile pironite asupra lui Măchiță, și apoi, le îndreptă către ceilalți. Incepu:

— Eu, tovarăși, sunt mai bătrân decât toți de-aicea. Și-am văzut, și-am întâmpinat multe în viața mea... că destul de amară a fost! Dar nu mi-am închipuit vreodată, să ajung astăzi — în zilele puterii populare — de răsul mucoșilor, și-al ghiftuiților, și-al șopârlelor care s'au strecurat până aicea, între noi... Și Vanghele Cristu povesti cum îl alungase Măchiță când s'a dus să-l pornească cu cotele... Și numai ce s'a repezit în mine ca un dușman, vorbea el indignat... Șontorogule, să piei din curtea mea că-ți scurtez și celălalt picior...

— Rușine... izbucni unul din sală.

— E membru în birou, strigă altul.

— Și deputat.

Vanghele Cristu termină cerând excluderea lui Măchiță din partid. În acelaș timp însă, propuse adunării să discute pe loc și „cazul tovarășului Sile“.

Când termină bătrânul, printre comuniști se iscă fierbere. Sile se ridicase în picioare, cu mâna întinsă:

— Ai cuvântul, încuviință Ene.

Sile ieși dintre bănci cu pasul stânjenit, cu privirile pierdute. Când ajunse lângă masă, căută cu insistență ochii lui Moș Vanghele, dar acesta și-i întoarse în altă parte, hotărît. Gestul său parcă spunea: „nici o îngăduință, nimic!“ Sile se răsuci spre sală și-și frământă un timp căciula neagră în mâini. Incepu apoi, hotărît, dar încet:

— Tovarăși, eu...

— Mai tare! strigase din fundul sălii, Ion Stancu.

În sinea lui, primul secretar se bucura. Nu se înșelase deloc când gândise despre Sile. Bănuia ce avea să spună tânărul țăran și asta trebuia spus cu hotărîre, să audă toți de-aicea.

— ... eu, vorbi Sile, ceva mai tare, m'am lămurit cine mi-e *domnul* Măchiță...

— Prea târziu, zise cineva.

Ene bătu cu creionul în masă, nerăbdător. Sile continua:

— ... Sile în sus, Sile în jos, Sile c'ășa, Sile că pe dincolo... uite, așa m'a purtat! Lui i-am vândut porumbul... dela el am luat banii cu care m'a prins reforma... și asta numai seara trecută, când se vede că știa... El m'a sfătuit să fac gălăgie pentru bani, aici în adunare... el m'a făcut să ies din întovărășire...

— Ptiu ! sări Vanghele Cristu înfuriat... cărpă !

Sile tăcu un timp, stingherit de intervenția bătrânului. Simțise însă, cu câtă încordare îl ascultase adunarea... și în asta întrezări înduplecarea ei în judecarea faptelor sale. Reîncepu :

— Acuma mi-e clar, ca lumina zilei, tovarăși... Barbu Măchiță s'a închiarit ! Ne e dușman... are legături cu unul dela oraș cu care face speculă și deasemenea, cu Bobeică. Acum trei-patru seri, eu l-am văzut pe chiabur ieșind din casa lui...

— S'o terminăm odată cu asta, strigă careva.

— Afară cu Măchiță !

— Să iasă ! Să iasă !

Sile încercă să mai spună ceva, dar nu reuși. Sgomotul din sală nu-i putea acoperi cu vocea lui lipsită de putere, roasă de remușcări. De data asta, Ene liniști foarte greu adunarea. Atunci, însă, interveni din nou, pe neașteptate, Ion Stancu :

— Vrem să cunoaștem și părerea tovarășului Năstase, ceru el.

Președintele se ridică în picioare speriat și încurcat în același timp, bâlbâindu-se :

— Cum adică... despre ce ?

— Săracu' ! îl căină cu dispreț unul din sală. Despre tine.

— Despre Măchiță, strigă Stancu.

Adunarea uitase de Sile care rămăsese în picioare, ceva mai într'o parte. Să întorsese toată spre președinte.

— Eu n'am nici o părere... băigui Năstase Vlad. Adică, am... ce zice adunarea, aia e... majoritatea !

— Să iasă amândoi, de mână ! ceru unul.

— Afară ! strigară și ceilalți ridicați în picioare... Afară ! Afară !

...După ce se despărți de Năstase, în drum spre casă, Măchiță merse cu mâinile la spate, cu capul pe sus, înfruntând parcă pe cineva ce-i stătea aievea împotriva. O luase pe mijlocul uliței, înaintând ca pe o cărăruie pe care nu putea să treacă decât el. Cerul era șenin, plin de stele ; frigul crescuse, întărind noroiul ca fierul. Pașii lui sunau în liniștea nopții ca pe un pod de lemn. „Hm... și ce dacă m'au dat afară din Partid ? gândea el. Mare brânză !“ Dar alte gânduri i se ridicau repede în minte : „Ei, era mai bine așa... eram pus la adăpost... nici capul nu mă durea ! Acuma, cum o să bată în Bobeică, tot așa și'n mine !“ Toate ar fi fost cum ar fi fost pentru Măchiță... că-l dăduse afară din partid, nu prea simțise. Pe el nu-l mai legase nimic de comuniști în ultimii ani. Ideia luptei pentru mai binele tuturor, al poporului, nu devenise miezul vieții lui, al sufletului lui... El nu era stăpânit acum decât de visul îmbogățirii sale : prin orișice, oricum. De aceea și era mai aproape de Bobeică, decât de lupta și de năzuințele celorlalți... împotriva puterii populare care-i rețea ghiarele și-l strâmtora nespus de mult. Pentru el lovitura cea mai grea fusese aceea dată de sfatul popular... în pumn, la spate, strângea hârtia prin care îl anunța că fusese trecut în rândul chiaburilor... Iși aminti de seara când fusese chemat ultima dată de Ene, la partid. Dela el pornise toată mișcarea asta... pe toate le strunește așa cum vrea... Cine dracu l-a adus din nou în sat ? Doi ani, cât timp fusese mecanic la pompele de apă de la orezării Gospodăriei de Stat de la Mănăstirea, uitase lumea de el. Și-acuma, uite... a venit el să le'ntoarcă pe toate pe dos... Hm !... Il cuprinse dintr'odată o ură de moarte față de secretar. Fața i se schimonosi, întunecându-se. Degetele i se strânseră în pumnii moi și rotunjiți de grăsime, pașii i se îndesiră...

Acasă, găsi lumină. Femeia îi ieși nerăbdătoare în prag, cuprinsă de grozăvia știrii pe care, totuși, o bănuia. Dădu să-i spună ceva, dar când îl văzu așa de supărat și de încruntat se retrase câțiva pași, făcându-i loc să treacă. Înă-

untru, Măchiță se așează pe pat fără să se desbrace. Tăcea. Nevastă-sa închise ușa și rămase în mijlocul casei, înfiptă ca un stâlp, cu ochii la el. Măchiță începu dintr'odată să suduie și să scrâșnească, cuprins de ură, tremurând :

— ...dumnezeii lor, li-i ciudă că m'am ridicat !... da' lasă !

— Ce e, Barbule ? îndrăzni femeea. Ce s'a întâmplat ?

— M'au dat afară din partid, gemu el... și m'au trecut la chiaburi.

Nevastă-sa izbucni furioasă, blestemând statul și partidul, viața sub comuniști, pe Ene Grosu, pe Vanghele Cristu, pe Ghiță Oancea, pe Ioana... pe toți care li se pusese rămpoșă. Apoi, îl întrebă parcă cerându-i socoteală :

— Da' Năstase ce-a făcut ? Ce, degeaba i-am...

— L-au dat afară și pe el, mormăi Măchiță... și din partid și dela sfat. Femeea înmărmuri.

— ...Năstase spunea că a auzit cum l-au propus președinte pe șontorogul de Vanghele, ce crezi ?! ...iar în birou au vârit-o pe izăltata aia, pe Ioana !

Tăcură. Măchiță se întunecă și mai mult la chip și-și clătină capul lunguț ca pepelele, a desnădejde. În ochi, însă, în pumnii ce i se încleștasera pe genunchi, în semeția pe care-o căpătase întreaga-i înfățișare, îi creștea neîncetat, turbată, o îndârjire plină de ură...

Peste noapte, Ion Stancu trecuse și prin alte sate. Sculase secretarii din somn și primise rapoarte amănunțite despre felul cum mergea preschimbarea banilor. Avea de gând ca în cele trei zile fixate acestei operațiuni, să nu rămână nici un sat necontrolat de dânsul. Simțise dela bun început că reforma bănească scoțea la iveală lucruri necunoscute în trecut. Căuta pe oriunde cât mai multe fapte și date concrete, cerceta cu asprime oamenii, pentru că de cele mai multe ori aceste fapte puneau în cumpănă însăși aplicarea politicii, a liniei partidului. Și de aceea, acum nu dorea nici o informație indirectă; voia ca totul să fie văzut și pipăit de dânsul. Și lua deasemenea, măsuri concrete, imediate. La Poiana, schimbase secretarul organizației de bază; într'o altă comună, conducerea cooperativei și peste tot dăduse dispoziții să se cerceteze situația mijlocașilor „înstăriți“...

Dimineața ajunse la Trestieni. Opri calul în fața sfatului popular des-călecă și petrecu până frâului după un vârf de ulucă. În curtea sfatului, găsi lume adunată, așteptând nerăbdătoare începutul preschimbării. Femeile aveau banii înveliți în câte-o batistă sau basma și băteau pământul pe loc, tremurând. Bărbații tăceau cu mâinile vârate în buzunar sau cu țigările în gură, fumegând. Când îl zăriră pe Stancu, mulți din cei prezenți îl recunoscuseră, și vorba domoală li se întrerupse brusc.

După ce-i salută, Ion Stancu îi întrebă zâmbind :

— Ei, pe care v'a prins cu bani ?

— Pe noi, mai cu puțin... ce-aveam pentru casă, și încă ceva pe deasupra, răspunse unul. Dar pe chiaburi...

— I-a usturat al dracului, reforma asta, strigă un tânăr.

— I-a năucit, umblă ca nebunii, spumegă...

— Te pontenești că vă pare rău ?! îi iscodi secretarul.

— Nouă ? întrebă un țăran. Atâta pagubă !

Izbucniră râsete, chicoteli.

— Poate lui Dobre să-i pară rău, vorbi un țăran mai în vârstă și arătă cu mâna spatele unuia care sta lipit de ușă, să intre primul... El a venit cu traistal Ion Stancu se uită bănuitor la cel pe care țăranul îl numise Dobre. Acesta

avea într'adevăr, o traistă umflată la subsuoară pe care o strângea ca pe-un cimpoi. Se vedea că și buzunarele-i sunt deasemenea, pline. Lângă el, mai era unul cu un pachet învelit în hârtie, legat încruciș cu sforicele. Cercetă rândurile celorlalți, căutând încă *asemenău inși*, dar nu mai găsi. Privirile i se opriră asupra unei bătrâne care se făcuse verde de frig.

— Ia vezi, maică, îl rugă ea, poate ne dă drumul odată!

Ion Stancu o luă de mână și-o mută în față, înaintea celui numit de oameni, Dobre. Mulțimea murmură satisfăcută, zâmbind. După asta, secretarul dădu să intre la sfat, dar ușa era încuiată. Bătu. I se deschise cu întârziere și cu mare zarvă, de către strajă.

În tindă, Ion Stancu se opri întors spre țaran.

— Chiamă-l pe tovarășul secretar, ceru el.

— E plecat la Sălcișoara, răspuse celălalt. De-aseară a plecat ...!-a trimis tovarășu' Mielu, să facă lista cu oamenii... pentru bani.

Secretarul rămase gânditor. Sălcișoara era un sat care ținea tot de Trestieni. Mielu era activistul raionului. Oftă. Vorbi iar :

— Du-te după tovarășul președinte al sfatului și de-acolo, drept la Sălcișoara. Nu te întorci fără tovarășul secretar... Ion Stancu trecu prin tindă spre camera în care se făcea preschimbarea. Deschise. Inlemni pe loc, cu mâna pe clanță, cu ochii scăpărând. Înăuntru, în fața mesei la care sta comisia, Mielu număra cu îndemănare un teanc de bani. La început, primul-secretar văzu înainte-i numai o pânză neagră. Mai apoi, când țesătura ei porni să se destrame, îl zări pe Mielu zâmbind încurcat, cu mâinile pe bani și ochii cuprinși de spaimă. Ion Stancu se stăpâni cu mare greutate. Înaintă.

— Ce faci aici? îl întrebă.

— Schimb niște bani, răspuse Mielu ceva mai calm.

Ochii primului-secretar se ațintiră asupra teancului de bancnote :

— Păi, atâția?... cât ai? ...de unde sunt?

— ...o sută cincizeci de mii! murmură Mielu. Sunt ai lu' maică-mea!

— Aha! făcu secretarul. I-a vino'ncoa!... ia și banii!

Trecură într'o altă încăpere, la secretariat. Erau singuri.

— Ai cui sunt banii? repetă tare și apăsător Ion Stancu. De unde are maică-ta atâția bani? strigă. De ce schimbi când s'a hotărît că tot activul va schimba mâine seară, la raion?... răspunde!

În fața privirilor severe ale primului-secretar, Mielu își plecă privirile sale. Bâigui :

— Ai lu' maică-mea sunt, tovarășe secretar... ea îi are dela Dobre Diacu, cu care s'a căsătorit astă-toamnă...

— ...bani chiaburești! izbucni Ion Stancu cu mâna'n păr.

— Nu, e mijlocăș Dobre Diacu, se împotrivi Mielu.

— O să vedem noi, strigă Stancu... de ce nu și-i schimbă el? Apoi, îi arătă ușa : — Poftim!

Ieșiră afară. În fața mulțimii, se opriră. Primul-secretar îl apucă pe Mielu de mână și-l împinse în fața lui Dobre Diacu. În această clipă își aminti de vorbele lui Vanghele Cristu : „...e strein de inima noastră, tovarășe secretar!” Porunci :

— Dă-i banii înapoi!

Sub privirile mirate ale țaranilor, Mielu întinse teancul de bancnote lui Dobre Diacu. Bătrânica mutată de Stancu în față inlemni când văzu atâtea hârtii albastre. Făcuse ochii mari, și-și prinse între dinți un colț dela basma. În ochii celorlalți, primul-secretar întrezări strălucirea unei bucurii tăcute, nemărturisite. Se întoarse spre Mielu, hotărît :

— Pleci la raion și m'astepti acolo.

După ce Mielu dispăru, Ion Stancu se întoarse la comisia de schimb și crăpă ușa :

— Incepeți preschimbarea... imediat !

Trecu apoi din nou la secretariat și se opri în fața telefonului. De dincolo de ușă, se auzeau deja pașii țăranilor care intrau în tindă. Ridică receptorul și învârti manivela. Vorbi.

— La telefon, Stancu... vreau să vorbesc cu raionul !

În casca dela urechea sa, se porni dintr'odată un freamăt neobișnuit. Auzi aceleași cuvinte însuflețite, înlănțuite ca pe un fir, sburând dela un aparat la altul, dela o telefonistă la alta :

— Numai o clipă, tovarășe secretar... numai o clipă... o clipă... o clipă !

Ion Stancu răsuflă ușurat, cuprins de un sentiment de puternică încredere. Crezuse într'un timp că nu organizase totul așa cum trebuie, dar uite, peste tot, în acest moment important din viața țării, oamenii erau la pōsturile lor... Îl încerca emoția ca pe un copil.

Tresări. Pe linia rămasă liberă cuvintele se întorceau înapoi, spre dânsul, fulgerător de repede. Creșteau :

— ...aveți raionul... aveți raionul... aveți raionul, tovarășe secretar !

Ion Stancu își apropie receptorul.

— Aici e Leontina, tovarășe secretar... auzi de dincolo, dela celălalt capăt al firului.

Intrebă :

— Ce, ai venit așa de dimineață ?... sau s'a întâmplat ceva ?

— Nu, nu s'a întâmplat nimic, răspunse Leontina. Dar n'am mai fost acasă...

— Cum ? sări Stancu. Dar copilul... ce-ai făcut cu el ?

— L-am alăptat aicea... am trimis și mi l-a adus...

Pe fir, domni un timp liniștea. Mai apoi, Ion Stancu reveni :

— Îți mulțumesc... Uite ce e : sucursala băncii de stat să trimită imediat un nou agent la Trestieni... ăsta nu-și face datoria. Adăugă : — Va sosi acolo Mielu... nu-l trimite nicăieri !... Allo ! Am putea face diseară o ședință cu tot activul ?... Sunt pe teren, desigur ! Atunci o să fixăm mâine-seară... Allo ! Cum merge preschimbarea, la voi ?... Bine, da !... Pe-aici ?... Tot bine, dar am dat și de niște fapte care m'au pus pe gânduri... O să discutăm noi. Atât... Allo, eu rămân aicea, până spre prânz.

După ce receptorul Leontinei căzu în furcă, Ion Stancu mai așteptă un timp. Simțind apoi pe întreaga linie liberă liniștea restabilă, spuse :

— Am terminat... vă mulțumesc, tovarășelor !

VII

Noaptea fusese senină, deosebit de geroasă. Pământul rămăsese încă negru. Noroiul uliței înghețase adânc, întărindu-se ca piatra. Intunerecul se destră-măse alungat de lumina zilei, dar pe cerul vânat, fără strălucirea-i albastră, nu apăruse încă soarele. Timpul trecea spre primul ceas al dimineții. Era liniște. Se auzea numai bocănitul în pământ, grăbit și regulat al unui toiag. Vanghele Cristu mergea spre sfat cu noaptea în cap.

Când să intre în curte, se opri. Poarta atârna într'o balama, răsturnată. O știa așa de mai multă vreme, dar parcă abia acum o vedea întâiaș dată. Ușa dela tindă scârțâi prelung, ca o rotilă de plug neunsă. Înăuntru, la secretariat, un scaun fără un picior era vârit într'un colț, sprijinit cu spătarul de perete. Ușița sobei era desgrădinată dintre cărămizi și, prin spărtură, se vedea cum licărește focul de curând afățat. Înțelese că Tache venise și mai înaintea lui. Îl găsi în camera în care

lucrase Năstase Vlad, curățind cenușarul. Bătrânul îi răspunse la salut și se așeză la masă. Se apucă să cotrobăiască prin sertare, uitându-se din când în când la Tache. Simțise că omul se teme să nu fie dat afară pentru că tănuise faptele fostului președinte. Îl lăsă să aprindă focul și apoi, îl chemă. Îi făcu semn să stea pe scaunul din fața mesei. Straja se așeză încet, și-și ridică privirile.

— Ce să facem cu tine, Tache ? îl întrebă noul președinte.

Tache tăcea. După un timp, ridică umerii arătându-și pe mutește încurcătura.

— Ce-ai face tu, dacă ai fi în locul meu ? îl întrebă din nou Vanghele.

Tache clătină doar capul, într-o parte și alta, nehotărît.

— Hai, spune, ce-ai face unuia care a ascuns legăturile președintelui cu chiaburii ?

— L-aș da afară, răspunse repede Tache.

Bătrânul se uită la el îngrijorat. Tache era sărac. Până acum doi-trei ani fusese argat la Petrache. De-acolo, nimerise aicea, la sfat.

— Deocamdată eu nu te dau... grai Vanghele Cristu. Da' să știi, că atunci când oi striga... Tache, să vină chiaburii, tu să mi-i aduci în unghii...

— Vi-i aduc, tovarășe președinte...

Vanghele Cristu ridică degetul amenințător :

— Și-apoi, să mai știi, că eu nu primesc plocoane !

Îl trimise după Ghiță Oancea, după Ioana-văduva și după Gheorghe Bordei. Cei chemați veniră repede. Odată cu ei, în încăpere pătrunse și un val de frig. Colectorul mai aduse două scaune, de dincolo dela secretariat și se așezară. Bătrânul era tăcut și îngândurat, plin de hotărîre și siguranță. Întrebă :

— Cum stăm cu colectările, Ghiță ?

Colectorul răspunse rar, închizându-și în pumn degetele apăsate pe rând :

— Mai au de adus State Pițigoi, Sanda lui Matei și încă vreo câțiva... și-apoi, chiaburii : Bobeică, Măchiță, Ile Țigău mai are ceva...

— Eu zic, să dăm o raită prin sat, acuma, de dimineață și să-i scoatem și p'ăștia... Ghiță, tu rămâi tot cu chiaburii... Ioana să meargă la Sanda, eu la State Pițigoi, și tu, Gheorghe, treci pe la ceilalți... Ne întâlnim apoi aicea, la sfat.

Se ridicară să plece. În ușă, Vanghele Cristu se apropie de-al lui Bordei și-i zise :

— Mă Gheorghe, să-l treci acolo, pe listă, din nou pe Sile... Am vorbit eu cu el !

...Puțin după asta, moș Vanghele bătu cu toiagul în poarta lui State Pițigoi. Mijlocașul ieși pe prispă și-i făcu semn să intre. Vanghele Cristu înaintă șchiopătând, mutând din loc în loc vârful toiagului. Era îmbrăcat în acelaș cojoc vechi cu mânecile peticite'n coate, pe cap avea aceeaș căciulă bătrânească cu taler în fund. La îndemnul lui State Pițigoi, urcă pe prispă și pătrunse în casă. Femeea îl întâmpină cu cinste, ca pe un musafir de mare preț. Vanghele Cristu le dădu binețe, își scoase căciula și se apropie de cei doi copii care stăteau pe pat. Degetele sale sbârците întârziară o clipă în mătasea părului lor.

— Ce faceți, măi, prichindeilor ? glumi bătrânul, — Nu e rost de sanie, ai ?

— Nu e rost, moș Vanghele, răspunse cel mai mărișor.

Copiii se opriră din mestecat și-și lăsară mâinile în care aveau câte-o feliuță de pâine, în jos. Cel care răspunsesese avea alături ghiozdanul de pânză albă, pregătit, gata să plece la școală. Fetița, blondă și bucalată, cu părul rețezat în dreptul frunții proaspăt pieptănat, își plecase pleoapele, rușinată. Bărbatul și femeia, rămași în picioare în mijlocul casei, îi priveau mulțumiți, mândri de mângăerea bătrânului.

Vanghele Cristu își lăsă toiagul după ușă și-și făcu apoi loc între copii.

— Am auzit că treci prin școală așa, ca câinele prin apă ! — se adresă el cu prefăcută seriozitate, băiatului.

În obrajii copilului apărură pete de roșeață. Bătrânul se întoarse spre State Pițigoi, îi făcu semn cu ochiul și continuă :

— Eu zic, să nu-l mai dai la școală, mă, State... de ce să strici orzul pe găște?

Copilul se uită mai întâi la taică-său și-și ridică ochii nevinovați spre bătrân. Îngăimă încurcat :

— Invăț, moș Vanghele !.

Vanghele Cristu isbucni în răs și-l cuprinse pe după umeri, strângându-l cu dragoste părintească. Vorbi apoi, către părinții lui :

— Invață, e adevărat. Știi, ca deputat, eu mai trec din când în când pe la școală. Mi-a spus învățătorul că nu-l întrece nimeni la carte... e ăl dintâiu ! I-am prins odată tocmai la istoria cu războaiele ...Tovarășe învățător, l-am rugat eu pe dascăl, vreau să-mi spună povestea lui șapte și șapte !... Zic, a lu' Pițigoi, să spue ! S'a ridicat din bancă, și-a început... cum ne sugea turcu, cum ne împilase țara, cât o ducea de greu poporul... Apoi, cum ne-am unit cu rușii și-am trecut Dunărea, cum l-am bătut pe turc la Grivița și Plevna, cum l-am îngenunchiat și prins pe Osman Pașa. A vorbit și de curcani, și de cazaci... știi ! Tot, tot ! Parcă citea pe carte !... Bravo, a lu' Pițigoi ! i-am zis.

Ochii femeii lui Pițigoi străluceau de-o lumină lăuntrică. Pe State îl încesase bucuria ; mărul lui Adam i se plimba grăbit în sus și'n jos, în lungul gâtului subțire, ca o prună ce-o avea sub piele. Fața-i osoasă și prelungă, cu bărbia ascuțită, se împurpurase ca de foc. Bătrânul își oprise mâna pe creștetul copilului și-i vorbea cu blândețe :

— Să înveți, taică ! Avem acuma lege nouă și cu școala... Tu ai s'ajungi departe ! Da' să nu uiți că de-aicea ai plecat, din mijlocul poporului, din casa lui State Pițigoi de la Comana... auzi, taică, să nu uiți !

State Pițigoi și cu nevastă-sa, rămași în mijlocul odăii, se uitau cu mândrie și încredere la copil. Bătrânul le înmuiase dintr'odată inimile ; le simțeau în piepturi ca de cocă. Fierbințeala din sânge le dogorea în obraji și-i năpădiră totodată fel și fel de gânduri legate de viitorul luminos al copiilor. Femeia căută apoi căciula băiatului și i-o îndesă grijulie pe cap, până spre sprâncene. Ii agăță trăistuța cu cărți de umăr și-l apucă de mână :

— Hai, mamă... e timpul să pleci !

Copilul ieși îngândurat.

State Pițigoi se așeză pe un scăunaș pe care-l avea în fața unei copăi cu măhuri puse la înmuat. Iși făcea mătură pentru casă. Femeia se întoarse lângă plita înfierbântată și mestecă c'o lingură de lemn în oala care clocotea. După un timp, State Pițigoi întrebă deadreptul, cu voce înceată :

— Ai venit pentru cotă, moș Vanghele, nu ?

— Da, răspuse bătrânul. Treceam încoace, spre-al lui Măchiță, minți el, și m'am oprit și la tine, că și tu mai ai ceva de dat...

— Porumb, vorbi Pițigoi, și adăugă mai încet... treisute optzeci de chile.

Apoi tăcură ; și el, și bătrânul. Câteva clipe trecură cu greu, înecate într-o liniște nedeslușită. Femeia mai scormoni cu lingura în oală și le puse dinainte, pe-o margine de pat, un taler cu boabe de porumb, fierte, acoperite de aburi.

— Ia, moș Vanghele, îl îndemnă ea pe bătrân.

Mâna bătrânului se întâlni în talerul cu boabe fierte cu a lui State Pițigoi. Mijlocașul își săltă privirile îngrijorate și zise :

— E încă greu, moș Vanghele... nu prea mai am de unde, bre !

— Da' ce, a zis cineva că-i ușor ? Nicidecum ! Statului, însă, fără porumbul tău, îi este și mai greu...

Cu pumnii plini de boabe ridicați la gură, mestecând, se priviră pe sub sprâncene cu înțelegere și bună voie. State Pițigoi mormăi :

— Am să mai rup ceva, acolo, vre-o două sute de chile și-am să le duc și

p'astea... da mai mult nu pot, bre... n'am de unde! Scoateți și dumneavoastră mai mult dela Bobeică, sau dela Măchiță, de la dealde ăștia, c'au de unde da! Măchiță n'a mai dus deloc, de la treerat. ...pe el de ce nu-l zoriți așa?

— Cu ei o să vorbim altfel... murmură bătrânul. Găsim noi ac și de cojocul lor... să n'ai grijă!

Luară iar porumb în pumni și iarăși li se întâlniră privirile.

— Atâta duc, moș Vanghele... zise Pițigoi. Mai mult, n'am.

— Lasă că duci tu... te-aranjezi așa, să nu rămâi de rușine, că'n tot satul mai sunt doar câțiva și chiaburii care nu s'au achitat.

State Pițigoi tăcea. Bătrânul se ridică și dădu să plece. În clipa aceea, zări pe fereastră o carte poștală, plină de urmele ștampilelor. Se întinse, o luă și-o ridică în bătaia îndepărtată a privirilor, s'o citească. Intrebă:

— De unde e, de la băiat?

— De la el, răspunse mijlocașul. E tocmai la Satu-Mare cu regimentu... d'acolo mi-a scris.

— O duce bine, nu? C'acuma, nici armata nu mai e ca'nainte!

— Bine, moș Vanghele. În ziua când ne-a scris, l-a făcut sergent. P'ăsta, îl am și mai deștept... Ei, dac'apuca el mai de mult timpurile d'acum, era la școli înalte, la București...

Vanghele Cristu lăsă scrisoarea pe fereastră și murmură, cu un anume gând:

— Numa cu mâncarea de n'ar duce-o prost...

— Nu, se opuse Pițigoi. Deloc! Să vezi ce scrie! Și se ridică să ia scrisoarea. Cu ea în mână, adăugă: Are statu' grijă.. ce crezi, moș Vanghele?!

— E-e! făcu Vanghele Cristu. Da' statului, cine-i dă?

— Cum, cine? întrebă încurcat State Pițigoi... Noi!

— Așa e; sigur, că noi. Da' dac' tu nu-ți dai cota, ăla nu și-o dă, celălalt nu... atunci cine-o să-i mai dea?

Intrebarea bătrânului rămase fără răspuns. State Pițigoi sta cu scrisoarea în mână, cu gândurile duse. Femeia se apropie de ei și spuse:

— Lasă, că-l ducem, moș Vanghele...

Vanghele Cristu se întoarse spre State Pițigoi și așteptă și cuvântul lui.

— Cântăresc acum, ce am curățat, îl pun în căruță și-l duc... îl asigură mijlocașul. Să tot fie vreo două sute de chile... Restul, mâine dimineață.

— Așa, mă State, — zise bătrânul mulțumit. Apoi își luă căciula de pe pat, toiagul de după ușă și plecă, șontâc-șontâc, petrecut de privirile celor din pragul casei.

...În vremea asta, acasă la Sanda lui Matei intrase Ioana-văduva. Când păși pragul, Sanda lui Matei își înfășa tocmai copilul în niște petece de scutece întinse larg pe pat. Femeia, tânără, la primul ei copil, o privi cu bucurie și speranță.

— Hai, fa dadă Ioană... o întâmpină ea. Bine că te mai gândești și la mine! Și după ce lăsă copilul în copae, o îndemnă: — Stai!

Ioana simți răceala din odaie și trecu pe lângă sobă, pipăind-o. Se așeză apoi pe pat, lângă copaii mișcată cu grijă de tânăra femeie. Legănat, copilul gângurca cu ochii închiși, pregătindu-se de somnul de dimineață. Sanda lui Matei îngâna un cântec de leagăn nedeslușit, din care numai cuvântul „nani“, repetat de mai multe ori, se înțelegea. Copilul ațipi repede. Luară amândouă copaii și o mutară lângă sobă. Ele se așezară la celălalt capăt al patului, șușotind:

— E frig la tine, Sando... murmură Ioana.

— Este fa, dadă, răspunse femeia. Bag câte puțin, ca să-mi ajungă paiele până la primăvară.

Copilul scânci în somn, pe neașteptate. Sanda sări speriată și începu să-l legene din nou, îngânându-i cântecul. În timpul acesta, Ioana își roti privirile prin

încăperea sărăcăcioasă și mică, dar curată ca o coajă de ou. În afară de odaia asta, Sanda nu mai avea decât o tindă, dincolo. Atât. După ce liniști copilul, femeia se întoarse iar spre deputată. Aceasta o întrebă :

— Da' de ce ești supărată, Sando? De ce m'așteptai să vin?

— Ei, cu cota, fa, dadă Ioană... — șopti ea, să nu-și trezească copilul. De pe-aicea, din partea asta, toți au dat. Doar eu am rămas. E adevărat că n'am prea mult de dat, vreo două-trei duble, numai... da' n'am de unde; fă... Vezi, nu mă lasă inima nici să nu dau, că doar și el mănâncă acolo tot din ce trimitem noi... Da' poți să rupi? De unde? Doi saci mai am, atâta... Hai, să-i vezi!

Sanda lui Matei, o luă pe Ioana de braț și după ce deschise ușa ușor, trecură în tindă. Într'un colț, strânse cu grijă, avea un braț de paie aduse de-afară pentru foc; în celălalt, doi saci.

— Aștia sunt, — vorbi Sanda. Cu economie, cred c'o să am până la vară... dacă mai dau ceva, o să rămân fără pâine un timp. ...Ce să fac? Spune și tu, că d'ăia mă sbat!... Zău dadă, dacă n'aș vrea să dau! Să știu și eu c'a plecat de la mine măcar un pumn de grăunțe pentru el...

Sanda își stăpânea cu greu tremurul buzelor. În colțul pleoapelor îi străluci o lacrimă.

— Ho, fa, nu fi proastă, căută s'o liniștească Ioana. O să vedem noi cum facem, nu te necăji!

Se întoarseră iar în casă. Se așezară încet pe pat, cu ochii la copil. După ce-l privi un timp, Ioana-văduva își ridică ochii negri, vioi, la căpătâiul lui. În perete, era prinsă poza lui Matei, în haine de grănicer, cu arma la picior.

— Cât pământ aveți voi, — o întrebă ea pe tânăra femeie.

— Două pogoane, dadă... astea care le-am scris la tractor.

Ioana se mai gândi și-o întrebă iar :

— Da' Matei când a plecat militar?

— Acuma, pe toamnă...

— Păi, voi trebuia să fiți scutiți de lege... vorbi gânditoare deputata. Ia dă-mi hârtia aia de la sfat!

Sanda se ridică, și, grăbită, întinse mâna pe polița de după ușă, să ia hârtia cu impunerea de cotă. I se vedeau mai bine liniile trupului vânjos, bine legat, plin de sănătate muncită. Ioana se duse după ea și după ce primi hârtia, o desfăcu în lumina ferestrei. Cercetând-o, o întrebă în același timp :

— Când ați primit-o?

— Ei, mai încolo, pe vară... nu era el plecat.

— A, d'ăia v'a impus sfatu' pe voi... Lasă hârtia la mine, c'am s'aranjez eu să vă treacă la scutiți. Diseară am să-ți aduc înapoi, alta.

Ioana-văduva împături hârtia și-o vârî în sân. Mângâie apoi fruntea tinerei femei, încurajând-o pe tăcute, din privire numai. După asta deschise ușa ușor și păși pragul. În urma ei, Sanda lui Matei se aplecă și sărută încet fruntea copilului. Apoi se ridică și rămase cu ochii ațintiți asupra chipului din perete, zâmbind...

...Când ajunse la sfat, Ioana-văduva îl găsi pe Vanghele Cristu în birou. Aplecat asupra registrului în care erau trecute planurile de cultură ale fiecărui țaran. Pe bătrân, începuse să-l preocupe de pe acum pregătirea campaniei de primăvară. Ioana se așeză pe scaun, în fața lui și scoase din sân hârtia de impunere la cotă a Sandei lui Matei.

— Tovarășe președinte, eu zic c'ăcea am greșit, grăi ea. Oamenii-s săraci; el a plecat în armată, ea a rămas singură c'un copil de țâță... legea nu le cere cotă...

Bătrânul ridică de-alături registrul cu cote și-l deschise peste cel dintâi, la partida lui Matei. Citi hârtia întinsă de deputată și se aplecă să controleze cifrele :

— Da, ai dreptate... trebuia scutită. Lasă hârtia aici, sau mai bine, prezintă tu cazul ăsta în ședința de comitet... o s'o ținem diseară... Să pregătești și-un raport cu situația de la tine, cu încasarea impozitelor... vezi că vine și Ene !

Femeia vârî hârtia din nou în sân. O vreme, îl lăsă pe Vanghele Cristu să mai răsfoiască registrul, să-și noteze câte ceva, să gândească în voie. Se apropie apoi cu pieptul de masă și zise :

— Tovarășe Vanghele... sfatu'are paie destule, rămase pe arman de astă vară...

— Are, încuviință bătrânul cu ochii în registru.

Ioana își trase scaunul și mai lângă masă și-și pironi privirile în ochii lui.

— ...femeia asta, nevasta lui Matei, ar avea nevoie și de paie... să-i trimitem o căruță, că n'o fi foc !

Sub Vanghele Cristu, scaunul scârțâi. Se lăsase pe spătar și-și netezea acum, încet, părul scurt și alb. Vorbi :

— Ocupă-te dumneata de asta... mâine dimineață poate lua caii și căruța sfa-tului... dar de dimineață, că pe urmă poate ne trebuie nouă.

Femeia se ridică și dădu să plece. Gândea că înainte de ședință să mai treacă odată pe la Sanda lui Matei...

La sediul organizației de partid, în fosta cârciumă a lui Bobeică, se aprin-seseră luminile în ferestă, odată cu ale celorlalte case din sat. Înăuntru, la masă, sta Ene Grosu. Singur. Soba de fier duduia. Se făcuse cald, era liniște și mirosea puțin a fum de paie, de parcă te găseai în cea mai obișnuită casă de țaran din Comana.

Ene Grosu își scria raportul de activitate pe luna Ianuarie, către raion. Scri-sese despre toate, așa cum se petrecuseră, deși Ion Stancu le cunoștea în bună mă-sură. Pusese în centrul atenției lupta pentru îndeplinirea planului de colectări și succesul reformei bănești. Concluzia pe care o trăsese era simplă și se impunea cu o necesitate care-l bucura pe Ene : organizația de partid ieșise mai întărită din această luptă...

Aicea se opri. Lăsă tocul pe masă și rămase gânditor. Șirul imaginilor a ceeace trecuse pe hârtie nu se întrerupsese, însă ; vedea mai departe desfășurarea furtunoasă a vieții din Comana, ca într'o oglindă fermecată a minții ce-ți vorbește de viitor... Curând, în câteva zile, vor termina și cu colectările. De mâine chiar, vor reîncepe lupta pentru întărirea și constituirea statutară a întovărășirii. Desfășurarea ultimei ședințe a organizației îi întărise convingerea că comuniștii vor fi din nou în frunte. Aceste ultime acțiuni îi îndârjise în luptă și le adusese în față, mai con-cret, perspectiva luptei. În primăvară, vor începe și construcția căminului cultural. Maghernițele din stânga cârciumei lui Bobeică vor fi dărâmate și acolo vor zidi clădire nouă. Intovărășirea vor transforma-o peste vară în nucleul colectivei. Era lucru hotărît acesta. Așa gândeau și moș Vanghele, și Gheorghe Bordei, și Ghiță Oancea, și Ioana-văduva, toți cei care formau acum activul organizației.

Gândurile i se rotiră ceva mai mult în jurul desfășurării luptei împotriva chiaburilor. Bobeică, Măchiță, Ie Țigău, Petrache și toți ceilalți vor mușca și mai adânc. Și se vor mai găsi și alții printre mijlocași, pentru că mai erau câțiva care se apropiau de starea lui Măchiță. Ii vedea pe toți regrupați pe o nouă poziție de luptă. Ene știa că îndeplinirea planului de colectări și succesul reformei bănești îi lovise puternic, îi îngrădise și mai mult. Dar știa, deasemenea, că vipera iese la drum și cu o parte din trup tăiat și că abia atuncea mușcă mai veninos. El pre-simțea vuetul înăspriț, hotărîtor, al luptelor care veneau... să vină ! Ii vor găsi mai pregătiți ca niciodată !

Tresări. Dincolo, în șala de ședințe, auzise pași. Ușa se deschise și intră stingherit State Pițigoi. Ene se aplecă din nou peste hărțile din fața sa și împinse lampa mai într-o parte. Lumina îl bătea pe State Pițigoi drept în față și-l arăta așa cum era : înalt și deșirat, slăbuț, cu fața osoasă și prelungă, cu gâtul subțire și lung. Dar ochii pricepuți ai secretarului zăriră în acelaș timp și întunecimea din priviri și tremurul buzelor cu greu stăpânite. Se vedea că omul este supărat.

State Pițigoi se opri stingherit, înghiți în sec și izbucni :

— Mă Ene, eu înțeleg să dau cota, așa cum e scris la lege, dar nu vreau să mă fure, mă !

Secretarul își împreună mâinile în fața pieptului și-și ridică ochii la el :

— Cine te-a furat, nene State ? Unde ?

— Acolo, la baza de recepție... pungașu'ăla al lu' Măchiță m'a furat...

Ochii lui Ene Grosu se micșorară dintr'odată, ca în fața unei lumini aprinse pe neașteptate. Ii arătă lui State Pițigoi scaunul din fața sa și-l îndemnă să se așeze :

— Stai și spune, bre... spune cum a fost.

State Pițigoi își scoase căciula țuguiată, dar nu se așeză. Se apropie și mai mult de masă, ceva mai liniștit și începu :

— La cântar, m'a furat, mă... Să vezi cum... Se așeză apoi pe scaun... de dimineață, mă'nțeleg eu cu moș Vanghele să duc porumbul ce-l aveam curățat, astăzi ; iar restul, mâine. Zis și făcut. Cântăresc eu și încarc două sute de kilograme în cap. Până'n prânz eram deja plecat. Acolo, stau până acum, spre seară, că erau destui înaintea mea. Când îmi vine rândul, trag căruța și pun sacii pe cântar... o sută șaptezeci de kilograme, strigă mucosul ăla al lu' Măchiță... Cum ? mă împotrivesc eu... două sute ! zic. Doar atât am spus... că numai ce-l văd că vine și mă ia de mână cu ghiarele vârâte în mânușile de piele și mă împinge până în fața cântarului... cât trage ? se răstește el. Mă uit ...așa arăta, o sută șaptezeci... cât ? — întrebă el încăodată, strigând. ...Eu două sute de kilograme am pus, fi răspund. Nu e bun cântarul ! ...Ei, vezi, — mi-a răs el în nas, te-ai găsit tu mai deștept... Na hârtia și du-te și ia-ți banii că rămâi fără ei... e cântarul statului, bă, mi-a mai strigat din urmă... asta e ! N'am avut ce face, am primit... da' 'eu două sute de kilograme am dus !

Tăcu. Secretarul rămase gânditor, cu privirile pironite asupra raportului din fața sa. Iși trecu apoi degetele înegrite prin părul moale și blond, într-o mișcare înceată, care-i trăda nehotărârea.

— Cu ale treizeci de kilograme eu îmi țineam casa opt-zece zile... adăugă într'un târziu Pițigoi. Da' așa, nici statul nu le ia... intră în buzunarul ăstuia sau al cine știe cui... la mijloc nu e lucru curat, Ene... în niciun caz !

— Ai mai spus, cuiva ? — îl întrebă secretarul.

— Nu... drept aicea am venit, la partid.

— Atunci e bine, grăi Ene Grosu. Uite ce facem : Matala nu pleci mâine cu restul porumbului fără Ghiță Oancea... am să vorbesc eu cu el. Îl cântăriți iar, de-acasă, și-acolo v'asteptați rândul ca orișicare. Oancea trebuie să stea ascuns până ce-ți dă hârtie... pe urmă, vedem noi...

Secretarul se ridică de pe scaun, și după ce ocoli masa, se opri în fața lui State Pițigoi, șoptindu-i :

— ...deocamdată, nu trebuie să mai știe nimeni, nene State... nici o vorbă, nimănu !

Cam la un ceas înainte de miezul nopții, Barbu Măchiță descălecă în fața unei case din grupul de la șina de fier, acolo unde era baza de recepție. Deschise

singur poarta, trase pe mulește calul înăuntru și trecu spre fundul ogrăzii, pe nesimțite. După ce legă calul sub șopron, la adăpost, se întoarse și ciocăni ușor la ferestrele din față. Așteptă. Noaptea era senină, cerul plin de stele, gerul uscat și aspru. Grupul acesta de căsuțe răsărite în jurul gării era cuprins de liniștea somnului. Ciocăni iar în geam. Dincolo de sticlă îi apărură un cap sburlit, învăluit în întunericul dinăuntru ca într-o ceață neagră. Doar albul ochilor speriați și al dinților se vedea destul de clar, strălucind. Măchiță făcu semn spre ușă și chipul celui de dincolo dispărură din geam. I se deschise și intră. Umbra celuiilalt, albă, se tot învârtea în jurul mesei, pipăind cu mâna lucrurile de pe ea.

— Am eu chibrit, mă, Sandule, mormăi Măchiță. Na.

Prin întuneric se auzi șgomotul cutiei scuturate. Sandu Măchiță luă chibritul și scăpără. După ce aprinse lampa din perete, sări în pat sub așternut și se întoarse către Barbu Măchiță.

— Ce s'a întâmplat? întrebă el.

Privirile lui Barbu Măchiță întârziară un timp asupra mesei pe care erau risipite resturi de mâncare, firimituri, pahare și sticle golite. Apoi se așeză pe pat, își lăsă gulerul de astrahan pe umeri și mormăi, oftând:

— S'au dat dracului ăștia, mă Sandule... m'au trecut la chiaburi.

Sandu Măchiță se ridică într'un cot și înmărmuri, fără de cuvânt.

— Și din partid m'au scos, adăugă Măchiță... cum e mai rău. Javra-aia de Ene mi-a făcut-o și cu Ghiță Oancea... da' lasă!

— Ei, drăcie! făcu Sandu. O să fie greu de-acuma.

— O să fie, sigur c'o să fie, repetă Măchiță. D'aia am și venit. M'au încolțit rău de tot cu colectările. Nu mai e chip să scap... trebuie să-mi dai și mie hârtie, c'am adus...

Așternutul se foi. Sandu Măchiță își scoase o mână pe care-o întoarse în fața lui Barbu cu palma în sus. Vorbi încet dar apăsător, cuprins de un sentiment de adâncă înțelegere, dar și supărat:

— Ți-am spus că nu pot... adu ceva și gata... altfel, bate la ochi!

— De ce să bată? — se împotrivi supărat Barbu. Imi dai acuma... cine ne vede?

— Nu merge așa, bre... caută să-i explice celălalt. Chitanțierul îl iau dimineața și-l depun seara. Tot ce pot face, fac în timpul ăsta, când cântăresc. Trag de la unii, se-adună'n magazie, și pe urmă trec la alții... Vino mâine spre seară; peste zi am să caut să fac rost de ceva... Vii?

Barbu Măchiță se supără dintr'odată. Căldura din încăperea îi aprinsese și fața buhăită, și gușa învălurată, și ceafa groasă. Își descoperi capul lungueț, cu părul tuns mărunț, și se ridică.

— Nu vrei, isbucni el... asta e!

— Mă mir ce dracu mai aștepți... vorbi înfuriat băețandru' din pat. Să-ți mai aduc, poate, grâu și-acasă, nu? Înțelege că nu se poate altfel... vino cu doi saci și-ți dau hârtie la mână pentru două căruțe. Hai!

Câteva clipe trecură în liniște. Barbu Măchiță își puse căciula pe cap, pregătindu-se de plecare. Mormăi:

— Vasăzică, așa?!

— Așa, te-aștept mâine după prânz...

Înainte ca Barbu Măchiță să plece, Sandu se aplecă din pat și trase de dedesubt un cufăr de lemn. Il descue. Din el scoase un pachetel de bani noi, pe care îl întinse celuiilalt. Erau numai hârtii de câte zece lei, roșietice, curate, nepipăite încă!

— Pe ăștia îi pui deoparte, zise Sandu. Să nu v'atingeți de ei. Mâine seară am să-ți mai dau. Trebuie să pun la loc ce mi-a suflat reforma...

Barbu Măchiță luă pachetul și-l vâri pe dedesubt, în buzunarul de la piept. După ce împinse cufărul înapoi, Sandu îl întrebă din nou :

— Ei ce faci, vii ?

— Vin, răspuse Măchiță, da' mai pe seară. Dimineța o să mă reped până la târg, să văd cum merge piața... Am auzit că nu prea e rost, că merge prost acuma... totul se menține la oficial. Are banul căutare, ce crezi ?

Barbu Măchiță ieși apoi hoștește, încălecă și porni în galop către Comana. A doua zi, de dimineață, în liniștea de dinainte de revărsatul zorilor, se afla deja pe drumul orașelului raional.

Seara însă, la întoarcere, găsi magaziile de la baza de recepție încuiate, sub pază milițienească. Trecu și pe dincolo de șină, pe la casa unde găzduia Sandu, dar nu-l află nici aici. „O fi plecat acasă ?“ gândi el. Intoarse căruța liniștit și ieși pe șleaul de la „hanul hoților“, pe drumul satului.

Acasă, femeia îi ieși înaintea, îi deschise porțile și se ținu după căruța până ce aceasta se opri lângă grajd. Barbu Măchiță coborî tăcut, întunecat la față, îngândurat. Femeia primi hăturile și biciul, întinse de el, dădu să-i spună ceva, dar se răzgândi. Când Măchiță trecu înaintea cailor, să le scoată căpestrele, se luă după el.

— Ce e ?

— Știi ? îndrăsni femeia.

— Ce ? mormăi Barbu Măchiță.

— De Sandu... tu n'ai dat pe la el ?

— Dracu știe pe unde umblă și ăla ! isbucni Măchiță. Că numai m'a încurcat... nu l-am găsit nici la bază, nici acasă.

— ...l-au arestat, Barbule ! murmură femeia, stins. A venit unul de-acolo și mi-a spus. Acuma a plecat... l-au prins cu cântaru...

Măchiță amuți. Lovitura venise pe neașteptate și isbise în plin. Gata. În ceea ce privește cotele, pierduse orice speranță. Ii venea să-și muște degetele de necaz. S'a lăcomit, asta e ! Trebuia să fi dus și el câteva și să primească în schimb hârtii în regulă, ca și Bobeică... Dar tot nu va duce. Nu va mai duce deacuma niciun bob. Și să îndrăsnească ! să intre cineva în curte... că lasă ! Se întoarse abătut spre femei :

— Chiamă-l pe domn'Nae, până la noi. Să vedem...

Bobeică îl găsi în casă, stând amărit pe pat. Barbu Măchiță îi făcu loc, alături, și-l întrebă :

— Ce facem, domn'Nae, c'ăștia au de gând să ne sugrume ?... L-au prins pe Sandu, știi ?

Fața lui Bobeică, din gălbue cum era, deveni vânăță și apoi pământie.

— Te pomenești c'o să spună tot ? ! murmură el.

— Nu spune, că nu e prost, îl încurajă Măchiță. De asta să n'ai nici-o teamă... îl cunosc eu... moare în mâinele lor, da' nu spune !

Tăcură. Un timp, rămase fiecare vânturat de gândurile lui. Căutau ei să-și mai facă curaj, dar toate aceste gânduri li se îmfundaseră ca într'o peșteră neagră, din ce în ce mai neagră, mai strămtă.

— Ce facem ? întrebă Măchiță din nou.

Bobeică zâmbi acru.

— Văd că te-ai și pierdut, răspuse el. Eh, câte-am îndurat eu... Apoi se ridică și isbucni deodată, oprindu-se în fața lui cu pumnii încleștați, cu ochii îngălbeniți, aprinși de ură... dar tot nu m'au înfrânt. Și nu vor reuși să mă frângă niciodată. Atâta cât mai trăesc, nu vor reuși... niciodată ! Să știi asta !... Continuă :

— Ce ? Mai ai ceva ascuns ?... grâu ?... porumb ?... Caută să scapi de el cât mai repede ! Un bob să nu le dăm... să nu găsească nimic când or veni... nimic ! Du-te cu el la târg și dă-l... lui Fane, oricui... dă-l și ia bani, bani noi, c'au greutate aștia...

Totuși, Bobeică se întoarse acasă tare neliniștit. Parcă simțea acum și mai puternic înfiptă în ceafă-i, mâna comuniștilor. De la reformă încoace, tot cu frica în sân o dusesese, se aștepta să fie din nou călcat de miliție și tocmai deaceia nu mai scosese nici din bucate. Cu arestarea lui Sandu, însă, era și mai mult în pericol. Se gândise în fel și chip, dar nu întrezărise decât o singură scăpare. Il chemă pe Florică în odaie la el și spuse, deadreptul :

— Trebuie să mai dăm din grâu, Florică... și din porumb.

— Dăm, murmură Florică. Decât să mai așteptăm...

— Ce să mai așteptăm ? sări Bobeică. Astăzi l-au arestat pe Sandu... dacă suflă ăla ceva ?

Florică rămase surprins, cuprins de teamă.

— Trebuie să scăpăm cât mai repede de tot ce mai avem, continuă Bobeică. Nu oprim niciun bob, nimic. Când vor mai veni odată, să găsească groapa goală, Și-acuma, și banii sunt alții, mergi la sigur...

Bobeică tăcu un timp. Apoi, hotărî :

— Măine, în zori, pleci la Călărași, la Fane. Spune-i că dacă vrea să mai ia din bucate, în câteva nopți trebuie să ridice tot... Ne întâlnim tot acolo, la „hanul hoșilor“...

A doua zi, lumina zorilor descoperi în jurul curții lui Măchiță trei posturi de pândă. În poartă, sta președintele, Vanghele Cristu, cu doi milițieni : unul dela raion și altul din sat. În curțile gospodăriilor vecine, pitiți după garduri, alți patru oameni : Ioana-văduva cu State Pițigoi, într'o parte și Ghiță Oancea cu Sile, în alta. La semnalul sirenei, tresăriră. În dimineața asta, șuerul ei răsună și mai prelung, și mai îndârjit. Se simțea că de pârghia ei apucase o mână grea: mâna lui Ene. Vanghele Cristu întoarse capătul bastonului și începu să bată în poartă. Milițienii își ridicară armele la umăr și apucară vârful ulucilor în mâini, sguduindu-le. Dinăuntru, haita câinilor năvăli furioasă, răscolind tot colțul acela de sat. În curte, apăru speriat Barbu Măchiță. Iși trăsese în grabă doar pantalonii peste cămașa de noapte, albă, înflorată cu arnici la guler și mâneci, deschisă larg la pieptul păros. Ieșise fără nimic altceva. În vârful capului lungueț ca pepenele, ciuful părului scurt era încurcat și răscolit ca o mână de câlți. Când îi văzu, fața i se albi. Înaintă spre poartă cu mâinile pe betelia pantalonilor, cu pașii mici și temători, legănându-se.

— Ce vreți ? întrebă el.

Unul dintre milițieni îi întinse o hârtie peste gard. Barbu Măchiță o primi și-și aruncă ochii pe ea, grăbit, deslușind cu greu slovele. Fața i se albi și mai mult ; se făcuse ca varul. Hârtia din mână începu să-i tremure ca o frunză. În locul ei nu mai vedea decât o pată mare și albă, încețoșată.

— Ce este ? bâigui înfricoșat Măchiță.

— Ordin de percheziție... răspunse apăsat Vanghele Cristu. E vorba și de Sandu, și de cotă... vrem să vedem ! Și dădu să intre, împingând poarta.

— Cum ? Cu ce drept ? sări Măchiță și-și lipi pieptul cărnos de scândura porții : — Nu se poate !

Milițianul îi smulse hârtia din mână și-o vârî într'unul din buzunarele tunicii albastre. Apoi își opinti umărul în poartă, icnind. O izbi, cu chiabur cu tot, dând-o înlături. Barbu Măchiță se clătină, se dădu deandaratele și se repezi din nou înaintea lor. Apucă în mâini stâlpii porții, oprindu-le intrarea cu trupul său. Fața-i devenise roșie ca racul, ochii aprinși de ură. În spatele lui, câinii lătrau îngroziiți, urlând și repezindu-se ca niște lupi. Vanghele Cristu îi apucă mâna dela încheetură și i-o strânse, scrâșnind :

— Hai, viperă, că degeaba te sbați!

— Nu veți trece! se bălbăi Măchiță. Spumega. — Poate numai peste trupul meu!

În timpul acesta, în spatele milițienilor se mai strânseseră și alți țărani. Unii dintre ei începură să strige peste gard, cu ochii la chiabur.

— Așa... ți s'a înfundat și ție. Păi ce credeai, mă, că-ți mai merge?

— Aia fura acolo și tu aicea... de unde-ai dat atâtea bucate pe mâna speculanților?

— Atinge-l, tovarășe milițian... ești moale, băiatule!

O parte din câinii din spatele lui Măchiță se rupse de liota din față și se repezi în curte, acolo unde Ghiță Oancea, Sile, State Pițigoi și Ioana-văduva intraseră prin gardul vecinilor. Când zări grupul lor, Măchiță înțelese că era zadarnic să se mai opună. Se trase într-o parte, lăsând poarta liberă. Pătrunse întâi Vanghele Cristu, urmat de milițieni și apoi, cei opt-zece țărani adunați pe neașteptate. Ghiță Oancea apucă în mână o scurtătură și goni câinii în fundul ogrăzii. Sile, State Pițigoi și Ioana-văduva așteptau în băătură. Urmat de milițieni și ceilalți, Măchiță înaintă spre casă, întunecat la față, asemenea pământului.

— Șontorog, ai? scrâșni Vanghele Cristu, mergând după el. O să-ți piară ție pofta să mai nesocotești legea și oamenii...

Măchiță întoarse capul și mormăi pe înfundate, ca un câine încolțit:

— O să vedem noi.

În băătură, se despărțiră. Ghiță Oancea, Sile, State Pițigoi și ceilalți țărani o luară împreună cu un milițian înspre hambare, grajduri și ogrăzi. Vanghele Cristu cu Ioana-văduva și celălalt milițian urcară scărița să intre în casă. Înaintea lor, împins dela spate, mergea Măchiță. În fundul curții, înghesuiți între șirele de coceni, câinii lătrau înnebuniți, fără întreruperi. Din uliță, veneau mereu țărani și femei, copii și tineret. Când îi văzu pe toți strânși în băătură, Măchiță se îngrozi cu adevărat; dar și mai strălucitoare îi apărură în ochii mici scânteaia aceea de ură aprinsă și grea, nestinsă.

Moș Vanghele apăsă clanța și încercă să intre în casă. Ușa era încuiată. Milițianul îl ghionti pe chiabur și-i făcu semn să intre el întâi. Măchiță trecu în față și murmură:

— Deschide!

Câteva clipe așteptară degeaba. Milițianul se aspri și mai mult la înfățișare. Izbi cu piciorul și ușa fu repezită dintr'odată de perete. Năvăliră în casă. Înăuntru, în fața unui dulap deschis, femeia lui Măchiță își tot înfunda ceva în sân, cu spatele întors. Milițianul îi apucă umărul și-o răsuci dintr'o singură mișcare cu fața la ei. În dulap, erau aranjate cu grijă câteva pachete cu bani noi. Jos, la fund, în bătaia luminii din fereastră, bancnotele străluceau multicolor. Ioana-văduva încremenise cu ochii la bani, uimită de-o atât de neașteptată privesc. În fața lor, femeia lui Măchiță schimba fețe-fețe, uitându-se când la bani, când la milițian. Bluza îi atârna greu, umflată, de parcă avea o dublă de porumb în sân.

— Te grăbeai să-i pui bine? o întrebă bătrânul.

Femeia își întoarse spre el ochii întunecați, tăcută.

— Ai cui sunt? îl întrebă milițianul pe Măchiță și arătă spre bani.

— O parte i-am schimbat eu... restul sunt ai lui nepotu-meu... ai lui Sandu... răspunse repede Măchiță, ca pe ceva dinainte gândit. El mi i-a trimis, ca să-i păstrez.

— Vasăzică sunt și ai lui... bine! grați milițianul. Ați lucrat împreună!

— Cum? sări Măchiță.

— Incepuse iarăși împuernața, ai? întrebă Vanghele.

Amuți și Măchiță. Femeia lui încercă să-și tragă bluza și să-și acopere umflătura sânelui, încrucisând mâinile. Dar banii foșniră aspru, înăbușit.

— Scoate-i ! îi porunci milițianul și-i făcu semn spre piept.

Femeia se răsuci într-o parte și aruncă jos, în fața dulapului, hârtiile strălucitoare, noi de câte cinci și zece lei, de câte-o sută chiar. După aceasta, milițianul îi făcu semn și ei și lui Măchiță să-l urmeze. Ii trecu într-o cameră alăturată și rămase în prag să-i păzească. Din geantă, își scoase hârtie și creion și le întinse Ioanei-văduva.

— Stai jos și numără... scrie aicea câți ai găsit.

Femeia se uită mai întâi la Vanghele Cristu și-apoi îngenunche. Din dulap trase o față de masă de borangic și-o întinse jos, pe podină. Președintele îi împinse un scaun fără spătar pe care-și puse hârtia și creionul. Cu stângăcie, Ioana-văduva începu să așeze bancnotele cu grijă, una câte una, pe fața de masă. Pentru fiecare, trăgea apăsât, pe hârtiuță, câte-un bețișor.

— Hăă ! — își scăpară uimirea câțiva țărani care se iviră în prag.

— Făcuseră iar bani, ce crezi ? se minună o femeie. Cu ăla dela bază i-a furat... din munculița noastră !

— Vezi, asta clocea Măchiță... steaua lui de hoț !

Vanghele Cristu trecu pragul printre ei. După ce controlă și celelalte camere, urcă cu trei țărani în pod. Curând după asta, aruncară în tindă, pachete de bumbac-fire... treisprezece, și valuri de pânză și stambă... șapte. Coborîră saci cu făină... cinci, saci cu zahăr... trei, damigene cu untură... șase, damigene cu miere... patru.

Afară, zarva era și mai mare. În hambare, Sile și cu State Pițigoi găsiră cincisprezece saci cu grâu, patru cu fasole și porumb-boabe... așa din ochi, peste o sută de duble. Când descoperiră toate acestea, Sile înmărmuri. I se turburase și mintea. Mergea de parcă era beat. De-aici, intră cu State Pițigoi în grajd. Într'un colț, mai la coada cailor, sub o rogojină, descoperiră o tocitoare plină cu tărâțe. State Pițigoi, înalt și deșirat cum era, se apucă de marginea ei și-și vârî mâna până la cot. După un strat subțire de tărâțe, dădu de grăunțe. Scoase o mână la lumină. Era orz !

— Măi, ce șnapan, murmură Pițigoi... Al dracului dușman ! La el, ca la siloz... și cotă zicea că n'are de unde... Țț ! Țț ! Țț !

— Și mă'mpingea și pe mine să intru în păcat ! — murmură Sile uitându-se îngrozit la orz.

...În curte, Ghiță Oancea controlase așezările de prin fund cu grijă, înciudat. Țărani care-l urmau, măsurau cu ochii înălțimea glugilor de coceni, mari și burduhănoase, clădite în rând, ca pe arie. Unul își dădu căciula pe ceafă și se minună :

— Coceni ca după-o moșie'ntreagă !

— Pentru porumbul pe care l-am găsit, sunt prea mulți ! — adăugă altul. Dacă n'a vândut boabele, sunt ascunse pe undeva...

Colectorul veni între ei, gânditor. În mâini avea un par greu cu care bătuse pământul pas cu pas, încercându-l dacă nu ascunde gropi. Degeaba. Curtea lui Măchiță sunase plin dela o margine la alta. Tăcut, cerceta acum dintr'o parte glugile de coceni.

— Bate la ochi, mă Ghiță ! — zise un țaran.

— Bate... murmură colectorul.

Ghiță Oancea aduse cârligul de fier dela șira de paie și-l înfundă adânc printre coceni. Dădu de ceva tare în care cârligul nu mai intra. Iși întoarse fața negricioasă cu ochii de cărbune spre țărani.

— E-e ! făcu el.

Scoase cârligul și-l mai înfipse și-în alt loc. La început pătrunse ușor, și-apoi, deodată, se opri ca 'ntr'un zid. Câțiva țărani înfipseră mâinile în coceni și traseră cinci-șase snopi afară. Odată cu asta, însă, din glugă se rostogoliră la picioarele lor știuleți de porumb necurățați, înveliți în foi.

— Ia te uită, frate! — șopti unul.

— Hambar în glugă.. ce crezi!

— Chiabur în toată legea...

Ghiță Oancea desfăcu un știulete de foi, desgolindu-i aurul roșcat al boabelor tari și uscate. Cercetă apoi și celelalte glugi. Încă două erau clădite, deasemenea, pe grămezi de porumb. Țăranii deschiseră în burțile lor găuri mari, lăsând ca știuleții să se rostogolească în voie, alături, pe pământul înghețat.

După ce coborî din pod, Vanghele Cristu trimise țăranii în sat după căruțe. Trecu apoi pe la hambare, prin grajd și'n ogradă, la glugile înfundate cu știuleți. Il urmărea pe Sile. Il văzu supărat, vorbind puțin și aspru, repezit. Intr'un timp se apropie de el și-l întrebă, zădărindu-l:

— Ei, ce zici Sile? Bani furați dela stat la dânsul, sau jefuiți prin speculă, bucate cât pentru trei rânduri de cote, așezare gospodărească de chiabur...

Dar Sile tăcea, tăcea și se uita la toate câte ascunsese Măchiță, de parcă era singur și singur le descoperise. Gândurile ce-i mai aminteau încă de prietenia cu Barbu Măchiță se prăbușeau într'însul pentru totdeauna.

Căruțele aduse de țăranii trimiși de Vanghele Cristu intrară pe poartă în țărapul cailor. Ghiță Oancea le ieși înainte și le împărți la magazii și hambare, la grajd, la glugile de coceni și în fața casei, pentru cele găsite în pod. Țăranii se risipiră pe la fiecare căruță câte doi-trei și începură încărcatul. Sile se întoarse la milițianul care vorbea acum cu Vanghele Cristu.

— Părtaș la furt... vorbea bătrânul, numărând pe degete capetele din acuzarea lui Măchiță... șpeculant fără milă, câine... sabotor la legea colectărilor... și dușman... Il luăm la miliție și-i facem proces de toate, după lege... legea nu trebuie călcată!

Intrară apoi câteși trei în casă. Ioana-văduva sta lângă legătura cu bani, hotărâtă dar și puțin speriată. În colț, în picioare, sub supravegherea celui alt milițian așteptau Măchiță cu nevastă-sa. Chiaburul rămăsese doar în cămașa de noapte, cu pantalonii trași peste ea, așa cum ieșise în zori din casă. Se întunecase și se schimonosise la față ca un diavol. Privirile lui căutară în zadar ochii lui Sile și apoi se opriră cu dușmănie asupra lui Vanghele Cristu.

— ...șontorog ai? Il înfruntă bătrânul din nou.

Barbu Măchiță își mișcă buzele înfuriat, dar tăcu. Femeia lui înlemnise cu privirile la legătura cu bani, înnebunită parcă. Unul dintre milițieni luă o haină din cuier și i-o svârli lui Măchiță.

— Imbracă-te... îi porunci el.

După ce chiaburul se îmbracă, Vanghele Cristu hotărî:

— Mergem. Apoi se adresă lui Măchiță: — Numai tu... poftim!

Chiaburul trecu înaintea tuturor. Din mers își luă și căciula și și-o înfundă pe cap până peste ochi. După dânsul, porni un milițian și apoi Ioana-văduva cu legătura de bani în mână.

Măchiță ieși din casă cu capul plecat și milițianul după el. Când îl zăriră, țăranii risipiri pe lângă căruțele încărcate izbucniră într'un murmur prelung și înăbușit ca de ape revărsate. Măchiță se opri. Își săltă privirile din pământ și încrămeni. În fața lui, un șir întreg de căruțe, vârfulite cu saci și pachete, cu cutii și damigene, așteptau să plece. Înțelesese într'o singură clipă că-i descoperiseră toate ascunzătorile.

— Mi-ați luat tot ce-am avut... bolborosi el.

Când pași în bătaură, câinii alungați dincolo de ogrăzi, îl simțiră. Încurajați de apariția lui, începură din nou să latre și se buluciră înaintea șirului de căruțe. Se dădeau cu îndârjire la cai și oameni, săreau, sau chelălăiau loviți de câte-o scurlătură. Barbu Măchiță se opri în poartă și-și privi încăodată ograda pustie. Ieși scrâșnind, suduind întărâtat, îngrozit de mulțimea aceea de țărani.

Abia acum înțelesese cât îl dușmăneau. După el trecu milițianul și apoi Ioana-văduva cu Vanghele Cristu.

Căruțele se urniră greoi, scârțâind sub greutate, duruind pe podină. În cea din frunte, peste sacii cu grâu, sări Ghiță Oancea. În uliță, el făcu semn căruțașului să întoarcă spre stânga, spre baza de recepție. Celelalte căruțe o luară după dânsul, înșiruindu-se pe drum ca un convoi.

— ...unsprezece! — murmură Sile pentru sine.

În urma lor, el rămase gânditor, privindu-le îndepărtarea. Parcă nu-i venea să creadă că toate ieșiseră din curtea lui Măchiță. Se gândea la ședința pe care o avusese la partid, la felul cum îl îmbrobodise Măchiță până atunci. Colectările... „o pârghie principală în lupta pentru îngrădirea chiaburilor“ — acestea erau cuvintele lui Ene. Șirul căruțelor îi apără din nou în limpezimea privirilor, înaintând pe uliță, dispărând.

În spatele său, femeia lui Măchiță zăvora porțile, blestemând, înconjurată de câinii care mârâiau pe înfundate numai, printre dinți.

VIII

După terminarea ședinței, Ion Stancu se întoarse în cabinetul său de lucru. Iși lăsă pe masă carnetul și creionul și se așeză obosit pe canapeaua de piele din colț. Ii vâjâia capul de atâtea gânduri care cereau să fie tălmăcite... Dece? Comitetul raional de partid analizase, în urma raportului său, felul cum se desfășurase preschimbarea banilor în întregul raion. Două lucruri îi fuseseră la început destul de clare: mai întâiu, că reforma bănească a avut un succes categoric și că ea a lovit grozav de bine drept în tabăra dușmanului, șubrezind încă pozițiile economice ale acestuia, subminând puterea chiaburilor și a speculanților, înviorând și deschizând mari perspective economice socialiste, formelor noi de viață. În al doilea rând, îi apărea, deasemenea, destul de clar că organizațiile de partid au avut capacitatea și combativitatea necesară pentru a conduce această bătălie, că au ieșit din ea și mai întărite, mai însuflețite de luptă, mai puternic angrenate și mai concret, în opera de construire a socialismului. Partidul își verificase încă odată justetea liniei sale, legăturile sale cu poporul muncitor, înfigându-și rădăcinile acestor legături și mai adânc.

Bine, bine... i se ridicau în minte gânduri potrivnice. Reforma bănească a scos la iveală și o serie de alte lucruri care parcă și ele ar avea o oarecare înlăturire, parcă s'ar concretiza deja într'un anume proces... Pe astea cum le categorisești?... Mориșca gândurilor i se opri aici și văzu pentru un moment imaginea fiecăruia dintre ele, înghețată parcă... reforma bănească a dovedit că campania colectărilor s'a desfășurat cu o încetineală nepermisă față de chiaburi, încetineală care înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât îngăduința față de dușmani... dece? Oare numai raionul e vinovat de asta... s'au descoperit deasemeni chiaburi ascunși în rândul mijlocașilor, ca la Trestieni, sau chiaburi dintre mijlocașii „înstăriți“ ca la Comana... O serie de oameni au fost înlăturați din partid pentru îngăduința față de ei: Mielu dela raion, Năstase Vlad dela Comana, secretarul organizației de bază dela Poiana... până unde merge influența dușmanului? Cu mult înainte de reformă au circulat cu insistență svonuri despre „stabilizare“... de unde au plecat? Crescuse specula... cine e de vină? Puțin înainte de reformă au venit dispoziții drastice pentru încasarea impozitelor... cine a avut interesul ca reforma să nu găsească banii în buzunarele chiaburilor, ci în visteria statului? Muncitorii unei întreprinderi din raion au primit chenzina în ajunul reformei și-au rămas cu banii... nu trebuie să răspundă nimeni pentru asta?... dar pentru faptul că statutul întovărășirilor a apărut cu atâtea întârziere?... Și uite așa, gândurile începură

din nou să-i fiarbă într'o învălmășeală din care nu întrevedea nici o ieșire, nici un răspuns.

Ion Stancu își plecă fruntea pe brațul moale al canapelei și închise ochii. Era peste măsură de obosit. Din ajunul reformei și până astăzi nu dormise măcar o singură noapte. Ațipise pe unde apucase câte un ceas, două. Simțea usturimi sub pleoapele îngreunate de nesomn, moleșeală în mușchi, încetineală în gânduri... Și totuși, mintea îi lucra, sbătându-se nerăbdătoare în fața atâtor semne de întrebare. Frământându-se așa, își aminti dintr'odată de noaptea petrecută cu Vanghele Cristu puțin înainte de reformă. Se vedea aveau, întins în pat, cu mâinile întoarse sub ceafă, cu ochii în tavan, fumând și alătura de el, așezat, cu cerga trasă până spre piept, parcă-l vedea pe Vanghele Cristu. În fața ochilor închiși i se sbătea și acum lumina focului din vatră, umbrele întunericului. Își aminti și de vorbele bătrânului... „Eu, însă, mă gândesc și mai departe și zic : nu se poate, ca acolo, sus, partidul, tovarășul Gheorghiu-Dej să nu știe astea... și dacă nu le știe, trebuie să le spunem !“

Se ridică. Cu palma întinsă își frecă puțin fața și fruntea și-și netezi părul castaniu, care începuse să i se rărească în creștet. Cu pași ușori trecu în camera de-alături, la cel de al doilea secretar, la Leontina. Nu plecase nici ea, deși trecuse de mult miezul nopții. În ședința comitetului primise sarcina de a cerceta în mod special, situația organizației de partid și a sfatului popular dela Trestieni, unde din șaisprezece chiaburi, șase fuseseră trecuți în rândul mijlocașilor... Trebuia să vadă, mai ales, până unde s'a întins influența fostului activist raional... acum cerceta dosarul primelor rapoarte... Ion Stancu se așeză pe scaun în fața biroului ei cu privirile într'o parte. Tăcea. Intr'un timp, începu să bată toba, cu degetele în lemnul mesei. Leontina își ridică ochii și-i zări fața galbenă, ochii tulburi, privirea șovăielnică.

— Ești obosit, Ioane... începu ea. Dece nu pleci să te culci ?

Ion Stancu se răsuci spre ea și vorbi, hotărît :

— Leontina, eu trebuie să plec la București, la Comitetul Central... poate chiar la tovarășul Gheorghiu-Dej !

Leontina își lăsă mai întâi ochelarii pe dosar și apoi se rezemă de spătarul scaunului. Cu o mână începu să-și netezească părul pe la tâmpile, blond și subțire, ca borangicul. Rămase gânditoare, așteptând :

— Sunt unele probleme pe care nu le înțeleg, reîncepu primul secretar, sau pentru care nu găsesc răspunsuri mulțumitoare, juste... și pentru care totuși, pentru unele, am luptat și noi, conform dispozițiilor care veneau. Își scoase ceasul, îl privi liniștit și reveni: — Până la plecarea trenului mai am două ore... Hai la mine în birou, să-ți spun și să pregătim împreună punctajul raportului...

Leontina tăcea. Îl cunoștea bine pe secretar. Îi știa și agerimea minții dar și adâncimea ei, puterea ei deosebită de a generaliza, de a prinde contururile fenomenelor în dezvoltare, de a simți cu mult înainte linia dezvoltării lor. Bănuia că într'adevăr, trebuie să fie ceva destul de important. Se ridică, închise dosarul și-l vârî în sertar. Porniră apoi împreună, în cabinetul lui Stancu. Se așezară la masă, față'n față. Primul secretar își deschise carnetul și cu creionul în mână începu să expună și să scrie, pe rând, fiecare problemă ce-l neliniștea...

În încăperile sediului raionului, la timpul ăsta, nu se mai auzea nici o mișcare și nu mai ardea nici o lumină. Peste tot liniște. Numai ceasul pe care Ion Stancu îl scosese pe masă, ticăia neîntrerupt, punctând neobservat trecerea timpului...

Intr'una din zile, Vanghele Cristu se pomeni la sfatul popular cu un țaran strein de sat.

— Ce faci, bre ? îl întrebuse țăranul de cum îl zărise.

Bătrânul se uită la el cam încurcat. Parcă-l cunoștea, dar nu știa de unde. Rămase gânditor, cu mâna la gură, măsurându-l pe celălalt de jos în sus. Il cunoștea, desigur că-l cunoștea ; dar când fusese asta ? Unde ?

— Iartă-mă, tovarășe, dar nu știu de unde să te iau... se scuză Vanghele.

Țăranul începu să râdă sgomolos, din toată inima, deschis, într'un fel pe care nu-l puteai uita niciodată. În clipa aceea, privirile bătrânului se ațintiră la jocul lui, în dreptul pieptului, unde avea blana cârpită. Iși aminti totul, dintr'odată. Era țăranul cu jocul plesnit în piept, pe care-l întâlnise la baza de recepție. Izbucni :

— Acolo te-am întâlnit, la bază... și începu să bată cu palma în masă, nerăbdător: — Stai... stai... nu-mi spune! Aaa, al lu' Gogoasă ești, al lu' Gogoasă din Poiana, nu ? Ei, bată-te norocul să te bată !... Stai, jos !

Al lu' Gogoasă se așează pe scaun încet, uitându-se nelămurit la Vanghele Cristu. Incepu apoi să râdă.

— Ce faci, bre, aicea ? întrebă el.

— Cum, ce ? sări moș Vanghele. Sunt președinte... de-acuma, dela reformă.

Râsul țăranului se transformă într'un zâmbet reținut, însoțit de respectul care se cuvenea bătrânului. Ochiul lui cercetară încăperea, masa la care sta Vanghele ca președinte și din nou înfățișarea acestuia. Ii reveni în minte imaginea pe care n'o uitase și n'o va uita... acolo, la baza de recepție, în mijlocul a peste o sută de țărani, bătrânul se ridicase și-l înfruntase cu curaj pe Bobeică... își amintea deasemenea și de povestea cu pământurile din obște... Privirile țăranului sclipiră, a bucurie.

— Imi pare bine, bre ! mărturisi el.

Zâmbi și bătrânul, stingherit, aranjând fără rost niște hârtii. Mormăi :

— Statul a vrut, al lu' Gogoasă.

Tăcură. Vanghele Cristu mai așteptă ceva, gândindu-se la întâlnirea asta neașteptată, amintindu-și de al lu' Gogoasă, care venise la baza de recepție cu cota adusă cu spatele, într'un fund de sac. Il întrebă, cu interes și bunăvoință :

— Ai venit cu treburi ?

— Cu treburi, răspunse al lu' Gogoasă, devenit dintr'odată serios. Voiam să vorbesc cu secretarul organizației de bază, da' cred că-ți pot spune și matale...

Vanghele Cristu așteptă. Celălalt se ridică, închise ușa care dădea dincolo, la secretariat și se întoarse pe scaun. Iși lăsă apoi pieptul pe marginea mesei, sprinjindu-se în coate și-și apropie capul de al bătrânului.

— E o chestie, bre... începu el ; poate ar trebui s'o știți.

— Spune, al lu' Gogoasă, îl îndemnă moș Vanghele.

— Acuma, decurând, unul dela noi din sat, venea noaptea dela Călărași. Iarnă ; câmpul pustiu, nimenea pe drum. Sus la pădurice însă, la „hanul hoților“, auzi sub stejăriș sgomote și șoapte. Ce să facă ? Omul s'a pitulat de frică și a așteptat. După un timp, dintre tufani a ieșit un camion și-a pornit-o spre București cu farurile stinse... după el, în fugă, o căruța... Căruța, încoace a luat-o, spre Comana... asta e !

Vanghele Cristu pricepuse totul. Incremenise cu ochii la țăran, cu gândurile la Măchiță și Bobeică. Măchiță era de-acuma prins... Deci numai Bobeică trebuia să fie... Acolo își căra dușmanul bucatele !

— Eu am scotit că nu e lucru curat, adăugă al lu' Gogoasă... și d'ăia am venit, să vă spun.

Bătrânul se sculă de pe scaun, ocoli masa grăbit și crăpă ușa.

— Tache ! strigă el. Chiamă-l repede pe Ghiță Oancea.

După ce reveni pe scaun, Vanghele Cristu vorbi :

— Nu e lucru curat, al lu' Gogoasă... ai dreptate. Apoi marmură ca

pentru sine: — Totul e limpede acum. Bobeică sau alți chiaburi scot bucatele noaptea din sat și le dau pe mâna speculanților... Se ridică iar și-l bătu pe-al lu' Gogoasă pe umăr: — Ne-ai ajutat mult, să știi!

Se ridică și țăranul din Poiana. Privirile bătrânului se opriră iar asupra peticului de blană albă, care-i astupase plesnitura cojocului în piept. Al lu' Gogoasă dădu să plece.

— Eu asta am avut să vă spun, zise el, și-i întinse mâna. S'auzim de bine!

Bătrânul îi strânse mâna și-l conduse cu cinste, purtându-i brațul, până în tindă și-apoi afară. În poartă însă, îl opri, gânditor.

— Al lu' Gogoasă întrebă el? Da' de ce-ai venit tu să ne spui?

— Cum, dece? se minună celălalt. E datoria mea... sunt secretarul organizației de bază din Poiana... tot de-acum, dela reformă...

...Din ziua aceea, în fiecare seară, Sile și Ghiță Oancea îl pândeau pe Bobeică, supraveghindu-i gospodăria până noaptea târziu. Alții, impresuraseră deasemenea curțile lui Ile Țigău, Petrache și ale celorlalți chiaburi... Cercul din jurul acestora se strânsese astfel și mai mult... într'un fel trebuie să-i prindă!

După zarva fiecărei inserări, iarna, viața satului trece într'o perioadă de liniște. Oamenii termină cu alergătura prin curte după lemne sau paie pentru foc, după fân sau grăunțe pentru vite, pe la porci, păsări sau alte orătănii. Nici pe uliță nu mai trec, în sus sau în jos, spre fântână, băetani cu caii la adăpat sau fete cu gălețile în mână. Cumpăna fântânii rămâne încremenită, îndreptată înspre înălțimi, cu ciutura picurând deasupra apei, cu lanțul strălucind de ghiță. Se liniștesc și ciorile, care pornite în cărduri gălăgioase s'au rotit ca o amenințate neagră pe deasupra salcânilor și a caselor. Din hornuri încep să se ridice coloanele de fum, care se lungesc și cresc până'n marginea nourilor roșietici ce plutesc ca un acoperământ al satului. Aerul devine înneccăcios, frigul se întetește, negurile nopții se adună. În ferestre, se aprind pe rând luminile. O tăcere adâncă stăpânește de-acum pământul și văzduhul întunecat. Este cu adevărat noapte.

Totuși, pașii care se aud din uliță trezesc câinii încovrigați în paie, și-i fac să mârâie prelung, să latre. Da, pe uliță, trec două umbre; strâns alăturate, şușotind. Cărăriia ce șerpuește pe lângă garduri le cuprinde mersul potrivit în acelaș pas. Da, n'a fost o părere, nu! Umbrele s'au oprit o clipă, s'au îmbrățișat. Au pornit-o iarăși. Undeva, o curte i-a așteptat cu poarta deschisă. Au intrat. Deschisă a fost și ușa casei, iar înăuntru e cald și miroase a busuic de te ametește. Abia aceea s'au desprins. Una dintre ele a rămas în mijlocul odăii, așteptând. Cealaltă a scuturat cutia de chibrituri și a scăpărat. Flacăra i-a luminat ochii de agată, obrazul plin și înroșit ca băsmăluța, buzele cuprinse de zâmbet. A trecut lumina lămpii din perete și deodată, întreaga încăpere a răsărit din întuneric. Femeia s'a întors, șoptind:

— Stai jos, Ghiță!

Colectorul și-a scos căciula și s'a așezat pe pat. Inima-i sguduia pieptul nerăbdătoare. Ii străluceau de fericire ochii tăciunați. Iar mâna care purta cu stângăcie tocul, făcuse din căciulă un mototol de blană.

S'a așezat și Ioana, alătura de el.

— E bine la tine, fă! a zis Ghiță

Ioana n'a răspuns, dar se vede că i-a plăcut să audă asta dela el, că s'a înroșit din nou ca și atunci când a aprins lumina. Apoi s'a ridicat și a ieșit în tindă. De-acolo s'a întors repede cu un ciur de nuci și poame pe care l-a pus pe genunchii colectorului, îndemnându-l:

— Ia, Ghiță, că pentru tine le-am păstrat.

Ghiță Oancea zâmbi și-i mângâie mâna peste care dăduse în ciurul cu nuci. Eh, mâna Ioanei... frigea ca un cărbune aprins! O clipă stătură așa, cuprinși de-o moleșeală în care simțirea li se destrăma. Ghiță Oancea se apucă apoi de spart nucile. Lua câteva în pumn, le strângea până trosneau și apoi le curăța de coajă. Miejii îi puneă în poala Ioanei; cojile în ciur, printre poame.

Când a terminat, Ioana a rupt o bucată de pâine în două de i-a dat și lui și-au început să mănânce. Niciodată n'a mâncat Ghiță nuci mai gustoase decât acestea, păstrate anume pentru el, de Ioana. Intr'un timp, Ghiță s'a oprit din mestecat și i-a cuprins umerii. Privirile li s'au întâlnit arzând.

— Fă, Ioană, a zis el, eu rămân la tine...

Ioana a zâmbit și-a ridicat umerii, clipind șireată :

— Rămâi, Ghiță.

—...măine trecem și pe la sfat, adăugă collectorul. Să nu zică lumea că...

Ioana n'a mai răspuns. Dar a primit îmbrățișarea lui cu svâcnet tulburător în inimă și sânge. Ii plăcea și ei de Ghiță. S'au apucat apoi din nou să mănânce. Dar curând după asta, Ghiță a pus ciurul pe pat și-a luat căciula, și s'a ridicat în picioare. Vorbi :

— Trebuie să plec, că m'așteaptă Sile.

Și-a pus și Ioana miejii de nucă pe pat și s'a ridicat și ea, ca să-l petreacă. Grijulie, i-a prins un buzunar dela haină și i-a vârit înăuntru o mână de mieji. Apoi îi deschise ușa. În tindă, însă, i s'a agățat de gât și-a murmurat :

— Să știi că te-aștept, Ghiță !

Ghiță Oancea ieși dela Ioana nespus de fericit. Mergea pe mijlocul uliței numai pe vârfuri, parcă sburând. Viața își mai deschisese pentru el o nouă fereastră și mai luminoasă. Și merita să se bată pentru ea nu numai cu Bobeică, dar cu oricine ar fi încercat măcar, să-i umbrească strălucirea. Eh, Ioana! vor trăi și vor lupta împreună. Vor nădăjdui în fericirea vieții noi în care-și vor crește copiii, ca în însăși viitorul lor. Și ce mare și cât de apropiat simțea în seara asta Ghiță Oancea, acest viitor !

Spre capătul satului, părăsi ulița și-o luă pe lângă garduri furișându-se pe sub streășina salcânilor. Prin fața ultimelor case trecu pe nesimțite, parcă alunecând pe deasupra pământului. Intră tăcut în curtea care se învecina cu ograda lui Bobeică. Dincoace de gardul chiaburului, în spatele unei șiri de paie, dădu de Sile. Se opri lângă el și se ghemui, cu spatele în paie. Atinse cotul lui Sile și-l întrebă :

— Se simte ceva ?

Sile tăcea și-i făcu și lui semn să tacă. Printre uluci, i-l arătă cu degetul pe Bobeică. Chiaburul ieșise în băătăură și stătea nemișcat, parcă înfipt în pământ, ascultând. După ce-și rotise ochii pe cer, se răsuci și intră în casă.

— Să știi că pregătesc ceva, îl lămuri Sile. De cu seară, au tras căruța sub șopron cu scândurile puse și-au întinse pe oiște hamurile.

Ghiță se cocoloși și mai bine lângă el cu ochii îndreptați spre ograda lui Bobeică. Sile își mișcă picioarele înghețate, vărându-le în paiele de sub ei. Apoi se răsuci spre collector și-l întrebă în șoaptă :

— Tu unde ai fost, de-ai întârziat ?

Ghiță Oancea tăcea, preocupat de soarta unui pai pe care-l toca mărunț între dinți. Răspunse, fără să țină seamă de întrebare, într'un fel în care bucuria parcă țipa :

— Auzi, Sile?... m'am luat cu Ioana, mă !

— Să fiți sănătoși, vorbi celălalt. Când faceți nunta ?

— Ei, nuntă ! răspunse Ghiță, zâmbind. O să ne întâlnim într'o seară, acolo,

noi cu nevestele, Ene, Moș Vanghele, a lu' Bordei cu nevasta, și gata!... Acuma, până'n cășlegi.

Tăcură. In paie, foșni ușor un început de crivăț. Sile se târî până la colțul șirei, cercetă curtea, privi și printre uluci la Bobeică și se întoarse. Nu era nimeni. Ghiță se lipi din nou de el și murmură :

— Auzi, Sile?... îmi place de Ioana, mă!

Sile începu să rădă. Știa că de-acum, toată noaptea, Ghiță numai despre ea o să-i vorbească. Colectorul scoase din buzunar niște mieji de nucă și-i puse pe tăcute în pumn. Incepură amândoi să mănânce.

— ... sunt dela Ioana ! îl lămuri cu mândrie, Ghiță.

Sile râse iar, cu buzele strânse.

Și astfel, timpul trecu pe nesimțite. Către miezul nopții, însă, din casa chibaburului ieșiră doi inși, — el și gineri-său, Florică —, se opriră din nou în bătătură, ascultară liniștea nopții și se îndreptară apoi spre așezările din fundul ogrăzii. Intrară pe rând în întunecimea de sub șopron. De-acolo nu se mai văzură, deși șopronul avea deschizătura încoace, spre șira cu paie. Ghiță Oancea și Sile amuțiră cu mâinile prinse de uluci, cu privirile îndreptate printre ele, sub șopron.

— Nu se vede nimic, șopti colectorul supărat.

Sile îl trase de mânecă. Tăcură. Clipele treceau greu, de parcă se târau. Nu se auzea nici un sgomot și nici un alt semn nu-i ajuta să înțeleagă sau să bănuiască ceva. Acum devenise nerăbdător Sile.

— Ai dracului, parcă au intrat în pământ ! izbucni el în șoaptă.

Degeaba, însă ; nu se vedea și pace. Trebuia să aștepte. Se lăsară din nou cu spatele în paie. Privirile le rămaseră neclintite, pironite în golul întunecimii de sub șopron. Trecu așa, vreme ca de vreun ceas. Și deodată, de sub șopron, svâcnii căruța. Sile își încleștă mâna în umărul colectorului și strigă înăbușit :

— Ghiță !

Urmăriră căruța până'n poartă. Sus, în ea nu era decât anul ; celălalt alergă pe alătura, la poartă, și-o deschise. Căruța ieși în trapul cailor și apucă drumul în sus, spre „hanul hoților“.

— Haide, după ea, zise Ghiță.

Se ridicară. Porniră de pe loc într'o fugă ușoară, puțin aplecați, adăpostiți de umbrele gardurilor. În uliță se opriră. Căruța nu se mai vedea. Câteva clipe se irosiseră în zadar, fără să poată hotărî ceva.

— Hai să luăm caii noștrii, izbucni Sile, mai apoi.

Se întoarseră în sat, tot într'o fugă. În curte la ei, Sile trecu înainte și alergă spre grajd. Scoase caii, încălecară și ieșiră în uliță într'un trap mărunț. Aici porniră de pe loc în galop, smucind cu putere frâiele, strigând înăbușit la cai. Peste liniștea satului, tropotul îndesit al copitelor răsuna îndepărtat, ca sgomotul unei herghelii apropiate în iureș. Trecură în fugă pe lângă casa lui Bobeică. Tot în fugă ieșiră în larg, pe drumul câmpului. Înaintea lor, însă, nici nu se întrezărea măcar umbra căruței. Se vede că tot atât de repede fugise și Bobeică.

Intr'un timp caii se alăturară, întrecându-se în galop.

— De viu îl mănânc, vorbi Ghiță Oancea... mai repede !

Apucară frâiele și mai din scurt și-și strânsură genunchii. Goana cailor se întări. Departe, în fund, noaptea dela pădure se vedea și mai neagră, și mai de nepătruns. Când luară dealul în piept, caii își domoliră mersul. Dădură mai întâi la trap și apoi la pas. Fuga aceasta scurtă și furtunoasă le tăiase răsufletul.

— Trebuie să-l prindem asupra faptului, spuse îndârjit, colectorul. Când ajunseră sus, pe creastă, în față le apăru dintr'odată răscrucea celor patru drumuri, și alătura de ea, în dreapta, pâlcul stejarilor dela „hanul hoților“. La răscruce se opriră și cercetară drumurile spre cele patru zări.

— Aicea sunt, în pădure, șopti Sile.

Dar în aceeași clipă, de sub stejari, ieși o camionetă cu farurile stinse și-o luă deadreptul spre drumul Bucureștilor, în plină viteză.

O scăpaseră. Impintenară iarăși caii și intrară în fugă printre stejari. Dincolo de ei, în stejăriș, se întâlniră cu căruța lui Bobeică... Venea spre drum. Când îi zări, chiaburul dădu bice cailor și porni în goană nebună la vale. Oancea și cu Sile întoarseră caii și fuga, după el. Căruța izbi într'un stejar, sări în altul, hurducăia, Bobeică țipa la cai și-i biciuia ca scos din minți. Sub pâlcul stejariilor, însă unde întunericul era și mai adânc, Ghiță și Sile o ajunseră. Unul trecu pe dreapta, iar celălalt pe stânga.

— Stai, banditul... hoțomane! strigă Ghiță.

Din fuga calului, Ghiță Oancea se întinse și apucă hățurile. Bobeică însă, se smuci, i le smulse și plesni și mai puternic caii. Căruța țâșni cu putere înainte scăpând pentru un moment de urmărirea lor. Atunci, Ghiță Oancea strânse frâul și se repezi în față, la cai. Se aplecă într'o parte, prinse dârlogii unuia și după ce alergă un timp pe-alături, se opri. Căruța se suci spre el, dar caii din ham, loviți de Bobeică, își reîncepură fuga. Ghiță se repezi din nou la ei... în aceeaș clipă, însă, Bobeică lăsă hățurile, își scoase carabina retezată de sub șubă, ochi și trase... o flacără, o detunătură, și deodată, Ghiță Oancea se lăsă pe spate și se rostogoli depe cal. Chiaburul se întoarse și spre Sile și trase și'n el... odată... de două ori! Dar Sile avusese timp să sară jos, alături de cal. El urmări căruța până la răscruce, să vadă încotro se îndreaptă. Bobeică luase drumul casei, către Comana.

Sile alergă în urmă, acolo unde căzuse Ghiță Oancea. Colectorul rămăsese întins pe pământ, cu fața în sus, cu degetele ambelor mâini înfipte în pieptul în-sângerat. Calul se oprise lângă el și aștepta cu botul întins, mângâindu-i obrazul cu răsuflarea caldă și repezită. Sile se lăsă într'un genunchi și-l ridică pe Ghiță Oancea cu capul pe celălalt.

— Ghiță! strigă el îngrozit.

Prin întuneric, ochii de tăciune ai colectorului străluciră cu toată puterea vieții.

— Ah, câinele! gemu el.

Capul i se aplecă apoi într'o parte. Mâinile-i strângeau cu mai multă în-cordare pieptii hainei. O clipă, Sile rămase încurcat, cu capul lui Ghiță pe genunchi, cu ochii îndreptați spre sat. Din spatele lor, dinspre pădure, se auzea foșnetul frunzarului mort, plin de tristețe și taină. Sile tresări; se hotărîse repede. Il apucă pe Ghiță de subsuori și se ridică cu el în picioare, ca într'o îmbrățișare. Il urcă cu greutate, de-alatul, pe calul său. Incălecă și el și-l cuprinse din nou în brațe. Petrecu apoi mâinile colectorului pe după gâtul său și zise:

— Ține-te bine, Ghiță!

Când simți înceștarea desnădăjdută a mâinilor lui Ghiță, Sile îl strânse la piept și împintenă calul. Goana începu acum și mai turbată. Calul pe care alergau ei simțise îndemnul luptei care se dădea pe viață și pe moarte. Și cu toată această grea povară, totuși, parcă sbura. Celălalt cal, pe care călărise Ghiță, venea în urmă nechezând, cu picioarele încurcate în pana frâului târit pe jos.

Intrară în sat în aceeași fugă. Ghiță Oancea auzi lătratul întărit al câinilor și-și lăsă capul pe umărul lui Sile, murmurând:

...du-mă la Ioana, Sile!

Sile se lăsă într'o parte cu toată greutatea corpului și calul coti pe-o altă uliță, în aceeași fugă. O singură casă mai avea, la ceasul acela, lumină în ferești. Era casa Ioanei. „Il aștepta“, gândi cu durere Sile. Opri cu mare greutate calul, în poarta ei. Izbi cu piciorul poarta și intră în curte, călare, în pasul calului. După el năvăli și al doilea cal, slobod, fără curelele frâului pe care le rupsese în picioare, undeva, în urmă. Sile opri calul lângă prispă, în fața geamului luminat și strigă:

— Ioană... Ioană !

Femea apăru în prag speriată.

— Ia-l Ioană, murmură Sile și-l întinse pe Ghiță, ușor, în brațele-i desfăcute.

— Ghiță ! țipă Ioana... Ghiță ! și dădu în plâns.

— Hai, du-l în casă, o zori Sile. Trimit acuma doctorul...

Suspînând, Ioana îl îmbrățișă pe Ghiță, așa cum îl îmbrățișase la plecare, în tindă, și-l târi în casă. Il întinse pe pat. Colectorul avea pieptul năclăit de sânge, fața galbenă, ochii închiși. Capul i se rostogolise fără putere, într'o parte. Când îl văzu la lumină, Ioana izbucni într'un plâns sguditor și se prăbuși peste dănsul.

— Ghiță... Ghiță !

Dar se opri. Ii simțise răsuflarea caldă în obraz. Il desbracă grăbită de haină, îi descheie pieptarul din blană de miel, și-i sfășie cămașa. În piept, deasupra inimei, Ghiță avea o găurică în care sângele încă mai mustea. Vederile Ioanei se încețoșară din nou și mâinile-i tremurau. Plângea iar. Dintr'o ladă scoase un ștergar mare de borangic, îl înmuie la un capăt în apă, și-i spală rana. Apoi, înfășură tot pieptul lui Ghiță cu acelaș ștergar, petrecându-l pe dedesubt, de mai multe ori... i se păru că răsuflă mai regulat acum. Și într'adevăr, îi zări ochii de tăciune, mari și blânzi, deschiși ca niște izvoare vii de lumină. Iși șterse grăbită lacrimile și-i apucă tâmplele între palmele care-i tremurau.

— Ghiță, șopti ea încrezătoare, fericită.

— Vezi... tot am venit... murmură cu întrerupere Ghiță și zâmbi.

Ioana se repezi să-i sărute buzele arse de durere, dar se opri. Ele începură să i se miște din nou într'un mumur și mai stins :

— Bobeică a fost... el a tras... ne-a distrus fericirea. Ioană... să nu uiți niciodată asta !

Pleoapele îi căzură iarăși peste ochii aprinși de ură... Ioana îi ridică haina și se așeză alături de el, pe pat. Ii mângâie fruntea, părul negru și aspru, fața. În sufletul ei începuse să licărească ușor flacăra speranței. Parcă și inima din piept își mai liniștise bătăile. Dar în aceeași clipă, mâna vărâtă în buzunarul hainei dădu peste câțiva din mieji de nucă dăruiți de ea. Când îi scoase la lumină, încremeni cu ochii la ei, și deodată o podidiră iarăși lacrimile...

...În timpul acesta Sile colindase în goana calului satul întreg. În drum spre postul de miliție, anunță medicul, îndrumă apoi milițienii acasă la Bobeică, îl sculă pe Ene Grosu, pe moș Vanghele, pe Gheorghe Bordei și alergă și el tot spre capătul satului. Zarva ce-o făcuse trezise și alți oameni și toți, de pe toate ulițele, în larma căinilor speriați, strigând, se îndreptară spre casa lui Bobeică...

★

La Bobeică, milițienii găsiră porțile deschise, bălăbănindu-se încă. În mijlocul bătăturii, era oprită căruța cu care chiaburul fusese la „hanul hoților“. Un cal se mai sbătea încă în hamuri, speriat de-atâta goană. Pe cel de-al doilea, scos de lângă oiște, îl înșeua alături cineva. Unul dintre milițieni sări și apucă frâul calului, punându-i în acelaș timp, celuilalt, arma în piept, cercetându-i fața. Când îl recunoscu, vorbi :

— Ii pregăteai calul, ai... s'o șteargă ?!

Era Florică, ginerele chiaburului. Milițianul îl conduse cu arma în coastă, până mai într'o parte, în mijlocul țaranilor care veneau mereu.

Ceilalți doi milițieni se opriră, împreună cu Ene Grosu, cu Vanghele Cristu și Gheorghe Bordei în fața ușii încuiate. Unul dintre ei, ridică arma și sdrobi încuietoearea dintr'o singură lovitură. Dar ușa nu cedă ; era zăvorâtă pe dinăuntru. Atunci se opinti cu umărul în ea Gheorghe Bordei. Scoasă din balamale, ușa scăpă de sub zăvor și căzu pe lat, în tindă, făcând un sgomot asurzii-

tor. Cel de al doilea milițian aprinse lampa electrică și conul de lumină izbucni până în fundul încăperii. Acolo, aplecat asupra vetrei, îl aflară pe Bobeică. Săpa. Alături de groapa începută, avea pregătită carabina. Când chiaburul întinse mâna spre ea, primul dintre milițieni trase pe deasupra, somându-l. Bobeică se ridică în picioare cu mâinile în sus și privirile plecate spre groapă. Chiaburul purta aceeaș subă, descheiată, de sub care se vedeau aceleași haine jerpelite. Fața i se îngălbenise și mai mult, ochii îi străluceau de ură, sprânceana stângă i se sbătea pe loc, ca o vână. Gheorghe Bordei nu se putu stăpâni și-i repezi un pumn în piept, lipindu-l de zid. Tinda se umplu de oameni. Din camera din dreapta, femeile celor prinși țipau de frică și băteau cu pumnii în ușa încuiată. Un milițian deschise ușa și le liniști, arătându-le arma. Celălalt, ridică carabina lui Bobeică și-l înghesui pe chiabur într'un colț.

— Ce făceai, aicea ? îl întrebă el.

Chiaburul tăcea.

Vanghele Cristu, Ene și Gheorghe Bordei, controlară și restul încăperilor. Se întoarseră cu o lampă aprinsă, pe care o puseră jos, pe pământ. Atunci, pătrunse printre țărani și Sile și-l apucă pe secretar de umeri :

— Tovarășe Ene, ascunzătoarea o are sub șopron... de-acolo a ieșit cu căruța.

Secretarul cu Gheorghe Bordei, State Pițigoi și alți câțiva țărani, ieșiră să caute ascunzătoarea de sub șopron.

Înăuntru rămase Vanghele Cristu cu milițienii și ceilalți.

— Ia casmau, Sile, îi spuse el lui fiu-său. Sapă.

Sile se aplecă și ridică casmau. Când o înfipse în vatră, Bobeică se repezi să-l oprească, strigând :

— Să nu-mi strici casa, mă... auzi ?!

Dar mâna milițianului îl apucă repede de guler și-l împinse în fața celui-alt milițian. Când îl trecu printre oameni, aceștia izbucniră înghiontindu-l.

— Ucigașule... la spânzurătoare !

Milițienii prinseră mâinile lui Bobeică în cătușe și-i făcură vânt în camera unde erau ținute femeile.

Vanghele Cristu se întoarse spre Sile și zise :

— Sapă, Sile !

După două rânduri de casma, Sile descoperi un rând de cărămizi așezate ca pe vatră. Le ridică sub privirile uimite ale țăranilor, rânduindu-le alătura. Sub ele, găsi o ulcică de lut, legată strâns la gură cu o cârpă. O ridică și-i rupse legătura. Din ea, sclipiră galben, nenumărate monezi de aur. Țăranii începură să fiuere de uimire :

— Tt ! !... Tt ! !... Tt ! !

— Iată-al dracului !

— Păi ce crezi, se pregătea să fugă.

— Astea le are dinainte de stabilizarea din '47...

Sile întinse ulcica milițianului și se apucă din nou să sape ceva mai într'o parte, unde-i arătase bătrânul. Acolo, pământul sunase sub loviturile toaigului, a gof. În groapa făcută, Sile dădu de un capac de lemn. Se aplecă și-l trase. În față, le apăru gura întunecată a unei gropi.

— E-te-te ! făcu Vanghele Cristu, minunându-se. Apoi ieși în prag și strigă :
— Ene, mă Ene, mă !

Bătrânul se întoarse cu secretarul de braț și-l conduse în fața gropii.

— Uite-i ascunzătoarea, Ene... zise el.

Ene Grosu rămase o clipă mirat, cu ochii la groapa de bucate.

— Asta-i a doua... murmură el. Am găsit și noi una, sub șopron, în cuptorul de pâine... Intră acuma State Pițigoi în ea.

— Ce vorbești?! — izbucni bătrânul.

Tăcură apoi. Adunați în jurul gropii, toți — cu țărani la un loc — priveau neîncrezători întunecimea din fund. Ene Grosu îngenunche și-și vârî mâna în ea până la umăr. Milițianul aprinse lampa de buzunar și-i îndreptă ochiul de lumină pe gura gropii. Jos, apăru un prag de pământ galben cu marginea teșită.

— Intri, Sile? întrebă Vanghele.

— Intru, răspunse celălalt.

Sile se chirci lângă groapă, se sprijini în mâini de marginile ei și-și lăsă picioarele în gol. Apoi întinse mâinile în sus și-și dădu drumul. Alunecă. Din pământ i se auzi strigătul speriat, înăbușit de boltirea gropii:

— A-ă-ă-ă!...

—?!

Ene Grosu, milițianul și țărani încremeniră. Groapa era învăluită din nou în întuneric. Vanghele Cristu îngenunche și strigă:

— Sile... mă Sile, mă!

Bătrânul apropie apoi lampa și mai mult de gura gropii. Lumina lanternei din mâna milițianului bătu scurt în jos, spre pragul de pământ. Curând, apărură mâinile și apoi capul lui Sile care se târa în sus.

— Ce e, mă? îl întrebă Ene, nerăbdător.

Sile se opri și-și săltă fața spre ei, în lumină. Răsuflă ușurat și mormăi:

— ...dumnezeii lui de chiabur! Parcă-i fântână, bre!

Cei de-afară izbucniră într'un râs umbrit de îngrijorare.

— Dați-mi lumină, ceru Sile.

Milițianul îi întinse lanterna lui. Sile o îndreptă în jos, spre dreapta. De sub dânsul, intrarea în groapă o lua într'o parte, pe câteva trepte de pământ sfărâmate. În bătaia luminii, se vedea bine fundul gropii. Până acolo alunecase. Il mai înjură odată pe Bobeică și-și dădu iarăși drumul. Când se opri, se ridică și-și purtă lumina pe pereții hrubei, uscați, ca de lut ars. Lângă dânsul, era o stivă de cincisprezece-douăzeci de saci. Scoase briceagul și spintecă pânza unuia. Erau cu grâu. Pleacă mai departe. Groapa se lungea mereu spre dreapta, ca un tunel. De aici în coșo, sacii erau așezați în două rânduri, deoparte și de alta. Răsuci lama briceagului în burta unuia și întinse mâna. Porumb. Luă câteva boabe între dinți și le sparse. „Vechi, cugetă Sile, de doi-trei ani...” Tot așa descoperi și sacii cu fasole și orz.

Când să plece mai departe, încreneni. În fața lui, ascunsă de stivele de saci, licărea o altă luminiță. Stinse lanterna și se lipi de perete, tremurând. Iși simți fața și fruntea scaldate în nădușeală rece. Înaintea lui, lumina aceea se apropia, creștea. Pipăi un timp peretele de pământ ars, căutând ceva de care să se folosească la nevoie. Dar nu mai avu timp. La câțiva pași de dânsul, se oprise un om înalt și deșirat, cu-un felinar micuț în mână. Avea fața și hainele, mâinile, mânjite de tuningine. Sile aprinse scurt lanterna și ridică pumnul. Celălalt se răsuci dintr'odată, îngrozit.

— Ptiu! — izbucni Sile. Apoi adăugă: — Matala erai, nene State?... Pe unde ai intrat?

Abia acum începu State Pițigoi să tremure. Frica ce-l cuprinsese în prima clipă îl împietrise. Se uita speriat la Sile și nu-i venea să creadă că într'adevăr, el era. Când Sile se porni pe râs, mijlocașul murmură:

— Da' tu pe unde-ai intrat?

— Prin casă, răspunse Sile îngândurat și veni până lângă el.

— Uf! făcu Pițigoi. Odată mi s'au tăiat picioarele... și începu iar să tremure. Apoi adăugă: — Al dracului om, mă! I-a făcut două răsuflări... Eu am intrat prin cuptorul de sub șopron.

— Aha, făcu Sile. Pe-acolo au încărcat căruța.

Cercetară împreună și ultima stivă de saci și se așezară un timp, să mai râsufle. Aerul împuținat, închis și încins, îi obosise repede. Sile stinse lanterna, iar mijlocașul puse felinarul pe pământ, înaintea lor.

— Incoace, are numai grâu, — zise Pițigoi, arătând cu mâna în partea de unde venise... Recoltă de ani de zile!

Sile, însă, tăcea. Se întreba în gând, când săpase Bobeică groapa asta, fără să-l simtă nimeni? Când cărase atâta pământ? Unde?... Iși aminti că acum doi-trei ani își făcuse fântână. „Să știi, cugetă el, că pământul pe care-l căra atunci din curte a fost scos în primul rând de aici!” Sus, deasupra pământului, se azeuă un duduie înfundat, neîntrerupt. Se ridică și zise:

— Hai, c'au venit căruțele... auzi!

... După ce lăsară țărani să încarce bucatele lui Bobeică în șirul de căruțe, sub supravegherea lui Sile, Ene Grosu și Vanghele Cristu plecară spre casa Ioanei, să-l vadă pe Ghiță Oancea. Când ajunseră în poartă, însă, și auziră plânsul femeii, pricepură totul. Intrară în casă cu căciulile în mâini, cu ochii înlăcrimați, cu buzele prinse în tremurul unui suspin nestăpănit.

În fața mortului, zeci și zeci de țărani, femei și tineret, atât cât încăpuseră în tindă și odaie stăteau cu capetele plecate, cu pumnii strânși, jurând parcă cea mai sfântă și cea mai necruțătoare răzbunare.

În zorii zilei, Vanghele Cristu plecă în fruntea unei delegații la raion, să ceară ca un tribunal special să-l judece pe Bobeică în fața poporului din Comana...

Satul întreg îl condusese pe Ghiță Oancea pe ultimul său drum. Dela cimitir, toată mulțimea aceea de popor, bărbați și femei, copii și tineret, oameni din Comana sau trimișii satelor din jur, de-aici, de pe lângă apa Dunării, toți, se întorseseră într-o coloană masivă, umplând ulița de la o margine la alta și înșirându-se lung pe sute și sute de metri, către Căminul Cultural unde avea să se țină judecata. Mergeau tăcuți, îndurerați de moartea lui Ghiță, dar cuprinși în același timp de-o îndârjire și de-o pornire, necunoscute încă. În pașii lor, apăsați, călca însăși viața lor de trudă din trecut și deasemenea, tot în ei, răsuna marșul vieții noi spre care năzuiau și pentru care luptau.

Cerul se păstrase înegurat, acoperit de la o margine la alta de nourii plumburii. Văzduhul mocea a fulgure, coborându-și din ce în ce mai mult plafonul scâmoșat spre vărfurile coloanelor de fum înălțate din hornurile caselor. Satul și împrejurimile erau cuprinse de-o liniște adâncă, de parcă însăși firea împietrise. Ogrăzile și așezările oamenilor rămăseseră pustii. Inima satului bătea acum acolo, în adunarea dela Căminul Cultural.

Cei sosiți se grupau repede în fața fostei cârciumi a lui Bobeică, pe locul unde în zilele de sărbătoare se roteau horele. Oaspeții fuseseră conduși la locul de cinste, pe băncile din primul rând. Unii erau din Poiana, alții din Coțofeni și chiar din Trestieni. Printre ei și'n spatele lor, așezați pe alte rânduri de bănci, stăteau bătrânii și o parte din bărbații din Comana. Restul oamenilor, bărbați mai tineri, femei, copii și tineret, se rânduiseră într-o uriașă potcoavă, înconjurând adunarea ca un zid. Se vorbea în șoptă, cu ochii la cele trei mese din față, îmbrăcate până'n pământ cu pânză roșie.

— Tot nu v'ați lăsat, moș Vanghele?! zise unul dintre oaspeți. De-atuncea-l știu pe Bobeică, de când cu cotele, când l-ai înfruntat la baza de recepție...

Bătrânul își întoarse privirile întristate spre cel care vorbise. Era al lui Gogoasă din Poiana. Răspunse abătut:

— E ucigaș, d'aia îl judecăm. Apoi adăugă: Și-a călcat și legile, toate legile noastre. Trebuie să dea socoteală pentru tot ce-a suferit satul ăsta din

partea lui, în trecut și acuma... pentru crimă. Vanghele Cristu tăcu un timp, uitându-se drept în ochii celui lalt. De sub căciula cu taler în fund, la tâmple, i se vedea părul mărunț și sur, ca un praf de sare. Obrazul îi era proaspăt bărbierit, mustața dichisită, cojocul încheiat până sus, sub bărbie. Avea însă, privirile întunecate și adânci, tulburate parcă de -o răscolire de gânduri. Vorbi : — Așa ceva nu s'a mai pomenit... După ce-a nesocotit legea cu cotele, după ce-a speculat cerealele sus-trase, a mai avut curajul să facă și crima... nelegiuirea asta, a fost ca un cuțit pe care ni l-a vârit drept în inimă... D'aia am chemat tribunalul în sat... Aicea, unde-a ucis, unde-a furat și-a jecmănit o viață întreagă, aicea, am vrut să fie judecat... în fața noastră... să punem noi mărturie împotriva lui, pentru că noi îl cunoaștem...

Pe obrajii țaranului din Poiana, mușchii tremurau sub piele încordați ca sârmele. Iși scoase mâna din buzunarul cojocului sărăcăcios pe care-l purta și-o opri pe pieptul bătrânului, șoptind :

— La voi și prin alte părți, pe unde se aude c'a mai fost cu judecată în sat, oamenii sunt mai hotărâți... La noi, nu este încă chiar așa... da' lasă ! Am să mă întorc și-am să povestesc tot ce-am văzut aicea... să știi !

Deodată, cei din jurul lor se ridicară în picioare. În fața adunării apăruse completul de judecată. Se ridicară și ei. În liniștea ce se făcuse, judecătorul luase loc la masa din mijloc. Alături de el, într'o parte și alta, se așezară doi dintre cetățenii satului. În dreapta, sta Ioana-văduva, cernită, cu obrajii galbeni și trași, cu cearcăne vineții în jurul ochilor umflați de plâns, cu băsmăluța neagră înodată ușor sub bărbie... iar în dreapta, State Pițigoi, deșirat, cu fața uscățivă și prelungă, cu ochii fulgerând. Spre masa din dreapta, înaintă un om cu înfățișare de muncitor dela oraș, iar spre cea din stânga, grefierul, cu o geantă și câteva dosare sub braț. După ce se așezară toți cei dela mese, se așezară și cei din rândurile adunării.

Ochii tuturor țaranilor erau îndreptați cu încredere spre judecători. Nu mai scotea nimeni nici o șoaptă măcar. Bărbații încremeniseră cu privirile arzând, îngândurați, iar o parte din femei, cu'n colț dela basma în gură. Ceeace niciodată nu-și închipuiseră, măcar, se petrecea acum. Până astăzi, Bobeică nu fusese decât un om care putea să judece pe alții, chiar pe ei toți la un loc și nicidecum să fie judecat de sat.

— I-a venit și lui ceasul judecății ! șopti o bătrână din mijlocul adunării. L'au ajuns blestemele noastre... o să plătească el și pentru taică-său... pentru tot.

Vanghele Cristu nu se mai așezase iar, ca toți ceilalți. Se întoarse spre-al lui Gogoasă din Poiana și spuse :

— Mă duc... trebuie să depun mărturie împotriva lui...

Bătrânul porni șchiopătând, ocoli mesele și trecu prin zidul oamenilor, dincolo. După el, mai porniră câțiva ridicați din adunare, de aicea, din Comana, sau de prin alte părți. Tot șirul acesta al martorilor în frunte cu Vanghele Cristu, intră în sala Căminului Cultural. Rânduiala judecății cerea ca ei să fie feriți de mersul desbaterilor.

După aceea, zidul oamenilor se despica din nou. Pe cărăruia deschisă, înaintă Bobeică, împins dela spate de un milițian.

Chiaburul se opri în fața judecătorilor, cuprins de dispreț și ură, cu fruntea ridicată. Avea mâinile prinse în cătușe, întinse înainte, iar pe umeri, aruncată, șuba de postav albastru. Pe fața-i gălbejită și trasă, pe tâmple, nu-i tresărea niciun mușchi. Ochii-i mici și negri scăpărau. De sub gulerul mare și lat, negru, din blană mișoasă de berbec, postavul șubei cădea prelung și drept, până la glesne. Bobeică îi înfruntă pe judecători zâmbind în derădere. Parc'ar fi spus : „Voi n'aveți dreptul să mă judecați ! Numai eu pot judeca pe oricare dintre voi, deaicea, pentru că sunt bogat și am judecat și altădată pe alții“... Se răsuci apoi, din mijloc, spre adunare și o privi întunecat, cu o uitătură de lup.

— Aăă-ăăă-ăăă ! murmură adunarea, pornită. Criminalule !

- Până acum se milogea, câinele! strigă o voce.
- Las'să înceapă judecata c'o să-i treacă lui pofta de...
- Zicea că n'are, da' trei rânduri de coteș am dus dela el!
- L-a înebunit reforma... auzi? Și eu l-am văzut întins peste hârtii...
- La moarte!

Tăcură, dintr'odată. La masa din față, judecătorul se ridicase în picioare cu un vraf de hârtii în mână. Inghiontit de milițian, Bobeică se întoarse spre judecător și așteptă, cuprins de aceeași semeție deșănțată. Când totul se liniști, judecătorul se așeză din nou și-i făcu semn lui Bobeică să se apropie. La câțiva pași de masă, chiaburul se opri. Iși mută privirile întunecate de la Ioana-văduva la State Pișgoi și incremeni. O umbră de îndoială, de desnădejde, îi cuprinsese sufletul. Tresări. Iși ridică fruntea și răspunse la întrebarea judecătorului, scurt, cu gura pe jumătate:

— ...Nae Bobeică!

Acesta îi era numele.

— Niculae, zis Nae... îl corectă judecătorul cu ochii spre grefierul care scria la masa din stânga.

Chiaburul tăcea. El nu se temea de asta. Fusese la alte zeci și zeci de judecăți, unde înfruntase pe toți acei care îndrăzniseră să se ridice împotriva lui, cerând apărarea legii. Dar și legea și oamenii ei se plecaseră atunci în fața lui Bobeică.

— Avera?

Bobeică se răsuci spre adunare, supărat c'a îndrăznit să-l judece pe el, om cuprins și păstrător. Și-i închipuia pe toți cei de dincolo de el, pe-un talger de balanță... iar pe sine, singur, pe celălalt talger... balanța va bate cu siguranță spre greutatea lui.

— Pământ, treizeci și opt de hectare... răspunse Bobeică. Moara mi-au luat-o din '48, comuniștii... cârciuma n'a mai mers de mult, acuma n'o mai am... cazan de țuică, batoză și vapor... Aminti apoi și de toate celelalte și sfârși, filosofând: — Am muncit, d'ăia am avut!

— Toate-s de pe pielea noastră! strigă un bărbat.

— Le-a furat, tovarășe judecător... adăugă o femeie. A jefuit ca'n codru!

Judecătorul ridică mâna și făcu din nou liniște. Cei din adunare tăcură, dar se foiau nerăbdători pe locuri, înjurând sau blestemându-l pe Bobeică printre dinți.

Atunci zidul oamenilor din fața lui Bobeică se deschise. Înăuntru potcoavei formată de mulțime, pătrunsese un grup de șapte-opt inși, înghesuți într'un colț de Sile. Erau chiaburii satului: Ile Țigău, Florică — ginerile lui Bobeică, Petrache și alții.

— Să nu vă mișcați, de-aicea, că vă cotonogesc! scrâșni Sile. Apoi ridică degetul în fața lor, amenințător: — Băgați la cap... pentru orice nelegiuire la fel o să vă judecăm...

Chiaburii nici nu mai răsufiau. Incremeniseră cu ochii la masa de judecată, gânditori. Ei priceuseră dintr'odată că pentru Bobeică nu mai era nici o scăpare.

Sile se strecură din nou printre oameni, și fugi și el în sala Căminului Cultural. Privirile țăranilor se întorceau, din timp în timp, și către grupul chiaburilor aduși să asiste la proces. Pe Bobeică îl judecau acuma, dar aceștia rămâneau în sat, îndârjiți și mai mult în aceeaș luptă. Știau cu siguranță că se vor înfrunta din nou, cu toții, până la capăt. Dar tot așa de siguri erau de faptul că îi vor răpune și pe ei, cum îl răpuneau în clipa asta pe Bobeică.

Bobeică a răspuns apoi și la celelalte întrebări. Se pricepea să răspundă. În trecut, în fiecare an se judeca cu câte trei-patru inși din adunarea asta. În toată viața lui n'a pierdut nici măcar un singur proces... niciunul! Atuncea, când cu pământurile din „obște“ a câștigat procesul dela prima înfățișare... pe opt sărăn-

toci, dintr'odată, i-a înfundat... în cap cu șontorogul ăsta de Vanghele Cristu. Tresări din nou. Dela masa din față se auzea răspicat cuvântul de acuzare...

— ... fiind surprins la punctul denumit „hanul hoților“ noaptea, pe când specula cerealele sustrase de la colectare, inculpatul, Niculae zis Nae Bobeică, a ucis cu un foc de armă pe colectorul satului Comana, Ghiță Oancea...

Ioana-văduva își strânse cu putere buzele care-i tremurau, înăbușindu-și plânsul. Își puse apoi pumnii strânși pe masă și-și îndreptă săgețile de foc ale privirilor aprinse de ură, spre Bobeică.

— ...a sabotat colectările, continuă judecătorul cu ochii în hârtii — deși avea ascunse mari cantități de cereale, cu care și-ar fi putut achita de trei ori cotele...

Bobeică sta nemișcat, ascultând cu atenție. În minte își pregătea grăbit răspunsurile... Ce, de crimă? Nu e el vinovat! Trebuia să se apere! Ghiță Oancea sărise la el... și dreptul de a se apăra când este atacat nu i-l poate șterge nici legea comuniștilor... Cu cotele? Asta e altceva... A dat o parte... restul? avea de gând să-l ducă zilele astea... dar dacă i-a luat tot, ce să mai ducă?... Carabina? A găsit-o... Știa el cum să le întoarcă pe toate, tot împotriva legii de acum. Dar în spatele lui, satul întreg stătea cu sufletul la gură, să vadă dacă într'adevăr, actele de judecată cuprind tot ce-a făcut chiaburul, înainte sau în vremea din urmă, a puterii populare. Acolo, în hârtii, trebuia să rămână scris, tot, tot. Să se știe de oricine, cum a ucis, cum i-a supt și cum i-a jecmănit Bobeică... cum i-a furat și înșelat... cum a căutat el să lovească în puterea și legile muncitorilor și țăranilor... în viața nouă de astăzi. Da, în actul de acuzare erau trecute toate... așa cum le trăise satul întreg, an de an. Cuvintele judecătorului îi purta cu încetul înapoi, la viața amară pe care au dus-o în trecut și apoi, săreau deodată la imaginea minunată a vieții care va fi, la a cărei temelie Bobeică săpase pe ascuns.

— ... din cerealele ascunse în pământ, scria mai departe actul de acuzare, inculpatul căra căruțe întregi la punctul numit „hanul hoților“ și le dădea pe mâna speculantului Ștefan Lupu zis Fane Geambașu — cu care avea legături și dela care a primit sume însemnate de bani sustrași circulației financiare...

— Praful s'a ales de banii lui... l-a lovit reforma...

— De pe spinarea muncitorilor dela oraș îi adunase!

— Păi, ce crezi!?

Prins în rândurile oamenilor care formau zidul din dreapta, Ene Grosu urmărea cu privirea fețele celor de pe bănci și de pe cealaltă latură a potcoavei. Zări în față pe Sanda lui Matei, cu copilul la piept, cu ochii îndreptați spre masa celor care judecau în numele vieții noi. Alături de ea, Ilie Dragnea, cel căruia îi ridicase Popa căldarea din vatră, încremenise cu bărbia în pumni, întors către Bobeică. „Trebuia să plătești odată pentru toate câte-ai făcut!“ — păreau a-i spune privirile. Dincolo de Sanda, al lu' Gogoasă din Poiana își încleștase degetele de genunchi și se uita, când la State Pițigoi și Ioana-văduva, care vor hotărî pedeapsa chiaburului în numele poporului strâns aicea, când la Bobeică. Secretarul își mută privirile pe-al doilea rând, pe-al treilea, și tot așa până ce trecu sub priviri toată adunarea. Vedeau numai fețe brăzdate, împietrite în hotărîre, ochi scăpărând și pumnii ca de piatră, strânși. Intre oamenii celorlalte rânduri, de pe latura dimpotrivă, îl descoperi și pe Georgehe Bordei. Președintele comitetului de inițiativă al întovărășirilor stătea în picioare, înalt și puternic, masiv, de parcă era dăltuit în stâncă negricioasă. Lângă el, cu fața întunecată și privirile pierdute, sta Năstase Vlad. „Acum o să-și croiască drumul cum o vrea“ — gândi Ene Grosu despre fostul președinte. „E în puterea lui să-și hotărască singur soarta...“

— ...inculpatul Niculae, zis Nae Bobeică, — răsunau mai departe cuvintele judecătorului, a ascuns din cerealele supuse colectării și la chiaburii de prin satele din jur... În cârdășie cu fostul agent fiscal Marin Popa, a căutat să fure statul de

zeci și zeci de mii de lei vechi, achitând în mod ilegal impozitul pe un an întreg în ajunul reformei bănești...

— Să plătească din nou... strigă un țăran.

— Aha, s'a lins pe bot și Popa...

— Și p'ăsta trebuia să-l judecăm !

Judecătorul îi liniști cu mâna întinsă și continuă :

— ...În casa inculpatului s'a găsit ascunsă o armă de război Z.B. cu țeava retezată și un mare număr de monede de aur... fapte care sunt împotriva legii și pedepsite de ea...

La sfârșit, judecătorul se așeză și șușoti un timp cu State Pițigoi și Ioana-văduva, întorcându-se pe rând, spre dâșii. Apoi făcu semn grefierului și-i strigă :

— Să se introducă martorii !

Grefierul dela masa din stânga se ridică și-și răsfoi grăbit dosarul. Se opri asupra unei file, citi și strigă, întors către ușa Căminului Cultural :

— „Vanghele Vasile !

Toți cei din față își întoarseră capetele într'acolo. Sile apăru în pragul fostei cârciumi a lui Bobeică, coborî și pătrunse prin zidul oamenilor înăuntru adunării. Bobeică tresări... Sile se oprise ceva mai într'o parte, întors și către cei dela masă și către țărani. Pentru o clipă privirile ochilor săi se încrucisară cu ale Ioanei, scăpărând. „Să-l judeci fără milă, Ioană !“ — păreau a spune ele. Judecătorul îl întrebă de nume și vârstă, de avere; răspunse scurt și repede. Apoi, începu desfășurarea procesului :

— De când l-ai cunoscut pe fostul colector, pe Ghiță Oancea ?

— De când sunt, tovarășe judecător ! L-am pomenit pe lume pândar și slugă la Bobeică și până acuma, în '45, numai așa a dus-o... și el și taică-său, care tot din cauza ăstuia a murit... Să mai spun cum și-a bătut joc de viața lor, că nici mâncare și nici îmbrăcăminte nu le-a dat după înțelegere ?... asta o știe satul întreg, și uite, e aicea !... Nici carte n'a putut Ghiță învăța, tot din cauza lui... și-l arată pe Bobeică.

Sile vorbea repezit, grăbindu-se, de parcă se temea că n'are timp să spună toate câte sunt de spus despre Bobeică. Își întorcea fața-i întunecată când la masa judecătorilor, când înspre țărani, pe care din priviri îi chema în ajutor, să-i întărească mărturia.

La început, Bobeică încercase să fie nepăsător. Curând, însă, chipul i se înegri treptat, se încruntă și porni să pufnească pe nas, ca un motan. Nu era de glumit ; cele ce desvăluia Sile îl apăsau și mai mult, îi măreau vinovăția...

— ...eu sunt acuma colector în sat în locul lui Ghiță Oancea, tovarășe judecător, vorbea Sile, și știu... Bobeică n'a vrut să țină seamă că este o lege pentru colectări... De câte ori se ducea Ghiță să-l pornească cu cotele, începea să se milogească... zicea că n'are de unde da... La dosar se găsește o declarație mincinoasă pe care pîrătul a dat-o lui Ghiță Oancea. În ea scrie că nu mai are nici un bob de grâu sau de porumb... Dar la percheziție s'au găsit de trei ori mai multe cereale... Eu am intrat în groapa de bucate în care le ascunsese, eu le-am scos și tot eu le-am dus la baza de recepție. Eu cu tovarășul Pițigoi... uite-l că-i aicea, în dreapta dumneavoastră... A avut de unde da, dar a nesocotit legea... a vrut să lovească în puterea noastră, să lase muncitorii dela orașe fără pâine...

— Cum s'au petrecut lucrurile în seara crimei, întrebă judecătorul. Erați împreună, nu ?

— Impreună, cu Ghiță Oancea, tovarășe judecător... am stat la pândă nopți în șir lângă ograda lui Bobeică, până ce l-am prins c'a ieșit cu căruța plină și-a fugit spre „hanul hoților“. Am încălecat cai și-am luat-o după el. Acolo...

Și Sile povesti la fel de repede, tot, tot, așa cum se întâmplase...

Urmă apoi, al doilea martor. Era un băețandru de șaptesprezece-optsprezece

ani, îmbrăcat într'un paltonaş strămt și scurt, cu coatele și piepții roși până la urzeala stofei. Se opri în fața adunării, speriat, întors spre cei dela masă.

— Eu n'am făcut nimica, tovarășe judecător ! izbucni el.

— Dar nu ești dumneata inculpatul, căută să-l liniștească judecătorul... El este ! și-l arătă pe Bobeică... Dumneata să spui numai ce știi despre el...

— Spun, grăbi băețandru cu tremur în gals.

— Cum te cheamă ?

— Gică...

— Gică... repetă judecătorul cu blândețe. Așa... Gică și mai cum ?

— Guruț... sări repede băețandru.

— Gică Guruț... repetă judecătorul cu ochii la grefier. Și unde-ai lucrat ?

— Pe mașină, la Fane Geambașu... acuma e închis...

Judecătorul ridică o mână spre Bobeică și întrebă :

— Pe dumnealui îl cunoști ?

Băețandru încrămeni cu ochii la chiabur. Bobeică îl privea cu ciudă, încruntat și îmbufnat, muștrându-l pe mutește. „Nu mă cunoști !“ îi porunca privirea lui. Câțiva dintre țărani se ridicară de pe bănci ca să vadă și să audă tot.

— Il cunosc, sigur că-l cunosc ! răspuse Gică. El îi aducea grâu lu' don' Fane, sus, la „hanul hoților“... Da' nu știu cum îl cheamă !

— Lasă că știm noi ! se auzi o voce.

— Eu nu-l cunosc ! sări Bobeică. Nu l-am văzut niciodată !

— Nici nu e nevoie, interveni judecătorul. Martor, poți să pleci !

Băețandru se întoarse și intră în rândurile oamenilor, răsufflând ușurat. Judecătorul vorbi ceva cu Ioana-văduva, aplecându-se la urechea ei, și apoi răsfoi un timp dosarul din fața sa. Cu mâna înghețată, grefierul dela masa din stânga scria în hârtiile ce-l învinovăteau pe Bobeică despre mărturia lui Gică Guruț. Copilul din brațele Sandei lui Matei scânci de frig, întrerupt de legănare. Adunarea deveni nerăbdătoare. Începuse să se vorbească, să se murmure, să se strige cu ură la Bobeică, amenințându-l cu pumnul strâns. Cerul se înegurase și mai mult. Pute-rea luminii scăzuse. Din când în când, câte un fulg de zăpadă plutea stingher în văzduh, prevestind ninsoare lungă și liniștită.

Dela masa din dreapta, cel cu înfățișarea de muncitor, făcu semn judecătorului să-i dea drumul. Fu chemat al treilea martor. Acesta se opri numai la câțiva pași de Bobeică și-l măsură cu privirile îndelung, de sus în jos. Martorul era străin de sat. În spatele lui, țărani se întrebau unii pe alții despre el... Judecătorul îi luă jurământul și numele. Apoi îl întrebă :

— Ocupația dumneavoastră ?

— Plugar... răspuse celălalt, cu o voce groasă și sigură. Adăugă : — Țăran sărac... Din noaptea reformei bănești, sunt președinte al Sfatului Popular din comuna Trestieni...

Bobeică se uită încurcat la străin, cuprins de-o teamă ascunsă, nemărturisită nici sieși. „Cine știe cu ce-o mai veni și ăsta ?“ — gândi el.

— De ce-ai cerut dumneata să depui ca martor împotriva inculpatului ? întrebă judecătorul pe președintele din Trestieni.

— Tovarășe judecător, începu martorul... din vina fostului președinte al sfatului popular din Trestieni, șase dintre chiaburii din sat fuseseră trecuți în rândul mijlocașilor... printre acești chiaburi era și Dobre Diacu...

Bobeică tresări. Pe deasupra țăranilor așezați pe bănci, privirile lui Ene Grosu și ale lui Gheorghe Bordei se întâlniră pline de subînțeles.

— Vasăzică la voi era și mai și... strigă un țăran din primele rânduri.

— ...la percheziția pe care sfatul popular a făcut-o lui Dobre Diacu, am găsit în magazia chiaburului și grâu străin... după declarația acestuia, pe care am depus-o la dosar, se vede că cincisprezece saci de grâu erau ai numitului Nae

Bobeică... adică ai dumnealui, după cum se vede... și-l arată pe Bobeică. Până astăzi nu l-am cunoscut... dar am auzit de el...

Bobeică devenise galben ca ceara și moale ca o cârpă. Ii tremurau genunchii acoperiți de șubă și mâinile în lanțuri. Intre dinți își prinsese câțiva dintre perii mustății afumate și-i rețea pe rând, cu ciudă.

— Atâta am avut de spus, termină președintele sfatului din Trestieni și se retrase.

Ultimul dintre martori fu Vanghele Cristu. Bătrânul ieși din sala căminului cultural, cu ochii pe sus, înaintă schiopătând, trecând printre oameni ca printr'un gard viu ce i se desfăcea înaintea-i.

— Să spui și de pământurile din *obște*, moș Vanghele! — îi șopti cineva.

— ...și de procesele în care ne băga!

— ...și de cârciumă!

— ...și de foametea de pe timpul secetei!

Vanghele Cristu dădu grăbit din cap și înaintă cu semeție până'n fața meselor îmbrăcate cu pânză roșie. Se opri, se răsuci spre Bobeică și încremeni cu privirile aprinse de ură înfipte în ochii lui. Cei din bănci se ridicară în picioare cu ochii la el. Se îngrămădiră apoi spre primele rânduri, îndesindu-le. Cele două ziduri de oameni care formau laturile potcoavei, se lungiră și se uniră în spatele meselor, cuprinzând întreaga adunare într'un cerc bine legat, ca de fier.

Bătrânul se întoarse apoi spre masa judecății. Cu mâna stângă se sprijini în toiaș, iar cu dreapta își scoase căciula cu taler bătrânesc în fund, descoperindu-și părul sur. Salută pe judecător, plecându-se, și așteptă. La cererea judecătorului, își spuse numele, vârsta, averea și toate celelalte date la început.

— Jură! îl îndemnă judecătorul.

— Jur, grăi bătrânul apăsător... și pe Dumnezeu dacă e nevoie!

Fața judecătorului fu luminată o clipă de un zâmbet fugar.

— Nu așa... îl îndreptă el. Zi, ca mine!

În timp ce Vanghele Cristu repeta cuvânt după cuvânt spusele judecătorului, Bobeică se uita speriat la mulțimea oamenilor din jur care se îngrămădea tot mai mult spre mese. Chiaburul simțise că de-acuma totul e pierdut. Pe față și în priviri îi plutea un sentiment nedeslușit de desnădejde. Se strânse și mai bine în șubă și devenise mic, cum niciodată nu se simțise în trecut. Îl cuprinsese pe neașteptate frigul. Căută să-și ridice șuba mai sus, săltându-și umerii, pe rând. Cu mâinile încătușate îi apucă apoi marginile pe dedesubt și le petrecu și mai strâns înaintea genunchilor. Ar fi vrut să se ferească de înțepăturile atâtor priviri, dar n'avea cum...

— Vorbesc în numele satului întreg... încep moș Vanghele. Am așteptat de mult clipa judecății cu el — și-și întinse mâna în care avea căciula, spre chiabur, — dar se vede că clipa asta n'a putut veni decât acum, în anii puterii noastre populare... Păi să vă spun eu cine e pârîtul, tovarășe *judicător*!...

Bătrânul făcu un pas scurt spre masă și rămase un timp cu căciula strânsă la piept, tăcut și gânditor. Bobeică îl privea dintr'o parte, cuprins de ură. Ii scrâșneau dinții de înțeleștarea fălcilor, fața și fruntea i se boțiseră de cute, iar sprânceana stângă i se sbătea pe loc ca un capăt de vână. În jurul lor și al meselor, zidul format din piepturile țărănilor așezați umăr la umăr, pe mai multe rânduri, părea de neclintit, ridicat din piatră. Glasul lui Moș Vanghele se auzea până de parte, în jur, ca un ecou al vremurilor în care stăpânise Bobeică...

— ...așa a fost cu pământurile din *obște*, tovarășe *judicător*... ni le-a luat prin înșelăciune și camătă, prin judecăți nedrepte... Noi cerem, ca după douăzeci de ani, să ni se facă dreptate... vrem, ca legea să le treacă din nou sub stăpânirea noastră... mulți dintre noi au intrat acuma la tractor... unii ne-am înscris și pe lista

colectivului... vrem s'o pornim la viață nouă și cu aceste pământuri, pentru că sunt ale noastre... De față este satul întreg și poate să spună dacă-i așa...

— Așa e! strigară zeci și zeci de glasuri.

— Să se facă dreptate... Bobeică le-a furat!

— Să ne întoarcă și roada după ele!

Judecătorul liniști cu greu adunarea. Zidul oamenilor se mută cu câțiva pași mai înapoi, împingând înlături îngrămădirea satului. Bătrânul tăcu un timp, uitându-se cum scria cel cu înfățișare de muncitor, dela masa din dreapta. Pe Bobeică îl năpădise o sudoare rece, amestecată cu apa fulgilor de zăpadă care-i cădeau pe frunte din ce în ce mai des. Vanghele Cristu reîncepu:

— Noi, toți de-aicea, am dat cote la stat și-am respectat litera legii... el, nu! (Mâna în care avea căciula se îndrepta când înspre țărani, când înspre chiabur.) ...Noi, am plătit impozitul la timp, ajutând prin asta viața care se clădește... el, nu!... Noi am dus prisosul de bucate la cooperativă pentruca așa s'ajungă la orașe, la muncitori, el nu!... S'a înhăitat cu speculanții sau a dosit grâul la alții, de prin alte sate!... Și-a ajuns până la urmă la crimă, împușcând pe colectorul Ghiță Oancea, omul legii și al puterii populare în sat. La el acasă, s'a găsit o armă de foc! Pentru ce o ținea? De cine să se apere?... de noi?... D'apoi noi suntem puterea și legea... și el s'a ridicat împotriva noastră!

Șchiopătând, bătrânul se apropie de masa de judecată și încremeni cu o mână sprijinită în toiag, iar cu cealaltă în care avea căciula, ridicată în sus, a luare aminte. Strigă:

— ...e dușman, tovarășe *judicător!*... Cerem dreptate, după lege!... pentru crimă, în numele satului, cer pentru el, moartea!... Să știe și ăștia, — și mâna bătrânului se îndreptă spre grupul chiaburilor înghesuții de valul oamenilor —, că avem legi care nu iartă dușmănia lor și putere care să le păzească și să-i sdrobească...

Vanghele Cristu se răsuci apoi către Bobeică. Pentru o singură clipă, privirile lor se întâlniră iarăși, scăpărând. Ardeau, deopotrivă, de ură și de răzbunare grea. După asta, bătrânul intră în rândurile țaranilor, acoperindu-se din mers. Bobeică rămase înăuntru adunării, singur, încolțit de zeci și sute de priviri, speriat, ca un șoricel într'o cușcă.

Atunci, zidul oamenilor s'a spart în dreptul meselor și înăuntru pătrunseră câțiva țărani și o femeie cu un copil în brațe. Era Sanda lui Matei. Se opriră în rând, în fața judecății. Cei dela mese își ridicară privirile spre ei, incurcați.

— Vrem să jurăm și noi! vorbi unul dintre bărbați.

— Să depunem mărturie împotriva lui Bobeică... adăugă altul.

— Și eu, tovarășe judecător! — strigă Sanda lui Matei.

Judecătorul făcu semn lui State Pițigoi și Ioanei-văduva, și-și apropiară capetele. Un timp, șușotiră neîntreruși, urmăriți cu interes de privirile țaranilor. După asta, judecătorul se ridică și zise:

— Noi ne-am luminat, tovarășii... nu mai e nevoie! Se întoarse apoi spre cel cu înfățișarea de muncitor dela masa din dreapta și adăugă, apăsând cuvintele: — Tovarășul procuror are cuvântul!

Procurorul se ridică și vorbi scurt, cetind pe rând din legile pe care le călcase Bobeică. Intr'o mână, ținea desfăcută cartea în care erau scrise aceste legi; cu cealaltă, urmărea textul care hotăra pedeapsa chiaburului, sau o îndrepta spre Bobeică, cu degetul întins, țintuindu-l.

Judecătorii se retraseră apoi în sala căminului cultural, să hotărască. În așteptarea sentinței, timpul trecea nespus de greu. Cu mâinile tremurânde, zornăindu-și lanțurile, Bobeică își răsuci o țigară cât degetul de groasă. Își scoase chibritul pe dedesubt, din haina jerpelită și o aprinse la adăpostul șubei. O supse

îndelung, de câteva ori și slobozi fumul încet, suflându-l ca de obicei prin perii mustății. Țăranii așteptau cu privirile întoarse spre ușa căminului.

Curând, se întoarseră și judecătorii. Se apropiară de masa la care stătuseră și rămaseră în picioare. Dela mesele din dreapta și din stânga se ridicară și procurorul și grefierul. Adunarea amuți dela o margine la alta. Judecătorul arătă încă odată vinovăția lui Bobeică, stabilită în timpul procesului și comunică sentința hotărâtă :

— ...moarte prin împușcare și confiscarea averii... nouă mii de lei noi despăgubiri către sfatul popular, și cinci sute de lei noi cheltueli de judecată... deasemenea, pământurile dela punctul numit „Ochiul Boului“, vor trece înapoi în stăpânirea celor ce le-au avut !

Mulțimea răsuflă ușurată. Bobeică încremeni cu țigara în mână, ca o statuie, încolțit de o parte și de alta de mulțime...

Intre timp, ninsoarea se pornise din belșug și cuprinse în roirea fulgilor de zăpadă toată întinderea satului și a împrejurimilor de dincolo de orizont. Văzduhul deveni alb, fulguia din belșug, scuturându-și florile de ghiață pe tot întinsul pământurilor...

EPILOG

Venise și trecuse primăvara. Vara se prevestea îmbelșugată, plină de soare și lumină. Câte-o ciocârlie țășnea spre înălțimi, tremurându-și firul subțire al cântecului, asemenea unui fior abia simțit al firii. Și tot acolo, în nemărginirea văzduhului, țipau întăritate prigorile însetate. Jos, pe deasupra grânelor în pargă, câte-o săgeată de lăstun apărea în sbor fulgerător, ca o nălucă neagră. Câmpia întregă trăia în puterea rodului care creștea.

Pe șleaul câmpului, o căruță urca în trapul cailor spre păduricea de tufani. În fund, se vedea umbra negricioasă a pâlcului de stejari de la răscrucea celor patru drumuri. Pe nesfârșitele pământuri ale Bărăganului, până în jos, spre Dunăre, se revărsau lanurile. Se unduiau în soare și vânt, într'o învălurare largă și legănată, plecându-și spicele grele, galbene-verzui. Dinspre ele, venea un miros dulceag de ierbărie pălită de soare, de grâne intrate în copt.

Într'un timp, mâna unuia din căruță s'a întins spre dreapta; într'acolo s'au întors și capetele celorlalți. Priveliștea lanurilor se schimbase. Erau mai dese și mai înalte, mai întunecate la culoare, cu spicele mai mari și mai grele, mai aplecate asupra pământului și desfășurate cât toată bătaia ochilor.

— Privește aicea, Ene, se auzi vocea domoală a celui cu mâna ridicată. Uite ce lan... trei mii de kgr. la hectar o să dea !

— E frumos, moș Vanghele, răspunse dintre ceilalți, secretarul. Se cunoaște că este al întovărășiților, lucrat cu tractorul și mașinile stațiunii...

Tăcură. În ochii fiecăruia strălucea bucuria. Gheorghe Bordei, așezat în față, lângă Vanghele Cristu, zâmbea cu mândrie, nespus de fericit. Bătrânul mâna caii. Acum, le domolise mersul și urmărea înveselit desfășurarea lanului. În ochii Ioanei, însă, bucuria adusese și-o umbră plină de tristețe. Când ceilalți simțiră aceasta, tăcerea deveni și mai adâncă.

Vanghele Cristu smuci hățurile și caii intrară în acelaș trap liniștit, legănându-se în hamuri. Până sus, la răscrucea drumurilor din dreptul pâlcului de stejari nu se mai auzi nicio vorbă. Aici, Ene Grosu bătu ușor spatelul bătrânului și zise :

— Oprește, moș Vanghele.

Coborîră. Urcară costișa cu capetele plecate, cu inimile grele de amintiri. Sub coroanele stejariilor înalți care străjuiau și acum încrucișarea drumurilor, se opriră. În fața lor, înfiptă puternic în pământ, înalt cât un stat de om, masivă, se

ridica o piatră. Vanghele Cristu se descoperi și-și plecă fruntea îmbătrânită, capul cu tâmplele ninse, privirile, ca înaintea unui mormânt. Acelaș lucru făcură și ceilalți bărbați. Cu colțul basmăluței negre, Ioana își ștergea lacrimile suspinând. Mâna bătrânului se opri pe umărul ei, fără de cuvânt. Câteva clipe rămaseră nemișcați, cu pumnii strânși pe lângă trup, cu privirile așintite spre literele săpate în piatră: *Aci a căzut în luptă cu dușmanul, apărând puterea noastră populară, colectorul Ghiță Oancea...* Dinspre păduricea de tufani, înverzită acum, vântul aducea murmurul frunzelor scortoase, aroma crângurilor trezite la viață.

Se întoarseră la fel de tăcuți la căruța oprită în crucea drumurilor. Urcară. Vanghele Cristu apucă hățurile, trosni din bici pe deasupra cailor și porniră. O luară pe drumul care se lăsa în stânga, către reședința raionului.

În târg, opriră la sediul comitetului raional de partid. Bătrânul trase căruța în curte și se repezi și el pe urmele celorlalți. Când intrară în sala de ședințe, rămaseră înmărmuriți. Sute și sute de oameni ridicați în picioare, scandau cu putere, de se cutremurau pereții: *...Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!...* Era o ședință cu activul organizației de bază din întreg raionul. Ene le făcu semn să vină după dânsul și pătrunseră încet, printre rânduri, până spre mijlocul sălii. Aici se opriră și începură și ei să strige, cuprinși de aceeași însuflețire... *Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!...*

După ce se așezară pe bănci, la masa din față se ridică Ion Stancu. La început, primul-secretar cuprinse cu privirile întreaga adunare, netezindu-și în acelaș timp fruntea bombată, părul castaniu. După aceea, luă în mână o carte groasă, legată în piele roșie, o deschise la o anumită pagină și după ce-și vârî arătătorul mâinii stângi între file, o ridică la piept. (Ene Grosu recunoscu că-i cartea lui Gheorghiu-Dej). Primul secretar se adresă apoi adunării, cu glasul hotărît și ferm:

— Tovarăși și tovarășe... Zilele acestea a avut loc ședința Comitetului Central al Partidului nostru, ședință în care Comitetul Central — în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej a demascat poziția și acțiunea anti-marxistă și anti-statală a grupului deviatorilor de dreapta din partidul nostru, grup format din Vasile Luca, Teohari Georgescu și Ana Pauker... Grupul deviatorilor de dreapta a căutat să opună liniei partidului nostru o linie proprie, antipartinică, urmărind să oprească construcția socialismului în țara noastră și să restaureze, împotriva voinței poporului, capitalismul... Dar acțiunea lor dușmănoasă a fost descoperită și demascată, poziția lor a fost înfrântă de către Comitetul Central al Partidului — în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej...

Adunarea izbucni din nou și mai furtunoasă, ridicându-se în picioare, bătând din palme, strigând... *Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!... Gheor-ghiu-Dej!...*

În timpul acesta, Vanghele Cristu se aplecă la urechea lui Ene și murmură:

— Ai văzut, Ene, de-acolo venea, de sus...

Secretarul, însă, parcă nici nu-l auzise. El striga mai departe, mai tare, mai hotărît. Bătrânul își aminti atunci de noaptea pe care o petrecuse împreună cu primul secretar, în ajunul reformei bănești. Printre capetele celorlalți, el căută privirile lui Ion Stancu, nerăbdător. Uite, chiar acum își îndreptase primul-secretar ochii spre ei. Și în aceeași clipă, privirile lui se mutară dela Ene Grosu în ochii bătrânului. Vanghele Cristu se simți și mai mult cuprins de puterea aceea nevăzută care-i leagă pe comuniști în lupta pentru acelaș țel.

Se aplecă din nou la urechea lui Ene și-i zise:

— ... dar tot i-am înfrânt!

— Păi, ce crezi?! șopti secretarul. E tare Partidul nostru, moș Vanghele!

Sfârșit

VLADIMIR MAIACOVSKI

POVESTEA TURNĂTORULUI IVAN COZÂREV DESPRE INSTALAREA LUI INTR'O NOUĂ LOCUINȚĂ

Sunt proletar.
Alte-amănunte... dar lasă !
Am trăit cum apucat-a mama să mă nască.
Dar iată că îmi dă o casă
cooperativa mea muncitorească.
Câtu-i de'naltă ! Câtu-i de lată !
Aerisită, încălzită, luminată !
Mă rog, e bine.
Inșă cel mai mult un singur lucru mi-a plăcut :
Această — decât țara făgăduinții mai odihnitoare,
decât lumina lunii mai bălae,
această — dar ce să mai spun oare ?
această — bae.
Deschizi robinetul din față e rece apa-ghiață.
Iar cellalt de-l atingi, te frigi.
Apa rece, e bună
chica să-ți frece,

în cea fierbinte,
 porii îmbăcșiți mi-i scald.
 Pe-un robinet scrie :
 „rece“ .
 Pe cellalt :
 „cald“ .
 Cu-o oboseală
 de moarte
 și nu te încântă
 acasă vîi,
 nici borșul,
 nici ceaiul clocotînd.
 Dar te bălăcești, ca pescărușul —
 și-un mort ar chicoti
 gădilat de apa
 aceasta
 plescăind.
 Parcă-ai venit
 în vizită
 la socialism !
 De plăcere, respiri de parcă
 plămînii se rup.
 Pantofii'n cărlig,
 bluza în cui,
 săpunu'n mână
 și...
 sdup !
 Stai și te speli
 cât ți-e pofta.
 Intr'un cuvânt,
 stai mult, mult, cât dorești.
 Ce simplu :
 în odaie
 e Volga,
 doar că nu-s
 vapoare
 și pești.
 Deși parcă
 de zece ani
 ești jegos
 totuși,
 ca scoarța de pe copaci,
 se cojește negreala,
 cade jos,
 se duce murdăria
 în draci !
 De căldură
 te-ai moleșit acuș.

COMUNIȘTII

Din ziua noastră loc își fac în lume
Spre fericire, comuniste zări.
In suflet și'n beton stă scris anume
Pentru ce fapte comuniști ne spune
Și'n veci va răsună, în depărtări,
Ne'nfrânt în luptă, acest aprig nume.
In furtunosul veac care-a trecut
Acest cuvânt l-a spus întâi un om
Ce-așteaptă'n Highgate*), sub pământ, tăcut,
Ca Anglia să-și scuture-al ei somn.
Iar după el, pe drumul dârz și drept,
Conducătorii noștri, an de an,
Cuvântu-acesta, ca pe-un prunc la piept,
L-au dus prin viscolul siberian.
In vremurile noastre mari și crunte
Nimic pe comuniști nu-i sperie.
Sovieticul popor a fost în frunte
Cu-Armata'ntâi de Cavalerie,**)
Cu cel dintâi colhoz de pe pământ,
Cu primul cincinal — deschis-a drumuri
Nebiruite-acestui scump cuvânt.

Ca pionier, comsomolist apoi,
Astfel gândeam de mândra noastră soartă:
E comunist cel ce nu dă'nnapoi
Și își închină luptei viața toată.
Putea-voi oare? Mândrele speranțe
De aspre piedici nu s'or sfărâma ?
Ești comunist ? Mergi cel dintâi sub gloanțe
Și cel din urmă ieși din lupta grea.
Am fost primit atuncea, în ajunul
Cumplitei încercări din viața mea,
In lunie, în patruzeci și unu.
Depe „Crasnaia Presnia“-am plecat.

*) (Citește Haighet) — cimitirul londonez unde a fost înmormântat Karl Marx.

***) Armata I-a de Cavalerie, condusă de Budionai, nucleu al Armatei Roșii.

Intorși din lupta grea n'am numărat
Nici răni și nici medalii. Nu-i de noi !
Spre viitor mai dârz ne-am îndreptat :
E revoluție ; ne-om odihni apoi.
Neobosiți sunt comuniștii'n mers
Și'n lupta lor, dreptatea se răsfrânge.
În edificiu-acestui univers
Nu un grăunte de nisip în mare,
Ci dintre noi, știm bine, fiecare
E-o picătură roșie de sânge.
Nu în zadar ne-arată ură-adâncă
Acei ce vor pieri depe pământ
Și nu'n zadar de noi alături sânt
Toți cei ce cred în adevăr și'n muncă.

Lui Lenin-Stalin, neînvinși stegari,
Noi sântem bobul lanului de mâine,
Și vremea care vine, nu'n zadar
E strâns legată de al nostru nume !

In românește de Virgil Teodorescu

IN ZIUA CEEA...

În ziua cea caldă și senină,
Puteai să vezi ușor că toți acei
Care privesc ziarul din vitrină,
Erau mai mulți de cât de obicei.

Lucind pe genți, pe chipuri și pe strae
Cădeau lumini de August în șuviți,
Pe trotuare umede de ploae
Stăteau, umăr la umăr, moscoviți.

În juru-mi freamătă-agitațiile
Prin care-mi fac un loc ori cât de mic.
...,Către toate organizațiile
Partidului comunist bolșevic.“

Încerc tot calm acolo să rămân,
Dar asta-i greu tocmai când vrei anume.
Citesc iar : „Directivele“ și în
Ori care rând era cuprinsă-o lume.

În vuet de vagoane am trăit,
Un aprig vînt ne-a bîntuit în cale ;
Viața mea întreagă s'a 'mpletit
Cu anii planurilor cincinale.

În țară am văzut nenumărate
Uzini și coșuri nalte de cuptoare ;
Dar câte-mi apăreau în față, toate,
M'au zguduit prin marea lor grandoare.

Căci milioane tone de țitei,
Ciment, oțel, fugeau pe lucii șine ;
Avea apăreau în ochii mei
Și'nțelegeam ce este, dela sine.

Grăbea spre șantiere trenul plin...
Stăteam cu capul sus și recules,
Un simplu membru ca atâția din
Partidul comunist — al U.R.S.S.

Solemn de parcă globul împreună
L-am fi ocolit prin ani și săptămâni,
Stăteau în jur tăcuți, cu voe bună,
Ai mei prieteni, pe pământ stăpâni.

De-o trebui, pământu-acesta iar
Să-l apărăm, făcând din piepturi zid,
Vom sta ca și atunci lângă ziar,
Umăr la umăr, toți pentru partid.

In românește de Dem. Arbore

EVGHENII VINOCUROV

DE-O VÂRSTĂ

A răsunat imnul, prin sală-a străbătut,
Și odată cu toată lumea, s'au ridicat și ei.
Cei ce după-al noulea Congres s'au născut,
Prietenii mei.

Sunetele fanfarei spre bolți se-avântau
Și scena — podidită de flori, o mulțime...
Cei de-o vârstă cu mine cântau
Cu fierbinte pătrundere și asprime.

O, prin câte lupte și munci au purces
Ca să cânte, împreună cu părinții lor,
Mărețul imn, la al noăsprezecelea Congres
Al Partidului nemuritor !

In românește de Nina Cassian

P E C U L M E

Chiar dacă nu cunoaştem de-acuma, cînd, precis
Va bate ceasu'n lume, şi cînd vor prezenta
Mandatul, cei pe care poporul i-a trimis
Să intre în palatul cel străjuit de stea,

Chiar dacă nu cunoaştem de-acum, anume, cînd,
Noi ştim că-ale lor inimi, atunci vor tresări,
Că s'or scula'n picioare cu toşii, triumfind,
Că, nevăzut, pereţii'n lături s'or feri.

Şi din Pamir şi până'n Taimirul alb sub lună,
Se vor scula ca unul toşi muncitorii-odată.
De-asupra omenirii se va'nălţa'n tribună,
Acel al cărui nume, şi veac şi fapte-l poartă.

El, pentru-a lor izbîndă, va preacinsti popoare.
Ca de pe-un pisc de munte, a noastră ţară, toată,
În dimineaţa ceea va apărea sub soare,
De comunismu'n fapte, a avea luminată.

Ca aerul al cărui belşug e-al tuturor,
E dărnicie de-aur sovieticul pămînt,
Şi tot ce constructorii-au dat prin munca lor,
Mândria de-aşi ajunge 'mplinit un legămînt.

Un vesel cînt de ape în albiile noi,
Nou crîng, hidrocentrale, — izvoare de lumini...
Nici mlaştini, nici nisipuri n'or bîntui la noi.
E Kara-Kum grădină, şi'n Zavolje, grădini.

Şi nouă, ce-am fost primii pe înălţimea asta,
Avea comunismul în faţă ne apare.
Noi suntem sus, acuma, în mers s'atingem creasta,
Şi ale ei contururi, ne-apar mereu mai clare.

...Las' senatorii'n New-York să-amenințe turbat,
Și torii* 'n vechea Londră să ție hangul lor.
Istoria se face, nu'n City, nu'n senat.
Noi ne-așintim privirea, cu calm, spre viitor.

Sălbateca lor ură de criminali, nu poate
Să'ntunece victorii de meșteri grădinari,
Fiindcă-ale lumii popoare's luminate
De vorbele lui Stalin, de gândurile-i mari.

Azi, visul nu mai este ca'n zare-o licărire.
Urcușu-i greu, noi însă, urcînd, un gînd avem :
Că tot mai scurt ni-e drumul spre ziua de sosire ;
Trăi-vom, vom ajunge, ne-a fost dat să vedem !

In românește de Eugen Anghel

*) Torii, partidul conservator englez.

OLGA BERGHOLZ

INTĂLNIREA

...Și iată-mă din nou călătorind :
E-un drum dorit demult, cu însetare.
Lumini de libertate în inimă s'aprend
Și trenu-aleargă'n beznă huruind
Și pe platformă șueră răcoare.

Parc'am pornit spre tinerețea noastră !
Când oare mă voiu întâlni cu ea ?
Și fi-va seara tot atât de-albastră,
Și tot atât de blândă 'ntăia stea ?

Atunci așa era. Șovăitoare
Sclipea domol pe boltă și-o zăream
Cum licărea din ce în ce mai tare,
Sburând alătura de tren, la geam.

Știam o haltă. O, de câte ori
Mă tot gândeam la ea să mă scobor,
Și pe-o cărare 'n crâng să mă strecor
Spre casa-aceea mică, cu cerdac,
Ce mi-ar fi fost atât de mult pe plac !

Mai știu și-un chei. Il văd învăluit
În umbră. Ici și colo o lumină
Răsfântă'n apă. Cineva m'așteaptă ;
Spre mine-acuma repede se'ndreaptă
Și-mi spune : „Insfârșit ! Bine-ai venit !“
Eu nu-i răspund și îl ascult vorbind
Și mâinile spre soarta mea le'ntind.

Dar toate-acestea n'au fost niciodată !
Și totuși s'ar putea cândva să fie,
Și să'ntâlnesc o mare bucurie
În drum spre munca vastă și'ncordată,
Cuprinzătoare cât întreg pământul ?
— Și'n suflet tot mai tare crește-avântul.

O, negreșit, c'am să'ntâlnesc, știu bine,
 Și halta-aceea și-acel chei ;
 Dar știu că'n orice parte m'ar duce pașii mei
 Eu n'am să mă despart în veci de tine.

... Și totuș tinerețea am întâlnit-o ; însă
 Era cu totul altul chipul ei,
 Ne-am întâlnit, cum am visat, pe-un chei,
 În steпа Donului tăcută, ninsă.
 Era'ntuneric, frig și viscolea
 Și-un clopoțel de sanie scâncea.

Dar nu era acuma îmbrăcată
 În uniforma verde'ntunecată ;
 Avea o altă haină, în alt ton,
 O haină-a unui om ce construște
 Victorios Canalul Volga-Don.

Mereu de-acum această întâlnire,
 Va dăinui măreață'n amintire,
 Și seara n'a fost molcomă și-albastră,
 Ci rece și-aspră la'ntâlnirea noastră.
 Dar am simțit o tresărire-adâncă,
 De-o frumusețe gravă, ca de stâncă.

Stam lângă foc, alătura, pe chei.
 Abia ne cunoscusem. Eram trei.
 La început nu prea vorbeam. Apoi
 Ca focul vorba pâlpi'ntre noi.

Eram de-o vârstă și aveam în viață
 Aceeaș țință'naltă și măreață,
 Aceleași năzuinți și-aceleași vise.
 Unul din noi a spus că făurise
 Cam prin treizeci uzina de tractoare
 Și-o apăraseră'n patruzecișidoi.

Zâmbea cu ochii plini de'nduioșare
 Când pomenea de primele tractoare ;
 Și-atunci cu dânsul am zâmbit și noi.

Iar celălalt, un om cărunt, spunea
 Cum pe Ladoga netedă de nea,
 Cu zece ani în urmă-a transportat,
 Pe-o vreme tot așa de rea,
 Merinde'n Leningradu'nfometat.

Ne-am amintit și de copilărie,
 De zilele războiului civil,
 Și de nespusa noastră bucurie,
 Când primele lumini din Volhovstroi
 Tâșniră în clădirea școlii noi.
 Pe urmă'n bănci veniră alții. Noi

Cu dor de muncă am pornit în viață.
 Și iată-ne având în față
 O hartă-a patriei pe-un zid întinsă.
 Și cu lumini multicolore-aprinsă.

La adunări comsomoliste stam
 Tot lângă ea, făceam itinerarii,
 Și-apoi cu mintea'n flăcări ne-avântam,
 Cutreerându-i vastele fruntarii.

Pe urmă țara, dela mic la mare,
 A urmărit cu nerăbdare,
 Cum s'a născut puternicul baraj
 Al Dneproghesului — o pildă mare ;
 A fost simbolul unei generații,
 O pildă de voință și curaj.

Pe urm'au fost războaie, pierderi, munci,
 Schimbarea soartei, moartea întâmplării,
 Victoria în patruzecișicinci
 Iar în cincizeci și doi crearea mării.

Și iată că acum stăteam pe chei
 În mijlocul zăpezii mișcătoare ;
 Dar noi simțeam plutind pe'ntinsul ei
 Corăbiile viitoare ;
 Și ca și noi simțea întregul chei.

La Stalingrad, în vastul șantier,
 Se construiesc puternice vapoare,
 Ce vor întâmpina cu piept de fier,
 La primăvară, noua mare.

Știam când vor veni plutind mărețe,
 Săltând prin stăvilare de beton,
 Impinse către Volga dinspre Don,
 De valuri spumegoase și semețe.

Și noi parcă vedem urcând deodată
 Din albia deșartă și'nghețată,
 Mai sus de chei și de debarcader,
 Un uriaș vapor, până la cer.

Destin măreț pe care-l făurim
 Noi înșine ! Acum o nouă cale
 Deschide-se spre Moscova, trecând
 Pe sub mărețe arcuri triumfale.

Vaporule, plutește liniștit !
 Fii pe deplin măreț și fericit !
 La orice stăvilă, la orice chei,
 Fii mândru de ce poate țara ta !
 Fii fericit ! Dar tu pe toți acei
 Ce-au construit canalul nu-i uita !

Fii mândru ! Și să știi că'n viitor
 Va făuri puternicul popor
 Atât de minunate lucruri noi,
 Că lângă ele tot ce facem noi
 Va fi ca vechiul nostru Volhovstroi
 Pe lângă stăvilarul de beton
 Dela Canalul Volga-Don.

Zâmbind, ne-om aminti că am visat
 Această mare proaspătă de-acum,
 Cum ne-amintim că în copilărie
 Lampa lui Ilici, proaspătă și vie,
 Ne-a luminat adevăratul drum.

... Năvalnic după zidul de beton
 Se'nvoibura zăgăzuitul Don.
 El aștepta spumând de nerăbdare,
 Să se reverse larg în noua mare.
 Și stăvilarul uriaș părea
 Un țarm de continent, în bezna grea.

Și culmi de dealuri vălurind în zare,
 Se înșirau, pierdute'n depărtare,
 Acolo unde-o mare, roșie stea,
 Prin negurile nopții licărea,
 Infiptă parcă'n cer pe veșnicie ,
 Deasupra unui vast excavator ;
 Da. Stăvilaru-acesta va păstra
 Această mare ca o mărturie
 A muncii unui minunat popor.

Pământu-acesta n'a fost cercetat
 Numai cu râvna minții, cu știință,
 Ci și cu dragoste și suferință.
 Istoria deunăzi l-a călcat
 Cu pasul ei ne'nduplecat.

A fost aleasă piatra cea mai dură
 Robace și la frig și la căldură,
 Asemeni unei inimi ce s'aruncă
 La fel de dârză'n luptă și în muncă.
 In veci nu s'or surpa aceste maluri,
 Și noua mare care va să vie,
 Va dăinui aici o veșnicie ;
 Și tot aici, zăpada din câmpie
 Se va păstra mereu, schimbată'n valuri.

Turburător să te gândești că toată
 Această albă nea imaculată,
 Ce ni s'așterne-acuma sub picioare,
 La primăvară nu mai moare
 Și se preface într'un val de mare !

Dar deocamdată'n viscol și în ceață,
 Mormane mari păreau să prindă viață,
 Și cu-o nestăvilită bucurie,
 Ca'ntr'un ajun de mare sărbătoare,
 Ardeau înalte focuri pe câmpie.

Răsfrângerile lor portocalii
 Jucau pe-obraji, tremurătoare,
 Ardeau aici sfărmate lemnării
 Și schele-acuma nefolositoare.

În adâncimea nopții, o clădire
 De albe cărămizi, pe stăvilar,
 Imprăștia o pură strălucire
 De diamant și de mărgăritar.

Și de pe-o pânză, luminați de foc,
 Priveau spre stepă ochii celui care
 E viu în noi asemeni unui soare
 Și ne călăuzește mereu și'n orice loc.

Frig, ceață, focuri pe câmpia ninsă,
 Și stăvilarul ca un țarm de mare,
 Și vălurile șiruri de coline,
 Și'n depărtare-o roșie stea aprinsă,
 Și-apoi poporul prins de'nflăcărare,
 Și-un strigăt : „Vine Donul ! Vine ! Vine !“

Lumina strălucea parcă mai tare.
 Vui motorul. Și sforăitoare
 Se auzi de după zidul de beton,
 Cum se unește apa puternicului Don.

Și cele dintâi valuri călăuze
 Au și pornit. Și'n urma lor acum,
 Tot Donul năvălește prin ecluze,
 Și își croește către Volga drum,
 Și de pe turnu'nalt spumând s'aruncă,
 Purtând în el, năvalnică și-adâncă,
 Puterea omului călită'n muncă.

... Prin grele încercări trecui odată.
 Dar toate-acum păreau un vis banal,
 În noaptea-aceea când văzui deodată,
 Pornind din Don spre Volga primul val.

Și mă gândeam cu bucurie gravă :
 Acesta-i Viitorul ! Oamenii noi
 Îl vor trăi în liniște și slavă...
 Dar acești oameni suntem noi, chiar noi !

E-aici un semn neîndoelnic, este
Un semn adânc și unic pe pământ.
Fantoma care-umbla prin Europa
E-acuma trupul nostru viu, ne'nfrânt.

Și noi știam că la Atlantic iară,
Cu reci priviri de șarpe veninos,
Războiul urmărește-această seară
Și vede tot ce făurim frumos.
Știam c'ar vrea, năpraznic și nemernic,
Să sfarme tot ce-alcătuirăm noi,
Acest bazin și stăvilă puternic,
Și-aceste minunate noi motoare,
La fel ca'n anul patruzecișidoi
Când a distrus uzina de tractoare.

De-aceasta ne-aducem aminte bine.
Dar mai știam că'n patruzecișitrei,
In acest loc de glorie și ruine,
Pe unde în curând va crește marea
Acoperind cu valurile ei
Slăvitul sânge-al bravilor ostași,
Aici pe veci noi am zdrobit spinarea
Imperiului fascist trufaș.

Deci să nu uite asta toți acei
Nesăturați și'nfumurați mișei,
Ce sbiară spumegând și ne-amenință
C'un nou război și-o nouă suferință!
Nu! Pe pământ ruini n'au să mai fie
Căci noi clădim temeinic, pe vecie!

Februar-April 1952.

In românește de Al. Philippide

CUVÂNT DESPRE STEAGUL MUNCITORILOR

„Mai sus steagul lui Lenin și
Stalin care ne duce spre victorii“.
(Cuvinte scrise pe steagul uzinei
„Kirov“).

Deasupra barierei din Narvski, viori
Răsună sirena de-odată.
E schimbul sfârșit. Muncitorii'n șuvoi,
Spre poarta uzinei se'ndreaptă.

Berete, basmale, se-arată venind,
Pe stradă ies alții și alții, —
Pâraie mai mici din șuvoi se desprind,
Grăbite curgând către stații.

Se urcă'n tramvaie, și unii'n mașini,
Iar alții, ce nu stau departe,
Pe jos, către casă se'ndreaptă senini,
Pe străzile largi și curate.

Sunt străzile grevei. Cartierele, azi,
In zare par nemărginite.
Bulevardul Ivan Ivanovici Gaz,
Pe-aici se'ntindea înainte.

In orice clădire, oriunde-ai privi,
La stânga, la dreapta, în față,
Iși fâlfâie zilele luptei aci,
Istoria noastră măreață.

Văd steagul Comunei ce poartă semeț
Oștirile mari proletare,
Și tânăr, în asprele lor tinereți,
Cu ele Partidul apare.

Il văd pe acel ce nu moare nicicând,
Prin veacuri, crescând generații :
Pe Lenin în cercuri marxiste'nvățând
In anii de-atunci, sbuciumații.

Uzina e'n grevă, — bariera, vuind,
Ca marea cuprinsă'n furtună,
Trezea muncitorii la luptă, vestind
Isbânzi pentru-o viață mai bună.

Mulțimi se trezire în tunetul greu
Al anului șaptesprezece.
La porțile Narvski, o școală, mereu
Prin ani depărtați se zărește.

In locu-i palatul culturii'nălțat,
Intâmpină azi comunismul.
Congresul al șaselea-aici s'a ținut.
Luminându-ne viața și anii,
Chemau spre-Octombrie roșu, de-atunci
Cuvintele marelui Stalin.

Octombrie ! Văd sentinele veghind,
Trag iunkerii, cresc baricade, —
S'aud din Putilov gărzi roșii venind,
Și tunuri și trenuri blindate.

E'n foc răsăritul. In ceasul din zori,
O clasă întreagă ascultă.
In piață sunt dârjii eroi muncitori,
Și Kirov pe toți îi salută.

Ca viu se înalță și-acum printre ei,
Cu visul lui fără odihnă.
Adesea pe-aici el venea'n anii grei,
Il știau comuniștii'n uzină.

Era fericit că întreaga Uniune,
De cei din Putilov vorbește.
Că ei dau mașinile cele mai bune,
Și lauda'n lume le crește.

Și caii de-oțel, din zori până'n zori,
Pământul în brazde-l frământă.
Mașinile noastre străbat prin vâltori.
Spre orice urcuș, se avântă.

Deasupra barierei din Narvski, viori,
S'aude sirena de-odată.
E schimbul sfârșit. Muncitorii'n șuvoi
Spre poarta uzinei se'ndreaptă.

Iar soarele-l șarjă de aur pe cer,
Și flăcări în ceață aruncă.
Furnale, cuptoare cu flăcări și fier,
Intâmpină zorii prin muncă.

În românește de Ioan Horea

DULĂ II*)

Partea a II-a

Să nu dea Dumnezeu cel sfânt
Să vrem noi sânge nu pământ !
G. COȘBUC

3

Nu se luminase încă de ziuă când ne-a trezit toaca.

În alte sate de pe valea Călmățuiului, bisericile sunt așezate la margine, de obicei pe un dâmb de deal, să fie văzute mai dedeparte, și în jurul lor se întind cimitirele cu cruci noi de lemn și cu cruci mai vechi, de piatră, lângă morminte.

La noi la Omida, cimitirul e pe coastă, aproape și de sat, dar mai aproape de gară. În mijlocul cimitirului se află o bisericuță veche de lemn, făcută cu veacuri în urmă, când satul nu avea ca acum, aproape două mii de case, dacă le socotim și pe cele din cătun, ci era alcătuit dintr'o mână de bordeie risipite într'un larg luminiș de pădure. În bisericuța de lemn nu se țin slujbe. Acolo intră părințele Tomiță Bulbuc numai când moare cineva și-i citește mortului la cap ultimele rugăciuni înainte de a fi pus în groapă și aruncați bulgări de țărână peste el. Lângă mort, cât citește popa în ceasloavele lui, rămân și plâng rubedeniile. Ceilalți oameni veniți la înmormântare, femeile mai ales, se răspândesc prin cimitir și-și plâng părinții ori copiii, la mormintele unde i-au îngropat.

Biserica în care se fac slujbe Duminica și în celelalte sărbători ale anului, unde se botează copiii și se cunună însurății, e mai nouă. Rumânii au ridicat-o, când s'a înmulțit lumea și s'au întins ariile caselor până spre Stănicuț și spre dealul Poșarliei doborând copac cu copac, vechea pădure, chiar în mijlocul satului și se află la numai o svărlitură de băț de primărie. Un gard înalt de uluci o desparte de ogrăzile vecine și de șoseaua care, cotind în dreptul școlii, o apucă lunecând ușor, spre gară. Clopotnița, în care sunt spânzurate două clopote, unul cu glas gros și altul cu glas subțire și scândura veche pe care un țăr-covnic bate toaca, e și mai aproape. Ca să intri în curtea bisericii, treci pe sub stâlpii de cărămidă ai clopotniței.

Părintele Tomiță Bulbuc, ca în toate Duminicile, se trezise cu noaptea în cap, își spălase mâinile și obrazul cu o cănuță de apă, că de, avea să pună mână pe sfintele vestimente, pe cruce și cădelniță, pe cărțile vechi cu crucea pe scoartă și

* Vezi „Viața Românească“ Nr. 10/1952.

poate chiar pe potirul cu împărtașanie, își trăsesese cismele peste ciorapii de lână pe care nu și-i scotea seara din picioare și, aruncându-și cojocul flocos peste anteriul lung, îndesându-și căciula pe cap, plecase, molfăind printre dinți înjurături, prin viscol, să-și împlinească slujba.

Când auzeam toaca, noi toți cei care trăiam în Omida știam că părintele Tomiță Bulbuc a ajuns la biserică și țârcovnicii Florea Stoican zis și Florea Floacă și Lazăr Durac au și început citaniile sub bolta rece și goală. Era un vechi obicei al popei de a face slujba bisericească dis de dimineață și satul se împăcase demult cu el. Chiar bătrânii care aveau somn puțin nu izbuteau niciodată să asculte slujba dela început până la sfârșit. Oricât de dimineață s'ar fi dus, îl găseau pe popă îmbrăcat în odăjdii și pe țârcovnici citind în ceasloave și cântând pe nas cântece vechi bisericești, ale căror cuvinte nu putea nimeni să le audă limpede și să le înțeleagă niciodată.

— Dece începi slujba așa de dimineață, părinte Bulbuce?

— Ca s'o termin mai repede, taică tăiculiță... Să scap mai repede de-o grijă...

— Că ai și multe griji, părinte Bulbuce...

— Multe, puține... Nu e bine să ai griji. Nu e bine să ai niciun fel de grijă...

În timpul cât ținea slujba la biserică, toate cărciumile din sat erau închise... prin față. Cărciumarii se aflau însă la tejghelele lor, gata să asculte comenzile clienților încă din zorii zilei și rumâni, ocolind nițeluș prin curtea cărciumii, puteau să intre prin ușa din dos. Așa făceau primarul și notarul, șeful postului de jandarmi și dirigintele poștei, văru-meu Niculaie Dimozel, cel ce purta ghețe cu scârț în picioare și pălărie tare și cenușie pe cap. Pilda lor o urmau și bogătanii, care își puteau îngădui chiar pe timp de mare lipsă, să arunce de sus bani sunători de argint ori de nichel, pe tejghea. Obloanele fiind însă trase și ușa din față zăvorâtă se chema că e respectată legea...

În noaptea aceea, care avea să rămână mereu vie în amintirea noastră, a celor ce am trăit-o, dormisem adânc printre picioarele celorlalți, cu spatele rezemat de peretele primăriei. Pe la țară, omul doarme de mic, cum poate și pe unde poate: în pat, pe rogojina aspră și tare, în tindă, cu un țol subțel, pe prispă și în bățătură și de multe ori pe câmp. Te lungești pe pământ, pui mâna subțelă, și adormi. Dormi dus. Osteneala te adoarme.

Prin geamurile pe care le zgâlțâia viscolul, se vedea afară pâcla alburie a începutului de ziuă. Lampa fumegă demult, dar nu se ostenise nimeni nici să-i curețe feștila de scrum, nici să sufle în ea și s'o stingă. Abia treziți, buimaci încă de somn, ne frecam la ochi, în sunetul toacei, și se frecau la ochi și jandarmii boboci care, mai moțăind, mai dormind deabinelea, ne păziseră. Unul dintre ei, scurt, rotofei și ochșel, cu mustața groasă și neagră și cu nasul mic și aproape turtit, se întindea ca o tigoare și-i auzeam oasele troznind. Intindea pielea măgarului. În primărie aerul era greu și îmbăcsit și mirosea a trupuri și a răsufări omenești.

— Păziți-i voi, — le-a spus ochșelul celorlalți jandarmi mai tinerei, că eu am să ies puțin pe-afară să mă mai desmorțesc la aer curat.

— Ii păzim, domnule sergent...

Rușinate din pricina ghiurturilor și a fustelor în care dormiseră și care acum erau boțite și murdare, femeile închise cu noi în primărie se ridicaseră în picioare, își scuturau și-și potriveau straietele cu mâna, și după aceea se ștergeau la gură și la ochi cu colțurile cîmberelor. S'au sculat și rumâni și și-au potrivit pe ei zăbunele și nădragii. Câțiva și-au desfăcut nojițele, și-au strâns mai bine obielele pe glesne și pe fluerele picioarelor și pe urmă le-au înfășurat fără grabă la loc.

— Poate ne-or duce pe vifoniță la secția de jandarmi dela Băneasa. Să nu ni se desfacă nojițele pe drum. Nu știi niciodată din ce poate să ți se tragă o năpastă. Când cu răscoala din '94, un rumân dintr'un cârd de arestați din Balta Sărată, pe când treceau pe aici spre Turnu și se afla prin dreptul cimitirului, a simțit că i s'a deslegat nojița. S'a oprit omul din mers și a rămas nițeluș mai la urmă să și-o lege. Insoțitorii arestaților l-au împușcat 'pe loc, sub învinuirea c'a vrut să fugă de sub escortă...

— Dacă vor să te'mpuște, jandarmii te împușcă oricum... Parcă le cere cineva socoteala de ce fac prin sate ori de ce nu fac? Nu le cere nimeni nicio socoteală...

Jandarmii tineri tăceau și ascultau. Unul dintre ei după o vreme s'a rezeptit cu vorba:

— Cel puțin în fața noastră să nu vorbești așa, Gruia Popozină...

— Apăi, de arestat m'ați arestat... Altceva ce-mi puteți face? Că doar nu mi-am încărcat sufletul cu viață de om! N'am făptuit nimic. Nici oamenii ăștia n'au făptuit nimic. Nici muierile... Nici copiii... Dece ne-ați arestat?

— Dece ne întrebați pe noi? Noi suntem în slujba stăpânirii. Împlinim poruncile pe care ni le dă stăpânirea prin mai marii noștri. Eri am primit ordin dela șeful secției de jandarmi din Băneasa să vă arestăm. Și v'am arestat.

— Și când ne prindeți prin sat și ne izbiți cu patul puștii în spinare, fără niciun motiv, o faceți pentrucă așa vă cere stăpânirea, sau pentrucă așa aveți voi poftă?

— Du-te dracului, omule, nu ne mai sucăli cu întrebări...

Jandarmului tânăr îi sărise țandăra. Poate că era o fire țâfnoasă...

S'a'încruntat și celălalt, dar de vorbit a vorbit dulce, de parcă ne-ar fi poftit la masa lui ca pe niște prieteni:

— O s'o aflați chiar în dimineața asta dela domnul plutonier major Budu. Toți o aflați. Il așteptăm să sosească din clipă în clipă cu domnul șef de post Juvete. Au întârziat pe semne din pricina nămeților.

— Li așteptăm și noi, — a răspuns liniștit Gruia Popozină. Li așteptăm și noi, să le povestim ce s'a petrecut la curtea lui Gogu Cristofor și să ne dea drumul să ne ducem pe la casele noastre, că ne așteaptă muierile și copiii.

— De dat drumul nu credem c'o să vă dea drumul așa de repede. Trebuie să se facă cercetări, să se încheie acte...

În satul îngropat sub zăpezi și bântuit de viscol, ulițele împovărate cu nămeți înalți erau pustii. Pentru a doua oară un țârcovnic a bătut toaca și apoi a tras clopetele tânguitoare, până ne-a asurzit urechile. Femeile închise în primărie s'au închinat repede, șoptind printre buze rugăciuni.

— A ajuns părintele Bulbuc la jumătatea slujbei...

— Și abia s'a luminat de ziuă...

— Când o să bată a treia oară toaca și au să sune a doua oară clopetele, slujba o să fie pe sfârșite...

— Mai e până atunci.

Dar noi n'am mai auzit bătând a treia oară toaca. Nici clopetele nu le-am auzit sunând a doua oară în dimineața acelei Duminici.

Părăsind înainte de vreme biserica și luptându-se ca un urs jigărit cu nămeții uriași și cu harapnicele viscolului, părintele Tomiță Bulbuc a venit la primărie, s'a uitat la morții întinși în săliță, pe lângă ziduri, apoi a deschis ușa și a intrat printre jandarmi în sala cea mare, unde ne aflam închiși și unde ne petrecusem noaptea.

— Bună dimineața, oameni buni...

— Bună dimineața, părinte Bulbuce...

Și-a trecut degetele prin barbă, părintele Tomiță Bulbuc, s'a uitat la noi toți cu mâhnire adâncă, și cu mare scârbă și a clătinat din cap :

— Văzui doi morți în sală. N'ați avut grijă de ei, taică tăiculiță... I-ați lăsat să moară ca niște câini; nespovediți, negrijiți, fără lumânare... Ce mă fac eu acum? Morții sunt enoriașii mei... Au murit ca niște câini, nespovediți, negrijiți, fără lumânare... Am să dau socoteală lui Dumnezeu, taică tăiculiță...

Iși lungea și-și răsucea botul, părintele Tomiță Bulbuc. Și botul lui semăna cu botul de vulpe. Și ochii lui semănau cu ochii de vulpe, iar glasul părintelui era batjocoritor și miosos...

— Lasă, părinte Bulbuce, nu te mai îngrijora. Păcatul ăsta să-l ai sfinția ta... Să nu mai ai și altele...

— Gruio, Gruio, n'ați vrut să mă ascultați pe mine ieri, taică tăiculiță, că oamenii n'ar fi murit ca niște câini, cum au murit, nespovediți, negrijiți, fără lumânare. Și acum stau și mă întreb, câți din voi o să mai moară azi, mâine, poi-mâine? Stau și mă întreb, taică, tăiculiță.

— Odată și odată, orice om moare, părinte Bulbuce, așa că te rugăm să nu ne mai cobești și sfinția ta. Și așa suntem noi destul de întunecați la suflet.

— Nu vă cobesc, taică tăiculiță, nu vă cobesc... Să mă mănânce talpa iadului dacă vă cobesc... Dar eu la toate trebuie să mă gândesc, că sunt parohul satului, sunteți enoriașii mei, nu vă pot lăsa sufletele pe mâna necuratului... Zic să mă reped până la biserică, pentru un minut, c'o închisei mai înainte de a sfârși slujba, că tot nu venise nimeni, să-mi iau sfântul patrafir și sfântul potir cu grijanie, să mă întorc și să vă spovedesc unul câteunul în odăița alăturată. Chiar pe copii să-i spovedesc, că și ei sunt oameni, și ei au păcate, și pe ei s'ar putea să-i pândească moartea... Să vă aduc și o chită de lumânărele, să mi-o plătiți, taică tăiculiță, că biserica e săracă și ceara e scumpă... C'au murit astăvară albinele de secetă și nu s'a făcut miere, și nu s'a făcut ceară... S'aveți la voi lumânărele... Chibrituri vă vor da la nevoie domnii jandarmi, că sunt și dumnealor suflete de om... Și dacă s'o întâmpla vreunui ceva, să-i aprindeți lumânărica, după datină și lege, să nu-i încapă sufletul pe mâna necuratului... Și când o să vă spovedesc, unul din domnii jandarmi, o să stea de pază la ușă să nu fugiți, taică tăiculiță, și eu, om bătrân, să intru în cine știe ce belea... Că voi, zurbagii cum sunteți, vă pricepeți să băgați omul în belea, dar de scos nu săriți să-l scoateți...

Cine știe cât ar mai fi sporovăit popa, dar s'a întors de afară, de pe unde fusese să-și mai desmorțească oasele cu o litrișoară de țuică fiartă, jandarmul sergent. Când a dat ochii de părintele Bulbuc, a sărit ca fript și a început să se răstească la jandarmii tinerei :

— Ce caută părintele Bulbuc aici? Voi nu știți că nu e voie să vorbească nimeni cu arestații înainte de cercetări? Ați uitat regulamentul?

— Nu l-am uitat, domnule sergent, dar, vedeți, părintele e față bisericească... A venit să întrebe arestații dacă nu vor să se spovedească...

— Da, domnule sergent, chiar pentru asta am venit, taică tăiculiță... Numai pentru asta...

Sergentului i s'a luminat obrazul și a început să râdă cu hohote.

— N'avea nicio grijă, părinte Tomiță. Acuș vine domnul plutonier major Budu, cu domnul șef de post Juvete... Ii ducem la sediul postului și le tragem o spovedanie de-o să le meargă untul... Niciunul n'o să scape nespovedit de noi. O să le cântăm rugăciuni la cap până o să se hotărască fiecare din ei să spună și laptele care l-a supt dela maică-sa...

— Atunci, taică tăiculiță, dacă-i spovediți dumneavoastră la post, eu nu mai am nimic de zis despre spovedanie. Că omul dacă se află pe câmp ori în pădure singur, și simte că s'apropie moartea de el, e bine dacă nu vrea să moară ca un câine, nespovedit, să se apropie de un mărăcine și să se spovedească mărăcine-

lui... Dumnezeu îl vede și-i iartă păcatele, măcar că s'a spovedit unui mărăcine... Dar vreau să-ți fac o rugăciune dumitale, domnule Cârnule...

— O ascult cu plăcere, părinte Bulbuce, și dacă se va putea...

— Dacă se'ntâmplă ceva, cumva, taică tăiculiță, știi dumneata, că s'au mai văzut de-astea.. dacă e gața să se prăpădească vreun om, așa din întâmplare, trimiteți repede un vătășel după mine. Casa e ici, biserica aproape, postul nu e nici el departe... Vin numaidecât, cu sfântul patrafir, cu sfântul potir, cu grijanie. Carte nu mai iau, că știu rugăciunile de spus la capul celui ce trage să moară, pe dinafară. Ca pe apă le știu, taică tăiculiță... Nu mă uit că e viscol... Nici nu mă uit la nămeți că sunt mari... In fugă viu. Numai să scap un suflet-două din ghiarele necuratului... Că altfel, domnule Cârnule, e păcat, e păcat de Dumnezeu... Fiecare om, taică tăiculiță, fiecare om, domnule Cârnule, trebuie să moară după datină, după lege, spovedit, grijit, cu lumânărica aprinsă în mână.

— Bine, prea bine, părinte Bulbuce, o să raportez întocmai domnului plutonier major Budu, și dacă dumnealui îngăduie, mă rog, se va proceda după cum dorește sfinția ta... Nu putem să te refuzăm, părinte Bulbuce... Ești prea cinstită față bisericească... Ești... ca și noi... omul stăpânirii...

— Adevărul l-ai grăit, taică tăiculiță... adevărul curat ca poalele Maicii Precistii... Sunt omul stăpânirii... Omul lui Dumnezeu și omul stăpânirii, domnule Cârnule... Că stăpânirea e lăsată dela Dumnezeu... Cum a spus și domnul nostru Isus Hristos: „Dă Cezarului ce e al Cezarului și lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu“... Și eu doresc să împlinesc la un caz de nevoie, datina, domnule Cârnule, datina și legea, taică tăiculiță.

— Se va face, se va face, părinte Bulbuce... Vom raporta mai sus și se va face, se va face...

Părintele Tomiță Bulbuc a făcut asupra noastră, cu degetele împreunate, sfânta cruce, după ce i-a binecuvântat cu acelaș semn al degetelor împreunate și pe jandarmi, a închis ușa pe dinafară. Peste o clipă însă a deschis-o din nou și și-a băgat capul cu bot de vulpe înăuntru.

— Te-aș întreba ceva, domnule Cârnule...

Ii râdeau ochii în cap părintelui Tomiță Bulbuc.

— Întrebă-mă, părințele...

— Taică tăiculiță, mi se pare că amiroși a țuiculiță. Mi-au înghețat oasele bătrâne în biserică și n'aș vrea să iau în piept nămeții pe degeaba... Care cârciumă e deschisă, domnule Cârnule ?

— De deschis, nu s'a deschis încă nicio cârciumă, părinte Bulbuce, dar la oricare, cum știi prea bine sfinția ta, se poate intra pe ușa de din dos. Eu fusei la Voicu Buciu, c'am văzut fumul ieșind pe coș. Dudaia soba în cârciumă. Am pus la fiert niște țuiculiță, am îndulcit-o cu zahăr și am dat-o pe gât... Strașnică țuiculiță, părinte Bulbuce, tare de-ar învia și morții...

— Dar de ce să învieze morții, domnule Cârnule... Că pe pământ n'au loc nici prăpădițiiăștia care trăiesc... Ce să mai caute și morții pe pământ? Taică tăiculiță, să nu mai spui asemenea vorbe nesăbuite... Că e păcat. Să stea fiecare unde i-e locul, domnule Cârnule... Morții cu morții, viii cu viii... Și zi, taică tăiculiță, la Voicu Buciu arde soba ?

— La Voicu Buciu, părințele. Dudaie ca trenul soba și țuiculița se fierbe în ibric numai decăt.

— Am noroc că mi-a dat în gând să te întreb, domnule Cârnule... Am avut noroc, taică tăiculiță... Până la cârciuma lui Voicu Buciu răzbesc ușor... Nici treizeci de pași dela ușa primăriei... Mulțumesc, domnule Cârnule, mulțumesc...

Prin ușa întredeschisă de popă, aerul proaspăt de afară năvălea înăuntru rece și tare, înghețându-ne trupurile supte de vlagă.

Părintele Tomiță Bulbuc a mai făcut o cruce spre noi prin deschizătura ușii și s'a dus să-și desmorțească și el oasele, cu țuică fiartă, ca și domnul sergent de jandarmi Cârnă Amedeu.

Ziua venise deabinelea. Prin geamurile care prinseseră flori de ghiață pe margini se vedea școala îngropată pe jumătate în zăpadă, partea de șosea care ducea spre cătun, trecând printre cârciuma lui Voicu Buciuș și a lui Mareș, mo-cârșanul, și casa de peste drum, unde ținea cafenea pentru acriturile satului Țața Leanca.

La fereastra cafenelei erau înșirate borcane pline cu cofeturi colorate și o cutie cu căișori și păpuși de turtă dulce.

— Trăcălie, spune drept, ce-ai vrea tu să mănânci acum? Cofeturi?

— Nu.

— Căișori de turtă dulce?

— Nu.

— Păpuși de turtă dulce?

— Nu.

— Atunci?

— Ca să-ți spun drept, Dinșosule, aș vrea să mănânc o jumătate de dovleac copt...

— Ca atunci când mergeam toamna pe câmp cu caii și dormeam cu ei la păscut, și adunam balegi uscate, și făceam focul, și coceam în spuză dovleci...

— Da, ca atunci... Vara asta nu s'au făcut nici dovleci. Nimic nu s'a făcut...

— Dacă a fost secetă...

— N'am mai mâncat dovleac copt de anul trecut. Când mă gândesc, Dinșosule, îmi lasă gura apă...

— Nu te mai gânde, Trăcălie. Cine te pune să te gândești la dovleac copt?

— Te gândești la ce-ți vine să te gândești...

Viscolul vuia, lovindu-se de acoperișuri și de salcâmi cu ramurile negre ca tăciunii. Un jandarm a suflat în lampa care funega și care rămăsese uitată aprinsă. Cutia galbenă a telefonului, prinsă în peretele din fund, lângă dulapurile cu hârțoage, rămânea mereu mută. Vântul rupsesse pe undeva prin afara satului sârmele ori poate că doborâse și stâlpii.

Nenea Gruia Popozină s'a uitat întrebător la rumâni:

— Măi, fraților, are careva dintre voi câteva fire de tutun și-o foiță? De ieri n'am mai aprins o țigară...

— Noi tocmai voiam să-ți cerem ție...

— Nu mai am niciun fir pe fundul pungii.

Unii rumâni își țineau tutunul în pungi lunguiete de piele subțire, încrețite la gură cu șiret verde, pe care le cumpărau de pe la bălciuri cu câțiva gologani. Cei mai mulți însă puneau tutunul în beșici de porc uscate... Luau beșica porcului, o puneau în tindă pe polița coșului și o lăsau să se afume și să se usuce. După ce se usca, îi lărgeau deschizătura și-i găureau marginile. Băgau prin găuri o ațșoară împletită și punga era gata.

— Ce să mai cumpăr pungă de tutun dela bălci ori dela mărchidani? E bună și beșica porcului. Tutun să am să pun în ea!

Acum niciun rumân nu mai avea tutun. Nici punguțe noi făurite din beșici de porc. Le muriseră porcii... Și prin sat în iarna aceea, nu mai trecuse niciun mărchidan care să strige pe uliți cât îl ținea gura: „Mărchidanul, a venit mărchidanul, cumpărați dela mărchidan“!

În alți ani n'aveam trai în casă din pricina mărchidanului. Noi, copiii, mereu ne certam, ne gherăiam, și se ciondăneam între noi pe părul din coama porcului...

Mărchidanii veneau din sus, dinspre Pitești, pe jos, purtând la spinare cutii

lungi, de mai sus de ceafă și până la vintre. Curelele cutiei erau trecute peste umeri și pe sub brațe. Ce frumoase erau aceste cutii, care se deschideau ca un dulăpior! Pe ușa lor erau lipite poze colorate: doi copii bucălați, care se jucau cu niște căluți de lemn; o cuconiță cu umbrelă, care zâmbea unui cățeluș zburdit; călăreți cu șepci cu cozorocul lung, fugărind în goana cailor sprinteni doi cerbi cu coarnele rămuroase pe o margine de pădure; un flăcău bucălat cântând din chitară pe marginea unei ape... Și câte și mai câte... Și câte și mai câte...

— Mărchidanul! A venit mărchidanul! Cumpărați dela mărchidan!

Il auzeam dela fereastră, săream și ieșeam afară și-l strigam:

— Ei, mărchidan!...

Nici nu trebuia să-i mai spunem altceva... Mărchidanul știa că vrem să-i vedem mărfurile minunate din cutia în care era închisă sub cheie toată averea lui, ori poate chiar să-i facem ceva aliș-veriș, se întorcea, zâmbea, se apropia de poarta noastră și-și punea jos cutia. O deschidea și deschidea capacul lung al dulăpiorului. Stol în jurul lui, îi priveam marfa înghesuită pe răftulețe.

— Vreți numai să priviți marfa, ori să și cumpărați?

— Vrem să privim, să ne săturăm de privit, nene mărchidanule, dar să și cumpărăm... Nu vezi c'am adus părul porcului, nene mărchidanule?

— Mă cheamă Luță, copii, Bunea Luță...

Luam mâinile dela spate și-i arătam chitele de păr smulse din coama porcului, la Crăciun, când porcul abia tăiat mânjea zăpada ariei cu sângele lui cald și roșu.

— Ia să văd eu părul de porc, copii, să-mi dau seama cam câte parale face...

— Poftim, nene Bunea...

Mărchidanul îl cântărea în palmă.

— A fost cam slab porcul vostru, copii...

— A fost cam slab, nene Bunea, dar părul e bun...

— E nițeluș cam aspru, copii. Dar perii tot se pot face din el...

Ni se luminau fețele. Ni se luminau ochii...

— Facem aliș-verișul, nene Bunea?

— Se poate, copii, să nu-l facem? Acușica îl facem...

— Scoate marfa, nene Bunea, să vedem ce ai.

Iși scotea mărchidanul cutiuțele. Noi ne uitam în ele și ne îmbătam de fescicire...

— Aici am fluierece...

— Nu vreau fluiereci.

— Aici am bricege...

— Nici briceag nu vreau că mai am unul, nene Bunea...

Aș fi vrut să-i cumpăr toată marfa. Imi sticleau ochii și după fluiereci și după briceag...

— Atunci ce vrei să cumperi?

— Un fluiereci și... un briceag...

— Parcă spuneai că...

— Spuneam... Dar m'am răzgândit.

Inceram pe rând fluierecile... Fluerau toate la fel... Alegeam unul...

— Pe ăsta îl vreau, nene Bunea... fluieră... mai frumos...

— Tiii! Dar cum îl nimeriși tocmai p'ăsta, copile? Pe ăsta vroiam să-l păstrez pentru un băiețaș dela Secara care-mi place mie...

— Și nu mi-l vinzi, nene Bunea?

— O să ți-l vând, dacă ții numai decât. Băiețașului dela Secara o să-i dau altul...

— Mulțumesc, nene Bunea...

— Ei, acum spune-mi care briceag îți place să-l porți la brâu ?

— Să le văd pe toate...

— Poftim, vezi-le...

La cercetam unul câte unul... Erau niște biete cehii cu limba de fier bleau ieftin și cu plăselele de lemn vopsit în galben, roșu, în verde... Mi se părea că sunt mai tăioase decât săbiile cu care turcii îi tăiaseră odinioară pe rumâni, cum îmi povestise mătușă-mea Uțupâr, și mai strălucitoare decât paloșele cu care mai târziu cazacii retezaseră capetele cu fesuri și cealmale ale turcilor. Alegeam unul cu plăsele roșii...

— Pe ăsta îl vreau, nene Bunea...

— Iar l-ai ales pe cel mai bun, copile...

— Și pe ăsta îl păstrezi tot pentru băiețașul dela Secara ?

— Nu copile, pe ăsta l-am purtat șapte poște în spate ca să îți-l vând ție...

Te țin minte de anul trecut...

— Mulțumesc, nene Bunea Luță...

Bătea palma cu mine mărchidanul. Mă umflam în pene. Mă socoteam om în vârstă, care poate să vândă și să cumpere. Imi luam fluereciul. Imi luam și briceagul. Mărchidanul puneă într'o cutie din dulăpiorul lui chita de păr de porc pe care i-o adusesem.

Incepea să se tocmească cu mărchidanul soră-mea Evanghelina.

În fața fetelor mai mici, ori mai măricele, mărchidanul desfăcea alte cutii, cu alte minunății: mărgelile de sticlă roșii și verzi și albastre, turcheze și nărânzate; șiruri de mărgelan crescut departe, în fundul unor mări adânci, calde și albastre; inele și brățări galbene de tumbac; mosorele cu arnici în toate culorile pentru cusut răuri pe ie; ațișoară albă; nasturi mici de os, de sedef și de piatră; testele de ace; piepteni de pieptănat și curățat părul de lindini și piepteni înguști și încovoiați, albaştri, de prins în păr deasupra coadelor; și fluturi, fluturi de polei, pe care dacă-i coși pe marginea altăței la cămașe, când ieși la horă, orbești cu strălucirea lor ochii flăcăilor.

Așezată pe vine în zăpadă, lângă mărchidan, soră-mea Evanghelina se tocmea mai mult decât mine și se hotăra mai greu ce anume să cumpere... Până la urmă se alegea cu un mosorel de arnici albastru, cu un inel gros, de tumbac, cu floare... Soră-mea Rița cu o testea de ace se alegea, și cu un șirag sărăcuț de mărgeluțe mici și albastre. Băzâia pe lângă noi și pe lângă mărchidan, în zăpadă, soră-mea, Elisabeta :

— Eu n'am putut să smulg niciun fir de păr din coșama porcului... M'au imbrâncit ei ! Nu pot să cumpăr nimic, nene mărchidane !

— O să cumperi la anul, fetițo ! Până atunci îți dau pe datorie păpușica asta.

Îi întindea mărchidanul soră-mi Elisabeta o păpușică de piatră, goală, cât degetul de mică. Păpușa avea ochii albaştri și gura roșie...

— Să ai grijă, fetițo, să-i faci rochie păpușii... Să n'o lași desbrăcată, că îngheață...

— Am să-i fac, nene mărchidane...

Incuia dulăpiorul mărchidanul, lua cutia la spinare, pleca mai departe și striga :

— Mărchidanul, a venit mărchidanul... Cumpărați dela mărchidanul...

Mai în josul uliței îl opreau alți copii să-i vadă minunile din lădița lungă și să-i cumpere câteceva...

Săptămâni de zile nu mai vorbeam în casă de altceva decât de bogățiile fără seamăn în lume de frumoase din lădița mărchidanului...

— Când o veni mărchidanul, la anul, am să-mi cumpăr altă cehie.

— Și eu altă păpușă...

— Eu o brăţară de os, nu de tumbac, că uite, inelul ăsta de tumbac a pris cocleală.

— Freacă-l cu cenuşe: o să iasă cocleala şi o să lucească iarăşi... Dar... la anul... o să avem porc de Crăciun, mamă? Că fără porc nu avem de unde jumuli păr... şi fără păr din coama porcului, nimic nu poţi cumpăra dela mărchidan...

— O să avem, maică... O să cumpărăm un purceluş şi o să-l creştem...

De mulţi ani nu mai auzisem grohăind niciun groştei în preajma casei. De mulţi ani nu ni se mai oprise niciun mărchidan la poartă...

Anul ăsta căzuseră zăpezile şi mărchidanii nu se mai arătaseră, așa cum astă-vară nu se mai arătaseră pe ulițele satului cavafii turci, care veneau călări de departe, cu fesul roşu ca floarea macului pus pe-o sprânceană, şi dela care rumânii cumpărau pe gologani ghiaţă brice cu mânere de os de ras obrazul, căţite lucitoare, tabachere de lemn negru şi frumos mirositor, cu moschei care-şi ridicau minaretele albe spre cerul albastru, zugrăvite pe capac...

Seceta... Seceta şi sărăcia cumplită pe care o adusese cu ea vara şi care rămăsese în urma ei...

Şi acum...

Acum stau lângă zid, în primărie, între tata şi văru-meu Dumitru Pălică, lângă slăbănogul care cu o zi înainte mă purtase un timp ciuş, în drumul nostru către curtea boierească, de unde ni se trăgea toată nenorocirea.

Tata, abătut, întinde mâna şi-mi mângâie obrazul cu degetele lui cu pielea aspră şi mă întreabă încet, de parcă i-ar fi ruşine de ceilalţi oameni şi-ar vrea ca numai eu să-l aud:

— Ți-e foame?

— Nu, tată, nu mi-e foame... Nu-mi e nici măcar sete...

— Mă mir...

Prin tăcerea aceea a satului, pe care numai vuietul vântului o alunga când se repezea cu mai multă furie în arbori şi în acoperişuri, a început să se audă un păcănit îndepărtat de maşină. Nu era trenul. Linia ferată era înzăpezită de cu seară, de când se întese viscolul şi începuse să frământa şi să spulbere zăpezile întinse pe câmpuri şi zăpezile pe care le cerneau peste lume norii vineţi ai cerului. Şi apoi, noi cunoşteam sunetul pe care îl fac trenurile când urcă dealul spre Ruşii de Vede, sau când vin, de vale, dintr'acolo, spre gara dela marginea satului nostru:

— Să ştii c'a aflat procurorul de întâmplarea dela conac, şi cum trenurile nu pot să umble, s'a repezit încoace cu automobilul...

— Ce otomobil e ăla să umble prin nămeţi?

— La asta nu m'am gândit... Nu poate fi vorba de otomobil...

Jandarmii, toţi trei, ieşiseră din primărie. Domnul Cârnă, sergentul, plecase spre post, înfruntând nămeţii, iar pe ceilalţi doi îi auzeam tropăind cu cismele pe lângă morţii întinşi de aseară pe duşumeaua săliţii.

— Atunci trebuie să fie motorul lui Gună Isopescu... El păcăne şi sughiţă așa...

— Dece să fi dat el drumul acum motorului nou dela moară? Azi e Duminică şi de măcinat n'are Gună ce măcina nici în zilele de lucru...

— A dat drumul motorului să nu îngheţe. Motoarele astea noi îngheaţă pe ger şi pe urmă, când vrei să le dai drumul să umble, n'o mai iau din loc. Gună Isopescu îşi ţine iarna motorul acoperit cu pături... Tot așa se întâmplă şi cu motorul dela otomobil... Când e frig, îngheaţă şi nu se mai aprinde. Şi dacă nu se aprinde focul în el, nu merge. Rămâne fier mort.

Cu doi ani înainte venise în sat, se oprise un ceas în faţa primăriei şi apoi plecase mai departe, primul automobil pe care îl văzusem prin părţile noastre. Nu ne-am mirat că trăsura aceea lungă, cu roţile înfăşurate în cauciuc şi în faţă cu doi ochi mari şi rotunzi de sticlă, care se aprindeau pe întuneric, aleargă şi face

aproape o poștă pe ceas, fără să fie trasă de cai. Ne-am mirat numai că nu umblă ca trenul, pe șine, și că aleargă ca orice trăsură pe șosea, ba chiar pe drumuri lăturalnice. Prefectul, care își cumpăraseră automobil, și plecase cu el prin județ să fie văzut de oameni, purta halat alb, șapcă și ochelari mari, cu marginile de piele neagră, care se lipeau de obraz și fereau ochii de praful pe care mașina, în goana ei, îl stârnea. La fel era îmbrăcat și doctorul județului, care venise cu prefectul să facă inspecție prin sate. Nici omul care pornea și oprea mașina când vroia, nu purta altă îmbrăcămintă.

I-am dat ocol noi, copiii, automobilului, și i-au dat ocol și oamenii mari.

Mai târziu treceau și alte automobile prin sat, nu numai automobilul prefectului, pe care îl cunoșteam de departe și după formă și după guițat. Automobilele călcau în fuga lor rațele și găștele și uneori căinii și copiii care se jucau în șosea și nu aveau timp la grohăitul goarnei, să se dea laoparte.

Ele lăsau în urmă o dâră de fum negru, care făcea ca după trecerea uneia, aerul să miroasă mult timp urât.

Înainte de a-și cumpăra automobil, boerul State Pantazi dela Cârliğați l-a luat pe vărul meu Tănase Dimozel, fratele lui vărul meu Niculae dela poștă, la București, și l-a trimis să învețe să umble cu o asemenea mașină. Când vărul meu Tănase Dimozel a învățat toate merchezurile automobilului, boerul dela Cârliğați și-a cumpărat și el unul, să nu fie mai prejos nici decât prefectul Drăculea, nici decât miniștrii dela București, cărora trăsurile cu cai nu le mai erau pe plac. Din când în când, vărul meu Tănase Dimozel, fudul nevoie mare de meseria și de straiele lui, de șapca turtită și de ochelarii mari, venea cu boer State Pantazi la moșie la Cârliğați cu automobilul.

— Noroc au băieții lui Dimozel, — spuneau rumânii. Unul la poștă, altul șofer la State Pantazi... Le-a pus Dumnezeu mâna în cap...

Vărul meu Tănase Dimozel trecuse în rândul oamenilor care nu mai aveau nicio grijă. Pâinea, pâine, leafa, leafă, haina, haină. Nici vărul meu Niculae, dirigințele poștei, nu mai avea griji.

Dar celălalt văr al meu, fratele mai mic al lor, nenea Lixandru Dimozel, aștepta și el rezemat de zidul primăriei, cu fața posomorită, între Tiță Uie și Gruia Popozină, să vină plutonierul major Budu, să ne ridice pe toți și să ne ducă la post ori tocmai la secție, la Băneasa.

— M'am dus anul trecut la Gună Isopescu când și-a făcut moară cu motor și l-am rugat să mă ia pe lângă el, să învăț cum umblă motorul ăsta și să mă fac mecanic.

— Cum o să te faci tu, măi Lixandre, mecanic? Nici cucoana Vergina, nevastă-mea, care stă toată ziua cu nasu'n fundul meu, de frică să nu-mi fugă ochii după altă muiere, nu pricepe cum merge și de ce merge motorul cu motorină, dar un țăran ca tine, cum o să priceapă?

— Păi frate-meu Tănase cum a învățat, domnule Gună? Motorul ăla dela otomobil fuge. Asta al dumitale, dela moară, stă pe loc. Nu e năraș. Lasă-mă numai să mă uit eu nițeluș la el și-i și pricep secretele...

— Nu te las, măi Lixandre, nu te las... Că... mi-l deochi!

— M'a luat la trei păzește... Dacă mă lăsa, nu mai eram acum aici...

— Poate că tu nu erai... Dar noi tot eram...

Gună Isopescu se îmbogățise ca și Mareș, ca și Dobre Grivu, sub ochii satului. Dobre Grivu se îmbogățise slugărind pe la curtea boerească dela Troian și apoi cumpărând și închirind pământuri dela săraci, pe care tot cu săraci le muncea. Gună Isopescu, om venit și așezat în sat de prin alte părți, prinsese chiag făcând misitie pe lângă negustorii greci din gară. Li venise în cap să facă, într'o coșarcă de paiantă, o mică moară, pe apa Călmățuiului, cu o singură piatră. Umbla ca vai de lume, dar umbla. Rumânii se duceau, măcinau, lăsau lui Gună Iso-

pescu uium. Morarul a adunat, a strâns, și-a cumpărat mașini de treerat. Apoi a ridicat la marginea cătunului, în luncă, moara cu vapor care umblă cu paie... Și de vreo doi ani schimbase vaporul, care mânca pe an șure întregi de nutreț, cu un motorăș adus din țara nemțească, ieftin, care se punea în mișcare cu motorină.

— E ieftină motorina... Câștig mai mult...

La marginea cătunului Vișica, Gună Isopescu își încerca motorul să vadă dacă nu cumva i-au înghețat mașinăriile de ger... Sunetul înfundat, cu bățai regulate ca bățiile pendulei din peretele primăriei, se auzea venind de dincolo de gârlă. După un timp, noi toți cei închiși în primărie n'am mai auzit sunetul motorului din luncă, ci fâșâitul și trootul moale pe care îl făceau caii voinici și grași ai jandarmilor, care spărgeau nămeții înalți de zăpadă cu piepturile lor late.

Ni s'a suit inima în gât, ne-au trecut sudori reci și nu ne-am putut împiedica să nu ne întoarcem capetele și să ne uităm pe fereastră. Erau patru jandarmi. Veniseră dinspre Băneasa și-și opriseră caii lângă ulucile primăriei. Plutonierul major Budu și Juvete, șeful postului de jandarmi dela noi, din Omidă, au descălecat și, călcând apăsător prin nămeți, au venit spre primărie. Ceilalți doi au rămas călări, în șosea, ținând caii lor, calul plutonierului major și pe cel al lui Juvete, de frăie.

Mi s'a oprit inima câteva clipe. Am simțit că mă înăbuș. Apoi inima a început să-mi bată tare, să se sbată de parcă voia să-mi spargă pieptul și să sară afară. Tremuram vargă... Prindeam uneori vrăbii cu lațul în arie. Făceam lațuri din fire de păr smulse din coama sau coada calului, le legam de niște bețișoare, înfingeam bețișoarele în zăpadă, în fundul ariei pe lângă șura de paie, și presăram pe deasupra lațurilor întinse o mână de tărățe ori de mălai... Vrăbiile înghețate și flămânde veneau să ciugulească mălaiul ca să-și astâmpere foamea... Până li se prindeau picioarele în laț. Incepeau să se sbată ca să scape. Dar cu cât se sbăteau, cu atât se prindeau mai tare. Săream din locul meu de pândă. Prindeam vrabia... Îi desfăceam lațul... Tremura în mâna mea... La fel cum tremur eu acum, tremura vrabia în mâna mea... N'avea scăpare... O momisem cu mălai... De când nu mai avem mălai, nici boabe, nici tărățe, nu mai prindem vrăbii... N'am să mai prind vrăbii cu lațul. Nici alte păsări... Niciodată... Niciodată...

— Nu te teme, taică, ție n'o să ți se întâmple nimic...

— Nu mă tem. S'a făcut frig în primărie...

S'a deschis larg, izbită puternic cu botul cismeii, ușa. Numai că n'a sărit din țâțâni. Și în pragul ei s'a arătat făptura mărunță și îndesată, groasă și scârnavă a plutonierului major Budu. Mustățile cu vârfuri lungi îi atârnavu căzute pe oală. Purta pistol la brâu și în mână clătina o vână de bou, vână, cu noduri mari de plumb la vârf. În spatele lui Budu se afla Juvete, cu mustățile cu vârfuri subțiri ascuțite, îndreptate în sus și aproape lipite de obraji. Ceilalți jandarmi înmărmuriseră pe săliță, — lângă morții lungiți pe lângă ziduri, pe dușumea, — în poziție de drepti, cu armele pe umăr. Numai ochii le clipeau des în cap.

— Aștia-s netrebnicii, șefule ?

— Aștia, să trăiți, domnule plutonier major.

— Alege mucoșii și dă-le drumul să plece acasă.

Noi, copiii, eram mucoșii.

Juvete a intrat în primărie, s'a strecurat printre rumâni și printre femei, ne-a ales, ne-a făcut grămadă lângă grilaj, apoi, unul câte unul, ne-a luat de umeri și ne-a îmbrâncit spre ușa deschisă. Din prag, plutonierul major Budu ne cântărea mai dinainte din ochi, să vadă cam câte parale face pielea fiecăruia, și când ajungeam în dreptul lui, ridica vâna de bou și ne izbea pe spinare, în cap, peste obraz, pe unde se nimerea la repezeală. Lovea cu o sete de sălbatec. N'aveam timp să țipăm sau să ne văietăm măcar. Ne clătina o clipă pe loc, năuciți, amețiți, orbiți, văzând stele verzi. Sergentul de pe sală, domnul Cârnu, prietenul

părintelui Tomiță Bulbuc, ieșit din înmărmurirea în care căzuse când intrase în primărie Būdu, ne apuca de ceafă, ne ridica în sus — eram toți ușori ca fulgul — și ne arunca în nămeții înalți din curtea primăriei. Zăpada moale și rece ne alunga oarecum năuceala și amețeala. M'am proptit în mâini și în genunchi și am simțit cum mă cufund și mai mult în zăpadă. Nu știu de ce, dar în clipa aceea, când mă chinuiam să mă ridic, mi-am adus aminte că trecând prin săliță pe lângă cei doi morți, am băgat de seamă într'o fulgerare, că ei aveau fețele încă acoperite de zăpadă și că n'am putut să le văd ochii închiși. Le-am văzut numai vârful nasului și bărbia. Am tresărit, m'am încordat, m'am ridicat în genunchi și pe urmă în picioare. Pe lângă mine încercau și alții să se ridice din zăpadă. Plin de spaimă, tremurând din toate încheieturile, cu dinții clănțănindu-mi în gură, am luat în piept nămeții cât mine de mari din curtea primăriei și târăș-grăpiș am ieșit în șosea, împleticindu-mă și, temându-mă să nu cumva să cad iarăși și să nu mă mai pot ridica, am plecat spre casă.

Pe șosea începuseră să patruleze jandarmi călări. Satul sărăcimii se îndrepta în păr spre primărie și jandarmii opreau oamenii urlând sudalme și-i alun-gau, plecându-se într'o parte din fuga cailor, cu lovituri de vâne de bou, spre case sau spre ulițele lăturalnice, cât mai departe de primărie.

— Inapoi, porcilor! Nu înțelegeți că nu aveți voie să vă apropiați de primărie?

— Inapoi, muiere, n'auzi? Spovedania și grijană și lumânarea...

— Inapoi, moșule! Ce? Ești surd? Nu e voie... Nu e voie...

Dacă nu era voie, nu era și pace!

Mai ocolind un nămete, mai împotmolindu-mă în altul, mai ținându-mă de un gard, am ajuns în poarta casei noastre. Răsufând greu, m'am sprijinit de bătrâna noastră salcie plângătoare de lângă fântână, să nu cad. Abia atunci mi-am simțit obrazul arzându-mi, usturându-mă, de parcă m'ar fi pus cineva cu fața pe jărăgai. N'am cutezat să mi-l pipăi cu mâna...

Satul alb de zăpadă, văzduhul viuind de viscol, salcia cu coaja aspră, no-duroasă și înghețată de care mă rezemasem n'au amețit.

Mi s'a părut că totul se clatină, am închis ochii și am simțit cum plutesc gol-goluț, așa cum m'a născut mama, pe o nesfârșire de ape calde, care îmi luluiău la urechi și mă adormeau.

M'am trezit în casă, descălțat, desbrăcat până la piele, înfășurat într'un cojoc vechi și rupt, lângă soba călduță.

— Te-au ținut toată noaptea la primărie?

— Toată noaptea.

— Credeam că te-ai prăpădit pe drum.

— Nu m'am prăpădit. Mi-a venit rău abia la poartă, lângă salcie...

— Pe taică-tău l-au oprit la primărie?

— Pe toți i-au oprit. Ne-au dat drumul numai nouă, copiilor.

— Cine te-a lovit peste obraz?

— Plutonierul major Būdu... La plecare.

— Eu am încercat cu frate-tău Ion să ne apropiem de primărie, de cum s'a luminat de ziuă. N'a fost chip. Ne-au alungat jandarmii.

— Pe toată lumea o alungă... Până o să-i ducă pe oameni la post. Au venit să-i ridice.

— Bine c'ai ajuns cel puțin tu acasă.

— Dar tata...

— El e om în toată firea. O să știe ce are de făcut.

Frații și surorile mele stăteau ghemuiți pe lângă soba călduță. Din pricina

frigului, se lipeau cu spinările de ea, cojindu-i și mai mult văruiala veche și crăpată.

— Dar voi nici n'ați dormit, mamă... Aveți toți ochii roșii de nesomn...

— N'am dormit. A dormit vreun sărac în sat? N'a dormit niciunul, maică...

Numai acriturile și bogătanii. Lor ce le pasă? Se mai și bucură...

— Ați știut de ieri seară ce s'a petrecut la conac?

— De ieri seară. Cum ați plecat din Troian, a dat de știre prin telegraf aici, jandarmilor, prăpăditul ăla de Stroie Dichirliu, nu l-ar mai răbda Dumnezeu pe fața pământului!

— Și dacă nu telefona el, tot se afla... Că întâmplarea, se întâmplase...

— Vestea, ca orice veste care aduce nenorocire, s'a întins repede. Cred că s'o fi auzit, în sus, pe Călmățui, până la Cărligați, și în jos, până la mătușă-ta Uțupăr, la Secara...

O ascultam pe mama vorbind și mă uitam la ea și-i vedeam gura uscată cu buzele albe și plesnite și ochii uscați și duși în fundul capului și fața mai galbenă decât i-o știusem cu o zi mai înainte. obrazul stropsit adânc de lovitura dată de Budu cu vâna de bou mă ustura de-mi venea să țip și mi se părea că se învârtește casa cu mine.

Deși n'am rostit un cuvânt, mama a băgat de seamă că nu mai sunt în toate doagele.

Nici nu puteam fi după câte văzusem și pățisem.

Niciunuia dintre noi nu avea cum și dece să ne fie bine în zilele acelea.

— N'ai gustat nimic de ieri dimineață?

— Ba da. Am mâncat, în drum spre Troian, un bulgăre de zăpadă.

— Zăpada nu arânește.

— Știu și eu că zăpada nu arânește, dar ce era să mănânc? Cum vezi, boerul burricos nu ne-a primit cu mese întinse și cu făclii aprinse...

— Mânca-l-ar pământul...

— Până să-l mănânce pe el pământul, ne mănâncă el pe noi...

— Poate că-l mănâncă pământul întâi pe el... Dar spune cum a fost...

Le-am spus, vorbind pe larg și târăganat și, oprindu-mă din când în când, ca să mai prind puteri, cum a fost. Ai casei m'au ascultat tăcuți și negri la față.

Norii se subțiau și ziua se făcea mai albă.

Mama a încălzit la focul de tor o oală cu apă, în care a aruncat o lingură de sare.

— Sorbiți, maică, apa asta, cât e fierbinte. Minte foamea.

Am sorbit câteva înghițituri din cănuțe mici de lut, ferindu-ne să nu ne frigem buzele.

Dupăce ne-a văzut mai potoliți, mama a aruncat peste ghiurtul ei de stambă subțire un zăbun, și-a încălțat postalii și a plecat cu frate-meu Ion să încerce iarăși să se apropie de primărie, ca să vadă ce s'a mai petrecut cu tata și cu ceilalți oameni arestați. Patrulele de jandarmi plecaseră. La primărie a dat ochi cu Dârâială, vătășelul.

— Vreau să intru în primărie, să-mi văd omul...

— Nu mai sunt în primărie, rumânii necăjiți, femeie. Ce? Ești turc de nu'nțelegi? Poftim, intră și te uită...

— Dar unde sunt oamenii? Unde mi-ați dus rumânul?...

— Eu nu l-am dus nicăieri, vai de păcatele mele... Jandarmii i-au luat pe toți între cai, dupăce le-au dat drumul copiilor, și i-au mânăat la postul de jandarmi de lângă gărlă.

— Postul e mic, n'au loc toți ai noștri în arestul postului. Nu se poate să-i fi dus acolo. Spune-mi drept, Dârâială!

— Ei, leică Mario, nu le purta tu de grijă jandarmilor! Au ei socotelile

lor. Știu ei ce fac. N'o să-i ție în sloată. Câțiva dintre oameni sunt și bolnavi. I-or fi închis în grajd... Că în curtea postului se află un grajd mai mare decât le trebuie jandarmilor pentru caii lor. Incap în grajdul ăla și-o sută de oameni, dacă nu și mai mulți...

A încercat mama, cum mai încercau și alte femei, cum mai încercau și alți rumâni, să se apropie de postul de jandarmi.

Cum cu un ceas mai înainte, jandarmii patrolau în preajma primăriei, patrolau acum, ba încă cu și mai multă strășnicie, în preajma postului de jandarmi. Prin viscol se auzeau aceleași strigăte :

— Ei, unde vă duceți ? Nu înțelegeți că nu e voie să vă apropiați de post ?

— Dece nu e voie ?

— Așa e ordinul...

Ii alungau mereu jandarmii pe oameni...

Unii nu se îndurau să plece și continuau să dea, pe dedeaparte, ocol postului de jandarmi.

A dat și mama ce-a dat ocol, ca și ceilalți, postului de jandarmi, cu fratele meu Ion înotând prin zăpadă după ea, apoi, pierzând orice nădejde de a-l mai vedea în ziua aceea pe tata, s'a întors acasă. Se scutura de zăpadă pe prispă și bombănea :

— Rumânii n'au făcut moarte de om. Moarte de om a făcut boerul. N'o să li se întâmple mare lucru rumânilor... O să-i înghesuie ce-o să-i înghesuie jandarmii ; până spre seară or să se sature și ei și-o să le dea drumul...

— N'o să li se'ntâmple mare lucru ! Dar parcă atunci când e vorba de săraci, pedeapsa se dă după măsura vinei ? Boerul l-a omorît pe Spiridon Bădoi, împușcându-l în spate. Ivanca lui Mănoiu a murit de foame și de frig lângă zidul casei boerești. Cine știe ce-o să scornească boerul și slugile boerești ? O să arunce vina asupra rumânilor. El, boerul, o să se spele pe mâini... N'am văzut, n'am auzit... Și-o să fie crezut... Câte omoruri nu fac boerii și logofeții lor ! Și legea nu-i ajunge, că de ei e făcută, și ei știu cum s'o sucească și s'o învârtescă, și partea lor iese mereu deasupra... Pe câtă vreme săracul, vinovat-nevinovat, odată ce-a încăput pe mâna jandarmilor și-a judecătorilor boerești, ocna-l mânăcă... Ai auzit să fi intrat vreodată vreun boer la pușcărie ?

— Nu, nene Voicule...

— Eu sunt mai bătrân și, iaca, să-ți spun drept, Mărio, nici eu n'am auzit... Sunt mulțumit că Vasile al meu n'a plecat ieri la conac. Nu și nu că se duce și el. M'am așezat în prag. Dacă pleci, — i-am spus, — cu toate că alt băiat nu mai am, nu mai vreau să te cunosc, nu mai vreau să te văd. M'a ascultat băiatul. N'a plecat. Acum mă'njură, că-i pare rău. Trebuia să mă fi dus și eu, zice el. Trebuia să ne fi dus tot satul, cu cățel, cu purcel. Poate că atunci l-am fi înduplecat pe boer Gogu...

— Poate că are dreptate, băiatul tău, nene Voicule...

— Da' de unde ? Nici șapte sate nu-l înduplecau pe burlicos. Dacă se duceau mai mulți la conac, poate că ieșea și mai rău...

— Poate că totuși n'o să li se'ntâmple cine știe ce rumânilor. N'au făcut moarte de om...

Mama se agăța de această nădejde, deși nici ea nu credea ceea ce spunea. Sărăcanilor din Omida Călmățuiului, după ce cântăreau cu chibzuială și scoteau la iveală adevărul, le plăcea totuși să se amăgească singuri cu nădejțile lor, să-și facă singuri curaj, ca să nu se lase doborâți de nenorocire.

Cât fusese secetă în vară și soarele pârjolise pământul, sărăcanii nădăjduiseră mereu că într'o zi tot va ploua și că ploaia va pune capăt secetei. Abia toamna plouase și încă în așa fel că atunci ei se temeau de înecuri. Nădăjduiseră că se vor opri ploile. Și ploile se opriseră când le căzuse lor sorocul să se oprească

și după aceea venise iarna. Ninsese și acum viscoala năpraznic. Sărăcânii din Omida Călmățuiului nădărdiau că va trece și viscolul, că iarna se va îndulci, că noi toți, cu toate lipsurile pe care le înduram, vom găsi cu ce să ne hrănim cât de cât și să ajungem vii până la primăvară.

Primăvara se va arăta, după iarna asta grea, cu verdețuri.

Ne vom hrăni, începând din primăvară, cu verdețuri până când se va coace grâul și vom da de pâine. Atunci vom prinde într'adevăr puteri, ne vom pune flori la pălărie, care vom avea pălării, și vom cânta și vom hăuli să răsunе câmpurile și văile și dealurile de cântecele și de strigătele noastre.

— Cu nădejdea trăiește omul...

— Da, cu nădejdea. Uite, se potolește viscolul...

Mă uitasem pe fereastră. Ieri văzusem viscolul pe câmp, deslănțuit în toată puterea lui sălbatecă. Il văzusem și îl simțisem cum se înfășoară ca un șarpe alb în jurul trupului meu șubred. El, viscolul puternic, venind din pusturile dela marginea pământului, cu toată forța lui uriașă și eu, o biată fărămă de om. Și el, viscolul năpraznic, mândru de puterea lui, nu mă biruise.

— Omul e mai tare decât soarele neîndurător al secetei, decât ploile nemiloase ale toamnei, decât viscoalele cumplite ale iernii. Le înfruntă și le biruie pe toate...

Dece spunea ieri Turturică, în drum spre Troian, că s'ar arunca în gâtul boerilor numai dacă ar fi leu? Mi se pare că nu e nevoie să fii leu ca să te arunci în gâtul cuiva și să-l dobori!

Rumânii — după cum bine spunea fratele mai mare al tatei, unchiu-meu Voicu — ar fi putut să-l doboare pe Gogu Cristofor, și pe logofetii lui în drumul scurt dintre gară și conac, ori chiar pe peronul gării, când le înșira rumânilor, ca să-și bată joc de ei, cuvinte mieroase și mincinoase. La conac, pe boer Gogu și pe logofetii boerești trebuiau să-i omoare rumânii, nu pe dulăi. Poate că atunci n'ar mai fi murit Ivanca lui Mănoiu. Poate că n'ar mai fi murit nici flăcăul lui Bădoi...

Nu, nu e nevoie să fii leu! Om trebuie să fii! O să-i spun asta și lui Turturică, atunci când o să-l întâlnesc. Numai că el o să rădă de mine. Nu face nimic. Să rădă de mine, să rădă de tot ce vrea el, numai să-l văd răzând. De atâta timp n'am mai văzut un om răzând, că am și uitat cum se zâmbește și cum se råde. Nici în casa noastră nu råde nimeni. Nici în alte case.

Am uitat să râdem. Am uitat cum te simți când râzi.

Priveam pe fereastră, înfășurat într'o zdreanță de cojoc, cum se potolea viscolul, cum devenea domol, mai domol... Acum o să se oprească... N'o să mai fie viscol. Poate că mâine o să răsară chiar soarele.

Hanțele mele, întinse pe vârful sobei călduțe, începuseră să se usuce. Mă ustura umflătura obrazului. Grozav mă ustura. Ca să uit usturimea mă gândeam la fel de fel de lucruri. Când m'am gândit că mâine dimineața s'ar putea să răsară soarele, umflătura m'a durut mai puțin...

— Ioane, toacă o mână de paie și dă-le boilor să mănânce!

— Să se mai potolească nițeluș viscolul. Dacă ies acum afară, iar mă pătrunde frigul...

— Încearcă totuși. Să nu rabde prea mult boii...

— Parcă dacă le dau paie se satură!...

S'a dus frate-meu Ion să dea boilor paie tocate.

Surorile mele nu știu ce tot moșmonesc pe vatră. Poate au găsit ceva de mâncare și pregătesc masa dela care tata o să lipsească. În sat viscolul e mai puțin sălbatec. Se izbește de case, de copaci, de garduri, de cumpăna fântânii se lovește. Cumpăna se clatină, scârțâie își leagănă ciutura goală, dar nu cade.

— Nici tu să nu cazi când te-or bate marile vânturi...
 — N'am să cad, mamă. Am să încerc să mă țin bine.
 — Să încerci...

Pereții casei sunt vineți și goi. Varul de pe sobă s'a coșcovit de tot, — decând nu s'a mai spoit casa! — dar soba e caldă. Părăsesc fereastra lângă care am înghețat și mă lipesc cu spinarea de sobă. Mi-e bine! Trăiesc! A venit iarna și m'a prins trăind! Trăiesc! Toți trăim în casă! O să vină primăvara și-o să ne prindă trăind! Vom trăi! Cu orice preț vom trăi!

Ieri îmi era silă de viață și mi se părea că e tot una dacă trăiesc ori dacă mă prăpădesc. Mergeam istovit prin zăpadă. Rumâni duceau pe târgi doi morți — morții noștri...

Mi-e bine! Trăiesc! Voi trăi! Vom trăi! Eu voi spune mereu și mereu inimii mele: bate încet, bate încet, dar bate, bate mereu...

Voi trăi!...

Deși nu se poate apropia nimeni de postul de jandarmi, rumâni știu ce se petrece acolo. Știm și noi. Știe și mama. Dar mai bine știu rumânii. Puțini n'au trecut prin mâinile lui Juvete. Puțini n'au trecut prin mâinile plutonierului major Budu dela Băneasa.

Loviturile nu se aud. Se aud însă gemetele celor loviți, care nu-și mai pot ține gurile încheștate. Ele străbat pereții de paianță ai postului de jandarmi și pun satul sărac pe jăratec.

Mai înainte, rumânii se mai ciorovăiau între ei, se mai ciondăneau, ba uneori ajungeau chiar să se încaere și să se atingă cu ciomegele. Seceta care se abătuse asupra ținutului, pe neașteptate, și uscaseră și pârjoliseră câmpurile și grădinile, aducând foametea pentru oameni și pentru vite, îi făcuse pe toți săracii să uite vechile și măruntele lor neînțelegeri. Ei vedeau acuma, cu mult mai bine decât putuseră să vadă altădată, cine erau adevărații lor dușmani, încotro trebuie să-și îndrepte întreaga lor ură.

Vântul sufla prin ariile lor goale și prin pătulele lor pustii, în vreme ce acelaș vânt se izbea de pătulele și hambarele pline până sus, la căpriori, ale bogătanilor satului și de magaziiile uriașe ale moșierilor și arendașilor.

Ei auzeau mugetele slabe ale vitelor lor, din care rămăsese numai pielea și oasele, dacă rămăsese și atâta, și vedeau în acelaș timp cum vitele bogătanilor, ale moșierilor și arendașilor rămăneau grase, cu pielea acoperită de păr lins, care nu se lua pe țesală...

Și apoi...

Apoi își vedeau copiii și nevestele și părinții bătrâni cum se usucă și îngălbenesc pe zi ce trece de foame, cum se șubrează și se aduc de spinare, de câtă suferință îndură. Dacă ar fi avut în case oglinzi și s'ar fi uitat în ele, rumânii și-ar fi văzut propriile lor chipuri uscate, pământii, străvezii, cu pielea de un galben bolnăvicios.

Dar nu era nevoie să-și vadă chipurile în oglinzi. Își vedeau mâinile și picioarele cum se topesc și se subțiază. Își vedeau șoldurile numai oase și pântecelul supt și lipite de șira spinării. Și apoi... Apoi fiecare uitându-se la chipul și la înfățișarea altuia, se vedea pe sine.

Niciodată săracii nu semănaseră atât de mult între ei ca acum. Parcă ar fi fost toți frați ieșiți dintr'o singură mamă și dintr'un singur tată și flămânzind în jurul aceleași mese, la care parcă au mâncat alții și n'au lăsat nici măcar fărâmiturile, îmbrăcându-se în zdrențele culese din aceleași gunoaie.

Și era adevărat că erau frați, deși fuseseră aduși pe lume de părinți diferiți.

Gândurile acestea li se limpezeau din ce în ce mai mult în minte și mahnirea unuia începea să fie mahnirea tuturor, pentru că suferința cea mare a tuturor era.

Dar se mai limpezeau și altfel de gânduri în mințile săracilor. Așa cum ei săracii semănau între ei, din pricina lipsurilor pe care le răbdau și a împilărilor la care erau supuși, tot așa semănau între ei și bogații, din cauza bogăției lor, care le îngăduia, chiar pe aceste vremuri cumplite, să le fie casa casă și masa masă. Săracii vedeau acum că pe săraci îi lega între ei sărăcia lor și silniciile și lipsurile la care erau supuși și că pe bogați îi legau între ei avuțiile lor.

Băgau acum și mai bine de seamă că ei, cei săraci, rămân mereu dedesubt și că pe spinările și pe umerii lor aduși stau mereu călare ceilalți, grașii și grăsunii, borțoșii și burticoșii, boerii care-și păstrau aurul la bănci și bogătanii care-și păstrau argintul în lacre.

Săracii învățau să priceapă și mai limpede că această orânduire nu e dreaptă și că ea nu poate să dănuie la nesfârșit.

— Am ajuns toți, fraților, mai sfrijiți decât sfinții zugrăviți pe zidurile bisericii și despre care se spune că s'ar fi hrănit prin pustiuri cu lăcuste, ca să li se ierte păcatele și să li se bucure sufletele veșnic în boazurile cerului...

— Și bogătanii s'au îngrășat mai abitir decât boer Gogu...

— Și boer Gogu s'a îngrășat mai abitir decât porcul pe care-l îngrășe bogatul să-l taie de Crăciun...

— Pe sărac îl cunoști după față.

— Și pe bogat tot după față îl cunoști... Și după mers. Că bogatul merge fudul și legănat și calcă apăsător și greu, de parcă și-ar duce întreaga avuție în spinare...

De un ceas și mai bine, mama stă de vorbă în casă cu unchiul meu Voicu, fratele mai mare al tatei și cu nenea Cristea Moga, care a venit la noi să afle ce s'a întâmplat cu tata. El a auzit, la gară, că trenurile neputând să umble și drumurile fiind toate înzăpezite, cercetările vor fi făcute de șeful secției de jandarmi dela Băneasa, plutonierul major Budu, a cărui cruzime este bine cunoscută. Tot Cristea Moga a mai aflat dela oamenii din gară că boer Gogu Cristofor s'a plâns prin telegraf prefectului și procurorului că rumâni dela Omida, care s'au dus la el la conac, au încercat să-i spargă ușa casei, să între pe el și să-l omoare, pentru a-l jefui de bani și de bucate, și că numai dulăii, logofeții și slugile credincioase i-au scăpat viața și avutul.

— Dar nu e adevărat nimic din tot ce-a spus boer Gogu...

— Nu e adevărat, Mărio, dar până să se lămurească cum s'au petrecut lucrurile, oamenii sunt smintiți în bătăi la postul de jandarmi... Vor fi ținuți închiși cine știe cât, vor fi judecați... Ar fi bine să mergem la primărie; s'au adunat acolo neamurile celor închiși să se sfătuiască cu primarul și cu notarul...

— Ce să se sfătuiască? Ce ajutor poate să ne dea în asemenea împrejurări un ticălos ca Dobre Grivu?

Mama și-a luat totuși zăbunul pe spinare și a plecat cu nenea Cristea Moga la primărie.

Mi se uscaseră hantele întinse pe sobă. M'am îmbrăcat și m'am dus și eu după ei. Obrazul lovit mi se umflase. Umflătura devenise vânăată și pe alocuri pielea crăpase.

În primărie, unde m'am strecurat ușurel, la o masă, sta crăcănat primarul Dobre Grivu, cu căciula lângă el. Răsucise țigară groasă și trăgea de zor tutun aruncându-l afară, în două fuioare, pe nas.

Rumânii și femeile, rubedenii deaproape ale celor duși la postul de jandarmi, care umpluseră primăria, se aflau în picioare, dincoace de grilaj, unde își trecuseră noaptea, întinși pe dușumele, arestații.

— Dece nu te duci primarule la jandarmi să le spui să nu mai chinuiască oamenii? Că n'au făptuit nici o faptă urâtă. N'au omorât, n'au furat, nici măcar nu l-au înjurat pe boer Gogu.

— Dar ce te amesteci dumneata, Cristea Moga, în tărașenia asta? Dumneata nici nu ești plugar, nici nu ești din satul ăsta, n'ai nici un neam printre arestați!... Vezi-ți, omule, de treaba dumitale... Și apoi nici eu nu mă pot băga. Păcătoșii ăia care sunt arestați au atacat conacul, s'a vărsat acolo sânge... Asta întră în atribuția procurorului și a jandarmilor... Așa scrie la lege, așa trebuie făcut...

— Dar trebuie să te duci, primarule. Ești fruntașul satului... Cine vrei să se ducă? Pe oamenii aceștia nici nu-i lasă jandarmii măcar să se apropie de post, necum să între înăuntru și să vorbească cu Budu.

— La urma urmelor să zic că m'aș duce. Dar dece să mă duc? Eu i-am trimis pe netrebnicii ăia la conac să facă prostiile pe care le-au făcut? Le-am spus de atâtea ori cu stăruință să nu să ducă. Nu m'au ascultat! Bine! Acum să pătimească pe unde au păcătuit...

— I-a mânat foamea, primarule... Și de păcătuit, cu ce au păcătuit?..

— Foamea, foamea! Te iei și dumneata după ei, Cristea Moga... Ei o țin mațu-gaia cu foamea! Parcă altă vorbă nu mai cunosc! Ce? Numai pe aici e foamete? Mai e foamete și prin alte părți și oamenii de pe acolo nu s'au apucat să facă pe nebunii ca ăștia... Ce vrei dela mine? Ce vrei cu toții dela mine? Ce sunt eu? Dumnezeu? Nu sunt nici măcar boerinaș... Un simplu primar...

— Sătulul nu crede flămândului...

— N'o fi crezând. Dar la urma urmei dece să creadă? Nu scrie la nici o lege că sătulul trebuie să creadă flămândului. Nici la legea cea mare, la muma legilor...

— Du-te la post, Grivule, maică, uite, te rog și eu, că sunt femeie bătrână și n'am rugat niciodată nimic, pe nimeni, numai pe Dumnezeu l-am rugat, dar se vede că nici el nu m'a auzit, și spune-le jandarmilor să nu mai chinuie oamenii... E și băiatul meu acolo, și altul nu mai am... Și băiatul e slăbit... Să nu mi-l omoare, maică, Grivule... Că altul nu mai am... Că am mai avut mai mulți, dar au murit de mici și am rămas singură pe lume, numai cu băiatul ăsta... care e cam slăbuț, maică, Grivule...

— Nu pot să mă duc, babo, nu pot să mă duc, oricât v'ați perpelii voi pe lângă mine... Nu mă duc, iaca, nu mă duc...

Primarul își sprijinise mâinile pe masă și-și lăsase capul greu de aburul țuicii pe ele.

— Atunci pune mâna pe telefon și vorbește cu boer Drăculea, prefectul județului! El e mai mare și peste jandarmi. Să-i închidă pe oameni, să-i judece și să-i condamne judecătorii dacă au vre-o vină. Dar să nu-i sfarme în bătăi jandarmii... Mi se pare că nu scrie în nici o lege că jandarmii au dreptul să bată oamenii...

— Dar de unde cunoști dumneata legile, Cristea Moga? Că doar nu le-oi fi învățat când împingi rola cu traverse în sus, pe tăetura trenului? Legile, Cristea Moga, numai judecătorii și avocații le cunosc... Și eu... decând m'a făcut boer Gogu primar.

— Am mai aflat și noi câte ceva...

— Apăi să vă spui eu tuturor una care trebuie să vă intre bine în cap. Pe lângă lege, mai e și obiceiul vechi. Și după obiceiul vechi, oricine are putere în stat poate să-l bată pe sărac când vrea și mai ales când săracul îi cade sub mână cu vreo pără, cu vreo bănuială...

— Și atunci ce fac cei ce trebuie să păzească legea, primarule?

— Ce să facă? Inchid și ei ochii și se prefac că nu văd că altfel...

— Blestemată lege și blestemați au fost aceia care au făurit-o!

— Blestemați, neblestemați, Cristea Moga, uite că au făurit-o! Și legea merge înainte, așa cum, vrem ori nu vrem noi, gârla curge la vale...

— Cât o mai curge...

— O să mai curgă, Cristea Moga, și legea asta o să trăiască mult, cât lumea și pământul...

— Totuși, primarule, te rugăm, dacă nu vrei să te duci la Budu, vorbește măcar la telefon cu prefectul, ori măcar cu zapciul...

— Acum, dacă e vorba pe așa, să vă spun drept. Eu am vorbit cu prefectul de ieri seara — cu prefectul, nu cu zapciul, că asta nu e treabă de zapciu — de cum am aflat că s'a petrecut faptul. Telefonul, vedeți că nu sună. Pe semne a rupt pe undeva viscolul sârmele. Am raportat prefectului, prin telegraful dela gară...

— Și ce-a răspuns Drăculea?

— Mie mi-a dat ordin să nu mă amestec în niciun fel, că nu e de nasul meu, iar jandarmilor le-a poruncit să-i aresteze pe toți câți au fost la conac și, înainte de a-i trimite la arest la Turnu pentru judecată, să se facă aici primele cercetări de către domnul plutonier major Budu... Și Budu, cum e Budu, că-l cunoașteți, ce să vă mai spun eu, s'a apucat împreună cu domnul șef de post Juvete să-i strângă nițeluș pe rumâni în chingi, ca să se învețe minte și altădată, să nu mai dea buzna în curțile boerești și să se apuce așa, tam-nesam, să omoare gogeamite scumpătate de dulăi... Om bun, cuconașul Drăculea, prefectul nostru, pupa-i-aș sufletul să i-l pup... A mai ordonat numaidecât să li se dea drumul copiilor care și-au însoțit părinții la conac. Știți, cuconașului Drăculea, domnului prefect, de, i-a rămas duduța în poziție și așteaptă și dumnealor să câștige spre primăvară un copilaș... Mi-a spus Oprea Cățui Strâmbul că s'ar fi bucurat grozav socrii, boerii Miliarezi, când a ajuns la ei la București știrea asta... Până acum a fost ce a fost, spunea Strâmbul, dar să vedeți de-acum înainte cum o să mai strângă boer Gherasie șurubul... Trebuie adunată avere, nu glumă, pentru nepoțel...

— Se gândesc la asta înainte ca nepoțelul să fi venit pe lume...

— Poate joacă mai mult la bal și-l leapădă, — a spus o femeie de lângă zid.

— Dece să-l lepede? Nu-l leapădă. Are ea grijă, duduța, să se ferească!

— I-or fi și pregătind leagăn de mătase...

— Dece să nu-i pregătească? Omul trebuie să le facă pe toate cu prevedere... La botez o să-i ducem pruncului daruri din partea satului... Că de, pe moșia pe care muncim, fătul o să fie odată și odată stăpân...

— Poate că o să-i duci, tu, primarule, noi n'avem nici ce-i duce, și chiar dac'am avea, nici pentru ce-i duce darul...

— Petrio, vedeți cum sunteți? Dumnealui, cuconașul Drăculea, pupa-i-ași sufletul, inimă bună, a dat poruncă să li se dea drumul dela arest copiilor voștri... Și voi, uite cum vorbiți... Ba mai și stăruiți să pun mâna pe telefon să-l scol dela cine știe ce treabă și să-l rog să ridice ordinul pe care l-a dat jandarmilor în privința strănerii în chingi. Adevărat: nici salcâmul pom, nici calicul om...

— Noi spunem altfel, primarule Grivu...

— Cum, Cristea Moga? Cum?

— Nici salcâmul pom, nici boerul om... Așa se și potrivește...

— Chisnovat om mai ești și dumneata, Cristea Moga... Chisnovați mai sunteți și voi,ăștia cu coatele goale... Până și vorbelor le dați înțelesul care vă place vouă. Totdeauna trageți spuza pe turta voastră...

— Dac'am avea turtă, ar fi bine... Ne-am mulțumi să tragem pe ea cenușa

caldă. Spuza am lăsa-o altora. Dar n'avem turtă... Turta e la voi, spuza e la voi, e la voi și cenușa caldă; legea e și ea tot la voi...

Viscolul vru mai ușor, salcâmi satului se văitau obosiți de atâta sibu-cium, negri și triști, încet, încet, căutând parcă să acopere cu aceste vaete ușoare gemetele rumânilor schingiuiți la postul de jandarmi de lângă gărlă. Peste vuetul ușor al viscolului care se potolea, s'au ridicat deodată din două părți ale satului cântece răgușite, metalice.

Pendula își bătea tic-tacul ei mărunț. M'am uitat și am văzut că era ora 10.

Ziua crescuse și-și albise fața; norii care acopereau satul și lunca, dealurile și câmpurile, se subțiaseră și lumina soarelui străbătea mai lesne prin aburul lor ce sta să se destrame cu totul.

— S'au deschis cârciumile...

— Au început să cânte gramofonele...

— Bogătanii petrec...

— Petrece și părintele Tomiță Bulbuc...

— Dece să nu petreacă? S'a dus la biserică dis de dimineață, slujba și-a făcut-o... E Duminică... Duminica e zi de sărbătoare...

— Zi de odihnă și de petrecere... Că așa e lumea... Cine are ce, bea și mănâncă, cine nu, stă și se uită și... face zâmbre.

— Așa o fi, primarule, dar eu zic că nu e bine...

— Oi fi zicând, dumneata, Cristea Moga, ce-oi fi zicând... Dela un timp aud că zici cam multe, și-acum le ascult cu urechile mele și mă mir că dumneata, ca venetic, n'ai fost încă trimis la urmă... Dar nu e trecut timpul... Și dece zici că nu e bine așa cum e? Cine a călcat legea și a intrat în proprietatea altuia, cu gând deucidere și de jaf, trebuie să stea legat la post și să fie dat judecării... Pe mine dece nu m'au arestat jandarmii? Nu acum, că sunt primar și n'ar putea s'o facă, dar altădată, când nu ajunsesem nici primar și nici pe la curtea boerească nu trecusem, ca logofăt? Dece? Să vă spun eu dece: pentrucă îmi vedeam de treaba mea, de munca mea, de pământurile mele... Ba încă și de pământurile altora, care erau luate de mine cu chirie dela sărăciani care n'aveau vițe să le muncească... Ba încă și de slugi... Ba încă și de zilieri... Le plăteam după cum ne învoiam, cum le plătesc și acum... Aveam grijă să le dau mîncărică la timp... Să ai în grijă de atâta lume, să bagi de seamă dacă fiecare vine la timp la muncă, dacă fiecare muncește cât trebuie și cum trebuie și nu te tragă pe sfoară, că rumânul e-al dracului, dacă nu stai cu ochii pe el nimic nu face, e mai greu decît dacă îți muncești tu singur pământul...

— Da, adevărat, primarule, grijă mare...

— Păi nu? Și cu mîncarea! Să ai grijă să le dai de mîncare la toți!...

Eu cu nevastă-mea nu suntem lingavi. Mîncăm ce se găsește prin casă... Dar zilierii, să te ferească Dumnezeu de gura lor! Ba că apa din butoi s'a încălzit, ba că mămăliga e făcută din mălai stricat și e amară și nu le place și se bolnăvesc de pelagră, ba că peștele sărat s'a împuțit și mișună viermii prin el... Lasă mă, le spui, că apa e bună și caldă... Mămăliga o fi amară, dar e bună, satură, și de pelagră dece să vă mai feriți, că tot aveți... Iar peștele, de, e adevărat că a făcut vermuși... Așa e peștele! Cum dă căldura peste el, chiar dacă e sărat, face viermuși... Scuturați-l de viermuși și mâncați-l... Greu de tot cu zilierii!... Ei, dar acum e bine? E mai bine acum? A fost secetă și mi-am lăsat și eu pământurile pārloagă... N'am avut nevoie de zilieri... Ar mânca rumânii acum și pește stricat, și mămăligă amară... Ehei! Ogarul turcului, sireacul, a mîncat mere acre la nevoie... Slugile se plîngeau ba că mîncarea pe care le-o dau e proastă, ba că nu le dau îmbrăcăminte prea bună... Le-am dat drumul, să se ducă fiecare încotro o vedea cu ochii... Că legea nu mă obligă să țiu slugă, dacă nu vreau s'o mai țiu... Au început să-mi ducă dorul. Am păstrat doi băiețandri pentru

vite... La primăvară o să-mi iau alți argați din cei care vor scăpa cu viață din lipsa asta...

— După câte ne spui, primarule, ar trebui să-ți plângem de milă...

— Nu e nevoie să-mi plângeți de milă... Că eu de mila nimănui n'am nevoie... Numai de mila Domnului. Și mila Domnului o am!... V'am spus așa, ca să știți și voi că nu e om fără griji. Fiecare cu ale lui. Bogatul o duce mai greu decât săracul... Că săracul n'are ce pierde... Pe când bogatul...

Unii rumâni, văzând zădărnicia zbuciumului lor pe lângă primar, care se întinsese la taifas ca să-și umple cu ceva timpul, părăsiseră primăria și se gândiseră să aștepte să se mai potolească viscolul ca apoi să plece într'o ceată mai mare la oraș, să facă plângere la prefect și la judecătorii cei mari împotriva boerului dela Troian, care împușcase un rumân din sat, și împotriva jandarmilor care stâlceau pe arestați în bătai. Ei știau bine că n'or să se aleagă cu nimic, că prefectul Drăculea, și el boer, și ginere al boerului olog dela Băneasa, o să-i ia peste picior și tot peste picior o să-i ia și judecătorii cei mari din Turnu, dar oricum, trebuiau să se miște, să nu rămână cu mâinile încrucișate. Nu fusese vorba de nici o răzvrătire. Atunci dece să cadă năpasta pe oamenii nevinovați?

Cristea Moga, câțiva săteni, părinți ori frați ai celor arestați, și câteva femei, mame ori neveste de ale acestora, rămăseseră la primărie. Oamenii aceștia nu voiau și nici nu puteau să înțeleagă că într'adevăr autoritățile sătești, primarul, notarul, preotul nu aveau niciun cuvânt de spus în cele ce se întâmplau la postul de jandarmi. Nu mergeau până acolo cu nădejile lor să ceară ca arestații să fie lăsați liberi, deși ei nu făptuiseră nimic care să îndreptățească arestarea lor, dar stăruiau ca rumânii și femeile care se aflau la post, să nu mai fie bătuți și chinuți.

Părintele Tomiță Bulbuc, găsit în cârciuma lui Voicu Buciu, de cei ce nu știau ce se petrecuse dimineața în primărie și ce le propusese popa arestaților, făgăduise să vină la primărie nițel mai târziu, după ce se va mai încălzi cu o tescovină-două. Nu-și puneau cine știe ce nădejde în popă, dar credeau că acum, când le-a ajuns cutitul la os, popa o să se îndure, oricât ar fi el de păcătos, să coboare până la postul de jandarmi și să vorbească cu platonierul major Budu, să-i mai slăbească pe rumâni din bătai, și să nu se atingă de femei.

Tot acolo îl găsiseră și pe notarul Gică Stănescu. Aproape că-l ridicaseră pe sus și-l aduseseră la primărie. Luase loc la obișnuita lui masă de scris și ca să arate rumânilor că și Duminica, atunci când nu bea la cârciumă, e ocupat la cancelarie, deschisese un dulap, luase de acolo niște condici și niște dosare și le înșirase în fața lui, ca și cum s'ar fi pregătit să scrie. N'a pus însă mâna pe condei.

— Ei? Ați vorbit cu primarul?

— Am vorbit. De azi dimineață vorbim...

— Și?

Rumânii au dat din umeri...

Dobre Grivu însă n'a dat din umeri.

— Eu, notarule, mi-am spus răspicat gândul: nu pot și nici nu vreau să mă amestec în treburile jandarmilor. Da, da... Nu pot și nici nu vreau... Nu pot, că nu mă lasă legea și am poruncă dela prefect să nu mă amestec... Și nu vreau să pun măcar o vorbă bună. Oamenii nu m'au ascultat. Nu trebuiau să plece la conac să-l supere pe boer Gogu, care a venit să se odihnească... Auzi! Să-l supere pe boer Gogu, care după câte se aude, mâine-poimâine poate să ajungă prefect, dacă nu chiar ministru... Așa că... vorba aceea: geaba vii, geaba te duci, geaba rupi bieții papuci...

— Și ce vreți voi dela jandarmi?

— Să cerceteze cazul, dar să nu mai bată oamenii... Am auzit că-i omoară în bătaii...

— Și credeți că într'adevăr puțin lucru cereți? Auzi!... Să nu-i mai bată... De când sunt pe lume jandarmi și arestați, jandarmii bat și arestații rabdă... Pentru că dacă jandarmii se poartă cu blândețe cu niște oameni care ziua nămiază mare au atacat, înarmați cu furci și topoare, curtea boerească dela Troian, calea spre răscoale țărănești e iarăși deschisă... Noi, autoritățile, n'am uitat ce s'a petrecut la 88 și la 94. Atunci tot așa a început zurba. Dacă autoritățile n'ar fi avut mâna tare, dacă stăpânirea n'ar fi scos armata și nu i-ar fi dat ordin să tragă fără milă, s'ar fi prăpădit biata țară! Așa... s'au prăpădit numai niște netrebniți... Stăpânirea, oameni buni, trebuie să stea mereu de veghe. Ea nu poate îngădui să se aprindă și să se încece din nou țara în sânge... Orice abatere, cât de mică, se cuvine să fie aspru pedepsită. După lege... Altfel... Așa că nu mai stăruieți pe lângă primar. Nu mai umblați nici după popă, nici după învățătoare. Niciunul dintre dumnealor nu poate să intervină cu folos...

— Și credeți că nu se poate găsi nici o cale pentru ușurarea oamenilor, domnule notar? Că atâta cer oamenii: o ușurare. Sunteți de-al nostru din sat, ați văzut și ați trăit multe. Nu ne lăsați! Căutați ceva! O să mișcăm din urechi, dacă trebuie, să vă răsplătim osteneala...

— Aici nu e vorba de mișcat din urechi pentru mine, Lișcu Stângaciu... Că nici eu nu pot să fac nimic. Eu pot cel mult să vă dau o părere, să gădesc un clenci.

— Dacă dumneata vorbești de clenci, noi credem că l-ai și găsit, domnule Gică...

— L-a găsit, l-a găsit, că e tare deștept notarul nostru! E mai deștept ca un zapciu... Vă las cu dumnealui și trec peste drum la Mareș, să dau o prăștină pe gât, că sunt cam nedormit. Cred că până mă întorc o să vă înțelegeți...

— O să ne înțelegem, primarule, o să ne înțelegem... N'avea nici o grijă... Dar nu te duce la Mareș... Du-te la Voicu Buciu, că acolo e și părintele Bulbuc, și frații Carabaș, și Iliuță... Se lasă cu chef mare, primarule...

— Că bine spui, notarule...

După ce a plecat, grăbindu-se, Dobre Grivu, notarul i-a întrebat pe rumâni:

— Ați putea să inhămați voi doi cai buni la o sanie ușoară, să vă repeziți până la Cârligați și să-l aduceți într'o goană aici pe domnul avocat Mitiță Bârcă? Numai la dumnealui ar fi un fel de scăpare...

— De putut, ne putem duce și la avocat, domnule notar, că nu e departe Cârligațiul, dar vorba e cu ce-l plătim? Că avocatului trebuie să-i plătești înainte de a deschide gura. Iar domnul Mitiță Bârcă nu e chiar dintre cei filotimi la inimă...

— E om cumsecade, domnul Bârcă, degeaba aveți îndoieli asupra dumnealui. Buhul care i s'a dus, degeaba i s'a dus. Pentru proces, o să fie înțelegător. N'o să vă ceară bani chiar acum, pe loc. Trăiește în lume și știe că anul ăsta a fost secetă și că nu prea vă dau gologanii afară din casă. Dar o să vă înțelegeți, că oamenii cumsecade se înțeleg ușor între ei. Vorba cea: mai dă rumâne, mai lasă jupâne... O să bateți palma cu domnul avocat Bârcă și o să-i iscăliți niște polițe, că polițele, dacă le iscălești în alb și nu le pui termene, sunt bune și peste un an, și peste zece... Le încui în casa de fier și așteaptă acolo până le scoți și le duci la bancă; nu cer apă, nu cer mâncare... Și s'or îndrepta timpurile. Veți trăi, veți munci și veți plăti, ca niște oameni cinștiți ce sunteți. Nu moare nimeni din muncă...

— Dar care nu știm să iscălim, cum ne descurcăm?

— Găsim noi o formă, că de-aia cunoaștem legile pe de rost și le învățăm pe degete. Uite, îi dați domnului avocat Bârcă, cum vă înțelegeți cu dumnealui, câte o bucată de pământ, încheiem acte de vânzare-cumpărare și actele astea pot fi semnate și prin punere de deget față de martori. Dumnealui, domnul Mitiță

Bărcă, vă plătește pe loc pământul că, slavă Domnului, are atâta băneț, că nu mai știe ce să facă cu el... Luați banii cu o mână, îi plătiți pentru proces — că o să iasă negreșit proces mare din tîmbălăul ăsta — cu cealaltă mână...

Notarul Gică Stănescu își ciugulea încet mustățile rare. Râdea, și fața lui galbenă se încrețea în cute subțiri și adânci, iar ochii vineți de boală, îi jucau de zor în cap, oglindind marea bucurie în care îi înota sufletul.

— Dacă am fi avut pământ de vânzare, l-am fi vîndut bogătanilor care ne dau ocol și ne pîndesc să ni-l smulgă pe mai nimica și ne-am fi cumpărat ceva bucate, nu ne-am fi dus să-i cerem pe datorie lui Gogu Cristofor.

— Ai, n'ai, nene Neculcea, la nevoie scoți și dai... Eu, să vă spun deschis, de azi noapte studiez chestiunea și am și trimis avocatului un bilețel de dimineață, printr'un om al meu; că afurisitul ăsta de telefon tocmai când îți frige buza de nevoie se strică și nu mai sună. Nu m'am uitat, măi oameni, că e viscol și trimisul face drumul pe cheltuiala mea, cu primejdie! S'ar putea, dacă plecînd după avocat o luați pe lângă lacul Vladei, pe unde drumul e mai scurt și merge mai pe lângă sate, să-l și întîlniți pe domnul avocat Bărcă. L-am poftit să binevoiască a se urca în sanie și a veni cât mai curînd încoace. Așa că... vedeți... M'am gândit la voi și fără să mă rugați. N'am așteptat să vă căciuliți la mine cum vă căciulirăți degeaba la primar...

— Îți mulțumim, notarule.

— N'am nevoie de mulțumiri. Am luat această inițiativă, cu toate că e periculoasă, ca să nu vă tot aud vîitându-vă că nu se ocupă nimeni de voi în satul ăsta păcătos în care mi-am îngropat tinerețile. Că-mi vine să-l înjur pe taica, cu toate că mi-e rudă, și pe maică-mea, cu toate că și ea mi-e nițeluș rudă, și acum când amândoi se află'n mormînt! Dece nu m'o fi dat taica la școală la oraș, să învâț carte și să ajung avocat? Că bani avea destui... Și dece m'o fi ținut maică-mea pe lângă fustele ei, când eram mic?

— Răposatul Ignat Stănescu avea destui bani dar, așa cum ți-l amintești și dumneata și cum îl știm și noi, era, — iartă-ne notarule, — cam zgârie brînză...

— Nu tocmai zgârie brînză, mai curînd strîns la mână; fusese săracuț în tinerețe și de-aiă ținea la ban, dar cum de nu s'a gândit că dînd el cu o mână, ca să învâț carte, eu devenit avocat, ași fi adunat cu zece odată?

— Socoteala e simplă, domnule Gică. Cu o mână ar fi dat dumnealui... Cu zece mâini ai fi adunat dumneata. Nu e tot una.

— Oricum, ar fi putut să se gîndească. Li eram doar copil...

— Nu erai singurul. Mai avea și alții...

— Pe ăia i-a mîncat de mult oftica... după ce apucaseră să mînânce averea pe care le-o lăsase moștenire taică-meu...

În legăturile lui obișnuite cu oamenii din Omida, notarul Gică Stănescu, unicul fiu rămas în viață din cinci, al răposatului fost notar Ignat Stănescu, era destul de țăfnos și repezit. Umbla îmbrăcat în straie nemțești și-și adusese nevastă dela marginea Rușilor de Vede. Satul nu-l suferea, că mereu strîmba din nas și făcea mofturi când avea careva nevoie să scoată un act dela primărie, dar era nevoit să-l rabde. Altul dacă ar fi venit în locul lui Gică Stănescu, notar în sat, tot așa s'ar fi purtat, ori poate și mai rău. Cu Gică Stănescu oamenii se învățaseră ca sacul cu peticul. Primarii se schimbau, după cum venea la guvern unul sau altul din cele două partide boerești, se schimbau secretarii, se schimbau până și telefonistii și vătășeii, dar notarul, care făcuse o școală de câteva luni pe la Câmpu Lung, rămănea neclintit la locul lui. Știuse să se pună bine cu toți boerii. Rareori, cînd vorbea omenește cu rumâni, mai ales dacă și glasul îi devenea mîeros, aceștia începeau să se teamă. Notarul le întindea o cursă din care, odată căzuți, cine știe cum, cînd și cu ce preț izbuteau să scape.

Nu de mila oamenilor și nu din dorința de a-i scoate mai curînd din mîi-

nile și de sub pumnii jandarmilor se grăbise el să trimită dis de dimineață om călare, și încă pe vreme de viscol, tocmai la Cârligați, după avocatul Bârcă. La mijloc nu putea să fie decât o socoteală bine chibzuită și, bineînțeles, nu în folosul celor arestați sau al neamurilor lor care umblau să-i vadă teferi și nelegați.

Dacă miroși că vrea să te lovească cineva, ești plin de băgare de seamă, nu-l scapi din ochi, pentruca în clipa în care va sări la tine să te poți feri și lovitura să treacă pe alături, să nu te izbească.

Rumânii și femeile din primărie erau numai ochi și urechi.

— Ne-om duce și la Cârligați, după avocat, dacă ne povățuești dumneata notarule, și dacă socotești că altă cale nu s'ar găsi. E adevărat că avocatul se bagă peste tot și mai botos ca domnul Mitiță Bârcă trebuie să cauți cu lumânarea ca să găsești altul. Dar și de lacom, e lacom de n'are pereche...

— Ar trebui să vă grăbiți și să plecați după dumnealui, nu să stați și să-i cântăriți lăcomia! S'ar putea să-l cheme și prin alte părți, că pretutindeni se întâmplă buclucuri și necazuri oamenilor, iar orașul unde se mai află și alți avocați, e departe, și acum, pe viscol, nici n'ai cum să ajungi la el, dar mi-te să te și întorci cu avocatul în sanie...

— Să căutăm niște cai buni și o sanie... S'o închiriem dela vre-un om mai înstărit, domnule Gică... Poate dela Cărăbaș...

De când plecase la cârciumă primarul Dobre Grivu, și rumânii începuseră să vorbească cu notarul Gică Stănescu, care găsisese „un clenci“ pentru ușurarea rumânilor închiși, nenea Cristea Moga se trăsese într'un colț, pierzându-se printre ceilalți oameni din primărie.

Intre timp, venise și se strecurase printre oameni învățătoarea Berta Câmpeanu. Dârâială îi adusesse un scaun și învățătoarea mulțumise și se așezase pe el, pipăindu-și mereu cu mâinile picioarele bolnave. Lângă ea, câteva femei tinere și două-trei babe, cu spinările rezemate de zid și cu mâinile la gură, ascultaseră fără să spună un cuvânt tot ce se vorbise în primărie. Rumânii odată luată hotărîrea să-l aducă la Omida pe avocatul Mitiță Bârcă dela Cârligați, se mai încălziseră, li se mai luminaseră fețele. Femeile rămăseseră însă ca și mai înainte, întunecate la chip, împosocate. Numai la intrarea în primărie a învățătoarei le trecuse o clipă prin ochi, un fir de lumină, care se rupsesse și se stînsese numaidecât.

N'a fost nevoie să umble oamenii după sanie, s'o închirieze și să plece la Cârligați în căutarea avocatului.

Sunându-și voioasă clopoțelii, sania mare și galbenă a avocatului Mitiță Bârcă, pe care o cunoșteau toate satele din împrejurimi, trasă de doi cai voinici din care ieșeau aburii, s'a oprit în fața primăriei. Un băiat golaș a sărit jos din ea, a luat două pături păroase din sanie, le-a întins peste cai și a început să le frece boturile și urechile.

Avocatul Mitiță Bârcă, cu căciula mare trasă pe cap, cu gâtul gros înfășurat în șal și îmbrăcat într'o bundră îmblănită, lungă până la pământ, a coborît ca un urs greu din sanie și din câțiva pași a și ajuns în primărie.

— Bună...

— Să trăiți, domnule avocat...

— Noroc, notarule. Și așa, a? Mă scoți din bârlog, dela căldurică, pe o vreme ca asta? Ce sunt eu, notarule? Căine sunt? Eu n'am dreptul la puțină odihnă? Că alerg primăvara pe vânturi, vara pe soare, și toamna pe ploaie, și aștept iarna când se astupă drumurile să mă odihnesc și eu nițel. Azi dimineață îmi zic: viscolește, o să stau întins în casă, în cămașă de noapte. N'o să mă deranjeze nimeni, îmi zic. Și tocmai când mi-era mai bine, pică bilețelul dumitale: „Vino repede la Omida. Caz grav. Câștig“... Parcă mi-ai fi dat telegramă!... Nu

puteai, notarule, să-mi scrii mai pe larg despre ce e vorba? Să știu și eu, la o adică, pentru ce înfrunt prăpădul? Care sunt împričinații?

Ii turuise gura. Notarul Gică Stănescu nu apucase să-i răspundă la nici o întrebare. Dealtfel, avocatul nici nu aștepta vreun răspuns. Un singur lucru aștepta: să i se arate împričinații.

— Împričinații nu sunt aici. Au fost arestați azi noapte, pe când se întorceau dela locul faptului, și de azi dimineață îi muștruluește domnul plutonier major Budu... Nădușește pe lângă domnul plutonier major și Juvete al nostru...

— Adică se întrec amândoi, care să le mute mai bine fălcile...

— Dacă le-ar muta numai fălcile, ar fi bine, domnule avocat. Cazul e grav. Așa că nu e vorba numai de mutatul fălcilor. Repet: cazul e grav, domnule avocat...

— Bine! Bine! Și câți arestați sunt? Doi, trei, patru?

— Peste treizeci...

— Peste treizeci, zici? Oliolio! Oliolio! Și cazul? Cazul?

— Oamenii au plecat ieri dimineață, în grup, din sat și pe la prânz au pătruns în curtea lui cuconu' Gogu Cristofor dela Troian, au omorât doi dulăi de-ai boerului și-au vrut să facă devastare și furt. Boer Gogu, cum era dreptul lui după lege, s'a apărât și a împușcat un om...

— Oliolio! Oliolio! Doi dulăi boerești împușcați de țărani... Devastare... Incercare de furt... Impușcături... Oliolio! Intr'adevăr, caz grav, notarule, într'adevăr, caz neobișnuit!... Și eu cu cine mă'nțeleg? Cu cine tratez chestiunea?

— Cu rudele împričinaților. Sunt de față.

Notarul se ridicase în picioare, rămăsese cu capul ușor plecat și se sprijinea în mâini de marginea mesei lui de lucru, pe care se aflau grămădite registre și dosare. În mijlocul mesei, o călimară mare, plină cu cerneală violetă, proptea un toc roșu cu peniță de curând pusă. Ceva mai departe, un tampon cu sugativa neschimbata de săptămâni și un creion albastru cu vârful rupt. Masa de brad fusese cândva vopsită în așa fel ca să pară de stejar. Vopseaua însă se cojise și căzuse de mult. Fața mesei era plină de stropi mărunți de cerneală. Ori de câte ori i se împiedica penița pe hârtie, notarul scutura tocul și picăturile de cerneală se înmulțeau. Gică Stănescu, mai ales când avea mult de lucru, fuma, aprinzând țigară dela țigară. Pe masă nu se afla nici o scrumieră. Mucurile țigărilor le arunca pe dușumea și, spre nemulțumirea lui Dârâială care ar fi vrut să le adune, le strivea cu talpa ghetei cu scârț.

Nici nu apucase notarul să-l poștească pe avocat să ia loc, atât de grăbit se arătase acesta să înceapă treaba pentru care venise pe vreme de viscol tocmai dela Cârlițați, aci, la Omida.

— Ar fi fost mai bine dacă tratam chiar cu împričinații... Dar dacă nu se poate, mă rog, iau act că nu se poate. Ofofof! Câte greutăți, câte necazuri pe bieții oameni!... Ofofof! câte belele cad așa, pe negândite, pe capetele bieților oameni! Dar... să-mi scot blănița...

Și-a scos bundra mare, grea și călduroasă, sub care ar fi putut să se adăpostească și să se încălzească o casă de oameni și a pus-o pe un scaun. Și-a scos șalul dela gât, l-a așezat alături iar lângă șal și-a potrivit căciula. A deschis geanta mare cât un geamantănaș, a scos din ea o sumedenie de cărți și cărțuții, toate legate în piele neagră, s'a uitat prin unele, apoi le-a așezat, rânduindu-le bine în fața lui, pe masa cealaltă, dinspre fereastra care dă în șosea. S'a scurmat în buzunar, a găsit un creion, a luat depe masa notarului o testea de hârtie, și-a șters gura cu batista și, pregătit de lucru, a prins iarăși a grăi:

— Așa!... Acușica suntem în regulă! Acușica putem să începem să lucrăm! Ei? Cu care rupem ghița, fraților? Care face safteaua? Care poartă mai mult snoroc?

Rumânii, codindu-se se băgau unii într'alții ca și cum ar fi vrut să nu le vadă avocatul fața. Niciunul nu se grăbea să se arunce primul în gura fiarei. Îl cunoșteau destul de bine, unii din pălitate, alții din auzite, pe avocatul Mitiță Bărcă dela Cărligați. Spuneau despre el că trebuie să te ferești să-i dai mâna. Rămâi fără degete. Ți-le fură avocatul. Pe câți nu-i sărăcise și nu-i despuiase! Pe câți nu-i lăsase în sapă de lemn! Era mult până-i cădeai în labe. Nu te lăsa până nu te jupuia.

— Ei, cu care începem, fraților? A? N'avem timp de pierdut... Da... da... N'avem nici un piculeț de timp de pierdut... Oliolio! Jandarmii îi căsăpesc pe oameni la post... Oliolio! Cum îi mai căsăpesc, doamne, cum îi mai căsăpesc! Și procesul o să fie și el lung și greu. Va trebui să vorbesc, să mă sbat, să alerg... Peste treizeci de împričinați!... Peste treizeci de împričinați!... Bărbați și femei... Femei!... Ce dracu' au căutat femeile să se bage în buclucul ăsta? A!tă treabă n'aveau? Incercare de răsccoală!... Ucidere!... Și să se bage și femeile în treaba asta!... Greu, nu?

— Ucidere de câini, domnule avocat Bărcă...

— De câine, de om, parcă nu e tot aia? A? E tot aia...

— Parcă n'ar fi...

— Domnul Gogu Cristofor o să-și pună și dumnealui avocat... Că n'o să se lase așa, tocmai dumnealui, gogeamite boerul, să-i omoriți dulăii, să-i dărâmați casa cu topoarele? Să-i spargeți ușile! Să-i aprindeți hambarele! Să-i ciomăgiți logofeții, care abea au scăpat cu fuga! Să-i smintiți în bătăi slugile!... Păi ce? Credeți că nu cunosc toată tărășenia? De-aseară o cunosc! M'am făcut că n'o cunosc, ca să văd dac'o cunoaște și notarul care m'a chemat. O cunosc eu mai bine!... mai bine! Oliolio! O cunosc eu mai bine!...

— Nu s'au petrecut lucrurile așa cum le înfățișezi dumneata, domnule avocat. Dumneata le pui coarne...

— Ce coarne? Care coarne? Dece coarne? Oliolio! O fi fost așa, n'o fi fost așa, dar procurorul și avocații boerului — că dumnealui, cuconașul Gogu o să-și angajeze o duzină de avocați că nu e părțit și calic ca voi, — așa au să prezinte chestiunea. Da, da! Așa au să prezinte chestiunea... Ca să vedem că nu-i așa cum o să spună procurorul, — oliolio! oliolio! ce mai spume o să facă la gură procurorul, — trebuie să avem martori. Așa scrie la lege... Să producem martori!... Am aici pe masă toate legile. Am și legea cea mare, muma legilor, Constituția... Trebuie probă cu martori... Orice afirmație trebuie dovedită cu martori... Aveți martori?

— Toți câți au fost la conac sunt arestați, afară de copii.

— Copii! Copiii nu pot să depună mărturia în fața justiției... Justiția e serioasă, nu se poate glumi cu ea. Copii!

— Ar mai fi slugile boerului și logofeții care tot timpul s'au uitat la oameni pe fereastră, din cancelarie, și care au văzut totul și — au auzit totul...

— Slugile boerului au să țină cu boerul, că boerul le îmbracă, boerul le dă masă, boerul le dă casă...

— Dar au să fie puse să jure pe cruce.

— Au să jure pe cruce și — au să spună ce o să le învețe boerul să spună. Parcă ar fi întâia sau ultima oară când martorii ar jura strâmb? Jurământul strâmb e pedepsit de lege, dar este atât de des practicat că... nu se mai pedepsește... Apoi, slugile, dacă nu se supun voinții boerului, rămân fără pâine, și cine vrea să rămână fără pâine pe-o vreme ca asta?

— Și logofeții?

— Mai vorbiți de logofeți! Logofeții au să spună la instrucție și la judecată nu numai ce-o să-i învețe boerul, dar au să mai adaoge și dela ei. Or să-și bată capul și or să scornească cine știe ce ticăloșie, ca să fie pe placul boerului și

să-i bage și mai adânc la apă pe arestați. După urma boerului trăiesc logofeții și nu trăiesc deloc rău. Adună ușor avere. Unii, mai cu cap, ajung chiar arendași de moșii, se boeresc care va să zică.. Noi avocații, bieții de noi, trebuie să ne câștigăm pâinea cu sudoarea frunții, pe arșiță și pe viscol, ca acum.

— Ne gândim totuși, domnule avocat, că în fiecare om se află un strop de cinste și că slugile, care sunt slugi boerești, dar nu sunt boeri, n'au să cuteze să spună minciuni, mai ales după ce au jurat... Slugile au văzut că nu oamenii arestați sunt vinovați. Ele știu bine că boer Gogu, care și-a făcut răs de rumâni necăjiți și-a împușcat și un om cu mâna lui, e singurul vinovat...

— Oliolio, fraților, iertați-mă, dar chiar așa de nătărăi nu vă bănuiam! Voi nu știți mă, că în lumea asta interesul poartă fesul și că fiecare, afară de gogomani își apără cu strășnicie fesul? Ce e aia cinste? Unde se află de vânzare cinstea? Dacă s'ar afla undeva, m'aș duce și eu să cumpăr, nu ca să fac uz de ea, Doamne ferește, ci ca s'o pun la păstrare în ladă, s'o scot din când în când și să mă uit la ea, să rād isă mă prăpădesc... Vouă vă trebuie cinste? A? Cu cinstea credeți voi că trăiește omul? A? Oliolio! Numai pentru prostia asta și ați merita să intrați cu toții la pușcărie... Ei? Cu care încep, notarele? Spune și dumneata o vorbă, că n'oi fi mut, și dumneata m'ai adus pe nepusă masa aici! Hai, spune! Că n'am timp de pierdut... Da... da... n'am nici un picușor de timp de pierdut... Acuș mă sui în sanie și plec... Și nu mă mai întorc nici dacă-mi trimiteți acasă o căruță de aur...

Notarul Gică Stănescu care se așezase însfârșit pe scaun după ce avocatul Mitiță Bârcă se desbrăcase și-și înșirase cărțile pe masă, tăcea, dar oamenii își frământau mâinile uscate și galbene și se gândeau la rumâni și la femeile închise, la bătăile pe care le primiseră dela jandarmi și pe care le mai îndurau și acum, la acelea, mai cumplite poate, pe care aveau să le încaseze săptămâni ori poate chiar luni de aci înainte, din partea procurorului cel mare, din Turnu, și la anii de pușcărie la care aveau să-i condamne judecătorii dela oraș.

Dar în acelaș timp ei se gândeau la seceta care trecuse ca un blestem și-i lăsase și mai săraci decât fuseseră mai înainte, de ajunseseră muritori de foame, la datoriile mai vechi pe care le aveau pe la boeri și care trebuiau și ele plătite, la vitele pe care le pierduseră, și mai ales la pământurile lor puține și risipite în fișteici mici, care erau singura lor avere. Dacă vindeau și aceste pământuri, cu ce aveau să mai trăiască în anii ce vor veni? Mai vânduseră unii din ei ceva pământ bogătanilor în schimbul porumbului sau al grâului care-i mai ajuta să-și țină cât de cât zilele. Mai puteau oare să vândă și restul, pentru a-și scăpa neamurile, pe care căzuse năpasta? Ce aveau să se facă mai târziu, ei și copiii lor?

— Domnule avocat, nu s'ar putea să luați procesul și asupra plății să vă înțelegeți cu arestații? Frate, frate, dar, vorba ceea, brânza pe bani. Mi-e mai aproape pielea decât cămașa. Eu așa zic.

Pavel Ududui i se adresase avocatului Bârcă, dar, înainte ca acesta să poată să răspundă rumânului, sărise cu gura notarul gălbejit, Gică Stănescu:

— Asta ai de spus domnului avocat, Pavel Ududui? Atunci de ce m'ai trezit azi dimineață din somn, — eu nu mă supăr, dar nevastă-mea, ai auzit-o, te-a ocărit de te-a trecut Dunărea, — și mi-ai stat la ușă cu căciula în mâini? Scapă-ne, domnule notar, scapă-ne, domnule notar, dă-ne, domnule notar, o mână de ajutor... dă-ne măcar o nădejde... domnule notar... Il omoară jandarmii pe frate-meu Ion... Eu ce să vă fac? Pot să mă pun cu stăpânirea? Nu pot. Sunt omul stăpânirii. Mai mult: eu însumi sunt o părticică din stăpânire.. M'am sucit, m'am răsucit, însfârșit mi-a venit o idee. Am găsit, cum v'am spus, un c'enci. Eu, cu funcția pe care o am, de amestecat în buclucul ăsta nu pot să m'amestec. Nici primarul nu are dreptul, după lege, să se amestece, și degeaba sunteți îmbufnați pe el! Dar am putut, am avut dreptul să vă dau o povață: luați-vă avocat; luați-l

avocat pe domnul Mitiță Bârcă dela Cârliğați. Dându-vă povața asta, n'am călcat nici o lege. Orice împrișinat, scrie la lege, poate să-și ia un avocat care să-l apere în fața judecării. Avocatul poate chiar să meargă la postul de jandarmi, să ceară voie domnului plutonier major Budu să vorbească cu arestații. E dreptul avocatului. Așa scrie la lege. Dar pentru asta trebuie ca avocatul să fie angajat de cel care are nevoie de serviciile lui. Așa, tam-nesam, neangajat și neplătit de nimeni, nu se poate duce și deci, nu poate să facă nimic nici avocatul, fie el cât de renumit, fie el chiar domnul avocat Mitiță Bârcă... I-am scris domnului avocat să vie. Pentru voi i-am scris să vie... Așa că, acum, ce tot vă mototoliți căciulile în mâini? Și voi, muierilor, ce stați ca proastele lângă doamna învățătoare Berta și nu spuneți nimic? Văd că și doamna învățătoare tace. Ar trebui să spună și dumneaei ceva... La gard vă turuie gurile ca niște mori stricate, ba că una, ba că alta, ba că dracu', ba că lacu' și aici așteptați să vă scoatem vorba din gură cu cleștele. Ei, uite, clește n'avem noi. Clește are domnul plutonier major Budu... Lucrează cu el fără hodină. Iar rumâni, și muierile dela post nu tac... De asta pot să vă asigur...

Vătășelul Dârâială arunca din timp în timp câte o bucată de lemn de salcâm în soba de tuci, al cărei burlan se strecura pe lângă perete și ieșea afară printr'un ochi de fereastră, unde geamul fusese înlocuit cu o bucată de tablă. Soba dudua, i se încingea capacul până aproape să roșească, pe urmă tăcea. În primărie era cald. Avocatul și notarul își scosese hainele și le puseseră pe spetezele scaunelor pe care stăteau, dar țărani, slabi și uscați, cu fețele negre și nerase de câteva zile, cu mustățile pleoștite, își păstrau zăbunele tocite pe spinări. Ei erau obișnuiți cu arșița nimicitoare a soarelui de vară și, deopotrivă, cu gerul ascuțit al iernii. Atâtea trupuri omenești într'o încăpere făceau greu aerul pe care țigările avocatului și ale notarului precum și luleau mereu aprinsă a lui Dârâială, îl îngroșă, îl amăra și-l acrea cu fum.

— Aveți dreptate, domnule notar, dar ce să facem? Aveam două pogoane de pământ; unul l-am vândut lui Iordache Diman pentru șase duble de porumb. Pe celălalt nu-l dau nici mort... Mă blestemă copiii când or să crească mari că nu le-am păstrat pământul...

— Eu l-am făcut vânzător pentru câteva banițe de mei, că meiul e mai spornic la mâncare, lui Gună Isopescu.

— Mie mi-a șterpelit pământul cârciumarul Toma Oci.

— Pe-al meu l-a luat pe nimica Voicu Buciu.

— Eu l-am dat cu chirie pe cinci ani, lui Guță Cărăbaș.

— Se cheamă c'ai făcut bine. Anii or să treacă cum or trece și pământul o să ți se întoarcă la loc, pentru copii.

— Noi n'am avut norocul ăsta...

— După ce s'a aflat în sat învoiala ta, erau să-l omoare bogătanii la cârciumă pe Guță Cărăbaș; prostule, îi spuneau ei, acum e timp de luat pământ cu chirie? Asta se face în vremuri bune, când pe sărac, dacă-l strânge opinca, o scoate și-o aruncă și umblă desculț. Dar acum? Acum, vere Cărăbaș, sărăcanilor le crapă măseaua. Trebuie să ne folosim de împrejurări, să le luăm pământurile, că tot n'au ei cu ce să le muncească! Abia le sgârie cu plugul... Și pământul, de, e făcut să fie muncit și trebuie să-l aibă cei care-l știu munci și care-l pot munci...

— Adică noi, vere Cărăbașule!

— Dacă ne mai strici socotelile, îți dăm foc!

— Și dacă tot te mai ții de milostenii, te pândim la'ntunerice și-ți crăpăm capul!

— Eu m'am ținut tare, se văicărea Guță Cărăbaș — dar i s'a făcut milă nevesti-mi...

— Și nu puteai s'o păru?

— N'o să vă mai stric socotelile, frați bogătani...

— Să te vedem, vere Guță, să te vedem, dacă ai obraz și știi să-ți păstrezi cuvântul!

— Și de când cu tărașenia asta nu mai vrea nimeni să audă de pământ luat cu chirie. Bogătanii ne dau porumb numai dacă le vindem pământul.

— Ce să mai vindem, domnule avocat?

— Vi-l iau eu cu chirie, — s'a repezit să-i lămurească avocatul, — că eu trăiesc cu legea în mână și cu pistolul încărcat în buzunar și nu mă tem de-alde ăia care l-au înfricoșat pe Guță Cărăbaș. Eu numai de Dumnezeu mă tem, că el a făcut cerul cu stele și pământul cu flori și pe noi toți care, dacă trăim, numai din mila Domnului trăim... Ei, notarule, cu care încep? Ne-am pierdut în palavre... E păcat de timp... Și eu, ce credeți? A? Am eu timp de pierdut? Oliolio! N'am, fraților. N'am! Trebuie să merg la post, nu? Că de vrut, vreți să merg la post! Nu? Trebuie să pregătesc procesul... Cum vă spusei... Boer Gogu Cristofor o să-și ia și el avocat... Ce spun avocat? Mai mulți avocați o să ia... Că altfel nu se poate... Așa scrie la lege... Toți oamenii sunt egali între ei... Și la proces amândouă părțile trebuie să aibă avocat în instanță. Altfel... Altfel iese o brambureală din tot procesul...

Iși făcuse loc mai în față și se băgase cu întrebarea în avocat Lișcu Stângaciu, care avea un frate, pe Văcălie Stângaciu, arestat la post și muștruluit de jandarmi.

— Noi? Suntem noi egali cu boerii?

— Da, omule, da. Sunteți egali cu boerii. În fața legilor...

— Din tot ce se întâmplă cu noi, cu viața noastră, nu se vede cătuși de puțin că am fi egali cu boerii. Cum? Sunt eu egal cu boerul Gogu Cristofor, pe moșia căruia muncesc și care l-a împușcat ieri pe la spate pe Spiridon Bădoi? Cu boerul Gogu Cristofor din pricina căruia se află frate-meu Văcălie arestat la post și-l rup în bătaia jandarmii?

— Da, omule, da...

— Pe dracu'! Stau cu căciula la ușa lui în fiecare toamnă și mă milogesc să-mi dea pământ în dijmă. El stă cu căciula în cap și mă întrebă:

— Cât pământ vrei, Lișcule Stângaciule?

— Patru pogoane, boer Gogule.

— Iți dau două, Lișcule Stângaciule... Numai două. Că ai boii mici și neputincioși.

— N'am bani să-mi cumpăr boi moldovenеști, boer Gogule...

— Dacă n'ai, n'ai, Lișcule Stângaciule...

Ii mulțumesc și pentru două pogoane. La măsurătoare, boer Gogu îmi socotește două pogoane, iar în loc de două, logofeții dumnealui se fac că greșesc și-mi dau numai unul și jumătate. Așadar, la catastivul boeresc sunt însemnat cu două pogoane și în fapt mie mi s'a dat numai un pogon și jumătate... Pentru asta, în afară de dijmă, eu trebuie să lucrez, pentru dumnealui boer Gogu, un pogon de pământ, dela arat și semănat până la cules și transportat grâul ori porumbul la conac, cu carul meu, cu boii mei, așa mici și neputincioși cum sunt, pe degeaba. Dar când îmi măsoară pogonul ăla pe care eu trebuie să-l lucrez pentru boier, logofeții iarăși greșesc măsurătoarea, și în loc de un pogon îmi măsoară un pogon și trei sferturi, — aproape de două ori cât scrie în contract.

— Și dumneata nu zici nimic, Lișcule?

— Ce pot să zic eu, domnule avocat Mitiță Bârcă, ce pot să zic eu? Parcă dumneata nu știi? Moșia e a lui boer Gogu. Dacă vrea îmi dă pământ în dijmă, dacă nu vrea nu-mi dă. M'am apucat odată și m'am plâns boierului, nu altcuiva, de logofeți că au greșit măsurătoarea.

— Da? Hoțomanii! Am să cercetez, Lișcule Stângaciule... Am să cercetez și am să-ți fac dreptate...

— Vorba, o știi și dumneata, domnule avocatule, o ia vântul... N'a făcut nici o cercetare boer Gogu, dar n'a uitat că am cutezat să-i părăsc logofeții și toamna, ca să mă pedepsească, mi-a dijmuit porumbul la Crăciun, după ce ninsese peste el în câmp și-l putrezise uđătura mai mult de jumătate. În afară de asta, pentrucă i se face milă de mine, — că așa zice boer Gogu, că-mi dă de milă, — și-mi dă pământ să i-l muncesc în dijmă, îi mai duc plocon pe an trei găini și treizeci de ouă, îi muncesc două zile pe lună cu carul și patru cu mâinile, îmi ia pentru sămânță optzeci de ocale vechi de bucate, când la contract scrie douăzeci de ocale noi, — că domnul notar Gică știe, că dumnealui scrie contractele cu condeiu și noi le iscălim muind în cerneală degetul cel gros și mazăgăind hărtia. Iar când merg și eu cu carul cu coceni acasă, mă pândește, mă oprește în drum și mă pune să dau snopii de coceni jos. Ii dau, ce să fac? Atunci boer Gogu ori logofătul care se află lângă el, taie legăturile snopilor și bărcăie cu mâna prin ei. Dacă găsește un ghibure uitat cine știe cum necules, îmi ia pentru el o mie de știuleți de porumb, pe alese. Am doi boi mici, neputincioși, dar îmi fac treaba cu ei, mai mult pe-a boerului decât pe a mea. Muncesc pe moșia lui boer Gogu cu ei. Pentrucă îi duc la păscut pe islaz, care e tot pământ boeresc, îi plătesc pe an zece lei de cap de vită...

Avocatul Mitiță Bărcă făcea un cap mirat. Holba ochii și țuguia buzele :

— Vai, vai ! Omule ! — Vai, vai ! Lișcule ! Cu toți învoitorii se poartă boer Gogu așa ?

— Cu toți, domnule avocatule ! Parcă dumneata trăiești în lună ! Parcă dumneata nu știi. Știi ! Ai și dumneata învoitori. Mai puțini, dar ai...

— Am, n'am, nu e vorba de mine. E vorba de boer Gogu. Duceți-vă și munciți și voi la alt boer !

— Ce-am câștiga ? Boierii sunt la fel. Parcă dumneata nu știi ! Nu e niciunul mai cumsecade decât altul... Asta-e... aia... egalitatea de care sporovăie legea și de care vorbești și dumneata...

— De ! Noi trebuie să ținem în seamă ce scrie la lege... Și la lege scrie că oamenii sunt egali între ei...

Bătea cu mâna peste o cărțuție legată în piele neagră.

— Asta-i legea ! Asta ! Așa scrie la lege... Așa și este.

— Și cu jandarmul sunt egal... după legea dumitale, domnule avocat Bărcă ?

— Și cu jandarmul, Lișcule, și cu jandarmul...

— Și daqă mă bate, cum îl bate acum pe frate-meu Văcălie, la post, ce să fac, domnule avocatule ?

— Vedeți, în legea legilor scrie că nimeni nu are voie să bată pe altul. Când se întâmplă ce s'a întâmplat acum, mergeți la avocat, ori chemați avocatul la voi. Vin numaidecât, ați văzut, că vin numaidecât, și interveniți ca oamenii să nu mai fie bătuți. După aceea dați jandarmii în judecată... Că la lege scrie că ei n'au voie să bată pe nimeni.

— N'o fi scriind în lege, dar uite că jandarmii bat oamenii... Ce să fac ?

— Nu-ți spusei, să-ți iei avocat ? De-aia am și venit aici... Să vă apăr neamurile... Să silesc jandarmii să respecte legea...

— Ce să-i facem atunci noi toți nu numai jandarmului, dar și boierului care ne stoarce de puteri și ne înșeală și ne asuprește și-și face jucărie și avere din viața noastră și a copiilor noștri ?

— Să-l dați și pe boer în judecată...

— Păi, uite, el a omorât un om și jandarmii i-au arestat pe rumâni și pe muieri... Cine poate să-l judece pe boer și să-l pedepsească ?

— Judecătorii, Lișcule...

— Domnule avocatule, domnule avocatule, parcă dumneata n'ai ști ! Ju-

decătorii au și ei moșii. Au moșii și părinții și socrii lor. Toți au moșii. Curând, curând, te vedem și pe dumneata cu moșie, domnule avocaturile...

Avocatul Mitiță Bărcă a înclinat ușor capul spre Lișcu Stângaci :

— Mulțumesc, Lișcule, mulțumesc. Să te audă Dumnezeu! Of! Ce bine ar fi să am moșie! Oliolio! Ce bine ar fi! N'ăș mai umbra atâta pe drumuri pentru o bucățică de pâine... Oliolio! Ce bine ar fi, Lișcule, ce bine ar fi!

Viscolul se potolise. Prin fereastră se vedeau nămeții mari și albi și casele pe care zăpezile le făceau parcă mai înalte, și salcâmi care nu putuseră, din pricina vântului care-i scuturase, să prindă fulgi de zăpadă și rămăseseră tot negri și urși.

Obrazul mă ustura, mi se uscaseră și mi se înegrișeră un ochi, dar stam lângă mama, ascultam și așteptam să văd ce se mai întâmplă.

Notarului Gică Stănescu nu-i plăcea că între oameni și avocat în loc să se facă înțelegerea pe loc, se lungise atât de mult vorba. Luase tocul în mână, îl muiase în cerneală și-l scutura fără nici un rost deasupra mesei pe care petele mici, rotunde și violete se înmulțeau la nesfârșit.

Nu-i plăcea nici faptul că tocmai când se pregătea să intervină, își făcuse în sfârșit, apariția în primărie, părintele Tomiță Bulbuc.

— Ei, taică tăiculiță, auzii c'a venit tocmai dela Cărligați domnul avocat Mitiță Bărcă să vă apere rubedeniile. La cărciumă auzii, la cărciumă se aud toate și la biserică nimic nu se aude. Taică tăiculiță, la cărciumă oamenii vorbesc, și la biserică sfințiișorii tac... A deschis porțița grilajului și a trecut dincolo, lângă notar și lângă avocat.

— Notarule, poate-mi dai dumneata un scaun că mi s'au slăbit de tot balamalele... De bătrânețe, taică tăiculiță...

Strâmbând din nas i-a dat notarul un scaun și l-a ajutat pe sfinția sa Bulbuc să-și ia căciula mare din cap și să-și desbrace cojocul flocos...

— Mulțumesc, notarule, mulțumesc...

Părintele Tomiță Bulbuc a scos din buzunarul anteriorului o tabacheră mică de argint, înflorată și ușor înegrită ca o candelă, și și-a răsucit o țigară. Din alt buzunar a dat la iveală o cutie de chibrituri rotundă, a tras un băț și dela flacăra mică și-a aprins țigara. Sugea părintele țigara cum suga iedul flămând la ugerul caprei și arunca fum pe cele două nări păroase ale nasului turtit la vârf...

Notarul Gică Stănescu a aruncat o privire spre avocat, apoi s'a uitat peste toți oamenii din primărie și a rămas cu ochii pe mama.

— E și Tudor închis, Mărio?

— Da, a răspuns mama. E și bărbatu-meu închis la postul de jandarmi...
Dac'o mai fi...

— Cum dac'o mai fi?

— Dac'o mai fi viu...

— Tot colțoasă ai rămas. Nu ți-a omorât nimeni pramatiia...

— Nu poți să știi dumneata, notarule... Și omului meu să nu-i zici așa că...

— Ei, te-ai gândit? Ce-i plătești domnului avocat ca să-ți apere bărbatul și să încerce să-l scoată din buclucul ăsta în care s'a băgat singur?

— Praful de pe vârful sobei, notarule, praful de pe vârful sobei, că altceva n'am. Să vie domnul avocat Mitiță Bărcă să-l adune cu limba...

— Ieși afară...

— Să nu mă dai dumneata afară, notarule, că asta-i primărie, nu e casa dumatiale!

Notarul Gică Stănescu s'a prefăcut că n'o aude pe mama. Câteva clipe nu s'a mai auzit în primărie decât tic-tacul pendulei.

Așteptam o izbucnire, fie din partea notarului, pe care toți îl știam cât e de zăltal, ce ușor își iese din pepeni, fie din partea avocatului. Toți oamenii

din primărie așteptau. Notarul s'a stăpânit și a tăcut, iar avocatul a început să râdă cu gura până la urechi. Am băgat de seamă că avea gura plină cu dinți și cu măsele de aur.

— Oliolio! Dar bine îți mai cunoști oamenii din sat, notarule! Nu cunoști nici măcar muierile! Tocmai pe clonțoasa asta ai găsit-o să rupă târgul? Auzi! Praful de pe vârful sobei! Ce să fac cu praful de pe vârful sobei? Dac'ar fi de aur... Oliolio! M'aș duce și l-aș culege... Chiar cu vârful limbii, dar tot l-aș culege... Dar așa... Te pomenești însă că e harnică, și-și ține casa curată, și n'are nici măcar praf pe vârful sobei... Saftea! Asta a fost saftea!... Aferim, notarule...

— Credeam că nenorocirea a muiat-o. Dar unii sunt dați dracului. Ni-mic nu-i moaie. Nici măcar bătaia.

— Asta om vedea noi curând de tot, notarule. Eu am încredere în Budu... E vechi în meserie... Iși cunoaște bine meseria...

Avocatul Mitiță Bărcă a și scris un bilețel, l-a împăturit în patru, a cerut notarului un plic și a mângălit adresa.

— Notarule, văd că rudele nu se îngrijesc de arestați. Nu fac nici o mișcare. Te rog să trimiți bilețelul ăsta domnului plutonier major Budu. L-am rugat să-mi expedieze aici, sub escortă, în pas alergător, doi-trei arestați în starea în care se află. O să mă învoiesc mai ușor cu cei implicați direct în cauză.

— Dârăială, du imediat bilețul la post! Spui că ești trimis din partea domnului avocat Mitiță Bărcă și-l dai chiar în mâna domnului plutonier major Budu. Ai înțeles?

— Am înțeles.

— Marș! Și să-ți scapere călcăile...

— Va să zică, taică tăculiță, o să vedem câțiva arestați... Azi dimineață arătau frumos, ba erau chiar puși pe harțag. I-am povățuit să se spovedească, să se grijească, să ia la ei o chită de lumânărele. Să nu moară vreunul fără lumânărică aprinsă. N'au vrut... Notarule, ia spune-mi, n'a trimis cumva Budu după mine? C'am vorbit cu domnul Cârnuț și...

— N'a trimis, părinte Bulbuce, n'a trimis nimeni după sfinția ta...

— Mă mir, taică tăculiță. Mă mir, că domnul Budu, și domnul Juvete, și domnul Cârnuț...

În timp ce avocatul Mitiță Bărcă fierbea, dar își stăpânea cu putere mânia, în timp ce notarul Gică Stănescu era gata să plesnească de ciudă că planurile de jefuire a oamenilor cu prilejul închiderii lor la postul de jandarmi nu-i ies deocamdată tocmai-tocmai așa cum le-a întocmit, în timp ce primarul Dobre Grivu petrecea cu bogătanii la cărciuma lui Voicu Buciuț și părintele Tomiță Bulbuc se mira că plutonierul major Budu nu trimite un pui de jandarm după el să-l cheme la post să spovedească, să grijească și să aprindă cuiva în mână lumânărică, și în timp ce rubedeniile arestaților tremurau și se temeau de șoarta celor închiși, la postul de jandarmi din Omida Călmățuiului jandarmii își dădeau osteneala să-și facă datoria, așa cum li se poruncise prin telegraf încă de cu seară, de către prefectul județului, Drăculea, ginerele lui boer Gherasie dela Băneasa și de către mai marele lor, căpitanul de jandarmi Mărințiu I. Ciupitz.

Morții — Spiridon Bădoi și Ivanca Mănoiu — fuseseră culeși, din ordinul lui Budu, de pe sălița primăriei, de către jandarmii boboci și aruncați într'o odăiță din fund, care servea uneori de arest, din care cauză geamul acestei odăițe era întoldeauna acoperit pe dinăuntru cu hârtie neagră și fereastra zăbreliță cu cercevele groase de fier.

Pe rumâni și pe femeile arestate, după ce fuseseră bătuți și alungați copiii, jandarmii îi purtasera prin nămeți, între ei, la sediul postului, care se afla mai jos

de primărie, pe drumul care cobora și ajungea în cătunul Viorica, după ce trecea gârla Călmățuiului prin dreptul morii cu motor a lui Gună Isopescu.

Sediul postului de jandarmi din Omida se afla instalat într-o clădire veche, mare, cu pereții de paiantă ca mai toate casele din sat, dar podită cu scânduri și acoperită cu tablă. În clădirea aceasta, care avea destulă vechime, locuise mult timp un meșter fierar neamț pe care îl chema Albert Knapp și care muncise alături de alți meșteri streini la lucrările de cale ferată când se construise drumul de fier Rușii de Vede — Turnu.

Fusese, după spusele oamenilor mai în vârstă, mare ceartă între boeri pe atunci, fiecare dorind ca noul mijloc de comunicație să treacă, dacă nu pe moșia lui, cel puțin cât mai pe aproape de moșia lui. O cale ferată aduce mare folos. Dela conac încarci grâul în cară și-l transporti la gară. Un car poate să facă între conac și gară câteva drumuri pe zi. Altfel, încarci grâul dela conac și trimiți carele, sub paza logofeților, tocmai la Turnu, la portul dela Dunăre. Transportul te costă mult și deci câștigul, oricât, e ceva mai mic. În afară de asta, cum boerii au case la București, unde locuiesc o mare parte din an, când nu le vine pofta să plece în lungi călătorii prin țări străine, dacă linia ferată trece pe lângă moșia lor, au și gara aproape atunci când vin la moșie, și nu se trambalează prea mult în trăsură care, chiar dacă are roțile înfășurate în cauciuc, tot hurducăie și-i alungă boerului lenea.

Mai drept ar fi fost ca dela Rușii de Vede, linia ferată să facă o scurtă cotitură spre Olt, trecând prin satele risipite pe câmp, și odată ajunsă lângă această repede și spumoasă și plină de bulboane apă, s'o apuce pe malul muntean al Oltului, spre Turnu. S'ar fi prelins atunci prin aproape paisprezece sate, înlesnind și călătoriile oamenilor de pe aici spre orașul de reședință a județului; și transportul masiv al cerealelor de pe întinsele moșii tăiate în două de Olt, ale latifundiarilor din această mult mai bogată în grâne regiune. Dar în lupta care avusese loc la București între boeri, învinseseră marii proprietari dela Belitori și dela Băneasa, dela Băduleasa și Putinei, dela Cărligați și dela Secara. Așa se făcea că între Rușii de Vede și Turnu, calea ferată străbătea întinderi aproape goale de sate. Trenurile se opeau la Troian, în câmp, pentrucă Troianul era așezat tocmai în mijlocul moșiei domnului Gogu Cristofor, se opeau la Omida, la gara ridicată pe moșia domnului Miliarezi, care era însă și la îndemâna lui State Pantazi dela Cărligați, și a colonelului Pienaru dela Secara și chiar a boeroaicei Madalena Ghinescu dela Dracea, pe care învoitorii ei, pe bun drept, o porecliseră Șerpoaica.

Dela Omida, după ce urcau puștind un sfert de ceas la deal, prin tăetură, trenurile alergau iarăși pe câmpuri goale de sate, până ajungeau în lunca înflorită, plină de vii bătrâne, de sălcii și plopi și grădini de zarzavat, a Dunării. Dacă satele nu erau slujite de calea ferată, erau, și încă din plin, sluiți moșierii. La gara din Omida se umpluse cu mii de vagoane de pământ și pietriș, rupte din buza dealului apropiat, adânc a vale, în acest loc, a Călmățuiului. Gara era mare și traficul de mărfuri intens. Șapte-opt rânduri de linii despărțeau peronul de magaziile uriașe în fața cărora zecile de vagoane așteptau să fie încărcate. Păreau a fi ale gării magaziile, ele însă, de fapt, erau ale moșierilor care-și depozitau aci o mare parte din cerealele lor, așteptând momentul să le vândă cu prețuri cât mai ridicate. Căci prețul cerealelor nu era totdeauna acelaș, cum era prețul opincilor, al gazului lampant ori al postavurilor și pânzeturilor proaste, pe care le cumpărau, atunci când izbuteau cu chiu cu vai să adune ceva gologani, săracii satelor. Grâul era ieftin vara, numaidecât după treerat, când receptorul își puneia sula în coaste să plătești dările către stat și când trebuia să restituia boerului ceea ce ai luat la el pe datorie în primăvară. În Martie, un sac de grâu era de trei ori mai scump decât în Iulie. Luai un sac de grâu pe datorie, dela boer, în Martie; și în Iulie — chiar

la mașina de treerat — i-l plăteai cu trei saci de grâu, dacă nu cu mai mult. Datoria se însemna în catastiv, nu în grâu, ci în bani. Aceleași socoteli le făceau boerii și cu porumbul. În Martie, ori în Aprilie, porumbul valora aur curat, și în Noembrie, după cules, era mai ieftin decât tărățele pentru porci...

Perceptorul nu-l păsuia pe țaran. Îi bătea toba la poartă, îi lua tigaia, vedrele și căușul, căldarea de mămăligă și așternuturile, și-i lăsa la gura hambarului sigiliul cu ceară roșie pe care dacă-l atingeai, te păstea pușcăria.

— Dacă nu plătești acum, când ai treerat grâul, când o să plătești? La iarnă nu mai ai nici cenușă în vatră!...

Foiau pe lângă batoze misiții învoiți cu perceptorii și cu agenții fiscali, și rumânul sărac, cu mâna perceptorului înfiptă în gâtul lui, după lege, își vindea, aproape pe nimic, bruma de grâu ce-i mai rămânea din ce-i lăseseră logofeții boerești...

Boerii însă nu erau urmăriți de agenții fiscoșului. Ei aveau avere de nu puteau s'o mănânce cu lingura, statul avea încredere în ei, erau buni oricând de plată. Plăteau puținul pe care-l aveau de plătit, când voiau și cum voiau. Ei puteau să aștepte uneori cu anii până când se ivea, pe undeva prin lume, vreo mare secetă, și-și vindeau atunci miile de vagoane de grâu ori de porumb cu un preț care le răsplătea lunga așteptare. Calea ferată Rușii de Vede-Turnu îi îmbogățise și mai mult pe cei peste ale căror pământuri sau pe lângă ale căror pământuri treceau zi și noapte lungile trenuri cu vagoane de pasageri și cu vagoane de marfă.

Drumul de fier Rușii de Vede-Turnu, care se lega prin Costești cu întreaga rețea de cale ferată a țării, fusese construit de ingineri nemți, aduși sub domnia lui Vodă Carol, tocmai din depărtata Germanie. La timpul său, se vorbise destul de mult, fără să se rostască niciun neadevăr, că din construirea de căi ferate în țările românești câștigaseră până peste cap nu numai bancherii nemți, care finanțaseră construirea liniilor, nu numai fabricanții nemți de vagoane, locomotive, șurupuri și șine, nu numai inginerii nemți care întocmiseră planurile ori supraveghiaseră înfăptuirea planurilor — ridicarea terasamentelor, întinderea liniilor și aruncarea podurilor peste ape, clădirea cantoanelor, a gărilor și a turnurilor de apă — ci câștigase mai mult chiar decât avusese la început de gând să câștige însuși Vodă Carol și neamurile lui princiare din castelul german de unde fusese luat cu patruzeci de ani în urmă și adus în țară de Ion Brătianu.

Cele ce se întâmplase pe nesfârșitele câmpii ale Teleormanului, pe unde se întinsese cândva pădurea, veche dela începutul lumii, deliormanul — pădurea ne bună — cu căile ferate, între apa îngustă și verde a râului Vedea și între Dunăre, se petrecuse, mai în mare, aproape pe întregul cuprins al țării: construcțiile de căi ferate slujiseră la îmbogățirea băncilor brătieniste, la îmbogățirea moșierimii și la îmbogățirea curții regale. Vodă Carol devenise, într'o țară care de fapt era a moșierilor, proprietarul cu cele mai întinse și mai bogate moșii. Într'o țară care începuse să fie și a negustorilor, Vodă Carol devenise și el negustor de frunte.

Când doctorul Ganciu, ori avocatul Mitiță Bârcă, ori chiar părintele Tomiță Bulbuc aveau poftă să bea două-trei păhare de vin bun și scump, cereau o sticlă infundată, cu dopul lipit cu ceară, pe care scria „Domeniile Coroanei“, și pe care se și vedea zugrăvită cu auriu coroana regelui Carol.

Pretutindeni moșierii se ciondăniseră între ei să tragă cât mai aproape de moșiile lor linia ferată care înlesnea vizitele boerilor la moșiile pe care le aveau și transportarea pe preț ieftin a cerealelor produse pe moșii spre centrele unde aceste cereale erau plătite cu un preț mai mare.

Inginerii care conduseseră lucrările de construcții de căi ferate și meșterii mai mici erau germani, lucrătorii însă, care potriveau terasamentele, ciopleau și așezau traversele, întindeau pe deasupra lor șinele, le potriveau și le legau cu găici și cu șuruburi unefe de altele, fuseseră aduși în țară din sărăcimea mereu flămânda

a Italiei. Rumânii satelor din apropiere ajutaseră și ei cu ceva, săpând cu casma-tele tăeturile deacurmezișul dealurilor și cărând pământ și pietriș cu roabele, să înalțe terasamentele.

Inginerii nemți se îmbogățiseră și ei, căci fuseseră aduși din țara lor cu contracte care le asigurase salarii mari pe timp îndelungat; meșterii nemți purtau vara, ca și inginerii, haine albe, subțiri și, ca să-și ferească de arșița soarelui cape-tele, și le acopereau cu căști albe, cum se poartă dincolo de mări, prin ținuturile veșnic fierbinți, și locuiau în casa ridicată în grabă, în lunca satului, la margine, în care se află de mulți ani adăpostit postul de jandarmi din Omida.

Italienii munceau aproape despuieți, erau oacheși și râdeau mereu, arătându-și fetelor și muierilor dinții albi și frumoși și cântându-le cântece vesele, izvo-rite parcă din însăși inima luminoasă și fierbinte a soarelui. Dormeau în câmp, pe iarbă, vara, și când ploua cu ropote, cu tunete și cu fulgere albastre-gălbui, se adă-posteau, ca soldații la manevre, în corturi de pânză. Iarna se culcau prin bordeele satului alături de rumâni. Mână de lucru ieftină, italienii erau plătiți cu câțiva gologănași pe zi. Mai nimic nu mâncau. Prăpădeau verdețurile și măămăliga iar Duminica, pe malul Călmățuiului, prindeau broaște cărora, fripte pe jărăgai, le mâncau picioarele albe și grase ca pe niște scumpe rarități.

Zidari italieni au zidit cantoanele și gările, și fiecare șină de tren a fost purtată de ei pe umeri, după cum fiecare șurup și șurupaș de ei a fost potrivit și strâns cu cheia franceză pe care pe orice piuliță o poți potrivi.

Numai rumânii din sate nu s'au ales cu nimic. Bărbații și femeile care erau în stare să muncească, au primit ordin dela stăpânire să vie cu mâncarea de acasă, și să lucreze de corvoadă la săpături, la căratul pământului și al nisipului, la tăie-rea în două a dealurilor și la astuparea, pe lungi distanțe, a văilor. Cine nu-și aducea de acasă casma trebuia să scurme pământul nisipos și pietros cu degetele, rămânând fără unghii. Și cine nu-și aducea de acasă roabă, trebuia să care pământul cu poala, prăpădindu-și cămașa de cânepă, ori cu coșul de nuiele împletit, la spinare ori pe umăr. O cămașe, fie și cârpită, tot are fiecare rumân, și un coș împletit din răchită, pe lângă fiecare casă, tot se găsește. Poți să te împotrivesți, dacă-ți dă ordin stăpânirea? Nu s'au împotrivit prea mulți.

Rumânii care erau obișnuiți să muncească pe degeaba la boeri, când voiau și când nu voiau, și cu mâncarea adusă în șervet ori în traistă de acasă, să mun-cească pe degeaba la popă și la primar, la perceptor, la picher și la orice altă acritură a satului, și mai pe nimic pe la bogătani, s'au supus stăpânirii, au venit și au muncit pe gratis, ani dearândul, și la construcția căilor ferate. Dacă aduceau fiecare din ei patruzeci de care de piatră pe an și le întindeau pe șosea, dacă săpau cincisprezece zile la șanțul aceleiași șosele pe care carele lor nu umblau, și mai erau și înjurați, iar uneori și amendați că piatra nu e destul de spălată și șanțul cu marginile destule de bine potrivite, și toate acestea, pe degeaba, de ce n'ar fi muncit, tot pe degeaba, și tot cu uneltele lor, și tot cu mâncărica lor adusă de acasă, și la căile ferate ale statului? Seria la lege că rumânul trebuie să facă atâtea zile de corvoadă cu carul și atâtea zile de corvoadă cu brațele...

Și rumânii săraci se supuneau legilor, iar bogătanii nu, căci bogătan era primarul și bogătani erau consilierii comunali, bogătan era și notarul și toți aceștia hotărâu cine să împlinească legea și cine să treacă pe lângă ea fluierând în dorul lelii și nebăgând-o nicidecum în seamă.

Mulți rumâni, tot umblând cu mâinile pline de bube și de julituri, prin măruntaiele pământului, și-au pierdut degetele, iar alții s'au îmbolnăvit de buba neagră a dalacului și au murit în chinuri. Mulți flăcăi au rămas surpați, neoameni între oameni, cu boășele căzute în vine și mulți au și murit din surpătură. Muieri-

lor cu copii mici, de atâta trudă le-au secăt sâni și copiii li s'au prăpădit cu zile de foame, iar altele, tot urcând și coborînd dealul cu coșul de pietriș pe umăr, au lepădat pruncii și au rămas pentru totdeauna muieri fără rod.

Dar drumul de fier s'a făcut și de atunci, ani și ani, au umblat mereu pe el trenurile care duceau spre țări străine grâul și porumbul, orzul și ovăzul, porcii și cornutele, chiar în timp de secetă și de foamete...

Italianii oacheși și veseli, când s'a terminat de întins linia ferată, după ce au ridicat din cărămidă roșie gările și cantoanele, turnurile de apă și gheretele macagiilor, au plecat spre alte locuri. Au plecat și inginerii nemți. Dar unul dintre micii meșteri, fierarul Albert Knapp — era un bărbat înalt și blond, cu mustață roșcovană — să fi tot avut pe atunci treizeci și cinci de ani, n'a mai plecat. Venit din Pomerania cea nisipoasă, cu mulți meșteri care caută și nu găseseră totdeauna de lucru, odată terminată linia, în loc să plece spre cine știe ce colonie africană, a rămas aici, la Omida, unde se învățase cu locurile și cu oamenii. El îndrăgise poate rumânii aceștia necăjiți și blânzi, răbdători și tăcuți, îndrăgise poate nesfârșitele câmpuri pe care se ridică ici-colo, ca o cocoasă a pământului, o măgură rotundă, îndrăgise poate dealurile lince din jurul satului străvechi care poartă numele de Omida, și poate îndrăgise și apa lișteavă, și totdeauna tulbure a Călmățuiului. A cumpărat pe puțini bani casa pe care o ridicase societatea care construise linia ferată, a reparat-o și a umplut-o cu mobilă adusă dela oraș și cu oglinzi. În aria largă, în jurul căreia a sădit plop și sălcii, și-a făurit meșterul neamț un larg atelier de fierărie. Prinsese bine limba locului și a început să lucreze pentru rumâni. Ba a încălțat un car, ba o căruță, ba a ascuțit un fier de plug ori a scos cu ciocanul din fier vechi, trecut prin flăcările focului, un vătrai cu coada înflorită pentru o muiere ai cărei ochi i-au plăcut. Ucenic l-a luat pe unul Nițu, la care am râvnit eu o vreme să învăț fierăria, iar nevastă și-a adus neamțul cu scrisoare, tocmai dela el de-acasă.

Satul s'a obișnuit curând cu amândoi. Neamțul, care purta șapcă, își lăsase barbă și fuma tutun frumos mirositor, cu pipă, părea om de treabă iar nevastă-sa, cu părul alb ca hârtia și cu ochii albaștri, deși cucoană, nasul nu și-l purta pe sus. Dacă voiai să-i plătești pentru treaba pe care ți-o făcea, neamțul primea plata. Dacă nu aveai, amânai plata pe altădată. Nu se arăta Iacom meșterul și dacă se bolnăvea un copil în sat, la nemțoaică găseai un leac ori un sfat. Rosamunda o chema. Dar Omida îi scurtase numele acesta greu de rostit. Meșterului îi spuneau rumânii domnul Albert, iar femeii lui, cucoana Rozica.

În odaia cea mare, femeia își adusese clavecin la care cânta uneori seara cântece îngânate, suspinat, care adunau copiii satului la gard. Două odăițe le potrivise domnul Albert pentru copiii pe care-i aștepta. N'au venit copiii. Și anii au trecut și femeia blondă s'a îngrășat, și domnul Albert i-a crescut și burta odată cu barba. Și satul a uitat că erau nemți, iar când cucoana Roza a îmbătrânit și soțul ei a murit, l-a îngropat într'un colț al cimitirului, i-a pus o cruce la cap și a rămas mai departe în sat. Când am început eu a ține minte oamenii pe care îi vedeam, avea și mustați femeia, era scurtă și grasă și groasă și nimeni nu-i mai spunea cucoana Rozica. Numele pe care îl purta ea atunci era „Madama“. În amintirea bărbatului care o adusese aici, „Madama“ boteza băieții și le punea numele Albert, și ca să nu i se piardă și ei amintirea, boteza fete și le dădea numele ei din tinerețe, Rosamunda... Așa se face că la Omida, chiar pe un văr al meu îl chiamă Albert — Albert Gigo — iar pe o muiere care acum nu mai are niciun dinte în gură, și e toată albă de bătrânețe, o cheamă Rosamunda Bățăgu...

După ce Madama s'a culcat în pământ, în colțul cimitirului de sub coastă, lângă Albert al ei, casa lor a rămas fără stăpân, căci demult îi uitaseră neamurile lor din depărtata țară de baștină dinspre mieznoapte. A luat-o, cu tot ce se găsea întrânsa, primăria în stăpânire și a instalat în ea postul de jandarmi. Au

pierit pozele de pe pereți. Oglinzile sunt tot la locul lor, cum le-a lăsat la moartea ei Madama, dar dela un timp, în apele lor altădată limpezi, au început să apară pete mari, ca de rugină. Nevasta lui Juvete, o lepădătură de oraș, a încercat să cânte la clavecin, a zdrăngănit ce-a zdrăngănit la el și clavecinul, cu coardele plinite și cu clapele sparte, a fost aruncat în podul casei, printre vechituri.

Cum lui Juvete îi plac porumbeii, și mai ales porumbeii jucători pentru care are o adevărată patimă, i-a lăsat, după ce n'au mai avut loc în pătuiag, să se prăsească în pod. Au acoperit porumbeii, care atunci când zboară sus, sus de tot, aproape de slăvile cerului, beau apa albastră a înălțimilor, cu gunoiul lor, adunat de ani în straturi, clapele clavecinului și coardele clavecinului omorînd toate cântecele de bucurie ori de jale care au răsunat cândva în el.

În dormitorul unde altădată se odihnea barba roșcată a domnului Albert, lângă obrazul de puș al doamnei Roza, doarme acum, cu chipul încruntat și cu dinții strânși, și cu mustața prinsă în plasă, jandarmul Juvete! Și alături de el, fața ciupită și spoită cu făiniță a pazei!

În odăile din fund, pregătite de domnul Albert pentru copiii pe care doamna Rosamunda nu i-a putut aduce pe lume, se odihnesc, când vin din patrulare, cei doi jandarmi tineri, ajutorii care acum își învață meseria, ai lui Juvete. Acolo unde a fost atelierul, jandarmii au scos uneltele de fier și le-au aruncat în ierburi în fundul ariei, iar în locul lor au făcut grajd pentru cai și despărțitură pentru vaca țarcată cu roșu. Cum atelierul era prea mare, l-a împărțit în trei: într-o parte stau legați la iesle, între stănoage, trei cai, în a doua vaca de lapte a jandarmului — a doua vacă din sat — iar în a treia își pune de obicei, balcăza lui Juvete, să clocească ouăle, găinile, curcile și găștile care au căzut cloști.

Plopul și sălciile au crescut. Pe mormintele din cimitir, străjuite de stâlpi de piatră, cresc în fiecare vară ierburi care putrezesc iarna. Astăvară n'au crescut ierburi, că a fost secetă. O să crească la primăvară.

Acum e iarnă. Miez de iarnă. Pacea lui Juvete, pe care pe numele ei adevărat o cheamă Chiva, nu și-a pus încă orătăniile la clocit. O să le pună, cum o face în toți anii, spre primăvară.

Până azi dimineață, fostul atelier de care era atât de mândru domnul Albert, era gol. Acum nu mai e gol.

Pe dușumelele murdare, între zidurile coșcovite și pe alocuri crăpate, sub acoperișul dincolo de care, în pod, se află fânul uscat, dat în dar jandarmilor de logofătul. Oprea Cățui Strâmbul din ordinul boerului olog dela Băneasa, stau ciuciți pe vine rumânii și muierile care au luat ieri nămeții în piept și zăpada în picioare și au mers pe linia ferată dela Omida la gara Troian și de acolo mai departe, până la curtea boerească a domnului Gogu Cristofor, proprietarul moșiei Belitori, de douăsprezece mii de pogoane și al altor moșii de pe Bărăgan și al unor întinse bălți dunărene dela Brăila în sus spre delță.

Stau ciuciți pe vine și-și țin capetele sprijinite în mâini, rumânii și muierile care au așteptat ieri ceasuri întregi în curtea boerească a lui Gogu Cristofor; rumânii și femeile asupra cărora, asmuțiți de slugi și de logofeți, s'au repezit să-i sfășie dulăii grași și voinici ca niște lupi; rumânii și muierile în care slugile boerești ale lui Gogu Cristofor au tras cu armele; rumânii și muierile care s'au întors prin viscol, urmăriți de lupi, cu doi morți pe târgi improvizate; rumânii și muierile care au fost arestați ieri seară, ceva mai sus de sat, de către jandarmii călări ai stăpânirii.

Stau ciuciți pe vine, își sprijină capetele în mâini și fețele lor sunt galbene-pământii. Galbene-pământii le sunt și mâinile. Pielea li s'a întins pe oase și prin piele li se văd, vinete și umflate, vinele prin care sângele subțire și gălbui abia mai aleargă. De zile întregi n'au pus nimic în gură. Nici măcar apă. În drumul spre conacul boeresc și în drumul dela conac spre sat, bătută mereu de viscol, unii din

ei au luat zăpadă în mâini, au făcut-o cocoloș și au mușcat din ea ca să-și ude buzele și să-și mintă, să-și amăgească foamea. Foamea nu și-au potolit-o, nici măcar n'au izbutit să și-o mintă, să și-o amăgească. Buzele însă și le-au udat o clipă și le-au răcorit o clipă, pe urmă arșița trupului s'a adunat toată în ele, le-a ars, le-a învinețit, le-a plesnit, parcă le-a făcut țandări. Buzele plesnite ard și ustură. Ustură și pielea obrazului, căci și pielea obrazului a fost mai mult de o zi arsă de viscolul tăios care vuia în firele telegrafului de lângă calea ferată, în salcâmii și zidurile conacului boeresc al lui Gogu Cristofor. Și pielea obrazului are mii și mii de plesnituri. Ard și ustură urechile. Ustură și ard mâinile uscate, galbene pământii.

Și în lăuntru fiecarei trup de aci doare și ustură, undeva în adânc, inima. Oamenii au inimă. Au inimă și făpturile înghețate și rebegite de aci, din grajdul postului de jandarmi, care a fost cândva, demult, atelierul de fierărie al domnului Albert Knapp.

Domnul Albert Knapp nu iubea porumbeii. Nici măcar porumbeii jucători, care atunci când se apropie de cer, în sborul lor rotat, mai sus decât poate sbura uliul și eretele, vulturul cu moț rotund în creștet și vulturul cenușiu și pleșuv, beau apa albastră a slăvilor. Domnul Albert Knapp își iubea uneltele cu care încălța cu fier roțile carelor și ale căruțelor.

Pentru porumbei au dragoste jandarmul Juvete și cucoana Chiva, soția lui, căruia satul îi spune uneori Pacea, alteori Balcăza, cum le vine mai ușor oamenilor la gură și la rostire. Pentru porumbeii jucători, jandarmul Juvete are o adevărată patimă. Câteva perechi le-a crescut în casă. Le-a dat să bea apă, le-a dat să ciugulească boabe de mei din palmă. Vara iese în fața postului, în tunică albastră, cu chipiu albastru în cap, țuguie buzele: gu-gu-gu... Porumbeii vin și i se așează pe umăr. Le sărută aripile și ciocurile jandarmul:

— Sburăți, arhanghelii mei...

Porumbeii zboară, se ridică în slăvile cerului. Acolo își strâng aripile și se prăbușesc ca niște mingi. Ai crede, privindu-le prăvălirea, că atunci când se vor izbi de pământ, praful și pulberea se va alege de ei. Dar nu. La o palmă numai de pământ, porumbeii jucători își desfac aripile, o apucă glonț în sus și, ajunși în slăvi, își încep iarăși rotirea...

Pe marginea ferestrei au venit în sbor lin din pătuiuagul de alături și s'au așezat pe marginea ferestrei, doi porumbei albi ca zăpada... Numai ciocurile lor sunt roșii... Ciocurile și picioarele... Roșii ca sângele...

„Când a potopit Dumnezeu pământul, din pricina păcatelor oamenilor, peste apele nesfârșite plutea legănată de valuri mari corabia lui Noe. Și în corabie se afla familia lui Noe, pe care o luase el din porunca celui ce a făcut văzutul și nevăzutul, ca să nu se piardă sămânța omenească. Și se mai afla acolo câte o pereche din fiecare viețuitoare. Se aflau și corbi. Se aflau și porumbei... Și s'au înecat toți oamenii. Și s'au înecat toate viețuitoarele. Numai oamenii de pe corabia lui Noe au rămas vii. Și dacă a văzut Noe că a încetat potopul și că apele au început să se tragă în matca lor, l-a chemat pe corb și i-a zis: Sboară, corbul, cât poți de departe și vezi ce s'a întâmplat pe pământ, dacă putem să cârmim încotrova, la loc uscat, să coborâm din corabie... Și a plecat în sbor corbul. Și găcind hoituri de oameni și de alte viețuitoare, a început să mănânce din ele și nu s'a mai întors la corabie... Și atunci Noe a chemat porumbelul și i-a zis: Sboară, porumbelule, cât poți de departe și vezi ce s'a întâmplat pe pământ, dacă putem să cârmim încotrova, la loc uscat, să coborâm din corabie... Și a plecat în sbor porumbelul. Și a văzut morți și s'a așezat să se odihnească pe trupurile lor... Și picioarele i s'au înroșit de sânge. Și după ce s'a odihnit, a sburat mai departe, și pe o poală de munte a văzut măslinii înverziți în lumina soarelui... Și a rupt o ramură de măslin verde, a luat-o în cioc, și s'a întors la corabie... Și dacă a văzut Noe ramura

verde de măslin, a înțeles că apele s'au tras, pământul a început să se usuce pe munți până la poale și că poate coborî din corabie, că viața poate iarăși să înflorească pe pământ... Și pe corb l-a blestemat cât or fi corbi pe lume, numai cu hoituri urit mirositoare și să se hrănească, iar pe porumbel să-i rămână picioarele roșii, oricare ar fi culoarea penelor lui, pentruca oamenii să-și aducă aminte de potop și să lepede din inima lor răutatea și pornirea spre nedreptate..."

— Mai bine se îneca corabia lui Noe...

— Nu s'a înecat...

Pe marginea ferestrei, porumbeii guruiș și-și apropie ciocurile ca doi oameni care ar voi să se sărute pe buze...

Nu poți săruta cu buzele plesnite și uscate alte buze...

Juvete iese din post, se apropie de fereastra grajdului, își face moț buzele — buzele lui Juvete nu sunt nici uscate, nici plesnite :

Gu-gu...

Gu-gu...

Porumbeii albi ca zăpada și cu picioarele roșii ca sângele sboară. Din câteva fâlfâituri de aripi au ajuns la el. Ii dau ocol și i se așează pe umeri... Jandarmul, care are patimă pentru porumbeii jucători, se joacă cu ei... Ii ia în palmă, îi pune pe umăr, iar îi ia în palmă...

— Și astăzi corbii se hrănesc cu hoituri...

Albi, porumbeii și-au luat sborul, cu fâlfâituri repezi de aripi albe, prin văzduhul viscolului alb.

Dupăce i-au adus între șa și viscol și i-au închis în grajd, jandarmii au descălecat. Plutonierul major Budu, Juvete și Cârnel au intrat în casă, s'au desbrăcat de mantale, s'au descins de centiroane, și-au atârnat chipiile cu colțuri în cuierul de pe săliță și au intrat în cancelarie să țină sfat. Ceilalți jandarmi au plecat, unii, călări, să patruleze ca să nu se apropie nimeni de post, alții să facă paza arestaților.

Cancelaria se află în odaia cea mare, care-i slujea altădată de salonaș domnului Albert. Se găsește acolo o canapea de piele, pe care doarme uneori Juvete, când vine noaptea târziu din sat, afumat, și nu-l primește lângă ea în patul larg și moale Poaceura. În mijlocul odăii stă sprijinită pe patru picioare rotunde, o masă de lucru fără sertare, făcută din stejar masiv. În jurul ei, patru scaune mari, cu spetează și cu rezemătoare în amândouă părțile, par mai curând foteluri decât scaune. N'au însă perne moi de pus sub șezut și nici n'au avut vreodată. Pe perețele orb din fund se reazimă un dulap care a fost cândva negru, cu zăvor puternic și cu numeroase sertare. Aci își ținea Juvete arhiva și condica de inspecții. Într'unul din sertarele de jos, sub cheiță separată, Juvete își ține economiile pe care a izbutit să le adune în cei optsprezece ani decând a intrat în slujbă la stat, iar în celălalt sertar, actele lui personale: extractul de naștere și biletul de botez, extractul de pe actul lui de căsătorie cu domnișoara Chiva. Patraulea și foaia de zestre, iscăliță de socru înainte de nuntă, în care scrie negru pe alb că cele două perechi de case ale bătrânilor, din Zimnicea, vor deveni proprietatea absolută și de nimeni pusă în discuție, dupăce vor muri semnatarii, a domnului și a doamnei Haralamb N. Juvete, dacă aceștia nu se vor despărți prin divorț până la susmenționatul trist eveniment. Ceasul cel mare de perete, pe care domnul Albert și-l adusesese odată cu mobila din țara lui, atunci când se pregătea să se căsătorească, a fost luat la înghesuială de notarul Gică Stănescu, când a întocmit inventarul bunurilor rămase de pe urma răposaților soți Knapp, și dacă mergi în vizită la notar, îl auzi și acum bătând clipele și măcinând timpul în dormitorul lui. Cearceafurile albe de olandă, pe care și le-a dăruit singur, cu același prilej, nu le mai păstrează. Demult s'au ros și s'au tocit. Dar vesela e în bună stare. O păstrează

s'o dea de zestre fetei lui mari, Jana, când o fi să se mărite. Fierul de călcat îl folosește nevastă-sa când își potrivește cutele la rochii și se pregătește să plece gătită la oraș să-și vadă părinții, frații și surorile, pe care le mai are, căci unele au murit mai demult. Tot nevasta notarului folosește și mașina de tocat carne, care a fost cândva a familiei Knapp, și cuțitele de bucătărie cu lucioase mânere de os. Dece să le treacă în inventar și să încapă pe mâna cine știe cărui nepri-ceput? L-a cam bănuil atunci părintele Tomiță Bulbuc, dar notarul i-a alungat repede, la o prăștină, bănuiala.

— Trebuia, taică tăculiță, să te gândești și la biserică... Vreo iconiță îm-brăcată în argint, vreo stofuliță bună de acoperit masa de lângă altar, nu se poate să nu fi avut Madama prin casa ei...

— Zău, părinte Bulbuce, dacă am găsit așa ceva! Ce? Nu ți-aș fi spus eu sfinției tale?

— Și n'ai luat dumneata, notarule, nimica nimicuța din casa Madamei?

— N'am luat, părinte Bulbuce, pe onoarea mea că n'am luat...

— Dar prost ai mai fost, măi notarule, dumneata! Prost ai mai fost taică tăculiță... Mai plătește, notarule, o jumătate de prăștină, și să nu mai vorbim de asta, că hoțul are un păcat și păgubașul o sută. Că păgubașul bănuie pe toată lumea...

— În cazul de față, părinte Bulbuce, păgubașii nu mai bănuie pe nimeni că... amândoi au murit...

— Asta cam așa e, taică tăculiță... Plătește praștina! O să-mi spui dum-neata, notarule, la spovedanie... Că doar n'o să mori nespovedit...

— Sper să mor după sfinția ta, părinte Bulbuce...

— După mine? Dar dece să mori după mine, taică tăculiță? Dece să nu mori înaintea mea?

— Sunt mai tânăr decât sfinția ta, părinte Bulbuce...

— Te-ai uitat dumneata, pe garduri primăvara, notarule?

— M'am uitat, părinte Bulbuce, dece să nu mă uit?

— Și ce-ai văzut?

— Păi...

— Uită-te bine primăvara pe garduri, notarule. Ai să vezi înșirate la uscat multe piei de miel și rar de tot una de berbec bătrân...

În locul ceasului de perete luat de notar, jandarmul Juvete a prins un ceas nou, în formă de farfurie, cu marginile înflorate albastru, primit cadou dela un târgoveț care încerca să facă acriturile satului să se aboneze la ziarul „Minerva“. Pe ceasul farfuriei chiar scria, cu litere citețe de departe: „Citiți numai ziarul „Miner-va“... Era cam urât ceasul. Dar arăta cu precizie orele și țacănea destul de tare, ca o mașină de cusut. Dacă aveai ureche ascuțită, puteai să-i auzi țăcănitul chiar din mijlocul ariei. Juvete avea urechea ascuțită. Se află însă pe undeva un jandarm iudul de urechi? Nici măcar printre cei ieșiți la pensie.

Pe peretele dinspre răsărit nu se afla în cancelarie nici o icoană. Icoana reprezentând învierea se găsea atârnată deasupra patului, în dormitor.

— În dormitor am eu nevoie, cucoană, de înviere, nu în cancelarie!

În cancelarie era atârnat portretul înramat în auriu al lui Vodă Carol, de pe vremea când, tânăr, fusese adus în țară și purta nu barbă tăiată scurt ca acum, ci barbeți, câte unul pornind dela fiecare tâmplă în jos, dealungul obrazului și întrecându-l cu un lat de deget.

Pe scaunul din mijloc, pe care se așeza și se crăcăna deobicei Juvete când avea de citit vreun ordin ori de scris vreun raport, fusese invitat acum să ia loc plutonierul major Budu, care avea să conducă, cu meșteșugul lui de care se dusesse vestea în tot județul, interogatoriile arestaților.

— Duceți-vă la biserică, luați și aduceți-mi aici un sfânt zugrăvit pe zid.

lăsăți-mă să-l muștrulesc eu cum mă pricep o jumătate de ceas, numai o jumătate de ceas, nu mai mult și-l fac să mărturisească cum a ucis-o pe maică-sa, cum l-a omorît pe taică-su, cum i-a pus pe amândoi în frigare, cum i-a fript și i-a mâncat și tot nu s'a săturat. A fi jandarm, ehei, ți se cer multe. Nu înseamnă numai a purta tunică albastră, grad pe umăr și pistol la brâu... Inseamnă...

La un capăt al mesei se așezase Juvete, iar la celălalt Cârnu, care își aștepta și el pe curând mutarea dela secția unde trăia mereu sub ochii lui Budu, într'o șefie de post, într'o comună păcătoasă, cât de departe, chiar unde și-a nțărcat dracu copiii mănjindu-i cu pelin pe bot, și care nădăjduia ca din întâmplarea asta, din cazul ăsta neobișnuit, să-și rotunjească, săltând în grad, și devenind șef de post, cariera...

— Incepem, domnule plutonier major ?

— Incet Cârnu, încet, nu te grăbi. Că nu intră zilele în sac... Și nici arestații nu fug. La o treabă grea ca asta trebuie răbdare și trebuie putere, Cârnu... Și răbdare nu poți să ai dacă te-au lăsat puterile... Și puteri, Cârnu, nu poți să ai, dacă stai și aștepți, la șapte dimineața, în casa domnului Juvete, că pentru noi, jandarmii, casa noastră e postul nostru — și cucoana Chiva doarme dusă și ne lasă flămânzi, să ne ghiorăie mațele, să rădă mârlandii de noi când i-om lua la refec, când i-om suci și i-om răsuci... Că eu, jandarmul care fac anchetă, trebuie să-l văd pe arestat chinuindu-se, și nu el pe mine! Eu, jandarmul care fac ancheta în numele legii, eu trebuie să râd de arestați, nu arestatul de mine. Și dacă-mi ghiorăie mie mațele, și el aude, și nu se poate să nu audă, că e sub mâna mea, râde el de mine... Și dacă arestatul a ajuns să rădă de mine, ce autoritate mai pot să am față de el ? S'a dus dracului autoritatea... Și dacă se duce dracului autoritatea noastră, atunci eu unul nu văd cum se mai ține statul pe picioare...

Lui Juvete îi rădea inima în el, bucurându-se mai dinainte de capul pe care avea să-l facă Budu când va da cu ochii de surpriză.

— Nu doarme nevastă-mea, domnule plutonier major... Nu doarme! Pregătește o gustărică să ne țină tari într'o zi grea ca ziua asta păcătoasă care ne așteaptă... Că noi, jandarmii, n'avem casă, n'avem masă, n'avem odihnă. Mergem pe drumuri... Uite, chiar dumneavoastră, domnule plutonier major... La ora asta, aici... v'ați bătut cu viscolul, călare, în loc să dormiți în plăpumuioară lângă...

S'a deschis ușa făindu-i vorba lui Juvete, și coana Chiva, îmbrăcată într'un capot de casă galben cu flori mari roze brodate pe poale și pe mâneci, la mașina de însăilat flori a lui vâru-meu Neagu Nasta, încălțată în papuci moi, turcești, și cu părul strâns turn în creștet și prins cu pieptănaș de os, a intrat în odaie, ducând în mână o față de masă proaspăt scrobită și călcată și câteva șervețele pe care scria cu litere cusute cu arnici turchez : „Poftă bună“. A dat bună dimineața jandarmilor, zâmbindu-le larg și dulce, ca o gazdă care știe cum să se poarte cu aleși ei musafiri.

Budu s'a sculat, și-a lovit călcăile cismelor, s'a înclinat și i-a sărutat mâna plină cu inele. I-a plăcut lui Budu că mâna pe care o pupase mirosea a apă de colonie, când el, știind că cuconița vine din bucătărie, se aștepta să-i trăznească în nas mirosul tare și ascuțit al cepei tocate. La fel s'a comportat și sergentul Cârnu Amedeu.

Juvete și-a sărutat nevasta pe frunte, că altfel nici nu se cădea în fața superiorului, și i-a mângâiat ușor părul tare și aspru ca de capră roșie.

— E gata masa, dragă ?

— Gata, porumbelule, gata...

În urma doamnei Chiva Haralambie N. Juvete — cum scrie pe cartea ei de vizită — intrase în cancelarie o fetișcană investmântată într'o rochiță de stambă cadrilată, cu părul strâns într'un petec de cimber și cu picioarele goale și crăpate. Purta în brațe un teanc de farfurii de porțelan.

— Vezi să nu le spargi, toanto !

— Nu le sparg, conică, că nu e întâia oară când umblu cu ele! M'am învățat...

— Obrăsnicătură...

A întins fața de masă cucoana, a așezat farfuriile. Intre timp fetișcana s'a repezit și a venit cu furculițe și cu cuțite, cu pahare mai mari, pe picior, și cu pahare mici, otova.

Când cucoana Chiva a ieșit din odaie cu fetișcana după ea, domnul plutonier major Budu și-a răscuit vârfurile destrămate ale mustăților lăsate în jos, s'a uitat spre Juvete și i-a făcut cu ochiul, ștregărește.

— Nostimă bucătică, șefule, nostimă... De pe unde ai cules-o? Nu te prea știam crai... Și încă dintre ăia pe care-i pândește codul penal... Nostimă codană, șefule, nostimă...

— A venit singură, după mâncare, acum două săptămâni... E din cătun... A unuia Ciucumiș, ăla de astăvară cu povestea cu lingura... V'am raportat la timp.

Cum plutonierul major Budu dădea semne din mirarea ochilor că nu-și aduce aminte, Juvete a continuat:

— Il însoțeam pe perceptorul Gădea prin cătun să adune dările. Am mers și în vârful dealului, la unul Pârvu Ciucumiș. Perceptorul i-a luat tot din casă. Ciucumiș e cunoscut ca rău platnic. I-a luat și găvanele, și lingurile, perceptorul, doar doar l-o convinge să umble după gologanii puși la ciorap... Când să coborîm în vale, să ne oprim ca să ne răcorim un pic la cârciuma lui Agana, ne-am pomenit cu Ciucumiș, care alerga cu limba scoasă după noi. Aducea o lingură veche, peste care nu dăduse perceptorul, cu toate că-i scormonise casa cum o scormonim noi când facem cuiva percheziție. „Luați și lingura asta, luați-o, — urla omul, — c'ați uitat s'o luați“. Perceptorul a luat-o, s'a uitat la ea și a aruncat-o în căruță peste celelalte boarfe și trăncănăi... Era o lingură de lemn veche și spartă, nu prețuia o ceapă degerată. Am raportat în scris, la timp... Caz de luare în bătaie de joc a stăpânirii, a legii... Așteptam ordin să-l arestez pe Pârvu Ciucumiș... Dar raportul, spre mirarea mea, n'a avut nici o urmare... Mi-a părut rău, domnule plutonier major... O lingură... Orișicât... O lingură de lemn. Era și spartă...

— Am să caut prin arhivă... Am să caut. Desigur, o scăpare. Nu poate să fie altceva la mijloc decât o scăpare. Nu-mi aduc aminte...

— S'o fi pierdut pe undeva hârtia...

Purcelușul fript, adus întreg și pe tavă de cucoana Chiva, era gras. Fript și rumenit la cuptor, îi crăpase pe spinare și pe lângă urechi șoricul alb și subțire. Prin plesnituri se vedea albă și te momea grăsimea de spumă.

— Să iertați, domnule Budu, că n'am găsit o frunză verde de leuștean să-i pun, după cum e obiceiul, lui cici-cici în gură... Dar ca să nu se cheme că am călcat datina, — că eu țin la datină și la biserică, tot așa cum ține Lămbică al meu la lege, — i-am pus în guriță o foică de praz... Se cheamă că e tot verdeață...

Fată a unui grefier Condilă Zdrehuș dela judecătoria de pace din Zimnicea și a unei fiice de cântăreț bisericesc, doamna jandarm Juvete fusese crescută biserică și biserică și rămăsese și în acești zece ani de când se măritase cu șeful de post. Pacea era una din puținele femei care mai călcau din când în când pe la biserică părintelui Tomiță Bulbuc. Se gătea ca de nuntă și pleca dela post, urca delușorul, trecea pe lângă cârciumi și pe lângă primărie, uitându-se în dreapta și în stânga, să vadă lumea și să fie văzută, și ajungând la biserică pe la sfârșitul slujbei, cumpăra dela paracliserul de lângă ușă câteva lumânările pe care se grăbea să le aprindă și să le înfigă în fața icoanelor.

— Mai dă-o încolo de biserică! — îi spunea răstit Juvete — că în rai tot n'ai să ajungi!

— Parcă pentru rai mă duc eu la sfânta slujbă...

- Că nu te-oi duce pentru popa Tomiță...
- Pentru popa Tomiță!... Mă duc de ochii lumii, Lămbică!... Și mă mai duc și pentru păcatele tale...
- Dar ce păcate am eu? Mai multe păcate ai tu, că tu primești plocoanele dela oameni...
- De primit, le primesc eu, Lămbică, dar de mâncat le mănânci tu...
- Amândoi...
- Lumea, Lămbică, trebuie să ne vadă că suntem cu biserica. N'ar strica să-i calci și tu pragul...
- Dar ce împelițat a mai văzut jandarm în biserică? M'oi lăsa dus când oi fi mort...

Ochii domnului plutonier major Budu au crescut privind purcelușul așezat pe varză călită și gura a început să-i lase bale albe. Sergentul Cârnel căuta să se stăpânească, să nu-l vadă superiorul că e mîncău, dar nodul gâtului îi juca în sus și în jos, de parcă ar fi fost legat pe o sfoară; înghițea în sec. Juvete, care în noaptea aceea abia ațipise, nu era nici el mai puțin pofticios. Toți trei aveau și dece. Purcelușul, rumenit la cuptor, părea a fi grozav.

Cum auzise de întâmplarea dela conac, Juvete știuse că tot greu o să cadă pe capul lui — căci doar făptașii erau din Omida — dar și toată plăcerea. Un jandarm în satul căruia nu sunt cazuri de cercetat în permanentă, înseamnă că nu e un bun jandarm. Pentrucă — după părerea prefectului Drăculea, a căpitanului de jandarmi din Turnu, Măriniciu I: Ciupitu, și cu atât mai mult a guvernului, nu se poate, mai ales pe vremea asta de foamete, venită după cumplita secetă din vară, să nu fiarbă satele, să nu existe nemulțumiri și începuturi de fapte împotriva legii. Ori, jandarmul care la toate ordinele în care i se cer cu insistență să semnaleze „cazuri“, răspunde mereu, cum răspunsese până acum Juvete: „Nu am de semnalat niciun caz. În sectorul meu oamenii sunt liniștiți“, — începe să fie bănuț că a prins prea multă osânză sub piele, că se mișcă greu și că a uitat să vegheze la păstrarea liniștii și la păzirea legilor. Juvete nu începuse să fie încă bănuț de îngrășare — deși numai uscat ca țărul nu era — și nici de lenevire, în împlinirea serviciului, dar nici prea departe de așa ceva nu era. Cazul dela Troian îi picase în palmă ca un mare dar. Era sigur că au să-l invidieze toți jandarmii de pe valea lungă și săracă a Călmățuiului. Toată grija lui Juvete, pe care i-o împărțisese și lui Budu, era ca nu cumva să intervină ceva neprevăzut și țărani arestați să le scape din mână. Budu îl ușurase însă numaidecât de această grijă. În jocul politic care se încinsese la București, între cele două partide boerești, unii nevoind să lase din mână cărma statului și ceilalți voind să le-o smulgă, cazuri asemănătoare celui dela Troian erau binevenite și pentru unii și pentru alții. Boerii din opoziție, printre care se afla și cuconul Gogu Cristofor, aveau să strige acum în gura mare că guvernul s'a uzat, a slăbit, și nu mai este în stare să facă față grelei situații invite în țară din pricina secetei, — iar boierii dela putere, pentru a le dovedi liberalilor că ei, conservatorii, nici nu s'au uzat, nici nu le-a slăbit mâna, se vor servi de acest caz dela Troian, îl vor umfla, îi vor da proporții neobișnuite, așa că acel probabil neprevăzut care îl îngrijorase pe Juvete nu avea niciun rost. Dacă trenurile nu ar fi înzăpezite, și orice mijloc de comunicație între Omida și Turnu deasemenea devenit cu neputință, ar fi venit să facă cercetarea la fața locului însuși procurorul, ba poate chiar primul procuror al județului. Viscolul le-a fost deci de folos și lui Juvete și lui Budu. Autoritățile superioare au dat ordin prin telegraf, ca ei doi să facă cercetările și să le ducă în așa fel încât să iasă „cum trebuie“. Acest „cum trebuie“ însemna că țărani trebuiesc strânși în chingi și „băgați la apă“. Ei doi vor fi răsplătiți, și de cei care au acum puterea, și de cei ce o vor lua negreșit până la primăvară. Asemenea probleme nu se ridicau pentru întâia oară în fața plutonierului major Budu, care purta

tunica stăpânirii de peste treizeci de ani. Cazul dela Troian era, cum îi spuneau jandarmii în limbajul lor, „un caz gras“. Pentru a sărbători acest „caz gras,“ Juvete se hotărîse să sacrifice, chiar pentru „gustarea“ din dimineața începerii cercetărilor, unul din cei șapte porci albi și grași care grohăiau pe lângă scroafa de rasă în cocina ridicată în fundul marelui curți, între sălcii și plopi. Purcelușul îl tăiasă vătășelul primăriei, Dârâială, ginerele gornistului veteran Diș, care se pricepea la astfel de lucruri. Dârâială fusese ordonanță la un căpitan, în timpul cât își făcuse armata, și în această calitate învățase nu numai să taie porcii și porceii pe care soldații îi aduceau plocon ofițerului când se întorceau din câte o scurtă permisie, dar să și gătească bucate alese, ca un bucătar meșter, să legene copiii, ca o doică, să-i ducă la plimbare, să-i spele în baie și să le curețe scutecele. Intre altele, mai învățase cum și pe unde trebuie să plimbe ordonanța cățelul cuconiței, legat cu curelușă prinsă de zgarda lucitoare: nu pe uliți, ci prin centru, ba chiar prin grădina publică... Numai față n'a putut Dârâială să dea copiilor căpitanului de infanterie, pentru că Dumnezeu, în marea lui bunătate, nu-l dăruise și cu țâțe. Acolo, în armată, și mai ales ca ordonanță, a învățat Dârâială multe lucruri vrednice de ținut minte în viață: să-și plece capul, să tacă și să împlinească orbește ordinele care i se dau de către oamenii stăpânirii.

Din ordinul cuconiței Chiva, Dârâială a tăiat, pe la miezul nopții, purcelușul și l-a curățat de păr. De gătit însă, l-a gătit cucoana Chiva, cu mâinile dumneaei. Tot dumneaei a călit varza, ca s'o scoată bună la gust și neafumată. Dârâială a coborît însă în pivnița casei și a scos varza din butoi. Nu s'a mirat de câtă varză, de câte putini cu murături și borcănașe de sticlă cu gogoșari verzi și roșii are Juvete în pivniță. El, Dârâială, căruse toate aceste zarzavaturi, noaptea, să nu-l vadă satul, cu sacul la spinare, dela grădinile de zarzavat ale bulgarilor până la postul de jandarmi. Treaba asta o făcea de ani de zile, nu numai pentru jandarm, dar și pentru notar, și pentru primar... Bulgarii își plâneau munculița lor dată pe degeaba, rămăneau însă cu plânsul și cu văicăreala, iar jandarmul, primarul și notarul cu plocoanele. Dacă grădinarii s'ar fi arătat sgârșiți la plocoane, într'o singură noapte ar fi fost ridicați dela grădinării și trimiși la urma lor, peste Dunăre. Perceptorul Gâdea își lua singur plocoanele dela bulgari. Pe el și așa tot îl, injurau oamenii, tot hoț îl numeau. Cel puțin să aibe pe ce să-l injure. Și nu venea pe jos, ca să plece cu sacul la spinare și pe înopțat, ci ziua în amiaza mare, cu icăruța.

Pe Dârâială nu-l mirau nici sacii cu grâu și cu făină, cu mălai și cu porumb, așezați, ca la moară, unul lângă altul, lângă peretele pivniței. El, Dârâială, îi așezase acolo, dupăce-i descărcase din căruța trimisă de logofătul Oprea Cățui Strâmbul ca „dar“ din partea curții boierești dela Băneasa, și-i căruse cu spinarea, abia coborînd scara îngustă.

Pentru masa de prânz aveau să se sacrifice două găște, iar pentru cea de seară, carnea de vițel pe care el, Dârâială, trebuia să se ducă și s'o ridice tot dela logofătul Oprea Cățui Strâmbul. În timpul cercetărilor, jandarmii trebuiau să fie bine dispuși. Și trebuia să fie bine dispus mai ales plutonierul major Budu, pe care Juvete și-l socotea oaspete.

Cu vinul și cu țuica nu avea să fie nicio încurcătură... Dece erau șapte cârciumi în sat? Și dece cârciumarii deschideau și închideau cârciumile lor când voiau? Pentruca pivnița lui Juvete să nu rămână niciodată goală.

Fetișcana lui Ciuciumiș se învărtise toată noaptea pe lângă cucoana Chiva. Ba aruncase un lemn în mașina de gătit, ba spărsese și tăiasă mărunțel o ceapă, ba spălase și ștersese cu șervetul, până le făcuse lună, farfuriile și paharele... Acasă la ei ar fi fost fericiți să aibă o mână de mălai, s'o arunce în oală, — că nu mai aveau căldarea din vară, — și să pregătească o mămăligă pripită... Pe câtă vreme aici... se gătea și se pregătea mâncare ca pentru o liotă întreagă...

Se sătura fetișcana lui Ciuciumiș în casa jandarmului mai mult cu mirosul...

Plutonierul major Budu, cunoscut ca mare mâncău, se aștepta la o cinzeacă-două de țuică și la o masă înjghebată în grabă, cu câteva felii de șuncă și-un boț de brânză. Purcelul prăjit pe varză călită, murăturile și gogoșarii, vinul alb și vinul negru îi întrecuse toate așteptările. Era o dovadă pentru el că subalternii îl iubesc și îl prețuiesc, ceeace îi măgulea vanitatea, dar era și o dovadă că aceiași subalterni îi cunosc puterea și temându-se de ea, umblă pe toate cărările să-i câștige bunăvoința.

Il măgulea și faptul că soția lui Juvete, cucoana Chiva, se grăbise să-și ceară scuze pentru o lipsă atât de puțin însemnată ca aceea a absenței tradiționalei ramuri de leuștean în gura purcelușului de pe tavă.

Inclinase capul, cum se cuvine să facă orice om bine crescut, când arc deaface cu o doamnă din lumea bună și oftase ușor.

— Atâta supărare s'avem pe ziua de azi, cucoană Chiva, dar socotesc c'om avea mai multe și mai grele...

Purcelușul a fost căsăpît și împărțit cu meșteșug de cucoana Chiva în trei porții mari, care s'au ridicat purcoi pe trei farfurii.

— Dar dumneata nu ne onorezi, cuconiță Chiva ?

— Eu nu obișnuiesc gustarea de fripturică dimineața, domnule Budu... Imi iau mai târziu cafeluța...

Nici nu începuse să le clăfăie bine fălcile celor trei oameni îmbrăcați în tunici albastre, că fetișcana, opintindu-se și ținându-se cu mâna de marginea ușii să nu cadă, își scutura de zăpadă picioarele goale și se chinuia să aducă în casă o găleată în care, afundate în zăpadă amestecată cu ghiață, își arătau gâturile subțiri câteva sticle mânjite cu ceară în jurul dopurilor... Juvete a așteptat ca fetișcana să pună jos găleata, lângă cismele lui, că să-și consulte șeful asupra băuturii :

— Avem „Grasă Brătianu“ roșu, și „Domeniile coroanei“, alb... Cu ce să începem, domnule plutonier major ?

— Păi eu zic, șefule, că la carne grasă, vinișorul alb e mai potrivit. Om bea și roșu mai târziu... Să începem deci cu „Domeniile Coroanei“ și să-i punem capac cu „Grasa“ domnului Brătianu... Dar... șefule, poruncește să avem și pe mai târziu la îndemână câteva sticlișoare reci... O să ne încălzim curând lucrând cu mărliani și o să avem nevoie să ne răcorim...

Din purcelușul care nu era chiar cât vrabia, ci cam cât curca, dar purceluș, purceluș într'adevăr de lapte, după un sfert de ceas n'au mai rămas pe farfurii decât ușoare resturi de oscioare, iar din varza călită, adusă fierbinte la masă, nici un firișor.

— La purcelușul de lapte, mai ales dacă e fript cu rumeneală, oscioarele sunt mai gustoase decât tot restul. Le sugi dulceața măduvii, le spargi în măsele, le mesteci și le înghiți... Și după fiecare înghițitură torni un pahar pe gât... Vinișorul luncă, ajunge purcelușul din urmă și... te simți cum nu te-ai mai simțit niciodată...

— Așa și facem, domnule plutonier major...

— Așa se și cuvine, Juvete... Așa se și cuvine, Cârnule... Nu poți munci fără să mănânci... Și noi avem de lucru azi, băieți, nu glumă... Grozavă muncă... Hai noroc pentru izbânda noastră, Juvete... Hai noroc pentru izbânda noastră, Cârnule...

— Să trăiți, domnule plutonier major Budu...

S'a golit sticla cu vin alb și când, după purceluș, s'au adaus la masă brânzeturile, au început să se golească și butelcile cu vin roșu...

— Schimbi mâncărica, trebuie să schimbi și vinișorul... Așa scrie la regulament, după lege...

— După lege, domnule plutonier major, după lege...

Au venit în cești albastre, cafelele, și au fost sorbite pe îndelete, la fum albastru de țigară.

Apoi fetișcana lui Ciuciumiș a strâns farfuriile, a strâns fața de masă și șervețelele mototolite și mânjite cu grăsime... A luat găleata cu sticle goale, în care zăpada și gheața începuseră a se topi, căci soba din colț era doldora de jărăgai, și a adus și a pus altă găleată, cu alte sticle pline, lângă cismele lui Juvete.

— Asta n'o mai pune-o aici, fetișcano, pune-o în colț, că acum ne ridicăm dela masă!

Trei pahare au fost lăsate, să le aibă oricând la îndemână cei trei oameni îmbrăcați în tunici albastre, așezate jos, pe un șervețel, lângă găleată.

— Cucoană Chiva, îți mulțumim pentru gustărică...

— Și pentru vinișor...

— Facem și noi ce putem, domnule plutonier major... Tot ce putem...

— Puteți mult, cuconiță Chiva! N'am mulți subalterni în plasă ca Juvete... Poate Cârnel să-l ajungă... când va deveni și el șef de post... Eu pe altul nu-l văd... Și acum, te-aș ruga ceva, cuconiță Chiva.

— La ordin, domnule plutonier major!

Luând în glumă poziție de drepti, cuconița Chiva zâmbea fericită de plăcerea și mulțumirea pe care le citea pe obrazul domnului plutonier major Budu.

— Ar fi bine să iei fetișcana și să treceți în odăile din fund. De alături, din dormitor, o să se audă...

— Aveți dreptate, domnule plutonier major! Totdeauna se aude... Dar eu m'am învățat... Legea e lege... Meseria e meserie...

Cucoana Chiva s'a strecurat spre odăile din fund, urmată de fetișcana lui Ciuciumiș, care se ținea de pașii ei ca o umbră.

Ridicându-se dela masă, îngreunat de gustărica prețuind cât o îndelungată petrecere, încălzit de vin și nițeluș întăritat de cafeaua cu care nu prea era obișnuit, plutonierul major Budu din jandarmerie s'a simțit, deși răgâia într'una, devenind iarăși șef.

În timpul mesei parcă se cobora un pic de omenie în el și își îngăduia uneori, dacă mai era și bine dispus, să facă glume cu subalternii, ba chiar să treacă la ușoare gesturi familiare.

Acum însă începea serviciul — serviciul greu, dar care îi dădea satisfacții de zeu atotputernic, și-și potrivea ținuta, să-i fie cât mai fără cusur.

Odaia, — odată strânse farfuriile și solnițele cu sare și cu ardei pisat, cuțitele și furculițele, șervețelele și fața de masă — își căpătase din nou înfățișarea ei severă de cancelarie a unei jandarmerii, cu ziduri albe, cu masa plină de hârțoage, cu dulapul arhivei.

În odaie stăruia mirosul de carne fragedă și grasă, de brânză și de vin, jandarmii sătui îl simțeau, dar când ești sătul, mirosul de carne mai curând te supără decât îți ațâță pofta. Pentru flămânzii care urmau să fie aduși aici, mirosul acesta constituia însă încă o tortură în plus. Deaceea jandarmii nu deschiseseră nici pentru o clipă ferestrele să aerisească încăperea.

Într'un colț, acoperită de un șervețel, se ferea parcă de ochii jandarmilor găleata în care — înfășurate în zăpadă și în bucăți de gheață — se răceau sticlele de vin înfundat.

Juvete și Cârnel așteptau în picioare, lângă fereastră. Nu se uitau afară. Ca s'o facă, ar fi trebuit să se întoarcă cu spatele la plutonier. Își dădeau însă seama și așa că viscolul nu s'a potolit. Auzeau arborii văietându-se și suierătura hornului și a acoperișului casei.

Dupăce a făcut câțiva pași în lungul și latul cancelariei, domnul plutonier major Budu din jandarmerie s'a oprit în fața lui Juvete:

— Ei, șefule, începem?

— Cum ordonați, domnule plutonier major...

— Cine o să ia note pentru procesul verbal?

— Ca de obicei, domnule plutonier major, caporalul Lindină Axente. Are scriere frumoasă și citeață.

— Și cine ne mai ajută?

— Ca de obicei, domnule plutonier major, caporalul Blajinu Aurel...

— Ordonă să vie aici amândoi caporalii și strigă să ne aducă un arestat...

Unul singur... Capul...

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major...

Chipul lui Cârnuț, care sta drept și mai deoparte, s'a luminat de parcă soarele ar fi spart într'un iureș norii și și-ar fi aruncat toate razele asupra lui...

Au intrat caporalii în tunici și s'au prezentat. Lindină Axente a orânduit pe masă hârtie și toc, cerneală și sugativă. Blajinu Aurel s'a apucat să mute scaunele, așezându-le cu grijă lângă peretele din fund, ca să nu le încurce mișcările pe care aveau să înceapă a le face. Blajinu Aurel mai știa că nici lui Budu, nici lui Juvete nu le place dezordinea.

Un jandarm care patrula prin zăpada de afară, s'a dus la grajd, a intrat înăuntru și luându-l de umeri și îmbrâncindu-l tot timpul prin zăpada ariei, l-a adus la post și l-a împins în cancelarie pe Gruia Popozină.

Rumânul îmbrâncit s'a împleticit să cadă, a ajuns însă cu mâinile la un perete și s'a proptit în el. S'a întors numaidecât cu fața la cei cinci jandarmi. Era galben-pământiu, cu fața trasă și cu ochii scufundați în adâncul capului. Văzându-i pe jandarmi fără chipie, și-a scos și el căciula din cap și neștiind dacă se cuvine ori nu s'o așeze pe marginea ferestrei, a prins a o frământa la întâmplare în mâini.

Plutonierul major Budu s'a repezit la jandarmul tânăr care-l adusese dela grajd pe Gruia Popozină și-l îmbrâncise în cancelarie.

— Jandarm! De ce-ai îmbrâncit omul? Ce ți-a făcut? Așa te-am învățat eu să te porți cu arestații? Omul e numai arestat. N'a fost cercetat... Nu știm dacă e nevinovat... Cum ți-ai permis să-l brutalizezi?

Jandarmul boboc luase poziția de drept. Nici nu clinea. Asculta tăcut mustrarea făcută cu glas aspru și se uita drept în ochii plutonierului major Budu.

— Să trăiți, domnule plutonier major... Am crezut că...

— Ce-ai crezut? Cine ți-a dat voie să crezi? Nu ai voie să crezi nimic... Trebuie să ascuți... Atât...

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major. Trebuie să ascult... Atât...

— Du-te și-ți vezi de treabă! Și altădată să nu te mai prind... că ocna te mănâncă... Unde ai citit dumneata, jandarm, că avem voie să îmbrâncim oamenii? Unde?

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major!

Cât timp îl certase pe jandarm, Budu avusese fața încruntată. Și-o luminase imediat ce, mergând deandaratele până la ușă, jandarmul boboc ieșise din odaie, potrivit și-o după fețele vesele ale celorlalți.

Acum gradații se aflau în picioare. Singurul care se așezase pe scaun, la masă, era caporalul Lindină Axente. Cu o mână potrivea hârtia, cu alta făcea rotocoale prin aer cu condeiul pe care nu-l muiase în călimara cu cerneală violetă.

Plutonierul major Budu din jandarmerie l-a cântărit câteva clipe din ochi pe arestat și cu nedumerirea și blajinitatea înflorită pe față, cu glasul mic, l-a întrebat:

— Cum te cheamă pe dumneata, omule necăjit?

Niciodată până atunci nu-i spusese cineva lui Gruia Popozină „dumneata“. Din „tu“ și din „mă“ nu-l scosese nimeni.

— Gruia Popozină... Mă cunoaște domnul șef de post Juvete. Mă cunoașteți și dumneavoastră, că sunteți de mult timp prin părțile noastre...

- Poate să te fi cunoscut cândva, dar... acuma nu-mi mai amintesc. Și... cam câți ani ai dumneata, rumâne?
- Treizeci și șase...
- Și ești căsătorit ?
- Da.
- De când ?
- De mult...
- Ia adu-ți bine aminte... Incearcă să-ți aduci bine aminte... Ori nu poți ?
- Ba da, pot să-mi aduc aminte...
- Te întreb de câți ani ești însurat...
- De optsprezece ani, domnule plutonier major...
- Vai de capul și de pielea dumitale, omule ! Și ce ți-a venit să te însori așa de tânăr ? Că la optsprezece ani nici nu-ți răsărise mustața...
- Murise maică-mea. Și mai aveam cinci frați mai mici... Taica nu se mai putea însura de-a dora, că era sărac și nu-l lua nimeni, și la casă trebuia femeie pentru spălat, pentru cârpit o cămașă...
- Omul care se însoară de tânăr n'are tinerețe...
- O fi având, n'o fi având...
- Și cât pământ ți-a rămas dela taică-tău ?
- Nici o palmă de pământ. Vă spusei că era sărac. Numai o parte dintr'un loc de casă...
- Și dela nevastă ce zestre ai luat ?
- N'am luat nici o zestre, domnule plutonier major...
- Budu s'a întors către caporalul dela masă :
- Ai scris că n'a moștenit nici o avere dela taică-său ?
- Tot, să trăiți, domnule plutonier major...
- N'ai uitat nimic ?
- Nimic n'am sărit, domnule plutonier major... Tot, tot am scris, să trăiți, ca mașina...
- Ai scris că n'a moștenit nici o avere dela taică-său ?
- Am scris, să trăiți...
- Și că s'a însurat cu nevastă fără zestre ?
- Am scris și asta, domnule plu...
- Așa, care va să zică te-ai însurat de tânăr... Va să zică te-ai însurat din dragoste... din dragoste... din dragoste... Ți-e dragă nevasta, nu ?
- Dacă e nevasta mea...
- Foarte bine, Gruia Popozină... Odată ce te-ai însurat, trebuie să-ți iubești nevasta... Și... câți copii ai ?
- Șase, domnule plutonier major...
- Șase... Scrie, Lindină Axente... Scrie tot ce spune, tot ce spune dumnealui...
- Scriu, să trăiți, domnule plutonier major... Nu-mi scapă o vorbă...
- Băieți ? Fete ?
- Doi băieți și patru fete...
- Numai doi băieți ! Și fete, patru... Fetele sunt sărăcie la casa omului...
- La casele noastre, domnule plutonier major, e sărăcie fie că ne nasc nevestele băieți, fie că ne nasc fete...
- Ai scris, Lindină Axente, ce-a spus dumnealui ?
- Am scris, domnule plutonier major... tot am scris...
- Și sunt mari copiii dumitale ?
- Măricei... Băiatul cel mare de ciucisprezece ani și fata cea mai mică numai de doi...
- Și-i iubești, nu ?

— Oricărui om îi sunt dragi copiii lui, domnule plutonier major și dacă-ți sunt dragi copiii tăi, îți sunt dragi și copiii altora...

Deși nu înțelegea unde vrea să ajungă șeful secției de jandarmi dela Băneasa cu astfel de întrebări, Gruia Popozină își dădea totuși seama că, într'un fel, Budu își bate joc de el. Tot în bătaie de joc i se păruse a fi și mustrarea făcută de Budu jandarmului tânăr. Știa ce avea să urmeze și căuta să se stăpânească, să-și țină firea și să nu se arate temător. Cu cât văd că-ți este teamă de ei, cu atâta jandarmii își arată mai mult căinoșenia. Cu bătaia, el, Gruia Popozină, aproape ca toți rumânii săraci din sat, era învățat. Copil, îl mai altoiseră uneori cu palma ori cu nuiua, părinții. Părul pe la tâmplă și pe la ceafă i-l smulsese, smoc, cu smoc, timp de cinci ani cât învățase carte la școala primară, învățătorul Dabija Gărman care acum, la bătrânețe, a ajuns inspector școlar pe trei județe. Tot Dabija Gărman l-a smintit în palme și l-a pus să stea la colț în clasă, cu genunchii goi pe coji de nucă. Invăța bine Gruia Popozină, își scria lecțiile pe caet, la socoteli nu-l întrecea nimeni. Dar când învățătorul întârzia la cârciumă — grozav îi plăcea paharul — copiii, cum sunt copiii, se sbenguiau prin clasă, până ridicau tot praful în tavan.

— Cine-a făcut nebunii în lipsa mea ?

Școlarii cu mâinile la piept și cu năsurile lăsate în jos tăceau. Se auzea musca sbârnâind în clasă.

— N'auziți ? Cine-a făcut nebunii în clasă în lipsa mea ? Spune-mi tu, Popozină Gruia...

— Nu știu, domnule învățător...

— Nu știi ?

— Nu știu...

— Păi n'ai fost aici, în clasă ?

— Ba da. Aici am fost, în clasă.

— Și n'ai văzut ?

— N'am văzut, domnule învățător.

— Cum n'ai văzut ? !

— Citeam. Imi învățam mai bine lecția.

— Așa ? Vășăzică nu vrei să-mi spui ?

— Nu știu !...

Tăbăra învățătorul Dabija Gărman pe el cu rigla, cu palmele, uneori și cu picioarele...

— Să te'nvești minte, să nu mai tăinuî. Altădată să-mi spui...

Niciodată, în cinci ani, învățătorul nu-i smulsese din gură un singur nume.

— De ce nu i-ai spus învățătorului pe cei care au făcut praf în clasă, Popozină ?

— Dar tu de ce nu i-ai spus ?

— Pe mine nu m'a întrebat...

— Eu nu vreau să părăsc pe nimeni. Nu vreau să fiu coada de topor a nimănui...

— O să mori prost, Popozină.

— O să mor prost...

Mai mâncase bătaie cu palmele, cu pumnii și cu retelei cât argățise pe la diferiți bogătați, așa că atunci când l-au luat la armată și-au început, ca pe orice răcan, să-l tupungească sergenții și majurii, descele bătrâne ale regimentului, și oșțerașii cu puf pe obraz abia ieșiți din școala militară, el nu s'a aflat în fața unor grozavii noi. Era învățat cu de toate. Era învățat cu bătaia. Se strângea în el. Se aduna tot înlăuntrul lui așa cum se ascunde melcul în căsuța răsucită de os ori cum se face ghem ariciul sburlindu-și țepile ascuțite. Își încleșta fălcile și căuta să se gândească la altceva. Cel care îl bătea, lovea în el ca într'o piatră. Nu i se cîntea un singur mușchi pe obraz. Atât de tare izbutea să se stăpânească

încât nici măcar buzele nu-i tremurau. Dacă îl umpleau de sânge, se ducea și se spăla și-și vedea înainte de treabă. Dar în sufletul lui se aduna veninul și se aduna ura. Poate că va veni o zi, gândea el, când veninul adunat ani și ani în inima lui, ăca într'un ulcior, îl va da asupraitorilor săi să-l soarbă. Poate va veni o zi când ura adunată ani și ani în sufletul lui se va schimba în putere, într'o putere de nebiruit, cu care el, Gruia Popozină, și alții ca el, vor lovi până la nimicire în asupraitorii celor mulți și săraci. Cristea Moga, cu care întârziase deseori la taifas, credea în sosirea unei astfel de zi, deși nimeni nu știa dacă această zi e apropiată sau îndepărtată tare. Acum era neîndoielnic că plutonierul major Budu avea să-l bată. Cu pumnii? Cu vâna de bou cu care îi altoise pe copii în primărie? Cu cismele? Ori poate aveau să-l pună să se descalțe și să-l bată la tălpi? Uneori jandarmii vârau rumânilor în sân o pisică, coseau gura cămășii, loveau cu bățul pisica până o înnebuneau și o sileau, căutându-și ieșire, să sfășie pieptul și coastele omului cu ghiarele... Nu se vedea nicio pisică în încăpere. Doar vâna de bou, săbii, pistoale, puști, centiroane și...

Plutonierul major Budu îi da ocol cu fața luminată. Iși aprinsese o țigară și trăgea fum din ea.

Ceilalți jandarmi stăteau deoparte și-l lăsau pe șeful lor să-și arate meșteșugul și puterea, dornici să-l admire și să-i dea dovadă că ei toți mai au ceva de învățat dela un jandarm cu atâta experiență.

Cu gura întinsă până la urechi râdea Juvete. Râdea mai stăpânit, dar totuși râdea și Cărnul. Râdea până și caporalul Lindină Axente, care se făcea că mângălește hârtia din fața lui, însemnând întrebările domnului plutonier major Budu și răspunsurile arestatului Gruia Popozină, de ani 36, care se afla sub anchetă. Numai plutonierul major Budu, din jandarmerie, și caporalul Blajinu Aurel nu râdeau. Plutonierul major s'a întors dintr'odată pe călcâi și s'a vânt tot, mărunt și rotofei ca un butoi, sub nasul rumânului.

— Te-ai însurat din dragoste! Nevasta ți-o iubești! Dar țara, țara asta a noastră, țara asta românească de ce n'o iubești, măi, nemernicule? Mă vită, mă porcule, mă... Țara de ce nu ți-o iubești, mă prăpăditule? mă amărătule, mă... Că țara e maica noastră a tuturor, e nevasta noastră a tuturor, e copilul nostru al tuturor...

Gruia Popozină nu mai răspundea nimic. Unor asemenea întrebări n'avea ce răspuns să dea. Acum nici nu se mai uita la plutonierul major Budu. Nu se mai uita nici la ceilalți jandarmi. Privea prin fereastră văzduhul frământat de viscol, fulgii albi care se vânzoleau în vârtejuri și plopii înalți și negrii, cu vârfurile subțiri îndreptate spre cer, ca niște sulii lungi și ascuțite. Se sburlea tot mai mult ca ariciul. Se închidea tot mai adânc în el. Să nu alunec, gândea rumânul... Să nu vorbesc. Să nu-i spun niciun cuvânt din cele care ar dori Budu să audă din gura mea. Să tac... Să tac...

— Taci? Taci, nemernicule?! Bine, Bine! Să zicem că nu-ți place țara ta, că nu vrei să-ți iubești țara! Mă rog! Nu te putem sili... O să-ți spunem că ești un ticălos, o otreapă, dar de silit, nu te putem sili. Dragoste cu sila nu se poate... Dar, măi vierme, mă păduche, ce-ai avut, mă, cu țara? De ce-ai turburat-o, mă pleoșniță? De ce i-ai înfipt, mă tâlharule, cuțitul în spate? Ce rău ți-a făcut ție țara, mă? Ce rău? Bestie! Golanule! Țăranule! Taci? De ce nu răspunzi?

Pe Gruia Popozină l-au biruit o clipă vorbele care-i năvăleau în gât:

— Ce să vă răspund?

— De ce-ai adunat oamenii în sat?

— Nu i-am adunat eu. S'au adunat singuri. În fiecare zi, spre seară, când n'au de lucru, oamenii se adună în fața primăriei și stau de vorbă. Uneori vine între noi și primarul Dobre Crivu, alteori vine și părintele Tomiță Bulbuc... Dom-

nul șef de post știe tot... că noi n'avem ce-ascunde... N'avem niciun cuget rău în inima noastră...

— Scrie, Lindină, scrie: inculpatul Popozină Gruia, aflat în cercetarea noastră, recunoaște c'a adunat oamenii din sat în fața primăriei și că...

— Am spus că s'au adunat singuri. Numai primarul ne adună cu goarna, când are să ne aducă la cunoștință vreo poruncă de-a stăpânirii.

— Scrie, caporal Lindină Axente, scrie tot! Arestatul mărturisește că...

— Tot scriu, să trăiți, domnule plutonier major!

— Și la conacul dela Troian ce-ați căutat? Și în curtea lui boer Gogu de ce-ați intrat? Și de ce i-ați ucis dulăii? Și de ce ați vrut să-i spargeți ușa cu topoarele? De ce i-ați bătut slugile? De ce ați încercat să-l omoriți chiar pe dumnealui în persoană cu furcile de fier? Și de ce, trecând prin gara Troian, la întoarcere, l-ați amenințat pe șeful de gară Stroie Dichirliu cu bătaia? Și de ce ați încercat să spargeți gara și să furați banii statului, din casă? Scrie, Lindină Axente, scrie tot... Arestatul Gruia Popozină mărturisește că...

— Scriu, să trăiți, domnule plutonier major, scriu tot...

— Taci? Taci, bivole? Taci ca piatra? Taci ca șarpele? Taci ca pământul? De ce taci, ticălosule? De ce nu scoți o vorbă, hoțomanule? Dar prin tăcerea ta ai spus tot, țăranule... Ai scris tot, Lindină Axente?

— Tot am scris, să trăiți, domnule plutonier major. Tot. Tot. Arestatul a mărturisit...

— Foarte bine, caporalule...

Înceștându-și puternic fălcile și înghițindu-și mereu saliva de care i se umplea gura, Gruia Popozină rămăsese liniștit, cu fața galbenă-pământie ca împietrită. La unele întrebări i-ar fi răspuns lui Budu. La toate întrebările i-ar fi răspuns spunându-i că nimic nu e adevărat din cele ce rostește. Doar nu fusese singur acolo. Mai mult de treizeci de oameni se aflaseră de față. Însă plutonierul major Budu nici nu-i lăsase timp să răspundă, iar condeiful caporalului Lindină Axente, alergând pe hârtie cum aleargă locomotiva trenului pe șine, umpluse cu rânduri violete câteva coale de hârtie albă.

Cu fața în care-i năvălise tot sângele, roșie, cu ochii jucându-i în cap ca niște măslina galbene, necoapte, plutonierul major Budu îi da ocol, cu pași mărunți, așa cum, cu o zi înainte numai, stolului de oameni care-l așteptau pe boer Gogu să iasă din casă să le vorbească, îi dăduse ocol dulăii mari și grași, cu colții albi și tăioși.

Pe aceia îi asmuțise asupra rumânilor logofeții și slugile boierești, în urma poruncii dată de boer Gogu Cristofor.

Pe dulăiiăștia turbați cine îi asmuțea asupra lui și a celorlalți, care aveau să fie și ei chemați, în curând, unul câte unul aici?... Răspunsul ieșise ca la o chemare din gura plutonierului major:

— Legea, — urla acum Budu, cu glasul atât de puternic, că începuse a se sgâlții geamurile, cu ochii ieșiți afară din cap și cu vinele gâtului gata să plesnească. Ați călcat legea, nemernicilor... Ați călcat legea în picioare! V'ați bătut joc de lege!...

Da, își spunea în gând Gruia Popozină, legea îi asmute. Legea și cei care au făcut legea îi asmut pe jandarmi asupra lui și asupra tuturor celor deopotrivă în sărăcie cu el. Deși știa acum că ori de ar vorbi, ori de ar tăcea, soarta lui este hotărâtă, Gruia Popozină și-a călcat pe înină și i-a răspuns plutonierului major:

— Dar noi n'am călcat nicio lege, domnule plutonier major...

— Ați vrut să spargeți hambarele boierului dela Troian... Ați vrut să vă înfruptați din avutul boerului și legea spune...

— Domnule plutonier major, vă rugăm să vă calmați... Nu face! Știți, după gustarea noastră, turburarea asta nu e bună...

— Am îmbătrânit, Juvete, asta este... Am îmbătrânit, Cârnule, asta este... Imi ies prea ușor din fire... Scrie, caporal Lindină Axente, scrie : „Eu Gruia Popozină, de ani treizeci și șase, născut la Omida și trăitor în Omida, recunosc că am adunat oamenii din sat, bărbați și femei și chiar copii — nu, copii șterge — că i-am condus la conacul dela Troian al domnului Gogu Cristofor, mare moșier, fost și viitor ministru... Nu, nu Lindină Axente, șterge cuvântul „fost”, că domnu Gogu n'a fost încă ministru până acum. Șterge, caporal Lindină Axente și cuvintele „viitor ministru”, că nu se știe ce aduce viitorul. Numai Dumnezeu știe ce aduce viitorul și eu, Lindină Axente, nu sunt Dumnezeu — și că acolo am încercat să-l omorâm chiar pe boer...

— Dar nu e nimic adevărat din toate astea. Dumneata știi bine, jandarmule, că nu e nimic adevărat...

— Așa? Va să zică eu mă port părintește cu tine și tu, puturosule, mă faci de mincinos?... Ei, află că pe mine, pe mine plutonierul major Budu din jandarmeria rurală, până acuma nimeni n'a cutezat în țara românească, da, în țara românească, să mă facă de mincinos...

— N'oți fi spus nicio minciună până acum, domnule plutonier major...

Budu a dat iarăși semne că e gata să-și iasă din sărite, dar Juvete și Cârnuț s'au apropiat de el :

— Calmați-vă, vă rugăm, domnule plutonier major, nu face să vă iritați atâta pentru „cazul” ăsta. Dacă ne îngăduiți, eu și sergentul Cârnuț suntem gata să-i aplicăm constituția. O să ne ajute și caporalul Blajinu Aurel.

— Nu, șefule de post, încă nu. Avem destul timp să-i aplicăm și constituția, articol cu articol, dela început și până la sfârșit... Scrie, caporal Lindină Axente : „Am spart ușa casei boerești cu topoarele ; am bătut logofeții și am ciomăgit slugile ; am spart hambarele și pătulele ; am furat grâu și porumb ; am încercat să dăm foc conacului, dar fiind viscol și zăpadă mare, n'am izbutit ; am omorât dulăii domniei sale domnului Gogu Cristofor ; am tras' cu armele în boer și în logofeți și l-am împușcat pe numitul Spiridon Bădoi... Aceasta îmi este declarația, dată de buna mea voie, pe care, știind carte, o iscălesc. Despre cele întâmplate în gară la Troian, voi da declarație aparte, fiind caz aparte...” N'ai sărit niciun rând, caporal Lindină Axente ?

— Niciunul, să trăiți, domnule plutonier major...

— Atunci adaogă jos, în stânga : „Dată azi 11 Decembrie 1906, în al patruzeci și unulea an de strălucită și glorioasă domnie a M. S. Regelui Carol I”. Iscălește, Gruia Popozină, și ne avem ca frații...

— Nu este adevărat ce-a scris acolo pe hârtie domnul caporal Lindină Axente. Nu pot să iscălesc...

— Iscălește, mă băiatule, mă...

— Nu pot să iscălesc așa ceva, domnule plutonier major...

— Ca pe Dumnezeu te rog, mă copile, iscălește...

— Nu iscălesc...

— Iscălește, mă țâncule, mă...

— Nu iscălesc...

— Și mai spuneai că-ți iubești nevasta...

— Nu iscălesc...

— Și pretindeai că-ți iubești copiii...

— Nu iscălesc...

— Ai șase, Gruia Popozină...

— Șase copii am, dar de iscalit nu iscălesc...

— N'o să-i mai vezi...

— Poate că nici așa n'o să-i mai văd, cine știe cât. Până la primăvară au tot timpul să moară de foame...

— Pentru ultima oară, îți spun, Gruia Popozină, iscălește !

— Nu iscălesc...

— Caporal Blajinu Aurel...

— La ordin, să trăiți, domnule plutonier major...

— Incepe aplicarea constituției...

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major ! Incep să-i aplic constituția arestatului Gruia Popozină.

Rumânul cu fața galbenă pământie sta nemișcat în mijlocul cancelariei, mototolind mereu cu amândouă mâinile căciula veche, ruptă în fund, și tocită pe margini. Acum, Gruia Popozină nu se mai întreba dacă mai are rost s'o puie pe fereastră. El vedea că pe fereastră se aflau două glastre cu mușcate, iar mușcatele erau înflorite și florile catifelate erau roșii ca sângele.

Afară băntuia acelaș viscol, care nu se mai potolea. Plopii înalți și negri și sălciiile plângătoare vuiiau. Șuera hornul casei, troznea acoperișul clădirii vechi, pe care cândva o locuise domnul Albert Knapp și Madama lui, care fusese odinioară, în tinerețea ei, atunci când venise de departe, subțire ca trestia, iar după lungi ani murise grasă și bătrână, cu mustăți groase deasupra gurii cu care rostea stricat vorbele românești.

De toate câte i se întâmplase în viață își amintea fără voia lui, în clipa aceea, Gruia Popozină. De un singur lucru nu-și putea aduce aminte și el se străduia mereu să-și amintească: când și de unde își cumpăraseră căciula pe care o frământa și o răsucea și iarăși o mototolea în mâini și nu știa unde s'o pună ? Și era tare măhnit că nu-și amintește.

L-a văzut apropiindu-se de el pe caporalul Blajinu Aurel. S'a rupt de gândurile lui, și-a adus aminte că e între jandarmi și că acum are să urmeze ceva îngrozitor. Dar el trebuie să tacă. El trebuie să rabde și să tacă, să nu scoată niciun strigăt, niciun geamăt măcar să nu-i audă jandarmii călăi și să se bucure că au făcut din ei o cârpă și să nu-l audă și să se sperie rumânii închiși în grajd și muierile sleite de puteri care tremură de frig alături de ei. Cu orice preț, orice s'ar întâmpla, el trebuie să rabde și să tacă și să nu iscălească hârtia jandarmului care e menită să-l ducă la ocnă. Trebuie să tacă. Trebuie !

— Desbracă-te și întinde-te pe dușumea !

Omul n'a înțeles prea bine ce i se cerea.

— Nu'nțelegi ? Dezbracă-te și culcă-te pe dușumea !

Văzând că pare năuc și șovăie, caporalul Blajinu Aurel s'a apucat să-l desbrace pe îndelete; i-a scos zăbunul, i-a scos flanela pe care o purta dedesubt și dintr'o smucitură i-a scos și cămașa neagră și cărpită, sfâșiind-o.

— Nădragii poți să ți-i păstrezi.

L-a lovit cu pumnul fulgerător în ceafă. Rumânul slab și galben, cu trupul numai oase și piele, s'a clătinat o clipă pe picioare și s'a prăbușit. Lovindu-se cu fruntea de dușumea, și-a revenit repede în fire. Ținea încă într'o mână căciula veche. Și-a pus-o în dreptul gurii, între dușumea și obraz și a prins între dinți, mușcând adânc, o margine a ei.

— Intindeți-l !

Cum era așezat cu fața în jos, așa cum nimerise din cădere, omul n'a văzut ce se mai întâmplă în odaie. A simțit însă cum jandarmii Cârnel și Blajinu, apucându-l de mâini și de picioare, îl târâse și-l întind în mijlocul odăii, apoi cum unul din ei îi ține mâinile și-i potrivește capul și cum șezutul mare, gras și cald al celui alt, se așează peste șezutul lui. Acum vor începe să mă bată și să mă chinuie, își spunea Gruia Popozină în gând. Acum trebuie să fiu tare ca piatra. Să nu scot un cuvânt, să nu țip, nici măcar să nu gem... Nu trebuie să-i bucur pe jandarmi. Nu trebuie să-l sperii pe Păscu Ologu, nici pe Tudor, nici pe Tiță Uie. Pe niciunul din cei închiși

în grajd nu trebuie să-i sperii. Iși strângea fălcile și mușca adânc din căciula pe care o ținuse strâns între dinți. Atunci l-a auzit pe plutonierul major Budu șoptind dulce:

— Caporal Blajinu Aurel, îți ordon să-i aplici constituția arestatului Gruia Popozină care a refuzat să iscălească declarația pe care de bună voie și nesilit de nimeni ne-a făcut-o și la care toți puteți depune mărturie că ați fost de față...

— Să trăiți, domnule plutonier major, am înțeles. Incep să-i aplic constituția arestatului Gruia Popozină...

Întâia lovitură pe care a primit-o a fost dată cu sete, sus de tot, lângă ceafă. Dar nu în ceafă, ci în apropierea ei, lângă șira spinării. I s'a părut că s'a prăbușit tavanul casei și că l-a lovit acolo capătul rotund și greu al unei grinzi.

— Aplică-i constituția! Repede! Articol cu articol! Dumnezeuul mamei lui!

Tot glasul lui Budu... Tot glasul lui Budu, — gândea rumânul... A pomenit de muma legilor, de constituție, de muma legilor în care scrie negru pe alb, cum îi spusese Cristea Moga și învățătoarea Berta Câmpeanu, și cum citise el însuși, că toți oamenii sunt egali între ei, constituția lui Vodă Carol și a lui Gogu Cristofor, a lui Budu și a lui Juvete în care nu era înscrisă pedeapsa cu bătaia... Jandarmul, lovindu-l, îi aplica, articol cu articol constituția... Constituția o pomenise Budu... Și pe Dumnezeu... Constituția o simțea cum îl sfărâmă și-l pisează și-l zdrobește cu fiecare lovitură a caporalului Blajinu Aurel... Iar Dumnezeu... Dumnezeu... stă undeva sus, în ceruri.

Are ochi albaștri Dumnezeu, și barba lungă și galbenă. Așa e zugrăvit în biserică. Stă undeva sus, sus de tot, în ceruri. Pe un tron de aur stă așezat Dumnezeu și în jurul lui sunt rânduiți sfinții și îngerii și un înger frumos și buclat stă de-a dreapta lui Dumnezeu, cu o condică deschisă. Și în condică, îngerul scrie ceea ce îi spune Dumnezeu despre fiecare om. Ce-o fi scriind acum îngerul despre Gruia Popozină? Păcatele câte le-a făcut? Ce păcate?

Dumnezeu stă undeva sus, sus de tot, în ceruri, pe un tron de aur, are barba lungă și ochi albaștri. Și toate câte se petrec pe pământ le știe și pe fiecare om o să-l răsplătească acolo, în ceruri, după inima și după faptele lui.

— Caporalul Blajinu Aurel, învață-ți bine meseria! Dobitocule! Nu lovi în șira spinării, ci alături: dacă lovești în șira spinării, omul moare. N'avem interes să-l omorâm.

Casa în care locuise odinioară domnul Albert Knapp și Madama! Cum putea oare să aibă atâtea grinzi și atâtea tavane și atâtea acoperișuri? Mereu se prăbușea un tavan. Și mereu o grindă cu capul rotund și greu izbea în spinarea omului întins pe dușumea, cu mâinile ținute sub tălpile cizmelor lustruite ale sergentului de jandarmi Cârnu Amedeu.

— Stelele mamei lui!

A pomenit și de stele, Budu... Și de stele...

Stelele! Toate stelele stau sub picioarele lui Dumnezeu cel sfânt și mare și bun, care a făurit cu mâinile toate câte se văd și toate câte nu se văd, care l-a făurit chiar pe plutonierul major Budu, după chipul și asemănarea sa... Dar Budu nu poartă barbă. Poate o să poarte când o ieși la pensie... Nici nu are ochii albaștri ca Dumnezeu. Ochii lui Budu sunt galbeni, ca ai șarpelui. Stau nemișcate stelele. Unele clipeșc din gene, ca niște ochi vicleni. Clipeșc și nu spun nimic. Și câteodată o stea cade, și atunci undeva în lume moare un om. El, Gruia Popozină, trebuie să stea nemișcat ca o stea, și să nu cadă...

— Ei! Gruia Popozină, îți ajunge? Te scoli și iscălești declarația?

Gruia Popozină stă întins pe scânduri. Îl dor cumplit mâinile osoase pe care i le-a ținut de dușumea cizmele sergentului de jandarmi Cârnu Amedeu. Îl doare spatele în care parcă i-a înfipt cineva o mie de cuțite. I s'a uscat gura. Nu trebuie să răspundă lui Budu. Nici să iscălească nu trebuie. Mușcă mai adânc din marginea căciulii. Mușcă și tace.

— Vasăzică, taci ! Continui să te încăpățânezi și să taci ; vasăzică nu vrei să iscălești, luceafărul mamei tale ! Iar s'a mai dărâmat un acoperiș. Mai multe grinzi l-au lovit cu capetele lor rotunde... Luceafărul... El, Gruia Popozină, când pleca la oraș — era departe orașul — pornea la drum târziu, după ce se lăsa întunericul și răsărea luceafărul de seară. Toată noaptea mergăa pe câmp, mergea și mergea... Și ajungea la oraș când se vărsau zorile și când alt luceafăr, luceafărul dimineții, abia răsărit își stingea lumina.

— Nu vrea să iscălească, porcul ! Nu vrea să iscălească ! Ralița mamei lui !...

...La câmp pleca — pe vremuri, când avea boi și car să muncească pe moșia boerului. Ca să-l apuce mijirea zilei cu boii înjugați și cu brazda începută, să nu-l suduie logofătul ori chiar boerul, o pornea din aria lui când cerul rotindu-se făcea să lucească spre miazănoapte ralița luminoasă.

— Aplică-i constituția, caporal Blajinu Aurel ! Dobitocule ! Invață bine meseria ! Invață cum se aplică constituția, articol cu articol ! După lege... După regulament... Nu lovi în șira spinării că leșină și moare, parșivul ! Alături ! Alături de șira spinării !

Dece și-o fi făcut domnul Albert casa cu atâtea acoperișuri și atâtea grinzi ? Da. Il băteau. Il băteau cumplit. Simțea cum se năruiau peste el din tavan ori poate din ceruri grinzi de plumb cu capetele rotunde și-l sfărâmă și cum sulite ascuțite îi străbat trupul din creștet până în unghiile picioarelor. Trebuia să se ascundă și mai adânc în lăuntru lui. Trebuia să se gândească la altceva, la cu totul altceva. Gustul căciulii din care mușca mereu era acru... Nu... Nu era acru...

— Nu vrei să iscălești ? Nu ? Taci ? Taci ? Spovedania mamei tale...

Erau binevenite cuvintele plutonierului major Budu. I se părea acum că se sbate gol într'o gărlă umflată și rece. Il ustură pielea și-l ustură carnea. Se innăbușă. E gata-gata să se înnece. Plutonierul major îi aruncă de pe mal o frânghie. Deși-l dor mâinile, el se prinde de această frânghie ! Dar ce ciudat lucru ! Se târăște dealungul acestei frânghii prin gârta rece, dar nu spre malul pe care stă încrunțat și răgușit plutonierul major Budu, ci spre celălalt.

— Așa ! caporal Blajinu Aurel... Lovește mai de sus ! Lovește mai tare ! Și mai tare ! Aplică-i constituția. Cu sete... Nu vrea să iscălească ! Tace ! Il facem noi acuș să iscălească... Acuș... Spovedania mamei lui de mârlan !...

Mereu o pomenea plutonierul major Budu pe mamică-sa. Dece oare nu-l pomeneau jandarmii și pe taică-său ? Nici domnul plutonier major Budu, nici Juvete, nici Cârnu, care-i ținea mâinile ținute sub cismele lustruite, nu-l pomeneau deloc pe taică-său ! Și taică-său trebuia să fie pomenit : murise nespovedit. La '94 murise, împușcat pe câmp. Fusese lăsat acolo să putrezească în ploaie. Ii culesese trupul Gruia, în miez de noapte, furișându-se pe poteci și cărări numai de el cunoscute și-l îngropase undeva pe câmp. Și de teamă să nu-i scoată trupul abia îngropat oamenii stăpânirii și să i-l batjocorească iarăși, nu-i pusesese la cap nici cruce, nici măcar un stâlp. Nici mușuroi nu-i făcuse. Potrivise pământul cu mâinile și-l risipise și țărâna proaspătă o acoperise cu ierburi. Și ca să-și aducă aminte, să știe unde sunt îngropate oasele lui taică-său și unde-i putrezește carnea, el Gruia, i-a sădit la cap un puiandru de măceș. Și măceșul crescuse înalt, cât poate să crească un măceș pe răzor, și stufos. În primăverile câte au venit peste lume de atunci și au trecut, măceșul a înflorit. Florile lui strălucesc în fiecare primăvară ca niște mici candelă aprinse și pe lumina lor blândă, care nu arde, se așează fluturii și albinele și găzele câmpului. Leagă rod florile, iar rodul e mic și ghimpos, și nimeni nu-l culege. Și toamna, după ce cad toate frunzele pădurii și toate frunzele salcânilor, și după ce cad chiar toate frunzele măceșului, pe toate vinetele ramuri încâlcite ale măceșului din câmp, rămân, roșii ca sângele, măceșele, mici și tari ca acele mărgelă de piatră pe care le vând mărchidanii prin sate fetelor, să se împodobească cu ele. Trece uneori pe acolo Gruia Popozină, dar nu aprinde nicio lumânare. Privește măceșul și fructele lui de sânge și

se închină: Iartă-mă, tată, că n'am putut să-ți înfig cruce pe mormânt... Ar fi smuls-o și ar fi ars-o răii pământului. Iartă-mă tată...

— Tace! Tace dobitocul! Se lasă omorît și nu spune o vorbă. Se lasă omorît și nu iscălește...! Aplică-i mai bine constituția, caporal Blajinu Aurel... Mai repede... Mai de sus... Așa... Mama lui...

Lui Gruia Popozină i s'a părut dintr'odată că a încetat viscolul, că s'a limpezit cerul și că a venit primăvara. Și că în clipa următoare cerul s'a acoperit iarăși de nori, de nori groși și grei de primăvară. Un tunet prelung a spart slăvile cu mugetul lui... După o altă clipă biciul de aur, bătând ușor în albastru, al fulgerului, i-a retezat cu flăcări spinarea... Și iar s'a auzit mugind prelung tunetul ploilor de primăvară și încăodată flăcările fulgerului i-au înfășurat trupul.

Iși strânsese de mult fălcile să nu țipe, să nu geamă.

De cum îl întinseseră pe dușumea și începuseră a-l lovi, se trăsese ca melcul mult, din ce în ce mai mult în lăuntru lui, ca într'o carapace de piatră. Uneori gândul îi sbura afară ca un șoim, rătăcea ce rătăcea și iarăși se întorcea și se sgrîbulea în miezul creierului ca într'o colivie. Undeva, în fundul inimei lui, se trezise, ca o flăcără care stătuse mult timp sub obroc, mândria. Mândria lui. O mândrie pe care nu și-o cunoscuse în întregime, ori poate că o ascunsese de mult și viața îl învățase s'o acopere mereu și mereu cu cenușă și s'o adoarmă. Cu cât loviturile plouau, cu atât mândria creștea în inima lui și-i șoptea: strânge dinții și taci! Strânge dinții și taci! Strânge ochii și din ochii tăi să nu curgă nicio lacrimă!

Din ochii omului întins pe dușumea, peste spinarea căruia plouau ritmic loviturile date cu săculețul de nisip dealungul șirei spinării, n'a curs într'adevăr, nicio lacrimă.

Mândria lui se înălța cu fiecare lovitură și-l întărea.

Numai carnea, pe care nu și-o putea stăpâni, svăcnea când și când. Unghiile i-ar fi intrat de mult în podul palmei, dacă ar fi putut să strângă pumnii.

— Nu vrea să iscălească! Tace! Niciun arestat nu mi-a tăcut până acum sub mână! Și bivoulul ăsta face! Nici măcar nu geme! Tace! Se lasă omorît! Mă bagă în pământ cu tăcerea lui... Tace! Grijană mamei lui de sălbatec...

Iar o pomeneau pe maică-sa. Maică-sa fusese în tinerețea ei o femeie frumoasă, voinică și oacheșă, care dăruise vieții șase copii. Pe el însuși, pe Gruia, îl adusese întâi pe lume. Mai pe urmă, pe rând, an de an, pe ceilalți. Ii crescuse pe toți cu palmele. Când să-l nască pe-al șaptelea, murise. Spovedită și grijită murise. Acum poate că maică-sa stă în ceruri cu sfinții și cu îngerii, în preajma lui Dumnezeu și poate că-l aude pe Dumnezeu spunându-i îngerului din dreapta tronului de aur, care scrie în condică: Scrie îngere: Jandarmii l-au întins pe Gruia Popozină pe dușumeaua odăii și-l bat. Gruia Popozină nu e vinovat! Sufletul lui Gruia Popozină va veni în ceruri... Și mai scrie îngere că... Dar îngerul și-a frânt condeiul de aur și l-a aruncat la dumnezeestile picioare, afundate în puf de nori. Nu vrea să mai scrie nimic. Pe capul bucălat al îngerului a apărut un chipiu albastru. Pe umerii lui a căzut, acoperindu-i aripile, o tunică albastră. Și îngerul seamănă acum la față cu caporalul Lindină Axente... Iar maică-sa nu se mai bucură. Il aude pe Dumnezeu cum îl ceartă pe înger. Il vede pe înger împotrivindu-se.

Maică-sa pleacă de lângă tronul de aur și de acolo de sus, printr'o fereastră mereu deschisă, ea se uită și vede casa fiului ei, casa mărunță în care Gruia s'a născut și a crescut. Și'n casă vede vatra stinsă, și în jurul vetrei stinse vede o femeie tânără încă. Femeia are ochii plânși și fața galbenă și pământie. În jurul femeii plânse, șase copii mărunți, cu chipurile galbene, pământii, cu pielea înșirată pe oase, cu burțile lipite de șira spinării plâng și ei, iar din când în când unul își șterge nasul cu mâna... Se întoarce maică-sa la tronul de aur și-i spune lui Dumnezeu...

— Cerul lui de porc! Tace! Nici măcar nu geme! Se lasă omorît și nu vrea să iscălească declarația pe care ați fost doar martori, de bună voie și nesilit de nimeni, a făcut-o... Aplică-i constituția, caporal Blajinu Aurel! Așa! Mai de sus! Mai repede! Alături de șira spinării! Incepi să înveți meseria! Așa... Nu vrea să iscălească... Cerul mamei lui de porc...

Gruia Popozină își deșcleștează fălcile. Dar nu ca să vorbească. Nici ca să țipe. Mușcă adânc din căciulă. Jumătate din căciulă se află acum, ruptă și mestecată în gura lui.

Cerul! Cerul e uneori albastru, alteori vânăț și înorat. Popa Tomiță Bulbuc, la biserică, pe uliță dacă se întâlnește cu oamenii ori la cârciumă, le spune mereu rumânilor:

— Purtați-vă bine, măi păcătoșilor, nu cărțiți împotriva stăpânirii că stăpânirea dela Dumnezeu își trage puterea... Nu cărțiți împotriva boierilor, că pe boieri Dumnezeu bunul i-a lăsat pe pământ. Nu vă plângeți de lipsă și de sărăcie. Adevărata viață este acolo sus în cer. Da, în cer e adevărata viață, rumânilor...

Așa le tot spune părintele Tomiță Bulbuc oamenilor. Apoi ciocănește cu degetele lui uscate și galbene, cu unghii mari, negre și cu buricele galbene și tăbăcite de tutun, în masa cârciumii și rostește de parcă ar citi în ceasloavele lui:

— Încă o prăștină, Voicule, și o gustărică, taică, tăculiță...

El, Gruia Popozină n'a râvnit cerul. Nici cerul albastru, nici cerul vânăț, oricum s'ar mai putea el vedea de pe pământ. N'a râvnit nici cealaltă față a cerului, a cărui culoare n'o cunoaște, deasupra căruia așa cum se spune, se întind la nesfârșit boazurile sfinte ale raiului, pe unde umblă sufletele morților îmbrăcate în cămăși albe, și sfinții, și sfintele, și îngerii domnului cu aripi albe, cu chipuri ca de copil și cu guri mereu zâmbitoare. El a vrut să trăiască aici pe pământ... A vrut să trăiască... Vrea încă să trăiască...

— O să-l omorîm aplicându-i constituția! Dobitocul! Mă face să cad în păcat! Tace! Tace mereu! Nu vrea să iscălească! Copiii mamei lui de ticălos...

Aici pe pământ a vrut el să trăiască. Aici pe pământ vrea încă să trăiască. Nu în cer. Și el, și copiii lui, și nevasta lui, și toți copiii din lume sunt copii ai pământului. Pe pământ e viața... Din puterea pământului își trage viața toată puterea ei. Peste pământ își aruncă norii ploile și soarele lumina...

— Tace porcul! Tace! Mă bagă'n mormânt cu tăcerea lui, pezevenghiul... Tace! Cristosul mamei lui de...

În sfârșit, glasul care a răgușit de atâtea urlete al plutonierului major Budu, a pomenit și numele lui Cristos. Rumânul slab și osos, întins pe dușumea, făcut zob, își aduce aminte de ce a învățat în școală pe când era copil și-l bătea învățătorul Dabija Găman, și de ce a auzit el povestind pe cei bătrâni... „Și domnul nostru Isus Cristos, îmbrăcat în vestmânt simplu și cu picioarele goale, umbla din sat în sat, însoțit de apostolii săi și le spunea oamenilor să fie buni, ca să-și mântuiască sufletele. Și-i povățuia ca atunci când cei puternici îi lovesc cu palma pe obraz, ei să nu se împotrivescă, ci să întindă și obrazul celălalt, pentru a mai primi o palmă“.

Iarăși s'a surpat peste omul răstignit pe dușumea întregul cer. Din nou, cu urechile care-i văjâie și-i vuiesc, a auzit mugetul prelung al tunetului și în clipa următoare biciul arzător al fulgerului de aur galben-albăstrui i-a înfășurat trupul într'o jerbă de foc. I-au scrâșnit în gură dinții strânși. Ochii i-au rămas tot ușați. Și pentru întâia oară — omul și-a auzit trupul gemând. Era un gemăt de ființă strivită, mai curând un suspin surd.

— Însfârșit, se lasă biruit! Continuă, caporal Blajinu Aurel! Așa! Mai tare! Mai de sus! Mai repede! Aplică-i constituția... Cristosul...

....Și răii și fariseii l-au răstignit pe Cristos și l-au încununat cu spini și

i-au mânjit buzele uscate cu buretele înmuiat în amară zeamă de cucută. Și l-au înțepat cu sulița în coastă. Și l-au băgat în mormânt."

Popa Tomiță Bulbuc le vorbește oamenilor despre Cristos. Le mai vorbește oamenilor despre Cristos și protopopul cel gras dela Turnu. Toți popii și protopopii îmbrăcați ca niște corbi în negru și care poartă la gât cruci de argint și cruci de aur, le vorbesc oamenilor de patimile lui Cristos.

El, Gruia Popozină, nu se urcase niciodată pe corabie. Numai pe Dunăre, când își făcuse mai demult armata, se suise uneori într-o luntre și patrulase pe ape. Și când Dunărea era liniștită și când o bătea vântul și o încreșea în vălurele, luntrea îi legăna pe luntrași, așa cum muma își leagăna copilul pe genunchi și-l adoarme și-l luluie. El se simțea acum lungit într-o luntre care-l ducea departe, spre un țarm înverzit. Și luntrea îl legăna, îi clătina trupul. Și mândria lui creștea mai înaltă, fiindcă acum fulgerele cădeau asupra lui unul după altul și-i încingeau trupul cu jerbe bogate de foc. Și trupul lui era o singură rană, o singură arsură care îl durea și îl ustura până în măduva oaselor și până în miezul capului. Și cu toate că mândria lui se ridicase înaltă ca un stejar puternic care sprijină pe vârful lui cerul, iarăși își auzi trupul suspinând ușor.

— Lasă-l, caporale Blajinu Aurel, destul! Dă-l în crucea mă-si, să nu-l omorim și să intrăm în bucluc. O să-i facem pe ceilalți să iscălească declarațiile... Cu o declarație semnată mai mult ori mai puțin...

De mult se odihnea maică-sa la cimitir. Crucea ei se învechise, dar nu putrezise încă. El, Gruia, îi făcuse maică-si o cruce voinică, să țină mult. Dintr'un salcâm îi făcuse maică-si crucea și o îngropase adânc în pământ, să n'o doboare vântul și ploile.

Și vântul și ploile n'o doborâseră.

— Lasă-l caporale, n'auzi? Dă-l în crucea mă-si... I-am aplicat constituția... Destul... Mai sunt și alții la rând... Nu-ți irosi toate forțele cu slăbănogul ăsta. Uite, curge nădușeala depe tine.

— Ați obosit și dumneavoastră, domnule plutonier major, darmita eu...

— Am obosit toți, caporale... Toți am obosit... Și suntem abia la început... Sergent Cârnuț...

— Ordonăți, domnule plutonier major.

— Umple câte-un pahar cu vin pentru fiecare... Dă-le și caporalilor... Merită...

Au aruncat peste el zăbunul. I-au luat mâinile strivite cu călcăile cismelor și i le-au băgat pe mâneci. L-au prins de subțiori. Lindină Axente i-a îndesat pe cap restul de căciulă pe care acum, în sfârșit, Gruia Popozină își aducea aminte când și de unde a cumpărat-o. Sunt șapte ani de-atunci. Vânduse la târg, la Rușii de Vede, o capră și cumpărase pe prețul ei căciula pe care dacă o mai trăi o să și-o cârpească și-o s'o mai poarte șapte ani! Dacă o mai trăi!

— Al dracului rumân! Numai pielea și oasele de el și nici măcar n'a urlat! Duceți-l dracului la grajd...

L-au scos, ținându-l mereu de subțiori, în viscolul de afară. Aerul tăios și rece care i-a pătruns în piept l-a mai înviorat. Jandarmii boboci l-au îmbrâncit și l-au aruncat în grajd... Au aruncat după el flanela. I-au aruncat și zdrențele cămășii...

— Pe care dintre voi îl chemă Pascu Ologu?

— Pe mine. Eu sunt Pascu Ologu.

— Hai cu noi.

După ce s'a mai desmeticit nițeluș, Gruia Popozină și-a îmbrăcat cămașa peste spinarea neagră și umflată. Nu-și dădea bine seama dacă pielea lui era de flăcări ori cămașa. Peste cămașă și-a pus flanela și peste flanelă zăbunul.

După plecarea lui Pascu Ologu, ceilalți rumâni au venit lângă el. Au venit lângă el și femeile. Au adunat un braț de paie și l-au întins pe Gruia Popozină.

— Stai lungit pe burtă și odihnește-te, omule!

— Vă mulțumesc, fraților. O să mă odihnesc... Dar băgați de seamă, jandarmii vor să vă facă să iscăliți niște hârtii, niște declarații mincinoase, cum că noi am fi vrut să-l omorâm pe Gogu Cristofor... Să nu iscăliți, fraților, că ne mănâncă ocna... Orice s'ar întâmpla cu voi să nu iscăliți... că bătaia... trece... dar...

Acum grajdul i se părea lui Gruia Popozină a fi o corabie... O corabie care se clătina lin și care îl ducea undeva departe, pe ape liniștite.

La ceasul prânzului, se aflau întinși lângă Gruia Popozină încă cinci oameni. Nici unul însă nu era atât de fărâmat ca el.

— Te pomenești, fraților, că și-or fi făcut până acum cheful jandarmii și că noi scăpăm de bătaie.

— Nu vă faceți nădejdi... Nu scăpăm unul nebatut... Le vine rândul și femeilor.

Jandarmii flămânzi și nădușiți learcă, osteniți peste măsură, făcuseră o pauză să se odihnească și să mănânce. Ei ieșiseră în fața casei, pe prispa largă, desbrăcați de tunici. Fetișcana lui Ciuciumiș le turna dintr'o cană smălțuită cu albastru, apă. Jandarmii se spălau pe mâini și pe obraz, să-și mai alunge oboseala. Fiecare, după se se spăla, se ștergea îndelung pe mâini, pe față și pe ceafă cu prosopul.

— Nu mai terminați cu spălatul, domnilor? Am întins masa...

Cancelaria, schimbată iarăși în sufragerie, căpătase un aer cald, familiar. Ajuta la aceasta mai ales masa acoperită cu olandă albă, scrobită și călcată, cu vase de porțelan, cu furculițe și linguri, cu șervețele și cuțitașe lângă fiecare tacâm, și scaunele cu speteze așezate frumos în jurul ei.

— După gustarea de dimineață, cuconiță Chiva, nimic nu putea să fie mai binevenit decât masa asta îmbelșugată.

Gâștele pe cartofi așteptau să fie scoase din cuptorul fierbinte și servite la masă. Aveau să mai aștepte. Ahea începuseră jandarmii osteniți să soarbă din farfuriile adânci ciorba acrișoară și ardeiată de găină, din care se ridicau aburii fierbinți.

— Asta o să-mi dreagă gâtul...

— Ar trebui să vă păstrați mai mult calmul, domnule plutonier major. Prea vă sbuciumați și vă chinuiți mult în timpul interogatoriilor...

— Știu și eu că ar trebui, Juvete, dar nu pot. Impotriva înfățișării mele de om greoi... sunt iute... iute ca ardeul ăsta care mi-a aprins gura. Meseria noastră e o meserie care se face cu iuteală, cu iuteală multă...

Jandarmii sorbeau ciorba fierbinte. Rupeau dumicați mari și-i înghiteau aproape nemestecați, din pâine proaspătă și caldă, albă ca zăpada. Din când în când unul din ei, nădușit și istovit, își ștergea cu șervețelul de masă nu numai gura și mustățile, dar și obrații și chiar ceafa pe care sudoarea se aduna iarăși în bobite mici. Cucoana Chiva, care mânca împreună cu bărbații, era grozav de fericită că i-au izbutit mâncărurile și că musafirii ei nu mai încetează să-i aducă laude.

Spre sfârșit, când jandarmii își luau cafeluțele, mai mult ca să nu-și supere gadza, și să nu-i arate că sunt rău crescuți refuzând-o, decât fiindcă le plăcea cafeaua, un jandarm dintre bobocii care patulau în uliță a bătut în ușă și a intrat înăuntru.

— Să trăiți, domnule plutonier major! Se află la poartă Dârăială, vătășelul dela primărie. Vrea numai decât să vă dea o scrisoare.

— Cheamă-l înăuntru.

Citind scrisoarea, plutonierul major Budu a început să râdă.

— S'a băgat pe fir banditul dela Cârliğați, avocatul Mitiță Bărcă... S'a și băgat pe fir, banditul... Asta e ca un corb... Miroase numaidecât unde-a căzut hoitul... Dar trebuie să-l satisfacem. De prieten, ne este prieten și... cum e pezevenghi și bogat, cu toate că e băiat de popă, îl vezi mâine-poimâine prefect, dacă nu deputat. E bandit, dar de satisfăcut trebuie să-l satisfacem...

— Caporal Lindină Axente, ia-l pe Gruia Popozină, pe Pascu Ologul și încă pe unul și trimite-i sub escortă la primărie. Să-i însoțească doi jandarmi, doi boboci...

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major.

— Dacă mi-ați îngădui, aș vrea să spun și eu ceva, domnule plutonier major.

— Spune, Cărnule.

— Vedeți, domnule plutonier major, satul e cam agitat. E adevărat că de post nu se apropie nimeni, dar la primărie s'au adunat o mulțime de oameni. Să nu cumva să fugă arestații...

— După ce le-am aplicat constituția, cum le-am aplicat-o, aș fi bucuros să ajungă ei până la primărie fără să se împiedice și să rămână întinși morți în zăpadă. Cred că nu pot fugi.

— S'ar putea, domnule plutonier major să sară satul și să-i scape.

— Și ce propui dumneata? Să întărim garda?

— Nu, domnule plutonier major. Și așa avem destui de puțini jandarmi de pază — numai doisprezece. Sunt de altă părere. Cred că arestații trebuie să fie puși în lanțuri... Știți, asta ar impresiona oamenii și i-ar potoli poate mai mult decât ar putea să facă o companie de jandarmi. Totdeauna lanțurile impresionează. Ar băga de seamă mărlanii ăștia că nu glumim cu ei.

— Ai cap, Cărnule, ai cap. N'ai nas, dar cap ai... Cap de jandarm, născut iar nu făcut. Ai cap, Cărnule, ai cap. Juvete, câte perechi de lanțuri posezi la post?

— Numai cinci, domnule plutonier major.

— Puneți-i pe cei trei în lanțuri...

— Dacă-mi îngăduiți, domnule plutonier major, aș vrea să fac personal operația asta.

— Voia dumitale, sergent Cărnul... Voia dumitale... Of, cuconiță Chiva, grozav mai știi să gătești dumneata. Gâscuțița asta pe care o mâncărăm a fost ceva, ce să-ți spui... n'am cuvinte, cuconiță Chiva...

— După cum ne pricepem și noi, domnule plutonier major... După o zi ca asta și după osteneala care vă mai așteaptă, nu se putea să ne mulțumim cu orice...

Călătorul care trece fie cu trenul, fie pe șosea, prin dreptul curților boierești ale domnului Gogu Cristofor, își închipue, dacă nu e localnic, privind aceste curți și judecându-le după întreaga lor înfățișare, că ele durează aci, în câmpul nesfârșit, de foarte multă vreme. Ulucile înalte care o împrejmue sunt negre de timp. Scândurile magaziiilor uriașe au prins și ele patina vremii, iar olanele cu care sunt acoperite magaziiile, și-au pierdut culoarea roșie și au început să prindă pe la colțuri mușchi verzi.

Nici marea casă boierească nu pare nouă. Tencuiala, bătută într'una de ploii și neînnoită, a mai crăpat pe ici, pe colo. Varul s'a mai coșcovit și a căzut, iar obloanele de lemn, nevopsite, au prins și ele a se înegri. E destul de ciudat felul în care a fost construită această casă, dar nu lipsit de semnificație.

Orășenii care n'au umblat pe la țară, când aud cuvântul conac, văd numaidecât în fața ochilor ceea ce le-a sugerat ani de-a rândul romanele sau povestirile pline de întâmplări dulcele de dragoste între moșierite ochioase, logofeți oacheși și cu mustățile în furculiță și bouari vânjoși, ale acelor scriitori cărora istoria literară mai veche sau mai nouă le-a zis „semănătoriști”. Ei poate își mai închipue și azi că un conac era pe vremurile de huzur ale boerimii un fel de gură de rai,

cu livezi și pomi roditori împrejur, cu case cu ferestre largi și luminoase și cu ceardacuri mari, în care boierii și musafirii lor își sorbeau pe înserate cafeaua ori ceaiul, discutând ultimul roman franțuzesc la modă.

Se poate ca prin alte părți ale țării să fi fost și astfel de conacuri, însă autorul acestor pagini, deși a colindat mult, mai ales când nu-l părăsise tinerețea, nu le-a întâlnit niciodată și pe nicăieri. Deaceia crede că trebuie să stăruie câteva clipe, pe care nu le-ar dori plictisitoare pentru cititori și nici inutile, asupra descrierii conacului boerului Gogu Cristofor, mai pe larg decât a făcut-o mai înainte.

Pământul în această parte a nesfârșitului câmp care se întinde cât vezi cu ochii, cam preț de trei-patru poște la nord de Dunăre, e negru și gras. Dacă îl ari și îl semeni cu îngrijire, grâul crește până pe la începutul verii atât de înalt, că, om nălticel, abia te vezi din el. Porumbul semănat pe distanțe de nemăsurat îți face, înainte de a începe toamna, impresia unor păduri uriașe, verzi, pe care vântul le freamătă și leagănă în toată voia lui. Pe acest pământ, negru și gras, care dă rod bogat când este vorba de cereale, nu pot să prindă însă viață, chiar dacă pentru un timp prind rădăcini, pomii roditori. Mărul, dacă îl sădești, se ridică ceva mai înalt decât statura unui om, înfloreste la trei-patru ani, te lasă să te bucuri de el, dar în anul următor îl vezi că s'a și uscat pe jumătate. Așa se întâmplă cu cireșii și cu vișinii, iar de nuci nici nu mai vorbim. Nucul nu prinde măcar rădăcină. Caisul se usucă în anul în care l-ai sădit, la fel și piersicul. Singurii arbori fructiferi pe care-i rabdă pământul în aceste părți sunt zarzării și corcodușii, pomi săraci, ale căror fructe acrișoare fac totuși bucuria copiilor de prin sate, care nu cunosc altele. Dar la curțile boerești, zarzările și corcodușele ar fi alungate de la masă până și de slugi.

În schimb salcâmul crește unde vrei și unde nu vrei, nesădit de nimeni, și satele par la înfățișare, privite de departe, asemeni unor adevărate păduri.

Rumânul iubește salcâmul care-i dă umbră și floare ce poate fi mâncată la vreme de lipsă, lemn de foc și lemn de construcție. Într-o regiune în care pădurile de fag și stejar au fost alungate pentru a se obține loc curat, bun de arătură, salcâmul este o adevărată binefacere. El crește într'un an cât crește bradul în douăzeci și stejarul în zece. Și la trei-patru ani de când e răsărit, fără să-l fi sădit cineva, e înalt și vânjos, iar la mai puțin de douăzeci de ani, el a devenit copac în toată legea, în cât poți să-l tai și să faci din el stâlp ori grindă groasă de casă.

Cine cunoștea ținutul, în epoca în care s'au petrecut cele arătate aci — epocă pe care autorul acestei povestiri a trăit-o, cum a trăit și întâmplările ce vi le înfățișează — cu toată vechimea pe care o arătau casele boerești de la Troian și acareturile din jurul lor, își dădea numaidecât seama că acest conac din câmp al domnului Gogu Cristofor nu avea o vechime mai mare de zece-doisprezece ani. Și omul nu se înșela în aprecieri.

Familia boerilor Cristofor era stabilită de nici nu se mai ținea minte pe aceste meleaguri. Moșnegii și-l aduceau aminte pe bătrânul Firican Cristofor, bunicul lui boer Gogu, și ei dădeau mărturie că fără îndoială, și Firican moștenise moșia Belitorilor de la înaintașii săi de sânge.

Vechile curți boerești ale Cristoforilor nu se aflau aci în câmp, ci în marginea satului Belitori. Nici vechile curți nu erau cine știe cât de arătoase. Clădirea veche semăna cu o casă țărănească mare și era construită solid din cărămidă arsă, făcută pe loc de meșterii țigani, și învelită cu șindrilă. Să nu ne mire faptul. Este vorba aci de un timp în care numai unele case dela orașe cunoșteau olanul. Aceste case ale Cristoforilor aveau numeroase odăi, pentru că pe atunci boerul își petrecea mai mult timp pela țară. Acareturile și casele pentru slugi nu erau nici el puțințele, mai multe fiind pe atunci și slugile boerești.

Boerii Cristofori se slujiseră, ca oricare alți boieri, la munca grea a câmpului, nu numai de săteni, ci și de șatre țigănești. Țiganii fuseseră însă desrobiți

și mulți din ei plecaseră dela curte, pentru ca pe timpul în care boer Gogu intrase în stăpânirea moșiei să nu se mai vadă un singur picior.

Pe cei care nu plecaseră, îi alungaseră chiar boierii. Socoteau că erau prea gălăgioși, prea se țineau de furțișaguri și mâncau prea mult în raport cu puțina muncă pe care o îndeplineau. Pe deasupra nici nu mai era nevoie de atâtea slagi simbriașe câtă vreme legile le îngăduiau lor, boierilor, să încheie contracte cu sătenii și să-i oblige pe aceștia, după lege, să împlinească toate dorințele boerești, fără simbriașe dela curte și cu bruma de mâncare adusă în traistă de acasă.

Poate că nu și-ar fi ridicat conac lângă gara Troian boer Gogu Cristofor, dacă la 94 n'ar fi avut loc răscoale și în această parte a țării, răscoale de pe urma cărora a și suferit pagube. La 88, când cu celelalte răscoale, răposatul boer Lache Cristofor, tatăl lui boer Gogu, avusese grije, când se aflase că s'au iscat tulburări prin alte ținuturi, să telegrafieze prefectului din Turnu, să ceară și să obțină din timp paza cu soldați a curților boerești din marginea Belitorilor.

La 94 însă, răscoalele isbucniseră aci pe neașteptate, în timp ce boer Lache și boer Gogu se aflau la București. Rumânii răsculați — până să vină trupele — apucaseră să se apropie, să alunge slugile și să dea foc curților. Curțile și acareturile au ars până în temelie, și boer Lache, încărcat de ani, dar încă vânjos, a murit de inimă rea, lăsându-i lui boer Gogu toată grija și toată averea.

Aceste evenimente, precum și construirea căii ferate, care tăia în două moșia domnului Gogu Cristofor, îl îndemnaseră pe boer, pe atunci în floarea vârstei, să-și construiască noul conac în plin câmp și în imediată apropiere a gării.

Așezându-și conacul la distanță de mai mult de o jumătate de poștă de orice sat, slugile ar fi putut, în cazul când s'ar fi ivit iarăși semne de primejdie să stea de veghe, să semnaleze orice grup de oameni venind spre conac și să ia din timp măsuri de reprimare, întărind paza. Apropierea de gară îi era de folos boerului, întrucât învoitorii, aci, la conac, erau obligați să aducă grâul și porumbul, orzul și ovăzul și nutrețul pe care îl culegeau de pe câmp. Dela conac până la gară transportul era o nimică toată; el se făcea cu carele și cu căruțele, iar la nevoie chiar cu spinarea; șalele rumânului învoitor, e știut, sunt tari, răbdătoare și nu costă nici o para chioară.

Dar boer Gogu Cristofor, atunci când se hotărise să-și clădească conacul, pățit de ceea ce i se întâmplase la 94 cu vechile curți boerești, ceruse arhitectului care îi făurea planul, să-i proiecteze clădirea de cărămidă într'un anumit fel.

Dacă intrai în curtea boerească, vedeai numaidecât că această casă era destul de neobișnuită la înfățișare. Semăna mai mult a fôrtăreață decât a locuință omenească. Ea avea numai două intrări. O intrare pentru slugi, îngustă, în dos, și alta prin față, unde ciudata construcție era despicată de o ușă de stejar groasă, ferecată cu fâșii de fier groase, asemănătoare cu acelea cu care se îmbracă roțile carelor țărănești de către fierari. De aceea spuneam că așa zisa casă a lui boer Gogu Cristofor părea mai curând o cetățuie decât o casă în care locuia o familie pașnică. Și cum se va vedea mai jos, nu numai de aceea la ușa de care am vorbit urca o scară de piatră cu zece trepte. Subsolul casei avea ferestruici mici peste care se puteau lăsa obloane groase, care aveau zăvoarele pe dinăuntru. Aceste ferestruici erau zăbrelite cu grilaje de drugi groși ca și cum în subsolul casei boerești nu s'ar fi aflat sacii cu grâu și cu făină, carnea de porc afumată sau droburile de sare pe care le lingeau vitele, ci ar fi fost înșiruite una lângă alta înguste și lugubre celule de închisoare. Subsolul era destul de ridicat, pentru ca la ferestrele parterului să nu poată ajunge cu mâna un om, chiar dacă ar fi venit lângă zid călare. Ferestrele dela parter, ca și cele dela etaj dealtfel, scunde și înguste erau și ele zăbrelite cu drugi groși de fier, peste care la nevoie se puteau trage și aci obloane groase, făcute din lemn de stejar și zăvorî în toată graba pe dinăuntru. La nevoie, odată ce închidea ușa și se înclăia pe dinăuntru, odată ce închidea feres-

trele, trăgea obloanele și le zăvorea, boer Gogu Cristofor putea să stea în casă fără teamă, chiar dacă întreaga curte ar fi fost plină de țărani răsculați și chiar dacă toate acareturile ar fi fost sparte și incendiate. Dacă o cerea cazul, boerul avea posibilitatea să organizeze apărarea casei-cetățui, punându-și logofeții, scribii de pe la cancelarie și slugile să tragă focuri de armă fie printre zăbrelele ferestrelor subsolului, fie printre zăbrelele ferestrelor de sus. La ferestre nu s'ar fi putut ajunge decât cu o scară înaltă proptită țeapăn de zid. Boer Gogu Cristofor avusese însă grijă — și ținea cu strășnicie la acest lucru — ca în cuprinsul conacului să nu se afle nici un fel de scară.

Casa era clădită din două rânduri de cărămidă groasă și fusese învelită cu tablă. Ca să fie incendiată ar fi trebuit ca cineva să arunce pe acoperiș sticle de gaz și șomoioage aprinse puse în vârful a două-trei prăjini înădite să ajungă sub acoperiș, lucru cu neputință după socoteala lui boer Gogu, mai ales dacă cinci-șase oameni ar fi fost puși să pândească la ferestrele casei, de jur împrejur și să tragă cu pușca ochind bine în oricine ar încerca să se apropie.

Vara, când venea la moșia Belitorilor — numele satului și al moșiei nu se trăgea dela țărani, care erau beliți de boeri, ci dela belitorii lor, boerii Cristofor — boer Gogu nu putea să-și bea cafeaua într'un ceardac, fiindcă conacul lui, casa lui boerească din câmp nu avea nici un cerdac și nici măcar un balcon sau un balconaș.

Își ridicase prin ummare casele boerești boer Gogu, trăgând învățăminte din trecut și gândindu-se la orice eventualitate în viitor, fiindcă înțelepciunea veche a poporului spune că paza bună trece primejdia rea.

Boer Gogu Cristofor își petrecea o parte din timp aici la Troian. Băiatul lui — avea un singur fecior boer Gogu, cum și taică-său și bunică-său avuseseră câte un singur fecior — venea în vizite scurte de două-trei zile la câțiva ani odată. Il ținea prins ca într'un clește Bucureștii, unde cucoanașul sburda și unde avea, chipurile, și o ocupație, fiind ofițer la un regiment de cavalerie. Boer Gogu voise să-și dea odorul la învățăături înalte și să scoată din el avocat, fiindcă pe atunci era timpul avocaților. În parlament ajungeau înaintea oricăror alți moșieri, aceia care deveniseră și avocați, care știau să umble ușor cu vorbele, să facă și să desfacă legile. Pe băncile ministeriale se cocoțau mai cu înlesnire acei moșieri care își câștigaseră fama la bara tribunalului, unde procesele succite și învățite durau cu anii și unele nu ajungeau să se termine niciodată. Văzând însă că băețașul lui e cam bălbăit, neavând încredere că ar putea să se vindece de bălbăială făcând exerciții cu pietricelele ca Demostene, se gândise să scoată din Bobuleț Cristofor inginer. Frații Brătieni, dintre care unul avea să devină curând șef al partidului liberal, din care făcea parte și boer Gogu, erau ingineri. Putea deci și el, Gogu Cristofor, să-și permită a-și duce fiul la inginerie. Nu putea fi socotită o decădere. Încercase în toate chipurile să-l îndrepte pe băiat spre studiul matematicilor. Băiatul nu răspunsese însă câtuși de puțin marilor speranțe ale tatălui său. Atunci, cu inima strânsă de durere, boer Gogu, după ce fiul său terminase patru clase de liceu, îl trimisese la școala militară. Profesorii se străduiseră destul, dar până la urmă isbutiseră să scoată din Bobuleț Cristofor un căpitan și năzbătios ofițer. Puțini știau să țină calul în frâu ca dânsul. Apoi, la armată ca la armată, nu se cerea prea multă minte, și câtă i se cerea, băiatul, slavă Domnului, avea. Uniforma îi cădea pe trup ca turnată, și boer Gogu începuse nu numai a se mulțumi cu situația fiului său, dar a se și bucura de succesele pe care acesta le culegea prin saloane. N'avea să îmbătrânească boer Gogu până ce nu și-o vedea feciorul general... Nimic nu-i lipsea pentru supremul grad în militarie: talie subțire și relații, sânge vechi boeresc și avere cu nemiluita pe care, căsătorindu-se chibzuit, putea s'o și dubleze.

Băiatul lui boer Gogu avea nevoie de distracții, cași cucoana boerului

Gogu, și unde te poți amuza mai copios și unde-ți poți susține faima că ești un om nemăsurat de bogat dacă nu la masa de joc de cărți? Bobuleț Cristofor juca și uneori chiar câștiga. Dar alte ori pierdea într'o noapte, cât aduna boer Gogu de pe un sfert de moșie într'un an. Noroc însă că boer Gogu nu avea numai moșia de douăsprezece mii de pogoane dela Belitori. Mai poseda, cu acte de zestre întocmite de avocați meșteri, după lege, opt mii de pogoane pe Bărăgan și dacă se întâmpla — cum s'a întâmplat în vara acestui an — nenorocirea ca și pe Bărăgan și pe câmpul Belitorilor să fie cumplită secetă, veniturile lui boer Gogu nu prea erau puse în primejdie, pentrucă recolta păstrată de anul trecut nevândută, avea acum preț întreit, pentrucă seceta, oricât ar fi fost de mare, nu izbutea să sece bălțile pe care boer Gogu le stăpânea pe Dunăre, ceva mai sus de Brăila. Fie secetă sau ani de belșug, peștii se prădesc fără nici o osteneală din partea lui boer Gogu, în apele nesecătuite ale bălților. Și pescarii boerilor, nădușind la vâsle și la năvod, scot în fiecare zi vagoane întregi de pește, care și ele, pe timp de lipsă, au preț mai mare.

Boer Gogu Cristofor făcea demult politică. Făcuse taică-său, Lache Cristofor cu Mitiță Sturza, — cel ce fiind prim ministru, la un consiliu prezidat la palat de însuși Vodă Carol, se așezase în patru labe pe regescul covor, începuse să latre și apoi se ascunsese sub masă, mărâind și lătrând și de acolo ca un cățel bine crescut, fără să încerce să muște — și făcuse și bunică-său, Firican Cristofor, cu bătrânul Ion Brătianu. Dar nici taică-său, nici bunică-său nu avuseser ambiții politice mai înalte. Niciunul dintre ei nu râvnise decât să-și sprijine șeful și să aibe carte de intrare la clubul partidului.

Mai înainte nici boer Gogu, care era cam puturos din fire, nu avuseser alte gânduri. Acum însă vedea că din ce în ce mai mult aceia dintre boieri pot căpăta și alte avantagii decât acelea pe care le aduc moșiile, pădurile și bălțile lor, care se avântă mai vârtos în politică, se bagă în consilii de administrație și care ajung să stea și pe banca ministerială.

Boer Gogu începuse cam demultșor a se visa ministru. Personalitatea lui, destul de ștearsă, putea acum, datorită întâmplării dela conac, să devină o personalitate dacă nu centrală, cel puțin cunoscută. Și asta conta mult, mult de tot în politică.

După plecarea țaranilor și după ce logofetii raportaseră că aceștia trecuseră cu morții lor prin gară și plecaseră mai departe către Omida, boer Gogu Cristofor a repezit vorbă lui Stroe Dichirliu, șeful stației Troian, să înștiințeze într'un anumit chip atât secția de jandarmi dela Băneasa, cât și pe prefectul județului. Stroe Dichirliu se și grăbise s'o facă chiar mai dinainte. Boer Gogu se gândise și se răsgândise și până la urmă își dăduse seama că avea în mână dintr'odată un măr gata copt. Trebuia numai să se priceapă cum să culeagă merele rumene, unul câte unul, și să se înfrupte din ele. Odată hotărârea luată, boer Gogu și-a scos fesul din cap, l-a pus pe birou, și-a lepădat halatul, căci în casă era cald ca într'o baie turcească și-a început să se plimbe agitat prin încăpere.

Casa boerului Gogu pe dinăuntru era mai puțin severă decât pe dinafară. Dormitorul boerului Gogu avea un dulap mare, în care într'o parte erau hainele lui de câmp și într'alta rochiile cu care se îmbrăca, atunci când venea să-și vadă moșia, nevastă-sa. Un pat dublu de nuc, cu saltele groase și moi, se lăfăia la mijloc, și în fața patului lucea tradiționala oglindă ovală. Când se trezea și deschidea ochii, dacă era lumină în odaie, boer Gogu Cristofor se vedea în oglindă, își surâdea, și-și dădea singur bună-dimineața, mai înainte ca să intre fata în casă să-i spună „sărut-mâna conașule“ și să-i așeze lângă pat, pe măsuță, gustarea de dimineață. Alături de dormitor se afla un mic spălător, cu un lighean și o căniță de argint.

În salonul mare, în care rareori primea un musafir, se găseau câteva vase de flori, măsuțe și fotolii, oglinzi și câteva cromo-litografii în rame late, aurite. Ceva mai luxos era biroul domnului Gogu: un birou mare, sprijinit pe patru picioare care se terminau în guri de lei; o călimară cu două cești de metal, în care cerneala era totdeauna uscată; câteva tocure de argint și o cutie cu penițe claps; un tampon de argint, pe care o sugătoare pusă de ani de zile nu purta urma niciunui scris. Între cele două ceșcuțe goale ale călimării se ridica, deasupra postamentului mare de piatră, o statuie care reprezenta în bronz statuia libertății dela Ploești, pe care liberalii, într'un timp în care între ei și Vodă-Carol începuseră oarecari frecături, o ridicaseră ostentativ în amintirea republicii care durase în urbea Ploești 24 de ore, înainte de războiul dela 77. Pe pereți stăteau țepeni, încremeniți parcă Ion C. Brătianu, bătrânul cu ochi severi, fondatorul și beneficiarul cel mare al partidului liberal, financiarul Eugen Carada, precum și moștenitorii acestora Ionel și Vintilă Brătianu. Ionel se pregătea că ia cârma partidului și da asalt să prindă în mâinile lui puterea, Vintilă ciufutul conducea băncile pe care le înființase și le dirijase până la moarte Carada. Ramele iefinelor portrete litografiate erau spoite cu bronz ca niște coroane de flori artificiale, mortuare.

Boer Gogu a căutat febril, să nu-i sboare ideile care abea îi veniseră în cap, hârtie prin sertare și s'a supărat foc și pară că n'a găsit. Călimara era și ea uscată. A sunat un clopoțel care se afla lângă călimară, pe birou, și atunci a intrat o slugă de casă. Boer Gogu a poruncit să-i aducă numaidecât dela cancelaria conacului cerneală și hârtie. I-a adus, grăbindu-se cât a putut, sluga.

— Iienco, vezi că acum pe înserat o să vină la poartă domnul șef de gară Dichirliu cu nevastă-sa. Roagă-i să poftescă amândoi înăuntru. Auzi? Amândoi.

— Am înțeles, sărut mâna, conașule.

Se apropia înserarea, când boer Gogu a mai sunat odată clopoțelul, chemând sluga să-i aprindă lampa de pe birou, pentru că lumina vânăta care venea de afară era puțină.

Boer Gogu, neobișnuit cu condeiu, frământându-și creerul și canonindu-l, a compus două lungi telegrame. Una către șeful partidului liberal — Mitiță Sturza — alta către șeful guvernului. În amândouă boer Gogu a arătat pe larg cum a fost atacat de țărani care i-au spart conacul, vrând să se dedea la jaf, cum l-au amenințat aceștia cu moartea, și cum numai datorită prezenței sale de spirit, faptului că din întâmplare avea o armă la el, precum și credinței neșovăelnice a vechilor lui slugi a putut să-i pună pe goană pe răsculați. Cerea stăruitor șeful partidului liberal să facă o interpelare în cameră. „Trebue să afe întreaga țară — scria boer Gogu Cristofor în telegramă — că partidul conservator a scăpat frânele puterii din mână și că în sfârșit, a sosit timpul ca guvernul să fie silit să demisioneze. Cred, domnule președinte, că presa noastră, și în primul rând „Viitorul“ nu vor trece sub tăcere acest grav caz“.

Primului ministru al țării, el, Gogu Cristofor, mare proprietar, îi cerea în numele legii, în numele Constituției, să ia urgente măsuri „pentru aspra repri-mare a începutului de răscoală, pentru aspra pedepsire a ticăloșilor de făptași, precum și să purceadă imediat la destituirea lui Drăculea, prefectul de Teleorman care a îngăduit ca printre țărani până acum cumiți să se aciuze duhul răzvrătirii“.

Când s'a prezentat la conac șeful gării Troian, domnul Stroie Dichirliu, textul telegramelor era pus la punct.

— Uite, Dichirliule, ce-am scris. Te rog să pui să se transmită numaidecât prin telegraf aceste scrisori la București. Într'un ceas ele trebue să fie la destinație, ai înțeles? E vorba de capul dumitale.

— Am înțeles, să trăiți, conașule.

Dichirliu a vrut să plece.

— Nu, stai o clipă, Dichirliule, stai să mă îmbrac și eu. Merg să asist și eu la transmiterea telegramelor, să nu ne facă vreun pocinog telegrafistul și să întârzie. Dumneaei, cucoana Caterina, o să fie drăguță să mă aștepte aici...

— Aștept, boier Gogule, până mâine dimineață aștept dacă e nevoie.

— Nu, coniță dragă, nu; într-o jumătate de oră, cel mult într-o oră mă întorc.

Inconjurat de câțiva logofeți înarmați cu puști și de câteva slugi care purtau în mâini furci și țepoaie, pentru orice eventualitate, boier Gogu Cristofor, împreună cu Dichirliu s'a dus la gară și a asistat, în odaia lungă și îngustă a telegrafistului, la transmiterea telegramelor cuvânt cu cuvânt. Pe urmă l-a lăsat pe Dichirliu să-și vadă de treburi și s'a întors însoțit de alaiul lui la conac.

— Vezi, coniță dragă, că n'am întârziat decât o oră?

— Văd, boier Gogule, cum să nu văd. Văd și îmi pare bine. Știu că pentru mine te-ai grăbit, boier Gogule, pușorule...

— Păi, pentru cine, coniță dragă, dacă nu pentru mata? Lui Dichirliu i-am spus c'o să te întorci la gară abia mâine dimineață. Ar fi și periculos acum, că s'a lăsat întunericul și lupii dau târcoale prin împrejurimi. În afară de asta avem atâtea de discutat, coniță dragă... Numai despre întâmplarea de azi câte avem de discutat... Era să mă omoare țărani dela Omida. Abia am scăpat cu viața...

Coana Caterina și-a arătat dinții albi de șoricel și a început să râdă.

— Dumnezeu te-a scăpat, boier Gogule, Dumnezeu, de dragul meu... Că mă închin în fiecare seară la icoană... Vai, boier Gogule, săracu Stroie-al meu! Ce lungă o să i se pară noaptea fără mine!

— Nu face nimic, coniță dragă... Odată la un an poate să doarmă și el singur...

De luni de zile în lumea ziaristilor din București domnea plictiseala și marasmul. Pe la mijlocul toamnei faimoasa expoziție din câmpul Filaretului se închisese oficial, prilejuind reporterilor ultimele articolașe și notițe asupra ei. Certurile din partidul conservator, pentru șefie, nu interesau decât un număr restrâns de politicieni, iar asalturile pe care le dădeau liberalii cu puteri sporite pentru a prelua guvernul nu mai constituiau de mult o noutate. Acidente, într'un oraș în care abia de doi-trei ani începuse să circule câteva tramvaie cu cai, înlocuind faimoasele tramcare ale lui Toma Blându, se întâmplau rar de tot iar dramele sentimentale — parcă era un făcut — nu se mai iveau. Seceta care stăpânise aproape toată țara de primăvara până toamna, abia fusese înregistrată în câteva rânduri tipărite cu litere mici strecurate la rubrica a tot cuprinzătoare a „informațiilor”. Foametea care bântuise și continua să bântuie satele și căreia îi căzuse pradă fără scăpare milioane de țărani săraci era un subiect asupra căruia se căzuse de acord să nu se sufle un singur cuvânt.

Viscolul din ultimile zile înzăpezise câteva linii de cale ferată, dar nicio dată înzăpezirea unor linii ferate secundare nu produsese senzație în vreo redacție bucureșteană. Cele două lungi și vehemente telegrame ale domnului Gogu Cristofor — ajunse una la clubul liberal și alta la clubul conservator, și transmise imediat de șefi, cu indicațiile de rigoare, oficioaselor lor — căzuseră așadar în redacții ca o adevărată mană cerească. În sfârșit, ziarele aveau un fapt, un fapt adevărat, și încă unul senzațional.

În lupta pentru putere a celor două partide boerești intervenise, într'adevăr, ceva nou, un început de răscoale țărănești ca la 88 și 94. Oficiosul partidului liberal „Viitorul” publicase pe pagina întâia lungă și agresiva telegramă iscălită „Gogu Cristofor”, însoțind-o de lăioase comentarii. „Cât mai are de gând „coroana de otel” să țină la cârma țării pe conservatori? N'a băgat încă de seamă palatul

că partidul conservator împinge statul spre prăpastie? Ce altceva pot însemna începuturile de răscăală — dintre care cel mai elocvent e cel petrecut ieri, nu mai departe, la conacul dela Troian — decât că mâna conservatorilor, obosită peste măsură de o prea lungă guvernare trebuie să fie înlăturată dela guvern? Cu prefecti corupți, cheflii și fără energie ca Drăculea dela Teleorman crede coroana că poate fi păstrată ordinea și liniștea în țară? Și cu un președinte de consiliu și ministru de interne ca mult prea obositul prinț Georges Cantacuzène socotese palatul că pot fi potolite satele care au început să atace conacele și curțile marilor proprietari?“ După ce mai punea și alte întrebări lui Vodă Carol, „Viitorul“ nu întârzia să prezinte și „unica soluție salvatoare“: „un guvern liberal cu Ion I. C. Brătianu la interne“...

„Conservatorul“, oficiosul guvernului se ocupa și el pe larg de „cazul dela Troian“ încercând să-l reducă la proporții mai mici și făgăduind ferm că „făptașii nu vor scăpa de pedeapsă“ întrucât „guvernul e departe de a fi uzat“. „Mâna tare a guvernului o vor simți, și încă din plin, țărani dela Omida“. Dar se întreba „Conservatorul“, nu cumva țărani au fost ațâțați chiar de liberali să treacă la acte de răsvărire? Dacă bănuiala guvernamentalilor va fi dovedită nu vor fi ocoliți de strictetea legii nici ațâțătorii. În concluzii „Conservatorul“ anunța o mai atentă cercetare a „cazului dela Troian“ și „...deschiderea unei anchete“...

Faptul, reluat în chip și fel și de așa zisele ziare independente, se deforma și lua proporții dela ediție la ediție și dela zi la zi. Numele boerului Gogu Cristofor, care și-a salvat viața și avutul „ca prin minune“ era pe buzele tuturor celor din protipendadă. Un fotoliu ministerial în viitorul guvern liberal a cărui formare n'avea să întârzie mai mult de o lună-două era de pe acum ca și rezervat pentru norocosul boer Gogu care spărsese carapacea anonimului cu o singură lovitură de maestru.

Doamna Cristofor — ca soție a „eroului dela Troian“ făcea furori prin saloane. Se cuvine să amintim că gloria venită atât de pe neașteptate și legată de numele lui boer Gogu, se răsfrângea cu destulă strălucire și asupra lui Bobuleț Cristofor, frumosul ofițer de cavalerie. Cariera ministerială a tatălui nu va întârzia să influențeze și cariera militară a fiului. Șansele lui Bobuleț Cristofor de a fi înălțat în grad creșteau deopotrivă cu șansele lui de a contracta o căsătorie strălucită.

Se dovedea, încăodată, că vechia zicală „Unde dai și unde crapă“ nu e lipsită de adevăr.

Fumul din primărie se făcuse des de să-l tai cu cuțitul. Notarul fuma aprinzând țigară dela țigară. Mai calm dintre toți era însă avocatul Mitiță Bărcă. Părintele Tomiță Bulbuc aștepta ca pe ghimpi să vadă că se ajunge în sfârșit la un rezultat.

— Și așa, care va să zică, fraților? Noi ne punem obrazul și știința la bătaie, și voi nimic... stați de lemn tănase...

— Nici nu ne-a spus domnul avocat Bărcă ce preț ne cere pentru apărare, notarule. Dece dai dumneata semne de supărare?

— Asta cam așa e, domnule Gică... Să ne spună dumnealui cât cere, să ne chibzuim și noi, să vedem ce putem plăti laolaltă. Că dumnealui poate să ne ceară cerul și pământul, și pe mama și pe tata.

— Cerul și pământul le-am da bucuros, că nu sunt ale noastre.

— Mama a murit. Dumnezeu s'o ierte. Dar pe tata să-l întrețină i l-aș da, că acum suntem nouă guri la masă și cu a lui zece.

— Vă arde de șotii!... Sunteți cu cuțitul la os și vă arde de șotii!...

— Nu ne arde de șotii, domnule avocat, dar dacă dumneata ne iei pe după piersic, îți răspundem și noi cum ne ajută capul.

— Vă ajută destul de bine. Imi place gluma. O gust. Numai că nu ne putem ține mereu de glume. Jandarmii nu glumesc la post cu arestații...

A intrat sfios, rebegit tot și tremurând vargă, în primărie, băiețandru golaș care își așteptase răbdător stăpânul în șosea, lângă sanie. Avea obrazul tras și galben ca al nostru. Slugă! Slugă la dulamă lungă!...

— Nu mergeți la masă, domnule avocat? Au înghețat caii la sanie în uliță, cu toate că i-am acoperit cu pături...

— M'am prins de vorbă cu oamenii ăștia, băiatule, și am și uitat de cai. Du-i la Bucur la cârciumă, lângă gară, și bagă-i în grajd. Nu uita să le mai dai ovăz. Spune-i cârciumarului să-mi pregătească masa pentru seară. Acum mâncăm răbdări prăjite că așa ne cere serviciul...

Dupăce s'au depărtat zurgălăii, avocatul a rupt iarăși tăcerea.

— Ai lista arestațiilor, notarule?

— O am.

— Dă-o încoace.

— Poftiți...

— Un, doi, trei. Treizeci și șapte cu toți... Cam mulțișori de apărat, dar ce să facem? Ii vom apăra. Vom munci, vom alerga, ne vom zbate și-i vom apăra... Nu-ți poți lăsa oamenii la necaz. Ia să vedem acum, punct cu punct, lista. Din partea lui Anton Gherga e careva aici?

A ieșit în față o femeie bătrână, uscată, uitată de moarte.

— Eu sunt, maică, muma lui, Gherghina Gherga, muma lui, maică... Nevastă n'are, că nu e însurat. Că omul sărac se însoară greu. Și dacă se însoară, tot cu o sărăcie poate să se însoare, și dacă se însoară tot c'o sărăcie, se chiamă că în casă, în loc de o sărăcie se află două sărăcii și...

— Ei, ce dai să-ți scap băiatul de pușcărie?

— Eu ți-o săruta o mână, maică. Acuș-acușica, și băiatul ți le-o săruta, maică, pe amândouă, când i-or da drumul câinii care-l mușcă...

— Care câini?

— Jandarmii, de, că noi așa le spunem pe aici prin sat, câini. Că se poartă cu noi ca niște câini. Și câini și sunt deadevăratelea, maică, spun drept, câini ai stăpânirii...

— Bine, bine, o să-mi pupi și mâna dacă vrei, dar mai târziu. Pământ aveți?

— N'avem, măculiță, că dacă am avea pământ n'am fi atât de săraci... Că dacă ai să vrei, maică, să vii la noi acasă, ai să te și miri cât de săraci suntem, măculiță...

— Nici boi n'aveți?

— Am avut, maică, dar au murit astăvară de foame... C'a fost secetă și s'a uscat pământul... Piatră s'a făcut pământul astăvară, măculiță... Piatră seacă...

— Alțeva n'aveți nimic, nimic?

— Un bordei, măculiță, la marginea satului. Că n'am avut nici eu, nici bărbatul loc de casă. Și ne-a lăsat satul să ne săpăm bordei la marginea pe unde își pasc găștele bobocii primăvara... E o frumusețe pe la noi pe la margine primăvara. Găștele albe ca zăpada, bobocii galbeni ca floarea dovleacului. Dar acum iarna e urât. Vin lupii la ușe și măștie cu boturile...

— Și cu ce trăiți?

— Muncește băiatul pe la bogăteni cu mâinile, mai muncește la gară, cară saci cu spinarea când se încarcă vagoanele și ce câștigă aduce acasă...

Tace un timp bătrâna. Se uită pe pereți. Caută ceva. Ar vrea să-și aducă aminte de un lucru care trebuie negreșit spus.

— Când mi-a luat neamțul băiatul la armată, m'a ținut cu mâncare satul, că rude n'aveam, au murit toate, toate. Au murit și așteaptă dela mine să le dau

colaci de pomană. Mereu visez morții. Vin în vis și mă ceartă că nu le dau colaci. Le spun că n'am, dar ei vin mereu. Le-o fi și lor foame. Că săracului dacă îi e foame pe lumea asta îi e foame și pe lumea cealaltă. Și dacă trăiești zdrențaros și flămând, zdrențaros și flămând te îngroapă când mori. Și dacă te îngroapă așa, așa ajungi la Dumnezeu în cer... Și i s'o fi urât și lui Dumnezeu să vadă atâta sărăcime pe pământ și atâta sărăcime în cer... Și-o fi gonit sărăcimea mai încolo, mai la marginile raiului, și i-o fi chemat lângă el pe împărați să stea cu ei la masă, că împărații au haine frumoase și omul după haină nu după inimă e luat în seamă...

— Care neamț ți-a luat flăcăul la armată ?

Bătrâna a întins mâna uscată și-a arătat cu degetul chipul lui Vodă Carol, atârnat, în ramă aurită, pe perete.

— Regele, de, că noi, măicuță, așa îi spunem pe-aici, neamțul. Că neamț e, nu e de-al nostru. Și l-au adus boerii cei mari și l-au pus mai mare peste țară, măicuță...

— Stănică Părvu are pe cineva aici ?

— Pe mine, nevasta lui.

— Boi aveți ?

— Am avut. I-au mâncat câinii satului în luncă astăvară. Erau bătrâni și n'au ținut la secetă.

— Dar pământ ?

— Două pogoane.

— Cât îmi faci vânzător ?

— Nici o palmă. Noi cu ce să trăim dac'om scăpa din iarnă ? Să-mi rămână copilașii pe drumuri ? Asta vrei ?

— Și dacă nu ți se mai întoarce bărbatul acasă, cum ai să te descurci ?

— Oi trăi și singură, că multe femei trăiesc fără bărbat. Muncesc pe unde pot și-și cresc copiii.

S'a clătinat o clipă în părerea ei. A reluat vorba.

— Dar cât pământ îmi ceri dumneata că să-mi scapi bărbatul ?

— Nu te speria, nu ți-l cer tot. Numai un pogon... Notează notarule, să faci actul... Numai un pogon, femeie...

— Să nu se mai ostenească notarul de pomană. Nu dau nimic. V'am întrebat așa, ca să știu, dumnitale și notarului până unde vi se întinde lăcomia...

— Femeie...

Cu toate câte le spuneau rumânii și muierile, avocatul Mitiță Bârcă rămânea liniștit și plin de voie bună.

— Nu te supăra, notarule, oamenii sunt necăjiți și au dreptul să fie. Or să se mai gândească ei și o să le vină până la urmă mintea la cap.

— Mai gândește-te, femeie...

— Ce să mă mai gândesc ! m'am gândit și m'am răzgândit.

— Istratie Paraschiv.

— E băiatul meu, domnule avocat.

— Nevastă n'are ?

— Are, dar e și ea închisă, că s'a luat ieri după bărbatu-său, nu și nu că merge și ea, că nu-l lasă să se ducă singur la conac, că dac'o fi să li se nântample ceva, apai să fiarbă amândoi în aceeași oală...

— Ei, i s'a împlinit muierii gândul. Acum fierbe într'o oală cu bărbatu-său...

— Fierbem și noi, care nu suntem închiși, dar ei cu oscioarele răsucite și frânte...

— O să se lipească oscioarele la loc, că sunt tineri. La omul tânăr, osul rupt se prinde repede la loc. Oliolio ! Cum o să-i mai scoatem, moșule, dela gherlă, de-o să plesnească inima lui cuconu Gogu Cristofor de ciudă...

— Scoate-i, taică, scoate-i, și să te miluiască Dumnezeu cu mila lui cea mare!

— Boi aveți, moșule?

— Am avut, tăiculiță, dar nu mai avem. C'am fost datori la bancă și-au venit portăreii cu hârtii, ne-au luat boulenii și ni i-au vândut la târg. Geambașilor ni i-au vândut. Vindea-le-ar Dumnezeu sufletul diavolilor, că au banca plină de bani și nu se mai satură! Ne iau și boișorii și ni-i vând la târg geambașilor... Și geambașii n'au milă de boi... Că ei nu cunosc boii. N'au muncit cu ei. Ii iau dela unul, îi vând la altul. Cu preț mai mare. Și dacă li se pare că boulenii sunt bătrâni, îi vând pentru tăiere. Vindea-le-ar Dumnezeu sufletul diavolilor...

— Anul ăsta? Știu că anul ăsta banca n'a vândut boii datornicilor, că n'avea cine să-i cumpere. Sunt multe vite prin târguri de vânzare și le-a scăzut prețul.

— Anul trecut, tăiculiță, anul trecut... Și pământ, ce să-ți spun, numai un pogon jumătate am. Și patru guri la masă. Că-mi trăiește și baba. Și o să fim de Rusalii cinci, că noră-mea așteaptă să nască. S'au luat astă primăvară copiii. Taică... E secetă... I-am spus lui Istratie: Nu te'nșura. El râdea: O să trec mai ușor seceta, dac'o să fiu înșurat. Puteam eu să-l opresc? Nu puteam. O tinerete are omul. Și băiatul așteaptă să-l ia acum în primăvară la armată, că i-a venit rândul. Și dela armată mulți nu se mai întorc, că-i omoară în bătăi gradații. Așa, ce mi-am zis eu? Dac'o fi să i se'nțample ceva băiatului în armată, o să ne rămână nepoțelul ori nepoțica, să nu ni se stingă neamul... Și mai am un căluț, tăiculiță, trage să moară... Și un plug vechi de fier... Eu zic să-ți dau, taică, plugulețul, că tot n'o să avem ce face cu el, că dac'om putea noi să ne cumpărăm boi, o să găsim pe undeva o roajdă de plug... Să-l iei, tăiculiță, că e de fier, și se află unul la Rușii de Vede, Chivici îi zice, poate că-l cunoști și dumneata, că toată lumea îl cunoaște, care cumpără fiare vechi. Când ne ducem pe la târg, se ține Chivici după noi și-mi spune: Moș Radule — că dacă-l cunosc eu pe el, mă cunoaște și el pe mine — nu mi-ai adus cumva fier vechi de prin arie? Ba ți-am adus, domnule Chivici, cum să nu-ți aduc? Pot eu să te uit pe dumneata? Nu pot nici dacă mă pici cu ceară. Mă țin după domnul Chivici cu căruța ori cu carul până lângă grădina publică. Are acolo domnul Chivici o curte mare plină toată cu fiare vechi. Dau jos fierul. Domnul Chivici îl cântărește din ochi și-mi întinde un ban-doi. Beau țuică și sunt mulțumit și eu, e mulțumit și domnul Chivici. Am făcut împreună negustorie: eu am vândut, el a cumpărat. Eu zic, domnule avocat Bârcă să mă duc să-ți aduc plugul, o să mă ajute baba, îl iei în sanie, și când ai drum pe la Rușii de Vede, îl duci și-l vinzi domnului Chivici, lângă grădina publică. Il găsești dumneata. Eu zic că cincizeci-șaizeci de bani poți să iei pe el... Că altceva n'am ce să-ți dau, domnule avocat... Pământul, vezi și dumneata, nu-l dă nimeni... O muri băiatul, o muri nora, or muri amândoi... Omului ce-i e scris, în frunte i-e pus...

— Ne-am lămurit și cu cazul Istratie Paraschiv... Să vedem mai departe. Petre Voinea sin Voinea și Pavel Voinea sin Voinea.

— Sunt aici eu, Stana Voinea sin Voinea, mama băieților.

— Băieții sunt gemeni?

— Gemeni.

— Alți copii mai ai?

— Nu. Dupăce i-am născut, mi-a murit omul. Muncea la gară, la magazii. L-a strivit trenul...

— Ce avere ai?

— O capră și o casă cu loc împrejur. Casa e în Viorica, pe deal... Când vin apele mari, înecul nu ajunge până la noi...

— Și dacă totuși odată ajunge?

— Ar trebui să vie potopul ca să ajungă apele Călmățuiului până în vârful dealului Poșarlia...

— Și... ce dai pentru apărare?

— Capra și casa, adică tot ce am... Numai cu țolișoarele să rămânem. Că nu putem să umblăm goi. Șade rușine. Și iar pun mâna pe noi jandarmii. Și atunci nu mai avem ce să-ți mai dăm ca să ne scapi.

— Și unde o să vă mutați?

— O să găsim noi, că lumea e largă și nu suntem legați cu lanțuri de satul ăsta...

— Casa și locul le iau pe nevăzute. Capra v'o las...

— Păi dacă pierdem casa și aria, ce să mai facem cu capra?

— O vindeți.

— N'o cumpără nimeni, așa că ți-o dau tot dumitale... pentru apărare...

— Notează, notarule.

— Am notat, domnule avocat.

— Vezi, notarule, că s'a rupt ghiata? Așteaptă nițeluș și o să vezi cum o să pârâie și o să crape. Cum pârâie și crapă Călmățuiul primăvara...

— Dar îmi scapi băieții de bățai și de pușcărie, domnule avocat?

— O să fac pe dracu'n patru și o să-i scot. Pe ai dumitale o să ți-i scot negreșit, chiar dacă ar fi să-mi pun pielea în saramură. Mi-ai făcut saftea...

— Spiridon Bădoi...

— Pe ăsta l-a omorît Gogu Cristofor...

— Bine! Foarte bine! Putem să cerem despăgubiri lui cuconul Gogu. Despăgubiri mari putem să-i cerem boerului... E cineva din partea mortului aici?

— Nu, domnule avocat.

— Alde Bădoi și-au luat mortul acasă și-l jelesc. O să-l îngroape mâine, că s'a potolit viscolul...

— Ivanca Mănoiu...

— Și asta e moartă. Dar și dacă ar fi fost în viață, n'aveai ce să-i ceri, domnule avocat. Bărbatul e bolnav. Copiii... n'au țoală pe ei...

— Gruia Popozină, Alecu Vâlcu, Pascu Ologu...

— La țanc le-ai rostit numele, domnule avocat. Tocmai îi aduc jandarmii. Parcă ar fi fost potrivit mai dinainte...

Doi jandarmi tineri au deschis ușa și au îmbrâncit înăuntru trei bărbați cu lanțuri la mâini și la picioare. Chipurile le erau negre și uscate, mâinile negre, cum îi văzusem cu o zi înainte, în drum spre conacul lui Gogu Cristofor. Ochii însă le erau aproape stinși, pierduți în fundul capului și abia mai licăreau. Abia se țarau rumânii aduși de spate, îmbătrâniți parcă într'o singură noapte.

Oamenii în lanțuri s'au oprit în mijlocul primăriei și s'au sprijinit cu mâinile de grilajul de stacheți subțiri, care despărțea sala cea mare în două.

Dincolo de grilaj, podeaua era mai ridicată cu un lat de palmă. Acolo se aflau mesele la care scria notarul și-și făcea uneori de lucru primarul. În spatele meselor se înălțau dulapurile de scânduri în care erau ținute sub lacăt registrele de stare civilă și arhiva.

La masa la care sta acum avocatul Mitiță Burcă, judeca odată pe săptămână procesele mărunte domnul Constantin Năvârlie, judecătorul de plasă care umbla mereu prin sate cu trăsura și care își avea reședința la Cârligați, unde se afla judecătoria.

Când arestații se mișcaseră, ca să se așeze mai bine pe picioare, lanțurile zornăiseră și pe noi toți, câți ne aflam în primărie, ne trecuseră fiori reci pe șira spinării.

Nu mai văzusem până atunci oameni în lanțuri. Văzusem destule cete de țărani duși din urmă de jandarmi din post în post către pușcăria din Turnu, orșaul

de lângă Dunăre. Dar oamenii aceia nu purtau lanțuri. Aveau mâinile legate la spate cu o bucată de frânghie. Uneori, când arestații erau mai numeroși, era legată întreaga ceată, om lângă om, dealungul aceleiași frânghii.

Cei trei rumâni fuseseră aruncați în lanțuri nu pentru că jandarmii se temeau că vreunul din ei ar încerca să fugă. Chiar dacă ar fi vrut careva, n'ar fi putut s'o facă. Aproape niciun om din sat nu mai avea atâta putere în trup câtă îi trebuia ca să iuțească pasul. Toți ne simțeam ca și cum ne-am fi sculat după o boală lungă și după ce-am fi zăcut palangă pe sub salcâmi luni în șir.

Când te scoli după friguri, ești galben ca turta de ceară. Mergi clătînându-te, genunchii îți sunt slabi și călcătura șovăitoare. Dacă ai în cale un pom sau un gard, te sprijini o clipă, răsuflă și apoi încerci, ca un copil care atunci învață să meargă, să pleci mai departe.

Și mai era un fapt pe care jandarmii îl cunoșteau.

După întâmplarea dela conac, rumânii știind bine că-i așteaptă jandarmii în drum și nu ca să le întindă masa plină de bucate, nu s'au risipit. Și-au purtat morții pe târgile făcute din ciomege încruciate și s'au ținut strânsi.

Jandarmii își dădeau seama că în viscolul năpraznic care le tăia trupurile și-i orbea, oamenii aveau atâta minte ca să nu se desfacă în stoluri mici, de câte doi-trei, și să se risipească în albul nesfârșit al câmpului, unde i-ar fi mâncat cu ușurință lupii, înainte de a fi apucat să moară de îngheț îngropați în cine știe ce nămeți. Deaceia ei, jandarmii, nu se grăbiseră să le iasă înainte nici măcar la cantonul ridicat lângă linia ferată unde se isprăvea dealul care urca lin dinspre sat și începea câmpul, și-i așteptaseră răbdători la patru-cinci sute de stâneni, dela cea mai mărginașă casă a satului.

Cei trei rumâni fuseseră aruncați în lanțuri, după socoteala jandarmilor, ca să se înspăimânte și mai tare ei înșiși și să înspăimânte și satul.

Cu oricâtă băgare de seamă te-ai fi uitat la fața rumânilor în lanțuri — și noi eram numai ochi — n'ai fi descoperit urmele bătăii la care se șpunea c'au fost supuși cu cruzime de către jandarmi. Dar rumânii din Omida, ca și cei de prin alte părți dealtfel, știau că la obraz, ca să-l umfle, să-l învinețească și să-l strâmbă, se reped jandarmii tineri, bobocii, care n'au avut încă timp să prindă meșteșugul, ori chiar cei cu practică, însă numai când e vorba de un desbrăcat care a făcut niscaiva găinării și al cărui dosar merge la judecată fără alte cercetări, la domnul Constantin Năvârlie, judecătorul de pace dela Cărligați.

În cazul de față însă, cercetările le conducea însuși plutonierul major Budu, șeful secției de jandarmi dela Băneasa, care avea în grija lui șapte comuni și care slujea, în uniformă, de peste treizeci de ani stăpânirea boerească și a lui Vodă Carol. Nu era prima bătaie la care se deda plutonierul major Budu, de când se afla șef de secție de jandarmi la Băneasa, lângă Omida. Trecuseră mulți pe sub mâna lui. Nichifor Budu ca și Haralamb N. Juvete, știa să bată fără să rupă ori să spargă oasele și fără ca pe trupul bătutului să rămână urme de neșters. În timpul cât era supus chinului, rumânului care gemea ori numai ținea din când în când, îi erau sfărâmați plămâni și rinichii; dacă acesta scăpa după ce boala câteva luni, rămânea cu beteșug pe toată viața. Se întâmpla deseori ca unii să și moară. Ei mureau însă pe la casele lor, nu sub mâna jandarmului, și atunci vorba ceea: Prinde orbul, scoate-i ochii.

— I-am adus, să trăiți, domnule avocat.

— Văd că i-ați adus.

— Avem ordin să-i ducem îndărăt peste un ceas...

— Poate că o să-i duceți și mai curând...

— Voiți să vorbiți cu arestații aici, cu toată lumea de față, sau mai la fereală? Domnul plutonier Budu ne-a spus să fie cum ordonați dumneavoastră...

— Aici, de față cu toată lumea. Că, slavă Domnului, n'avem niciun secret. La post li s'au luat declarații oamenilor ?

— Li s'au luat, să trăiți. Înainte de a li se lua declarații la post, arestații n'au voie să dea ochi cu nimeni. Așa scrie la regulament.

Jandarmul boboc era bucuros că poate să-și arate știința lui într'ale regulamentului unui avocat atât de mare ca domnul Mitiță Bărcă, cu care însuși domnul plutonier major Budu ia uneori masa la cărciuma de lângă gară și care este fără îndoială prieten și cu căpitanul de jandarmi Mărințiu I. Ciupitu din Turnu, care e comandant peste toți jandarmii din județ.

— Da ? Așa scrie la regulament ?

— Da. Așa scrie, să trăiți...

— Imi pare bine că mai învățați ceva. Omul cât trăiește trebuie să învețe mereu. Uite, cât sunt eu de avocat, asta n'o știam. Va să zică așa scrie la regulament ?

— Da, să trăiți, așa scrie...

Rumânii și femeile din primărie, slabi și trași la față, slăbiseră parcă și se făcuseră și mai galbeni decât fuseseră înainte de a fi aduși între ei, de către jandarmi, cei trei rumâni prăpădiți, în lanțuri.

Avocatul, rotofei și mult prea bine dispus, și-a aprins iarăși o țigară, a tras două-trei fumuri adânc în piept, le-a aruncat în rotocoale albastrii spre tavanul coșcovit și după ce a stat o clipă pe gânduri chibzuind cu ce cuvânt să înceapă, a oftat din băerile inimii, întristându-și dintrodată fața, ca omul care se află la mare strâmtoare :

— Și așa, oameni buni, o făcurăți...

Rumânii în lanțuri se uitau la el cu ochi stinși, de cenușă, de parcă n'ar fi înțeles ce-a rostit avocatul.

— Mă cunoașteți, nu ?

— Vă cunoaște toată lumea...

Glasul lui Gruia Popozină nu tremura. Era însă un glas trist și obosit, ce ne-a făcut să ne cutremurăm și mai tare decât zăngănitul lanțurilor ude de zăpadă pe care le auzisem sunând când jandarmii care acum rămăseseră smirna lângă ușă, cu armele la picior, îi îmbrânciseră pe arestați în sala cea mare a primăriei.

— Știți pentruce am venit încă de azi dimineață, pe nemâncatele și într'un suflet, de era să-mi omor caii pe drum, prin viscol, tocmai dela Cârligați ?

— Dacă o să ne spuneți, o să știm, domnule avocat.

— M'a chemat domnul notar Gică Stănescu...

Ferecătii în lanțuri tăceau. Tăceam, înfiorați și scârbiți, și noi. Se auzea numai glasul pendulei : tic-tac, tic-tac... Pe urmă s'a auzit zgomotul făcut de un scaun mișcat dela locul lui și scârțâitul ușii dela dulapul cu arhiva primăriei.

Notarul Gică Stănescu, puhav și gălbejit ca totdeauna, se ridicase și se întorsese cu fața la dulap. A cotrobăit ce-a cotrobăit pe acolo, mai mult ca să-și facă de lucru, a scos niște dosare groase și le-a pus lângă celelalte, pe masă. Apoi, fără niciun rost, a luat dintr'un raft crucea neagră de lemn, mâncată de carii, pe care se afla zugrăvit un Cristos slab, cu bărbuța rară și scurtă și cu cunună de spini pe cap. A potrivit crucea pe masă, lângă dosare, să nu se clatine, ca atunci când vine dela Cârligați, odată pe săptămână, judecătorul Constantin Năvârlie cu trăsura și judecă neînțelegerile mărunte dintre oameni.

— Parcă fuseși într'un gând cu mine, notarule ! Parcă-mi citiși gândurile, taică tăiculiță... Poate că așa, în fața Domnului Dumnezeuului nostru răstignit pe sfânta cruce, le-o veni gândul ăl bun, să se spovedească, și să se grijească și să le ierte Dumnezeu bunul păcatele... Că ăștia au uitat drumul bisericii de ani de zile, și d'aia l-au uitat pe Dumnezeu... Și d'aia au început să se dedea la rele,

au călcat întâi legea bisericii și acum, taică tăculiță, au călcat și legea tot atât de sfântă a stăpânirii...

Câteva clipe după ce a tăcut părintele Tomiță Bulbuc, noi toți l-am uitat și pe avocat și pe notar. I-am uitat și pe cei trei rumâni ferecați în lanțuri. Cu ochii aprinși am căutat ochii Cristosului zugrăvit pe cruce, să ne uităm adânc în ei, ca în bolta adâncă și albastră a cerului senin de vară. Nu i-am găsit. Cu mâinile și cu picioarele prinse în piroane de cruce, Cristosul încununat cu spini și cu obrazul stors de puteri și cutat, privea undeva în sus, spre tavanul coșcovit al primăriei, care cine știe de când nu mai fusese spoită...

— Da... M'a chemat domnul notar Gică Stănescu...

— Treaba dumnealui...

— Și nu vrei să aflați pentru ce?

— Dacă doriți să ne spuneți, ne puteți spune. N'avem de ce vă opri.

— Pentru Dumnezeu! Ce fel de oameni sunteți voi aștia din Omida? Unde vă e capul? La ce vă gândiți? Cum de nu înțelegeți? Pentru voi m'a chemat! Pentru voi am venit! Pentru voi am biciuit caii, de era să-i omor prin nămeți! Pentru voi am stat aici nemâncat și chinuit ca și Cristosul ăsta de pe cruce și mă sbucium și caut și nu pot să mă înțeleg cu nevestele sau cu rudele voastre! Pentru voi, oameni buni, nu pentru altceva!... Oliolio! Fir-ar afurisită meseria asta a mea!...

— Aveți vreo neînțelegere cu nevestele ori cu rudele noastre, domnule avocat Bârcă?

— N'am nicio neînțelegere, oameni buni, dar aș vrea să am o înțelegere...

— Ce înțelegere, domnule avocat?

— Nu mai faceți pe încăpățânații, că acuși întorc foaia...

— Păi mai foaie ce-au întors cu noi jandarmii, nu poți să întorci dumneata... Nu poți și... nici nu te pricepi... Au meșteșug mare, meșteșug grozav, jandarmii...

Avocatul Mitiță Bârcă și-a făcut fața mai schimonosită și mai tristă decât a Cristosului de pe cruce.

— Nu cumva v'au bătut jandarmii, oameni ai lui Dumnezeu?

— Ne-au bătut.

— Dar nu se vede nimic pe obrazul vostru. Nu se vede absolut nimic...

— Scoateți-ne zăbunul și cămașa și priviți-ne coastele și spinarea, domnule avocat Bârcă, dacă vreți să vedeți și să aflați... Ne-au făcut zob. Ne-au nenorocit. Ne mirăm că ne-au lăsat zilele...

— Ce să vă mai văd, ce să vă mai pipăi spinarea și coastele!... Doar n'oi fi Toma necredinciosul! Vă cred pe cuvânt. Omul trebuie să aibă cuvânt... Că pe unde iese cuvântul, iese și sufletul...

— Dacă ar fi așa, domnule avocat, multora ar trebui să le iasă sufletul prin altă răsufălătoare decât gura. Dar nu știe nimeni nici de unde vine sufletul, nici pe unde intră în om, nici pe unde iese...

Avocatul Mitiță Bârcă, omul cu gura de aur, se prinsese în horă. Băgase de seamă că nu se pricepe să joace tocmai bine, dar îi era rușine să se rupă și să se dea deoparte. De oameni ca de oameni. De notar ca de notar. Se rușina mai ales de cei doi jandarmi boboci care începuseră să zâmbească pe sub mustățile subțiri și negre, abia mijite pe buze.

— Am venit să vă apăr, oameni buni...

— De cine să ne apărați?

— De jandarmi... De proces...

— Dacă voiți să ne apărați de jandarmi, pentru noi cei de aici și pentru alți câțiva care au rămas lungiți în gunoiul grajdului jandarmeresc e prea târziu. Dar dacă vreți într'adevăr să faceți ceva pentru ceilalți care își așteaptă

rândul mergeți cu noi la post și înțelegeți-vă cu Budu. De azi dimineață trag la oameni cu săculeții de nisip pe spinare și cu centiroanele ude la sezut, mai abitrit decât tragem noi cu ciomagul la sacul de fasole, când aveți de bătut fasolea.

— Iar cât despre proces, vom vedea ce e cu procesul, dacă vom mai ajunge vreunul viu până la proces...

— Pe tine te chiamă...

— Pascu Ologu, după bunică-meu care a fost ologit în bătai la curtea boierească dela Saele.

— Mergeți cu noi, domnule avocat, — a spus Alecu Vălcu, — nu pentru noi care am gustat constituția, articol cu articol, cum spunea plutonierul major Budu, dar pentru ceilalți, care-și așteaptă cu sufletul la gură să li se facă și lor cunoscută... constituția... Sunt mai mult de douăzeci care n'au fost încă scoși din grajdul în care ne-au închis jandarmii azi, în zorii zilei.

— Ii iau jandarmii din graj pe oameni, câte unul, câte unul, și-i aduc îndărăt de subțiori.

— Aproape toți care au fost bătuți varsă sânge...

— Am vărsat și noi...

— Și-o să mai vărsăm.

Gruia Popozină a făcut un pas îndărăt, a întos capul, și-a aruncat pe dumeaua primăriei, din gură, o ulcică de sânge negru-galben. Lanțurile dela mâini și dela picioare au sunat. Fiecare avea lângă tălpi un lăcușor de apă. Se topise zăpada de pe lanțuri și de pe opinici.

— Bine, de mers, merg, că deaceea am și venit aici pe viscol, pe nemânca-telea, în goană, de era să-mi omor caii... Dar

— Dar ce ?

— Nu pot merge. Nu-mi dă legea dreptul să merg până nu se face între mine, ca avocat, și voi, ca arestați, o înțelegere...

— Ce înțelegere ?

— Cât îmi plătiți și... Când îmi plătiți... Că așa scrie la lege... Altfel eu... aș vrea, din toată inima... Dar nu pot, fără înțelegere între noi, nu pot. Așa scrie la lege...

— Nu poate să meargă, taică tăiculiță, nu poate să meargă, vă spun și eu ca față bisericească... Nu poate să meargă domnul avocat, dacă nu-l plătiți... Așa scrie la lege...

— Ne... în legea voastră... Că legea voastră este... Nu ne-ați întrebat când ați făcut-o, dacă ne place ori nu ne place !

Avocatul Mitiță Bârcă văzuse în întâmplarea nenorocită dela Troian, în care erau amestecați atâția rumâni necăjiți, un prilej, neașteptat de a-și mări considerabil averea. Peste treizeci de clienți dintr'odată, și toți într'un singur proces nu era un lucru cu care un avocat de sat se poate întâlni chiar în fiecare zi. Se grăbise să vină la Omidă prin viscol, la chemarea prietenului său notarul Gică Stănescu, căruia avea să-i dea o mică parte din câștig, dar ar fi alergat și nechemat, pentrucă vestea o aflase și nici nu-i trecuse prin gând să îngăduie ca alt avocat, poate un fărângău oarecare, să se repeadă, cu tot viscolul, dela Turnu, și să-i smulgă prada. Și prada, după socotelile pe care și le făcuse la iuțeală nu era deloc de lepădat. Peste treizeci de împricinați, măcar câte un pogon dela fiecare, dacă nu mai mult, iată dintr'un condei un lot de cincisprezece-douăzeci de hectare ! Știa că țărani n'au bani și nici nu se gândise să le ceară bani. Pământul era tot atât de bun ca și banii. Poate chiar mai bun. Țăranii înfricoșați, după socoteala avocatului și a notarului, de schingiuirile la care erau supuși de către jandarmi, temându-se și de puterea boerului Gogu Cristofor, care avea să asmută asupra lor nu numai urgia jandarmilor, dar și pe a justiției, mai ales acuma, numaidecât după fapt, aveau să dea ce au și ce nu au, numai să

scape de belea ori măcar să se aleagă cu pedepse mai mici. Avocatul Mitiță Bârcă avusese răbdare în convorbirile cu țărani, tocmai pentru că era încredințat că vederea câtorva împricinați în lanțuri, care au mai trecut și pe sub mâna plutonierului major Nichifor Budu, va înfrânge toate împotrivrile și oamenii necăjiți și rupți se vor lăsa ușor înșelați, în schimbul nădejzii că nu vor mai fi schingiuiți și că nu vor rămâne multă vreme la pușcărie. Il mirase însă peste măsură purtarea țărănilor și-l mirase mai ales purtarea dărză a celor bătuți și ferecați în lanțuri. El nu pricepea ce se petrecuse în mințile acestor oameni, dar își păstrase calmul, crezând în puterea lui de convingere și sperând că până la urmă va izbuti să-i înmoaie, să le șterpelească pământurile pe care le mai aveau, și apoi să caute, ca de obicei, să-și facă meseria. Un avocat nu răspunde dacă pierde procesul ce i s'a încredințat. După lege nu va avea deci, orice s'ar întâmpla cu țărancele și cu țărani arestați, nici o vină. Cu plutonierul major Budu va vorbi, însă ceva mai târziu, după ce acesta își va fi făcut pofta cu fiecare și va fi smuls, măcar dela câțiva, iscălituri, pe declarațiile ticluite, din care să se vadă că țărani sunt vinovați. Dar acum, când țărani arestați și legați în lanțuri spusese vorbele pe care le spusese, avocatul Mitiță Bârcă pricepuse dintr'odată că nu e nimic de făcut cu acești oameni, că-și pierduse vremea fără folos, și mai văzuse și cele treizeci și ceva de pogoane de pământ zburându-i de sub nas.

Cum în acest timp, satul alarmat de știrea care se răspândise ca fulgerul din casă în casă, că Gruia Popozină, Pascu Ologu și Alecu Vâlcu au fost aduși în lanțuri la primărie de către jandarmi, ieșise din case și se aduna în șosea în apropierea primăriei, avocatul Mitiță Bârcă, notarul Gică Stănescu și părintele Tomiță Bulbuc au schimbat între ei priviri, ascunzându-și, fiecare pe cât a putut, îngrijorarea.

Părintele Tomiță Bulbuc, mai slab de îngeri decât ceilalți doi, s'a ridicat șovăind de pe un scaun, a stins, stroșind-o cu degetele de masă, țigarea pe care tocmai o aprinsese și adresându-se avocatului și notarului le-a grăit dulce:

— Pe mine, taică tăiculiță, eu zic să mă iertați. Văd că se lungește țărășenia. Mă duc spre casă că nici n'am mâncat astăzi, și mă așteaptă preoteasa cu masa întinsă și s'o fi răcit găina în oală...

Rumânii l-au văzut plecând domol și apoi, după ce popa a ieșit din curtea primăriei, l-au văzut alergând prin nămeți pe șosea, în direcția cătunului. Dar nu s'au gândit în clipa aceea că locuința preotului e așezată în altă parte a satului.

Avocatului Mitiță Bârcă îi prinsese bine intervenția neașteptată a părintelui Tomiță Bulbuc, precum și plecarea grăbită a sfinției sale. Avusese timp să se reculegă și să chibzuiască. Era sigur că părintele Tomiță Bulbuc, cu care nu putuse schimba nicio vorbă, desghețat la minte cum era, cântărise situația și înțelesese bine de tot ce avea de făcut. Nu-i mai rămânea avocatului Mitiță Bârcă decât să caute să câștige puțin timp.

— Pentru ceea ați spus aici, pentru insulta pe care ați adus-o legii, jandarmii de față au să depună, dacă va fi cazul, da, da, dacă va fi cazul, mărturie. Eu însă, oameni buni, am să-mi dau toată osteneala, da, da, toată osteneala, v'o spun pe onoarea mea de avocat, să caut să vă scap și din noul bucluc în care v'ați băgat proștețe... Dar trebuie să...

Cristosul de pe cruce rămăsese ca mai înainte cu ochi în tavan, iar chipul regelui cu barbă, în rama lui aurită, pătată pe alocuri de muștele necuviincioase, tot încrunțat și posomorît.

— Apoi, că tot una ne-o fi cu mărturia sau fără mărturia jandarmilor, că alte lanțuri și de ar vrea să ne puie nu mai au unde... La picioare avem, la mâini avem...

— Și în bățai tot ne-au stâlcit...

— Și la pușcărie din pricina dulăilor boerului, tot au să ne ducă...

— O să depunem și noi mărturie domnule avocat. Dar o altfel de mărturie decât ți-ar prii dumnitale. De două ceasuri și mai bine ascultăm și răbdăm și ne uităm cum cauți să te folosești de întâmplarea nefericită dela conac, de care numai boerul e vinovat, ca să înșeli și să jefui oamenii, cu legile întinse pe masă, în față...

— Cristea Moga, dumneata de fapt n'ai ce să cauți aici. Nu ești nici împri-cinat, nici rudă cu împričinații...

— Nu sunt rudă cu niciunul, e adevărat, că nu sunt născut prin părțile astea. Dar sunt om și nu pot să rămân nepăsător de ce se întâmplă cu semenii mei... Țara asta, oricât ar stăpâni-o boerii, nu e numai a boerilor. O fi ea țara lui Cremene, dar cele ce se petrec aici, nu vor fi ascunse și tăcute...

— Cristea Moga...

— Ce Cristea Moga, ce Cristea Moga... Degeaba cauți să mă sperii cu glasul, domnule avocat...

Se auzi și cuvântul învățătoarei :

— Am văzut multe, domnule Bârcă, eu ca femeie, și aici, și dincolo de munți, în împărăția lui Franț Iosif... Nu nră miră ce încerci să faci dumneata aici, cu notarul și cu plutonierul de jandarmi, și cu alții mai mari. Povestea e cusută cu ață albă... Atâta pot să-ți spun: să-ți fie rușine obrazului... Dar știu că nu ai obraz...

Prin ferestre se vedeau în șosea, oameni din ce în ce mai mulți, strângându-se în stoluri, dar care se țineau departe de primărie. Fețele lor erau toate galbene-pământii și încruntate... Când s'a auzit troyot moale de cal prin zăpada înaltă, oamenii au întors capul...

L-au văzut oprindu-se, în fața primăriei, descălecând și grăbindu-se prin zăpadă, pe plutonierul major Nichifor Budu, care aruncase frâul calului cum arunci un laț de vârful unei uluci.

— Ce e aici, notarule ? Ce s'a întâmplat ? Ce e aici, domnule avocat Bârcă ?

— Să vedeți, domnule plutonier major...

— Un moment, domnule avocat, numai un moment... Jandarmi !

— Ordonăți, domnule plutonier major !...

— Duceți-vă afară și păziți primăria. Oricare s'ar întâmpla, nu lăsați pe nimeni să se apropie. Prăpădițiiăștia rămân în grija mea.

— Am înțeles, să trăiți, domnule plutonier major...

Bobocii și-au bătut călcăile, au ieșit și s'au postat în șosea. Rumânii adunați afară nu se clinteau din loc. Rămăneau tăcuți mai departe, cu picioarele îngro-pate în zăpada albă și moale și cu fețele îngrijorate și mohorâte.

— Ei, spune-mi, dragă domnule avocat Bârcă, ce s'a petrecut aici ? A venit într'o goană la post părintele Tomiță Bulbuc și m'a alarmat. A rămas acolo. Tremura tot. Abia l-a potolit cuconița Chiva, când i-a pus în față o balercă de țuică veche. Văd că m'a păcălit. Se ține de păcăleli părintele Tomiță. Se vede c'o fi tras prea multă aghiasmă dela Voicu Buciuic la măsea... Oamenii par liniștiți... Ce l-a alarmat pe părintele ? Că parcă tot nu-mi vine să cred că la mijloc e păcă-leală...

— Așa cum v'am scris, domnule plutonier major, am vrut să îndulcesc situația arestaților. Că om sunt și eu, și nu pot rămâne nesimțitor la suferințele omenești. Deaceea mi-am și ales această nobilă profesiune. Ca avocat, pot ajuta celor care au greșit și au călcat legea. Le poți, făcând uz de lege și în cadrul legal, ușura situația. Am venit la chemarea neamurilor celor arestați. Nu m'am putut înțelege cu ei... V'am rugat să bine voiți a-mi trimite aici doi-trei arestați... Am socotit că, dat fiind că ei au călcat legea și în consecință au a-i suporta rigorile, se

vor arăta mai înțelegători. Nu numai că m'au luat peste picior în așa fel că a trebuit să fac apel la tot calmul meu ca să nu-mi ies din sărite, dar... iertați-mă, domnule plutonier major, când le-am pomenit de legea legilor, de constituție, arestații au spus, să mă pardon, că... fac „ceva“ pe ea...

— Cum? Cum? Așa au spus? Așa au spus ticăloșii?

— Da, domnule plutonier major, chiar așa, dar cu alte cuvinte, știți dumneata cum vorbesc, ei, țărani, fără niciun ocol, așa au spus... Poate să confirme și domnul notar Gică Stănescu, aci de față...

— Da, domnule plutonier major, așa au spus arestații, fără niciun ocol, cu vorbe care, mă rog, nici nu se pot pronunța între...

Avocatul Mitiță Bărcă, în picioare, la masă, vorbise de parcă pledase în fața unei înalte instanțe. La fel și notarul Gică Stănescu.

Plutonierul major Nichifor Budu se afla lângă ușă, cu faimoasa lui vână de bou în mână.

Pe măsură ce-i povestise avocatul, fața roșie a plutonierului major se roșise și mai mult. Vinele gâtului i se umflaseră de parcă voiau să plesnească din clipă în clipă, iar ochii bolboșați i se bolboșaseră și mai mult, ieșindu-i, ca ochii de broscoi, din orbite... Nu mai avusese răbdare să asculte sfârșitul frazei notarului.

Se repezise cuprins de turbare și începuse să izbească cu vâna de bou peste fețele galbene-pământii, în care nu mai era nici un strop de sânge ale arestațiilor ferecați în lanțuri, sprijiniți cu mâinile de grilajul de stacheți.

Atunci, ca și cum s'ar fi rupt un vechi zăgaz, pe care demult îl băteau cu valurile lor ape neobișnuit de crescute, s'a deslănțuit ura adâncă, ura sălbatecă, ura fără de margini care mocnea în fiecare rumân, în fiecare muiere. Nema gândindu-se la nimic, nema ținând seamă de nimic, rumânii necăjiți și muierele stinse de puteri care se aflau în primărie, s'au aruncat asupra plutonierului major Budu cu ciomegele, care aveau ciomege, cu mâinile goale muierele care nu se tem de câini și obișnuiesc să umble prin sat și pe câmp fără un betișor în mână.

Luat pe neașteptate, uluit că desbrăcații nu numai că nu se mai tem de el, dar îl și lovesc, plutonierul major Nichifor Budu, care nu mâncase bătaie, ci dimpotrivă bătuse mereu pe alții de când i se prinsese pe umăr gradul de caporal, a avut un moment de slăbiciune, un singur moment. Dar asta le-a fost de ajuns rumânilor, care nu se mai temeau nici de vâna lui de bou, pe care o și scăpase din mână, nici de puștile jandarmilor de afară, să-l dea cu capul de pereți, să-l doboare, să-l izbească în obraz cu călcăile și peste tot cu vârful ciomegilor.

Un glas de femeie a strigat:

— A fugit notarul, pe fereastră. Scapă și avocatul...

Un rumân a rupt grilajul, nema zăbovind să caute ușița, și a sărit să-l înghesuie pe Mitiță Bărcă într'un colț de lângă dulap și pe sub mese.

A fost o luptă scurtă, încleștată, purtată în tăcere, cu icnituri numai și cu încleștări de fălci și cu ochii aprinși dintr'odată de o lumină mare, ca a răsăritului de soare.

Rumânii și muierele loveau în plutonierul major Budu cu ura adunată picătură cu picătură de atâta amar de ani în inimile lor triste și obidite, în care pierise poate ultimul strop de nădejde într'o viață mai bună.

Loveau în plutonierul Budu, de parcă lovind în trupul lui scurt și mă-tăhălos, lovesc în toți cei care i-au asuprit de când au deschis ochii pe lume, i-au bătut și batjocorit și și-au făcut joacă din viața lor. Il rostogoleau și-l călcău în picioare, de parcă se părea în acele clipe care erau nesfârșit de lungi, că ei toți rostogolesc și calcă în picioare și zdrobesc toată orânduirea nedreaptă, care făcuse din ei niște umbre omenești.

Plutonierul major Budu, cu tunica albastră sfâșiată și plină de sânge, a icnit un timp și a tot încercat, ca un porc gras pe care nu l-a ajuns dintr'odată cuțitul, să se ridice.

Dar când i sa înroșit capul izbit des și repede cu ciomegile, s'a înmuțat și a tăcut... Atunci nu s'a mai auzit nimic, decât pendula din perete: tic-tac, tic-tac.

Cristosul răstignit pe cruce rămăsese neclintit, cu ochii îndreptați spre tavanul coșcovit al primăriei, care nu mai fusese de mult spoită.

Soba de tuci rece tăcuse de mult.

La fereastra deschisă, pe care o sbughise la timp notarul Gică Stănescu, sta aplecat cu capul afară, cu un ochi atârnându-i ca un albuș 'de ou, avocatul Mitiță Bărcă. Ii era frică să geamă ori să strige, ori poate că îi și pierise glasul.

Rumânii din șosea, pricepând ce s'a întâmplat, întâi din fuga notarului și apoi din arătarea la fereastră cu chipul desfigurat a avocatului Mitiță Bărcă, se apropiau încet, pas cu pas, strânși toți stol, ca și cum stolul ar fi fost un singur om, spre primărie.

Jandarmii tineri, care aveau ordin să păzească primăria și să nu lase să se apropie nimeni de ea, orice s'ar întâmpla în primărie, nu bănuiau adevărul. Ei credeau, și pe bună dreptate, că în primărie, plutonierul major Budu, de care tremura întreaga vale a Călmățuiului, îi bătea de unul singur, pe rumânii legați ca și pe cei nelegați, cu cravașa.

Stolul de oameni se apropia tăcut și hotărît. Jandarmii boboci, care nu se mai aflaseră niciodată până atunci într'o asemenea situație, și-au descărcat armele în aer, semnalând în felul acesta celorlalți jandarmi care rămăseseră la post cu Juvete și Cârnuț, precum și plutonierului major Budu, pe care îl știau viu, nevătămat și înfricoșător de sălbătec, în primărie, pericolul. Rumânii s'au repezit asupra lor, i-au dezarmat cât ai clipi din ochi și îmbrâncindu-i și lovindu-i i-au răsturnat în zăpadă și au năvălit în curtea primăriei.

Cei trei arestați în lanțuri, aplecați peste balustradă, vărsau gheme de sânge închegat lângă biroul cel mare la care, odată pe săptămână domnul Constantin Năvărlie, judecătorul din Cărligați, venea și judeca la fața locului procesele mărunte.

— Jandarmii! Vin jandarmii!..

— Să fugim fraților...

Șase jandarmi călări veneau în goana cailor dinspre post. În fruntea lor se aflau Juvete și Cârnuț.

Unii rumâni au sărit gardul care desparte primăria de biserică și au izbutit să scape, alții s'au risipit ca potârnicile printre nămeții mari și s'au ascuns prin ariile alăturate pe după case.

Câțiva însă au fost prinși în primărie, cu mâinile și cu ciomegele pline de sânge.

A doua zi spre prânz, un convoi, în care se aflau bărbați și femei, toți legați dealungul câtorva funii, căci jandarmii nu aveau nici la secție atâtea perechi de lanțuri, pleca însoțit de un roi de jandarmi călări, în fruntea cărora se afla Juvete, șeful postului din Omida, spre Turnu, pentru cercetări.

În urma convoiului lunecau, scârțâind pe zăpada proaspătă, două sănii. Într'una erau culcați, pe un maldăr de paie, și se odihneau, doi morți așezați unul lângă altul: Pandele Ologu, fratele lui Pasou Ologu și Cristea Moga, cel venit de pe îndepărtate meleaguri în gară la Omida. Fuseseră amândoi uciși în bătaie, în cancelaria postului de jandarmi, de Juvete, Cârnuț și caporalul Blajinu Aurel. În actele întocmite de ei și scrise de celălalt caporal, de Lindină Axente, se arăta

negru pe alb că „sus numiții indivizi au murit în încăierarea din primărie, când a fost ucis, făcându-și datoria după lege, plutonierul major Nichifor Budu“...
Sania luneca lin, nu-i zdruncina pe morți.

În a doua sanie își dormea somnul de veci, cu fața acoperită de un cearceaf alb, plutonierul major Budu din jandarmeria rurală, „mort la datorie, apărând legea“. Lângă el, cu obrazul înfășurat în vată, gema avocatul Mitiță Bârcă. Era însă fericit că scăpase numai cu atâta.. N'avea să renunțe la avocatură. Se gândea să se interneze pentru un timp în spital și, după vindecare, să poarte deasupra orbitei goale, un monoclu negru. Asta îi va da, desigur, un aer și mai distins. Va deveni și mai important fiindcă, în felul lui, era și el un fel de erou. Nu va mai practica însă avocatura la țară. Se va muta la oraș, unde forțele publice sunt mai puternice, și unde viețile ca și averile cetățenilor, așa cum scrie la lege, sunt nu numai garantate teoretic, dar în realitate și păzite.

Jandarmii erau călări. Căii lor grași, cu părul lins și lucios, mergeau la pas în urma convoiului de arestați, care abia se târa și deschidea pârție largă pe drumul acoperit de zăpadă.

Din când în când, din obișnuință, omul care mâna căii slăbănogi înhămați la prima sanie, le arunca un îndemn de care nu era nicio nevoie.

— Dii, roibule.. Dii, calule... Dii, boală...

După ce s'au topit zăpezile mari și albe și câmpurile nesfârșite și-au arătat fața lor cea adevărată, neagră și grasă și s'au revărsat peste maluri gălălele, sub cerul acoperit de nori vineți și puhavi, mânați nebunește de vânturi nestatornice dintr'o parte în alta a zării, au izbucnit în țară răscoalele din 907.

Și flăcările conacelor s'au ridicat atunci până la ceruri.

August—Septembrie 1952.

SFĂRȘIT

PIUICI, —
ȘI FRAȚII LUI MICI

I

A fost odată
Ca niciodată
Un păsărel
Și-o păsărică.
Și păsărelul
Era tată
Și păsărica
Era mămică.
Și pe păsărel
Il chema rândunel
Și pe păsărică
O chema rândunică.

Și ce se gândiră ?
Ce se sfătuiră ?
Să-și facă o casă
Păsărească
Unde să se odihnească.
Dar nu una ca acele
Ale altor rândunele, —
Sub streșini agățată,
Pitită și ghemuită
Intr'un ungher,

Niciodată
Să nu vază
Albastrul cer,
Niciodată
Soare să nu o bată, —
Așa cum și-o făceau
Părinții lor și bunicii
De frica pisicii,
Taman
Lângă tavan
La adăpost de motan.
Nu, — ei erau
O pereche vitează,
Nu se speriau
De un miau-miau, —
O inimoasă pereche,
Nu din vremea cea veche,
Ci din cea nouă,
Iubitoare
De aer și soare
Cum ne place și nouă.
In casa lor voiau
Să cază
O caldă, aurie rază.

Și astfel
 Rândunea și rândunel
 Și-au făcut amândoi
 În curte la noi
 O căsuță —
 Nici sus pitulată
 Sub streșina întunecată ;
 Și nici căsuță
 Ciupercuță
 Colea pe jos,
 Lipită de pământ
 Cum ale noastre sânt ;
 Ci într'un pom frumos
 Sus în vânt,
 Vântul să legene
 Huța-huța
 Căsuța, drăguța,
 Iar prin frunzet
 Să joace
 Incolo și îcoace
 Și umbră și lumină
 În căsuța-grădină.
 Am uitat să-ți spun
 Că pomului
 Ii zicea prun
 Și căsuții
 Drăguții —
 Cuib de rândunea
 Ii zicea.
 Și cuibul era
 Mic, mic
 Numai cât
 Un castronaș
 Sau o ulcea, —
 Uite, — atât.

 — Mămică, zice copilul,
 Arată un pic

Un castronaș
 Și o ulcea
 Să văd cât era
 De mic, mic !

 — Ei, — toate vrea
 Copilașul meu
 Să le știe ?...
 Foarte bine,
 Haide cu mine
 La bucătărie, —
 Uite-le aici,
 Ca să vezi
 Cât sunt de mici
 Cuiburile de rândunici...
 ... Ei, și acușica
 Ce să mai povestească
 Mămica ?

— Păi, încă odată
 Cu a fost odată
 Ca niciodată...

2

— Bine.
 Șezi colea lângă mine
 Să spun înainte —
 Pentrucă ascultă cuminte.
 A fost odată
 Ca niciodată...
 Și cuibul acel
 Era rotund, rotund,
 Și într'o zi
 Tata rândunel
 Și rândunica-mămica
 Vin sburând
 Și ascund
 În cuibul rotund,

Pe puf, la căldurică,
 Trei oușoare
 Albe, rotunjoare.
 Și mama lor
 Le-a mai încălzit
 Sub aripi,
 Până au ieșit
 Trei dragi „ciripi-ciripi“ —
 Dintr'un oușor
 Un puișor,
 Din alt oușor
 Alt puișor,
 Și din alt oușor
 Inc'un puișor —
 Unu, doi, trei
 Pui frumoșei,
 Și gata!
 Și făceau cirip-cirip
 Din cioc,
 Parcă spuneau fiecare
 Spre mama și tata
 „Noroc,-noroc,-noroc, —
 Și ne e foame tare,
 Vrem mâncare, mâncare,
 Și vrem și un joc.“

Și cum auzi
 Tăticul lor
 Că le e foame,
 El și porni
 În sbor
 Și le-a adus
 Acolo sus
 În pomul din vânt,
 Sus în prun,
 Ce e mai bun
 Pe pământ
 Pentru păsărele

Mititele
 Când le e foame —
 Musculițe, gărgărițe,
 Omizi din pomi, și poame,
 Fărâme de prună
 Ori de căpșună
 Ori de mură
 Și le-a pus în gură —
 Adică în cioc —
 Și micuții
 Drăguții
 Le-au și ciugulit
 Pe loc.
 Apoi
 Tata și mama
 Amândoi
 Le-au făcut și un joc :
 Să bată din aripioare
 Așa, așa,
 Tirliri-tirliră
 Toți trei,
 Să învețe și ei
 Cum să sboare
 Când vor fi mai măricei...

Și le-a zis
 Tata și mama :
 — „Luați seama —
 Uite așa se face, —
 Vă place ? —
 Ei, mâine în zori
 Vă mai arătăm
 De două trei ori
 Iar mâine seară
 Incercăm iară...
 Iar mai apoi
 Când vă veți putea
 Ține bine

In zbor lângă noi,
 Vă vom arăta drumul
 Spre poene și vâlcele
 Cu flori
 Și cu multe neamuri
 De păsărele surori,
 Unde se află toate cele,
 Și găze cu duiumul
 Și pomi hrănitivi,
 Să vă căutați
 Singuri mâncare, —
 Că cine nu muncește
 Nu are.
 Vă vom mai duce și până
 La o fântână
 Ce cântece îngână,
 Să beți singuri
 Din izvor
 Sclipitor
 Și întăritor
 De zbor.
 Vă vom învăța
 Frumusețile
 Și bunătățile
 Pământului,
 Și cărările zărilor
 Peste întinsul mărilor.
 Și toanele vântului
 Și ale norilor
 Cu tunete și ploii.
 Și cum să le biruiți
 Voi prin voi
 Sau, mai bine,
 In stol înfrățiți,
 Cu puteri mai pline :
 Unirea
 Înălătură șovăirea,
 Și mulți laolaltă

Indrăznesc
 O țintă mai înaltă.
 Și zi de zi
 Vă vom lămuri și
 Care sânt
 Intre pământ și cer
 Prietenii —
 Și dușmanii vieții, —
 Oamenii, —
 Și ereții, —
 Că cei ce nu-i cunosc
 Pier.
 Numai răbdare —
 Vara e mare,
 Graba
 Strică treaba,
 Vin ele
 Toate cele
 La rând
 In curând...
 Și acum
 Ajungă, —
 Povestea prea a fost lungă.
 Puiul meu
 Văd
 Clipește mereu —
 (— Mama, firește
 Ii arată din gene
 Cum clipește —)
 Povestea prea a fost multă,
 Puiul mamei
 Nu mai ascultă,
 Tare somn ii este.
 Dupăce s'o scula
 Și tot-tot ce i-oi da
 Frumos va mânca,
 Am să-i mai spun iar
 Poveste, —

Că mai este, —
 Și am să-i mai spui
 Ce a mai fost
 Cu cei trei
 Pui-pui-pui,
 Drăguții și micii
 Pui ai rândunicii.

3

— Mămică, uite
 M'am sculat,
 Am mâncat
 Tot-tot ce mi-ai dat,
 Acum vrei
 Să mai spui
 Povestea cu cei trei
 Pui-pui-pui ?

— Bine, șezi
 Să vezi
 Ce-a mai fost
 Cu dragii și micii
 Pui ai rândunicii
 Din prun...

Incep să spun.

Inc'odată
 Ca niciodată...
 Și cei trei
 Rândunei
 Erau frați,
 De vânt legănați
 Huța-huța
 Cu toată căsuța.
 Doi erau băieți
 Și unu era o fată.

Și iată
 Ce s'a întâmplat
 Odată
 Când tata era plecat
 Și mama era plecată
 Să le caute hrană
 În verdea poiană
 Depărtată.
 Într'una din dimineți
 Unul din băieți —
 Că băieții zic
 Că sunt mai îndrăzneți —
 S'a gândit
 Că acum el
 E destul de măricel,
 Și a ieșit binișor
 Din cuibul lor
 Și a înaintat —
 Hop-hop, țop-țop, —
 Pe o cracă,
 Să vadă dacă
 E destul de voinic
 Să se țină în vânt un pic,
 Și chiar să se salte
 Spre crăci mai înalte.
 Și oare,
 Bătând
 huș-huș-huș
 Din aripioare,
 N'ar putea chiar —
 Măcar
 Nițel-nițeluș
 Să și sboare ?...
 Zis și făcut.
 A stat un minut
 Pe piciorușe drept,
 Și a tras

Aer în piept.
 Apoi
 Privind soarele,
 Intinse aripioarele —

De s'ar fi aflat
 Lângă pom
 Jos
 Vreun om
 Fricos,
 L-ar fi speriat
 Pe îndrăznețul băiat
 Și ar fi strigat :
 „Stai, stai !
 Minte n'ai ?
 Ai să pici !
 Ai să pici !
 Aripioarele îți sânt
 Incă prea mici,
 Mai așteaptă
 O săptămână
 Până
 Au să mai crească.“
 Dar nici un fricos
 Nu era jos —
 Și curajosul băiat
 După ce a stat
 Un minut,
 A început
 Cu inimă vitejească
 Să fâlfâiască
 Din aripe.
 Două trei clipe
 S'a simțit ușor :
 „Asta e sbor !
 Asta e sbor !“

A ciripit el
 Biruitor.

Dar un vânt
 Răutăcios,
 Nemilos,
 Cam nebun,
 L-a prins,
 L-a smuls de lângă prun,
 L-a învărtit,
 L-a amețit,
 Până l-a învins
 Și l-a rostogolit
 Pe jos
 Ca pe-un ghemuleț,
 Pe micul îndrăzneț.
 Noroc c'a nimerit
 Pe iarba moale.
 Curând
 A încercat
 Să se scoale
 Bătând din aripe,
 Dar neputând,
 A început să țipe :
 Piu-piu !
 Piu-Piu !
 Ajutor !
 Ajutor !“
 L-a auzit,
 L-a văzut
 O pionieră mică,
 Și răspunzând
 De zor
 „Viu, viu !“
 Vine alergând,
 Cu cravata roșie

In vânt
 Fluturând,
 Și-l ridică
 De jos,
 Ii face un cuibușor
 Prietenos
 Din mâinile ei, —
 Ca o mamă, —
 Apoi cheamă
 Un om
 Să proptească de pom
 O scară,
 Și mica
 Fetică-mămică
 S'a urcat sus
 Pe scară
 Și l-a pus
 Iară
 In cuibul adevărat,
 Lângă cei doi pui
 Frățiorii lui...

— Și ce-a mai fost după —

După asta — ?...
 Copilul o întreabă.
 Mama îl pupă
 Râde și-i răspunde :
 — Mai lasă-mă,
 Am treabă
 Să fac o supă
 Și-o friptură
 Și-o salată, —
 Și ce a mai fost după,
 Are să fie altădată.

4

— Mămică, ai spus
 Că după friptură

Și salată
 Are să fie „altădată.“
 — Chiar așa este.
 Iată
 Spun iar poveste :
 A fost odată
 Ca niciodată...
 Ca niciodată...
 Și băiatul mic
 A spus celor doi frați
 Speriați :
 „Nu e nimic.
 M'am lovit un pic.
 Acum sunt iar voinic“. —
 Și a mai stat,
 Și a răbdat,
 Și a așteptat,
 O săptămână
 Până
 I s'au făcut mai mari
 Aripioarele.
 Și într'o dimineață,
 Cum a ieșit soarele
 Din ceață,
 Iar și-a simțit
 Inima îndrăzneată.
 Și și-a trezit
 Sora și fratele,
 Care mai dormeau
 In sus cu spatele :
 „Sculați, sculați
 Frații mei,
 Ieșiți din culcuș
 Să facem huș-huș
 Toți trei.
 Acum e ceasul mare
 Să cunoaștem fiecare
 Sborul, înălțătorul.

Eu, frățiorul
 Am să vă ajut, —
 Acum sunt priceput,
 Căci am cutezat,
 Și am căzut,
 Și iar m'am ridicat“.

Și ceilalți doi pui
 Se uitau la ciocul lui, —
 Cirișea minunat.
 De atunci
 Cei mici
 Il chemau :
 „Piuici“.
 Au săltat din cuib
 Și s'au înșirat
 Pe o cracă
 Și l-au întreat
 Cum să facă.
 Și fratele mai mic
 Și sora mai mică,
 Întrebau :
 — „Ce zici,
 Piuici, —
 Să ne fie frică ?“
 — „Deloc ! Frica strică“.
 Piuici
 Sta lângă surioara
 Și auzea cum îi bătea
 Inimioara.
 Și a zis celălalt :
 — Aș face un salt
 Spre înalt.
 — Fă-l.
 Dar fă și fâl-fâl
 Din arișe.
 Și mai bine
 Sburăți frați,

În rând cu mine,
 Toți trei deodată, —
 Iată —

Și au pornit
 Cu fâlfâit vitejesc
 Și au simțit
 Cum aripile le cresc,
 Cum inima
 Le e tot mai fierbinte,
 Cum în piept
 Ea le cântă,
 Cu cât se avântă
 Înainte :
 „Asta e sbor !
 Asta e sbor !“
 Da, tot înainte,
 Tot înainte — !
 Căci ochii lor
 Urmăreau acum
 Flacăra unei ținte
 Care le arăta drum.
 Ce era ? Ce era ?
 Ce flăcără se arăta ?...
 Era un steag roșu
 Ce fâlfâia,
 Parcă chema,
 De pe un stâlp, lângă coșu'
 Unei case mari.

— Mămico,
 Dece avea casa
 Steag roș
 Pe un stâlp, lângă coș ?

Fiindcă era o școală
 Unde școlărițe și școlari
 Învățau carte,

Și care nu era chiar
 Așa departe
 Cum li se păruse
 Celor trei
 Rândunei,
 Când au ajuns
 Sub steagul ei, —
 Obosiți
 Dar fericiți.

5

Stătură sus, ce stătură,
 Dar de jos
 Venea gură,
 Răsete, gălăgie.
 Ce să fie — ?
 Iși ziceau ei.
 Se uitară toți trei
 Și ce le văd ochii
 Jos în curte ?
 Multe, multe fetițe
 Cu codițe
 Și cu albastre rochii
 Scurte,
 Și mulți, mulți băiețași
 Cu pantalonăși
 Tot scurți și albaștri,
 Și se jucau,
 Cântau,
 Alergau,
 Se ascundeau,
 Se prindeau,
 Apoi făcură o roată
 Cât curtea toată
 Învărtindu-se pe loc.
 Iar una din ele
 Cu ochii ca două stele
 Sta la mijloc

Cântând cel mai cu foc :

„Zurgălăi și clopoței,
 Fetite și băieței,
 Câte doi și câte trei
 Hopa-țopa, cântă, sar,
 Roată-roată, iar și iar,
 Și acum pe loc, pe loc,
 Ca să crească busuioc,
 Bateți talpa, mici voinici
 Și din palme plici-placi-plici,
 Zurgălăi și clopoței
 Fetite și băieței,
 Dragii, dragii, dragii mei

Și toți cei trei
 Rândunei
 Recunoscură
 Luminosul ei chip.
 Și din aripi bătură
 Și din ciocuri făcură:
 „Cirip-cirip-cirip !“
 Iar frățiorul mai mare
 Cirișea mai tare
 Parcă vrea să spună :
 „Este ea,
 Este ea,
 Prietena mea,
 Fetita cea bună
 Ce-a alergat de zor
 Și m'a ridicat
 De jos
 Și mi-a făcut un cuibușor
 Prietenos
 Din mâinile ei,
 Ca o mamă !“
 Și el,
 Piuici-Rândunel,

Tot mai fericit
 O cheamă, cheamă,
 Din ciripit neconținut
 Și din aripioare
 Fluturate'n soare :
 „Mică mamă —
 Mică mamă —
 Suntem aici,
 Sus lângă steag,
 Piuici
 Cu frații lui mici —“
 Așa el o tot cheamă.

Și iată, deodată
 Sprintena față
 Cu roșia cravată,
 Fetica-mămică,
 Ochii frumoși ridică
 Sus, spre veselul steag
 Ce mult îi e drag,
 Și ce vede ?
 Ochilor nu-și crede !
 Și începe, din mâini să bată
 Bucurată,
 Luminată,
 Și din joc se desprinde
 Și mâinile
 Spre ei întinde — :
 „Bună ziua, trei
 Pui de rânduneii
 Prietenii mei !...“
 Și micii frățiori
 Sburători
 Porniră ușori,
 De lângă steag să coboare
 Și să sboare, să sboare
 Roată-roată

Curtea toată
 Curtea toată
 Peste capul ei —
 Făcând
 Ca o fâlfâitoare cunună
 Pentru fetița cea bună...

6

— Mămică, zău,
 Du și pe copilu' tău
 La „zurgălăi și clopoței —
 Fetițe și băieței“ !...

Cum de nu, —
 Cum de nu, —
 Și tu, și tu
 La școala asta
 Cu roșu steag
 Și tu, copilul meu drag,
 Ai să vii
 Să înveți poezii,
 Și să cânti, și să scrii.
 Și când vei ști
 Să citești
 Singur povești
 Din carte,
 Și tu să le spui
 La alții mai departe.
 Că multe minunății
 Vei găsi
 Inșirate
 În minunate
 Cărți ilustrate.
 Nu numai
 Despre cei
 Trei
 Frați înaripați

Pui de rândunică,
Drăguții de ei, —
Dar și despre oameni fără frică,
Oameni muncitori,
Oameni luptători,

Oameni sburători
Prin furtuni și prin nori —
Cu ochi privitori
In depărtare,
Tot spre Soare-Răsare.

TRENUL DE ȘANTIER

Se întâlneau în fiecare dimineață într'o gară mică, un fel de șopron care răsărea stingher în mijlocul câmpului nisipos. Cei care veneau mai înainte se tolăneau mulțumiți pe singura bancă din fața șopronului, dar repede își pierdeau răbdarea și se sculau de acolo, începând să se plimbe cu aerul unor oameni foarte grăbiți și foarte nervoși. Trenul nu întârzia niciodată, dar, fiindcă ceasuri nu prea se găseau, fiecare ținea să facă fel de fel de presupuneri și să-l avertizeze pe celălalt, că trebuie să se aștepte la orice fel de surprize.

- Să știi că azi au întârziere. Mare...
- Ce vorbești, frate!
- Dar ce, pierzi schimbul? Ești brigadier?
- Brigadier, tovarășe...

Dealtfel totul se liniștea ca prin farmec, odată cu venirea lui Pantele, electricianul. Fiind singurul care avea ceas, Pantele nu venea niciodată prea de vreme, dar nici prea târziu. Cu vreo zece minute înainte de sosirea trenului, electricianul își făcea apariția în fața șopronului, întotdeauna zâmbitor și gata să spună o glumă. Toată lumea îl aștepta pe Pantele. El era un fel de preludiu al unei sosiri sigure a trenului.

- I-o-te-l pe Pantele. Cât e ceasul, neică?

Pantele scotea tacticos, din buzunarul anumit al pantalonilor, un ceas mare, cu multe capace, legat de un lanț gros și lung, cu zale strălucitoare. După ce îi desfăcea capacul, electricianul fixa, cu o atenție exagerată, cadrul plin de indicații și de felurite numerotări. Apoi rostea grav, ca și cum ar fi dat o sentință.

- E șase și opșpe. Acuș vine...
- Merge bine?
- După radio. Il am dela un unchi...
- Dar vr'o glumă nouă mai știi?
- Cum să nu! P'aia cu gâsca ți-am spus-o?
- Tț...
- E grozavă, să vezi...

Dar cum se auzea șuieratul locomotivei, nimănui nu-i mai ardea de glumele lui Pantele. Dealtfel electricianul făgăduia cel dintâi să-și termine gluma cu un alt prilej, dacă cumva șueratul se auzea înainte ca el s'o fi terminat. Era ciudat. Deși iăceau călătoria asta în fiecare zi și la acelaș ceas, totuși, de fiecare dată oamenii păreau să încerce o emoție nouă. Totul era aici bine cunoscut. Șopronul, banca din față, cele trei vagoane ale trenului sau mecanicul și fochistul, întotdeauna aceiași. Nici călătorii nu se schimbau vreodată. Grupurile de oameni se așezau mereu în

aceiaș fel, pe aceleași bănci și pe aceleași locuri. Era ca un fel de regulă presabilită, împotriva căreia nimeni nu protesta și pe care fiecare o găsea ca fiind cât se poate de firească. Minerul Dudoi se așeza, în fiecare dimineață, lângă excavatoristul Oprișan. Pe banca din față lua loc, întotdeauna, buldozeristul Găman și mecanicul Sfârlează. Despărțirea călătorilor avea și ea loc în acelaș fel obișnuit. Cel dintâi care cobora era Dudoi, atunci când trenul oprea la stația dela „cariere“. Cobora apoi Sfârlează la „atelieră“, și la stația următoare se dădea jos Oprișan. Numai Găman cobora printre ultimii, fiindcă stația dela „descărcări“ era cea mai îndepărtată, în afară de cea dela „diguri“. La înapoiere, spre seară, călătorii se întâlneau tot după tipicul știut: Dudoi îi găsea în fiecare zi pe cei trei așteptându-l, nerăbdători să-i povestească și lui tot felul de noutăți.

— Să vezi cum a fost, frățioare, se întâmpla uneori să-l auzi pe Oprișan, spunând câte o întâmplare dela șantierul său. Trag eu de munte cât pot, dau din colț în colț să văz unde e buba — nimic! Nu vă mai spun, cum s'a fleșcăit dintr'odată cupa și cum a rămas, bleagă, răzemată de vagon, așa încărcată cu pământ cum era. Mă duc cu gândul că s'o fi slăbit cablul, da' nu era cablul, că s'ar fi văzut. Să știi, — zice Gică, ajutorul meu — să știi, zice, că s'a întrerupt curentul, or o fi vr'o scurgere pe undeva. Fugi cu ursu, Gică, îi spun eu, nu e scurgere aci, cum nu sunt eu popă. Dar Gică, nici una nici două, fuge după Pantele și, după ce dă de el, îi spune toată tărșenia, și-l aduce pe bietul om la mașină, să controleze instalația. Așa e, Pantele?

Din celălalt capăt al vagonului se aude vocea joasă a electricianului:

— Ce, mă? Ce să fie?

— Le spuneam de Gică, cum te-a adus ca pe-un fraer, să vezi instalația...

— Mai las-o și tu baltă, Oprișane. Ce dac' am venit? Nu sunt beteag de picioare...

— Nu e vorba de beteșug, Pantele. Da' dacă nu era scurgere!...

S'a întâmplat însă, ca într'o dimineață mecanicul Sfârlează să nu mai fie văzut în fața șopronului unde oprea trenul. Oamenii începură să fie îngrijorați. Venise de multă vreme și Pantele, ceea ce însemna că trenul trebuie să pice dintr'o clipă într'alta. Oare ce s'o fi întâmplat cu Sfârlează?

— Să știi că mecanicul a tras cam mult la măsea aseară, își dădu cu părerea Dudoi, mai în glumă, mai în serios. O fi mahmur...

— Da' de unde! îi luă apărarea Găman. Mecanicul nu bea.

— Ei, s'o fi încurcat și omul, odată, insistă, parcă și mai convins, Dudoi. Neînvățat cum e cu molanul, l-o fi dat gata, ce crezi!

— Nu e, clătină din cap buldozeristul. Ai, Oprișane? Tu ce spui?

— Știu eu? făcu nedumerit cel întrebat. Da' dacă vine?

Totuși Sfârlează nu veni. Trenul poposi în fața șopronului, și oamenii se așezară la locurile lor obișnuite. Numai locul mecanicului rămânea gol, și nimeni nu îndrăznea, parcă, să se așeze acolo. Cei trei tovarăși de călătorie păreau că nu mai pot să-și deslege cu ușurință limba. Privirile lor evitau, șovăelnice, locul cel gol, și se îndreptau spre fereastră, ca înspre un lesnicios refugiu al gândurilor.

O vreme îndelungată priviră cu toții într'acolo, și nimeni nu spuse o vorbă. Abia când trenul începu să s'apropie de „carieră“, Dudoi nu mai putu să-și înfrângă neliniștea și-i dădu drumul:

— Câți ani să aibă Sfârlează?

— Vr'o treizeci, răspuse Găman, cu oarecare nesiguranță.

— N'are treizeci, protestă Oprișan. Dacă are dooșapte, dooșopt să zic. Dar ce, Dudoiule, gândești că i s'o fi întâmplat ceva?

— Aș, nu m'am gândit la asta, răspuse în grabă mare minerul. Intreabă și eu așa...

La „cariere“ Dudoi coborî. Trenul porni mai departe și pe cele două bănci

rămaseră, față în față, Găman și Oprișan. Fiecare dintre ei căutau să-l facă să creadă pe celălalt că pricina absenței lui Sfârlează a încetat să-l mai preocupe. Dar fiecare se trăda lesne tocmai prin această apăsătoare tăcere, neobișnuită până atunci.

— Să fi plecat în concediu ? zise ca într'o doară excavatoristul, evitând parcă privirea tovarășului său și mototolind cu îndărătnicie între degete un boț de hârtie.

— Nu cred, că ne-ar fi spus el nouă, răspunse posac Găman. În doojdoi trebuia să plece. Avea un loc la Sinaia, la vila stahanoviștilor...

Tăcură o vreme, apoi buldozeristul întrebă brusc :

— În câte suntem astăzi ?

— În unșpe. Da' de ce ?

— Așa. Până la doojdoi mai este...

— Măi, Gămane, știi la ce mă gândesc eu ?

— Nu știi. Spune.

— Sfârlează e însurat ?

— Tț... Nu e. E în vorbă cu una.

— Cu aia dela cantină ?

— Cu aia...

— Așa, așa... Și cum zici c'o cheamă ?

— Pe gagică ? Florica o cheamă. Dar acum nu mai e la cantină. A calificat-o.

— Cine, mă ? Sfârlează ?

— El, dar cine ! Dacă ține la ea...

— Ține mult ?

— Mult. De vr'un an vorbesc...

— Măi, nu s'o fi dus să bage actele ?

— Nu s'a dus. Ne-ar fi spus el nouă...

A doua zi Sfârlează fu iarăși absent, și a treia zi la fel. Locul mecanicului continua să rămână neocupat, ca și cum fiecare ar fi găsit că e o necuviință să se așeze acolo. Dudoi, care întotdeauna stătea pe aceeași bancă cu Sfârlează, continua să se înghesuie lângă fereastră, deși ar fi putut să se tolănească în voie. Cei trei tovarăși se simțeau stingheriți când se găseau laolaltă fără cel de-al patrulea, despre care nu aflaseră încă nimic. Era ca și cum un corp sănătos ar fi suferit o neînțeleasă și dureroasă amputare. După ce Dudoi cobora la „carieră“, călătoria devenea și mai apăsătoare. Când trenul trecea prin fața „atelierelor“, Oprișan și buldozeristul căpătau un aer melancolic și urmăreau îndelung cu ochii clădirea vopsită într'o culoare gris-albăstruie. Din când în când excavatoristul încerca să mai povestească vreo întâmplare dela șantier, dar se poticnea mai întotdeauna, trădând aceeași ascunsă preocupare.

— Vine ieri Sică la mine — nu intrasem în schimb — și zice ca să-i arăt pe hârtie cum vine cu metoda aia nouă de lucru și cum trebuie să duci cupa. Măi, mă gândesc eu, să știi că Gică mă ia drept vr'un ageamiu și vrea să mă pună la'n-cercare, să vadă dacă știi să-i explic pe hârtie. Acuma, n'oi fi eu ăla deștept dar atâta lucru mă pricep să fac, că nu degeaba am învățat o juma'de an școală pe șantier. Iau, frățioare, hârtie, iau și creion, și-i arăt mucosului cum să miște cupa, ca să încarce mai repede. Dar Gică, 'oțoman, ce crezi ! Dacă vede el că nu se prinde cu asta, încearcă să mă scoată de fraer cu alta. Cică să-i fac schema motorului, și să-l învăț și pe el s'o facă...

— Ș'ai făcut-o ?

— Am făcut-o, frate, stăi să v'o arăt și vouă. Păcat că nu e și Sfârlează aci, că el le vede bine la motoare...

— Ce să fie cu mecanicul nostru ? O fi bolnav...

— Nu crez. N'ai văzut cum arată ? Taur...

— Lasă, c'am mai văzut noi d'ald'ăștia, voinicii. Nu rezistă la boală. Mai bine slab, și cu vână...

— Are dreptate, Găman. Aveam noi în unitate pe unul, Cristache, un craiovean parșiv al dracului. Măi, ce să vă spun, un munte de om! El singur — să mor dacă vă mint! — desfăcea tunul dela cheson și-l aducea pe poziție. El era tun. Măi frate, nu jucărie. Șapșapte...

— Și ce-a pățit Cristache al tău?

— L-am întâlnit acum vr'o doi ani — doi să fie? doi... Slab, mă. de-l sufia vântul... Nuș ce avusese bietul Cristache, dar zăcuse patru luni în spital și slăbise, frate, de i se vedeau coastele. Mai să nu-l recunosc, așa se schimbasesc...

— Lasă, că Sfârlează nu-i omul ăla, să bolească...

— De, măi Gămane, știi eu! Dar ce să fie cu el?

După vreo săptămână de absență a mecanicului, Oprișan se hotărî să lămurească lucrurile. El împărțăși și celorlalți planul său care era, dealtminteri, cât se poate de simplu. Avea să coboare, la înapoiere, în stația „Atelierelor”, și avea să întrebe la birourile de acolo de soarta mecanicului. Acasă avea să se întoarcă el într'un fel oarecare, cu vreo mașină sau cine știe ce altă „ocazie”.

În ziua hotărîită de excavatorist, fură cu toții din cale afară de nerăbdători. Îndată ce termină schimbul, Găman se duse glonț la stație, și i se păru nesfârșită vremea care se scurse până ce auzi șueratul trenului. La cea dintâi oprire, excavatoristul urcă în vagon, dar foarte curând după aceea coborî grăbit în stația dela „atelieră”. Pentru prima dată trenul nu lăsă, în fața șopronului singuratec, decât pe buldozerist și pe miner.

A doua zi, Găman și Dudoi fură cei dintâi în fața șopronului. Taina absenței mecanicului avea să se deslege, însfârșit. Dar de ce nu mai vine odată excavatoristul?

— N'o fi găsit cu ce să se'ntoarcă, să știi. O fi rămas la atelieră...

— Aș. A găsit el o 'ocazie, Oprișan. Acuș-acuș vine...

— Da' dacă nu vine?

— Nu-i bai. Urcă la „atelieră” și tot aflăm...

— Uite-l pe Pantele. Pantele! Mai e până la tren?

Electricianul își consultă, grav, ceasul. Apoi răspunse, cu obisnuita lui precizie:

— Șase și cinșpe. Mai e, Dudoiule. Opt minute.

Oprișan apăru chiar în clipa când trenul începu să se zărească, răsărind ca din pământ la marginea câmpului nisipos. Toată lumea se apropie, zorită, de linia ferată. Numai minerul și buldozeristul se îndreptară înspre spatele șopronului, ca să iasă mai repede în întâmpinarea lui Oprișan. Acesta alergase mult, după câte se părea, și obrazii îi erau îmbujorați tare.

— Ei? făcură cei doi, într'un singur glas.

— Am vești bune, răspunse excavatoristul, încercând să-și mai domoieasca răsufflarea grăbită. Sfârlează e la facultatea muncitorească. A primit hârtie chiar în seara aia când l-am văzut pentru ultima dată. L-a trimis partidul...

INDRĂGOSTITUL

Hamid, turcul de pe excavatorul O2 s'a îndrăgostit. La drept vorbind lucrul acesta nu prea se cunoaște. Hamid își vede ca și mai înainte de treabă, încărcă zece „garnituri” pe zi, în loc de cinci, ba, zilele trecute, a primit și premiu pentru economii. Totuși, dacă te-ai uita cu luare aminte în ochii băiatului, sau dacă l-ai urmări îndeaproape, ai băga lesne de seamă neobișnuitul său neastâmpăr:

De vreo săptămână, zor-nevoie să se ducă și el în echipa culturală. De doi ani, de când lucrează pe șantier, să se fi dus și el măcar odată la cor sau la dansuri, dar și-ai găsit! Il chema dirijorul, îl chema și Stela, „coregrafa“, dar el răspundea întotdeauna, burzuluindu-se țințoș :

— Nu-mi trebuie mie d'astea. Lasă, să cânte alții. Eu am p'ale mele.

Și acum, tam-nesam, iată-l pe băiatul nostru că vine singurel la dirijor și-i cere să-l înscrie la cor, apoi se duce și la Stela și se laudă cu niște dansuri turcești grozave, pe care, cică, le-ar învățat de minune. Dirijorul și-a ascultat diapazonul, l-a pus pe Hamid să cânte ce știe el mai bine și l-a trecut la tenori. O vreme, nimeni nu și-a dat seama că proaspătul tenor căta cu ochi învăpăiați numai și numai înspre o anumită soprană, care nu era alta decât Nirmé, ajutoarea lui „moș“ Dima. Dar repetițiile sunt numai de două ori pe săptămână, iar dragostea își cere aleanul fără conținere, în fiecă ceas și'n fiecă clipă. Hamid începu s'o ia o lecuță razna, dar știi? numai o lecuță, așa încât să nu se prea bage de seamă. Cum găsea o clipă de răgaz, după ce încărcă cu vârf și'ndesat garnitura, unde ce-l vedeai că sare de pe mașină și strigă lui Onuț, ajutorul :

— Bre, eu m'am dus să iau o cheie. Ai grijă.

— Ce cheie ? întreba nedumerit ajutorul.

— De zece.

— Păi avem de zece...

— Lasă, că știu eu. Ai grijă...

Și o sbughea ștregărește peste linii și peste cabluri până la mașina „moșului“, alergând cât îl țineau picioarele, de teamă să nu treacă cumva prea multă vreme. Dima n'avea nici patruzeci de ani, dar toți îi spuneau așa fiindcă era cel mai vechi dintre excavatoriști și fiindcă fiecare îl apucase aici dela începutul începuturilor. Cum dădea deci cu ochii de Dima, Hamid se încrunta ca unul care pătimise o belea mare și zicea dela depărtare, ca și cum s'ar fi temut să nu i-o ia limba pe dinainte și să-l dea cumva de gol :

— Moș Dima ! N'ai o cheie de paișpe ?

— Ba am, băiatule, răspundea blajin veteranul manevranților. Dar ce-ai pățit ?

— Mai nimic, făcea încurcat flăcăul, care nu se gândise să pregătească răspunsul la o asemenea firească întrebare.

Apoi, ca să-i abată gândul „moșneagului“ :

— Ai auzit de Petruț ? A îndeplinit planul...

— Să-i fie de bine, zicea Dima, și se apleca să caute cheia în lada cu scule.

Apoi, după ce-i dădea cheia, nu uita să adauge sfătos :

— Măi băiatule, cheia la mașină e ca pușca la vânătoare. Fără ea nu merge.

— Așa e, bre ! confirma cu înflăcărată convingere Hamid, trăgând cu coada ochiului la Nirmé care în vremea asta își făcea de lucru cu un strașnic șomoioag de șters.

Odată s'a întâmplat ca băiatul să uite să mai ascundă cheia „de paișpe“ în buzunarul dela salopetă, și să se întoarcă cu ea în mână. Onuț băgă bine de seamă scula străină și întrebă intrigat :

— Ce-i aia, tovarășe ? Cheie de paișpe ?

— De paișpe, Onuț. Am luat-o dela Dima, răspunse Hamid fără pic de chibzuință.

— Ia te uită, frățioare ! se minună sincer Onuț. Păi de paișpe avem și noi... Nu umbლაși matale cu ea dimineața ?

Flăcăul o scoase cu greu la capăt atunci. Spuse el că scula lor nu prinde tocmai bine, dar ajutorul nu arătă deloc să fie prea convins :

— Bine, frate, dar ce te-ai dus până la Dima ? Că găseai cheia și la Petruț. Bătuși degeaba atâtă amar de drum.

Când fu să-i înapoieze cheia lui Dima, Hamid pândi iarăși o clipă de răgaz și-i spuse lui Onuț să aibe mare grijă dacă se va ivi cumva „garnitura“. Dar ajutorul se oferi să facă el drumul, găsind asta foarte firesc și mirându-se că excavatorul se îndeletnicește dela o vreme cu fel de fel de treburi mărunte, care cad de obicei în seama ajutoarelor :

— Las'c'o duc eu. Matala stăi la mașină.

— Nu se poate, Onuț. Am de vorbit cu moșu' !

— Păi îi spun eu, 'dacă ai ceva de zis...

— Vezi-ți de treabă. Ce am eu cu Dima, nu te privește.

O fi fost mirat Onuț, dar mai mirat încă era „moșneagul“. Că venea cineva să-i ceară o sculă sau alta, asta n'ar fi fost mare lucru. Dar că Hamid așa bătea atâta drum pentru o cheie pe care putea s'o găsească cu ușurință prin apropiere, asta era într'adevăr ciudat. Se minună așadar Dima, cum se minunase și Onuț, până ce într'o bună zi surprinse privirea înflăcărată a băiatului și pricepu totul. Atunci se prefăcu că-l conduce până mai încolo și-i spuse pe drum, cu tonul său de om trecut prin ciur și prin sită :

— Măi băiatule, te-ai amoretzat de fata mea, văd eu...

— Nu, moș Dima. Zău ! făcu flăcăul, simțind că i se îmbujorează obrazii și lăsând vinovat privirea în jos.

— Taci, bre, că e cu ochi și cu sprincene, se încăpățână Dima, și-l bătu prietenește pe umăr, ca unul mai mare.

Hamid simți ca un fel de nod în gât, și nu mai putu să spună nimic. Spuse însă „moșneagul“ :

— Că ții la ea, asta e treaba voastră, nu mă bag și nu m'amestec. Dar dece unul ca tine să-și piarză vremea, în timpul schimbului, alergând năuc atâta drum ? Tu ești fruntaș, măi Hamid, și-i păcat să te lași la fund, ca un boțovan în apă. Nu zic, iubește-o cât ți-e pofta, dar toate la timpul lor. Munca-i muncă și dragostea, dragoste. Nu le amesteca prea des, că nu iese bine pân'la urmă...

Hamid simți atunci o nepotolită nevoie să se destăinuiască și spuse :

— Să vezi, moș Dima. Simt așa, ca un fel de dor... Parcă îmi stă gândul tot într'acolo... Apoi adăugă, cu oarecare mândrie în glas :

— Dar nu-mi pierd vremea, cum poate crezi... Vin și eu, bre, când găsesc o clipă de răgaz...

— Atunci băiatule, zise Dima, cel mai cumințe lucru e să stai de vorbă cu fata. Spune-i ; doar ești bărbat, ce dracu' ! Sau aștepti să vină ea la tine ?

Să-i spună, bine zice „moșul“ — dar cum să-i spună ? Dacă ar fi alta, lesne ar fi să-i spună verzi și uscate, numai să-i stea mîntea lui la d'ald'astea, cum îi stă lui Berdan, normatorul. Dar cu turcoaica lui Dima nu pare să fie lesne să stea de vorbă, căci tare i-e teamă să nu-l ia cumva în batjocură, sau cine știe — să-i întoarcă spatele și să fugă. Parcă vede privirea de foc a fetei, ca un soare de vară la amiază, vede și parcă aude râsul ei cristalin...

— Duseși cheia ? întrebă Onuț.

— Am dus-o.

— Ce mai spune moșul ?

— Ce să spună... D'ale lui...

— Vii astăzi la repetiție ?

— Țț... Azi nu mai viu.

— Vino, că ne-arată Stela un dans din Banat.

— Las's'arate. Eu am treabă.

S'a dus totuși, la repetiție. Când dirijorul dădu semnalul la „Marșul Sportivilor“, Nirmé întoarse capul înspre tineri și-l privi numai o clipă, dar deajuns ca băiatul să simtă cum inima o ia razna și cum pierde firul cântecului de abia început. „Să știi că i-a spus Dima“, gândi plin de teamă Hamid. Ii era necaz. Dacă

e ca fata să știe, apoi să-i spună ei, nu moșneagul. Ce-o să zică fata? O să zică ce-ar zice oricare alta: că e un prostănac...

— Hei, tovarășe Hamid, păstrează tonul! rosti dirijorul clătînând capul a strașnică mustrare.

Toată lumea întoarse fața înspre sărmanul tenor. Acesta nu îndrăzni să verifice dacă și privirea fetei îl ațintește, dar i se păru că toți ochii îndreptați asupra lui erau de fapt ai ei. Se făcu fețe-fețe și o scrânti și mai rău.

— Hamid, ai luat-o pe glasul al optălea, spuse supărat dirijorul, și, cu o mișcare retezată a mâinii, opri corul.

Apoi, privindu-l crunt pe recidivist:

— Ce e cu dumneata, azi? Te-ai amoretat?

Muștruluiala dirijorului îl făcu pe Hamid să se simtă ca un naufragiat pe o mare nesfârșită. Rosti pierdut:

— Nu e nimic. M'a tras curentul ș'am răgușit...

Băgând însă de seamă că dirijorul continuă să-l privească cu profesorală lui asprime și că toate capetele rămân întoarse spre el, simți un val de mânie care răbufnea ca un nepotolit vulcan:

— Ce tot vă chiorîți așa la mine? N'ați mai văzut om?

Aruncă tuturor o privire năpraznică, puse mâinile în șolduri și ridică semet capul:

— Ia, am greșit, și ce dacă? Voi nu greșiți?

Mânia gonise cu desăvârșire orice urmă de sfîciune din partea flăcăului. Le aruncă tuturor o privire teribil de sfidătoare și rosti poruncitor:

— Dirijorule, dă drumul la cor; n'am venit aci să mă sgâiesc la pereți.

Efectul fu brusc. Nuiaua dirijorului, improvizată în baghetă, se răsuci ca la comandă. Toate privirile se ațintiră într'acolo și corul „pe patru voci” răsună iarăși în sala de festivități a șantierului.

— Ce avușăși aseară, măi frate? se minună Onuț, a doua zi. L-ai băgat în sperieți pe dirijor...

— Să se învele minte al'dată! răspunse Hamid, cu trufie. Ce dac'am greșit?

— Da' prea te'nfierbântaseși, zău. Nu te-am mai văzut așa...

— Ce vrei, se mai întâmplă! zise tătarul, curmând încrunțat discuția.

De departe se auzi șfichiul unui șuerat de locomotivă. Hamid se urcă de zor în mașină și făcu semn ajutorului să se pregătească de lucru. Dar Onuț nu dădu niciun semn de grabă. Tătarul scoase capul afară:

— Hai, Onuț. Ne vine garnitura.

— Nu e a noastră. Asta e zero pa'șapte. Incarcă la Dima.

— Cine e pe locomotivă? Bălan?

— Bălan. Dar să vezi ce mai oacheșă e cu el...

— Ce tot spui acolo? întrebă Hamid, simțind că iar îi aleargă inima.

— Păi nu știi?

— Ce să știu?

— Iote, frate, că nu știe! Bălan e'n vorbă cu Nirmé, ajutoarea moșului. El o duce la lucru, el o aduce. I-e frică să nu i-o fure ielele...

Locomotiva trecu pufăind și scrâșnind sgomotos din toate încheieturile. Lăsă o dără groasă de fum îndesat, și-i împroșcă pe cei doi cu picături calde de apă. Totul nu durase decât câteva clipe, dar Hamid avusese vreme să vadă părul de abanos al turcoacii fluturând șgalnic, răsfirat încoace și'ncolo de curent. Simți cum îl apasă o greutate mare, undeva în el, dar n'ar fi putut să spună unde anume. Rămase cu privirea ațintită la dâra de fum care șerpuia în zare, și cu mâinile crisplate pe manetele metalice ale mașinii.

— Nu ți-am spus eu? Ei erau.

De sus din mașină, nu veni niciun răspuns. Onuț se încrunță:

— Ce ai ? Parcă te-a lovit cu leuca ?

Nici de astă dată nu primi niciun răspuns. Intrigat, dădu drumul la o fluerătură, apoi strigă cât putu :

— Vine garnitura. Garnituraa !

Nu era nicio „garnitură“. Dar apelul sgomotos al ajutorului își făcu efectul. Hamid întoarse capul înspre Onuș și rosti cu mare greutate :

— Strânge puțin la cupă. Ai pus uleiul ?

A doua zi plecă înspre atelierul de zonă, să întrebe de o piesă lăsată acolo mai de mult. Atelierul era departe, dincolo de dispensar. Fiindcă drumul era lung, se gândi să aștepte o mașină la încrucișarea de lângă cantină. Se așeză jos, turcește, și începu să-și răsucescă o țigară groasă, cu jurnal. Dar deodată făcu ochii mari și vărsă tot tutunul pe iarbă. Dinspre chiunetă venea, în pas vioi, ajutoarea lui moș Dima.

— Ce faci aci, Hamid ? zise fata zâmbind toată, și cu un ton așa de familiar încât băiatul simți vorbele ca un fel de mângâiere.

Totuși Hamid își ascunse bucuria pe care i-o pricinuia această neașteptată întâlnire și răspunse sec :

— Stau, nu vezi ? Aștept o mașină. Am treabă la atelier.

— La atelier merg și eu, spuse Nirmé, pe acelaș ton prietenos. M'a trimis tovarășul Dima să iau ferodoul de acolo. Nu vrei să mergem împreună ?

— Eu aștept mașina, făcu Hamid încruntat, pironindu-și privirea în zare.

— Nu cred să vină vr'una. Mai bine să mergem pe jos.

Ispita de a face drumul împreună era din cale afară de mare. Flăcăul primi, dar căută să-și ascundă bucuria și să ia un aer de om care face cu greutate un mare favor.

— Bine, să mergem. Dar dacă găsim o mașină, o luăm...

Tăcură mai întâi, fiindcă fata băgase de seamă că excavatoristul nu prea e în apele lui. Dar drumul până la atelier era lung, și tăcerea începea să devină tot mai apăsătoare. Nirmé începu să murmure în surdina o melodie pe care o repetau împreună la cor și, după o vreme, Hamid se trezi că face și el la fel. Incurajată de participarea, ce e drept șovăielnică, a băiatului, fata dădu drumul la cântec cu mai multă putere. Hamid o urmă de îndată, și cântecul începu să răsunе sglobiu :

„Hai, lelițo — hai, hai, hai
Vin'la horă — vino, hai!“

Cântecul rupse cu voiciune stinghereala pe care o simțiseră amândoi până mai adineaori. Se pomeniră că râd și, când își dădură seama de asta, râseră și mai tare. Hamid uitase cu totul de Bălan și de plimbarea fetei în locomotiva acestuia. Într'un rând mâinile lor se întâlniră și excavatoristul băgă de seamă, cu o lăuntrică îmbucurare, că fata nu-și trage mâna înapoi. Atunci căpătă curaj și-i prinse cu totul mâna într'a lui. Nirmé zâmbi, înveselită de această întorsătură a lucrurilor și spuse, ținându-l și ea de mână :

— Mie-mi place tare mult să cânt.

Cântară din nou. Hamid se simțea într'al noulea cer, și nu-și mai desliplea deloc mâna din mâna fetei. Văzu pe câmp o floare albăstrie, fugi acolo și o rupse. Când i-o dăru, o privi lung, fără pic de sfială. Fata zâmbi, ca și cum ar fi mulțumit pentru dar, apoi arătă ștregărește înspre câmp :

— Uite și una roșie. Mi-o dai și p'ia ?

Hamid fugi din nou, și-i aduse floarea. Se opriseră în drum și se priveau fericiți, dar în feluri deosebite. Privirea lui era plină de văpăi, a ei de zâmbet. El găsea că totul e nespuz de frumos, ea găsea că drumul până la atelier e vesel. Căutând să-și țină în frâu emoția, Hamid rosti cu limba împleticită :

— Nirmé, aş vrea să-ţi spun o vorbă, şi tare mi-e greu...

— Spune, Hamid, îl îmbie surâzătoare fata, fără să bănuiască ce vrea să-i spună.

Hamid întoarce capul, ca şi cum şi-ar fi luat avânt pentru o faptă deosebită. O privi apoi pe fată drept în ochi şi, ca şi când ar fi vroit să curme mai iute impasul, rosti apăsător :

— Mi-eşti dragă...

Fata rămase cu ochii ţintă la el, cu o privire care trăda o sinceră mirare, fără să trădeze însă şi bucuria. Plecă apoi capul şi începu să scormonească pământul cu vârful pantofului, ca un om care nu ştie cu siguranţă ce trebuie să facă. Răspunse într'un sfârşit, tot cu privirea plecată :

— Mie altul mi-e drag...

Insufleţirea de adineauri dispăru dintr'odată din ochii flăcăului. Privirea sa deveni abătută, dar nu lipsită de o umbră de mândrie. Băiatul strânse nervos în mână jurnalul, din care îşi răsuca din când în când câte-o ţigară, apoi îl rupse în două, în patru, în nenumărate bucăţele pe care le asvârli cât colo. Ridică apoi semeţ privirea, cătând undeva, departe, înspre atelier.

Drumul până la atelier fu lung. Nu mai cântară şi nu mai răsără. Nirmé ţinea încă în mână florile dăruite de Hamid. Excavatoristul mergea pe partea cealaltă a drumului, cu mâinile bine înfipte în buzunarele salopetei. Când ajunseră la atelier, se despărţiră fără să-şi spună o vorbă. Hamid se îndreptă glonţ înspre mecanicul şef Burcă şi-i spuse pe un ton care nu mai îngăduia tocmeala :

— Meştere, fă-mi piesa cât poţi de iute. Ai nevoie să-ţi ajut ?

— Am oamenii mei, răspunse Burcă, intrigat de tonul dărz al flăcăului.

— Bine, atunci găţ-mi-o până mâine. Am de gând să-l chem la întrecere pe Bălan...

ORGANIZATORUL DE PARTID

Grigore Spănu, organizatorul de partid de pe şantier îşi trage alene în picioare cismele de cauciuc. N'ar fi stricat să mai doarmă vr'un ceas-două, zău, deloc n'ar fi stricat... Şedinţa ţinuse până târziu după miezul nopţii, şi cele două pachete de tutun, pe care le pufăise în vremea asta, îi stăteau acuma în cap, ca un bolovan. Hei, dar ce concluzii sănătoase, şi ce angajamente ! Ce tăioasă a mai fost critica lui Farcaş, mecanicul de locomotivă, şi ce atitudine justă — da, da, justă ! — au avut, în general, feroviarii. De-acuma, vorba lui Farcaş, musai ca treaba să se pună pe roate. Musai să se aplice şi la locomotive metodele sovietice, musai să se facă economii de combustibil şi să se înlăture timpii morţi. Spănu îşi piaptână părul, des ca peria, în ciobul de oglindă, prins în perete. Amintirea şedinţei de aseară i-a risipit, parcă, nevoia de somn pe care o simţea încă adineauri. S'a înveselit tare, şi începe să fredoneze, cu o voce gravă, bărbătească :

„Hai la lu-u-u-ptă, partizan,

Dă ata-a-a-cul cu clan...”

Prin fereastra deschisă se zăresc muncitorii, care se îndreaptă înspre chiu-netă. Uite-l pe Petraş, uite-l pe Dincă, uite-l pe Covaci. Covaci, nimic de spus, a fost foarte combativ în şedinţă. Ardelenii aştia vorbesc puţin, ce e drept, nu le place să vorbească de-a surda. Concret...

— Tovarăşe Covaci, hei ! Ce faci ?

— Apoi, ce să fac ! Nu aşa de bine ca dumneata...

Omul era, vădit, morocănos şi îngândurat. Ce-o fi păţit ?

— Astăzi aplicați metoda lui Lunin... Ai? Așa ai zis, parcă?

— Oi fi zis...

— Dar ce, ai pățimit vr'un necaz?

— Ei...

— Hai, spune.

— N'am ce să spun.

Ciudat, foarte ciudat. Ce să-l fi apucat tocmai azi? Tocmai azi, când a luat salariul?

— Tovarășe Covaci...

— M'am dus...

Hm, nu-i a bună! Ce-o fi pățit Covaci? O veste proastă, d'acas? Bine, dar poșta vine d'abia la amiază... Atunci? Ei, uite-l pe Mărcuț, șeful de tren. O să-l întrebe pe el...

— Tovarășe Mărcuț, ce-i cu Covaci?

— Ce să fie... Ce e cu toți mecanicii...

— Cum asta?

— Uite, bine.

— Nu te'nțeleg.

— Păi, nici noi nu 'nțelegem multe. Dar lasă... Găsim noi de lucru și în altă parte, ce crezi... Canalul e lung, are destule șantiere...

— Haide, omule, vorbește limpede!

— N'am ce vorbi. Intreabă-l pe caser.

Să-l întrebe pe „caser“? Cum asta? Dece să-l întrebe pe casier? De ce nu pe mecanici? Dar pe casier, de ce? Nu cumva? Nu cumva... Eh, hai la mecanici!

Spănu nici nu-și dă seama că aleargă fără salopetă, numai în cămașă. A lăsat în urmă ultima baracă, a lăsat în urmă și birourile șantierului. Sare peste cablurile de cauciuc, groase cât brațul, coboară în chiunetă, încearcă să se cațere peste malul bont care duce înspre ampriza stângă. Malul a devenit însă luciu, din cauza rânguitorilor, și Spănu alunecă iute înapoi, la cota cea mai joasă.

— Ei, drăcie!

Se cațără din nou pe mal, cu o îndârjire sporită. Din cauza efortului, fața i-a devenit stacojie, iar ochii i-au prins, acuma, o căutătură fixă, pătrunzătoare. Dincolo, pe malul stâng al chiunetei, sunt minierii. Aceștia îi fac niște semne neînțelese cu mâna, dar organizatorul de partid nu pare să dea nicio însemnătate acestei mute comunicări. Văzând îndărătnicia omului din chiunetă, unul din mineri începe să strige cât îl ține gura:

— Hei, ascunde-te iute! Ascunde-te, că pușcăm!

La dracu', unde să se ascundă? Uite, poate acolo, lângă excavator. Spănu aleargă degrabă, să nu-l prindă pușcătura; de sus, de pe mal, se aude bine sfârâitul fitilurilor aprinse. Lângă excavator nu-i nimeni; unde să fie ajutoarele? Chiar! unde să fie? Organizatorul de partid face tot felul de presupuneri: s'or fi dus să cheme echipa de depanare, or fi plecat cu garnitura, n'or fi venit la lucru...

Poc, poc...

Poc, poc, poc...

În ureche îi țiuie, stăruitoare, sgomotele exploziilor. Așchiile de piatră, rupte din dealul măcinat de astralită, au ajuns până aici. În ochi i-a pătruns praful fin, ridicat de explozie, în nări simte mirosul bine știut de piatră arsă, încinsă.

Poc, poc...

Poc, poc, poc...

Unde să se ascundă? Ia să intre în excavator. Acolo nu mai ajung nici așchiile, nu mai pătrunde nici praful. Spănu se înalță în vârful picioarelor și

prinzându-se de barele unsuroase, se saltă în cabină. Era și vremea : pietricelele asvârlite de explozie lovesc fără contenire, ca plumbii unei mitraliere, în pereții de oțel ai mașinii. În cabină, Tudorică excavatoristul din schimb, moțăe alene, așteptând să treacă explozia.

— N'ai tren ?

— Acuș am încărcat unul...

— Dar Mihuț ?

— Păi, știu eu ? Uite, parcă vine și dela el o garnitură... Ai, văz bine ?

Vine...

Spănu a făcut repede stânga 'mprejur. Se lăsă din nou pe barele unsuroase, apoi sare sprinten jos, în chiunetă. Locomotiva a trecut de excavator și șueră într'una, de parcă ar vrea să se ia la întrecere cu explozia. Organizatorul încearcă să se cațere pe scara unui vagon, dar scara e prea înaltă : nu reușește. Nu reușește să se cațere nici în vagoanele următoare, și eșecul acesta îi aprinde obrajii și-i umezește fruntea.

Trenul a trecut. Spănu aleargă pe traverse, ca un apucat. Atinge tampoanele, le scapă din mână, apoi le prinde din nou. O săritură bună, și gata : s'a cățărât pe tampoane. De aici până în vagon e lucru ușor. Organizatorul suflă greu, încălzit de alergătură. Ce să facă acuma ? Vagonul e plin cu pământ, încărcat de cupa excavatorului lui Mihuț. Nu e însă vreme de tocmeală. Spănu se afundă în pământul reavăn, amestecat cu hălci colțuroase de piatră. Picioarele i-au intrat până la genunchi în țărână și omul simte, pe fundul cismelor, cum grunțurii de argilă îi gădilă tălpile. Nu e chip de înaintat așa. Organizatorul își desfundă anevoie picioarele și se lasă pe burtă. Așa, mai merge : în patru labe, — gândește Spănu și zâmbește, dintr'odată înveselit. A traversat vagonul — apoi, o săritură și a ajuns la următorul. Din nou pe burtă (acum nu mai zâmbește) și sare într'al treilea, apoi în cel din față, apoi în cel dinainte. Uf ! Insfârșit, iată locomotiva.

— Tovarășe mecanic !

Cine să-l audă ? Mașina șueră de zor — și fumul gros îl învăluie pe Spănu într'o ceață neagră și deasă s'o tai cu cuțitul. Organizatorul își sprijină cu grijă picioarele de pârghiile mașinii, apoi și le proptește mai jos, chiar pe bara dela intrarea în cușca mecanicului. O mutră tuciuire se holbează acum la cele două picioare, apărute nu se știe de unde :

— No, tunie dracu ! Care ești ăla ?

O săritură îndrăzneță, și organizatorul de partid se prinde de salopeta mecanicului, să nu cadă. Farcaș, ardeleanul de pe locomotivă, mai să nu-și poată reveni din uimire :

— Tovarășe Spănu ! Dumneata ? Ei, bată-te să te bată !

— Nu te supăra, tovarășe Farcaș. Voiam să-ți vorbesc chiar acum, și altă cale, mai potrivită, n'am găsit...

— No, lasă, nu-i bai de asta. Tii, dar tare cătrănit mai arăți !

Organizatorul trase cu coada ochiului în oglinjoara prinsă între manete. Un răs bruce îl scutură așa de puternic încât fu nevoit să se proptească, din nou, de umerii voinici ai lui Farcaș. Arăta, într'adevăr, din cale afară de rău. În timpul diferitelor cățărări, pe obraji, pe frunte și pe nas, se așezase un strat de pământ gălbui amestecat cu firișoare de piatră. Această adevărată mască fusese, în cele din urmă, bine cătrănită de fumul gros al locomotivei — astfel că organizatorul de partid fu nevoit să recunoască, privindu-se înveselit în ogiindă, că Farcaș se ținuse bine față de o asemenea arătare, care, pe de-asupra, mai coborîse și de pe acoperiș, și încă în goana trenului...

— Na, spală-te...

Spănu începe să-și clăbucească bine mâinile, cu gândul la pontaje, la norme și la acorduri. E iarăși îngrijorat.

— Farcaș, câte garnituri ai dus luna trecută ?

— Păi socotește și dumneata. Câte șapte pe zi, ș'am lucrat dooșopt de zile...

— Mda... Ce acord ai luat azi ?

— Mai nimic. O sută opșpe... Dar, lasă... Eh, că nu știu eu !... Cum l-aș mai strânge de grumaz !...

În mintea organizatorului de partid, gândurile s'au învălmășit. Unde să fie buba ? La pontaj ? La centralizare ? La calcularea acordului ? Despre ce vorbește Farcaș ? Despre cine ?

— Dar fochistul ?

— Mija ? El a luat bine.

— Așa... așa... Și Kolaș, de pe opt sute doi ?

— Ca mine. Vro câțiva creițari mai mult.

— Dar Matiaș, fochistul lui ?

— Ca Mija. Bine. Da, dar Kolaș... Hm. Cică vrea să plece... Mde.

Lucrurile păreau din cale afară de ciudate. Salariul mecanicilor de locomotivă fusese stâlcit, iar al fochiștilor nu. Spănu începu să chibzuiască în tot felul. Greșeala nu putea să fie la pontaj, fiindcă mecanicul este pontat în același fel cu fochistul cu care lucrează pe locomotivă. Era clar : greșeala trebuia să fie undeva, prin scriptele celor care fac calculele. Dar era oare o greșeală ? Hm, o greșeală care cam bate la ochi. Bine-bine, greșești la unul, greșești la al doilea. Dar așa, să greșești la toți mecanicii, dar să scoți socotelile fochiștilor curate ca cristalul ?

— Ei, ce să faci ? Stăi să tragem pe mustață ¹⁾...

— Lasă...

Dintr'o săritură bine făcută, Spănu fu jos. Trase cu coada ochiului înapoi, să vadă dacă nu vine cumva un tren care să-l ducă din nou în chiunetă. Nu se zărea însă nimic. Organizatorul de partid începu să meargă agale, pășind din traversă în traversă, între cele două linii de cale ferată. Mersul părea să-i limpezească firul gândurilor și să-i mai potolească neliniștea de adineauri. Așa dar, calculul e de vină, și nu foaia de pontaj. Calculul, da, da. Văituș, poate ? Văituș a fost administrator de moșie în Vlașca. Administrator, asta-i una la mână. Văituș a făcut politică manistă, care vasăzică, alta la mână. Văituș n'a trimis luna asta situațiile la Direcție, ceea ce iarăși înseamnă ceva. Dar ce dracului o fi avut cu bieții mecanici, și de ce i-o fi cruțat tocmai pe fochiști ? Ca să bage zăzanie între ei ? Da, asta s'ar putea. Da, dar nu ăsta pare să fie obiectivul principal al ticălosului. Nu ăsta, dar care ? la stăi, ia stăi puținel. Ce s'ar întâmpla dacă fochiștii și nu mecanicii ar fi cei nepăstuiți ? Nu s'ar întâmpla mai nimic : mecanicii i-ar convinge foarte ușor pe fochiști să-și vadă mai departe de treabă. Dar dacă tocmai mecanicii sunt cei nemulțumiți, ce pot să facă fochiștii ? Dacă mecanicii n'ar mai vrea să lucreze, cine să manevreze locomotivele ? Fochiștii ?

Un șuerat scurt, și Spănu simte vibrația traverselor.

Atunci sare iute de pe terasament și, cu șapca în mână, face semnul celor de pe locomotivă, să oprească. Mașina pufăe greoi, ca și cum ar încerca să-și potolească o nepotolită mânie — și încetinește mersul. Intrigați, cei dinăuntru scot afară capetele lor înegrite de fum.

— Luați-mă și pe mine.

— Urcă.

Organizatorul de partid e vesel și vorbăreț. Mecanicul, dimpotrivă, pare foarte posac. Spănu știe de ce, și-l întrebă :

— Ți-a tras mult din salariu afară ?

— Mult. Dar ce, crezi cumva că mai rămân ? Nu mai rămân... La șantierul vecin nu se întâmplă d'astea.

¹⁾ linie ferată secundară pe șantier.

— Fochistul a luat bine ?

— Bine.

Un timp tac amândoi. Spănu își aprinde tacticos o țigară, și-i întinde apoi tabachera mecanicului. Acesta refuză, și face un gest neprietenos :

— Lasă... Matale ești vesel, ce-ți pasă ?...

Spănu pufăie din țigară și dă afară rotocoale mari, rotunjite cu măiestrie de buzele țuguiate. Apoi se întoarce spre mecanic și spune :

— Până'n două ceasuri vei fi vesel și dumneata. Zău, Ianoș, vesel...

ZIARISTUL

Era lung ca o prăjină, și zâmbitor ca un copil. Era îmbrăcat cu o cămașă cadrilată, plină de roz, de verde și de albastru, iar în picioare avea niște pantofi delicați, cu pielea fină și cu talpa subțire ca foița de țigară. Această încălțăminte, așa de puțin potrivită cu terenul gloduros al șantierului, atrăgea într'atât atenția încât omul era examinat cu viu interes de jos în sus, dela picioare la cap. Dar ceeace izbea îndeosebi privirea era carnețelul elegant, în care lunganul nu contenea să noteze te miri ce-i vedeau ochii, cu o deplină ușurință a scrisului grăbit, pe care îl executa, dealtminteri, mergând și stând la taifas cu Petrescu, președintele comitetului sindical. Petrescu, un om rotofei, dar ager, avea aerul gazdei politicoase, care-și conduce musafirul prin saloane strălucitoare și căruia îi arată lucruri deosebite, cu care se mândrește nespus. Ziaristul, căci ziarist părea să fi fost după felul iscoditor al purtării (ca și după uimitoarea înlesnire cu care scria din mers), zâmbea încântat de cele ce-i povestea Petrescu și nota anumite lucruri care trebuie să fi fost deosebit de atrăgătoare. Vizita unui ziarist pe șantier nu era de fel un lucru nou, dar lunganul acesta, cu privirea aceea plină de zâmbet, era cercetat cu o curiozitate pe cât de vie pe atât de prietenoasă. În fața excavatorului lui Panait Gheorghiu cei doi se opriră. Cu gesturi largi, îndreptând uneori brațul de sus în jos și dela stânga la dreapta (ca și cum ar fi arătat pe o hartă), Petrescu începu să-i povestească deșiratului musafir :

— Panait conduce una din cele mai vestite brigăzi de pe șantier. El sapă frontul de colo — nu ăla, ăla ! — după o metodă sovietică cu totul excelentă.

— Sestacov ! făcu lunganul, căpătând deodată un aer năzdrăvan, ca și cum ar fi prins o muscă din sbor.

— Exact, confirmă Petrescu, ștergându-și obrazul learcă din pricina căldurii.

— Ce depășire are brigada ? întrebă brusc, prăjina în cămașă cadrilată.

— Păi, să vedem... să vedem, murmură Petrescu, ațintind îndârjit graficul de lângă mașină și înfruntând un nou val de sudoare, provocat pe semne de acest minim efort. Apoi, căutând înspre ochii ziaristului, ca și cum ar fi căutat înspre un pisc, Petrescu anunță triumfător :

— Dooșopt de metri cubi, până acum. Nu e rău...

— Nu e rău, întări, ca un ecou, ziaristul, notându-și apoi cu grijă în carnețel : Brigada Panait, 28 mc.

— Să mergem mai departe, propuse Petrescu, și cei doi începură să coboare înspre cota cea mai joasă a șantierului, acolo unde trei uriașe excavatoare electrice încărcau de zor trei trenuri șerpuitoare și lungi.

— Primul excavator, spuse din nou Petrescu, este fruntaș la această cotă. Pe el lucrează Stan Gavrilaş, cu o brigadă grozavă. Vecinul său este Ioniță, care are în brigadă încă cinci oameni tot unul și unul. Cel de colo — extrema tovarășe, ăla !

— este „pantera“ lui Ciocoteică...

— „Pantera“, de ce, mă rog ?

— Fiindcă mușcă. Mușcă din pereții chiunetei, jurnalistule !

— A, îmi place porecla, e foarte potrivită — se entuziasmă lunganul, adăugând și mai mult zâmbet peste zâmbetul permanent al feței sale.

Petrescu vorbea iute, cu o mândrie înduioșătoare, despre toți „oamenii săi“. Ziaristul asculta cu cererit, și parcă uitase să mai noteze în carnetelul cel elegant, cu file albe și mătăsoase.

— Vrei să cunoști depășirile lor de normă ? Haide.

Când au ajuns la mașina lui Gavrilaş, lunganul începu să dea semnele unei bucurii explosive. El se cățără în vagoanele basculante ale trenului, coborî de acolo și urcă în locomotivă, se dădu jos și de aici și ținu morțiș să se urce în excavator ca să-l cunoască personal pe vestitul șef de brigadă.

Petrescu așteptă, ca un înțelept, până ce această tinerească însvăpăiere fu consumată, apoi, când ziaristul se hotărî să revină la carnetelul lui cu file catifelate, el rosti apăsat, cu aerul unui general care dă o supremă comandă :

— Notează, jurnalistule. Depășire de normă, pa' șapte metri cubi.

Ca un resort, și impresionat parcă de tonul falnic al omului rotofei, lunganul notă în carnet : Gavrilaş, 47 mc.

— Ascultă acuma și depășirile celorlalți.

— Dar când le-ai aflat ? făcu, admirativ, musafirul.

— Ce-ți pasă ! În vreme ce dumneata sburdai pe locomotivă, eu am controlat producția, jurnalistule — îi reproșă, cu un aer mucalit și comic, Petrescu. Asculți ?

— Te rog — spuse politicoș ziaristul, înveselit parcă de rolul acesta de executant docil.

— Notează, Ioniță, pa'ș'nouă. Mai departe. Ciocoteică — ghici cât ?

— Nu știu, fu nevoit să mărturisească lunganul.

— Ciocoteică are... ei, dar fă și dumneata o presupunere ! îl invită cu o severitate năstrușnică, președintele comitetului sindical.

Prăjina își încovoie puțin gâtul, apoi, privind sfios înspre vârfurile ascuțite ale pantomor, îndrăsni să presupună :

— Cincizeci.

— N'ai ghicit. Mai pune.

— Cincizeci și cinci.

— Tț... Mai mult, tovarășe. Ciocoteică are o depășire de șizeci de metri cubi. Ai notat ? Șizeci !

Petrescu căpătase acuma ceva din măreția unui triumvir roman care se întoarce din bătălie încărcat de trofee.

— Hai acum să-ți arăt ceva strașnic. Strașnic de tot.

În gândul său lunganul se căina amarnic pentru tălpile cele subțiri ale pantofilor săi. Urcușul prin chiunetă părea încă și mai anevoios decât fusese coborîtul. Fără să vrea îl invidie pe Petrescu, care, obișnuit cu asemenea dificile plimbări, nu lua nimic altceva în seamă decât cablurile prost drumuite, traversele șubrezite și alte defecte pe care ochiul neobișnuit cu priveliștea chiunetei n'avea cum să le bage în seamă.

— Știi unde mergem ?

— Nu știu, recunosc, vinovat, ziaristul.

— Mergem la „descărcări“, anunță Petrescu, ca și cum s'ar fi pregătit de un nou asalt.

Drumul până la „descărcări“ era lung. Între timp, ziaristul află cum sunt organizate întrecerile socialiste pe șartier, cum funcționează stația de radioficare și cum se aplică sistemul premial. Petrescu părea să nu fie lipsit de ceea ce el singur

numea „simț autocritic”, dar, când venea vorba de soluții, el devenea pe cât de categoric pe atât de nebulos :

— Trebuie să luăm măsuri, tovarășe. Trebuie.

La „descărcări”, talentele de ghid ale omului rotofei se afirmară încă odată. El îi explică lunganului mișcarea trenurilor pe „mustață”, tehnica basculării și îi dete o mie de amănunte cu privire la lucrul din acest sector al șantierului.

— Am auzit — spuse el, într'un rând, cu un aer melancolic — că mecanicul Vasilache a făcut o inovație grozavă. Nu bagi de seamă că descărcarea pământului este, totuși, defectuoasă? Hm, observi? Pământul care cade pe linie, trebuie curățat. Folosim brațe prețioase pentru munca asta minoră. Ce păcat! mai adăugă el, cu acelaș aer de tristețe în glas.

— Și Vasilache? îl iscodi prăjina.

— El caută mijlocul să mărească raza de basculare a vagonului. E pe cale de a construi un dispozitiv care, combinat cu mecanismul de basculare, să asvârle pământul mai încolo. Pricepi?

— Pricep. Și nu reușește?

— Știu și eu! Văd că o cam târăgănează — mai zise Petrescu, posomorându-se iarăși.

Drumul înapoi, către chiunetă, i se păru ziaristului mult mai scurt. Tălpile sale se obișnuiseră îndestul cu glodurile și bolovanii, pentru ca să-l mai supere, și apoi privescarea, devenită familiară, îl atrăgea tot mai mult. Petrescu era același sac fără fund: plin de probleme, de indici, de coeficiente.

— Ia stăi puținel, jurnalistule. Sper să-ți fac o surpriză.

Ajunseră din nou deasupra cotei celei mai joase, acolo unde se mișcau de zor cupele masive ale celor trei excavatoare electrice. Cu o sprinteneală uimitoare pentru un om așa de dolofan, Petrescu coborî în chiunetă, sărind dintr'un bot de mal într'altul, și numai arareori oprindu-se să-și mai tamponeze o lecuță fruntea umezită de alergătură.

Lunganul, obosit puțin de repetatele marșuri făcute alături de noua sa cunoștință, își spuse că acesta este un tovarăș fermecător și-l urmări cu privirea până ce rotofeiul ajunse jos și se pierdu printre puzderia de vagoane care-și așteptau rândul la încărcat. Il văzu, apoi, apărând din nou dintre vagoane, și urcând, cu aceeași uimitoare agerime, malurile ciuruite pe care adineauri le sărise ca un destoinic și pătimaș sportiv.

— Nu ți-am spus eu? Avem surprize frumoase, jurnalistule. Notezi?

— Tot depășiri de normă?

— Tot.

— Lucrează alți tovarăși acuma?

— Ba tot ăia.

— Dar, dragă tovarășe, am notat odată...

— N'ai notat nimic. Notează din nou.

Inveselit de entuziasmul brusc al lui Petrescu, dar și intrigat de ciudata sa manie de a-i furniza pentru a doua oară aceleași informații, lunganul se execută într'un chip foarte teatral, așa cum faci atunci când ești nevoit să te supui capriciului unui copil.

— Bine, iață că notez din nou. Dacă ții dumneata...

— Ar trebui să ții și dumneata. Scrie: Gavrilaş, cincizeci și opt...

— Nu corespunde...

— Lasă. Dumneata scrie: ...Cincizeci și opt; Ioniță, șaiszeci și patru...

— Nici asta nu corespunde...

— Taci omule și scrie: Ciocoteică — ghici cât?

— Șaiszeci! răspunse iute lunganul, cercetând atent o filă din urmă.

— N'ai ghicit. Șaizeci a avut acum un ceas, când am trecut noi pe-aici. Acum are șaptezeci!

Fața prăjinei se luminează dintr'odată.

— Am înțeles. Țin evidența orară a lucrului.

— Bineînțeles. La noi se schimbă totul, dela ceas la ceas.

Porniră înspre sindicat. Pe drum mai făcură un popas, lângă mașina lui Panait, și Petrescu raportă și de aici o nouă săltare a graficului. In carnețelul lun-ganului cifrele vechi fură tăiate cu câte două liniuțe încrucișate și înlocuite cu altele noi. Dar Petrescu băgă de seamă schimbarea intervenită în scriptele ziaris-tului și spuse, pe un ton aproape compătimitor :

— Ștergele și p'alea. Ce-o să mai faci cu ele, peste un ceas ?

In camera sindicatului era lume multă. Petrescu îl rugă pe lunigan să-l ierte pentru o vreme și începu să-și caute de treburi. Ziaristul își făcu și el de lucru prin-tre filele de-acum slinoase, ale carnețelului său, apoi, dând să plece, se auzi strigat de bondoc :

— Am o noutate grozavă, jurnalistule. P'asta poți să o scrii, că nu se mai schimbă așa de iute ca celelalte. Știi ce ? Ia ghici, să vedem dacă ai fantezie ! N'ai, nu te mai căzni în zadar, că nu merge. Auzi, cică inovația lui Vasilache a fost pro-bată chiar acuma, și dă rezultate strașnice. Mi-a telefonat „descărcarea“...

Brusc, Petrescu a închis ușa, dar a deschis-o îndată din nou.

— Dacă ai auzit de dialectică, jurnalistule — să scrii la gazetă că ai întâlnit-o și pela noi...

GAZETA DE PERETE

— Măi, cine este la gazeta de perete ?

— Responsabil ?

— Responsabil.

Cel întreat tăcu o vreme, căutând să-și amintească. Apoi buzele îi schițară un zâmbet de mulțumire, și omul răspunse :

— Ghițoiu, dela planificare. El este.

— Atunci e bine. O fi la birou ?

— Musai să fie.

Pârvan, excavatoristul, se îndreptă înfrigorat înspre birourile șantierului. Oare o fi scris bine ce-a scris acolo ? N'o fi lăsat niscaiva greșeli sau niscaiva vir-gule pe dinafară ? Lua-le-ar dracul de virgule, că numai popii s'or putea descurca cu ele ! Hm, dar dacă or zice că a scris cu părtinire ? Că are necaz pe Hondrilă, și d'aia îl încondeiază ? Că s'or fi certat pentru vr'o fată ? Unii-s răi de gură : își închipuie și vorbesc... și vorbesc ! Iar el n'are nimic cu Hondrilă... doar că trebuie să-l critice.

In fața biroului dela „planificare“, inima lui Pârvan începu să bată tare. Să nu-și răză de el Ghițoiu, ori ăilaltii funcționari din birou. Aștia se pricep bine la în-condeiatul slovelor, ce crezi ! Toată ziua, numai asta fac ! Ia, să vină și dumnea-lor pe excavator — și atunci să-i vedem cum se descurcă cu manetele, sau cum curăță generatorul ! Crezi că se descurcă ? Pe dracu. Au să se uite ca măța'n calendar...

— Pe cine cauți dumneata ?

— Pe tovarășul Ghițoiu.

— Poftim, intră.

— Lasă. Spune-i să iasă el pân'afară.

Ar fi intrat el, poate, dar își aminti că dactilografa dela „planificare“ este Lizica, aia cu ochii ca murele. La gândul că ochii Lizicăi s'ar putea să-l pri-

vească într'un anumit fel, Pârvan simți o ciudată sfială. Lasă să iasă Ghițoiu, că n'o fi în cărje...

- Noroc, tovarășe Pârvan. Ce veste?
- Am un articol pentru gazetă. Dar să nu-ți râzi...
- Dece să-mi râd?
- Că e scris cam sanchiu...
- Nu-i bai de asta. Il batem la mașină.
- Cine îl bate?
- Dactilografa noastră, Lizica.
- Știi ce? Eu zic să-l aduc mâine. Il scriu din nou.
- Nu mai e vreme. Astăzi schimbăm gazeta.
- Atunci, ia-l. Dar să nu zici că am necaz pe Hondrilă...
- Să vedem.

...Și Ghițoiu își puse ochelarii cu ramă subțire și începu să citească cu răbdare, articolul scris de Pârvan. Apoi spuse:

— E foarte just, tovarășe. Hondrilă își cam face de cap, cu absențele astea. Uite, planul vostru pe Septembrie atârnă d'un fir de păr...

- Atunci îl puneți la gazetă?
- Il punem.

Toată ziua Pârvan nu mai avu astâmpăr. Dacă or să zică oamenii că prins cumva pică pe Hondrilă? Căci Hondrilă e băiat destoinic, nu-i vorbă, dar cam întârzie... I s'o fi urcat la cap... Cât despre Pârvan el se știe curat la suflet și n'are să-și facă niciun fel de căinare. Dar ceilalți de unde să știe că numai graficul brigăzii l-a făcut să scrie articolul și să-l critice pe Hondrilă?...

A doua zi, vestea se răspândi iute. Cum ieșeau din schimb, brigadierii se duceau la gazetă și citeau articolul scris de Pârvan. Pe la prânz află și Hondrilă noutatea, și se duse glonț într'acolo.

- Unde mă critică?
- Colo. Ala mare.

Hondrilă citi articolul încrunțat și nu scoase o vorbă. După ce termină de citit, întrebă numai atâta:

- Când se schimbă?
- Peste două săptămâni. La'ntâi și la cînșpe.

Timp de două săptămâni, Hondrilă nu mai avu niciun fel de absență. Fiind un manevrant destoinic, lucrul acesta se resimți în bine. Graficul întregii brigăzi începu să urce. Dar, după două săptămâni, Hondrilă se prezentă înșipt la „planificare”.

- Am și eu un articol.
- Să-l vedem.

Ghițoiu își puse din nou ochelarii cu ramă subțire. Apoi murmură încet, fără să-și ridice ochii dela foaia de hârtie.

— Ai dreptate, tovarășe Hondrilă. Pârvan a consumat alaltăieri, în schimbul lui, opt litri de combustibil. Bine faci că-l critici. Prea face risipă.

- Când îl pui la gazetă?
- Mâine.

Hondrilă plecă vesel, fluierând o arie năzdrăvană. Pe drum se întâlni cu Lizica, care tocmai urca spre birouri:

- Să-mi bați bine articolul la mașină!
- Ce, ai scris și dumneata?
- Cred și eu. Numai Pârvan știe să scrie?

A doua zi fu din nou vâlvă printre oamenii brigăzii. Toată lumea trebui să recunoască, fără să șovăiască prea mult, că și articolul lui Hondrilă era just

Era vremea ca Pârvan să fie puțin scuturat pentru risipa pe care o făcea în timpul lucrului.

— Hei, Pârvane, ți-ai găsit și tu nașul! Încearcă unii să-l ațâțe pe risipitor.

— Cui pe cui se scoate! filosofau alții, trăgând posnaș cu coada ochiului înspre excavatorist.

Pârvan era fiert. O fi răs Lizica de el, atunci când a bătut la mașină articolul lui Hondrilă? Ba bine că nu, crezi că n'a răs? Parcă-i vedea ochii ei negri, cu lucirile acelea vii pe care i le dădeau privirii clipele de mare veselie... „Unul care risipește în vreme ce alții strâng“, așa se intitula articolul lui Hondrilă. Ei și, poți să spui că n'a avut dreptate? Ba a avut dreptate, cum dreptate a avut și el, atunci când l-a criticat pentru absențe. Acum o să se'nvețe minte: și producție, dar și economie...

În zilele care urma, nimeni nu putu să-l învinuiască pe Pârvan de cea mai mică risipă de combustibil. Articolul dela gazeta de perete fusese un fel de potrivită săpuneală și pentru ceilalți din brigadă care nu prea se dăduseră în vânt, până atunci, după economii. Graficul excavatorului 026 făcuse încă un salt și normatorul fu nevoit, la sfârșit de lună, să adauge lângă producția realizată și cantitatea de combustibil economisită.

Dar, după paisprezece zile, numărare cu înfrigurare pe degete, Pârvan fu din nou la biroul planificării. De data aceasta nu-l mai pofti afară pe Ghițoiu, ci intră triumfător înăuntru: avusese grijă să-și transcrie de câteva ori articolul...

Ochelarii lui Ghițoiu se așezară din nou pe nas, la locul obișnuit. Șeful planificator silabisi, mai întâi, titlul articolului lui Pârvan: „Unde ți-este angajamentul, tovarășe Hondrilă?“ se intitula, bătaios și interogativ, noul pamflet al excavatoristului.

Hondrilă își luase cu câteva luni înainte, angajamentul să califice doi noi excavatoriști. Lunile trecuseră, dar brigada număra aceiași oameni vechi, pentrucă Hondrilă nu se ostenise măcar să-și recruteze elevii. Citind articolul, Ghițoiu dădea aprobativ din cap și, până la sfârșit, spuse:

— Și ăsta e bun. Merge.

Pârvan alergă vesel înapoi, în chiunetă. Apoi, nu se știe de ce, simți că se'ntristează dintr'odată. Ce tot se ține, așa scai, de capul lui Hondrilă? A băgat de seamă că omul nu și-a ținut angajamentul, dar nu trebuia oare să mai bage de seamă și altceva: anume că excavatoristul nu mai absentează, de când cu primul articol dela gazetă? Nu era mai bine ca în noul articol să se arate, cinstit, și lucrul acesta?

— Unde fugi, măi?

— Lasă-mă.

Ghițoiu nu mai era în birou. În schimb, Lizica tocmai începuse să bată articolul la mașină. Pârvan se simți cam stânjenit, văzându-se singur cu dactilografa, dar își luă repede inima în dinți și spuse:

— Dă-mi puțin articolul. Vreau să mai spun ceva.

— Atunci trebuie să-l vadă, din nou, colectivul...

— N'are decât să-l vadă. Eu însă mai am ceva de spus...

I se păru că Lizica îl privește ironic. I se păru? Nu, chiar așa era. Fata scoase alene foaia de hârtie din mașină, apoi, privindu-l drept în ochi, îl întrebă, apăsând într'un fel anumit pe cuvinte:

— A mai făcut ceva Hondrilă?

Pârvan tăcu, neștiind prea bine ce ar fi trebuit să răspundă. Luă foaia din mâna Lizicăi, și se așeză, preocupat, la unul din birouri. Se gândi ce să facă: să scrie articolul din nou, sau numai să-l completeze? Hm, dacă n'ar fi Lizica în această cameră, poate ar merge mai repede...

- Ai o foaie curată ?
- Vrei să-l scrii din nou ?
- Da. Din nou...

Rândurile se înșirară, agale, pe foaia curată dăruită de Lizica. Pârvan se strădui să scrie frumos și drept și, după ce așternu vreo jumătate de coală, zâmbi mulțumit: i se păru că reușise. Dactilografa își făcu de lucru prin apropiere, și trase cu coada ochiului la cele ce scria Pârvan. Articolul se intitula altfel: „*Tovarășul Hondrilă nu mai absentează, dar să-și țină și angajamentul!*”

- E gata ?
- Gata. Să-l vadă iar colectivul.

A doua zi toată brigada fu încântată. Așa da: și realizările, și lipsurile... Așa e mai bine, și e mai just. Să știe toată lumea că Hondrilă nu mai absentează, dar că mai are lipsuri de lichidat... Sigur, sigur — așa mai merge...

- Tu ce-ai de gând să faci, Hondrilă ?

Excavatoristul părea vizibil încurcat. La un asemenea „răspuns” din partea lui Pârvan ce e drept nu prea se așteptase. Indreptându-se îngândurat înspre chiurnetă, se întâlni pe neașteptate cu Ghițoiu. Fără să vrea, făcu o mișcare bruscă, ca și cum ar fi căutat să-l evite pe planificator, dar acesta îl apucă cu putere de braț.

- Să-ți spun o veste bună.
- Spune.
- Brigada voastră iese frunțașă, pe ultima lună. Aveți multe economii, și nu mai aveți de loc absențe.
- Spui drept ? exclamă Hondrilă, neputând să-și stăpânească bucuria.
- Nu-mi arde de glume. Știi la ce m'am gândit ?
- Zi-i.
- Să scrii un articol la gazetă.
- Altul ?
- Altul. Unul despre economii. Și să dai exemple din brigada voastră...

MARTONOȘ CEL ȘIRET

De câte ori se afuma câte-un piculeț — e drept că destul de rar — Moise Martonoș, avea obiceiul să spună înduioșat celor mai buni prieteni :

— Știu eu bine că satul mă ține de om șiret. Nu ca să mă plâng v'o spun, dar ca să știți și voi, că om trebuie să fie ăla care să mă ducă pe mine de nas.

Prietenii aprobau pe mutește, dând din cap. Căci nici nu încăpea îndoială, Martonoș Moise, om dat dracului a fost de când se știe, încă din vremea prunciei sale. Cei de o seamă cu el își amintesc de multe isprăvi ale sale care au iscat râs și veselie în sat ; și mai ales de una. Se mărita sora lui mai mare și Moise, pe atunci doar flăcăuandru Moji, n'avea ce dar să-i facă ; și cum fata primise dosuri și fețe de perină dela maică-sa, dar n'avea puf, ce s'a gândit el ? A scos într'o noapte patru găște din cotețul mustăciosului șef de post, dar cu atâta iscusință încât nici măc ! n'au apucat să facă bieteke păsări. Acasă, le-a smuls penele în grabă, iar dimineața s'a prezentat cu găștele golașe la domnul plutonier care nu mai știa cum să urle de furie.

— Auzii de paguba dumitale, domn' plutonier : usca-i-ar dumnezeu mâinile tâlharului care tocmai dela jandarm s'a apucat să fure. Ticălosul n'a găsit alt hoț, de unde să ciordească ? Cum am aflat, i-am spus mami : oi duce găsculițele astea la domnul șef, ca să-i mai îndulcesc paguba. Drept că-s oleacă friguroase acum dar le-or crește lor și pene, nu trebuie să vă faceți grijă din asta. Astea-s găște de soi, mă rog frumos.

S'a putut apoi lăuda și Moji — nu numai nevestele mai rele de mușcă — că l-a pupat plutonierul. Cu două pupături s'a ales. Uite-așa au plescăit : Toc ! țoc !

Nu s'a mai dat de hoț, oricât a umblat după el șeful de post. Dar din acel moment, om mai drag ca Moji nu i-a fost nimeni plutonierului, în sat. Iar sora lui Moji, cea mai mare, spune și azi fetei sale, ajunsă de măritat acum : — Așterne-i tatălui tău perna jândărească, că aia-i place.

Și multe de-acestea a mai pus la cale Martonoș. Cum să nu-l țină dar satul de șiret, nevoie mare ? Și mai ales acum când se apropie de-al patruzecilea an, când mintea i s'a copt și a devenit om cu cap. Și gospodăria și-o poartă cu socoteală ; scroafele din cocina sa se încăpățânează să fete numai dela treisprezece purcei în sus, iar ogorul nu l-a păcălit niciodată.

Dar nu despre gospodăria sa vrem să povestim, ci despre om, despre Moise Martonoș, cel șiret.

Astăvară începuse a umbla prin sat vorba că ar fi vremea să alăturăm pă-mânturile și să slobozim tractorul pe ele. Intreagă Ulița de sus sta cu ochii la Martonoș să vadă, el ce zice ? Dar Martonoș strângea numai din umeri și nu prea

zicea nimica. Căci din capul locului s'a legat de gândul : „mai apoi, după ce-oi vedea cum le iese altora“.

— Ei, atunci, și noi mai apoi, când om vedea cum le iese altora, s'au hotărât cei din Ulița de sus.

Și ar fi destui gospodari buni în partea aceea de sat. Numai că satul nu-i făcut doar din Ulița de sus. Din vorbele vânturate s'a înțeles curând că — mă rog frumos — sunt destui dintr'aceia care-s buni bucurăși să intre în — cum s'ar spune — întovărășire, dacă se face. Dar Martonoș nici că se gândea să-și schimbe părerea. Nici s'audă „deocamdată“ de întovărășire. Cu Kovaci Ludovic, Martonoș era prieten încă din pruncie și se cunoșteau unul pe celălalt cum îți cunoști degetele mâinii. Și-au petrecut doar împreună tinerețea; e drept că în treburi de-acestea pe Moise nu-l prea moaie prietenia. Zadarnic îi spunea Ludovic :

— Hai cu noi, Moise, nu te prosti tocmai acum; că doar tu știi c'a fi mai bine așa. Fii pildă.

Martonoș își scutura capul cu încăpățănare :

— Și-așa mă țineți de vulpoi. Lasă, mai apoi, după ce-oi vedea cum or ieși ceilalți.

— Doar vezi că-s mulți cei care vreau.

— Treaba lor.

Dar acestea au fost pe când încă nu se știa chiar limpede, ci numai se vorbea. Dar după ce s'a terminat treeratul, apoi și predarea cotelor și au mai citit și Constituția și au discutat-o, ce și-au spus oamenii : ar cam fi vremea — mă rog frumos — să ne întovărășim. Și mai cu seamă pentru că acum lucrurile erau așa de lămurite pentru toți, încât fiecare vedea că-i mai bine. Și de-or merge lucrurile cum au început, nici colectiva nu-i departe.

Aceia care erau mai hotărâți să intre, s'au gândit s'o înceapă cu agitația din casă în casă : Kovaci Ludovic a și ținut cu ei o țară de școală. Și apoi au pornit.

Așa cam pe sub seară, la alde Martonoș, nevasta s'a întors din sat cu aceea că :

— Ai auzit, Moise, umblă agitatori. Suci Manoil e la alde Berečki. S'au și înțeles. Acuma discută ce și cum.

— Atunci de bunăseamă or veni și'ncoace îndată, a făcut Moise. Numai că eu nu mă las muiat, cu una cu două. Mai apoi, după ce-oi vedea... atunci da, dacă a ieși cu folos. Dar până atunci, nu. Și privi către poartă — oare vine agitatorul ? Nu venea.

Martonoș își vedea de treabă, pregătindu-și în sinea lui vorbele cu care va refuza pe agitator. Intre timp arunca din când în când câte-o privire (așa mai din coada ochiului) în ograda vecinului ; îl vedea zăbovind la vorbă cu Suci Manoil. Îl auzi apoi pofbind cu glas gros „bună seara“.

„Ei, îndată-s aici“ — se gândea — punând la loc furca și, surâzând un pic cu răutăcioasă bucurie, trăgea cu urechea către poartă ; nu se auzea scârțâind.

„Aici, trebuie că-l trimit pe cel mai bun — se liniști pe sine — și ăla încă n'a ajuns aici“.

Se înserase de-abinelea.

— Ați rânduit prin casă, hei ? strigă Moise nevastei sale. Să nu cumva să-mi aduceți ponos pe cap.

— E rânduit ; doar totdeauna e rânduială la noi, îl liniști nevasta.

— Am spus-o așa, ca să se știe.

Porțile au continuat să se deschidă și să se închidă, să scârțâie cumpenile la fântână, să zuruie toarte de găleți. S'a îndepărtat și tunetul dinspre Dealul Salcânilor, cerul s'a făcut deopotrivă de negru dela răsărit până la apus. Martonoș a terminat de adăpat și și-a gătat tot ce mai avea de lucru. Înainte de a intra în tindă, mai trase cu urechea spre poartă.

— Acum trebuie să pice, dădu el de știre nevastă-si. Dar nici nu-i dau drumul sfătosului ăluia până... Numai că părerea nu mi-am schimbat-o: până n'oi vedea, nu intru.

— Naiba să știe cum ar fi mai bine, spuse nevastă-sa.

— Uite, mă!!? Știi și eu asta, n'ai tu grijă. Pe mine nu mă duc ei de nas. Numai... gurița!!! făcu el puțin turburat. Ascultă, tu, se află vreun pic de rachiu prin casă? Chiar de n'oi intra în întovărășire, dar cinstea așa cere ca să-ți primești oaspeții cum se cuvine.

— Avem rachiu. M'am gândit și eu la asta.

— Că doar e vremea să vină, — încheie Martonoș, trecând pragul.

Ar fi cinat, dar nu-i cu cale să-l găsească mâncând. Mai bine așteaptă o țărucă. Ieși în ușă și străpunse încruntat întunericul care potopea ograda. Iși suci o țigară.

— Ar trebui să mănânci, grăi nevasta. De-ar fi să vie, îi pune-o deoparte.

— Mai bine nici nu m'apuc, că doar trebuie să vie, n'ai grijă.

— Atunci măcar un păhărel să bei. Îți deschide pofta de mâncare.

Rachiul rămase neinceput. N'a venit nimeni să ciocnească cu Martonoș.

Noaptea fu grea pentru Martonoș. Nici el însuși nu înțelegea de ce nu are somn. La el să nu vie agitatorii? Cu neputință. E limpede, nevasta a avut vedenii. N'a umblat nici un fel de agitator. Dar de dormit tot nu putu dormi. Iar dimineața primul drum, la vecin.

— Au fost — întăriră vecinii. Cel puțin la noi au fost. Ascultă, măi Moise, oare n'ar fi bine să chibzuim mai temeinic? Kovaci Ludovic a spus că mai toți gospodarii cumsecade au intrat. Apăi, mă rog, noi de ce-am rămânea?...

Aceste vorbe abia de le mai auzi Martonoș, care ieșise pe poartă și, oprit în marginea drumului, se gândea: nu el e acela care a aplicat cel mai bine agrominimul? Alții se mai codeau încă, în fața cucuruzului prins de îngheț, când el de mult întorsese lanul, semănându-l din nou.

Acasă, trânti mânios portița și porni ață la grajd. Femeia mătura paiele căzute după cărat. Se îndreptă din șale, întrebând:

— Ei, ce-i? Umblat-au, ori ba?

— Umblat.

— Atunci — se aplecă iarăși femeia continuând măturatul — mai bine că n'au venit, dacă tot nu intrăm...

— Măi, dar amarnic te mai pricepi și tu la astea! — se răsti Martonoș. Le potrivești ca nuca în perete. Mai bine uită-te cum mături, că ai lăsat colo un pai. Și dus a fost.

Peste un sfert de ceas, scărpinându-și ceafa, oftă:

— Lasă tu, Kovaci Ludovic, dacă la tine prietenia doar atâta ține.

Și cu pași apăsați porni în spre cancelarie, la Sfat. Acolo, muncă în toi. Kovaci Ludovic și președintele, obraz lângă obraz, numărau: câți au intrat și cu ce pământ. La intrarea lui Martonoș, au ridicat o clipă ochii, abia luându-l în seamă. Și după ce s'au pruit lung făcându-și cu ochiul, l-au lăsat în seama secretarului, că ei, pasă-mi-te, aveau treabă.

— Am venit, spuse Martonoș cu importanță.

Kovaci Ludovic se făcu a-l privi întrebător.

— Apoi, măi Ludovic, la mine de ce n'ați venit aseară?

La vorba asta, Kovaci puse creionul jos și îl puse și președintele. Priveau la obrăjii aprinși ai lui Martonoș care tremura nervos, gândindu-se ce va spune acum.

— Nu ne-am dus pe la tine — grăi într'un târziu Kovaci Ludovic, cu liniște — pentru că, frate dragă, tu și rândul trecut ne-ai refuzat. Degeaba ți-am tot explicat; mi-ai spus-o dela obraz: mai întâi, vrei să vezi.

— Dar dacă m'am răzgândit de-atunci?! — bătu cu pumnul în masă Martonoș. Și mă rog, de unde ați scos-o voi, să nu veniți pe la mine? Pe *mine* să mă lămuriți, dacă sunt nelămurit! Ori îs chiabur, de-mi ocoliți casa?

— Ce-i drept îi drept — chiabur nu ești.

— Și acum vă spun: m'am răzgândit. Pretind să mă înscrieți. Dece să rămân pe dinafară? Să mă mai chinui mai departe cu calul? Nu-s eu prostu'ăla, frate dragă, să mă duceți voi de nas.

S'a liniștit doar atunci când și-a văzut numele scris printre celelalte.

Iar în timp ce ieșea, mai strigă din ușă:

— Dimineață, să v'așteptați la încă șase gospodari din Ulița de sus. Ăsta-i angajamentul *meu*.

După ce-au rămas numai cei doi, se făcu liniște în cancelarie. Apoi Kovaci Ludovic îl îmboldi cu cotul pe președinte:

— Ei! Ia zi, tovarășe președinte, tot îl mai ții de omul cel mai șiret din sat?!

DARUL LUI GHEORGHÎȚĂ

Pe Gheorghîță îl poți cunoaște dintr'o mie de copii de vârsta lui. După umbrel. Te uiți în lungul uliței și vezi o mogâldeață venind spre tine. Dacă e vară, ca toți copiii, desculț, cu pantaloni scurți, în capul gol. Iarna: bocanci, subiță și o căciulă înaltă și ascuțită de parcă vrea să străpungă cerul cu ea. Calcă rar, apăsat și ține mâinile bătrânește la spate. Până ce se apropie bine, ai putea crede că-i un moșneag pornit agale să-și vadă nepoții la celălalt capăt de sat.

Mintos copil, dar la vorbă, scump. Câteun vecin poznaș îl oprește în drum și-l întreabă ca pe oricare:

— Ce-ți mai face vaca, Gheorghîță?

— Ii la păscut.

— Dar cum paște măi, că n'are dinți?

Gheorghîță însă nu se lasă, i-o întoarce scurt, privindu-l încruntat drept în albul ochilor:

— A ta are?!

Cel cu gluma vede că n'are încotro și se lasă păgubaș. Și așa se întâmplă de zece ori pe zi, ba unul, ba altul, îl pișcă cu vorba. Nu s'a întâmplat însă niciodată ca Gheorghîță să fi lăsat măcar una fără răspuns.

Din asta i s'a tras odată necaz mare lui Gheorghîță.

E unul de-i zice Elivei Chiriță, unul dintre chiaburii satului, om rău de gură, care stă cu vre-o zece case mai la vale, și care-și varsă veninul pe cine apucă. Cu Gheorghîță mai ales, are ce are. Tatăl lui Gheorghîță e comunist și deputat în Sfatul Popular și asta-l înțeapă la inimă pe Elivei ca un ghimpe. Stă în fața casei cu mâinile înfipte în șolduri și când îl vede pe Gheorghîță tabără cu vorba pe el.

Intr'o dimineață vine Chiriță cu o vacă ținând-o de funie și dă să intre cu ea în ogradă, când îl vede pe Gheorghîță cu trăistuța pe umăr, trecând spre școală. Il strigă din urmă, oprit cu vaca în fața porții:

— Ascultă, măi gândac, am auzit că-l dai pe bunicu-tău la școală să învețe carte.

Bunicul are optzeci de ani și e nițel zălud, dar Gheorghîță îl iubește mai mult decât orice pe lumea asta, pentru pricini pe care numai el le știe; deaceea înțepătura chiaburului l-a nimerit drept în inimă. Gheorghîță se oprește și se întoarce spre el ca un cocoșel gata să sară. Câțiva vecini ieșiți pe afară se apropie și așteaptă. Cu atât mai mult nu poate pleca fără să se socotească cu el. Răspunde:

— Il dau, și ce?!

— Altă treabă n'ai?! Îi întoarce vorba mustăciosul, abia ținându-și răsul. Lui Gheorghită îi alunecă privirile dela om la vită și se opresc pe coada vacii, murdară. Răspunde încă odată, apăsător și rar:

— Dar tu altă treabă n'ai?! Ori ți-e ciudă că învață carte? Invață dacă vrea el, na, chiar dacă-i crăpa de ciudă... Chiaburule!

După asta se întoarce și pornește mai departe, drept și serios, în timp ce pe fețele vecinilor care fuseseră martori la harță răsăreau zâmbete. Numai Chiriță n'a râs, se'nvinețise la față de necaz.

A doua zi, ai casei au băgat de seamă că fugise iedul din ogradă. L-au găsit mort în dosul grădinii chiaburului, cu spinarea frântă de o lovitură dată cu sete. În botșorul rânjit de durere îi rămăsese o frunză apucată peste gard din vișinul lui Chiriță.

Lui Gheorghită i se sbăteau ochii în lacrimi, dar, înecat de furie, nu putea plânge. Și nici măcar o vorbă n'a scos. În schimb, socotelile cu chiaburul și le-a încheiat singur. Seara, după ce s'a lăsat întunericul, s'a furișat binișor din casă și i-a bătut chiaburului ferestrele cu pietre de le-a făcut țândări. Nimeni n'a aflat cine făcuse treaba asta, nici chiar tatăl lui Gheorghită.

Când nu e la școală sau se satură de joacă cu copiii se'nvârte pe lângă casa bunicului.

Bunicul stă singur în căsuța lui de peste râu. Nu vrea să stea la fie-sa măritată în altă casă, la ulița mare. Aci se simte el bine, în cocioaba lui cu ogradă săracuță, în care pasc troscotul doi porci ai săi și mai mult găștele vecinilor strecurate prin ulucile căzute ale porții.

Grădina însă este un adevărat rai. Aci poamele nu se sfârșesc cât ține anul. A înghesuit în ea bunicul de toate: smeură și agrișe, cireșe negre și albe și lucioase ca sticla, pere vâratice și pergamute de toamnă, mere cu miez răcoros și piersici aromate. Aduce pueți sălbatici primăvara și-i altoiește. Într'o zi i-a arătat lui Gheorghită un merișor tânăr cu coroana rotată:

— Pe ăsta l-am sădit în ziua când te-ai născut tu. Să crești ca el! — și l-a sărutat pe obraz.

Aici e împărăția lui Gheorghită; face ce vrea.

Câte odată bunicul are purtări ciudate. Vecinii, și chiar ai casei șoptesc pe socoteala lui că ar fi dat în mîntea copiilor. Gheorghită îi ia apărarea; lui i-e drag bunicul așa cum e.

Să tot fie un an de atunci; în timp ce trecea puntea în dreptul casei bunicului aude svon adânc de tălângi, împletit cu sunete argintii de clopoței, venind de dincolo de râu. Dar turma de oi nu se vedea nicăieri.

Cu cât se apropia de casă, muzica tălângilor și clopoțeilor ce auzea tot mai limpede, în liniștea miezului de zi. A pătruns în ogradă. Tălângile băteau lângă el cu sunete diferite, tânguitor și vesel totodată. Ce să fie? Ascultă atent, parcă venea din casă. De jur împrejur, liniște. Scăpă un strigăt:

— Tăicuțaaa!

Pe sub strașină, din pod, veni răspunsul bunicului:

— Hăi!

Dădu buzna în tindă și văzu oca podului deschisă. Urcă pe scară în sus și când i se obișnuiră ochii cu întunericul, îl zări pe bătrân ingenunchiat în fața unui lădoi mare de lemn, cu capacul ridicat și proptit cu un băț de buza lădoiului. Ținea în mână o vergea de care atârnavă tălângi și clopoței de toate mărimile și de toate formele. Bunicul îi făcea semn să se apropie, scuturând vergeaua. Când ajunse lângă el, răsă, arătându-și gingiile știrbe, și-i zise înveselit:

— Hai să ne jucăm de-a ciobanii!

Apoi punând degetul pe rând pe fiecare talangă, o numi cu numele oii care, pe semne, o purtase cândva, în anii de ciobănie ai bunicului:

— Asta-i Șuta, asta-i Laia, Căprița, Mioara, — și tălângile cântau, parcă ar fi atârnat la gâtul Șutei, Căpriței, Mioarei...

În lumina slabă a podului, ochii bunicului sclikeau întineriți, și el tot parcă era tânăr. Tălângile gemeau, clopoștii sunau sglobii, iar bunicul striga voinicește la turma nevăzută de oi:

— Brrrr, Bălana!... Na, na, na!

Apoi se'ntorcea spre câini:

— Roată Tomir, n'o lăsa!...

Și pocnea sec din degete, închipuind pocnetul tunător al biciului ciobănesc, de lână împletit gros cât mâna și cu sfârc de fuior... Podul întunecos, cu miros stătut de fum și cu pânze de păianjen peste tot, locul acesta care de obicei îl înfricoșa pe Gheorghîță, era acum o pajiște verde pe care pășteau mioare albe și negre...

Dar deodată s'a făcut din nou liniște. Au amuțit tălângile. Glasul bunicului s'a stins, ca și ochii. Cu mâini tremurătoare și-a așezat amintirile în lădoi și a lăsat capacul. Ca trezit din vis, Gheorghîță l-a întrebat:

— Nu ne mai jucăm, tăicuță?

— Altădată! i-a răspuns bunicul, și au coborît din pod. Altădată nu s'au mai jucat; dar lădoii mai ascundea ceva, tot atât de minunat, de parcă toată tinerețea și-o ascunsese bunicul în el.

Odată — tot la bunicul se ducea — îl oprește unul cu vorba:

— Încotro, măi?

— La tăicuță.

— Ce te mai duci, măi, la el, că ăla-i branconer!

Cum nu s'a 'ntâmpat niciodată din partea lui Gheorghîță, omul a rămas fără răspuns. Gonind cu sufletul la gură, s'a oprit în brațele bunicului, l-a îmbrățișat strâns și l-a întrebat cu răsufierea întretăiată:

— Tăicuță, ce-i aia, branconer?

Ochii stinși ai bunicului s'au aprins din nou, și în mărgelușele negre li-cărea o lumină ștregărească. S'a îndreptat spre scara dela oca podului și întorcându-se, i-a făcut, misterios, semn cu mâna să se apropie. A pornit încetșor pe scară în sus și Gheorghîță după el. Printre șindrile pătrundeau raze oblice de lumină și în liniștea deplină a podului nu se auzea decât hârșăitul opincilor bunicului. S'a apropiat de lădoi și i-a ridicat capacul. Gheorghîță îl privea tulburat, uitase ce l-a întrebat adineaori pe bunic. Acesta a început să scoată tălângile și tot felul de ferotini pe care le punea alături, lângă lădoi. Apoi a dat la o parte niște boarfe, opintindu-se să scoată ceva de sub ele. Când s'a ridicat ținea în mână ceva lung, învelit în cârpe, lătăreț la un capăt și mai subțire la altul. Cu mâini tremurânde, bunicul deslega sforile și desfăcea cârpele. Înainte de a termina chiar, Gheorghîță s'a dumirit despre ce este vorba; bunicul ținea în mână o pușcă, o pușcă adevărată de vânătoare. O pușcă străveche, cu cremene și cu țeava atât de largă încât puteai băga pumnul pe ea, dar totuși o pușcă. Lui Gheorghîță îi bătea inima, gata gata să-i spargă coșul pieptului. Bunicul s'a așezat pe grinda podului și Gheorghîță turcește în fața lui. Bătrânul ținea cogeamite pușcă culcată pe genunchi și vorbea șoptit, plecat spre copil, parcă i-ar fi fost teamă să nu-l audă cineva:

— Așteptam mistrețul să vină la păpușoi. Când scotea capul din pădure,

se oprea să adulmece. Nu i se vedeau decât ochii lucind verde ca putregaiul în întuneric. Ochiam între cele două luminițe verzi. Bum! și cădea mistrețul. Dimineața îl spintecam cu cuțitul și luam ce-i bun. Ce rămânea mâncau jivinele...

Gheorghiiță sorbea vorbele ce ieșeau hărăite și stâlcite din gura știrbă a bunicului. Vedeau tot: bunicul culcat în păpuși, luminițele verzi la marginea pădurii, — i se părea că aude și detunătura...

— Am pușcat și cerbi și lupi, și un urs am pușcat...

Pe dinaintea ochilor lui Gheorghiiță trecură cerbul, lupul, ursul, așa cum îi știa de pe planșele ce atârnav pe pereții clasei la școală. Când ajunse la urs, simți un fior șerpuindu-i prin spate.

— Pune mâna ici și te uită, — zise bunicul, aducând în bătaia unei raze de lumină țeava puștii.

Gura țevii era puțin îndoită înăuntru, de parcă ar fi strâns-o cîteva în menghină. Bunicul puse degetul pe vătămătura puștii și zise:

— Aici a mușcat ursul când am tras... L-am lăsat să se apropie. Venea leap, leap, cu gura rânjită de i se vedeau măselele. Dacă nu-l culc dintr'o pușcătură mă mănâncă, așa mă gândeam. Întâi a mirosit țeava, apoi a dat să muște. Atunci am tras. I-a făcut căpățâna ca bostanul când dai cu el de pământ, pirr!...

Bunicul a chicotit, înveselit, de parcă nici nu era vorba de o căpățână de urs, ci chiar de un bostan. Gheorghiiță a râs și el, bucuros că a scăpat bunicul.

— ...dar și pușca abia i-am scos-o dintre măsele. A strâns-o binișor, — și i-a mai arătat odată lui Gheorghiiță urmele colților ursului pe buza țevii. Gheorghiiță s'a întristat deodată.

— Și acum nu mai pușcă? — a'ntrebat.

— Ar pușca ea, dar nu mai are cine apăsa aici, — și i-a mângâiat trăga-ciul. Apoi, privind-l trist pe Gheorghiiță:

— Și zici că spune lumea că aș fi branconer?

— Așa spune...

— Am fost, nu mai sunt.

— Dar ce-i aia?

— Când puști noaptea pe furiș, aia-i!...

— De cine ți-era frică?

— De pădurari.

— Da, ce, era pădurea lor?

— A boierilor... Câte-un sărac, — ca bunăoară, eu, — îndrăgea pușca și când i se acrea de mămăligă cu ceapă, se furișa la pădure. Dacă-i ieșea mistrețul în cale, își îndulcea casa pentru o vreme. E bună pulpa de mistreț! — cu ea alunecă mai bine mămăliga. Dar și când te prindea!...

— Ce-ți făcea?

— De nu te lăsaî prins, te'mpușca. Odată m'au luat ca din oală. Ațipisem la pândă. Erau doi; mă ținteau din coastă cu puștile spre mine. M'au legat de un copac și m'au lăsat acolo ca să mă mănânce jivinile. Am stat așa legat o zi și o noapte. Mi se uscaser limba de sete, ca hârtia. Dimineața s'a'ntâmplat să treacă pe-acolo niște rumâni și m'au deslegat...

Gheorghiiță simți o undă rece șerpuindu-i pe spinare. Greu de spus la ce se gândea. Ședea țeapăn și încruntat, căutând să înțeleagă.

— Chiriță e boier, tăicuță?

— E de-ai lor: găzdoi.

— El ne-a omorît iedul...

— Așa-s aștia...

Bunicul a rămas o clipă pe gânduri, și cum ținea pușca în brațe ca pe-un copil, lumina tinerească din ochi slăbea încet, încet, până ce s'a stins de tot, ca și atunci demult când se jucaseră de-a ciobanii. Cu mișcări obosite, a înfășat

pușca din nou și a așezat-o cu grijă pe fundul lădoiului, la locul ei. Apoi au coborât tăcuți din pod. Bunicul și Gheorghîță după el.

Asta s'a întâmplat vara. La începutul toamnei, Gheorghîță și-a atârnat din nou trăistuța la gât și acum e din nou școlar. Din nou calcă apăsător, bătrânește, dă cuviincios binețe și răspunde sfătos celor care-l opresc ca să-i ispitească înțelepciunea. Intr'un cuvânt Gheorghîță, pe care-l știu toți.

Dar într'o zi... Ei, ziua aceea a fost grozavă pentru Gheorghîță. Dimineată, învățătoarea a intrat în clasă cu un sul mare de hârtii sub braț. A spus „bună dimineața“ ca de obicei, a zâmbit copiilor cu zâmbetul ei bun, dar în înfățișarea ei era totuși ceva deosebit. Poate că tristețea pe care nu și-o putea ascunde îi dădea această înfățișare. O liniște grea s'a așternut asupra clasei. Nici o șoaptă, nici un scârțait de bancă nu se auzea, ceace nu se prea întâmpla. Învățătoarea a urcat pe catedră și a desfăcut grăbită sulul de hârtii zugrăvite, apoi una câte una le-a prins cu pioane pe pereți, de jur împrejur. Copiii o urmăreau, răsucindu-se în bănci mirați; nu prea înțelegeau. Când a terminat s'a oprit în fața șirurilor de bănci și a început să le povestească...

... — Intr'o țară îndepărtată, ce se cheamă Coreea, imperialiștii americani seamănă moartea...

Copiii se uită cu fețele împietrite la copilul, — copil ca ei — cu trupul sfărtecat de schije, ținut în brațe de o mamă cu ochii înnebuniți de durere. Mai încolo un alt copil își caută mama în mormanul de cadavre.

Dincolo, sate și orașe prefăcute în scrum. Pe zece cărămizi stăteau înșirate capete de oameni nevinovați, străjuite de călăi: soldații imperialiștilor...

Lui Gheorghîță i s'au încreșit buzele de groază amestecată cu furie.

Cu obrajii îmbujorați, învățătoarea își alunecă încet privirile pe fețele încruntate ale copiilor. Au înțeles; e sigură că au înțeles.

— Dragii mei tovarăși, — le spune, numindu-i cum îi numește numai rareori, la prilejuri deosebite, — trebuie să ajutăm acest popor viteaz să scape de asupritori...

După aceea organizează colecta printre elevii clasei a doua. Să aducă fiecare ce poate... Lui Gheorghîță încă nu i s'au descreșit buzele. Ce-i clocotește căpșorul, numai el știe.

De obicei Gheorghîță nu-și spurcă gura cu înjurături, dar de astă dată n'a mai putut:

— ...mormântul lor de „empirialiști“, a zis el tare.

Toate capetele s'au întors spre el, dar nimănui nu i s'a părut nelalocul ei, grozăvia rostită de Gheorghîță.

A doua zi, dimineața, clasa avea un aer sărbătorec. De cu seară, învățătoarea a înfățat catedra cu pânză roșie și a pus pe ea flori. Pentru daruri a adus un coș de nuiele și l-a așezat lângă catedră. Când a intrat, după ce a sunat clopoțelul, copiii au întâmpinat-o cu ochii limpezi și cu fețe surzătoare. Acum se va vedea dacă au înțeles. Ii bătea inima.

— Am adus pentru Coreea, — a spus o fetiță cu glas sfios, și s'a pilit după ceilalți.

Învățătoarea a zâmbit:

— Vă chem pe rând după catalog. Albu Dionisie!

Albu Dionisie ținea în mână o căciulă mișoasă, roasă pe margini. Nu știa ce să facă cu ea.

— Pune-o aici, l-a îndemnat blând, profesoara.

Și i-a arătat coșul. Pe urmă l-a însemnat pe tabel. După căciulă a venit un „cojocel” peticit, pe urmă o pereche de ciorapi lungi, de lână, o năframă și iarăși o căciulă.

Ioniță Dârlea s'a oprit în fața catedrei, cu ochii plecați. Ținea în fiecare mână câte un ou. Le-a întins fără să se uite și a zis :

— Mama n'a avut altceva să-mi dea.

Invățătoarea l-a privit înduioșată. Cum era să-i spună că darul lui nu va putea să ajungă în Coreea ! A zis deci :

— Bine Ioniță, copiii coreeni îți vor mulțumi pentru darul tău !

— Gheorghită Sandu !

Gheorghită s'a ridicat și a stat o clipă așa, parcă la îndoială. Apoi a ieșit din bancă și s'a îndreptat spre ușă. Invățătoarea l-a urmărit nedumerită cu privirile. Când a ajuns în pragul ușii, Gheorghită a zis din mers :

— Aduc și eu ceva, — și a ieșit pe ușă afară.

Câteva minute de așteptare, apoi ușa s'a deschis și a apărut Gheorghită cu un pachet de cârpe în brațe. Il adusese în zori pe furiș și-l ascunsese în grămada de lemne. În clasă, tăcere înmărmurită : nimeni nu știa ce se ascunde în pachetul de cârpe. Gheorghită l-a rezemat de catedră și a început să-l deslege. Copiii fierbeau în bănci. Chicoteau înfundat și-și dădeau coate. Când a fost gata, Gheorghită a ridicat pușcoiul bunicului în sus, l-a întins peste catedră și a zis cu glas aspru ciudos :

— ...Na ! Să-i puște pe „empirialiști“ !

IN PRAGUL BUCURIEI

Eva dorea din toată ființa să mai poată rămâne în pat măcar cinci minute. Se înfurie pe deșteptătorul de pe dulap, care-i curmase nemilos cel mai dulce somn. Ceasul trenura încă, atât de nerăbdător pe cele trei picioare scurte, încât mișca până și vaza de porțelan de lângă el.

În vis, Eva se văzuse într-o livadă cu meri încărcăți de fructe aromate, ze-moase. Chiar și în iarba îmbrobonată de rouă zărea ici-colo câte un măr rumen, căzut din pom. Iar ea alerga prin iarbă după un omuleț mititel cu cămășuță înflorată, cu piciorușe și mânuțe durdulii.

În ultima vreme, avea deseori astfel de visuri și nu numai în somn ci chiar cu ochii deschiși. Ar fi vrut să se întoarcă spre Mihai, să-i povestească visul cu deamănuntul, dar se temea că el va râde de ea. Doar erau căsătoriți de mult: luna viitoare se împlinea anul. Și pe urmă, Mihai nu părea să se gândească la asemenea lucruri.

„Dar dacă nu se gândește, își spunea Eva, cum se face că oricât ne-am grăbi, Mihai nu poate trece pe stradă fără să se oprească măcar o clipă lângă vre-un cărucior de copil și să privească înăuntru, plin de încântare, ca la o nouă minune a lumii? Săptămâna trecută dăduse peste Mihai tocmai când acesta coplea din lemn un fel de jucărie. El mărturisise stingherit că o face pentru Fănel, copilul vecinilor. Eva nu-i răspunsese nimic, deși știa bine că Fănel e cogeamitea flăcău de opt ani, pe când ceeace meșterea Mihai era o jucărie pentru sugaci.

Ei! Deci e vremea să sară din pat, să aprindă lampa și să pregătească micul dejun. Ce bine că încă de-aseară, deși era tare obosită după plimbarea neobișnuit de lungă — bucuria lor de duminică — și-a așezat toate la îndemână; acum, dintr'o singură mișcare, cafeaua e gata. Asta a învățat-o dela Mihai, care-și pregătește toate din vreme, chiar înaintea a două zile de sărbătoare: iar în diminețile de după duminici cine are chef să pregătească micul dejun? Da, da. E Luni și munca începe din nou.

— Hai, că nu te mai primim în brigadă! o necăji Mihai.

Stătea în ușa bucătăriei, gata de plecare. Pe chipu-i strălucitor de voie bună, privirile îndeosebi îi erau nespuse de vioaie. Clipea dintr'un ochi, pe jumătate în glumă pe jumătate serios, în timp ce nevastă-sa se întorcea zorită din drum pentru a treia oară:

— Ce-i? Ți-ai uitat cocul? Lasă-l mai bine acasă!

Eva își tăiase părul cu patru ani în urmă, când venise la oraș. Vorbele lui Mihai n'o supărara. Dar nu era să lase acasă, pentru atâta lucru, bucata ce-i mai rămăsese din cozonacul copt ieri! Ce mult îi plăcuse lui Mihai cozonacul! A fost

în stare să mănânce dintr'odată aproape jumătate! Să-i fie de bine. Are o poftă de mâncare grozavă și nici în toiu muncii n'ar renunța la gustarea dela ora zece.

Ajuseseră aproape de poarta dinspre stradă și Eva tot mai potrivea în sacoșă cozonacul proaspăt, învelit într'un șervet.

„Numai asta mi-ar mai lipsi! se gândi Eva în timp ce-și așeza o buclă blondă, rebelă, ce-i ieșise de sub basmaua legată în pripă. Să rămân acasă tocmai astăzi, când suntem hotărâți să întrecem brigada lui Novac cel puțin cu câteva minute, să scurtăm neapărat durata de până acum a șarjei.“

— „Timpul ăsta a îmbătrânit! decretase Mihai în ședința grupei sindicale unde se discutase această problemă. Or, noi suntem tineri. Cum să nu-l învingem? Nu mai vrem să rămănem în urmă! Nu!...“

Eva se străduia să facă pași repezi. Când mergeau la lucru, era nevoită să-și potrivească umbletul după pașii lungi ai lui Mihai, căci el pentru nimeni și nimic în lume nu s'ar fi întors din drum. În schimb când se duceau la plimbare, își potrivea el umbletul după al nevesti-si.

Sosiră cu un sfert de oră înainte de începerea lucrului — așa cum hotărâse întreaga brigadă încă de Sâmbătă. Nu era rău să se mai sfătuiască în preajma bătăliei, deși fiecare știa ce are de făcut. Cei mai mulți dintre brigadierii așteptau în curte, lângă fațada de cărămizi aparente a oțelăriei. Razele aurii ale soarelui abia răsărit îi învăluiau, lungind umbre dincolo de ei. O clipă Evei i se păru că toți stau pe picioare subțiri, ca de barză. Cât ce sosi Mihai, toți se adunară împrejurul lui. Oțelarul avea câte un cuvânt pentru fiecare.

„Cum îl iubesc oamenii pe Mihai al meu!...“ Eva simți o undă de căldură împărăștiindu-i-se în toată ființa. Iși opri privirea plină de dragoste asupra bărbatului acesta bine legat, nu prea înalt, dar nici scund, în care se vedea ceva din puterea și din neclintirea unui bloc de oțel proaspăt călit.

Chiar și pe Balint, macaragiul dela încărcarea cuptoarelor, cu toată firea lui posomorită și greu de înflăcărat, îl fermecară încrederea și siguranța ce se desprindeau din vorbele lui Mihai. Chipul neras, mohorât, al lui Balint se însufleți o clipă atunci când îl bătu pe Mihai pe umăr :

— Nu-i puțin ce ne ceri tu! Dar dac'o fi nevoie, sunt gata să ard eu însumi în cuptor!

Da, Mihai era un om puternic. Cu toată împotrivirea unor tehnicieni, reușise să obțină din partea conducerii fabricii aprobarea de a-și alimenta cuptorul cu combustibil lichid. Plecase cu încă doi oameni din brigada lui, să studieze problema într'o fabrică dintr'un oraș vecin. După câte povesteau ceilalți, nici acolo nu se prea deschiseră ușile dinainte-i. Dar nu degeaba îi fuseseră și tatăl și bunicul oțelari, iar el umblase cu roaba prin fabrică încă de copil.

Privise bine jur împrejur. Nu întrebuse prea multe și nici nu prea vorbise. Ba, nici măcar însemnări nu-și făcuse. Dar peste o lună, când veniseră piesele aparatului pe care-l comandase, Mihai reușise să le monteze fără planuri. Cu toate astea, aparatul funcționa de minune chiar dela început.

Un bătrânel cu o șapcă de piele pe care o purta deopotrivă și iarna și vara, prim-topitorul Novac, se îndreptă spre brigadă împreună cu Tudor Bunea din comisia de întreceri. În timp ce străbătea curtea mergând grăbit, se vedea că Bunea fără puțin un picior. „Amintire din închisoare“, răspunsese odată cu neplăcere la întrebarea cuiva : nu prea vorbea bucuros de vremurile acelea.

— Vă doresc mult noroc, tovarăși, în numele comisiei de întreceri, spuse el, încheind. Ne-am bucura să deveniți brigadă frunțașă. V'am sărbători cum se cuvine...

— Ei, d'apoi dac'o să reușiți, măi vitejilor, — se amestecă în discuție Novac, cu un zâmbet pe buze, — deși tocmai pe noi vreți să ne dați gata, să știți că tot

o să mă bucur! Abia dacă se află printre voi unul care să nu fi crescut om din mâinile mele. Numai o vorbă vă spun: legați-vă bine brăcinarii!

Privirea lui îi îmbrățișă pe toți cei din brigadă. Evei i se păru că se oprise îndeosebi asupra ei. Incurcată, își potrive sub bărbie nodul basmalei și roși. Avu simțământul că ochii celor cinci bărbați din brigadă se ațintesc întrebători asupra ei, cea nouă. Adevărat, Eva era pentru prima oară în această brigadă, însă se împlinea jumătate de an decând lucra pe macara! Își vârî mâna în buzunarul salopetei. Respiră ușurată, abia când Ionel, băiatul dela vagoneti al cărui loc de muncă era alături de macaraua ei, o salută ștregărește cu degetele la șapca fără cozoroc.

Se îmbrăștiară. Eva plecă spre macara. Băiatul alerga în fața ei. Topăia înainte și înapoi ca un mânz neastâmpărat, turuind din gură fără încetare. Cu ochi strălucitori, Ionel îi povesti despre marea victorie de ieri a echipei lui favorite de fotbal. Când își dădu însă seama că preocupările lui n'o prea interesează pe Eva, se întristă. În curând însă Eva reuși să-l împace. Ionel tocmai scosese din buzunar o carte cu copertă colorată. „Departee de Moscova“ descifră Eva din mers. Nu citise romanul acesta cunoscut, dar deunăzi când văzuseră filmul, hotărîse împreună cu Mihai că vor cumpăra cartea. Astfel îi putu făgădui din toată inima lui Ionel c'o va citi și ea.

Ajunseră la macara anevoie. Peste noapte sosiseră multe materii prime. Străbătură cu chiu cu vai drumul până la oțelărie, trecând peste grămezi de fier vechi. Se înțelege că aceste greutateți îi făcură lui Ionel o plăcere deosebită.

— Tovarășa Tatiana Petrovna? întrebă Ionel pe neașteptate, imitându-l pe Ghenca din „Departee de Moscova“. Își frecă mâinile parcă i-ar fi înghețat de ger, apoi trase din fundul șepcii sale două apărătoare de urechi care prinseră să fluture în bătaia vântului: — Sunt comsomolistul Ghenca Vasov, raportă el. Vântul a smuls sârmele de pe stâlpi, dar eu am să le dreg!...

Băiatul culese de undeva o sârmă ruginită și, cu ea în mână, luă cu asalt cea mai înaltă movilă de fier vechi. Se înfipse în vârful movilei ca un steag.

Eva izbucni în râs. Ii venea să-l îmbrățișeze pe băiatul acesta roșcovan, dar el era acum departe, alerga peste dealuri și peste văi de fiare vechi. Ionel nu se opri decât odată ajuns lângă vagonetul său. Își înlocui schimbul, salutându-l ostășește. Imediat ce acesta plecă, Ionel făcu vânt cutiei pe roate. Vagonetul porni pe șine, zuruind.

Unele schimburi de noapte lucrau încă. În timp ce Eva se cățara pe scărița de fier, macaraua dela margine tocmai își golea încărcătura de fier vechi într'una din covatele așezate dealungul laturei deschise a halei.

Nu-i mai rămânea multă vreme: jos, macaraua dinlăuntru halei lăsase încărcătura și acum ridica brațul. „Se întoarce, e rândul meu!“ Eva porni mașina. Grămezile de fier spre care o îndreptă, erau rămășițele unui pod aruncat în aer. Coborî deasupra grămezii de fier electromagnetul atârnat de lanț, apoi dădu drumul curentului. Electromagnetul mare cât o piatră de moară, atrase grămada de fier și o ridică până la înălțimea covatelor. Eva întrerupse curentul; bucățile de fier căzură în covată, zângănind.

Pe neașteptate, Evei i se făcu cald. Își descheie salopeta la piept. După tura a treia își scoase și basmaua. Părul slobod îi mângăia plăcut gâtul. „Abia șase și jumătate, și-i atât de cald!“ se miră ea.

Partea aceasta a uzinelor de oțel era în umbră; dar razele soarelui de vară târzie care țâșniră deodată de după zidul fabricii vecine străluciră atât de puternic, încât Eva fu nevoită să-și închidă ochii pentru o clipă. Ii deschise abia când îl auzi pe Ionel strigând. Băiatul arăta spre cealaltă parte a turnătoriei. Locomotiva uzinei, mică, neagră, înainta spre ei, trăgând mai multe vagoane pline de fier vechi. Pri-

vită din față, cu coșul ei din care se înălța fumul, Evei i se păru că seamănă cu o căpățână de ceapă.

— Tovarășe comandant! Iată, sosește din taigă tovarășul Smortskov. Aduce material nou!

Eva făcu un semn cu capul spre micul comsomolist de ocazie. Însă acesta dispăru pentru câteva clipe sub nouri de fum ieșiți din coșul locomotivei, care înconjuraseră cabina macaralei. Eva puse iar motorul în funcțiune; când macaraua ajunse în dreptul vagoanelor, coborî lanțul. Intoarse imediat, ducând în-cărcătura.

„Sosirea ajutorului din taigă m'a costat cinci minute!” își spuse ea în glumă, dar îi dădu zor ca să poată recupera întârzierea.

Mai târziu îl zări pe Mihai care-i explica ceva lui Balint. „Oare o să se uite la mine?” Mihai privi o clipă în sus. Dar parcă în acelaș timp privea și cerul. Abia acum băgă de seamă Eva că nu-i mai era atât de cald ca înainte. În timp ce macaraua se întorcea goală, avu timp destul să privească și ea spre cer. Nori gri, cenușii, acoperiseră soarele. „Ei, nu-i nimic de văzut!” Puse iar electromagnetul în funcțiune.

Peste puțin timp, auzi de jos șgomot de lovituri. Un fior de bucurie o străbătu toată. „Abia de-o oră au început, iar Mihai și scoate proba! Altădată trec două ore...” Nu numărăse, însă i se părea că macaraua de jos își făcuse drumul de cel puțin douăzeci de ori. „Dacă-i așa, peste câteva clipe dau oțel. Ba nu! Uite că Balint mai are de făcut un drum. Duce încă o covată. A cuplat chiar acum și pornește. Clopotul macaralei lui sună.”

Mai adineaori îi era cald. Acum îi e frig. Ciudat, și ieri după masă, pe când treceau pe lângă izvor spre pădure, a trecut-o un fior. Mihai vorbea tocmai despre șarjele de astăzi, despre planul cel nou. Era atât de plăcut să-i asculte glasul tineresc, încrezător, era atât de bine să te ghemuești alături de el! Când Mihai observase că ea tremură, își scosese haina și i-o pusese cu grijă pe umeri. În tramvai, în drum spre casă, Eva se înviorase. O apucase dorința să vorbească mult, despre câte toate și mai ales despre noua lor locuință. Mai aveau încă atâtea de făcut până s'o vadă gata. Doar abia i se dăduse lui Mihai, ca muncitor frunțos, locuința aceasta. Dar, pe neașteptate, Mihai întâlnise în vagonul luminat pe un necunoscut, un tovarăș care-i și petrecuse până acasă. Între timp Evei îi trecuse cheful de vorbă.

Din „colțul rece”, de unde iarna bate nestăvilit viscolul, ajungând uneori până aici, la macara, izbucni acum un vânt șuerător. Eva își încheie salopeta în grabă și, ținând roata de alamă cu o singură mână, își potrive basmauă pe cap. O înodă bine, de două ori; totuși capetele de pânză fluturau sub bărbie ca două stegulețe. Vântul se pornise de-abinelea. Printr'unul din geamurile sparte ale cabinei, pătrunse un curent rece ca ghiața. Eva se cutremură din nou.

Ce i s'o fi întâmplat de a devenit dintr'odată atât de sensibilă? Iarna trecută, pe când lucra în secția de șamotă, era singura care se putea mândri că n'o biruise frigul. În timp ce ea se simțea foarte bine, îmbujorându-se numai ceva mai tare în obraji, cei mai mulți clănțăneau din dinți, cu buzele vinete.

— Vine o furtună de zăpadă... Uite cum coboară norii pe fluviul Adun! strigă Ionel cu glas ascuțit și arată în sus spre cerul încărcat de nori.

Eva desfăcu sacoșa pe care o adusese de-acasă. Frânse în jumătate cozonacul pregătit pentru Mihai, și-i aruncă băiatului una din bucăți. Ionel prinse cu dibăcie darul neașteptat. Învârti o vreme cozonacul în mână, mirosindu-l din când în când cu plăcere. Apoi, fără să se mai codească, îl înghiți din câteva îmbucături. Peste câteva clipe stătea iar la marginea halei, scrutând zarea cu mâinile făcute binoclu.

„Interesant, se miră Eva. Altădată am o poftă de lup, iar acum... Naiba știe...”

Și atunci... Veni atât de neașteptat, încât copleșită, i se tăie răsufllarea. Era prea mult dintr'odată : și furtuna, și...

Vântul scutura cabina macaralei din toate încheieturile. Răstimp de câteva minute, Evei i se păru că una din palele mai puternice o s'o ridice ca pe-o jucărie și o s'o arunce pe acoperișul Uzinelor. Acum, macaraua se supunea mâinilor ei numai cu greu, gemând și scârțâind. Furtuna clătina până și trupul masiv de oțel al electromagnetului. Cu o mână pe mâner și cu cealaltă pe roată, Eva trebuise să-și pună în joc toată istețimea. Indoindu-se de mijloc, privise în jos atentă.

Și atunci se petrecu lucrul acela, veni clipa pe care o așteptase și o dorise atât de mult. Gândise întotdeauna că lucrul acela se va întâmpla acasă, în bucătărie, sau noaptea, între două frânturi de vise. Și-l închipuse aidoma cu glasul clopoțelului de aur despre care-i vorbea bunicuța, stând pe o laviță lângă cuptor și zugrăvind în poveste primul semn al unei vieți noi, prima mișcare.

Nu simți decât o tresărire. Parcă din mânerul ce-l ținea în palmă i s'ar fi scurs în trup o scânteie. A mișcat!... Copilul ei, copilul lor... Fulger fără glas, aidoma licăririi aceleia de acolo, din marginea zării. Eva privea spre depărtări și i se părea că pălpăirea de o clipă, flăcăriua de viață, revărsase în ea o căldură care creștea mereu. „A mișcat. A mișcat!”

Deși vântul care pătrundea prin geamul spart aducea picuri reci de ploaie, nu-i mai era frig. Tunetele și fulgerele se țineau lanț, uneori răbufnind dintr'odată. Erau atât de apropiate, încât Eva gândi că ar putea să le apuce cu mâna, și atât de puternice încât i se păru că scutura lumea din temelii.

Cât vedea cu ochii, cerul se întunecase. Norii coborâseră deasupra acoperișurilor. Cele trei coșuri ale Uzinelor de Oțel, cufundate în pâcla vântată, nu se mai vedeau decât pe jumătate. Totul se încenușase, se mohorîse, ca în după amiezile târzii de toamnă. Ploua. Tot mai rece, mai des, mai șfichiuitor.

De undeva se auzi un strigăt. Eva se uită în jos și-l zări pe Ionel. Acum nu mai glumea, nu se mai juca ; fugea pe sub acoperiș, dela o coloană de susținere la alta. Arătă spre cer, apoi spre macaraua care se retrăsese lângă generatorul uriaș și stătea acolo nemișcată, fără încărcătură, cu cabina goală. Apoi Eva îl văzu pe Balint chiar în fața ei. Acesta își cârmuia macaraua, gesticulând. „Se vede că toți vor să înceteze munca, își spuse ea. Dar ce se întâmplă dacă furtuna ține o oră, sau poate chiar mai mult? o străfulgeră un gând. Ce se întâmplă dacă cuptorul face urs până atunci? Ce-o să se aleagă de sărbătoarea brigăzii?...”

Eva simți din nou mișcarea, svăcnetul acela de viață. Sângele îl purtă până în vârful degetelor ei ; o mânuță catifelată, nesigură îi mângâie parcă inima. „Suntem doi ! cântă în ea un glas. Doi... doi...”

Printre șiroaiele ploii începu să cadă grindină. Răpăia înspăimântător pe acoperiș, o izbea pe Eva prin spărtura geamului, îi biciuia fața. Dar Eva nu lua în seamă, frigul n'o mai încremenea, nici n'o înfiora, părea că-l dorește ca pe o baie plăcută. O bucată de ghiață mai ascuțită îi sgârie mâna. Picurii de ploaie șterseră boaba rubinie de pe rană. Evei nu-i păsa de sgârietură, lucra mai departe, fără oprire.

„Nu-i nimic... Mai lipsesc numai patru covate... Trei...” De pe acoperiș, ploaia se revărsa în șuvoaie. Părea că vrea să înghită depozitul în potopul ei, să-l măture. „Încă două, numai două!” Dar degeaba cerceta zarea prin geamul cenușiu, pândind un petec de cer senin ; ploaia învăluia totul. Coborî la întâmplare lanțul deasupra grămezii de fier vechi a cărui culoare plăcută, roșcată, devenise acum neagră, mohorită. Auzi odată bubuțul cerului și sunetul surd al fierului care zăngănea. Basmăua udă i se lipise de frunte, de față. Ei și? Motorul gemea, scutu-

rându-se din toate încheeturile. Macaraua trebuia totuși să i se supună.

...Și Eva izbândi! Transportă și ultima covată.

„Dar atunci... atunci șarja lui Mihai e gata!“ Hainele de pe ea începuseră să scoată aburi. Ii era cald. Se întinse veselă, dându-și brațele înlături. Mihai, Mihai al ei lucrează acum pentru trei. Trei?... Desigur! Și, pentru cel care vine!

Furtuna se domolea. Cât o fi ținut, un sfert de oră, mai mult? Pe Eva n'o interesa asta, ea una știa: fusese terminată încărcarea celui de al doilea cuptor. Ascultă fericită clopotul macaralei celei mari.

Trecuseră exact trei ore și cincizeci de minute dela începerea lucrului când auzi glasul adânc al clopotului dela oțelărie. Mihai, oțelarul Mihai Barna, conducătorul brigăzii, tăie dopul dela deschizătura cuptorului. Era de față și Tudor Bunea. Oțelul celei mai scurte șarje rapide a cuptorului nr. 2 izbucni, alb de încins ce era, repezindu-se în căldarea uriașă și svârlind în jur milioane de scânteii.

Eva auzi strigătele de bucurie ale brigadierilor. Ii urmărea din priviri pe Mihai. Pe buzele ei clipi un zâmbet palid. Un zâmbet de mândrie și dragoste.

Mai era destulă vreme până la terminarea turei lor, dar Eva nu mai avea răbdare. Cu bucata de cozonac în mână, coborî în goană scara. Intr'o clipă ajunse jos. Se strecură printre muncitorii care-i stăteau în drum. Ajunse lângă Mihai, care, sprijinit de o bară lungă de fier, urmărea încordat drumul pâraului clocotitor de lavă. Era o căldură pârjolitoare, lumina albă intensă, orbea, dar Eva parcă nu simțea asta. Puse mâna pe brațul bărbatului ei. Mihai își coborî privirea spre ea, și dintr'o pornire neașteptată o îmbrățișă.

— Mihai, șopti muștrător Eva, căutând să se desfacă din strânsoarea puternică a brațelor dragi. Ne vede atâta lume... Și apoi... apoi... îl strivești!

— Il strivesc! răsă Mihai. Acum îți mai arde de cozonac?!

— Da' de unde! se rușină Eva și adăugă tainic: — Nu pentru cozonac mă tem, și nici pentru mine, dar... dar... știi... el... El a început să miște!

Mihai era năuc de bucurie. Făcu o mișcare ca și când ar fi vrut s'o îmbrățișeze din nou pe Eva. Apoi amintindu-și de ceva, se răzgândi și îi cuprinse doar umerii. Incetșor, potrivindu-și pașii largi după pașii mărunței ai Evei, o duse spre cuptorul nr 2. Pe drum Eva îi întinse bărbatului ei bucata de cozonac.

— Lasă, Evi, gustarea. Cine poate să mănânce acum? spuse Mihai tulburat.

O slobozi din strânsoare și-o privi lung, cu ochii lui atât de vioi. Apoi se întoarse spre brigadieri, strigând:

— Haide, dați-i zor tovarăși!... Mai vreau să torn o șarjă rapidă azi... Pentru fiul meu!

LUPTĂM PENTRU PACE

DUMITRU CORBEA

PREGĂTIRI DE DEFILARE

E-aproape'ntâi Mai.
Din crengi, ca niște pui plâpânzi,
Cu ciocul lor bălai,
Dau mugurii, de cer flămânzi,
De adieri de vânt și ploii,
Cu floarea ridicată din noroi.

Grădina e în soare.
Cresc mugurii și se desfac.
Pe-o pajiște de brebenei
O privighetoare
A sburat dintr'un copac,
Gătit cu beteală și cercei

Cântă pionierii.
Cu tobe trec. Și, cadențat,
Aduc primăverii
Un trandafir neîmpupat,
Pe care n'a sburat albina,
Dar l-a strigat, mereu, lumina...

Mă văd în coloană,
Alături de mici pioneri...
Coardă năzdrăvană,
Arcușul nu ți-i nicăeri ?
Voi cânta și fără tine,
Căci, uite, coloana vine...

ULTIMUL PROCES

La Londra și la Washington
Va fi o bancă de-azurare:
Popoarele vor condamna
Pe hitleri la spânzurătoare,

Veni-va mama coreeană
 În locul fiului ucis
 Și va depune mărturie,
 Căci ochii încă 'n lacrimi i-s.

Din Filipine și Malaya
 Veni-vor tineri și bătrâni.
 Vor sta acolo față'n față
 Cu-aceia ce le-au fost stăpâni.

Veni-vor Negrii, Indienii,
 Să spună viața ce le-a fost.
 Vor povesti cum steagul roșu
 Le-a stat în inimi adăpost.

Popoarele din ori ce țară,
 Nu iartă și nu vor ierta.
 Vor cere-atuncea socoteală
 La toți ce 'n cale le vor sta.

Li văd pe trumani cum se mișcă,
 Le curg broboane de sudori,
 Se sprijină, 'mblânziți, în boxă,
 Cu churchill-ii, de subțiori.

Nu pomenesc de nici o crimă,
 Sânt miei nevinovați, sărmanii...
 De ce tresar? Li-i frică? Da!
 Rămân orfani în lume banii...

FLOAREA MUNCII

A'nflorit pe deal o floare,
 Floarea muncii, floare,
 Scăldată toată în soare,
 Floarea muncii, floare.

Stă în munți între izvoare,
 Floarea muncii, floare,
 Și pe șesuri, pe ogoare,
 Floarea muncii, floare.

Ca steaua-i de sclipitoare,
 Floarea muncii, floare,
 Ca doru-i de 'mbietoare,
 Floarea muncii, floare.

Cine-o calcă în picioare,
 Floarea muncii, floare,
 Cade la pământ și moare,
 Floarea muncii, floare.

SCRISOAREA UNUI COPIL COREEAN

Când am ajuns întâi la voi în țară
Era un cer înalt de primăvară;
Cântau privighetorile'n zăvoi
Cum au cântat odată și la noi.
Ne-a'ntâmpinat priveliștea voioasă
Din prima clipă ne-am simțit acasă,
Și'n ale voastre mame, ne-am dat seamă
Că noi, orfani, ne-am regăsit o mamă,
Iar în tovarășii ieșiți'nainte,
O dragoste curată de părinte.
Când v'am văzut pe voi, pionieri,
Eu am simțit că nu ne știm de ieri.
Și parcă am fi fost fără'ndoială
De când e lumea, la aceeași școală.
Călătorisem săptămâni de-arând,
Prin Țara Socialismului trecând,
Unde-am simțit ce nesfârșit de mare
E țara vrednicilor ei popoare...
Și pretutindeni am simțit că sint
În patrie pe-o treime din pământ.

☆

Și pe la noi e cer deschis, la fel,
Dar cine să se bucure de el?
Că dintr'odată-i negru de-avioane.
În urma lor, ruine, morți, mormane,
Eu am văzut cătunul meu natal
Arzând întreg sub ploaia de napalm.
Prin fumul greu vedeam ades copii,
Arzând în câmp ca niște torțe vii.
Prin codrul nostru fără de hotare,
Nu mai e svon de păsări cântătoare;
Copacii goi întind o cracă'n scrum,
Ca brațul unui om trăsniț în drum.
Dar oastea noastră, tot mai mare azi

Mai poartă cântece străbune'n glas,
Și cântecele noi de vitejie,
Cu sânge-amestecate și cu glie.

De-asupra voastră parcă'ntregul cer
Cupolă e, de vast atelier.
Și de răsună zarea de-un motor,
Nu-i avion cu moarte, ci tractor,
Iar dacă trece vre-unul peste deltă
Nu-i armă de ucis, ci e uneltă ;
De-aruncă praf pe grindurile'nguste,
Nu-i pentru oameni, ci pentru lăcuste.
De-asupra Bucureștilor în zori
Trec avioane... dar de călători
Spre Moscova, spre Praga, spre Berlin,
Spre un popor prieten, spre-un vecin,
Și peste munți și'ntinderi, peste ape,
Vin parcă țările tot mai aproape,
Și Capitalele vin mai încoace,
Cu inima, cu dragoastea de pace,
Și cerul nostru limpede de-amiază
Il vom privi odată, fără groază !

RAPSODIA PĂCII

1

Unealta păcii n'o lăsăm din mână !
Vrem pruncii noștri veseli să rămână,
cu visurile lor, cu'nvățătura,
așa cum noi, încet, le-am dat căldura.

Peste ocean apasă-o noapte neagră.
Dar pruncii noi i-om învăța să meargă,
ii vom deprinde liberi să vorbească,
să râdă și să plângă în limba părintească.

Vor ști și ce-i motor și ce e carte.
Dar și-arma ii vom învăța s'o poarte,
ca să lovească'n dușman, de-o'ndrăzni
să ne încălce țara într'o zi.

2

Nu ! Pacea n'o vom vinde noi ! S'o știți,
voi, negustori de moarte și bandiți
ce nu vă pasă dacă-un lac de sânge
la gleznă, șold, sau pân'la gât v'ajunge,
profituri, numai, să se poată strânge.

Însă, la noi, profitul ia sfârșit !
Și-i vom veghea sfârșitul, negreșit,
noi, lumea liberă și nouă care crește
și marele prezent îl construiește,
noi, fiecare'n parte, toți, câțiva,
și eu — căci socoteala e și-a mea.

*) Poet maghiar din R. P. R.

3

Iși umflă-acum capitalismul
 Germania Occidentală
 și-și pregătește la Belgrad
 tâlhari și brute, cu tocmeală.
 Dar mercenarul
 cu noi
 nu se măsoară:
 el și-apără o soldă,
 iar noi o'ntreagă țară !

4

Mă știu: pot fi mai dârz, ca luptător,
 și versu-mi poate fi mai curgător,
 cu toți în front aș fi mai tare'n toate,
 pot fi mai dârz când știu că am dreptate.

Dar pentru țara noastră, țara mea,
 oricând eu arma'n mână aș lua !
 Și dacă trebuie, dau viața — pentru pace.
 Iar viitorul mă va judeca.

5

Deși, mărturisesc, vreau să trăesc !
 Ce minunați sunt anii care cresc,
 această epocă în care știi
 că lumii îi zidești noi temelii,

că'nați spre cer uzine, și că poți
 să construiești o viață pentru toți,
 să duci lumini electrice la sate,
 să faci din căi glodoase—asfaltate,

să faci lână țigaie din țurcană
 să aibă muncitorii caldă haină,
 și cărți să tipărești, mereu mai bune,
 să aibă oamenii înțelepciune.

Și mii și mii de lucruri minunate
 să le frământă, să le gândești pe toate.
 O, liberii, frumoșii noștri ani,
 vă vom păzi de orișice dușmani !

Vă vom păzi cu-a vorbelor putere,
 dar și cu focuri de mitraliere,
 v'om apăra cu nava și cu tunul
 cu mintea trează, inimi tari, până la unul !

6

Popoarele trezite din robie
cunosc această-învățătură vie,
din pilda stalinistelor popoare
ce-și taie cale azi în lumea mare.

Și dacă eu mă'ncerc cu stihul iar
pun lauda poetului maghiar
în ne'ntrecutul drum de fapte-al lor,
purfând un larg ecou din viitor.

7

Și zilele aceste-s bucurie,
când, îndărăt, te poți uita pe drum:
ce-au spus învățătorii c'o să fie,
se împlinește'n fața noastră-acum.

Ce greu a fost ! Ca bolnavul ce-și poartă
o vârstă grea, ținând-o într'ascuns,
și simte 'n trupul său o lume moartă,
când soare nou în preajmă-i a pătruns.
O, viitor, recunoștință fie !
Tu soarta schimbi, dărâmi cătuși și zid.
În fața mea deschis-ai cale vie,
o cale glorioasă, de partid !

Cuvântul greu, cu'nțelepciunea vie,
au dela cine l-aș fi învățat ?
(Unealta muncii mele, poezie,
și arme celor mulți, neîncetat.)
Cuvântul care doar atunci trăiește
când scânteiază'n el dreptatea, clar,
dreptatea ce, luptând muncitorește,
o vede ne'nfricatul proletar.

Să nu fie doar sunet, ci putere,
să fie armă, nu dulceagul cânt
ce ocolește-a lumii aspră vrere
și n'o 'nțelege cel de jos, nicicând.
Și dacă iar fasciștii azi se scoală
și de războaie iar se pregătesc,
tu leapădă cântarea cea domoală
și'naltă-un cânt puternic, vitejesc !

În cântul tău, puternic azi te-avântă
și spune tare ce-ai spus ieri șoptit,
cu forța proaspătă cu care cântă
copiii'n corul lor nepregătit.
Să știi s'aduni un tunet aspru azi,
să știi pe'n întreaga lume a-l desface.

Lovește-ațățătorii în obraz:
Vrem pace ! pace ! pace ! pace ! pace !

Noi pentru pacea noastră vom lupta,
cum ne-am păzi chiar mama noastră dragă
de-orice furtună sau urgie grea.
Tâlharul nu știe că strada'ntreagă,
orașul, țara, globul va sări
să-apuce brațul lui, nelegiuitul,
și'n praf și pulbere va nimici
pe-acel ce-a scos asupra-ne cuțitul !

In românește de Mihai Andrei

D A N S U L

Se rotea indiana mlădie
Și dansa pe un ring într'un bar,
Unde nu e de loc bucurie,
Unde's doar asupri și amar.

Mâini subțiri se'nălțau dintr'odată;
Chipul supt în lumini tresărea —
Plete grele'n svâcnire rotată
Strâns inel, ca de smoală păreau.

Zornăiau zurgălăi și pahară,
Clipoceau ca pârâul în vad.
Ochii plini de tristețe amară
Adânc sufletul mi-au turburat.

Mi-amintii de'nserări și de locuri
Din Ucraina cu plopi argintii,
Unde fete'n amurg, prinse'n jocuri,
Cântă vesel pe'ntinse câmpii,

Unde-o sută de-armonici răsună
Și ca tunetu'n seară irump,
Preamărind în cântări împreună
Bogăția pământului scump.

Doar turiști te privesc cu mirare,
Doamne'n zâmbetul strâmb te cuprind.
Prin tristeți și nevoi seculare,
Pentru cine dansezi, scânteind ?

Ochii tăi ca întinderi marine
În incendii zadarnic se-aprind —
Mutre acre să rădă de tine,
Pentru dans doar doi cenți dăruind.

Ci puterea nu-ți pierde zadarnic,
Prinde-o armă, mai bine, pe loc.
Ca văpaia, mânia amarnic
Să le deie dușmanilor, foc,

Bubuind peste stânci, fă să vină
Mai curând răfueii, bătălii;
Tu să treci, îmbrăcată'n lumină,
Ca un fulger prin nori purpurii.

...Zornăiau zurgălăi și pahară,
Clipoceau ca pârâul în vad:
Ochii plini de tristețe amară
Adânc sufletul mi-au turburat.

In românește de Ben Corlaci

DUMINECA DE SÂNGE

Sosit-a și Duminica aceea
De sânge : Treizeci Marte. Noapte grea
Inconjură'nchisoarea Caliteea.

Pămîntul doarme... ca pe-un talisman
La piept feciorul drag își mai strîngea...
Dar un călău, unealtă de tiran,

Drapat în întunec ca'ntr'un nor,
Ca bezna mută, totul să-l cuprindă,
Pămîntului îi smulge-acel fecior.

Călăul către Gudi ¹⁾ fuge tare,
Ca ziua și lumina să nu-l prindă
Și să nu-l vadă'n răsărit de soare.

Comandă-americanul... repezi rup
Rafalele'ntunecul, ca vîntul.
Ca vulturul căzu atunci un trup.

Și Imitos ²⁾ se sgudui și el.
„Pe cine mi-au ucis?“ — mugi pămîntul.
Și Gramosul se aplecă la fel.

„Pe Beloianis“, freamătă măslinii.
Sălbatec strigăt sună'n noapte-aproape:
„L-au omorît pe Nicos“, — asasinii !

Ii urmărește soarele în fuga
Cu care asasinii-ar vrea să scape,
In Psiri, ³⁾ în Cokignia ⁴⁾ și'n Guva ⁵⁾

„L-au omorît pe Nicos...“ și'n popor,
Mânie se trezi și răzbunare.
Pămîntu'nalță scumpul său fecior.

*) Poet revoluționar grec.

¹⁾ Loc de execuție în Atena

²⁾ Munte lângă Atena

³⁻⁴⁻⁵⁾ Cartiere din Atena.

Îl urcă sus, mai sus, pe culmi de munte,
Iar Gramosul îl scaldă în isvoare,
Se pieacă și-l sărută lung pe frunte.

Un blestem urcă din mulțimea toată:
În veci de veci noi n'om lăsa'n uitare,
Dumineca de sânge, niciodată !

TRĂEȘTE BELOIANNIS

Și brazil și platanii toți îl știu.
Ca ei e drept și mândru. Ca un zid !
Prin codri mai răsună glasul-i viu:
„Nainte spre izbânzi, pentru Partid“.

Potcoava calului se vede încă
Pe Gramos și pe Panahaicos, ¹⁾
Una și azi cu partizana stâncă,
Și una cu tot cerul luminos.

Ațâțători din Londra și Wall-Street,
Șacali și lupi, — blestem și ura toată !
Pân'la victorie, am juruit
Să nu uităm aceasta, nici-odată !

„Trăește Beloianis“ ! Toți o știu.
„Trăește“ sus pe culmile albastre.
Trăește Beloianis. si e viu
În strofele și'n cântecele noastre.

Trăește peste vremuri și hotare,
Și-i casa lui în fiecare casă;
Trăește Beloianis în cei care
Azi construiesc o lume mai frumoasă.

Trăi-va'n Golios ²⁾ și-Amaliada ³⁾
Și în Atena patriei natale,
Și'nflăcărează Grecia din roada
Îmboldului și vitejiei sale.

Prin a lui Ehrenburg și Hikmet până,
Prin cântul lui Robson trăiește'n plin,
Trăiește pentru toți, fără prihană,
În valuri, în văzduh și în măslin.

¹⁾ Munte unde a luptat Beloianis.

²⁾ Cel mai înalt vârf al Gramosului, unde a fost rănit, în lupte Beloianis. Prin hotărîrea C.C. al P.C. Grec, acest vârf se numește astăzi „Nicos Beloianis“.

³⁾ Locul nașterii lui Belciannis. Astăzi poartă numele lui, prin hotărîrea C.C. al P.C. grec.

Când pacea peste glob va fi stăpână
La masa ce va aduna pământul,
Cu o garoafă roșie în mână,
Tot ei va ridica întâi cuvântul.

Cu o garoafă cum atâtea sînt
De roua Primăverii'nrouată,
Crescută pe acest întins pământ,
Frumoasă, scumpă și însângerată.

Nestinsă ține peste lumi făcl'a.
Trăește sus, pe culmile în zori.
In lume Pace! Pace în Grecia,
Vă cheamă înainte, luptători.

S'A LĂRGIT FAMILIA...

Ca să nu-ți vezi vatra casei tale
Singură și'n noaptea grea, răsleață,
Să-i deschizi ferestre mondiale,
Și să-aduci a țării tale viață.

Nu vrei fericire'ntunecată,
Nu te'nchide; uită-te departe.
Oricât e Coreea'ndepărtată,
Și în casa ta e sânge, moarte.

Kuibâșev o fi departe tare,
Și în jurul tău s'o strânge ceața,
Umflă-ți pieptul și lumina-i mare
Ți-o spăla și cugetul și fața.

Noi trăim epoca avântată, ---
Cea în care Nicos a luptat.
Zările's mai largi ca niciodată,
Și în ele ne-am apropiat.

Chinezescul zid întunecat,
L-am sfărmat cum sfărmi un cerc de fier,
Și în luptă s'au apropiat,
Peking, Barcelona și Alger.

Dansul omenirii s'a încins,
Și-a intrat și Grecia să joace...
Peste graniți văd cum a întins
Mâini ce poartă torțele de pace.

Măini bătătorite, mari și late,
 Pentru muncă, lupte, parcă-anume
 Ia-le, și cu ele'mpreunate,
 Singur nu te vei simți pe lume.

Negrii, galbenii și albi...
 Gândul lor cu-al nostru se'mpletește.
 Ca torentul ne'ncăput în albi,
 Tot mereu familia ne crește.

Se întinde mare, zi cu zi:
 Guva a pierdut un fiu la zid;
 Simte-aproape pe Antoine, pe Li
 Și pe camarado din Madrid.

La un loc cu-Atena și Pireu,
 Azi Paris, Marsilia, sunt gemeni.
 Lângă-un cartier grecesc, pe cheiu,
 Stă'n Italia un altu-asemeni.

(Voi, moștenitori naziști de-acum,
 Știți voi pașii voștri unde merg?
 Ați pornit-o pe acelaș drum
 Care-a dus în laț la Nüremberg.

Ioana d'Arc trădată e acuma...
 Cikles *, opiu, sgârie-norii triști,
 Bombe, tifos, tancuri grele, ciuma...
 Cum să spun... cum să mai spun? Naziști !)

Val cu val, în repede cădere
 S'a lărgit familia d'n plin, —
 Viu torent ce-oprește cu putere
 Și, în sbor, cuțitul asasin.

Pace, Pace! Imprejur cuvântul
 Urcă'n flăcări uriașe svonul
 Parcă-i mai aproape tot pământul
 De când Volga s'a unit cu Donul.

In românește de Demostene Botez

*) Marcă de gumă de mestecat.

CANDIDAȚII POPORULUI

de VERONICA PORUMBACU
HORIA BRATU
DUMITRU MIRCEA
SILVIU PODINA

LA „GRIVIȚA ROȘIE“

Harta Patriei o avem cu toți în față la locul de muncă și o purtăm cu toți în inimile noastre, cu larga desfășurare a șesurilor, cu danteia apelor, cu valurile rostogolindu-se în albi, cu nemărginirea Bărăganului brăzdat în lung și lat de pluguri și tractoare, cu liniile îngroșate ale munților împăduriți, cu nenumăratele cercuri și cerculețe ale orașelor noastre. Pe hartă par semne convenționale. Dar în ele sunt adunate munca și lupta poporului nostru. În ele trăiesc sute de mii și milioane de oameni care-și clădesc fericirea...

Dacă am fi privit harta cu ochii întredeschiși în cursul ultimelor zile, pe întinsul ei ar fi scripit deodată orașele și satele în care s'au făcut propunerile de candidați. Bucureștii și Iașii, secularul Cluj ca și noile porturi ce se ridică pe șantierul viitorului Canal, gospodăriile colective din Bărăgan ori cătunele din creerii munților, toate ar fi scânteiat în această vreme, într'o minunată țâșnire de lumini. Și multe din orașe au vrut să aprindă prima scânteie în cinstea aceluia care s'a dovedit în vremile de restriște și în anii de construcție, cel mai bun fiu al poporului: tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Lucrurile s'au petrecut întocmai și la „Grivița Roșie“.

Despre candidatul lor vorbeau de mult ceferiștii. Cei mai bătrâni, ca Ene Stancu — azi șef de partidă la cazangerie — ori Marin Cioc — secretarul organizației de bază al aceleiași secții — l-au cunoscut pe tovarășul Dej luptând alături de ei, și mai târziu, dându-le din închisoare semnalul grevelor ce au stăvilat pentru câțiva ani fascismul. Marin S. Cioc, omul de vârstă mijlocie dar cu o energie ce trece mult peste cea obișnuită, a petrecut, după evenimentele din Februarie, două săptămâni lungi într'o celulă cu apă pe jos, în care nu puteai dormi nopți de-arândul. Amintirile nu-l întristează, îl îndârjesc. Șomajul ce a urmat închisorii, nedreptățile fără număr, l-au făcut să lupte pentru ziua de azi, în care și el pune o piatră la temeliiile patriei socialiste. Cum să nu se pregătească Marin Cioc, ca pentru o sărbătoare, pentru propunerea tovarășului Gheorghiu-Dej ?

Cât despre Ene Stancu, acela care a luat parte la grevă, în postul de control la poartă, care a văzut prăbușindu-se sub focul mitralierelor pe un tovarăș din acelaș post, care a văzut pe fața acestuia ghiața morții și a respirat apoi aerul de ghiață al închisorii Jilava, el, Ene Stancu, știe să prețuiască șgomotul fierbinte al halelor în care împreună cu tovarășii săi s'a hotărât să-l propună candidat pe tovarășul Gheorghiu-Dej, care încă din '33 se lupta pentru libertatea Patriei

Și Marin S. Cioc, și Ene Stancu au trecut de mult de vârsta tinereții. Dar ei îi cresc pe cei mai tineri cu mândria de a lucra acolo unde a muncit și a luptat

tovarășul Dej și unde-l simt de față, bucurându-se de fiecare succes, de fiecare tren care pornește dealungul și de-a-latul țării, de fiecare nouă brigadă stahanovistă.

Ca un arbore de pe pământul lor natal, așa a crescut, cu rădăcini adânci și ramuri bogate, dorința firească a fiecărui cetățean din „Grivița Roșie“ să-l propună candidat pe tovarășul Gheorghiu-Dej.

Intrunirea se fixează la început pentru ora 5, ca să aibă schimbul unu, timp de odihnă. Și membrii biroului F.D.P. nu-și dau seama de unde și de ce se produce deodată năvala de tovarăși care protestează împotriva orei:

— Dece atât de târziu?

— Să rămânem la coadă?

— Credeți că tovarășii dela Canal uită cinc-a inițiat construcția? Ei o să se întâlnească cu siguranță la ora 4!

— Să nu așteptăm până la 5!

Descumpănit o clipă, un tovarăș dela F.D.P. încearcă să explice cetățenilor:

— Nu te gândești la schimbul unu, care iese abia la 3 din lucru? Dece vrei să-l aduci fără să aibă măcar un ceas de odihnă?

Cetățeanul îl întrerupe:

— Schimbul unu? Păi eu sunt din schimbul unu! Dar și eu ți cer ca și tovarășii mei să fim cei dintâi care-l propunem candidat pe tovarășul Dej.

În fața vocilor care se înmulțesc, cresc, se întretaie, — tovarășii dela F.D.P. schimbă comunicarea: — La ora 4, în sala de mese!

Dela trei jumătate, mișcarea începe să crească. Dela poartă până la intrarea în sală, se revarsă pe aleile cu flori, valurile schimbului ce avea să intre seara în producție. Deoparte și de alta a aleii, — gazete, grafice: sarcinile noi ale „Griviței“, și panoul cu numele celor ce le îndeplinesc ca frunțași. Deoparte clădirea modestă a direcției generale, de alta fundațiile unei noi clădiri în construcție, și, înșfârșit, atelierul unde a răsunat sirena lui Vasile Roaită. Prezentul și trecutul își dau mâna pe aceleași locuri, tradiția de luptă o regăsești la fiecare pas, la „Grivița Roșie“.

Și iată-ne înșfârșit în sală.

Pe aceste locuri pavoazate, era înainte o remiză. Nu o remiză ca oricare alta, ci una unde se retrăgea — ca nu cumva să-l atingă vre-un fir de praf — vagonul regal. Porțile scârțâiau, când vodă voia să ia aer în munții unde astăzi se odihnesc oamenii muncii; porțile se închideau scârțâind, când vodă se întorcea în palatul unde se află astăzi muzeul Republicii. Odată cu istoria, s'a schimbat și geografia locului. Remiza domnească s'a mărit an cu an, devenind vasta sală de mese, transformată în împrejurarea de față, fiindcă este mai încăpătoare decât aceea de teatru, în sala de festivități. Și „încăpătoare“ este puțin spus: lungă de 70 de metri și lată de 25, ea pare încă și mai cuprinzătoare ca de obicei. Băncițele erau scoase afară. Și mii de oameni, așteaptă în picioare, cu dragoste, solemnitatea. Pe jos se mai cunosc și astăzi urmele șinelor de fier pe care ieșea vagonul. Sunt numai niște urme vechi peste care noul a crescut uriaș. Dealungul sălii, pe pereții laterali, megafoane și reflectoare puternice pentru filmarea adunării. Constructorii Canalului ca și ai Bicăzului, oțelarii Hunedoarei și turnătorii Reșiței, minierii dela Jiu și colectivității din Bărăgan, toți vor să vadă acest eveniment de seamă în viața tovarășilor lor de muncă, la care nu asistă direct. Tavanul sălii e susținut de stâlpi solizi de metal; pereții ca și pilonii s'au împodobit cu ghirlande și ghivece de flori, și au dispărut aproape sub mătasea steagurilor.

Ghirlandele și steagurile s'au desfășurat cu dragoste în jurul portretelor acelor care au transformat năzuințele omenirii muncitoare în realitate, al acelor care au al căror drum merge și poporul nostru: Marx, Engels, Lenin și Stalin. De astă dată însă, faptele întăreau simbolul. Tovarășul Gheorghiu-Dej se afla în ajutorul întrunirii dela „Grivița Roșie“ în marea sală a Cremlinului, în Țara care

așează astăzi temeliiile comunismului. Și chiar în ajunul acestei zile în care muncitorii atelierelor au venit râuri-râuri spre întrunire, tovarășul Gheorghiu-Dej, discipolul credincios al lui I. V. Stalin, asculta cuvintele dascălului său la cel de al XIX-lea Congres al Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S. :

„După ce Partidul nostru a luat puterea în 1917, și după ce partidul a luat măsuri reale pentru lichidarea aspirării capitaliste și moșierești, reprezentanții partidelor irățești, admirând curajul și succesele partidului nostru, i-au dat titlul de „brigadă de șoc“ a mișcării revoluționare și muncitorești mondiale. Prin aceasta ei își exprimau speranța că succesele „brigăzii de șoc“ vor ușura situația popoarelor care lăncezesc sub jugul capitalismului“ „...Firește că a fost foarte greu de a îndeplini acest rol de cinste, atâta timp cât „brigada de șoc“ a fost una singură, și atâta timp cât ea a trebuit să îndeplinească acest rol de avangardă aproape singură. Dar asta a fost odată. Acum, lucrurile stau cu totul altfel.

Acum, când din China și Coreea până în Cehoslovacia și Ungaria au apărut noi „brigăzi de șoc“ — țările de democrație populară —, acum partidului nostru îi este mai ușor să lupte, iar munca a pornit și ea mai cu spor.“

Cuvintele genialului conducător al popoarelor, rostite în Capitala care e inima lumii, luminaseră la Kremlin și chipul tovarășului Gheorghiu-Dej, chipul aceluia care răspunde de brigada de șoc a patriei noastre. Și chipul lui luminos era prezent în inimile și gândurile tuturor care se aflau acum în sala de festivități a „Griviței Roșii“.

Masa prezidiului se ridică pe un podium în fund. Dela intrare până la ea, străbăți ca pe un bulevard. În fața tribunei, ziariști, reporteri, scriitori, acei care vor povesti țării întregi clipele acestea de neuitat.

Tovarășul Vasile Popescu, secretarul Comitetului de Partid al complexului „Grivița Roșie“ care conduce adunarea, nici n'are nevoie de microfon : are un glas care se aude și peste șapte văi. Mulțimea uriașă așteaptă într'o încordare solemnă. Cei din schimbul unu și doi au venit în haine de lucru : abia și-au părăsit mașinile sau abia le-au luat în primire ; alți cetățeni sunt în haine de oraș, și printre culorile închise ale salopetelor, printre steagurile roșii și tricolore, — nenumărate puncte albe : În Grivița altă dată, unde nu-i păsa nimănui de viața ori de moartea ceferiștilor, sanitarele cu un halat alb apar și ele ca o mărturie a grijei statului nostru pentru cel mai prețios capital, pentru om...

În sfârșit, ora 4.

Imnul Republicii Populare Române și imnul Uniunii Sovietice răsună cu ecou în sală. În mijlocul tăcerii, tovarășul Vasile Popescu, se ridică :

— Tovarăși, ne-am adunat aici ca să propunem candidatul circumscripției noastre electorale „Grivița Roșie“ în Marea Adunare Națională. Cine are de făcut o propunere ?

Ce l-a făcut atunci pe tovarășul Nicolae Popescu, să ceară cel dintâi cuvântul ca să rostească în ovațiile sălii numele candidatului : tovarășul Gheorghiu-Dej ? Un fapt simplu și grăitor. Nicolae Popescu, omul care a muncit un sfert de veac în cazangerie, are în biografia sa momente care i-au adâncit dragostea pentru tovarășul Dej. E o împletire pe care fără s'o vezi direct din primul moment, înțelegi apoi cât e de adâncă, de trainică. Încă dinaintea grevelor, ucenicul Nicolae care ducea viața de mizerie ce a cunoscut-o și Vasile Roaită, știa că tovarășul Gheorghiu-Dej apăra interesele muncitorimii în sindicatele unitare. Și apoi, când actualul secretar general al Partidului Muncitoresc Român a îndurat anii de temniță, cazangiuil de azi îl știa deasemeni alături și în fruntea ceferiștilor.

Cine e tânărul care s'a ridicat de pe locul lui cu obrazii aprinși, aplaudând din inimă încă dela primele cuvinte ale lui Nicolae Popescu ? Tovarășul Nichita Constantin are un sfert de veac, adică s'a născut tocmai când Nicolae Popescu intra ucenic pe poarta atelierelor. Fiu al unui acar moldovean — al cine știe cărui acar

Păun al acelor vremi — el păstrează în suflet aceleași sentimente de dragoste adâncă pentru tovarășul Gheorghiu-Dej. Căci împletirea biografiilor nu există numai la vârstnici. Apele subterane ce le leagă sunt mai dese, mai bogate decât simpla apropiere a numărului de ani. Nichita nu va uita niciodată călătoria cu un grup de ceferiști la muzeul Doftanei. În mijlocul ruinelor fostei închisori, sub vântul ce bătea pe deal, în fața celulei în care a stat atâția ani cel ce a condus lupta poporului din temniță — elevul cazangiu Nichita Constantin a înțeles că și pentru el, copilul necunoscut al acarului, a luptat conducătorul poporului nostru, tovarășul Gheorghiu-Dej.

Uralele s'au înțehit în sală. Se ridică Ioniță Dumitru, un alt bătrân participant la grevă, care ieșea lucrător în vremea când venea pe lume Nicolae Popescu însuși. Și el are motive speciale să susțină candidatura propusă de acesta din urmă. Sudorul Ioniță Dumitru a fost trecut, de o vreme, pentru a i se ușura munca, într'un serviciu administrativ. Dar și aci el nu-și găsește odihnă și se frământă pentru o inovație ce ar scurta timpul de sudură. Asta, ca trăsătură de caracter. Ca dată biografică de seamă, are patru copii: două fete muncitoare fruntașe, una chiar la „Grivița Roșie“ și doi fii la școală. Cu ochelarii aburiți de emoție, trecându-și mâna prin părul cărunt, el spune ca o mărturisire: „am patru copii. Am patru motive speciale să susțin candidatura tovarășului Gheorghiu-Dej“.

Și, în sfârșit, există un alt cetățean în mulțimea din sală, care nu e de mult la „Grivița Roșie“ și nici nu lucrează în vreuna din hale, dar prezența lui este prin ea însăși semnificativă: Tudor Gh. Tudor — așa îl cheamă — e grădinar, și are în grijă sera atelierelor. Ce caută o seră și un grădinar în locurile unde colinda prin curți stafia foamei și a șomajului? El crește, stropește, îngrijește și învelește ocrotitor, florile care colorează aleile și drumurile dintre ateliere. Acesta este Tudor Gh. Tudor, care a ținut să conducă personal cele câteva transporturi de flori pentru ca pavoazarea în cinstea propunerii candidaților să aibă și în exterior, culoarea sărbătorească a inimilor.

Sunt numai câteva chipuri din marea de oameni a sălii. Sunt numai câteva chipuri din milioanele de cetățeni care au susținut în aceeași zi candidatura celui mai bun fiu al poporului și care se vor arăta în munca lor demni de un asemenea candidat.

Căci în aceeași zi, așa cum au prevăzut cetățenii Griviței, pe tot cuprinsul Canalului care va reface stepa arsă a Dobrogei în grădină, au răsădit glasurile a mii și mii de muncitori însuflețiți de același gând. La sute de kilometri, printre sutele de mașini venite din Uniunea Sovietică, în timp ce adunarea ceferiștilor era în toi, fruntașul Vasile Duma deschidea adunarea circumscripției electorale a sectorului 7—8:

„Cine ar putea înfățișa pe deantregul recunoștința adâncă pe care o purtăm celui ce ne dă azi puterile de a supune natura, de a schimba drumul de mii de ani al Dunării, de a trezi la viață bătrâna Dobroge? Partidul nostru! Partidul face ca în viața noastră și în țara noastră locul pustiu să-l ia bunăstarea și încrederea în viitor.

„Iată de ce tovarăși, propun drept candidat în alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională, pe cel mai iubit fiu al poporului, pe secretarul general al Comitetului Central al Partidului nostru, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.“

Și tot în aceeași zi, în vechiul oraș universitar, în Cluj, profesorii și studenții l-au propus candidat pe acela care a deschis fiilor poporului muncitor porțile școlilor celor mai înalte, și care a știut să smulgă rădăcina șovinismului și vrajbei între maghiari și români. Ovațiile au răsădit în sala în care s'au întâlnit tovarășii dela Universitatea Victor Babeș și Boliay, așa cum s'au ridicat nu departe, pe tot întinsul regiunii autonome maghiare.

Și la aceeași oră, minerul Munteanu Bălu, cetățeanul fostei văi a Plângerii, cum era numită odinioară Valea Jiului, și care începe să devină prin lupta partidului o vale a bucuriei, spunea :

„L-am avut pe tovarășul Gheorghiu-Dej în mijlocul nostru în 1944, când eram flămânzi, îmbrăcați în zdrențe și trăiam în bordeie săpate în pământ — și el atunci ne-a arătat calea pe care ne chema partidul, calea luptei pentru învingerea greutăților. Anul acesta, în 1952, când începem să cunoaștem în casele noastre bunăstarea, minerii pe piepturile cărora strălucesc „Ordinul Muncii“ și „Medalia muncii“ l-au avut din nou în mijlocul lor, aducând cuvântul partidului pentru cucerirea a noi victorii. Vrem cu toții să-l avem drept candidat al nostru pe tovarășul Gheorghiu-Dej, care s'a arătat atât de strâns legat de masele de oameni ai muncii, plin de grijă față de nevoile și năzuințele lor.“

„Harta patriei o avem cu toții în față, la locul de muncă, și o purtăm cu toții în inimă cu dantela apelor, cu liniile groase ale munților, cu micile cercuri ale orașelor. Dacă ne-am închipui că pe întinsul ei s'ar lumina acele locuri în care a fost propus candidat tovarășul Gheorghiu-Dej, am avea înaintea noastră o minunată tășnire de lumină. Dar din toată jerba scânteilor, va rămâne mai strălucitoare aceea care a vrut și a izbutit să fie cea dintâi ce și-a spus cuvântul : „Gri-vița Roșie“.

STUDENȚII ȘI PROFESORII PROPUN

Sedința a durat puțin. 40—50 de minute. Oamenii își cunoșteau, candidatul, atât de bine, încât nici cea mai amplă prezentare, nici cele mai lungi rapoarte nu ar fi putut spune mai mult decât aveau ei în suflet. Chiar pentru „boboci“, pentru studenții abia intrați în anul I, numele lui C. I. Parhon nu era necunoscut. Aceasta nu numai fiindcă universitatea îi poartă numele. Numele său este cunoscut, fiindcă realizările sale n'au rămas închise în cadrul unui cerc îngust de specialiști. Mii de oameni a căror suferințe au fost alinate prin leacurile sale minunate, prin îngrijirile perseverente ale colaboratorilor săi, îi cunosc de fapt lucrările cu toate că nu le-au cetit.

Oamenii muncii s'au obișnuit să vadă în viața și în creația acestui savant progresist, un simbol a tot ceea ce este mai înaintat în știința noastră, a tot ceea ce este mai prețios și mai temeinic. Dacă întrebi astăzi pe un muncitor care este cel mai de seamă reprezentant al științei medicale, va răspunde fără zăbavă : profesorul Parhon. Întrebi pe un intelectual care este omul de carte cel mai valoros, ar răspunde la fel. Și să nu credem că în trecut, o asemenea faimă era ceva dela sine înțeles, sau reprezenta un fenomen atât de firesc, în anumite domenii ale științelor. Ca un constructor de avioane al cărui nume devine numele noului tip de avion pe care l-a construit ; ca un inovator în științele tehnice evocat odată cu aparatul pe care l-a inventat să devină celebri, aceasta este ceva dela sine înțeles. Dar ca să devină cunoscut marilor mase, numele unui savant care s'a ocupat ani întregi cu descoperirea terminațiilor unor nervi rahidieni a căror denumire grea, latinească, nici nu te încumeți măcar s'o pronunți, numele unui savant care a desvăluit printre primii importanța unor glande a căror existență nici măcar nu o bănuiau părinții și bunicii noștri, aceasta este rar întâlnit în analele științei.

Asemeni unui mare poet, care pune în circulație noi metafore, noi expresii, prin profesorul Parhon s'au încetățenit în graiul de toate zilele, în țara noastră, anumiți termeni medicali, anumite tratamente care au rămas încă un limbaj cifrat de specialiști în multe din cele mai „civilizate“ țări apusene : „endocrinologie“, „metabolism“, au devenit astăzi nu numai noțiuni curente, ci, ceea ce este mai important, tratamente curente, accesibile în instituturile construite din îndemnul și după

planurile lui și în care lucrează o armată întreagă de specialiști ridicați și pregătiți de către savantul inovator.

De mult încă, burghezia sădise în mintea tinerilor studioși o prejudecată care poate fi formulată în felul următor: politica este dușmanul învățaturii (desigur, era vorba de politica socialistă). Și totuși tânărul care la 14 ani făcea „politică” — și încă ce politică! — participând la întemeierea cercului muncitoresc din Ploiești, scoate după douăzeci de ani primul tratat de endocrinologie, stărnind uimire, invidie... Era vorba de o știință nouă, de o știință care zdrobea în drumul ei prejudecățile medicinei „clasice”, demonstrând că activitatea noastră mintală și psihică nu se defășoară numai „pe contul ei propriu”, ruptă de baza materială și de viața socială. Inițiatorul în luptă se dovedește și un pionier în știință...

Este de necrezut, dar a fost o vreme în care chiar în aceeași clădire a universității care astăzi îi poartă numele și ai cărei studenți îl aleg într'un singur glas ca propriul lor candidat în Adunarea Națională, profesorul Parhon nu avea voie să intre. Marele savant, ale cărui lucrări erau cunoscute și discutate la mii de kilometri depărtare, era „oprit să frecventeze” din ordinul expres al ministrului Sănătății, laboratorul și clinica în care realiza descoperiri răsunătoare. Lucrările profesorului Parhon, care militau pentru prelungirea vieții, erau subversive pentru canibalii care târau poporul în măcelul din Răsărit. Acesta era punctul culminant al unor persecuții politice în care fiecare din partidele „istorice” și-au dat contribuția.

...Și pentru un timp, profesorul lipsit de laborator și de clinică a devenit din nou un simplu medic, „medicul roșu”, cum îl numeau reacționarii, medicul care ajuta în vremuri de prigoană pe cei urmăriți, pe cei închiși în temniță... În asemenea zile însăși locuința sa devenise clinică, laborator, casă conspirativă...

Și totuși în acele vremuri în care numele lui Parhon era înconjurat de o plasă a tăcerii, încă din primele zile ale venirii lor la universitate, „bobocii” aveau că undeva la facultatea de medicină din Iași, există un profesor care îndrăznește să vorbească despre o țară unde pentru prima dată în istorie, oricare tânăr are posibilitatea să studieze fără perspectiva de a muri de foame, sau de a fi bătut de huliganii vreunei „generații” dela 22. Și era o mare mângâiere pentru miile de studenți care nu puteau pătrunde în laboratoare care nu existau, în clinicile rezervate numai pentru „studenții din grupa A.” — să asiste la minunatele conferințe ale acestui profesor, care vorbea deopotrivă cu aceeași pasiune, despre reîntinerirea omului și despre reîntinerirea societății. Cât de departe erau cuvintele acestui om de limbajul abstract, de pretențiozitatea umflată cu care alți profesori își distilau banalitățile. Un om care vorbea despre minunatele rezerve de energie pe care le cuprindea corpul omenesc, despre mijloacele de vindecare până atunci necunoscute. Naturalistul, care din dragoste pentru oameni a devenit medic. Medicul care prin studiul bolilor a devenit sociolog. Sociologul, care prin studiul atent al societății s'a călit luptător.

Profesorul acesta mărunț și vioi care nu se sfia să conducă — în vremuri de prigoană, un comitet ce purta un nume explosiv pentru burghezie, un nume drag muncitorilor, numele lui Maxim Gorki — profesorul acesta împrumutase ceva din patosul marelui scriitor, când vorbea despre oamenii viitorului care vor trăi 200 de ani, când vorbea despre bătrânețe ca fiind o boală ce poate fi tratată și vindecată. Profesorul acesta nu se dădea înapoi dela cele mai îndrăznețe comparații, și în cuvântarea lui cifrele precise, noțiunile științifice, căpătau o aureolă de adevărată poezie ce se revărsa asupra studenților scribuliți din sala friguroasă, cuprinzându-i ca o mantie largă și primitoare.

Aici, în sala mare a Universității, chiar în incinta în care este astăzi propus

candidat Parhon, aici huliganii cereau acum douăzeci de ani scoaterea din învățământ a profesorului „roșu“... Aici răsuna săptămâna trecută glasul studentului Ghiță Florea care spunea cu o legitimă mândrie :

„— Noi vrem ca Universitatea din București să fie reprezentată prin cea mai înaltă personalitate a științei românești, prin acel om de știință care a dovedit că și în vremurile de teroare burghezo-moșierească se găsesc savanți care să lupte pentru drepturile democratice ale poporului“.

Intre 1927—1929, Prof. C. I. Parhon a publicat primele mari studii ale sale asupra tratamentului bătrâneții. Cam în același răstimp, s'au născut 95% din participanții care l-au propus astăzi peste douăzeci de ani și ceva, drept candidat al universității. Cine sunt ei ? Fii și fiice de muncitori, de țărani și intelectuali care au pornit în anii aceștia cu înflăcărare să cucerească cetatea științei. Printre ei o oarecare Maria Ursu, studentă în anul IV. S'a născut în anul în care în aceeași sală mare a Universității, huliganii manifestau cu înverșunare împotriva viitorului candidat. Tatăl, — om de serviciu — mama — femeie de serviciu. Primii ani ai vieții — ani în care la ministerele și instituțiile unde serveau părinții, se făceau periodice concedieri, firește, din rândurile personalului „de jos“, ani în care tatăl „schimbă“ vreo cinci ministere bașca timpul în care rămânea pe dinafară. „Mai abitir, spune Maria Ursu ca G. Mironescu care schimba și el în aceeași vreme vreo patru ministere...“

În anul 1937, Maria intră la școala primară. În același an, Carol al II-lea se „satură“ de regimul parlamentar, „Adevărul literar și artistic“ publică în unul din ultimele sale numere următorul anunț :

„Începând din numărul viitor, revista noastră

va deschide o mare anchetă cu tema : „Este endocrinologia într'adevăr o știință ?“

Vor răspunde la această anchetă cei mai mari savanți ai țării noastre.“

Ancheta nu a mai apărut. Iar în același timp, profesorul care pasă-mi-te „otrávea“ tineretul cu „propaganda bolșevică“ și cu „mistica glandelor interne“ își continua cu calm cercetările.

— 1941. Anul în care hoardele germano-fasciste cotropesc Uniunea Sovietică. La liceul comercial Radu Negru, dă examen de admitere o fată sfioasă, cu codițe negre și care se mânjește mereu pe degete cu cerneală. La matematică, problema e rezolvată iar la „dictare“, bucata e reprodușă corect, fără greșeli de ortografie, minus o pată mare neagră de cerneală pe dosul coalei. Semn rău, căci domnul director socotește că fata omului de serviciu nu are dreptul să intre în școală, decât, poate, tot ca femeie de serviciu...

Există chiar și la unii copii de zece ani o voință de neînfrânt și domnul director e nevoit, strâmbând din nas, să se închine în fața evidenței. Și iată că fata cea mărunță cu cozi negre învață de zor la cele 12 materii din programa analitică, muncind în plus la alte două „materii“ : vânzătoare într'un magazin din cartier, spălând (alături de mama) rufeile clienților.

Se muncește greu, istovitor și rezultatele par nesigure. Fata este deșteaptă, dar... de ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar ? N'ar fi mai bine să muncească pe lângă casă, să mai încropească ceva, poate se va mărita și va scăpa mai repede de sărăcie... Părinții cizită, dar unchiul care vindea șireturi și urma un liceu seral, se opune cu înverșunare. Fetele trebuie să-și termine școala, fie ce-o fi !

Și astfel, treptat, sprijinindu-se una pe alta, cele două fete ale lui Ursu, pășesc înainte din an în an. Dar anii de facultate par hărăziți numai surorii mai mari. Cea mică, Maria, după ce a terminat liceul trebuie să intre contabilă ca să-și ajute familia.

Dar tocmai atunci s'au schimbat vremurile...

Și odată cu perspectivele mărețe care se ridică în fața țării prin actul dela 30 Decembrie, apar și în fața fetii de 18 ani zori noi de lumină. Fata, care după 8 ore de școală spăla rufele „domnului director“ putea însăfârșit să adâncească un studiu la care râvnise o viață întreagă: devine studentă la facultatea de filosofie.

Atunci, într'o seară memorabilă, la 30 Decembrie 1947, Maria Ursu aude pentru prima dată la radio numele profesorului Parhon, odată cu știrea înlăturării ultimului Hohenzollern.

De multe ori a mai întâlnit, în studiile sale, Maria Ursu numele profesorului. La biologie, când cercetase problema corelației dintre organe, la științele naturale, la psihologie. Il mai aplaudase cu căldură și în 1950 când a fost ales deputat al sfatului popular regional București. Ii era de-acum un prieten vechi, un prieten bun, un prieten drag... și poate de aceea, Maria Ursu a aplaudat cu atâta entuziasm atunci când la 16 Octombrie, academicianul Parhon a fost propus candidat pentru alegerile pentru Marea Adunare Națională.

Și asemenea Mariei Ursu, profesorul are nenumărați prieteni anonomi care în diferite colțuri ale țării s'au bucurat nespuse de mult când au citit în ziare despre candidatura Prof. Parhon.

Studentul Petrică Ioan, a întâlnit pentru prima dată numele lui C. I. Parhon, atunci când a voit să-l „uimească“ cu știința sa pe profesorul său de naturale. A doua zi după ce profesorul anunțase că „data viitoare vom vorbi despre savanții români care au contribuit la dezvoltarea biologiei“, Petrică merse vesel la un prieten, student în medicină, și se înarmă cu asemenea date încât obține o victorie într'adevăr răsunătoare.

Și cele două pagini de tratat de medicină, pe care Petrică le învățase pe de rost cu această ocazie, nu i-au folosit numai o singură dată. Acum, la Adunarea de propunere a candidaților putea să spună atâtea lucruri concrete colegilor săi dela „filosofia generală“ despre candidatul lor iubit, încât, ai fi putut jura că ai în față un adevărat specialist în endocrinologie.

Dar Petrică Ion este departe de a fi un student lăudăros. Acest tinerel slăbuț, de 19 ani, „fost și viitor activist“ cum îl recomandă colegii, desfășoară într'adevăr o activitate multilaterală.

El nutrește visuri mari și luptă pentru ele, asemenea miilor și miilor de tineri din țara noastră, asemenea Mariei Ursu, care se pregătește să cerceteze comorile nesondate ale istoriei filosofiei române. Și cine știe, poate atunci va da din nou de C. I. Parhon, atunci când va cerceta pe precursorii din țara noastră ai luptei împotriva teoriei false a eredității.

Și poate mulți din cei prezenți în sala mare a Universității au simțit, în ziua aceea de Octombrie, un exemplu puternic și un îndemn concret în viața și activitatea unui mare savant care este în același timp și un mare luptător pentru dreptate.

În ultimele sale cercetări profesorul Parhon s'a adâncit în studiul prelungirii vieții. Este drumul unor cercetări noi. Astăzi încă abia o cărare, croită prin zeci de ani de muncă stăruitoare a savanților sovietici ca O. B. Lapeșinscaia și Bogomolet. O cărare pentru deschiderea căreia C. I. Parhon, membru corespondent al Academiei de științe din U.R.S.S. a adus nu puține contribuții.

Credința sa puternică în vitalitatea corpului omenesc, pasiunea cu care demonstrează că bătrânețea nu este un fenomen inexorabil, fatal, că ea poate fi prevenită și tratată, iar efectele ei anulate, au ceva din aureola legendară a eroului din poveste care promitea iubitei sale „tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.“

Această credință întemeiată pe demonstrații științifice, pe fapte concrete, nu este o simplă atitudine optimistă. Ea este comună tuturor constructorilor vieții

noi care, alături de acest om de 78 de ani, caută neîncetat să transforme natura. Ea este o mărturie a capacității creatoare a omului, a puterii sale de a învinge chiar cele mai dezolante fenomene ale vieții.

Iată pentru ce studenții și profesorii dela Universitatea din București au propus un om de 78 de ani drept candidat al lor.

INTR'O UZINĂ

De dimineață, ziua se arătase posomorită la obraz. Peste fața cerului se întinsese o pojghiță subțiratică, dar otova, de nori cenușii. Prin perdeaua lor soarele de toamnă răsbătea cu greu... Apele Dâmboviței păreau și mai tulburi sub acea lumină difuză, împăclită...

Da, dar sirena dela uzinele „Matyas Rakosi“ a spintecat văzduhul plumburiu al dimineții cu aceeași cunoscută proștețime. Anunța pe oameni că e vreme să înceapă iar munca lor dătătoare de belșug, să continue eforturile înlănțuite ale schimburilor, lanțul necurmat al bătăliei pentru plan... Și a început o zi nouă de muncă, o zi ca atâtea altele, cu care s'au obișnuit harnicii tovarăși dela „Matyas Rakosi“, zilele noastre dragi, creatoare. Pentru totdeauna libere și tot mai bogate în realizări...

În secția strungărie-motoare unde lucrează stahanovistul Nicolae Vasu și brigada lui de stahanoviști, ceva te izbește din prima clipă... Câteva stegulețe roșii, vreo cinci-șase, punctează cu proștețimea culorii lor, masivitatea mașinilor pe care le împodobesc... Dar stegulețele și mai ales cuvântul scris pe ele cu fir, nu se adresează mașinii, deși ea este ajutor credincios strădaniei omenești... Stegulețele spun despre oameni și spun foarte mult. Aci, la Vasu, un steag, dincolo altul, la stânga altul, la dreapta altul... Ca niște flori cu obrazul dichisit...

La ora 6 precis, schimbul de dimineață intră în lucru, ca totdeauna... Cu toate acestea, azi nu e ca întotdeauna. Ceva plutește parcă în aer...

De cu vreme, uriașa hală a motoarelor care a fost construită acum, în anii puterii noastre populare, a fost amenajată sărbătorește sub ochii curioși ai ucenicilor.

— Avem adunare azi? l-a întrebat un țânc funinginos până'n albul ochilor și, poate din pricina asta, plin de importanță, pe maistrul Flondor dela strungărie-motoare.

— Avem. Azi e sărbătoare, flăcăule! Dă-i zor.

— Eh, parcă nu-i dau?...

Maistrul și-a plimbat ochii peste întreg întinsul halei, lunecându-i dela scena improvizată peste secția montaj și peste secția strungărie-pompe. Aici, la pompe, și-a oprit ochii mai îndelung... Secția lui e în întrecere cu pompele. „Ce-are să fie la 31? Care-o fi primul? Să mă lase în pace, dom'le! Mai încape vorbă? Noi trebuie să fim!“ Și iar se întoarce: „parcă pompele nu tot așa spun?“ Preocupat, și-a tras șapca pe ochi și-a pornit printre mașini...

L-au întâmpinat stegulețele cele roșii. A rămas cu ochii pironiți la Vasu care mânuie cu strășnicie mașina... Un arbore cotit, un vilbrochen, lucește sub tăișul cuțitelor de strung. N'are ce spune maistrul: brigada aceasta merge ca ceasul... un ceas în care utemistul Nicolae Vasu e axul principal. Poate din pricina asta, — de bună seamă, din pricina asta — pe tabla de evidențe a întrecerii, numele tânărului stahanovist este scris cu litere mai groase... S'ar putea să nu câștige secția strungărie-motoare? Ei, uite, așa ceva e foarte greu de închipuit!

— Cum merge, Nicule?

— Merge, meșter. Ca deobiceiu...

Acest „ca de obicei“ a primit însă de câtăva vreme un înțeles nou. El înseamnă la Nicolae Vasu nu ceva asemănător dela o zi la alta, ci cu totul și cu totul altceva, anume că „în fiecare zi mai mult și mai bine“. De aceea, de curând, schimbul lui Vasu, Constantin Daia, a avut o surpriză când l-a întrebat scurt, preluând mașina la ora 3:

— Cât?

— Patru norme.

Constantin Daia a fluierat ușurel a mare uimire și l-a bătut pe umăr.

Nu era un secret pentru nimeni ce se va petrece în adunarea de după masă. Agitatorii spuseseră în fiecare secție și fiecărui muncitor că meetingul are ca obiect propunerea de candidați în Marea Adunare Națională. De aceea, de bună seamă de aceea, mașinile au mers mai bine — sau numai i s'a părut așa maistrului?... Nu, nu i s'a părut. Parcă și Nicolae Vasu a lucrat azi mai altfel ca de obicei... Tractorul stahanovist Sachelarie Barbu avea nu știu ce cu o hârtie pe care din când în când o scotea din buzunar, o citea, o recitea, ștergea ceva și iar adăuga... Avea el planurile lui pe care le discutase și cu alții. În fond, el știa ce are să spună, știa foarte bine... Avea părerea lui, verificată cu părerea altora, pe cine anume trebuie să-l propună candidat... Propunerea de candidați e o treabă la care trebuie să te gândești foarte serios. Iți trimiți, tovarășe, reprezentantul în Marea Adunare Națională, îl propui poporului să-l voteze... Dar ce, asta e joacă? Asta-i una dintre marile cuceriri ale noastre, frăție! Cum să nu te frământe gândurile? Cum să te mulțumești cu una, cu două, cu niște cuvinte asvârlite colo, pe-o foaie de hârtie?... Trebuie cuvinte cu miez, gândite... Ei! Iată de ce hârtia aceea boțită îl preocupă atâta pe tovarășul Sachelarie Barbu.

Un megafon puternic a început să reverse peste hală o strașnică horă românească. „Tovarășe, te-ai gândit pe cine propui candidat?“ întrebă o lozincă de lângă scena improvizată. Muzica aceasta săltăreată, sglobie, care parcă-ți toarnă viață în trup e ca un răspuns: „ne-am gândit, frate... Ce, parcă e așa de greu? Noi suntem oameni conștienți... parcă degeaba ne-am prins în întrecere cu tovarășii dela uzina „Gheorghiu-Dej“ din Budapesta? Uite, ne-am gândit și-acum ne bucurăm de gândul nostru. Asta, bucuria, e o dovadă că gândul nostru e cum nu se poate mai bun. De gândurile rele nu te bucuri!“

Așa ceva crede, de bună seamă, bătrânul muncitor oprit în preajma megafonului. Se uită cu lutare aminte la el, ridicându-și fața.

— E-te, măi, al dracului... ce-o trage! De unde știe ăia ce facem noi azi?... Parcă știe, așa au nimerit-o.

Și văzându-l pe strungarul Dinu Ion care a venit îmbrăcat „la op' sute“, cu părul pieptănat valuri-valuri, cu o cravată roșie strălucitoare, îmbrăcat de oraș, bătrânul nu s'a putut răbda să nu-l întrebe:

— Ei, nepoate, te așteaptă? — și-a tras cu ochiul.

Tânărul strungar a zâmbit:

— M'o fi așteptând...

Dinu Ion avea însă, momentan, altceva de făcut; ceva de dragoste, dar o dragoste de alt chip... Se simțea dator să spună cine e alesul său, cine e candidatul pe care vrea să-l propună. Toată ziua și-a construit fraze în cap... Cât despre cecea credea bătrânul, nici vorbă... Așa-s dânșii, unii; nu se gândesc decât la tinerețea trecută. Ar dori de bună seamă, să aibă acuma anii tinereții...

Hala s'a umplut... Muncitorii s'au rânduie pe motoare, pe băncile laterale improvizate, în mijloc. A sosit și corul, apropiindu-se de scenă. S'a urcat la tribună un grup numeros — prezidiul — și îndată, muzica dela megafon s'a stins... A răsunat însă corul, începând Imnul nostru, al Republicii noastre.

Zdrobite cătușe 'n urmă rămân...

...Au rămas în urmă într'adevăr, gândește de bună seamă tovarășul Nicolae Popescu, secretarul organizației de bază. Și n'au să mai vină niciodată cătușele, nici numele odios al lui „Lemtru”... Acum, acum pe inscripția dela poartă e scris numele tovarășului Matyas Rakosi, iar în inimile noastre e bucuria vieții, a victoriilor.

„Stăpân pe destine-i poporul!”

De aici, din această stăpânire a destinelor, a patriei sale, cresc marile victorii ale clasei muncitoare. La această stăpânire a fost chemată și adusă de partid!

Sutele de oameni așteaptă... O clipă doar. Tovarășul Nicolae Popescu anunță că tovarășii dela Grivița Roșie au propus candidat pe tovarășul Gheorghiu-Dej...

Urale...

Pentru conducătorul nostru, al Partidului nostru...

Pentru primul candidat al poporului...

— Să propunem și noi, tovarăși, pe cel mai bun dintre noi, care să ne reprezinte cu cinste în Marea Adunare Națională!

Poate că nici nu mai trebuia să se urce primul la tribună tovarășul Sachelarie Barbu. În jurul lui Nicolae Vasu — oare de ce? — erau mai dese șirurile de muncitori.

— Eu propun pe tovarășul Nicolae Vasu, candidat al nostru în Marea Adunare Națională...

Vocea limpede și răsunătoare a lui Sachelarie Barbu a fost acoperită de aplauze furtunoase. Un utemist mai expansiv l-a bătut pe Vasu cu palma pe spate. Chipul stahanovistului s'a acoperit ușor de rumeneala modestiei.

Se auzi din nou, răspicat, peste aplauzele răzlete ale unui ucenic cățarat pe șina podului rulant, glasul grav al lui Sachelarie Barbu:

— De ce îl propun pe Vasu, tovarăși?...

...Un copilandru de pe Bărăgan a fost adus la București să învețe meserie. De-atunci au trecut mai bine de zece ani. Băiatul a cunoscut din plin munca grea, umiltoare, la patron. A învățat însă cu îndârjirea omului care vrea și trebuie să trăiască... Dar la 23 August 1944, năzuințele de veacuri ale poporului nostru și-a găsit o strălucită împlinire... Nebiruitele oști sovietice ne-au adus eliberarea... Clasa muncitoare a pornit la cucerirea puterii în stat, și-a luat soarta în propriile sale mâini!

— Nicolae Vasu, tânăr și înflăcărat, a luat parte la toate aceste victorii ale clasei muncitoare, ale poporului nostru! spune tovarășul Sachelarie Barbu, din ce în ce mai avântat. Știm cu toții că, încă dela naționalizare, Nicolae Vasu a fost încontinuu muncitor fruntaș al uzinei noastre. Astăzi stahanovist și inovator... Numele lui a împânzit meleagurile patriei și a trecut hotarele ei!

În ziua de 12 Aprilie 1952, ziarul uzinei „Matyas Rakosi” apărea pe prima pagină cu fotografia utemistului Nicolae Vasu. Tânărul inițiasc acțiunea complexă pentru folosirea maximală a tehnicii...

Prins în întrecerea socialistă pentru consolidarea succesului reformei bănești și în cinstea zilei de 1 Mai, Nicolae Vasu a observat că se poate face mai mult, mai bine, mai cu folos. El aplica o serie de metode sovietice, și tehnice și de organizare. Le-a studiat în amănunțime. S'a gândit la ele. Din minte nu putea să-i

iasă sfatul vestitului stahanovist Pavel Bâcov : „ai grijă ca succesele tale să devină ale tuturor“... Și s'a dus la organizația de partid să se sfătuiască...

În câteva zile, muncitorii din întreaga țară au aflat despre valoroasa inițiativă a destoinicului stahanovist. Au început să vină scrisori, delegații în schimburi de experiență, ziariști... Uzinele din București au fost printre cele dintâi : 23 August, Republica, Dinamo...

Primii însă au fost muncitorii din secția strungărie-motoare, locul de muncă al stahanovistului. Căci inițiativa sa nu dă rezultate dacă nu cuprinde secții întregi, ramurile respective ale procesului de fabricație... Inițiativa implică o largă organizare, o strictă disciplină în muncă, o planificare riguroasă, o cunoaștere deplină a tehnicii înaintate... Dela fiecare muncitor, la secție, la întregul proces tehnologic, la conducere... E o muncă uriașă, de bună gospodărire... Din pricina asta au început să apară în ziare noutăți de felul acesta : „muncitorii și tehnicienii dela Reșița au luat hotărîrea..., petroliștii de pe Valea Prahovei..., sectorul 11 excavații Stâncă „Șantierul Tineretului“ de pe canalul Dunăre-Marea Neagră..., minierii din valea Jiului..., uzinele 1 Mai și Macazul din Ploiești..., Arad, Timișoara...“

Muncitorii din întreaga țară au început să-și însușească inițiativa stahanovistului Nicolae Vasu. În curând numele acestuia a trecut granițele patriei...

În secția strungărie-motoare, primele zile n'au dat mare lucru. Era ceva nou, încă nestăpânit. Dar în zilele următoare, s'a început să se simtă cum productivitatea muncii se ridică... se ridică mereu ! Opt procente, zece, doisprezece... La 17 Aprilie, producția planificată pe acea zi a fost depășită cu 67% !... Incepuseră primele roade ale inițiativei !

La 17 Iunie, Nicolae Vasu a primit o scrisoare din partea stahanovistului David Vasile. Era chemat la întrecere în cinstea zilei de 23 August. Se vorbea acolo despre multe și frumoase lucruri... Se vorbea de 2—3 norme zilnice. Astăzi, Nicolae Vasu dă patru norme ! Ora lui de muncă s'a lărgit de patru ori !

În mintea celor care îl cunosc pe Nicolae Vasu mai îndeaproape, a apărut de bună seamă în aceste clipe în care aclamă propunerea de-a fi candidat în Marea Adunare Națională, amintirea unei mici întâmplări :

Îndată după răspândirea știrii cu privire la inovație, au venit în schimb de experiență mai mulți stahanoviști și muncitori frunțași din București. Au cercetat totul cu amănunțime, au pus întrebări peste întrebări... Au stat și l-au privit cum lucrează... I-au cerut explicații suplimentare. Nicolae Vasu, cu zâmbetul său lîneresc pe buze, a răspuns tuturoră cu răbdare, cu competență. La urmă, State Ionescu, cunoscutul stahanovist din capitală, i-a strâns mâna voinicește și l-a bătut sdravăn pe umăr :

— Măi, băiete ; măi, frate, mă, dar bun gospodar mai ești ! Bravo !

Și l-a cuprins cald ca pe un adevărat frate...

Sunt zile pe care nu le poți uita niciodată. Unii spun că zilele de nenorocire nu le poți uita niciodată. Poate... Sunt alții care spun că cele de bucurie nu le uiți. Și-asta se poate. Ei, dar gândul se oprește cu drag numai la zilele de bucurie, căci acestea au mai multă putere asupra ființei tale ! Zilele de bucurie au fost atât de puține pentru mult încercatul nostru popor, pentru mult încercata clasă muncitoare... Ele însă au început să se înmulțească... mereu, mereu. Se adaugă unele altora din ce în ce. Peste grijiile și frământările de fiecare zi există o lumină mare care ne umple de fericire, de încredere, de dragoste pentru viața noastră nouă : e lumina puterii noastre creatoare, lumină descătușată de Partid. Nicolae Vasu dă patru norme în cinstea alegerilor, constructorii de pe șantiere scot la iveală din nimicul dinainte, uriașe victorii, oamenii se cultivă și cresc, viața noastră devine din ce în ce mai îmbelșugată.

La uzinele „Matyas Rakosi“ îndată după adunare, muncitorii și-au reluat locul lângă mașini, părăsit o clipă. De-altfel ei nu părăsiseră munca; o continuaseră sub altă formă. Era ceva tot atât de firesc să-și propună candidatul în Marea Adunare Națională, cum firesc este să stai aplecat atent asupra mașinii și s'o pui să sbârânie pentru împlinirea și depășirea planului. Toate trebuie făcute, și împlinirea planului, și conducerea statului, de aceeași putere: puterea clasei muncitoare.

În această stă marea noastră fericire. Noi, cu puterea noastră, le facem pe toate... Și le facem cât se poate mai bine. De aceea iubim noi Partidul care ne-a adus la aceste victorii; îl iubim pentru că iubim însăși viața noastră!

LA PĂULEȘTI

Domol, susurând sub sălcile bătrâne și prin stuf, Someșul curge clipocind pe sub grădinile Păuleștilor.

La acest ceas liniștit al serii de toamnă timpurie, cu cer curat și spuzit de stele, satul e stăpânit de-o tăcere adâncă; arareori răzbat stingher lătrături de câini. De-alungul uliței mari și pietruite, becurile își revarsă lumina gălbuie, tremurată de-o pală de vânt, venind de către păduri. Totuși, din când în când, trec oameni grăbiți, în haine de sărbătoare, zorindu-și nevestele. Se îndreaptă spre sediul gospodăriei. În astăseară, vor propune un candidat în alegerile deputaților pentru Marea Adunare Națională. Odinioară, în această casă de piatră, mare și greoaie își făcea veacul, lăfăindu-se, groful Horvath. Din grof n'a mai rămas decât amintirea neagră, iar în locul unde se fudulea herbul lui, se arcuiește tabla roșie a gospodăriei colective „Steagul lui Lenin“.

Geamurile înalte revarsă dintre zidurile groase o perdea strălucitoare de lumină, și prin ele se răspândește svon înfundat de glasuri, un murmur stăruitor: colectivității au adunare. Cei sosiți mai devreme, așa cum se cuvine unor oameni harnici și neogoți, șed pe lavițele din cerdac, răsucind alene câte-o țigară groasă, vorbesc despre semănăturile și arăturile de toamnă. Femeile, mai gureșe, așa cum sunt ele, s'au încins la taifas și desbat cu aprindere rezultatele întrecerii, afișate de dimineață pe tabla de onoare.

— Ai văzut? Margareta fierarului Tolnai și-a agonisit o avere întreagă de zile-muncă.

— Eu socotesc, dragă, că o bat gândurile de măritiș. Uite la ea, cum roșește... Nu te sfii, Margareta, că toate am fost odată tinere...

Margareta, îmbujorată, se trage la o parte, căutând cu privirile pe cineva care n'a sosit încă („cum pot fi unii oameni așa, să nu vie, când știi că-i aștepți, și le ții loc pe bancă, lângă tine?“)

Pilinschi Ion, adus de spate, mustăcios și roșcat, se învârte încoace și'ncolo fără stare. Președinta stă de vorbă cu brigadierul Balogh Andor. Ea mărunțică, el încă odată de înalt și lat în spate; ca un urs. Pilinschi se apropie de ei („Uite parcă-i o fetiță necoaptă când stă lângă Andor“).

— Apoi, drept să-ți spun, Marișca noastră, ne-am tot socotit în fel și chip pe cine să propunem și până la urmă ne-am hotărît să alegem pe cel mai bun gospodar din colectivă. Ce zici, bade Pilinschi, am' hotărît bine?

— Nici nu se putea mai bine, surâde Pilinschi, făcând cu ochiul. O să ne reprezinte cu cinste în adunarea țării.

Vitiz Mihai, ferchezuit și cu voie bună, a strâns împrejurul lui tineret totdeauna să asculte pățanii cu haz. Vitiz e mare meșter la povestit. De data asta, Vitiz Mihai vorbește cu totul și cu totul altfel, parcă nici nu-ți vine să crezi că-i el. Il frământă de bună seamă același gând ca și pe ceilalți: au să propună un candidat „clasa 'ntâi“!

În sfârșit, cei așteptați au venit și, curând, zarva și murmurul se potolese. Incepe adunarea generală. Sunt toți la locurile lor. Madaroși grăjdarul, s'a așezat ca de-obicei în rândul întâi, acolo unde e locul lui statornicit. Aici a șezut nemai încăpându-și în piele și atunci când a primit diplomă pentru creșterea mânjilor și tot aici a stat când l-au criticat pentru îngâmfare și delăsare în muncă. Dar nu numai el, fiecare colectivist își are locul lui în sala asta unde odinioară n'ar fi îndrăsnit să intre decât cu căciula în mână și cu ochii ațintiți în podea. Fierarul Tolnai își urmărește fetele („Orice-ai zice, seamănă cu maica lor care a fost frumusețe vestită la vremea ei. Asta n'o spun eu ca tată, ci alții, mai ales cei tineri“).

La masa prezidiului, lângă tovarășul venit dela Regională, șade președintele, Marja Zidaru. Când se apleacă deasupra hârtiilor depe masă, pare și mai mărunțică; doar ochii îi lucesc ager de sub basmaua neagră înodată sub bărbie. După cuvântarea tovarășului dela regională, se ridică Paku Ioan, secretarul organizației de partid. Își plimbă privirea peste cei din sală, apoi întreabă:

— Cine cere cuvântul?

În rândul al doilea svâcnește în sus un braț gros, de pe care alunecă mâneca, desvelindu-l. În lumina puternică a sălii stau ridicate școlărește două degete și-o palmă bătătorită.

— Pofteste, tovarășe Balogh.

Balogh Andor, brigadier de câmp, se uită în jur. Pare că ar aștepta încuviințarea celorlalți, apoi se reazămă greu de spătarul băncii și începe să vorbească rar, cumpănind greutatea fiecărui cuvânt.

— Apoi, tovarăși, iaca ce am eu de spus. Propun drept candidat al F.D.P.-ului pe tovarășa Maria Zidaru. Să fie deputata noastră în Marea Adunare Națională. Merită. Eu o cunosc demult, de când eram prunci necăjiți pe aceste meleaguri..

Maria Zidaru tresare. E viața ei, depănată de glasul gros, potolit, al lui Balogh? Viața ei? Pe la prânz au stat de vorbă despre tarlaua de lângă Someș. Trebuie grăpată. Brigadierul și-a însemnat ceva, apăsând, într'un carnețel cu scoarțe roase. Și acum...

...Grea viață a avut. A petrecut-o aci, în Păulești, în apropierea casei ăsteia, unde atotputernic era „milostivenia sa“, groful Horvath...

Era tot o toamnă timpurie. Cobora o seară albastră și tristă, așa cum o simt oamenii fără căpătâi. Stătea pe o laviță și picotea de somn: era o fetișcană abia răsărită, nici picioarele nu-i ajungeau la pământ când stătea pe laviță. Ar fi vrut să doarmă dusă până în zori. Dar nu se putea. Domnul Horvath nu se întorsese încă dela vânătoare și slugile, chiar dacă n'aveau ce face, trebuiau să-l aștepte. Chiar dacă n'aveau ce face; „din cinste, din respect“, spusese domnul Horvath. În seara aceea, primise o palmă. Fără pricină: așa cum o bătea mereu și doamna grofiță. Cine s'o fi apărât? Tatăl ei era departe, slugă la bogătanul Hertzog din Borlești. Cine s'o fi mângâiat, când plângea cu sughituri amare? Maică-sa nu mai era. N'o cunoștea decât din vorbele oamenilor: știa doar că avea în obraji două pete sângerii ca două petale de mac, și că a murit de tusa.

— Așa era viața pe atunci, și popii ne spuneau că-i dela Dumnezeu.

În 1942, s'a căsătorit Maria noastră cu Zidaru, cu Vasile. Era muncitor la fabrica de vagoane, dar l-au dus pe front și Maria a rămas cu trei copii în poală.

Colectiviștii clatină din cap: câți nu-și plâng și acuma câte-un frate ori soț care nu s'a mai întors?

— După ce ne-au eliberat sovieticii, urmează Andor, am primit pământ la reforma agrară. Ne-a părut bine și am priceput că de-acuma nu mai suntem singuri: a luat partidul în mână roștul țării. Dar era greu: oamenii n'aveau vite care să-și lucreze pământurile căpătate. Pantelimon Procopie dădea boii împrumut

și hambarele i se umpleau. Apoi a venit 1 Mai 1946... apoi ne-am pregătit de alegeri... Spuneți, tovarăși, vă mai aduceți aminte ?

Nu-i nevoie să-și închidă ochii. Maria revețe și așa toate cele petrecute, atunci. Tot toamnă era și vântul aprig al pusteii mătura ulițele. Ea și cu doi tovarăși dela plasă umblau din uliță'n uliță, lipeau afișele pentru alegeri. A fost cea dintâi muncă obștească a ei și a făcut-o din tot sufletul. Dar noaptea, chiaburii au rupt afișele. Dece oare ? Asta era marea întrebare a Mariei Zidaru de pe vremea aceea.

Vasile Cosma, venit anume pentru alegeri dela Satu-Mare, a lămurit-o. Până a doua zi satul a îmbrăcat din nou vestmântul sărbătoresc. Tot cam atunci a intrat Maria în partid. N'o să uite niciodată bucuria ce-a simțit-o în acea zi. Din ziua intrării în partid și-a pus drept țel să strângă în jurul ei cât mai mulți țărani săraci din Păulești. Ce fericită a fost, atunci când a izbutit să atragă spre Partid pe Agnita Costan, pe Maria Pop și pe Emilia Novotan ! Prima izbândă în munca ei de comunistă.

Ascultă glasul gros al lui Balogh Andor :

— În patruzeci și opt a fost aleasă în comitetul de partid al plășii. În 49, în Martie, după Rezoluția Plenarei a doua a Comitetului Central al Partidului, a susținut că la noi, în Păulești, se poate înjgheba o gospodărie colectivă. Prin ea putem să mulțumim partidului că ne-a arătat calea spre belșug. Vă aduceți aminte ? Ea a fost președinta comitetului de inițiativă și când la 28 August a venit aprobarea dela Comitetul Central pentru înființarea gospodăriei colective, a izbucnit în plâns.

Mariei i se așterne un zâmbet pe buze. E drept, a plâns atunci, dar a plâns de bucurie.

Gospodăria abia se născuse când colectiviiștii din Botiz au chemat la întrecere gospodăriile din jur. Atunci, la o adunare, tot ca aceasta, doar că pe-atunci erau numai 44 de familii, au hotărît să nu se lase nici ei mai prejos decât botizenii. Erau la prima întrecere, nu se pricepeau încă la multe lucruri, au muncit însă cu dragoste. Știe toată lumea cum a muncit atunci Marișca lor. Și când au isprăvit cu însămânțările, au aflat că au ieșit prima gospodărie pe țară. Au scris și ziarele despre „Steagul lui Lenin“. Și de-atunci încoace, câte nu s'au mai scris despre gospodăria lor, despre colectiviiști și despre rânduiala cea fără cusur pe care o ține președintele lor ? Atunci, în acea toamnă, ea, Maria Zidaru, ea care a slugărit la bogătanul Horvath Gheorghe, a fost chemată la București, la Comitetul Central al Partidului. Era pentru prima oară când călătorea cu trenul. Până atunci nu fusese nici măcar până la Carei sau Baia Mare.

La București, a aflat că va pleca la Moscova împreună cu alți delegați, ca invitată a Uniunii Sovietice.

Era în iarna lui 49 ; tovarășul Stalin împlinea 70 de ani.

Nu-i venea să-și creadă urechilor. Ea, slujnica de ieri, va pleca în marea Țară a Socialismului ca să-l vadă cu adevărat pe tovarășul Stalin !

Trenul sbura peste nesfârșite stepe albe, iar ea stătea la fereastra unui vagon și nu se mai sătura privind. Apoi Moscova, solemnitatea dela Teatrul Mare, apoi recepția dela Cremlin... Erau acolo oameni din toate colțurile lumii. Ea stătea sfioasă lângă o fereastră mare. Prin perdelele străvezii se vedeau zidurile orașului învăluite în amurgul geros de iarnă rusească.

A fost ca'n poveste. Orfana născută și crescută într'un sătuc uitat în colțul de miazănoapte al Ardealului a văzut pe cel mai mare om al zilelor noastre

Și astăzi parcă vede aeeva toate cele petrecute atunci. Iși aduce aminte de fiecare mișcare a tovarășului Stalin, de părul lui încăruntit, de pipa pe care o ținea între degete. Vorbea cu oaspeții sosiți din toate colțurile lumii și toți păreau că-i sunt cunoscuți vechi.

La întoarcere ardea de nerăbdare să le povestească celor din Păulești despre tovarășul Stalin, despre orânduirea treburilor în colhozul „Lenin“ unde fusese în ospetie...

În gară la Sătmar o aștepta mulțime cât nu văzuse în viața ei. Au venit s'o întâmpine pe lângă colectiviztii ei, muncitorii din oraș, țăranii din toate satele învecinate. Și-atunci, iar nu și-a putut stăpâni lacrimile. Erau lacrimi de fericire...

Maî apoi Congresul Păcii dela Varșovia... vizita la Maidanek și Auschwitz... Discuția cu Mereseev... Eroul aviator cu picioarele în proteze a trimis o scrisoare de îmbărbătare bărbatului ei, Vasile Zidaru, întors din război fără un picior.

După ce a venit dela Varșovia, s'a apucat cu și mai multă râvnă de gospodăria colectivei. Acum știa și mai bine că așa luptă ea pentru pace.

— Tot președintei noastre îi datorăm și faptul că astăzi Madaroși a ajuns colectivist bun. Cred că și el este pe-un gând cu mine când o propun candidată, urmă răspicat Balogh.

— Sunt! sare Madaroși din rândul întâi de bănci.

Din fundul sălii, de lângă geam se ridică încet Todică. El e porcarul gospodăriei, flăcăiaș cam sfios din fire. Se uită la Balogh, apoi la Paku. Pare că i s'au oprit cuvintele în gâtleej. Totuși își ia inima în dinți :

— Tovarăși, nu vreau să iau cuvântul, totuși socotesc că se cade să spun și eu o vorbă. Și eu, ca și brigadierul Balogh, o propun tot pe tovarășa noastră președintă. O propun pentrucă, vedeți... eu una știu : că dacă-s astăzi aici, apoi Mariei Zidaru trebuie să-i mulțumesc neapărat. Asta am vrut să spun.

Și Todică se așeză împurpurat la față, căci simțise ațintite asupra lui privirile tuturor.

Maria Zidaru surâde. Frumoasă e povestea lui Todică.

În apropierea satului, ca o oază de salcâmi la marginea pusteii, se ridică vechea fermă baronească. Acum aici este crescătoria de porci a gospodăriei, de care îngrijește Todică Ion.

Ori de câte ori vine vorba de Todică, oamenii zâmbesc în semn de prețuire, căci porcar ca el mai rar. Și cu ani în urmă, când alți copii se jucau fără griji, el tot porcar era. Copilăria lui cenușie s'a scurs pe câmp, între porci, bătută de vânturi și de ploii. Pe atunci, din zori și până'n noapte, păzea porcii chiaburului. Dar porcii se îngreășau atunci nu pentru păuleșteni, ci luau calea târgului Sătmarului, unde erau cumpărați tot de oameni ca Barbu, căci numai ei aveau bani. Todică stătea lângă porci și-și făcea lanțuri de păpădie. Alte jucării n'a cunoscut. El avea acasă șase frați, iar mama sa era mai mult bolnavă. Todică n'a avut vreme să se joace. Se scula dimineata și se întorcea seara târziu frânt de oboseală. Așa era pe atunci.

Dar anii s'au scurs; s'au schimbat și vremurile și soarta copiilor. Todică s'a făcut flăcău în toată firea, și conducerea gospodăriei i-a dat în seamă crescătoria de porci; 18 scroafe care în curând vor avea o mulțime de porci și 60 de porci din care trebuie să se facă slănină de patru degete până la iarnă.

Todică are grijă de toate astea și le face bine. Ii e dragă meseria... Dar nu toți se bucurau de propășirea gospodăriei ca Todică. Dimpotrivă, Kecskes Ion și Asztalos Ion se înegurau la chip ori de câte ori treceau prin fața tablei de onoare. Se mira Todică văzându-i cum le plăcea să poruncească, să se uite de sus la ceilalți, să se răstească la ei.

Intr'o zi, i-a văzut împreună. Arătau tare mohoriți. I-a întrebat:

— Ce-i de stați așa de întunecați, ca norii înainte de furtună?

— Da, furtună! i-a aruncat Kecskes cu dușmănie în glas. Todică nu s'a mulțumit cu acest răspuns în doi peri. S'a dus la Maria Zidaru.

— Ce-au pățit Kecskes și Asztalos? Is suferinzi?

— Sunt! i-a răspuns președinta. Și suferă de-o boală fără vindecare. Au crezut că o să scape, dându-se drept mijlocași, atunci când au intrat în gospodărie, dar s'au dovedit a fi chiaburi, și încă dintre cei mai periculoși...

Încă în seara aceea colectiviștii s'au adunat să-i judece pe chiaburii ce se ascuseseră în gospodărie. A luat cuvântul și Todică la acea adunare, pe care n'o s'o uite păuleștenii multă vreme.

— Zic unii aici că Asztalos și Kecskes is gospodari buni. Or fi ei buni, dar numai ca să strângă avere pentru ei. Asta au vrut să facă și în gospodărie. Iți aduci aminte, Kecskes, de vremea când îngrijeam de porcii tăi? Poate că ai uitat și ai vrea să uite toți, dar eu n'am uitat. Ce fel de mijlocaș ești tu?

— Chiabur în toată legea! se ridică Maria Zidaru în picioare. Avea fața îmbujorată. Vorbea totuși calm, cumpănind fiecare cuvânt... Ce fel de gospodar e acela care ziua se face că muncește, iar noaptea, pe ascuns, izbește cu târnăcopul la temelie gospodăriei? Asta au făcut și Kecskes cu Asztalos în colectivă. Ziua munceau ca să strângă avere, iar noaptea, cu vorbe veninoase încercau să surpe încrederea colectiviștilor în ziua de mâine.

— Așa-i? sări un om uscățiv. Și mie mi-a spus Kecskes nu odată vorbe de-acestea, și nu înțelegeam ce-l face să le spună. Acum înțeleg.

S'au ridicat apoi alții și alții...

Încă în seara aceea, cei doi chiaburi au fost scoși din gospodărie.

Balogh Andor vorbea despre drumul străbătut de colectiva gospodărită de Maria Zidaru.

— Când a apărut Proiectul de Constituție, eram în preajma secerișului. Vă amintiți cum am pornit întrecerea atunci? Știți cum a mers totul strună, nu alta... Cum tovarășa Marișca a noastră a fost ca un comandant. Doar aveam de dat o bătălie în toată legea, tovarăși...

Maria Zidaru își aduce aminte de acele zile. Au muncit cu toții, da, cu adevărat ca într'o bătălie, are dreptate tovarășul Balogh. S'au luat atunci niște angajamente de toată frumusețea. Acolo, pe câmp, în ceasul amiezii le-a citit Proiectul de Constituție.

Secerătorii o ascultau cu încordare. Nu mai țineau seama nici de potopul de raze împrăștiate de soarele arzător, nici de sudoarea ce li se strecura pe sub cămașă.

Din când în când Maria își ridica privirile de pe ziar, se uita roată la cei strânși în jurul ei. Oamenii o ascultau cu încredere. Când sfârși, stăruind câteva clipe o tăcere adâncă, apoi deodată, ca o răpăială de ploaie văratecă izbucniră aplauzele...

Agitatorul Cocioarvă, un colectivist sdravăn și bun cosaș, se ridică în picioare.

— D'apoi eu, tovarăși, zic că trebuie să muncim mai mult de-acum, ca să întărim legea asta nouă. În cinstea Proiectului de Constituție, eu mă prind să dau mâine o normă și jumătate.

Bogdan Ion, un tânăr voinic, vânjos, cu părul căzut pe frunte se apropie iute de strângătoarea și de legătorul din echipa lui. „Ședința“ lor n'a durat mai mult decât o clipă. Se înțeleg din priviri. Bogdan tușește puțin. Asta e obiceiul lui. Apoi spune cu vocea lui groasă :

— Și echipa noastră dă tot atâta. Pe urmă adăugă șugubăț : — Și încă ceva pe deasupra !

— Cât echipa lui Bogdan face și a mea ! sare aprins Horotan Mihai. Ba mai mult ! Două norme ! Ce zici, frate Bogdane ?

Dar Bogdan nici n'are vreme să-i răspundă, căci i-o ia înainte strângătoarea.

— Două să fie ! (Bogdan încuviințează din cap). Numai să-ți legi sdravăn nădragii !

Fetele încep să râdă.

— Și eu mă prind să dau 150 procente, spune Covaci Ludovic.

Maria se uită la el și zâmbeste. S'au înfocat cu toți.

— Și eu !...

— Și eu !...

Un flăcău înalt face cu mâna semn să se facă liniște, apoi își spune cuvântul.

— Și eu... în cinstea Proiectului de Constituție, mă prind la întrecere cu frunțașii. Cu tine, Cocioarvă și cu tine, Bogdane !

Bogdan strigă tare, să fie auzit de toți :

— Tovarăși, tovarăși... Eu propun ca tovarășa Maria Zidaru să anunțe raionul din Sătmar că noi, colectiviștii din Păulești, isprăvim cu secerișul în zece zile.

— Iar uiți de noi ? se ridică Margareta Tolnai. Dacă vă țineți bine voi, cosașii, noi strângătoarele socotim că putem isprăvi în opt zile.

— Așa ! spuse comunistul Budai. Și eu așa socot. În opt zile !

Încă în seara aceea, la adunarea generală, făcută în cinstea Proiectului de Constituție, au hotărît să termine muncile de seceriș în opt zile. Tovarășa Maria Zidaru a propus ca tot în cinstea Constituției a doua zi să fie declarată zi de onoare.

În seara următoare, pe tabla dela sediul gospodăriei stătea scris cu litere mari, ca să poată citi toți : „**ÎN CINSTEA CONSTITUȚIEI GOSPODĂRIA NOASTRĂ A DEPAȘIT PLANUL CU 150 LA SUTĂ**“. Și tot în seara aceea, postul de radio București a vestit țării întregi vrednicia lor. Ascultau cu inima plină de mulțumire. Glasul ce venea de departe, din capitala patriei dragi, vorbea despre ei și despre faptele lor. Ascultau și se gândeau că în ceasul acesta de seară poate ascultă și tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej cum știu să cinstească colectiviștii din Păulești noua lege a Patriei noastre, în care sunt consfințite victoriile clasei muncitoare condusă de partid. Ascultă și se bucură de bună seamă.

În acele zile de bătălie, nimeni n'a rămas în urmă ; fierarul Tolnai a tras câte douăsprezece șine de roată pe ceas, în loc de două ceasuri la o șină ! A făcut el o inovație care i-a dus vestea peste șapte sate... Nici pionierii n'au rămas la coadă. Au năvălit zburdalnici pe câmp să culeagă spicele risipite.

— Ei, voinicilor, voi cum stați ? Lăsați și ciorilor de ciugulit ? — i-a întreat Maria Zidaru.

— Nu lăsăm nimic pe seama lor! spune cu dârzenie un copil mai răsărit. Ciorile-s păsări hrăpărețe și vătămătoare, ca chiaburii. Așa că merită să moară de foame!

— Așa-i. Să nu lăsați nici un spic pe seama ciorilor.

O fetiță cu cravată roșie la gât se apropie de președintă și-i spune cam cu părere de rău:

— Mi-a spus bunicul că am să găsesc aici maci înfloriți.

— Și n'ai găsit niciunul?

— Nu...

— Nu-i nici o supărare. Mergem duminică la Someș și culegem un braț întreg.

Și-i mângâie cu drag cosițele blonde ca spicele pe care le culegea.

În sală se făcu tăcere. Balogh Andor privește în jur, apoi vocea îi răsună din nou:

— Cu ajutorul tovarășei Maria ne-am îndeplinit angajamentele în cinstea proiectului de Constituție. Eu sunt convins că și de acum înainte Maria Zidaru, președinta noastră își va îndeplini sarcinile, ori cât de mari ar fi ele.

Cineva a început să bată din palme. Apoi ropotul de aplauze parcă n'ar mai fi vrut să înceteze.

În creerul munților, acolo unde, abia ieșit din adâncuri, Someșul pornește la drum lung peste plaiurile ardelene, el nu e decât un fir de apă ce se strecoară sfios și nebăgat în seamă. Dar unda subțire curge înainte ascunzând în sine puteri nebănuite.

În curgerea lui neîncetată, crește șuvoi, puterile sale ascunse sfarmă îngrădirile de stânci ce-i stau în cale și, scăpat din strânsoare, Someșul își desfășoară apele în albie largă. La fel sunt și oamenii: acum trei ani, în Păulești s'au prins patru tovarăși. Mai apoi, împreună cu alții patruzeci au alcătuit gospodăria. Astăzi tot satul, 160 de familii s'au strâns sub „Steagul lui Lenin“.

Maria Zidaru nu va răspunde numai de cele 160 de familii ci de mii de colectiviști, de mii de țărani muncitori, care odată cu soarele se află pe ogoarele întinse, trudind pentru pâinea albă a țării.

Proiectul de Constituție a devenit lege. Paragrafele lui prind viață și la îndeplinirea lor stă de veghe și Maria Zidaru, și mulți alții ca dânsa: acolo unde muncitorii sapă drum nou Dunării spre Mare, acolo unde învățații cercetează tainele științei, la mesele unde poeții strunjesc cuvintele cântecelor despre muncă, luptă, libertate și dreptate.

Maria Zidaru se ridică încet:

— Tovarăși... vă făgăduiesc că-mi voi face cu cinste datoria, dacă voi fi aleasă în Marca Adunare Națională.

Și oamenii au isbucnit într'un glas:

— Știm!

G. GRIGORIEV

DESPRE CONFLICT ȘI SUBIECT

I

Discuția care se poartă în paginile ziarelor și revistelor cu privire la problema rămănerii în urmă a dramaturgiei și care se desfășoară în cadrul viu al criticii și autocriticii, contribuie la ridicarea nivelului dramaturgiei cinematografice din punctul de vedere al conținutului ideologic și al măestriei artistice, contribuie la purificarea artei noastre de teoriile dăunătoare, cum ar fi „teoria” lipsei de conflicte, netezind astfel drumul dezvoltării noastre de aci înainte.

Tovarășul Stalin arată că „fenomenele sociale au... particularitățile lor specifice, care le deosebesc unele de altele și care sunt de cea mai mare importanță pentru știință” („Marxismul și problemele lingvisticii”). Această importanță indicăție a tovarășului Stalin a dat o lovitură zdrobitoare vulgarizatorilor, care au substituit cercetarea profundă a legilor de dezvoltare specifice dramaturgiei cinematografice cu teze superficiale și simpliste.

Una dintre problemele cele mai importante în dramaturgia cinematografică este aceea a rolului pe care îl joacă subiectul. Înțelegerea justă a naturii subiectului și a forței sale motrice — conflictul — are o importanță deosebit de actuală. De definierea greșită din punct de vedere teoretic a conflictului și a subiectului se leagă neputința, pe care o observăm în practica creației, de a arăta și de a desvălui în mod concret și veridic fenomenele negative ale realității.

Pentru Gorki subiectul îl constituie „legăturile, contradicțiile, simpatiile, antipatiile și, în genere, raporturile reciproce ale oamenilor — istoria creșterii și formării unui caracter oarecare, a unui tip”. Așadar subiectul este ansamblul întâmplărilor și acțiunilor personajilor, al relațiilor dintre ele, în care se desvăluie ideea și conținutul scenariului.

În viață, caracterul oamenilor se manifestă prin fapte (omul se cunoaște după fapte). În artă, personajul și subiectul există într-o unitate dialectică.

Scriitorul caută în subiect cheia unei cât mai vii și veridice întru chipări în scenariul său a intenției sale poetice și a conținutului de idei, pentru a desvălui cât mai profund și emoționant chipurile eroilor.

Subiectul nu trebuie adus din afară, el trebuie creat din materialul temei *date*, al figurilor *date*, al evenimentelor *date*, adică din ceace devine conținutul concret al scenariului.

Studiind natura subiectului, desvăluind legile specifice ale subiectului în cinematografie, teoria cinematografică luptă neîncetat împotriva bucherilor care anchilozează concluziile științei, împotriva tratării dogmatice în rezolvarea problemelor dramaturgiei cinematografice.

Fără a se odihni pe laurii a ceace au realizat, cei mai buni scriitori care lucrează în domeniul cinematografiei caută în permanență procedee mereu noi, tinzând să folosească nemărginita varietate a mijloacelor de expresie ale artei cinematogra-

face și bazându-se pe experiența atât de bogată a literaturii noastre.

După demascarea grupului antipatriotic de critici cinematografici cosmoliți, s'au prăbușit pentru totdeauna rămășițele zidului artificial, prin care cosmoliții au încercat să despartă arta cinematografică de literatura sovietică și de moștenirea clasică a literaturii ruse.

Definiția scenariului ca producțiune *literară*, existând concomitent cu romanul, piesa de teatru, nuvela, a devenit unanim recunoscută. Sunt numeroși scriitorii care au intrat în literatură ca autori de scenarii (O. Leonidov, G. Grebner, C. Vinogradscia E. Pomașciov, M. Smirnova, M. Papava, B. Cîrscov, etc). Mulți scriitorii sovietici de frunte sunt celebri nu numai ca autori de romane, piese sau versuri, dar și ca autori de scenarii (A. Tolstoi, P. Pavlenko, V. Vișnevschi, C. Simonov, A. Corneiciuc, V. Vasilevska, N. Pogodin, N. Virta, A. Pervențev, B. Gorbato, etc.) Scenariile sunt cuprinse în culegerile de opere ale scriitorilor.

În acelaș timp, dramaturgia cinematografică este la fel cu proza, cu dramaturgia teatrală, cu poezia, cu publicistica, o specie independentă a literaturii.

Scenariile celor mai bune filme sunt scrise într'o limbă vie, precisă, plină de vigoare, concisă. Fiecare frază marchează o nouă treaptă în desfășurarea subiectului, o creștere a evenimentelor, o desvăluire de noi trăsături ale caracterului în luptă și în dezvoltare, o nouă treaptă în concretizarea intenției tematice în imagini luminoase și convingătoare. Condițiile de viață, descrierea peisajului, viața sufletească a eroilor — toate acestea sunt înfățișate cu o concizie și o expresivitate extreme, deoarece totul este subordonat specificului pe care îl are scenariul — de a fi *destinat* să fie *transformat* într'un *film*.

Limitarea în timp există și în dramaturgia teatrală, care are trăsături proprii, în particular o altă înțelegere a convenționalului artistic decât în cinematografie. Dar — și legat de problemele dramaturgiei teatrale — Belinski scria: „*Dramatismul nu constă numai în discuție, dar și în acțiunea vie a celor care discută*“, și, mai departe: „*Principala în dramă este să lipsească po-*

vestirile lungi și ca fiecare cuvânt să fie exprimat prin acțiune“.¹⁾

În dramaturgia cinematografică sovietică nu pot să existe *scheme* de subiect, date de-a gata, scheme caracteristice pentru dramaturgia burgheză.

Înarmată cu învățătura leninist-stalinistă a legilor de dezvoltare socială, dramaturgia cinematografică sovietică consideră lumea înconjurătoare, nu ca o acumulare întâmplătoare de fenomene izolate unele de altele, ci ca un tot unitar și coerent.

Subiectele operelor dramaturgiei cinematografice sovietice cuprind cele mai variate laturi ale realității noastre, în toată complexitatea și în toată veridicitatea ei vie.

Realizarea unor acțiuni noi, monumentale, de proporții, constituie una dintre cele mai importante trăsături calitative ale alcătuirii subiectului în dramaturgia cinematografică sovietică.

În felul îndrăzneț de reprezentare monumentală a unor evenimente remarcabile, în desvăluirea profundă a caracterelor oamenilor care pun în mișcare aceste evenimente, se manifestă maturitatea dramaturgiei cinematografice, care tot mai des ajunge la generalizarea artistică a celor mai importante probleme ale timpului nostru.

Semnificația tematicii, cercetarea profundă a materialului vast și selecționarea plină de grijă a faptelor, exigența riguroasă a veridicității artistice a ansamblului și a detaliului — toate acestea caracterizează munca depusă la alcătuirea subiectului scenariilor celor mai bune filme sovietice.

2

Una din producțiunile al cărei scenariu consacră noua calitate a subiectului, este filmul „Jurământul“, care a exercitat o influență hotărâtoare asupra dezvoltării dramaturgiei cinematografice în anii de după război.

În subiectul „Jurământului“ se simte limpede amprenta creatoare individuală, caracteristică lui Pavlenko și Ciaureli. Tema monumentală le-a dat posibilitatea de a-și desfășura amplu ideea creatoare.

¹⁾ V. G. Belinski, *Opere complete*, 3 volume, vol. II, p. 6, ed. rusă.

„Ne apăreau — își amintesc autorii despre munca lor asupra scenariului — noi și noi variante, subiecte, deoarece tema „Jurământului“, ideea sa se extinde asupra fiecărui fenomen din țara noastră, asupra fiecărui om: împreună cu tovarășul Stalin, întreg poporul din țara noastră a depus jurământul în fața lui Lenin“.

Ideea unității dintre tovarășul Stalin și popor a sugerat structura subiectului filmului „Jurământul“. Tema scenariului nu putea fi desvăluită fără a introduce în subiect figurile unor oameni sovietici simpli. Și anume ei nu puteau deloc să fie un „fond“ al acțiunii, ci trebuiau să apară pe primul plan.

Astfel sunt oamenii sovietici simpli, familia lui Stepan Evdochimovič Petrov, din Țarițin-Stalingrad. Această alegere a autorilor nu este întâmplătoare.

Țariținul a fost învăluit în gloria legendară a luptelor de apărare eroică, de sub conducerea tovarășului Stalin, în anii Războiului civil. Aici, la câțiva ani după moartea lui Lenin, a început construcția uzinei de tractoare, unul din primele mari puncte de sprijin ale industrializării Uniunii Sovietice. Acest oraș a devenit un oraș-erou în Marele Război pentru Apărarea Patriei și a intrat în istoria salvării omenirii de sub jugul fascismului.

Uzina de tractoare dela Stalingrad a fost construită de țara întreagă. Aceasta le-a permis autorilor scenariului să strângă aici, fără a forța nimic, fire din cele mai diferite colțuri ale Patriei: să prezinte familia Petrov, familia unui muncitor rus, prietenia ei cu un ucrainean, cu un georgian, cu un uzbek.

Istoria uzinei de tractoare din Stalingrad a reflectat ca un focar, lupta partidului în frunte cu tovarășul Stalin pentru victoria socialismului.

Cu tot caracterul său monumental, scenariul „Jurământului“, ca mijloace de expresie, este extrem de sgârțit, extrem de economic. Autorii au reușit să obțină aceasta, pentru că ei nu au mers pe calea povestirii cronico-istorice, ci pe calea dezvoltării dramatice a temei, prin subiect. „Jurământul“ are un subiect amplu și totodată armonios, la baza căruia este pusă lupta între

nou și vechi în perioada construirii societății socialiste.

Pavlenko este un mare maestru al prozei. În romanele și în nuvelele sale, cititorul găsește descrieri amănunțite, redată cu talent, ale peisagiilor, ale condițiilor în care trăiesc eroii, ale vieții lor interioare, ale înfățișării lor exterioare, etc. Dar în scenariul „Jurământului“, el reușește (împreună cu Ciaureli) același lucru cu alte mijloace, proprii dramaturgiei cinematografice și care urmăresc reproducerea pe ecran a conținutului scenariului într'o operă de artă spectaculoasă și dramatică.

La baza „Jurământului“ stă un subiect bine chibzuit, bogat în conținut, care permite construirea unor caractere întregi și orientate spre o țintă determinată. Personajele din „Jurământul“ se caracterizează printr'o muncă de adâncire a psihologiei lor. Autorii au izbutit să arate în mod convingător cum se îmbină interesele individuale ale eroilor filmului cu interesele colective. Psihologia eroilor „Jurământului“ iese la iveală din atitudinea lor față de ideile călăuzitoare ale realității, față de Patrie, față de partid.

În acest film, omul sovietic este prezentat în condiții de viață tipice pentru el, în condiții dintre cele mai esențiale pentru dezvoltarea caracterului lui. Și la aceasta contribuie însăși compoziția scenariului, cu ramificațiile sale vaste ale relațiilor subiectului.

3

În articolul „Pentru un înalt conținut ideologic al artei cinematografice sovietice“¹⁾, V. Scerbina scria: „Trăsătura caracteristică a scenariului sovietic este desfășurarea largă a acțiunii în timp și în spațiu, isvorită din tendința de a ilustra istoria eroilor în strânsă legătură cu istoria țării. Cele mai bune scenarii, ca de pildă „Invățătoarea din Șatrâi“, se disting prin îmbinarea unui epic de largi proporții cu subiectul dramatic. Sub steagul acestei năzuințe de a reda epicul, se observă totuși,

¹⁾ Culegerea „Problemele artei cinematografice“, Goschinoizdat, 1949, p. 31—32.

adesea, la scenarist, neglijența față de subiect. Se realizează scenarii lipsite de elan, lipsite de încordare dramatică — într'un cuvânt, plictisitoare“.

Într'adevăr, în dramaturgia cinematografică, nu odată s'au auzit glasuri care pledau pentru părăsirea scenariului și înlocuirea lui cu „prozaizarea“ cinematografului, pentru narativ, ca realizare supremă a scenariului.

Ar fi o greșală să credem că aceste teze au apărut „tam-nesam“ sau că sunt rodul unei fantezii găunoase. Teoria narativului și a „prozaizării“ cinematografului încearcă să fundamenteze, să justifice lipsurile unei serii de producțiuni cinematografice, să pună la baza lor o temelie „științifică“, să proclame aceste lipsuri drept realizări și, deci, să răstoarne radical toate noțiunile din domeniul dramaturgiei cinematografice.

Adepții „prozaizării“ cinematografului afirmă că caracterele puternice, care se întipăresc în memorie, care sunt desvăluite profund și complex, apar numai în producțiunile cinematografice „narative“, „prozaice“. Dar, ca exemple de producțiuni cu caractere bine definite, ei citează filme care au un subiect viguros, bine structurat: „Jurământul“, „Marea colitură“, „Marele cetățean“, etc.

De altfel, există numeroase producțiuni cărora faptul neglijarit unui subiect puternic, coerent, dezvoltat cu dramatism le-a redus mult din valoare. Dintre acestea face parte printre altele interesantul film „Prjevalski“. Filmul începe cu călătoria lui Prjevalski în ținutul Ussurea. Este plină de primejdii călătoria curajosului explorator, pătrunderea în adâncurile taigalei încă necercetate a ținutului Ussurea, lupta cu natura sălbatecă, virgină și cu manifestările ei amenințătoare, întâlnirile cu fiarele de pradă, descoperirile științifice în domeniul geografiei ținutului, — toate acestea ofereau un material imens pentru o acțiune strânsă, încordată.

Dar filmul prezintă călătoria în ținutul Ussurea în mod pur informativ, narativ; prezentarea celor văzute de Prjevalski în Ussurea, sunt construite în așa fel încât actorul este aproape lipsit de posibilitatea de a folosi deplin unul din cele mai importante mijloace pentru conturarea personajului: cuvântul. În aceste episoade spusele sale

nu sunt legate de acțiune, de o tensiune interioară. Ai impresia că prin fața spectatorului se perindă o simplă transpunere pe ecran a jurnalelor de călătorie ale lui Prjevalski.

În episoadele următoare ale scenariului, acest defect nu este atât de evident, dar și acolo, faptul că ei scapă subiectul din mână, nu permite autorilor filmului să introducă materialul științific, informativ, în țesătura scenariului și să desvăluie cu toată plinătatea figura plină de bărbăție a marelui explorator și învățat rus Prjevalski.

Acest singur exemplu este suficient pentru a ne face să simțim cu toată ascuțimea necesitatea de a isprăvi cu subaprecierea construirii unui subiect valoros în producțiunea cinematografică.

4

Baza unui subiect pe deantregul valoros este un conflict profund, bogat în conținut.

Conflictul este ceea ce îi dă subiectului caracterul încordat, dinamic, emoționant, care îi face pe spectatori să urmărească cu atenție neobosită desfășurarea evenimentelor, dezvoltarea relațiilor dintre personajii.

Această dezvoltare a subiectului este dictată de însăși viața pe care o înfățișează scenariul.

„...Desvoltarea — spune tovarășul Stalin — are loc prin desvăluirea contradicțiilor interne, prin ciocnirea forțelor contrarii pe baza acestor contradicții, cu scopul de a birui aceste contradicții... 1)

La baza subiectului fiecărei creații valoroase a dramaturgiei cinematografice stă un mare conflict de viață. În fiecare scenariu de felul acesta conflictul este concret, el este carnea și sângele temei respective, al epocii respective, al caracterelor respective, și nu ceva arbitrar, care depinde exclusiv de imaginația scenaristului.

Conflictele nu conțin numai individualul care reiese din conținutul fenomenului respectiv, dar și generalul.

În primul rând subliniem semnificația con-

1) Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, p. 105—106, ed. a III-a P.M.R. p. 154.

flictelor — care este baza vitală profundă și importantă a fiecăruia dintre ele.

Apoi *tensiunea*, dramatismul conflictului, care oglindește în modul cel mai acut adevăratele contradicții ale vieții.

Și, însfârșit, concretizarea conflictului, care permite realizarea unui subiect armonios, încheșat, desăvârșit.

Deosebit de interesant este modul în care dramaturgia cinematografică sovietică rezolvă problema conflictului în scenariile privind actualitatea socialistă. Astăzi nu mai avem nevoie să ne întoarcem la denaturările „teoretice” și practice ale dramaturgiei cinematografice, care se reduc la tăgăduirea conflictului în scenariile cu subiecte actuale. Practica vie și creatoare a eliminat din drumul dramaturgiei cinematografice aceste „teorii” inutile și dăunătoare, care în trecut au adus multă pagubă artei cinematografice.

Din analiza celor mai importante producțiuni cinematografice consacrate actualității socialiste, ne putem convinge că ele sunt construite având la bază conflicte de o semnificație deosebită care ajung la concretizarea lor printr-o dezvoltare pasionantă, emoționantă pentru spectatori, a relațiilor dintre personaje.

De exemplu, în filmul lui I. Pâriev „Tractoriștii” conflictul are la bază atitudini diferite față de munca socialistă. În acest conflict sunt reflectate cele mai importante trăsături ale moralei socialiste. Evenimentele pe care se bazează subiectul influențează profund viața personală a eroilor scenariului și, totodată, ele au o mare importanță socială. Aici nu există un conflict „distructiv”. Supunându-l pe Nazar Duma unei critici aspre, necruțătoare, oamenii înaintați Clim și Mariana nu-și întorc fața dela tovarășul lor, nu trec indiferenți pe lângă el. Lupta dintre vechi și nou redată în acest conflict, luptă care se desfășoară sub forma criticii și autocriticii, nu duce la zguduiri sociale.

Dar conflictul dintre Nazar și colectiv are în scenariu un caracter acut, încordat fără a face concesii comediei. Pentru Nazar Duma, rezolvarea conflictului este tot una cu hotărârea soartei sale.

Conflictul este rezolvat la fel de puternic și într'un alt film al lui I. Pâriev, „Balada

Siberiei”. Suferințele personale ale eroilor

Andrei, Natașa, Burmac, Nastenca — îl captivează profund pe spectator. Autorii, care au pus la baza filmului un conflict puternic, nu ocolesc dramatismul situației lui Andrei Balașov care, rănit în război, a trebuit să renunțe la ținta cea mai scumpă a vieții sale: arta. Și, în rezolvarea conflictului autorii urmăresc dezvoltarea raporturilor eroului cu mediul, arătând prin exemple concrete forța colectivului sovietic care l-a ajutat pe Balașov să suporte cu demnitate cele mai grele zile și să se reîntoarcă în lumea artei.

Pe baza dezvoltării unui conflict puternic, subiectul filmului se desfășoară amplu. Personajele crează, trăiesc, se întristează, se bucură. Viața lor este arătată în ciocniri cu alți oameni. Într-o dezvoltare, într-o mișcare care oglindește strălucirea vieții noastre, nestăvilitul ei mers înainte. Chipul omului sovietic, energia sa neînfrântă, nobilele sale calități morale sunt desvăluite în film, am zice în cele mai simple amănunte și în manifestarea sentimentelor lor de dragoste, gelozie, etc.

Nici un episod din subiectul „Baladei Siberiei” nu se dezvoltă de sine stătător, în afara conflictului central. Situațiile vii, neforțate, sunt construite în așa fel încât ele desvăluie viu, caracterele eroilor: și al șoferului Burmac, și al ospătarei din ceainărie, Nastenca, și al profesorului de muzică, și al responsabilului ceainăriei, și chiar al soldatului demobilizat care îi dăruiește lui Balașov acordeonul.

Fiecare verigă adânc chibzuită, îndreptată spre un țel unic al subiectului — și gestul altruist al demobilizatului (pe șlep), și atașamentul Nastencăi pentru fostul ei comandant din timpul războiului, și grija responsabilului ceainăriei pentru clienții săi, și concertul absolvenților conservatorului în această ceainărie — totul contribuie la desvăluirea temei. Să ne amintim de scena în care, în clipa unei grele crize sufletești care l-a cuprins pe neașteptate pe Balașov, intră la el vizitatorii ceainăriei. Acest detaliu i-a permis regisorului și actorului să redea cu multă vigoare sentimentele eroului în momentul în care oamenii simpli sovietici îl susțin, fără ca ei înșiși să-și dea seama. O mulțime de episoade

asemănătoare sunt răspândite în tot filmul, îmbogățindu-l și îndreptându-l spre o dezvoltare veridică a conflictului.

Dramaturgia cinematografică sovietică reușește în orice gen, dacă o temă semnificativă din punct de vedere social este rezolvată pe baza unui conflict care se desvoltă amplu.

Monumentalul film „Neuitatul an 1919” arată cele mai mărețe evenimente din istoria U. R. S. S. cu ajutorul înfruntării dramatice puternice dintre forțele contradictorii, transmitând spectatorilor marea idee a triumfului a ceea ce e nou asupra a ceea ce este vechi, marea idee a triumfului Revoluției.

În fața spectatorului se desfășoară tabloul luptei poporului sovietic, condus de partidul bolșevic, pentru tânăru Stat Sovietic, pentru bastionul lui din nord-vest: Petrogradul. Filmul îl captivează pe spectator, chiar dela primele scene, prin acțiunea sa dramatică extrem de încordată. Petrogradul este asediat. La Paris și la Londra se fac pregătiri pentru cucerirea lui. Înăuntrul Petrogradului a apărut o vastă conspirație contrarevoluționară. Trădătorii troțkiști și zinovieviști îi ajută pe intervenționiști și pe gardiștii albi, seamănă panică, dezorganizează frontul și spatele frontului, abia așteaptă să predea Petrogradul dușmanilor.

Unul după altul se perindă în fața noastră o serie de episoade emoționante, în care acționează cu un dramatism crescând, deoparte eroii apărării Petrogradului și de altă parte șirul de personaje puternic conturate din lagărul advers. Densa pânză de păianjen a dușmanului cuprinde tot mai strâns Petrogradul. Apărătorii orașului par dezorientați în fața vastului complot, în fața trădării și a atacului armat.

În momentul în care pericolul care amenința Petrogradul a atins punctul culminant, acțiunea trece la Moscova, la Kremlin. Are loc scena, plină de o adâncă semnificație, a convorbirii dintre Lenin și Stalin. Lenin îl trimite pe Stalin să organizeze apărarea Petrogradului.

Sosirea la Petrograd a tovarășului Stalin, care a fost învestit cu puteri depline, lărgeste și mai mult cadrul acțiunii filmului. Scena din vagon unde tovarășul Stalin

demască și destitue pe comisarul militar de district; scena în care tovarășul Stalin răstoarnă planurile trădătoare ale odioșilor troțkiști și zinovieviști, care dăduseră direcția de a preda Petrogradul în mâinile dușmanului; episoadele meetingurilor de masă ale soldaților, muncitorilor și marinarilor revoluționari, pe care tovarășul Stalin îi mobilizează la acțiunea de respingere a dușmanului; episodul luptei forțelor marinei militare sovietice împotriva escadrei intervenționiștilor englezi — luptă pe care o conduce tovarășul Stalin — toate acestea sunt verigi ale lanțului unic al subiectului. Cu o forță tot atât de mare se desfășoară titanica luptă în care sunt atrase cele mai largi masse populare.

O altă serie de scene formează lanțul intrigilor dușmanului, perfidia spionului și diversionistului englez Dax, a putredei spioane care este doamna Butkevici, a istericului executant al ordinilor intervenționiștilor Nehludov-junior, etc. Toate aceste intrigi sunt una după alta, în mod inevitabil descoperite, sfărâmate, reprimare fără milă de poporul revoluționar înarmat, condus de geniul lui Stalin.

Lupta pentru Petrograd este arătată fără înfrumusețări, intensă, dramatică. În felul acesta se desvăluie mai limpede importanța victoriei iminente.

Desnodământul apare ca o rezolvare convingătoare, pregătită și întemeiată a conflictului, ca rezultat al superiorității, prezentate veridic, a poporului sovietic față de dușmanii săi.

Desvoltarea subiectului permite ca să fie arătat și poporul, în întregul lui, ca o masă unitară, monolită și diversii săi reprezentanți, marinarul Șibaev, logodnica sa și alți oameni simpli, ale căror destine sunt legate de desfășurarea acestor evenimente dramatice și care, de aceea, captivează atenția spectatorilor.

Și scena de masă a meetingului și scenele pline de căldură dintre tovarășul Stalin și Șibaev sunt toate părți ale unui singur subiect unitar și monumental. Tocmai datorită acestui fapt au putut fi create figuri atât de viguroase, a căror amintire rămâne de neșters. Ideea înaltă a filmului răsună cu o mare forță patriotică. Filmul îl îmbogățește pe spectator din punct de

vedere spiritual, îi întărește dragostea sfântă pentru Patrie, pentru partid, pentru tovarășul Stalin.

5

Exemplificând și cu alte filme sovietice dintre cele mai bune, ne putem convinge că autorii reușesc să obțină o reprezentare veridică a realității numai atunci când își construiesc operele punând la baza lor conflicte puternice și de mare semnificație și le desvoltă în subiecte interesante și pline de acțiune. Și, dimpotrivă: „teoria” narativului, teoria „prozaizării” cinematografului îi fac în practică, pe dramaturgi să manifeste un fel de timiditate atunci când se ciocnesc cu viața, să atenuieze subiectul, să estompeze contradicțiile vieții, să le înfățișeze într-o formă voalată, să netezească ascuțimea reală a conflictelor.

Aceasta se vede din exemplul interesantului film „Medicul de țară” care ne desvăluie noul chip al intelectualității sovietice. Autorii au conceput chipuri veridice, au construit un conflict interesant, dar... ei s'au abținut să desvolte acest conflict, limitându-se să arate doar o serie de episoade — interesante și pline de conținut — dar a căror importanță apare redusă din cauza lipsei unui subiect unitar.

La începutul filmului sunt arătați doi tineri medici trimiși la țară după terminarea studiilor: Cazacova și Temkin. Caracterele lor sunt net deosebite. Temkin este un om încrezut, indiferent, rece, cârtitor, trăsături care se manifestă în anumite gesturi și acțiuni ale sale: el nu reușește să se împace cu bătrânul medic Arseniev, un om minunat, și vorbește urît despre el; Temkin își bate joc de munca medicului de țară, are o atitudine neglijentă față de obligațiile sale și ajunge aproape să omoare un bolnav prin indiferența sa.

Pe temeiul conflictului cu acest personaj negativ s'ar fi putut realiza un subiect pute-nic, dela început până la sfârșit, ceea ce, pare-se, intenționa și autorul scenariului opunând pe cei doi medici, cel bun și cel rău. Dar această intenție a rămas nerealizată.

După primele scene din film, Temkin dispare pentru multă vreme. Apoi, când între

Cazacova și Arseniev se naște o puternică prietenie și înțelegere reciprocă, autorul pare să-și amintească din nou de Temkin și îl reintroduce în subiect. Cazacova pregătește în mod serios reîntoarcerea lui Temkin la spital, îndeamnă tot colectivul să-l reeduce.

Dar, aici, linia lui Temkin se frânge din nou. Și numai la sfârșitul unei scene importante, Temkin reapare pentru un minut, cu replica ironică: „In sfârșit, acest spital va semăna cu un adevărat spital...” Și dispare din nou. Nu stim dacă colectivul reușește sau nu să-l transforme pe Temkin.

Trece mai bine de un an. Și iată că Temkin apare din nou. Cum este el? Același! Ușuratic și indiferent, el este gata să bage în groapă un pacient. Iarși se năpustesc toți asupra lui Temkin.

Această scenă se termină cu accesul lui de isterie. El dispare din nou de pe ecran.

La sfârșitul filmului, Cazacova, care se întoarce dela Moscova, îl întreabă pe administrator:

„Dar ce e cu Temkin?”

Administratorul răspunde:

„ — Temkin? Ei, ce să fie, se ostenește...”

Adevărul vieții impunea o atitudine intransigentă față de Temkin. Dar conflictul trasat nu-și găsește o soluție convingătoare. Temkin se schimbă, dar totul se întâmplă în afara filmului.

Un subiect slab, deslănat, este în opoziție cu literatura și cu arta noastră. Tradițiile istorice ale dramaturgiei ruse afirmă unitatea conținutului tematico-ideologic cu subiectul și personajii.

Belinski scria că „un secol puternic și curajos... nu suferă nimic fals, contrafăcut, slab, prolix, și iubește numai ceea ce este puternic, amplu, esențial”. 1)

Criticând opera dramatică a lui Byron, Pușkin sublinia defectele ei: lipsa unei desfășurări specific dramatice, lipsa adevăratului caracter popular, neputința lui Byron de a crea caractere cu adevărat dramatice, complexe și verosimile, etc. In opera sa „Boris Godunov”, Pușkin ilustrează în mod creator unitatea dintre subiect și personajii: aici desvoltarea subiectului este determinată de desvoltarea personajilor, de

1) V. Belinski, Vol. I, p. 456, ed. rusă.

acțiunile eroilor. Pușkin a spus că poporul îi cere dramei — acțiune.

Ostrovski a adus în dramaturgia rusă un dramatism puternic, sentimente sincere și arzătoare și caractere viguroase

Pentru dramaturgia cinematografică, un subiect plin de acțiune și plin de tensiune este o problemă vitală. În afara dramatismului, în afara tensiunii subiectului, nu există dezvoltare a personajilor, mers înainte al personajilor, tendința nestăvilă spre înfrângerea contradicțiilor.

Această tendință nestăvilă de înaintare pune în mișcare toate acțiunile, toată comportarea oamenilor sovietici. Tocmai această puternică tendință de a învinge toate greutățile, de a merge înainte, dă culoare figurii lui Serghei Tutarinov în „Cavalerul Stelei de aur“, Galinei Peresvetova în „Cazaci din Cuban“, lui Stepan Nedolia și lui Cravțov, în „Minerii din Donbas“, lui Alexei Ivanov, în „Căderea Berlinului“, lui Șibaev în „Neuitatul an 1919“. Caracterul omului sovietic înaintat își sugerează în mod obligatoriu necesitatea unui dinamism intern plin de intensitate în desfășurarea subiectului, contribuind la desvăluirea profundă a conținutului, a ideii călăuzitoare a scenariului.

6

Scenariile lui C. Simonov și V. Agranenco, N. Pogodin, I. Baltușis și E. Gabrielovici, ale lui G. Grebner și ale altora publicate în ultima vreme, dovedesc că în dramaturgia cinematografică se desfășoară lupta pentru dezvoltarea mai departe a măestriei ei. Scenariul se afirmă tot mai mult ca o specie plină de valoare a literaturii sovietice. Autorii își dau osteneala ca, de sub condeiul lor, să iasă scenarii desăvârșite, perfecte. Tot mai multă atenție se acordă subiectului și forței motrice a acțiunii, conflictul, ceea ce permite crearea unor caractere veridice și puternice.

Este interesant să analizăm în ce fel promovarea noului, în dezvoltarea subiectului filmelor, se desfășoară cu succes în toate genurile dramaturgiei cinematografice.

Unul dintre cei mai vechi dramaturgi cinematografici, G. Grebner, construiește într'un fel nou, puternic și interesant su-

biectul bătăliei pentru Ismail. După dezvoltarea temei militare istorice în „Alexandr Nevski“, „Suvorov“, „Amiralul Nahimov“ „Cutuzov“ și în alte filme istorice, scenariul „Asaltul Ismailului“ îmbogățește cu multe elemente noi acest gen de film.

Subiectul „Asaltul Ismailului“ este unitar și grandios. Amploarea bătăliei nu l-a făcut pe autor să piardă din vedere caracterele eroilor operei. Scenariul înfățișează magistral și pregătirea pentru lupta decisivă, și asaltul celății. Ascuțimea și dramatismul subiectului sunt intensificate prin faptul că autorul arată cum Suvorov, pentru a rezolva misiunea care i s'a dat, trebuia să înfrângă nu numai puterea dușmanului, dar și rezistența slugilor incapabile, perfide și invidioase ale țarului.

Arătând singurătatea lui Suvorov în mijlocul curtenilor și apropierea sa de popor, de soldați, autorii desvăluie în subiect și alte figuri de viteji ale acestui asalt eroic.

Evenimentele istorice autentice sunt strânse într'un subiect cu o compoziție bine încheată, în care conflictul este desvăluit cu ascuțime chiar dela primele episoade ale scenariului: rușii se retrag, comandamentul consideră că cetatea este inexpugnabilă. Acest conflict îl captivează dela început pe spectator, îi trezește sentimentele patriotice, îl face să aștepte o ieșire din situația care s'a creat. Această ieșire este apariția lui Suvorov, care întoarce armata la zidurile cetății.

Dar greutățile în fața cărora au dat înapoi comandanții militari ai țarului există în mod real, nu sunt născocite. Ele au crescut chiar — s'a pierdut mult timp prețios din cauza inactivității comandamentului militar și Suvorov preia o moștenire grea. Tensiunea în dezvoltarea subiectului ajunge la apogeu. Figura marelui conducător rus de oști, geniul său se manifestă cu toată vigoarea în cursul pregătirii asaltului și în episoadele asaltului.

Dintre scenariile publicate în ultima vreme, atrage cel mai mult atenția scenariul lui C. Simonov și al lui V. Agranenco, „Viața lui Andrei Șvețov“, prin tendința autorilor de a oglindi în mod profund chipul moral al omului sovietic. Subiectul se extinde pe o perioadă îndelungată din viața eroilor și cuprinde cele mai impor-

tante evenimente ale timpului nostru. În esență, este istoria unui tânăr din epoca sovietică. Eroii scenariului își încep viața ca tineri mașiniști, ca oameni care înfrâng cu îndrăzneală rezistența dușmanilor și a conservatorilor din domeniul transporturilor, iar la sfârșitul scenariului, îi vedem în rândurile conducătorilor, ale directorilor transportului feroviar, rezolvând probleme de stat legate de marile construcții staliniste ale comunismului.

Conflictul acestui scenariu este foarte original: este înfrângerea numeroaselor piedici care se ivesc în calea formării omului sovietic, omul de avangardă al noii societăți. Autorii îl urmăresc pe Șvețov în situații veridice încordate și arată cum înfrânge el greutățile în calea vieții sale. Anumite conflicte secundare, legate de diferitele etape din viața eroului, sunt rezolvate cu mult înainte de terminarea expunerii, dar aceasta nu alterează integritatea operei

Urmărim creșterea spirituală a eroului scenariului, formarea caracterului său, atitudinea plină de răspundere, de exigență autocritică, a omului sovietic față de sine însuși, deoarece viața îi cere neconținut să devină tot mai desăvârșit.

Acest scenariu va cere regisorului și actorului o tratare deosebit de profundă și bine cumpănită. Ei vor trebui să transpună în film, nu numai aspectul exterior al subiectului, dar ei vor trebui și să știe să citească printre rânduri. Scenariul cuprinde multe detalii psihologice subtile, aluzii care, uneori, reliefează mai puternic personagiile

decât o situație dramatică petrecută sub ochii noștri.

O figură minunată a scenariului este Catia, soția lui Șvețov. Este o adevărată tovarășă de viață, un om capabil de sentimente profunde, un caracter integru și excepțional. Interpretarea acestui personaj trebuie făcută cu multă precauțiune și grijă, integritatea caracterului nu trebuie să se transforme prin jocul actriței într-o tendință unilaterală „de sacrificiu“.

Poate că discuția recentă din presa noastră cu privire la cele mai importante probleme ale dramaturgiei, îi va face pe autori să mai lucreze asupra scenariului, mai ales asupra episoadelor de încheiere, în care intensitatea tensiunii dramatice scade treptat. Caracterele eroilor sunt formate, totuși le merge din plin, ei trec la rezolvarea unor noi sarcini mari, — toate acestea sunt prezentate într-o formă oarecum atenuată, „voalată“. Ar fi de dorit ca autorii să ducă profundul suflu de viață până la sfârșitul scenariului.

În întregime, scenariul „Viața lui Andrei Șvețov“ permite crearea unui film emoționant, în care vor fi desvăluite limpede și convingător desvoltarea oamenilor muncii din Patria noastră, procesul formării intelectualității sovietice, patriotismul ei, devotamentul ei pentru marile idei ale lui Lenin și Stalin.

Discutarea amplă a problemelor dramaturgiei cinematografice este o necesitate. Sperăm că ea va duce la crearea unor noi scenarii desăvârșite despre minunata noastră realitate.

(din „Iscusstvo Kino“ Nr. 7, 1952)

PE DRUMUL DESVOLTĂRII DRAMATURGIEI NOASTRE ISTORICE

Stăruitor și plin de dragoste este interesul poporului nostru pentru istoria sa și, în primul rând, pentru acele pagini ale ei care sunt marcate de suflul marilor transformări, de suflul evenimentelor mărețe, cum sunt de pildă paginile privitoare la nașterea și întărirea statului nostru național.

Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Gheorghe Doja, Horia, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu sunt prezentați astăzi în adevărata lor semnificație. Pe acest drum merge și literatura noastră care evocă figurile mari ale luptei noastre pentru independență și pentru eliberarea de sub exploatare. În noua noastră dramaturgie au apărut astfel primele piese care evocă pe străluciții luptători pentru cauza eliberării naționale. Prima noastră dramă istorică, creată pe baza interpretării în spirit științific a procesului de dezvoltare a poporului nostru, a fost piesa „Nicolae Bălcescu” de Camil Petrescu. Recent, noua noastră dramaturgie s'a îmbogățit cu piesa „Ion-Vodă Cel Cumplit — cronica anilor 1572—1574”, de Laurențiu Fulga.

„Sângerosul veac al XVI-lea” a stat întotdeauna în centrul literaturii noastre de evocare istorică. Nuvela „Alexandru Lăpușneanu” de Constantin Negruzzi, dramele istorice „Răzvan și Vidra” de B. P. Hajdeu, și „Despot Vodă” de V. Alecsandri, două din cele trei piese care alcătuiesc trilogia lui Barbu Delavrancea — „Viforul” și „Luceafărul” — majoritatea romanelor istorice ale

lui Mihail Sadoveanu — s'au ocupat cu evenimente din cadrul acestui veac frământat de lupte interne, de ciocniri cu turcii, de intervenții străine în treburile țării române, veac bogat în eroi care s'au jertfit pentru independența țării.

În fata iubitorului de literatură română apare imaginea lui Alexandru Lăpușneanu, care-și decapitează cu neîndurare sfinției și arată soției sale arhitectura macabră a capetelor de boieri uciși la banchetul de poamină din palatul domnesc; după Alexandru Lăpușneanu pășește în mantia sa de purpură Despot-Vodă, iscusitul seducător, cel care nu era os de domn, și care a izbutit să ațâțe, deopotrivă, dragostea jupânițelor și răzburarea boierilor; Răzvan cel luit de boieri, fiindcă era de neam țigănesc, dar care adusese un suflu de nădejde în greaua nenorocire ce apăsa asupra țării Moldovei; înfățișat, eroii pieselor lui Delavrancea, sau vajnicii răzeși și oșteni de felul lui Nicoară Potcoavă sau al celor din neamul Șoimăreștilor care încercau în vremuri de bejenie să salveze ce putea fi salvat din floarea țării și din avutul ei. Dar figura cea mai proeminentă în epoca de frământări care se întinde între moartea lui Ștefan cel Mare și începutul domniei lui Mihai Viteazul, este Ion-Vodă zis cel Cumplit.

Cei mai mulți istoriografi burghezi au prezentat pe Ion-Vodă după standardul tip în care erau înfățișați domnitorii secolului al XVI-lea: domnul taie pe boieri și bo-

ierii pe domn, iar toată domnia este un amestec de suspiciuni, de uneltiri, de trădări, de crime.

Mergând curajos împotriva acestui spirit reacționar în istorie, B. P. Hajdeu conferă lui Ion-Vodă o semnificație superioară și îl prezintă ca pe un erou național în lupta împotriva opresiunii otomane și a uneltirilor dinlăuntru: „un mare administrator, un mare om politic, un mare general“, spune Hajdeu. „...singurul om în această epocă (Ion-Vodă, n.n.) în toată Europa, care merită coroana“. Cu toate că are unele interpretări extravagante și cu toate că atribuie lui Ion-Vodă intenții pe care acesta nu le-a avut, lucrarea lui Hajdeu cuprinde numeroase indicații utile, o informație bogată unită cu probitatea și democratismul unui mare patriot.

În evocarea sa dramatică, reprezentată în stagiunea trecută pe scena Teatrului Armatei, Laurențiu Fulga se folosește în mod larg (și într'o măsură, nu îndeustul de critic) de interpretarea hajdeiană pentru prezentarea procesului de dezvoltare a statului moldovean. Laurențiu Fulga zugrăvește pe Ion-Vodă cel Cumplit ca o personalitate istorică care și-a legat indisolubil activitatea de interesele poporului său, ca pe un erou național, autentic, care a luptat pentru independența națională și pentru fericirea patriei sale. În piesa „Ion-Vodă cel Cumplit“, poporul și eroul nu se opun unul altuia, ci se leagă reciproc, se contopesc într'o unitate dialectică. Autorul a găsit, în cei doi ani de domnie ai lui Ion-Vodă, elementele unui conflict dramatic puternic și de o mare forță educativă; împotrivirea față de cotropitorul străin și față de complotiștii din interior, pe care le evocă piesa, ne face să înțelegem grelele lupte pe care poporul nostru le-a dus pentru a-și dobândi neatârarea, ne face să înțelegem uneltirile claselor reacționare, care dealungul veacurilor au încercat să-și sporească avutul prin jaf și cotropire. Evocarea figurii unuia din cei mai străluciți luptători pentru cauza eliberării țării de sub dominația străină ne umple de justificată mândrie.

Pe noi ne interesează oamenii ale căror destine, ale căror opere și vieți sunt organice legate de dezvoltarea istorică a societății. Dar viața omului este complicată, variată,

adeseori contradictorie. A găsi în biografia eroului întâmplările, momentele care vor oglindi cel mai bine și mai veridic evenimentele istorice din viața și din epoca lui, a accentua într'un anumit caracter, trăsăturile datorită cărora el a devenit mare și și-a lăsat numele în istoria poporului său — iată problema principală pe care trebuie s'o rezolve o piesă istorică și pe care a abordat-o și, într'o măsură predominantă, a rezolvat-o Laurențiu Fulga.

Piesa lui Laurențiu Fulga zugrăvește evenimente și acțiuni care concretizează dragostea de patrie a lui Ion-Vodă, ura sa împotriva cotropitorului otoman, dorința sa vie de a vedea țara liberă și independentă. În acest fel, piesa subliniază ceea ce este esențial în viața lui Ion-Vodă, arată prin ce este el mare.

Nelăsându-se indus în eroare de rezonanța amăgitoare pe care o are sfera „vieții intime“ a eroilor, atât de caracteristică genului „istoric“ burghez, autorul piesei „Ion-Vodă cel Cumplit“ a căutat să desvăleie sfera activității principale a eroului, să scoată la iveală cauzele importanței și popularității lui, să desvăleie sensul istoric al faptelor săvârșite de erou, precum și importanța lor pentru noi, oamenii de azi. De aceea, în mare măsură, subiectul piesei sale se bazează pe acele evenimente reale din viața eroului său în care s'a manifestat cu cea mai mare vigoare și strălucire esența activității lui sociale.

Care era de fapt această esență? Năzuința principală, am putea spune idealul lui Ion-Vodă, era câștigarea independenței și întărirea statului feudal în lăturarea sau limitarea fărâmițării țării. Acestea se puteau obține în luptă neîmpăcată cu otomanii, în luptă cu sprijinitorii interni ai acestora, adică cu o mare parte din marea boierime. Pentru aceștia, un stat feudal centralizat, cu puterile concentrate în mâna unui singur domn, fără amestecul hotărâtor al turcilor, însemna sfârșitul privilegiilor, sfârșitul jefuirii deschise a poporului, sfârșitul bunului plac în administrarea și guvernarea țării, considerată de feudali ca propria lor moșie, sfârșitul „obligațiilor“ și „îndatoririlor“ fixate de feudali diferitelor clase, sfârșitul amestecul boierilor în facerea și desfacearea domniilor, etc. Această parte a marii

boierimi care se răscula cu promptitudine împotriva domnilor cu veleități de independență, era promotoarea cea mai puternică a intervenției otomane, pe care o utiliza ca o presiune în politica internă în vederea nimicirii adversarilor. Luptând pentru independența țării, pentru sfărâmarea jugului otoman, Ion-Vodă s'a ciocnit în mod inevitabil de această adevărată agentură străină care începuse să urzească, imediat după suirea lui pe tron, complotul.

Pentru a se apăra împotriva uneltirilor boierilor trădători, și pentru a găsi forțe cu ajutorul cărora să se poată împotrivi turcilor, Ion-Vodă s'a adresat și a găsit sprijin la țărănime. Pe drumul acesta l-au împins nu atât dorința de a emancipa din punct de vedere economic și social țărănimea, cât, ca și pe Ștefan cel Mare sau Petru Rareș, considerente de ordin militar și politic.

În lupta împotriva turcilor, țărănimea constituia — și Ion-Vodă o știa prea bine — cel mai puternic rezervor de forțe și energie, temelia ostirii. Sprijinul țărâniei e-a cel mai ușor de obținut, cel mai temeinic și cel mai sigur, căci era al unei clase care avea tot interesul să scape de turci, al unei clase legate de pământul patriei. Deaceea, ca totdeauna când, în momente grele din viața țărilor române, se găseau la cârma țării domni patrioți, dornici să apere țara — și acest lucru nu se întâmpla prea des — între popor și domnul feudal se creiau anumite legături. Aceste legături nu alterau structura feudală a țării, dar aveau o mare importanță tactică și politică în ceea ce privește întărirea puterii centrale, ridicarea conștiinței poporului și constituiau, fără îndoială, un factor hotărâtor în apărarea țării.

O asemenea acțiune din partea domnului, o asemenea politică (care în vremea lui Ion-Vodă, spre deosebire de ceea ce se petrecuse cu un secol înainte, pe vremea lui Ștefan cel Mare, se desfășura fără participarea vreunei părți din boierime), constituia un element progresist în dezvoltarea Moldovei. Din această perspectivă social-istorică, figura lui Ion-Vodă apare ca aceea a unui mare inițiator, ca a unui mare erou patriot: „omul mare, — spune C. V. Plehanov, în lucrarea „Rolul personalității în istorie“, — este într'adevăr un inițiator, căci

el privește mai departe decât ceilalți și vrea cu mai multă putere decât ceilalți“. Din această perspectivă social-istorică, trebuia să apară de fapt, în evocarea dramatică a lui Laurențiu Fulga, — și conflictul dintre Ion-Vodă și boierii trădători.

Prin frumusețea morală a tuturor acțiunilor sale, prin măreția problemelor pe care caută să le rezolve, prin convingerea neștrămutată în victoria cauzei pentru care luptă, Ion-Vodă este în piesa lui Fulga figura dominantă care coalizează în jurul ei forțele sănătoase ale poporului. El cheamă cu înflăcărare la unire, la lupta împotriva dușmanului din afară, cerând poporului să răzbune „ocara acestei vremi“ și, conștient de necesitatea istorică a unirii popoarelor creștine în lupta împotriva imperiului otoman, adresează vecinilor un patetic apel la solidaritate, apel care, din cauze politice, nu găsește niciun răspuns la monarhiile contemporane.

În goana după o individualizare mărunță, în vânătoarea după așa zise amănunte „omenești și vii“, mulți autori de drame istorice pierdeau adesea simțul generalului și-și coborau eroul la nivelul omului mijlociu. Laurențiu Fulga a evitat acest lucru, imprimând eroului măreția personală și forța generală proprie unui erou al istoriei. Vorbind despre tragedia lui Pușkin „Boris Gudunov“, Belinschi cerea scriitorilor ca marile personaje istorice să fie tipuri sociale generalizate. El arată că eroii multor drame istorice nu sunt „îndeajuns de individuali“, tocmai pentru că „sunt prezentați numai ca o individualitate“ (V. G. Belinschi, Opere vol. II pag. 501—502, ed. rusă). Această remarcă a lui Belinschi ne poate servi ca o orientare și în cazul de față. Ceea ce este mare și profund în Ion-Vodă este tocmai faptul că el îmbină calitățile unui mare om de stat și ale unui patriot din Evul-mediu. Văzând figura lui Ion-Vodă în piesa lui Laurențiu Fulga, noi înțelegem într'o mare măsură și pe alți patrioți luminați care au contribuit la întemeierea și la întărirea statelor noastre feudale, — pe atunci factori de progres în dezvoltarea istorică, — cum sunt Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare. Tot astfel, vizionând pe „Bălcescu“ al lui Camil Petrescu, noi reușim să înțelegem tipul re-

voluționarului român pașoptist, văzut în trăsăturile sale cele mai înaintate.

Linia principală a construcției dramatice a personajului Ion-Vodă cel Cumplit este tocmai de a arăta că patriotismul său luminat se manifestă în activitatea sa practică de om de stat, de administrator, de comandant de oști. Voevodul nu acționează în neștire, la întâmplare, împins de ură față de adversarii personali, sau doritor de a acumula puterea doar în vederea unor scopuri egoiste. Înțelegând just momentul istoric, Laurențiu Fulga construiește un om de stat caracteristic țărilor române, neavând capacitatea mașinațiunilor de culise cu care, de pildă, alți monarhi ai vremii lui, ca Maximilian de Austria sau Carol Quintul, contracarează activitatea adversarilor lor.

Ion-Vodă este un om de stat într'adevăr „pământean”; el pare ca un domnitor a cărui vitejie încercată, înflăcărare și sinceritate fără rezerve au lăsat urme adânci în raporturile cu tovarășii săi de arme, l-au legat strâns de „voinicii”, de luptătorii din popor; ca un om drept, foarte adesea violent, care intră direct în contact cu norodul pe care-l stăpânește, — atât cu boierii cât și cu oamenii simpli cărora li se adresează direct pe nume, și cu care împarte durerile în vremuri de bătălie și de restriște. Din aceste motive, el nu recurge la formalismul de castă, la ceremonialul complicat, caracteristic chiar monarhilor progresiști contemporani cu el.

Dacă trecem în revistă galeria de domni pământeni pe care i-a prezentat dramaturgia noastră istorică, ne vom da seama de faptul că personajul central al evocării dramatice a lui Laurențiu Fulga este într'o foarte mare măsură realizat din punct de vedere al spațiului, al locului unde a trăit. Dacă Ion-Vodă ar fi fost plasat în mod just și în *cadru istoric*, el ar fi apărut pe deantregul drept imaginea tipică realistă a unui domn moldovean înaintat.

Tocmai din cauza legăturii strânse, a contactului direct cu poporul, el capătă încredere în bravura oamenilor din popor, în dragostea lor pentru patrie, în care vede chezașia continuității luptei sale: „*oșteni, duceți lupta mai departe, dacă voi pieri eu, vor veni alții!*”

★

Patriotismul unui erou național nu se relevă numai în expansiuni verbale, în declarații. Totuși, și acestea își au rostul lor, mai ales într'o piesă de teatru, căci pot particulariza cu ușurință anumite stări de spirit, pot puncta anumite momente ale desfășurării acțiunii. Este ceea ce se întâmplă în „Ion-Vodă cel Cumplit”.

Bucuria năvalnică de pribeag reîntors după mulți ani în patrie, bucurie care erupe în primele sale replici, la preluarea domnie, face loc treptat asprimii omului de stat care-și vedea țara jăcuită de jefuitori și căruia cuvântul nu-i servește numai pentru exprimarea unor sentimente personale, ci trebuie mereu când să lovească, când să îmbărbăteze. Vorbind în fața poporului despre dragostea de țară, Ion-Vodă găsește cuvântul care electrizează masele, cuvântul care se transformă în semnal de luptă. În răspunsul dat trimisului turcesc vibrează mândria națională și, sub stilul oficios, solemn, al răspunsului diplomatic, noi percepem o tensiune sufletească care se comunică deopotrivă asistenței:

„*Scrie!* — spune Ion Vodă către grămatic (apoi către ceauș): „*Țară tu, Abaza-Ali ia aminte ca să știi ce răspuns să-i duci sultanului din partea noastră. Lucrurile ce se întâmplă în timp ca să nu treacă odală cu timpurile ce trec, se cuvine să ajungă la cunoștința viitorului și prin veșnicia cărților să fie întărite. Intru aceea noi, Ion Voevod — din mila lui Dumnezeu gospodar al țărilor Moldovei și fiul nostru Petru, ade-văratul moștenitor la domnie — dăm de știre cu această carte a noastră tuturor oamenilor celor de amu și celor viitori, că Moldova e slobodă și neînchinată niciunei puteri din afară. Și pentru ca la această slobozenie să nu râvnească niciun vrăjmaș hrăpăreț, noi am jurat să ne apărăm pământul sfânt al țărilor până la cea din urmă picătură de sânge”.*

Seleționând evenimentele caracteristice din viața lui Ion-Vodă, autorul a evitat lunga însăilare biografică, s'a ferit de a prezenta pe toată lungimea „viața sa”, începând cu peregrinările și cu tinerețea. Desigur, evocarea biografică a personalității unui erou, pentru a motiva astfel toate etapele vieții sale nu constituie în sine un mijloc artistic greșit, când e vorba de o personali-

tate care nu poate fi înțeleasă altfel. Dar în cazul lui Ion-Vodă o astfel de prezentare biografică avea dezavantajul de a se risipi într-o expunere de fapte dintre care cele mai multe nu se legau de cei doi ani plini de fapte semnificative ai domniei sale.

Autorul a încercat să se oprească la ceea ce era mai important și mai caracteristic din personalitatea istorică a eroului său și anume la scurta sa domnie, dramatică prin însăși desfășurarea ei. Faptele petrecute în anii domniei, anii maturității politice a lui Ion-Vodă, constituie de fapt conținutul piesei lui Laurențiu Fulga.

Claritatea înlănțuirii dramatice se vedește în piesa lui Fulga, în felul în care autorul dispune momentele nodale ale acțiunii. Piesa conține, ca noduri ale acțiunii, momentele capitale din domnia acestui voevod luptător: înlănțuirea cu cazacii în fața Copoului, bătăliile dela Jiliștea și Oblucița.

Această claritate în lanțul dramatic constituie un merit al piesei. Autorul a înțeles că, atunci când e vorba de o personalitate istorică, evenimentele capitale sunt strâns legate de sfera activității principale a acestei personalități.

Pentru caracterizarea lui Ion-Vodă, victoria dela Jiliștea înseamnă nivelul cel mai înalt pe care l-a atins politica sa de strângere într'un mănunchi a forțelor poporului în lupta pentru independență, iar Oblucița caracterizează începutul prăbușirii sale datorită trădării boierilor. De bătălia dela Roșcani, care de fapt nu este decât un epilog al unei tragedii deja consumate, nu mai era nevoie. Și cu un just simț dramatic, scriitorul a renunțat în versiunea prezentată pe scena Teatrului Armatei la scenele care priveau destrămarea planurilor sale în această bătălie.

Încă din primul tablou se înnoadă puternic conflictul între domn și marii boieri trădători, conflict din care autorul face axul dramatic al întregii evocări dramatice. Din primele scene ni se desvăluie mecanismul pregătirii unui complot: diferitele legături pe care boierii le întrețin cu foștii domni maziiliți, pretendenți la tronul Moldovei și, în așteptare, agenți ai turcilor; atragerea în urzeală a cât mai multor elemente „sigure“ din rândurile marii boierimi, manevrele de culise, etc. „Pe partea cea din

dreapta, — spune boierul Sbierea, primul șef al complotului — *să-i giurum credință lui Ion... iar pe cea din stânga să uneltim mai departe*“. Aceasta este tactica complotiștilor. Pe măsură ce se perindă tablourile, plasa complotului se întinde, tot mai mulți boieri i se alătură. Această latură a piesei lui Fulga este una din cele mai reușite, fiindcă autorul — deși forțea unei documentului istoric — a reușit să arate treptele succesive ale complotului, desfășurarea nenumăratelor fire între care cele mai ascunse și mai importante duceau direct în tabăra „aliaților“ domnului. Piesa demonstrează astfel de ce, oglindind un nou raport al forțelor politice din secolul al XVI-lea pe plan intern și extern, un asemenea complot (care, într'un fel sau altul, a dăinuit dealungul multor domnii) conta ca un factor permanent în politica țării și constituia — am putea spune — forța politică cea mai organizată care acționa atunci, în viața politică și socială a țării.

Semnificația istorică a acestui mare complot, așa cum se desprinde din piesă, depășește simpla lămurire a cauzelor căderii lui Ion-Vodă. El exprimă de fapt trădarea unei clase, demască și condamnă conținutul moral al politicii ei. Trădarea, complotul îndreptat împotriva intereselor naționale, constituie pentru cei mai mulți din marii boieri ai piesei un mijloc considerat de ei quasi-legal, de apărare a intereselor lor și o formidabilă forță de atracție. Dacă Sbierea, Dingă și Vlădica Gheorghe sunt încă din primul moment implicați în urzeala complotului, logofătul Golia, boierul Lupea Huru pivotează înspre complot ca și cum ar fi atrași de un magnet, ignorând riscurile, frica și având încredere nesdruncinată în dreptatea acțiunilor lor și în reușita finală. Danciu îndrăznește să înfrunte deschis pe domnitor — deși îi cunoaște tăria — atât este de convins că domnitorul va ceda. Ceilalți complotiști nici măcar nu iau în considerare eventualitatea că domnul le va controla activitatea. Irimia, care-i adevăratul spirit tenebros al piesei, o încarnare vie a ideii de complot, denunță cu sânge rece lui Ion-Vodă pe un boier care îl stânjenea (Sbierea), atât de sigur era că și fără acesta complotul va reuși. Pe de altă parte, în interiorul marelui plase își avea și el propria

lui urzeală... Așa arătau boierii, pe care o întreagă istoriografie și literatură romantică retrogradă i-a prezentat drept niște patriarhi ai țărănimii, drept făuritori luminați din divanul domnesc.

Dar pentru patriotul Ion-Vodă, dușmanii principali sunt în afară, sunt opresorii turci, care cer un haraciul îndoit și care storc astfel ultima vlagă a țării. Sdrobiind pe unii dintre complotiști, atunci când are prilejul să-i descopere, Ion Vodă scapă însă din vedere nodul complotului și în general îi subestimează importanța și întinderea.

Dacă conflictul între domnitor și boieri apare încă din primele replici ale piesei, mai târziu, acest conflict se precizează într-o anumită direcție, în sensul că domnul se află mereu cu un pas în urma dezvoltării complotului. El nu lovește alături de țintă, dar lovește tocmai acolo unde se afla cu un ceas înainte dușmanul. Când Ion-Vodă află de uneltirile lui Sbierea, centrul de greutate se și deplasase spre pârcălabul Danciu și spre Lupea Huru; în momentul când aceștia sunt demascați, inima conspirației se și află în altă parte, înspre Irimia... Privind acest duel inegal care crește și se dezvoltă dealungul tablourilor, cititorul își dă tot mai bine seama de imposibilitatea practică a domnitorului de a depăși o anumită situație, de a domina o anumită stare de lucruri, de a tăia o creangă care se întinde cu repeziune.

Vorbind despre tragedia lui Lasalle „Franz von Sickingen“, Marx și Engels l-au criticat de a nu fi înțeles conflictul tragic al epocii și al omului pe care vroia să-l reprezinte: contradicția „dintre o revendicare necesară istoricește și imposibilitatea practică a înfăptuirii ei“. Este, de fapt, și conflictul tragic al epocii și al personajului Ion-Vodă. El luptă pentru un ideal politic progresist din punct de vedere istoric, care găsește răsunet în masele largi; el caută să atragă pe toți partizanii posibili de partea sa: el face preparative militare, politice și economice pentru a rezista turcilor. Dar cu aceeași perseverență, dușmanii lui Ion-Vodă urmăresc pieirea lui și destrămarea proiectelor sale. Tot ceea ce construiește domnul ziua — noaptea este destrămat, este smuls și aruncat fără șgomot la pământ. Europa feudală îl trădează, iar marea boierime, ur-

mărindu-l din urmă pas cu pas, oprește tot ceea ce el a pus în mișcare, așează la loc tot ceea ce el a deplasat. Într-o asemenea compunere dramatică a acțiunilor domnului și a celor a adversarilor săi, în această desfășurare alternativă de „acțiuni paralele“, într-o asemenea luptă între forțele înaintate și forțele reacționare, constă filonul dramatic — am spune tragic — al piesei.

Construcția piesei urmărește întocmai acest conflict și-l precizează. De aceea tablourile sunt distribuite așa fel încât să scoată în evidență deopotrivă diferitele laturi ale activității domnului, forțele cu care el intră în contact și împrejurările fundamentale ale domniei sale: Ion-Vodă în fața poporului, Ion-Vodă în fața boierilor, Ion-Vodă în război. Dar după fiecare asemenea tablou, ca o adevărată replică a culiselor istoriei, apar complotiștii — Sbierea, Irimia, Bilăe — tăinuind între ei și căutând să răstoarne tocmai ceea ce Ion pusese la cale în tabloul anterior.

Trebue subliniată deasemeni pătrunderea cu care autorul evocării dramatice „Ion-Vodă cel Cumplit“ diferențiază psihologia boierilor trădători, făcând din acest grup restrâns o imagine amplă a ceea ce însemnau în acest secol forțele reacționare. Se întâlnesc printre complotiști și boieri rezuși, limitați la o ură brutală, primitivă, lipsiți de cugetare, ca vornicul Ionașcu Sbierea — boier hain, gata să înfigă pumnalul în spatele celui a căruia cu un minut înainte îi sărutase mâna; se întâlnesc hoți, tâlhări ordinari ai banului public și jefuitori de drumul mare, ca vornicul Crăciun, hatmanul Dingă sau vistiernicul Jurj; fețe bisericești înclinate spre desfrâu ca Vlădica Gheorghe; oameni lași și de nimic, care se îndoie încotro bate vântul, ca pârcălabul Murgu, complotiști sumbri și având sentimentul înfrângerii apropiate, ca logofătul Golia, pleșcar și doritor de înălțări; boieri joviali în mârșăvia lor ca Lupea Huru — și rar, foarte rar, câte unul mai îndrăzneț, care are curajul de a înfrunța deschis pe vodă, ca pârcălabul Danciu.

Dar, mai presus de toți, omul care înnoadă toate țețele și care conduce întreaga mișcare este hatmanul Irimia, „cu ochi de mort și obraz de piatră“ — cum îl definește un complotist. În toată adunătura de

ticăloși de duzină, de flecari, de fanfaroni și de oameni de nimic, hatmanul Ieremia este șeful din umbră, omul care are perspectiva întregului complot, omul care lovește fără cruțare și trădează fără remușcare, omul a cărui capacitate de disimulare și cruntă neîndurare îl face periculos chiar pentru proprii săi complici.

În piesa lui Laurențiu Fulga, personajul Irimia este o mare creație, și, așa cum figura lui vodă străbate ca un fir roșu piesa dela un capăt la altul, tot astfel figura lui Irimia este firul negru, îl întovărășește ca o umbră sinistră. Este de semnalat în construcția acestui personajul faptul că autorul îl pune să vorbească puțin și consistent, în fraze memorabile — am putea spune demne de un mare complotist, care urmărește un scop precis: a lua locul adversarului său. Din punct de vedere dramatic, replicile puse în gura lui Irimia sunt cele mai tăioase, cele mai vii. El trece cu rapiditate dela umilință la semeție, dela lichelism la tonul poruncitor, dela frazele onctuoase la stilul sacadat, găfâit și uneori ironic al marelui iezuit. Vorbind cu domnitorul Irimia utilizează un asemenea limbaj: „*Îți mulțămesc, Măria Ta, că inima ți-ai întors-o spre boierii cei de frunte și de sfatul lor simți că ai nevoie*“. Cu țărani, el se exprimă în astfel de cuvinte: „*nu ne prea potrivim în cugete... Vroiam a vă mai spune că ar fi nespun de bine dacă din cuvântul boierilor n'ați prea ieși... Mai mult ascultați decât să ridicați cuvânt...*“ (este ușor de remarcat stilul „patern“ și totodată aspru, abia comprimând ura). Cu complotiștii, în fața cărora nu vrea să se dea pe față, Ieremia ia un ton de slugă plină de demnitate: „*Te înșeli amarnic, pârčalabe... de voevod mă leagă prietenie sfântă*“. Pe majoritatea complotiștilor, nu-i scoate din ironie: „*Fac rămășag că iarăș puneți la cale o prostie*“; iar față de cei care dau înapoi, se exprimă autoritar și cu abia simțită amenințare: „*Nu-mi sânt pe plac prietenii ce nu se încred în steaua mea, logofete Golia!*“.

Pentru a prezenta pe domnul moldovean și conflictul său cu boierii trădători, Laurențiu Fulga a avut de rezolvat o serie de

problemă artistică dificilă, care isvorau din caracterul activității domnului moldovean.

Încă înainte de a ajunge domnitor, Ion Vodă acumulate în mod indirect o mare experiență în ceea ce privește conducerea treburilor de stat, în decursul vizitelor la diferite curți străine, printre care, la curtea lui Ivan al IV-lea. De fapt piesa lui Fulga arată cum domnitorul valorifică această experiență, atunci când purcede la întărirea economică și militară a țării, la îmbunătățirea relațiilor cu vecinii săi, urmărind chiar crearea unui front comun împotriva asupritorului otoman. Astfel se explică nenumăratele lui solii de prietenie la curtea regelui polon, ba chiar la curtea dela Viena și mai ales la curtea țarului Moscovei, Ivan al IV-lea, dela care spera mult ajutor. Este interesant de văzut cum a rezolvat autorul prezentarea, dificilă din punct de vedere dramatic, a acestor ultime aspecte. Exista pericolul ca o mare parte din piesă să devină o desfășurare de conciliabile și de tratative diplomatice.

În primul rând, autorul a urmărit *efectul moral* și psihologic pe care rezultatul diverselor solii și sosirea ajutorului zaporojean le au asupra participanților la acțiune.

Să urmărim de pildă venirea zaporojenilor. Complotiștii Bilăe, Golia, Murgu, înregistrează cu satisfacție rezultatele negative ale diverselor demersuri la curtea principelui ardelean și la regele Poloniei, „șuguing“ pe seama insuccesului lui Vodă. Ei vorbesc de pe acum despre Ion ca despre un domn doborât și fac pronosticuri asupra viitoarelor lupte pentru tron. Notațiile prin care autorul caracterizează situația, punctează această euforie colectivă, de fapt puternic alimentată de băuturile pe care complotiștii le sustrag de pe mesele aranjate (crudă ironie!) pentru ospățul în cinstea ajutoarelor așteptate cu atâta înfrigurare. Stolnicul Bilăe, amețit, „*ciocnind și sorbind cu lăcomie din cele două ulcioare pe care le are în mână*“, se îmbie singur la băut, chiuind ca și cum victoria era în palmă. Pârčalabul Cosma Murgu, concurându-l pe Bilăe, îl adastă pe Ieremia cu cuvintele: „*poruncă, slăvoite voevod*... Logo-fătul Ion Golia, prevestitor de rele și neîncrezător în steaua sa și a tovarășilor săi, își deapănă abătut mătâniile îndoielilor și

gândurilor negre pe care i le trezește apropierea năvălirii turcilor. Golia este completistul cu conștiința încărcată care coboară mereu a moarte și a prăbușire. Singur Ieremia își păstrează cumpătul, dar stăpânirea lui de sine este dublată de o nestăvilită bucurie lăuntrică. În timpul acesta, în altă parte a taberei, oștenii, oamenii din popor, domnul se îndârjesc în hotărîrea de a apăra — la nevoie singuri și fără niciun fel de ajutor — pământul și familiile lor. Și, între capii celor două acțiuni: între domnitorul bucuos de a nu se afla în fața dușmanului singur, ci alături de un întreg popor care se strânge sub arme — și Ieremia, trădătorul patentat care slobozise, cu un minut mai devreme, în aceeași mulțime, viermele îndoielii și panica, are loc următorul dialog:

ION-VODĂ: *Hatmane Ieremia, câți flăcăi are oastea noastră amu?*

IEREMIA: *Cu iureșul de astăzi — la nouă mii, Slăvițe!*

ION-VODĂ: *Să trimiți clăcari la toți călugării și boierașii care stau aplecați peste cronici, ca să știe adevărul: nouă mii de moldoveni pornit-au să nșrunle oastea fără capăt a lui Selim Sultan...*

Primul, domnul, privește deci spre celălalt ca la mâna lui dreaptă din viitoarea luptă. Celălalt, prorocise cu un minut mai devreme că până la noapte s'ar putea ca Moldova să aibe un nou vodă. Momentul e dramatic și tensiunea a atins un punct culminant: clipele se scurg grele, ca și cum s'ar ști că până seara se va hotărî soarta Molodovei pe zeci de ani încolo...

Și iată că deodată întregul raport de forțe, întreaga „dispoziție“ dramatică este răsturnată de sosirea, în ultimul moment, a sotniilor zaporojene. Dintr'odată aspectul taberei se schimbă și oamenii abătuți se mișcă sub imboldul unei noi bucurii. Din păcate, căutând să prindă în continuare efectul moral al sosirii vajnicilor luptători zaporojeni, autorul nu mai găsește nuanțarea fină pe care o urmărise în prima parte a tabloului; și, amestecând totul într'o masă amorfă, reduce patetismul scenei la un schimb aproape anost de „binețe“, în care prea rar câte-o replică, câte-o remarcă mai redau ceva din poezia momentului.

Intr'o piesă de teatru, fiecare replică,

fiecare mișcare a personajilor în scenă trebuie să spună ceva, trebuie să releve cu subtilitate psihologia eroilor, având aceleași funcții ca și capacitatea descriptivă și acțiunea epică pe care le are la dispoziție romanul sau prim-planul pe care-l are la dispoziție cinematografia.

Cele două tablouri capitale în care e vorba de bătălia dela Jiliștea și de bătălia dela Oblucița sunt cele mai bune din întreaga piesă prin dinamismul lor, prin forța cu care autorul știe să însuflețească scenele de masă, pe care nu le tratează amorf ci în mod variat, nuanțat, cu o mare putere de individualizare, caracterizând fulgerător poziția forțelor în luptă. Intr'un moment greu din luptă, când moldovenii au rămas puțini și turcii câștigau teren, are loc între hatmanul Ieremia, care în aparență lupta din toate puterile și vornicul Dumbravă, mai marele oștirii, acest schimb de cuvinte:

GLASUL LUI DUMBRAVA: *Călimane, pleacă după ajutor...*

GLASUL LUI IEREMIA: *N'avem nevoie de ajutor... ne batem și singuri.*

GLASUL LUI DUMBRAVĂ: *Ba avem nevoie, hatmane Ieremia... Fugi, Călimane, și adu-i așa fel ca să le cadă'n spate“*

Noi înțelegem astfel dintr'odată poziția diferitelor forțe în luptă, ce urmărește Ieremia și ce urmărește Dumbravă, cine îl ajută și cine vrea să-l piardă pe vodă și mai ales cum se manifestă aceste poziții.

La sfârșitul bătăliei victorioase dela Jiliștea, Ion-Vodă, încă neștiutor de trădarea lui Ieremia, îi salvează acestuia viața în cursul luptei. La sfârșitul nefericitei bătălii dela Oblucița, acelaș Ion îl ucide pe trădătorul Ieremia care fugise la turci, cu acelaș iatagan cu care la Jiliștea îi salvase viața. După cum se vede, punctând aceste momente nodale, autorul schimbă cu repezițiune și cu pricepere situațiile dramatice. Acum, în sfârșit, trădătorul este pedepsit, dar bătălia este pierdută.

Trebuie semnalat deasemeni că abia acum, în aceste scene, adică în iureșul luptei, cazacii care în tablourile anterioare fuseseră prezenți ca o masă amorfă, devin adevărate personaje. În scena a II-a din tabloul VII, altercația violentă care are loc între polcovnicul Sverciovski și hatmanul Ieremia desvăluie în mod brusc existența u-

nui nou conflict, conflict între două concepții despre umanitate, între două moduri de comportare.

★

Ceeace este valoros și predominant în evocarea dramatică a lui Fulga este tocmai această prezentare a unui mare patriot, a unui erou național din trecutul de luptă al poporului nostru, în încheștare cu dușmanii, în luptă cu năvălitorii otomani și în conflict cu boierii trădători. Liniile esențiale ale acestui conflict sunt trasate în bună măsură cu claritate, cu forță artistică. În schimb însă, așa cum vom arăta, relațiile dintre domnitor și țărani, relațiile dintre boierime și țărănime sunt în parte deformat înțelese de autor și deformat prezentate.

Încă din primul tablou, apare cu putere ciocnirea dintre boieri și reprezentanții masselor populare care vin la palatul domnesc cu curajul disperării, cerând pâine și încetarea abuzurilor. Dealungul întregii piese se reliefează cu putere antagonismul dintre țărănime și boierime. În acest fel, autorul reușește să pună în evidență trăsătura principală a societății feudale, fondul social istoric pe care se desfășurau tragicele evenimente din istoria Moldovei.

În ceea ce-l privește însă pe Ion-Vodă, el apare ca un aliat al țărânimii și dușman al boierilor. Încă din primele scene ale piesei, actele lui Ion-Vodă, prin care el încearcă să înlăture trădarea diferiților boieri, să aplice măsuri represive împotriva celor nesupuși și împotriva acelor care încercau să-și întărească propria lor putere în detrimentul puterii centrale, a domnului — apar ca măsuri care urmăresc în mod inițial subminarea puterii feudale și sprijinirea deschisă a țărânimii.

În numeroasele sale întrevederi cu țărâanii, Ion-Vodă apare nu ca un domn feudal ci ca un „voevod al țărănilor“, care emite mereu măsuri cu privire la „emanciparea țărânimii“, gândindu-se să satisfacă de îndată dezideratele „celor de jos“. Femeia țărănilor Căliman arată domnitorului că țărâanii vor o monedă de aramă „cu care să ne cumpărăm o ciubotă sau un drob de sare“, (aceasta în secolul al XVI-

lea), și iată că Ion-Vodă ia imediat măsuri pentru baterea unei asemenea monezi pe care o opune „galbenului“ boieresc. În alt loc, țărănul Movilă exprimă dorința noredului „de a scăpa țara de turci și de hamul ce ne-apasă“ și iată ce drastice dispoziții dă Vodă logofătului țării: „Nici un boier să nu cuteze a mai cere dajdii, gloabe, clăci ori boieresc mai mult decât acelea pe care noi cu deamănuntul le vom statornici... Acolo unde se va vedea țărăn pus la jug ori vândut ca orice vită, boierul va fi pus la aceleași osânde — iar moșia slobozită“...

Conform cerinței țărănilor, domnul ia măsuri radicale împotriva clericilor exploatare și, la sugestia țărănilor, inițiază judecarea unui grup întreg de boieri, pe care îi admonestează în fața țărănilor în acești termeni: „Datinile voastre boierești sînt murdare și neomenoase. Iar în fața mea te'nfățișezi ca un netrebnic“.

În mod vizibil, autorul interpretează deformat anumite acțiuni ale domnului moldovean: măsurile pe care le ia Ion-Vodă în vederea întăririi poziției sale în lupta pentru independența țării sunt prezentate în piesă în mod nejust, ca măsuri luate în mod intenționat în favoarea țărânimii și împotriva boierimii. De exemplu, emiterea unei monezi proprii în această epocă este o manifestare de independență, care limpezea fluctuațiile financiare în funcție de puterea centrală, de domn. Iar dacă domnul se va fi gândit în mod special la o anumită categorie când a întreprins un asemenea act, atunci fără îndoială că a avut în vedere pătura orășenească pe care într-o anumită măsură o proteja și pe care măsurile administrative și economice ale domnului moldovean o ajutau. La fel, ceea ce autorul interpretează ca o expropriere a moșiilor boierilor feudali în favoarea țărânimii, sunt în fond acțiuni menite să întărească baza economică și politică a domniei sale. Asemenea moșii erau luate dela unii boieri și date altora sau erau predate oamenilor săi de încredere, care deveneau astfel mai legați de el, așa cum, de pildă, se va fi întâmplat și cu Mălai. Pe de altă parte, este dela sine înțeles că, pentru a întări puterea centrală, domnul nu s'a dat înapoi să ia satele dela

boieri și sa le facă sate domnești adică să le treacă pe seama țării.

În unele conversații cu boierii, Ion-Vodă dă impresia unui om care abia aștepta prilejul pentru a atrage atenția că politica sa este îndreptată împotriva boierilor, amenințându-i și dându-le a înțelege că-i socotește dușmani ai statului feudal. În schimb țărani sunt adăstați cu cuvinte blânde și, în mod vizibil, Vodă îi pune mai presus decât pe sfetnicii săi boieri.

Ion-Vodă apare astfel, în piesă, nu ca un domnitor care își închină forțele luptei pentru independență, înlăturând piedicile interne din cale — inclusiv poziția unei părți a marelui boierimii interesată în mod direct în menținerea dominației otomane — ci ca un domnitor care luptă împotriva exploatării în general, ba chiar împotriva clasei din care face parte. Inuși voevodul iese diminuat din punct de vedere artistic din asemenea situații: atunci când autorul înlocuiește patetismul luptei domnului moldovean pentru independență cu patetismul artificial al îndoelnicilor acțiunii împotriva exploataților, el este nevoit să recurgă la complicații artificiale, să pună în gura domnului replici bombastice pe marginea unui imaginar conflict cu clasa din care face parte.

A scoate la iveală calitățile unei personalități istorice progresiste dintr'o epocă, nu înseamnă a-o înzestra cu calitățile epocii noastre, ci a sublinia acele aspecte, acele trăsături semnificative care conturează fizionomia omului înaintat, dela nivelul epocii respective, trăsături care apar ca o expresie a necesității istorice. O „actualizare” forțată a personalității istorice nu sporește forța prezentării realiste, ci dimpotrivă, o diminuează.

Lupta pentru trecerea dela o orânduire feudală bazată pe dispersiunea forțelor, la un stat centralizat independent, era un *progres istoric* pentru acea epocă și în slujba acestui progres lupta Ion-Vodă. Marcând în mod just diferența dintre domnul Ion-Vodă și ceilalți domni din epoca sa, arătând că măsurile luate de Ion-Vodă sunt măsuri care contribuie în mod obiectiv la progresul țării, autorul piesei „Ion-Vodă cel Cumplit” exagerează într'un asemenea grad această diferență, încât depă-

șeste adevărul istoric și atribuie actelor domnitorului Moldovei anumite intenții pe care acesta nu le avea.

De aici decurg și alte aspecte eronate ale piesei. Boierii, care în frunte cu Grumezea, pârcașul Topa, pârcașul Gârlă etc., au rămas credincioși lui Ion-Vodă, au față de toate problemele politice o atitudine aproape identică cu a reprezentanților țărănimii. S'ar părea că nu există nici o contradicție între ei și țărani. Desigur, în fața atacului năvălitorilor străini, era ușor de înțeles că se închegea o anumită unitate de luptă a forțelor interne ale țării și că acea unitate pune în umbră pentru o vreme contradicțiile lăuntrice. Dar, totuși, aceste contradicții existau: și ele trebuiau într'un anumit mod punctate, iar atitudinea boierimii credincioase lui Ion-Vodă nu ar fi apărut ca o convertire a unei părți a boierimii la poziția țărănimii răzășești.

Pornind dela ideea justă a reliefării ascuțite a contradicțiilor fundamentale din societatea feudală —, contradicția dintre boierime și țărănime, — autorul ajunge — tocmai fiindcă încearcă să forțeze faptele — să suprime orice alte contradicții, existența oricărei alte clase (de pildă existența târgoveților), cât și a intereselor divergente în sânul clasei feudale. În acest fel, prin limitarea noțiunii de luptă de clasă doar la relațiile dintre boieri și țărani, fără a le susține cu fondul istoric necesar, însăși această contradicție fundamentală este falsificată, iar țărănimea, pusă în situația de coparticipant la conducerea treburilor statului feudal, este palid și unilateral reprezentată. De aceea, într'o mare măsură un personaj ca Mălai, țaran revoltat, inobilat, apare schematic și puțin explicat din punct de vedere psihologic. Aceasta, pentru că autorul nu găsește conținutul istoric necesar pentru a-i da viață și a-l reprezenta ca un *tip* social caracteristic. Această îmbinare de reprezentant autorizat al țărănimii și de adjunct a lui Ion-Vodă pe care o încearcă autorul, rămâne hibridă, nu fiindcă asemenea situații nu au existat cu atare în istoria Moldovei, ci tocmai fiindcă autorul îi dă un caracter de tipicitate și nu o încadrează într'o justă perspectivă istorică, nu o explică și nu-i desvăluie adevăratele proporții. Mălai îl sfătuiește pe domn, nici mai mult nici mai pu-

țin decât să „scape țara de boieri“, adică formulează o revendicare deadreptul revoluționară. Mult mai tipici, mult mai reprezentativi pentru țărănimea în latura sa răzășească sunt Toader și Costea Căliman care exprimă în mod sgomotos, amenințător și cu o naivitate caracteristică lipsei lor de experiență politică, revendicările lor. Totuși, încă și aceste personaje rămân în parte sărăcite sufletește și poziția lor specifică nu epuizează problema masselor țărănești. Nu se poate vorbi în acea epocă de o țărănime unitară, iar țărani liberi de tipul lui Costea și Căliman nu reprezentau marile masse de țărani iobagi — care sunt cu totul absenți în piesă. Reprezentarea țărânimii ar fi câștigat dacă autorul ar fi zugrăvit mai pe larg atât suferințele cât și lupta ei din acea epocă, relațiile ei cu voevodul și cu boierii.

Pentru ca limba unei piese istorice să fie realistă, ea trebuie să reflecte fondul și caracterul epocii și eroilor respectivi, evitând însă atât copierea naturalistă cât și „modernizarea“ exagerată a limbajului personajelor.

Fără îndoială că autorul piesei „Ion-Vodă cel Cumplit“ a ținut seamă de aceste cerințe. Dar nu a reușit să le satisfacă într-o măsură corespunzătoare. Dacă, în ceea ce privește unele personaje cum sunt Ieremia și în parte Ion-Vodă, el a izbutit să traducă prin limbaj stările lor de spirit, nu acelaș lucru se poate spune despre majoritatea celorlalte personaje care vorbesc de multe ori într'un limbaj incolor și uniform. Acesta este dealtfel efectul prezentării stereotipe a numeroase personaje care nu sunt determinate în funcție de poziția lor de clasă, de trăsăturile lor psihologice caracteristice.

Există în această piesă o destul de vizibilă tendință din partea autorului de a înlocui diferențierea lingvistică a personajilor printr'o uniformă proză ritmată cu iz pseudo-cronicăresc, care, așa cum este utilizată, conține numeroase elemente de convenționalism.

Un stil înflorit, o întortochiere de frază, acceptabilă pentru ocaziile oficiale, pentru ceremonialul curții, pentru cuvântările ținute în fața mulțimilor devine, „în viața de toate

zilele“, deadreptul enervantă. Este într'adevăr ridicol să-l auzi pe Ion-Vodă vorbind cu soția sa, sau cu confidenții săi în conversațiile cele mai directe și cele mai intime, cu aceeași frază ritmată, înflorită ca și atunci când ia cuvântul în fața divanului.

Iată, de pildă, în ce tonalitate patetică își desmiardă Vodă fiul care deabia a învățat să meargă :

„...Tu nu te-ai născut din dragoste, — ci fiindcă așa vroit-au canoanele țării... și totuși eu te iubesc... Te iubesc... Te iubesc mogâldeață mică, pentru că ești sânge din sângele meu și carne din carnea mea, pentru că ești cea mai fragedă mlădiță care'n mugurește astăzi din trupul vânoș al lui Ștefan. Auzi tu? Dar trebuie să ne despărțim... Tata va pleca la război să se bată cu dușmanul... Și lupta e grea... dușmanul e hain... poate că... (în umbră crește șurăsul hidos a lui Ieremia) In schimb tu ai să crești mare și falnic — după măsura străbunilor tăi...“

Și cu acelaș patetism adesea nefiresc sunt tratate toate episoadele piesei.

De fapt, o asemenea tendință se leagă de intenția mai generală a autorului de a „surprinde“ cititorul printr'un anume *spec-taculos* — în sensul peiorativ al cuvântului — care se manifestă atât în limbaj, cât și de multe ori în indicațiile de regie și decor. De multe ori aceste indicații prind în mod viu „momentul psihologic“, ajutând considerabil cititorului să înțeleagă și să pătrundă semnificația scenei (de pildă în tablourile II, III, IV); altelei însă, tocmai din pricina acestui exces de spectaculos, indicațiile autorului apar de multe ori pretențioase, presupunând mișcări puerile și ridicole. Iată, de pildă, cum notează autorul reacția grupului potrivit de boieri în fața hotărârii lui vodă de a executa pe Sbierea :

„Voevodul se'ndreaptă spre palat. Il urmează numaidecât marele vornic Dumbravă, episcopul Vsaia Rădăușeanul, postelnicul Petre Mălai, portarul Ieremia și grupul de țărani al lui Joldea. Pentru ceilalți — hotărât că-i clipa mării îndoiei. Fiecare simte nevoia să se strângă unul în altul și să se apere. Cei dintâi care se rup din văcerea de moarte în care Ion-Vodă i-a lăsat — sunt vornicul Grumezea și pârălabii Gârlea și Topa. Se închină cu plecăciune în fața ce-

lorlați și ies pe lângă zidul palatului. Ochii celor rămași îi urmăresc cu o mânie mocnită. Un altul se rupe: pârcașul Lupea Huru, cu capul în pământ, mormăind ceva neauzit, parcă jurând să se răzbune. Apoi, încă unul se pregătește de plecare: logofățul Ion Golia. Dar după primii pași, îl prinde din urmă glasul pârcașului Danciu care intră din partea cealaltă, unde se pare că a așteptat la pândă”.

În acelaș fel este construit ultimul tablou care zugrăvește omorîrea lui vodă, tablou încărcat de amănunte nesemnificative, colorat de senzualitate și de o mișcare deosemeni de un spectaculos îndoielnic.

Este ușor de văzut care sunt învățămintele pe care le putem trage din analiza atât a calităților cât și a deficiențelor piesei „Ion-Vodă cel Cumplit”. Cu toate deficiențele mari ale piesei, Laurențiu Fulga a reușit să scoată în relief conflictul esențial al domniei lui Ion-Vodă, conflict care oglindește lupta de veacuri a poporului nostru pentru independența politică, pentru eliberarea de sub jugul imperialismului otoman. Autorul a reușit să sublinieze cu multă forță artistică factorii care au contribuit la formarea unității de luptă între domn și popor, la creșterea conștiinței patriotice a masselor populare, tocmai fiindcă a prins în puternice imagini entuziasmul sfânt pe care l-a trezit lupta națională împotriva opresorilor străini, tocmai fiindcă a fost preocupat să scoată în evidență trăsăturile principale ale poporului și ale domnului, fără a se lăsa antrenat pe panta psihologismului. Din piesa sa reiese cine au fost dușmanii înrațiți ai luptei pentru independență, dușmanii unității poporului nostru, și la ce se reduce rolul „istoric” atât de trâmbițat al marii boierimi în Evul Mediu. Chiar dacă piesa nu ne arată încă destul de limpede de ce majoritatea marii boierimi era interesată în cât mai frecventa schimbare a domnilor de către Poartă, ea demască însă din plin boierimea ca interesată în menținerea jugului otoman, în menținerea amestecului străin, care proteja o cât mai sângeroasă exploatarea a masselor țărănești.

Într’o asemenea încheștare, imaginea lui

Ion-Vodă, omul care își închină toate forțele luptei pentru independență, al cărui destin tragic personifică însăși imposibilitatea istorică din epoca respectivă de a atinge acest scop (în lumina condițiilor obiective interne și externe), acest om apare ca imaginea unui adevărat erou popular, erou al luptei naționale a poporului.

Chezășia unui conflict dramatic bine construit al piesei istorice este axarea lui pe ciocnirea adâncă dintre forțele noi și forțele vechi încă puternice. Ori, pentru a prezenta în toată amploarea această ciocnire, nu se poate merge pe calea unei uniformizări și simplificări vulgarizatoare a compoziției societății și a contradicțiilor epocii, pe calea nivelării frământărilor și deosebirilor din sânul aceleiași clase. Căci în felul acesta, personagiile care iau parte la acțiune nu apar în toată complexitatea lor socială, politică și psihologică. În studierea unei anumite epoci istorice, dramaturgii noștri trebuie să știe a deosebi contradicția fundamentală a epocii de celelalte contradicții, raportul între ele; să știe a discerne rolul diferit în epoci istorice diferite al același contradicții. La discuția filosofică din 1947, A. A. Jdanov spunea: „*In condiții istorice diferite — aceeași idee poate fi progresistă sau reacționară*”. Diferențind compoziția societății epocii, desvăluind varietația fondului social istoric, întotdeauna vor apare mai limpede atât semnificația marilor personalități cât și forța poporului.

Scriind piesa „Ion-Vodă cel Cumplit”, autorul a făcut un mare pas înainte depunând eforturi în reconsiderarea veridică a acestei epoci istorice și încercând totodată să dea o interpretare nouă, justă asupra vovodului. În acest sens, este instructiv felul în care, în piesa „Ion-Vodă cel Cumplit”, documentația istorică se transformă în imagini artistice. Vrem să spunem că, în mult discutata problemă a raportului dintre documentul istoric și invenția artistică, piesa lui Laurențiu Fulga trezește numeroase și rodnice reflecții. În drama istorică, materialul realității istorice nu se oferă ca un material brut, neinterpretat, „nud”. Materialul viu, concret, sunt documentele istorice. Dar documentele ca atare, așa cum am arătat, sunt scrise în spiritul ideologiei de clasă. Ele sunt deja o interpretare a realității, sunt

pătrunse de „spiritul de partid“, de ideologia celor care le-au scris. În aceasta constă de fapt și diferența fundamentală dintre literatura istorică și literatura inspirată din clocotul vieții contemporane. Încă de la început, scriitorul care vrea să studieze o personalitate, trebuie să verifice mereu aceste documente, în spirit științific, să le compare și să le selecteze în lumina raporturilor de clasă ale epocii pe care o oglindesc, în așa fel încât să poată obține o imagine veridică a întâmplării sau a problemei respective. Confruntând faptele cuprinse în piesa lui Laurențiu Fulga și documentele, așa cum apar în scrierile cronicarilor, ajungem ușor la concluzia că scriitorul a reușit într-o mare măsură să extragă din aceste documente adevărul istoric. Dar nu a reușit să ducă operația până la capăt.

La fel trebuie privită și metoda pe care o utilizează scriitorul pentru a construi cu ajutorul acestor documente istorice, acțiunea. Se știe că în trecut, drama istorică se caracteriza fie prin libertățile pe care și le lua scriitorul față de istoria „exactă“, ajungând până la un arbitrar atât social cât și psihologic; pe de altă parte, au existat și scriitori care au încercat să prezinte o imagine veridică a faptului istoric prin fotografierea amănunțită a documentelor istorice, ajungându-se până la înlocuirea conflictului cu un simplu comentariu al documentului. Departe de a oglindi adevărul istoric, și această a doua alternativă nu făcea altceva decât să interpreteze istoria în spiritul ideologiei de clasă. Pentru prima dată în țara noastră, abia acum, în piesele noi noastre dramaturgii, găsim metoda justă de a întări sensul istoric al operei, de a îngroșa liniile de desfășurare ale conflictului exact istoricește și prin amănunte și episoade care pot fi inexacte strict istoricește, dar de o profundă verosimilitate istorică. Cercetând documentele istorice, Laurențiu Fulga a reușit în bună măsură să reconstituie conflictul central din viața lui Ion-Vodă cel Cumplit, stabilind un raport echilibrat între evenimentele istorice care fac parte integrantă din biografia sa (și care au fost prezentate exact din punct de vedere istoric) și situațiile inedite imaginate de autor care

au fost în mod copios introduse, tocmai pentru a sublinia acest conflict central. De exemplu nici un document nu atestă că ar fi existat o convorbire între Ion-Vodă și Sbierea, de pildă, în sensul în care apare în lucrarea lui Fulga; ba chiar, dacă ne luăm după Hajdeu, rezultă că, date fiind pozițiile respective, este greu să ne închipuim vreodată că a avut loc o întâlnire între aceștia doi. Dar aceasta nu înseamnă că scriitorul n'ar fi avut dreptul să imagineze (în sensul bun al cuvântului) o asemenea situație și să introducă episoade corespunzătoare. Asemenea episoade contribuie la clarificarea împrejurărilor, la limpezirea conflictului, căci luminează liniile mari ale desfășurării evenimentelor istorice, sunt semnificative. Ele constituie tocmai imaginile particulare care subliniază generalul, sinteza artistică a interpretării istorice. Ele pot astfel ajuta la cunoașterea istoriei într-o măsură tot atât de mare ca și o pagină de istorie propriu-zisă.

Încercând să analizăm actualitatea piesei „Ion-Vodă cel Cumplit“, vedem că această actualitate nu constă numai în faptul că ea încearcă să pună în fața cititorului una din paginile cele mai frământate și glorioase din istoria poporului. Semnificația acestei piese merge mai departe. Ea desvăluie chipul hidos al dușmanilor poporului, al acțiunilor lor, care în curgerea istoriei au luat mereu alte forme concrete dar care au o esență comună: încercarea de a submina forța internă, de a disimula scopurile, de a unelti din umbră. Prefăcătorii, atacul mișlesc, pela spate, pactizarea cu dușmanul extern, recurgerea la intervenția străinilor pentru a înăbuși forțele noului, toate acestea sunt arme care se găsesc dintotdeauna în arsenalul exploatorilor și dușmanilor poporului.

Dintr'un secol depărtat în negura istoriei, chipul lui Ion-Vodă și al bravilor săi susținători din rândurile poporului ne îndeamnă să ne iubim cu abnegație patria, să luptăm împotriva dușmanilor hrăpăreți, așa cum au făcut și ei, ne îndeamnă la construirea unei vieți mai fericite, mai bune.

MAMIN-SIBIRIAC, CRITIC NECRUȚĂTOR AL CAPITALISMULUI

Brăul de piatră — astfel erau numiți din timpuri îndepărtate, în popor, munții Urali. Acelaș nume îl purta la început, și prima operă a lui Mamin-Sibiriac — „Milioanele lui Privalov“; ea trebuia să deschidă ciclul unor romane care aveau să zugrăvească uriașa frescă a Uralilor, cu istoria sângeroasă a formării uzinelor lor metalurgice, cu exploatarea sălbatecă a muncitorilor proveniți din rândurile iobagilor.

Deaceea, în opera lui Mamin-Sibiriac „Brăul de piatră“ capătă o semnificație mai largă, un sens diferit de cel inițial. El reprezintă însuși simbolul capitalismului care, într'un ritm vijelios, își întrona în Rusia feudală domnia de fier, care înlocuia vechile relații patriarhale cu relațiile noi, mai neomenești, mai samavolnice, mai criminale.

Datorită condițiilor grele în care a trăit, Mamin-Sibiriac n'a reușit să-și realizeze în întregime uriașa frescă plănuită. Dar din romanele scrise, din schițe, din povestiri se desprinde imaginea întunecată a capitalismului hrăpăreț, brutal, care, cu nerușinare calcă în picioare elementarele drepturi la viață ale poporului.

În schițe ca: „Osip Ivanovici“, „Subsolul“, „Scrofula“, „Noaptea de aur“, este zugrăvită în culori sumbre, viața minerilor. În romanele „Trei sfârșituri“, „Cui:bul din munte“, se înfățișează traiul obidit, de cruntă mizerie al muncitorilor din Urali. Răul Ciucsova, pe care sunt transportate lemnele, își înroșește de multe ori valurile cu sângele

victimelor („Printre pietre“, „Luptătorii“). Sacul cu bani care-și face apariția în sa'e prin intermediul negustorilor și cămătarilor, stoarce ultima vlagă a țăranilor, determinându-i să se răscoale (romanul „Pâinea“).

Dar toate aceste aspecte din viața de mizerie a poporului rus, se întrunesc parcă în imaginea bașchirului Urucai din romanul „Milioanele lui Privalov“. Mamin-Sibiriac nu acordă mare spațiu descrierii vieții bașchirilor, ale căror pământuri au fost răpite pe căi necinstite, de proprietarii uzinelor din Satrovo. Dar felul în care este zugrăvită mizeria, revolta bașchirilor, le face de neuitat. Lui Serghei Privalov, ultimul moștenitor al uzinelor din Satrovo, îi apar în vis bașchirii: „*Vedea femeile murdare și înfometate, vedea pruncii slabi, scheletici... Ei nu-i întindeau mânuțele lor de copii, nu se rugau, nu plâneau. Numai gâtul lung al lui Urucai se lungise și mai mult, iar de pe buze îi alunecau vorbe de dojană: — pământ al nostru, pământ al tău! — horcăia Urucai, închizându-și ochiișorii în tăcărâmași. Tolul al tău, nimic al nostru!... Așata crăpat, Apaica crăpat, Urucai crăpat...*“

Acest bătrân pe jumătate orb, rostind parcă blestemul de veacuri al bașchirilor, reprezintă însăși imaginea poporului asuprit în mod sălbatic și adus într'o stare de înfiorătoare mizerie.

Dar viața poporului rus, asuprirea pe care a îndurat-o, a format obiectul multor opere din anii 60-80 ai secolului trecut Me-

ritul de seamă a lui Mamin-Sibiriac constă în aceea că a pus — pentru prima dată în literatura rusă — în centrul operei sale — zugrăvirea noilor exploatare, a capitaliștilor în ceea ce aveau ei mai hăd și mai respingător. Astfel sunt cămătarul Ermilăci și milionarul Stobrovski din romanul „Pâinea“. Acesta din urmă se arată drept un mare iubitor de artă, drept un tată de familie „model“, etc. Dar în afacerile lui oneroase, este mai mult decât o fiară. Minunat îl caracterizează un personajiu al romanului, negustorul Lucovnicov, care spunea despre el: „Oare nu este un om destul de cumsecade la el acasă? Rar găsești un om ca el! Dar cum iese în stradă, e tâlhur... Te taie fără cușit.“ Asemenea brute care-și ascund trăsăturile lor murdare sub masca unei înfățișări de oameni „civilizați“, vom întâlni deseori în opera lui Mamin-Sibiriac.

Nimeni n'ar bănuși în manieratul și elegantul domn Polovodov din romanul „Milioanele lui Privalov“, care ține discursuri înflăcărate despre... dorul după adevărul rus... despre ascunzăturile vieții populare, etc., pe excoțul murdar care, pentru a pune mâna pe milioanele lui Privalov, nu șovăie să facă din frumoasa sa nevastă, amanta acestuia.

Alexandr Privalov, stăpânul uzinelor din Satrovo și al zăcămintelor de aur din munții Saian, nu se mulțumește să petreacă în orgii sălbatece, acoperind cu stofă roșie zeci de verste peste care trec grupuri de bețivi, să-și transforme palatul într'un harem de frumoase iobage, dar, pentru a-și delecta simțurile obosite, Alexandr Privalov varsă sângele iobagilor. Alfons Bogdanfci, omul de încredere al bogatului Leahovschi a țesut o pânză tenebroasă în jurul averii acestuia pe care — ca un păianjen — în anii îndelungați a secătuit-o, devenind temutul industriaș: „A. B. Pușillo-Malenschi.“

Toată această galerie de monștri poate fi îmbogățită cu chipul noilor capitaliști-bancheri dela uzina lui Demidov (romanul „Cuibul din munte“), cu asupritorii sălbatici din „Povestirile Uralului“, etc.

Dar înfățișarea realității, restrânsă numai la imaginea masselor asuprite, împilate, deasupra cărora șfichiuite biciul ex-

pluatatorilor ar fi știrbit forța de acuzare a operei lui Mamin-Sibiriac și ar fi dus la crearea concluziei pesimiste despre triumful deplin al brutalității, al opresiunii.

Mamin-Sibiriac este însă străin de o asemenea tratare naturalistă a realității. El a arătat în același timp forțele care sălășluiesc în popor, sănătatea lui morală. Savașca, din schița „Luptătorii“, apare în timpul muncii ca un erou legendar, de o frumusețe neobișnuită. Iată cum îl înfățișează Mamin-Sibiriac: „Ar fi trebuit să-ți vezi pe Savașca în momentele grele, când munca se desfășura în condiții periculoase. Vocea lui devenea din ce în ce mai tare, mai puternică. Fața îi era înviorată de o energie înfrigurată. Ochii îi ardeau ca focul. Nu mai era nimic din Savașca de altădată. Pe banchetă era un alt om. Prin înfățișarea, mișcările și glasul lui, exercita o influență magică asupra luntrașilor. Se simțea în el acea forță care acționa atât de molipsitor asupra masselor“. Un asemenea voinic legendar întruchipează în chip minunat forța și valoarea morală a poporului, care nu poate fi îngenunchiat prin nimic. Frumusețea lui spirituală provine din faptul că, împreună cu poporul, este creator al bunurilor omenești.

Asemenea imagini contrastează puternic cu imaginea capitaliștilor care, ducând o viață de trântori pe baza averilor câștigate prin jaf și înrobire, ajung niște elemente degenerate, descompuse. Cu deosebită pătrundere a sesizat Mamin-Sibiriac această influență nefastă a sacului cu bani asupra capitaliștilor. În „Milioanele lui Privalov“, Victor Vasilevici, fiul proprietarului minelor de aur și David Leahovschi, fiul marelei industriaș din Uzel trăesc numai în desfrâu și beție. Victor Vasilevici ucde o artistă, fapt pentru care nu pățește nimic. În romanul „Cuibul din munți“, aceeași viață o duce milionarul Laptev. În romanul „Pâinea“, negustorul Colobov moare într'un acces de beție, iar familia lui se destramă. Singura fiică a milionarului Stobrovski din același roman este isterică. Această problemă a descompunerii familiei burgheze formează chiar tema unor romane însemnate cum sunt „Milioanele lui Privalov“ — asupra căruia vom reveni —, și unde se arată destrămarea mai multor fa-

mili datorită bogăției strânse în mod sălbatec.

Aceasta face ca din opera lui Mamin-Sibiriac să se desprindă în mod clar ideea dispariției inevitabile a orânduirii capitaliste. Este adevărat că lupta masselor populare pentru dărâmarea acestei orânduirii abia se întrezărește; că ea apare doar ca primele sunete dintr'o simfonie viitoare. Dar această luptă rezultă ca o concluzie firească, cerută parcă de întreaga desfășurare a operelor lui Mamin-Sibiriac. Iar răscoalele, atât cât sunt înfățișate, au o mare forță de convingere. Parcă un uragan de foc tălăzuiește deasupra Uralilor în timpul răscoalei din 1762—64 (nuvela „Sprâncene îmbinate“). Rebelii Belous, Brebrun întruchipează însăși mânia și forța poporului. În romanul „Pâinea“, țărani răsculați vor să arunce în flăcări pe milionarul Stobrovschi și zdrobesc pe cămătarul Ermilci. Aceștia sunt zorii care vestesc răsăritul roșu al viitorului.

Este adevărat că Mamin-Sibiriac nu a dus mai departe zugrăvirea acestei mâinii a forței populare, că deși a murit cu câțiva ani înainte de revoluție nu a înfățișat lupta masselor într'o nouă etapă, calitativ deosebită, aceea când ea era organizată și insuflită de bolșevici. Cu toate acestea, opera lui Mamin-Sibiriac, străbătută de un puternic optimism, cheamă la aceeași luptă pentru viață, pentru fericire. O asemenea chemare pasionată, care răsună dealungul întregii sale opere, nu poate să aparțină decât unui scriitor care se simțea legat prin toate fibrele sufletului său de popor, de soarta lui. Maxim Gorki care l-a cunoscut pe Mamin-Sibiriac, îi spunea într'o scrisoare: „Când scriitorul simte o strânsă și indisolubilă legătură cu poporul, aceasta-l umple de forță și frumusețe. Dvs. ați simțit această legătură creatoare și aceasta se vedește în chip minunat în cărțile dvs.“ Aceasta a făcut ca Mamin-Sibiriac să nu se lase contaminat de ideologia mic-burgheză și, zugrăvind mizeria și împilarea masselor populare, să nu se afunde în „mocirla care-l înconjură“ și să creeze opere pătrunse de un puternic optimism. Numai o atare legătură strânsă cu poporul putea face ca Mamin-Sibiriac să continue tradiția romanului realist rus și să aducă în literatura

anilor optzeci o lume nouă, lumea capitaliștilor. Dintr'o scrisoare a lui Mamin-Sibiriac către fratele său Vladimir aflăm atitudinea lui față de literatura oficială cât și cauza care a generat o atare atitudine:

„După părerea ta, — spune Mamin-Sibiriac — scriitorii ar trebui să scrie doar opere care țin de saloane, sau de acei burghezi care tind și ei să ajungă în saloane. Cu a'te cuvinte trebuie să ne ploconim și să servim vițelului de aur, adică nobilimii, funcționării, și pseudo-intelectualității. Dar acești oameni sunt serviți, chiar prea mult sunt serviți și tu poți să satisfaci gusturile tale literare citind operele lui Marchevici, Salliers, Avseenco, care se publică în revista „Niva“. Acolo însă nu sunt mujici, iar eu rămân cu mujicii“. Prin mujici, Mamin-Sibiriac înțelegea poporul în genere, deoarece muncitorii din uzine erau recrutați tot din rândul mujicilor. Această situație netă pe poziția poporului, stă la baza forței și frumuseții operei lui Mamin-Sibiriac. O atare poziție era posibilă, deoarece Mamin-Sibiriac a păstrat o legătură necontenită cu masele populare, a căror viață a cunoscut-o începând încă din copilărie. Născut în Uzina „Visimo-Saitanse“ din importantul centru metalurgic al Uralului, Nijni-Taghil — Mamin-Sibiriac a avut posibilitatea să cunoască în adâncime viața muncitorilor din uzină. Aceștia, făcând parte din iobagii atribuiți uzinelor, ca mână de lucru, încă de pe vremea lui Petru I, duceau în dubla lor situație de iobagi și de muncitori o viață de cruntă mizerie. Exploatarea nemiloasă la care erau supuși — munca din uzină aproape nici nu li se plătea — a dat naștere la numeroase răzmeriți care se deslănțuiau cu furie în Urali, prevestind prin puterea lor furtunile viitoare.

În mijlocul acestor muncitori și-a petrecut copilăria Mamin-Sibiriac, ca fiu al unui umil preot din uzină. În romanul său autobiografic „Trăsăturile lui Pepco“, aflăm puternica impresie pe care i-a lăsat-o viața oșidită a muncitorilor. Îndeosebi îl va tulbura toată viața imaginea unui iobag ocnaș, Avrig, cu ochi albaștri, cu o expresie de blândețe întipărită pe față, care, le-recat în lanțuri parcă întruchipa însăși

imaginea poporului rus din vremea țaristă. Legătura cu muncitorii, Mamin-Sibiriac n-o va părăsi nici după ce, absolvind școala elementară, va începe — cu mari sacrificii — studiile superioare. Moartea neașteptată a tatălui său l-a obligat însă să-și întrerupă studiile și să se întoarcă în Urali, pentru a asigura existența familiei sale. As fel, ani îndelungați el va da lecții particulare în orașul Ecaterinenburg. În această perioadă, Mamin-Sibiriac continuă legătura cu muncitorii și studiază cu atenție viața acestora. Rezultatul unor atari cercetări se va vădi în chip grăitor în opera lui Mamin-Sibiriac.

Faptul că Mamin-Sibiriac și-a petrecut întreaga viață plină de privațiuni în mijlocul muncitorilor, a făcut ca el să zugrăvească viața acestora dinăuntru și nu din afară. Deaceia în opera lui nu vom găsi „înfrumusețări“ ale realității, idealizări ale traiului muncitorilor, așa cum întâlnim în operele altor scriitori ca Acsacov, care au privit viața poporului din afară, de pe poziția unor boieri „înduioșați“ de mizeria poporului: El înfățișează în mod brutal realitatea, așa cum se prezintă, scoțând în acest fel în relief cu mai multă ascuțime, trăsăturile bestiale ale exploatativilor.

La baza forței de acuzare a operei lui Mamin-Sibiriac, a ascuțitului ei critic, stă în afară de cunoașterea adâncă a vieții poporului, a legăturii lui cu poporul, și influența ideilor democrațiilor revoluționari.

În autobiografia sa, Mamin-Sibiriac vorbește cu duioșie de serile copilăriei când, în „modesta căsuță a popii“, se citea cu voce tare din operele lui Gogol, Necrasov, Turgheniev, Gonțarov, etc. „*Dimișrie Narchisovici* — spune Mamin-Sibiriac vorbind despre sine însuși — fiind încă copil asculta din îndepărtatul și pierdutul colț de țară ecoul și răsunetul marelui mișcări dintre anii 1850—65“, fapt care-i „oțelea mintea și caracterul“.

Această influență va deveni mai puternică în timpul adolescenței.

În seminarul dela Perm, Mamin-Sibiriac dându-și seama de contradicția care exista între realitate și învățăturile primite, căuta răspuns la întrebările care-l frământau, cînd cu nesaț operele lui Pisarev, Dobrolitov, Cernișevski, etc.

Cu câțiva ani înainte, în 1860—61, acest seminaru servise drept cerc de propagandă revoluționară, având legături cu alte organizații revoluționare clandestine din Rusia și chiar de peste hotare, din Londra. (Herțen, Ogarev). Atunci când intră în seminar Mamin-Sibiriac, cercul revoluționar era desființat, iar membrii lui împrăștiați în toată țara. Cu toate acestea, spiritul de protest împotriva ordinii sociale continua să se păstreze viu în seminaru. El se concretiza într-o serie de acțiuni și mai ales în organizarea unei biblioteci clandestine, care cuprindea operele lui Cernișevski, Herțen, Necrasov.

Toate acestea au contribuit la formarea unei concepții înaintate despre viață, în care găsim unele trăsături fundamentale din gândirea democrațiilor revoluționari ruși. La aceste caracteristici care aparțin și lui Mamin-Sibiriac, se adaugă trăsăturile moștenite dela democrațiilor revoluționari. Toate în ansamblu definesc personalitatea remarcabilă a scriitorului democrat-realist Mamin-Sibiriac.

Talentul pe care-l avea, uriașa cunoaștere a realității, toate acestea Mamin-Sibiriac le-a pus în slujba acelor mujici alături de care spunea că vrea să rămână. În autobiografia sa, el motivează astfel mulțimea schițelor, povestirilor și foiletoanelor : „*Necesitatea de a interpreta imediat unele noutăți ale zilei și problemele blestemate ale Uralului*“. Într-adevăr, prin schițele sale numeroase, dintre care am citat la început o parte, prin foiletoanele sale („Dela Ural la Moscova“, „Serile din Urali“, etc.), Mamin-Sibiriac surprindea aspecte acute din viața de mizerie și exploatare a muncitorilor din Urali. Puterea artistică și măestria pe care a vădit-o Mamin-Sibiriac în aceste schițe, a provocat admirația lui Cehov; subliniind concizivitatea ca o calitate de seamă a povestirilor lui Mamin-Sibiriac, Cehov spunea : „Din fiecare povestire a sa, un Paul Bourget ar fi extras material pentru cinci romane groase“.

Dar, pentru a putea zugrăvi fenomene sociale ample, pentru a putea desvălui legile de dezvoltare ale acestor fenomene sociale, era nevoie de genuri literare mai vaste, ca romanele, ciclurile de romane, etc.

Deaceea Mamin-Sibiriac a simțit nevoia creării acelei epoei — despre care am vorbit — intitulată „Brăul de piatră“. Din ea au rămas romane mari ca „Milioanele lui Privalov“, la care Mamin-Sibiriac a lucrat 10 ani. Acest roman — tradus și în țara noastră — ne oferă posibilitatea unei analize mai amănunțite a forței talentului său. „Milioanele lui Privalov“ constituie de fapt doar ultimul volum al unei trilogii concepute de Mamin-Sibiriac. În primul roman, figura centrală trebuia să fie Tit Privalov, întemeietorul familiei Privalov. În chipul acestuia autorul își propunea să întrunească unele trăsături bune, moștenite din popor: capacitatea de organizare, înțelepciunea, voința, etc., cu trăsături noi: cruzimea sălbatecă, pofta nesățioasă de aur pe care i le dădea noua lui ocupație de proprietar de mine de aur. Primul volum trebuia să se termine cu răscoala lui Pugaciov, care cuprinsese Uralii. În al doilea volum, a cărui acțiune se petrece în anii 40 ai secolului al XIX-lea, figurau urmașii degenerați ai lui Tit în perioada — cum spune Mamin-Sibiriac — unui „lux fără pereche, monstruos prin risipa și nerușinarea de tot felul, care nu cunoștea nici un fel de limită“. În volumul al 3-lea, singurul care a fost scris, ultimul Privalov caută să răscumpere păcatele strămoșilor săi și, eliberându-se de viciile moștenite, să înceapă o nouă viață.

De fapt însă, prin istoria acestui ultim vâstar al familiei Privalov, Mamin-Sibiriac ne zugrăvește fresca acelei epoci istorice. Serghei Privalov luptă pentru obținerea moștenirii familiei sale, uzinele din Șatrovo, cu scopul de a îndrepta nedreptățile istorice săvârșite de strămoșii săi. Uzinele intraseră sub o tutelă oficială alcătuită de guvern, în urma enormelor datorii făcute la stat de tatăl vitreg al lui Serghei. Lupta lui Serghei Privalov cu tu'orii săi, care prin manopere murdare reușesc să ducă uzinele la licitație, este un prilej de a zugrăvi societatea din Uzel, din rândul căreia s'au recrutat acești excroci. Acest tablou social este întregit de imaginea bașchirilor asuprași și de imaginea țărănimii exploatate pe care Serghei Privalov caută s'o scape din ruină și mizerie prin planuri filantropice. Aceasta consti-

tue de fapt caracteristica lui Mamin-Sibiriac care-și îndreaptă atenția în special asupra acelor probleme de care este legată soarta a milioane de oameni. De aici caracterul de frescă al operelor sale.

Este demnă de remarcat asemănarea compoziției operelor lui Mamin-Sibiriac cu a operelor gogoliene, care zugrăvesc și ele tablouri din viața societății prin is'oria unui personaj principal (Hlestacov din „Revizorul“, Cicicov din „Suflete moarte“). Tema centrală a romanului — zugrăvirea societății „înalte“ din Uzel — este ilustrată prin figurile puternic conturate ale tuturor: Polovodov și Leahovschi.

Autorul descrie în mod amănunțit casa în care locuiește Polovodov. Trebuie spus că redarea atmosferei și a cadrului în care trăiesc personajii formează unul din mijloacele importante de caracterizare pe care le utilizează Mamin-Sibiriac. Toată această casă este mobilată în mod izbitor în stil rusesc. În descrierea casei, cuvântul „rusesc“ revine aproape la fiecare frază. „Era casa lui Polovodov. Frontonul, șerestrelle, intrarea și poarta erau sculptate în lemn, pe gustul case'or ruse și imitând culoarea stejarului“. Și, mai departe: „O grădiniță umbrilă de tei, mălini, salcâmi și liliac, cobora până'n Uzlovca; ici colo se zăreau printre copaci chioșcuri chinezești după gustul rus“. Până și serviciul de masă corespunde strict stilului predominant: „marginea farfurilor, mânerelle cușitelor și furculișelor de argint suflat, castronul de supă în formă de andova antică (un vas din vechea Rusie, n.n.). — totul era pe gustul rusesc“. Acest decor concordă deplin cu rolul pe care-l joacă Polovodov, acela de înflăcărat slavofil, cu discursurile sale umflate cu privire la valorile poporului, ale societății slavofile, etc. La un moment dat, când Antonida Ivanovna cântă o melodie populară rusească, Mamin-Sibiriac remarcă ironic: „Lui Polovodov, ca și lui Ivan Iacovlici, îi plăceau mai mult ca orice pe lume șansonetelle franțuzești, dar în calitatea sa de slavofil, se socotea dator să se simtă înduioșat ori de câte ori cânta nevasta sa“. Această ironie devine și mai mușcătoare atunci când Mamin-Sibiriac, comentând biografia lui Polovodov, arată cum cu câțiva

ani mai înainte, când „*vântul sufla din altă direcție*”, Polovodov își aranjase casa în stil englezesc, iar el, îmbrăcat într-un costum de culoarea mazării, purtând în cap un Pith India Helmet (o cască colonială) și pronunțând cuvintele prin tre dinți, juca rolul unui „squire” din Uzel. În acest fel, descriind mediul în care trăia Polovodov, Mamin-Sibiriac desvăluie în mod tăios trăsăturile de caracter ale acestuia: falsitatea, teatralitatea acțiunilor lui, toate având un scop bine precizat: profitul. Dar aceste trăsături ar fi incomplet redate dacă Mamin-Sibiriac n'ar folosi deasemeni arta portretistică. Pe fondul descris, apare chipul lui Polovodov. Iată cum îl vede Serghei Privalov: „*La prima vedere îi păru cenușiu: și obrazul și ochii, și părul și hainile — toate erau cenușii. Mai apoi observă că maxilarul inferior al lui Polovodov, era puternic dezvoltat. Anatomistii francezi numesc asemenea maxilare „menton en galoche”.. Ochii săi larg deschiși aveau o privire încordată, fixă, iar buzele groase, senzuale, și dinții albi, puternici, dădeau acestei figuri o expresie de cruzime și o făceau să pară neplăcută, la prima vedere*”. Trebuie spus că Mamin-Sibiriac — ca și Gogol și Gonțearov din a căror artă portretistică a învățat foarte mult — definește dela început caracterul personajilor prin câteva trăsături energice de condei, trăsături care parcă predestinează acțiunile viitoare ale personajilor. Astfel, în prezentarea figurii lui Polovodov, Mamin-Sibiriac dă anumite trăsături pe care nu le putem uita: maxilarul inferior dezvoltat puternic, privirea încordată și fixă, de somnambul, buzele groase, senzuale și dinții albi, puternici, care dau feții o expresie de cruzime; toate aceste trăsături în același timp parcă prezic rolul pe care-l va avea personajul în roman. Lupta lui Polovodov pentru acapararea milioanei lui Privalov, urmărirea acestui scop cu o perseverență diabolică, pentru care își împinge cu desinvoltură soția în brațele lui Privalov, ex-crocheria murdară pe care o va face, toate acestea se pot citi în trăsăturile feții lui. El va acționa conform acestor trăsături de bază, schițate dela început de Mamin-Sibiriac prin zugrăvirea cadrului înconjură-

tor și a portretului personajului. Acțiunea romanului va contribui la scoaterea și mai mult în relief a trăsăturilor de caracter ale acestui personaj. Aceste trăsături sunt tipice categoriei de afaceriști și aventurieri care luau ființă atunci, Surprinzând trăsăturile lor caracteristice, esențiale, Mamin-Sibiriac ne dă posibilitatea să vedem evoluția acestor tipuri mai târziu, în epoca imperialistă. Nu-i greu să ne dăm seama că Polovodov ar deveni astăzi un mare rechin al bursei capitaliste, excrocheriile sale luând acum un caracter gigantic, desfășurându-se pe arena internațională.

Celălalt personaj principal negativ, extrem de viu redat, este Ignat Lvovici Leahovschi. După ce redă scenele în care Serghei Privalov face cunoștință cu diferite personaje din societatea Uzelului, Mamin-Sibiriac introduce pasagii în care comentează biografia acelor persoane și trăsăturile lor de caracter vădite în acele scene. Această particularitate a lui Mamin-Sibiriac care constă într-o permanentă participare în cursul povestirii sub formă de analiză și comentarii, dă figurilor o nouă lumină potrivit concepției autorului și influențează atitudinea cititorilor față de personajii. Astfel, despre Leahovschi, Mamin-Sibiriac spune: „*Ignati Lvovici aparține aceluși tip de oameni cu trecut întunecat, care se pot întâlni numai în Siberia.. Avere și-o agonisise în Siberia pe căi dubioase. Unii o atribuiău aurului furat, alții negoșului de votcă, alții pur și simplu norocului. Dar glasul mulțimii spunea sus și tare că Leahovschi s'a pus pe picioare odată cu tutela asupra moștenirii lui Privalov*.” Penumbra care încadrează chipul lui Leahovschi contribuie la reliefa trăsăturilor de caracter ale acestui aventurier. Comportarea sa dealungul romanului concordă cu atmosfera misterioasă care-i învăluie afacerile murdare. Țelul lui Leahovschi este mărirea averii prin orice fel de mijloace. Pentru aceasta, întocmai ca Iudușca Golovliov — tipul creat de Scedrin în „Domnii Golovliov”, — Leahovschi este gata oricând să joace teatru. El se folosește de înfățișarea caracteristică, neobișnuită — pe care Mamin-Sibiriac o asemuie unei sperietori măn-

cate de molii — ca de o mască sub care cu greu ghicești ce se petrece. Această-i folosește în interpretarea diferitelor roluri. Un rol este acela de a părea un om ruinat, pentru a-și pune astfel la adăpost averea adunată prin mijloace de o cinste îndoielnică. În interpretarea rolului său, el este ajutat de decorul în care se petrece acțiunea. Un tapet decolorat, un parchet ros și acoperit de un covor jerpelit, câteva scaune vechi, un divan scund acoperit cu mușama, o masă de scris cu postavul rupt și furnirul de nuc desprins, un jilt jupuit, iată biroul marelui magnat din Uzel. Într'un asemenea decor au loc scenele în care Leahovschi se vaită, geme, țipă ca un isteric că este ruinat, că n'are nici-o lețcaie cu care să plătească salariile servitorilor, sau să-l ajute pe Baharev, binefăcătorul său. „*Voi povesti totdeauna, tuturor spuse el lui Baharev, aproape plângând, că dumitale îți datorez totul*“. Leahovschi este un bun artist, el știe dela prima vedere să pătrundă oamenii și să-i folosească ca simpli pionii în jocul său interesat, cum se întâmplă cu Serghei Privalov. Leahovschi speculează caracterul cinstit al acestuia, sufletul lui mărinimos, jucând în fața lui rolul unui bătrân maniac, țâcnit și împiedecându-l în acest fel pe Serghei Privalov să pătrundă ițele incurcate ale afacerii cu tutela (patronată de el) și din care scoate venituri serioase. Nu degeaba un personaj din roman îl caracterizează pe Leahovschi drept o canalie care joacă teatru după toate regulile artei. „*Încă puțină răbdare, spune acesta, și o să-l vezi începând să facă pe orbul și pe surdul*“. Dar această poftă nesățioasă după bani, pentru care Leahovschi îndeplinește tot felul de roluri care de care mai josnice, duce la distrugerea în Leahovschi a oricărei urme de conștiință umană. Este adevărat că are doi copii: un băiat și o fată, dar de aceștia nu s'a ocupat niciodată. Băiatul, David, a devenit un om decăzut, un bețiv și un desfrânat de ultimă speță. Fiica lui, Zosea, e o ființă ușuratecă, răvășită de patimi. Cu adâncă perspicacitate, spune Mamin-Sibiriac că „*Patima asta de a strânge, numai pentru a strânge cât mai mult, a făcut ca sufletul lui Leahovschi să prindă o coajă care se îngroașă*

în fiecare an, înmormântând sub poșghița ei, «omul viu». Falsitatea caracterului lui Leahovschi, fățărnicia sa josnică, care face să dispară din inima sa orice sentiment uman, constituiesc trăsăturile esențiale ale tipului Leahovschi, cu o mare forță de generalizare. Cât de mult se aseamănă cu Leahovschi actualii diplomați ai statelor imperialiste, cu un trecut întunecat și dubios, care, purtând la butonieră crenguța de măslin, vorbesc cu o duioșie care stoarce lacrimi despre pace și binefacerile ei, în timp ce în Coreea bombele cu napalm purtând marca fabricilor lor, omoară oameni, distrug locuințe!

Acțiunea acestor personaje principale, negative, se desfășoară pe fundalul unei societăți tot atât de crude, de decăzute și de inumane. În zugrăvirea ei, Mamin-Sibiriac utilizează, asemenea unui pictor iscusit, tot felul de culori. Astfel, Hionia Alexeevna se caracterizează printr'un limbaj care-i redă exact aspectul moral. Hionia Alexeevna întrebuițează un limbaj lingușitor, dulceag, vorbirea ei este o adevărată beție de cuvinte care-i servește la ametețirea celorlalte personaje, cu lingușiri și minciuni. În vocabularul ei nu lipsesc cuvinte galante, franțuzești, rostite în mod stălcit. Acest limbaj îi folosește Hioniei Alexeevna pentru a stoarce bani dela „înalta“ societate din Uzel, bani cu care deschide tot soiul de tripouri suspecte și pensioane dubioase. Avocatul Nicolai Verevchin o aseamănă cu un parazit întreit, cu acel vierme care roade un alt vierme și la rândul lui roade un gândac de apă. „*Așa ne înghite și pe noi Hionia Alexeevna a noastră, iar noi înghițim pe oricine ne cade în palmă*“.

Mamin-Sibiriac vedește o adevărată artă în redarea esenței lăuntrice a personajilor prin câteva amănunte exterioare, ca caracteristice. Astfel, în prezentarea portretului Antonidei Ivanovna, soția lui Polovodov, Mamin-Sibiriac subliniază: „*acea lene care părea că pătrunde până'n culele rochiei, potolindu-i mișcările și abia mijind în privirea molatecă a ochilor ei frumoși, căprui deschiși*“.

Această lene trădează caracterul senzual al acestei femei și ne face să ne dăm seama încă dela început de rolul pe care-l

va avea ea în viața lui Privalov. Trăind o viață trândavă și lipsită de orice țel (ca atâtea doamne din societatea de „elită“ din Uzel) Antonida Ivanovna nu-și face multe procese de conștiință înainte de a deveni amanta lui Privalov, cu atât mai mult cu cât în acest fel ea își ajută soțul în organizarea acelei murdare excrocherii.

Înfățișarea exterioară a personajilor lui Mamin-Sibiriac exprimă firea lor lăuntrică. Astfel, ochii cenușii, decolorați ai lui Ivan Iacovlăci, expresia feței lui ca și cum ar trage cu urechea, mâinile feminine care se mișcă cu o iuțeală uimitoare, redau caracterul acestui murdar cartofor. Între el și industriașii și aacriștii care fac parte din „înaltă“ societate, deosebirea constă doar în mijloacele folosite pentru strângerea aurului. Este ilustrativă în acest sens invidia bogătașilor și milionarilor dela târgul din Irbic, când Ivan Iacovlăci câștigă prin măsluirea cărților o sumă fabuloasă.

Mamin-Sibiriac știe — prin anumite elemente exterioare — să releve firea personajilor. Pe Oscar Filipăci nu ți-l poți închipui despărțit de obiceiul lui de a pipăi fotoliul unde stau oamenii bogați — de teapa lui Privalov — sau obiectele luxoase din biroul acestora. Un atare obicei, desguștător, desvăluie joscnicia caracterului acestui excroc murdar, care tinde pe orice cale să devină bogat. Pentru aceasta el vine tocmai din Petersburg, atras ca o hienă de mirosul cadavrului moștenirii familiei Privalov.

Măestria lui Mamin-Sibiriac de a caracteriza în diverse chipuri personajile, face ca în fața noastră să apară aproape palpabilă acea societate decăzută, de bețivi, cartofori, de excroci, de oameni vicioși, triviali.

În această mocirlă se tăvălesc odraslele degenerate ale familiilor burgheze: Victor Vasilievici, fiul proprietarului minelor de aur, și David, fiul industriașului Leahovschi. Zosea, fiica magnatului Leahovschi, își dă singură seama de viața trândavă, fără scop pe care o trăiește: „*Asta e lăncezeală, nu viață. Până își plăcerile îți sunt otrăvite, când îți dai seama de zădărnicia existenței sale.*“ Dar ea se cufundă mai departe în mocirla care o înconjură.

Tit Privalov, fratele lui Serghei Privalov, este la fel, un element degenerat. Despre el spune Mamin-Sibiriac, că „*nutrea un desgușt fizic față de orice fel de muncă și căuta cu o sete bolnăvicioasă, numai plăceri*“. El este gata, dacă prin aceasta ar fi avut vreun profit, să treacă, în procesul pentru tutelă, de partea adversarilor fratelui său. Celălalt frate al lui Serghei Privalov era bolnav de alienație mintală. În acești doi urmași ai familiei Privalovilor s'au păstrat nealterate viciile strămoșilor lor, ale lui Alexandr Privalov, care își delecta simțurile pervertite ucigând iobagi.

Ce-a făcut atunci, ca Serghei Privalov, ultimul moștenitor al acestei familii degenerate să reușească să se mențină deasupra mocirlei care-l înconjura, să lupte împotriva viciilor moștenite? Este încontestabil faptul că în această lume a bețivilor, a desfrânaților, a excrocilor pe care cu atâta sarcasm a zugrăvit-o Mamin-Sibiriac, Serghei Privalov contrastează puternic, făcând parte dintre personajile cu o anumită frumusețe morală. Cauza diferențierii nu constă în cultura pe care a acumulat-o Privalov, așa cum ne sugerează Mamin-Sibiriac. Maxim Gorki în „Foma Gordeev“ înlătură posibilitatea unei eventuale păreri că răul adus de Ignati Gordeev și de cei de o seamă cu el, s'ar datora lipsei de cultură, arătând cum tinerii Maiachin și Smolin, prin însușirea culturii devin și mai acerbii exploataatori, folosind acum mijloace și mai perfide, și mai rafinate de exploatare a poporului. Motivul pentru care Serghei Privalov nu devine un vlăstar degenerat al familiei Privalovilor, așa cum au devenit frații lui, motivul pentru care el capătă o adevărată frumusețe spirituală, trebuie căutat în faptul că Serghei Privalov se rupe de clasa socială din care făcea parte, că-și închină viața unui scop care urmărea ușurarea vieții poporului. Serghei Privalov condamnă cu tărie faptele strămoșilor săi, aurul adunat de aceștia prin mijloace necinstite, barbare. Imaginea mizeriei bașchirilor, ale căror pământuri au fost răpitate în mod samavolnic de strămoșii săi, îl zgudue puternic. În vis îi apare chipul bașchirului Urucai, despre care am vorbit. Serghei Privalov simte că păcatele strămoșilor săi apasă și pe umerii lui,

care moștenește milioanele familiei Privalov. Dar pe el nu-l leagă cu nimic aceste milioane. Iată de pildă scena în care Serghei Privalov doarme în castelul strămoșilor săi, care de atâtea ori, dealungul secolilor a fost asediat de bașchirii răsvrățiți: „In cuibul strămoșilor lui, moștenitorul milioanele familiei Privalov dormi greu și neliniștit. Visă umbrele străbunilor, care umpleau această casă veche și priveau cu nedumerire la ultimul lor vlăstar. Privalov îi vedea și se temea de ei. Gemu surd în somn și buzele lui șoptiră: „N'am nevoie de nimic din ce-i al vostru... n'am nevoie de nimic. Milioanele voastre m'apasă...“ Intr'adevăr, strămoșii lui aveau tot dreptul să privească cu nedumerire la ultimul lor vlăstar. Serghei Privalov, este o „cioară albă“, asemenea lui Ilia Artamonov din romanul cu aceeași temă al lui Maxim Gorki. Spre deosebire însă de Ilia Artamonov, Serghei Privalov nu va găsi calea justă pentru ajutorarea poporului a cărui împilare o vedea. El pornește în genere, dela premise juste, dar trage concluzii greșite. De pildă, despre industria metalurgică din Urali el afirmă că: „Industria minieră s'a dezvoltat numai datorită unor privilegii și monopoluri nebune, muncii neplătite a milioanele de oameni și odată cu exploatarea necruțătoare a bogățiilor naționale.“ Ceeace este adevărat. Dar el trage de aici concluzia că apariția și dezvoltarea industriei grele din Urali constituie o greșeală de neiertat a istoriei. Tocmai din această înțelegere insuficientă a condițiilor social-istorice, provin și deducțiile sale eronate care fac ca acțiunile întreprinse de el să nu aibe o bază temeinică. Serghei Privalov construiește în satul Garcinschi o moară, nu pentru a se îmbogăți ci pentru a scăpa țăranimea din satele învecinate de exploatarea culacilor și jaful negustorilor de grâne. El credea că în acest fel, prin organizarea unui comerț pe baze raționale, țăranimea va fi ferită de mizerie și ruină. Pornind dela premiza justă a exploatarei țăranimii de către culaci și negustori, el ajunge la proiecte utopice, filantropice. Că o asemenea întreprindere filantropică, că un asemenea comerț organizat, nu numai că nu ușura viața țăranimii dar chiar îi înăsprea exploata-

rea, o va dovedi mai târziu Mamin-Sibiriac în romanul „Pâinea“, unde morarul Ermilăci acumulează averi imense pe spinarea țăranimii. Serghei Privalov nu poate fi însă considerat ca făcând parte dintre acei vizători care apăruseră ca ciupercile după ploaie, prin anii 60—70 și care se îmbătau cu diferite proiecte și planuri maniloviste, rupte de realitate. Ca un reprezentat al acestor manilovi, în roman va apare Loscutov. Serghei Privalov este în mare parte un om de acțiune, care odată formându-și proiectul tinde să-l realizeze. Din păcate însă, el este lipsit de o viziune justă asupra realității, ceea ce face ca acțiunile sale să rămână simple amăgiri. Acesta este motivul pentru care Serghei Privalov începe să decadă. Autorul nu afirmă nicăeri că întreprinderea filantropică a lui Serghei Privalov nu duce la un rezultat satisfăcător, că ideile lui filantropice ar fi spulberate. Dar faptul că aceste idei nu-l mai interesează, că Serghei părăsește moara și începe să se afunde în lumea bețivilor și a cartoforilor constituie o ilustrare convingătoare a caracterului utopic al acestor proiecte. Serghei Privalov începe să se afunde în lumea decăzută a Uzelului. Devine un bețiv și un cartofor. Dar acest personaj nu îi era prea drag autorului, fie chiar și numai pentru faptul că avusese îndrăzneala să se ridice împotriva aminării strămoșilor săi și că încercase să ajute poporul pentru a nu-l sorti unui astfel de sfârșit. Deaceea, dealungul romanului, concomitent cu urmărirea evoluției caracterului lui Serghei Privalov, Mamin-Sibiriac urmărește și o altă latură: aceea a dragostei pătimașe a lui Serioja pentru Nadia Bahareva. Această dragoste adâncește caracterul lui Serghei, îl face mai complex și în special îl face să devină un personaj uman. O adevărată măiestrie vădește Mamin-Sibiriac în zugrăvirea acestei dragoste, a felului în care se înfiripă și evoluează. Iată de pildă scena de neuitat dela balul Leahovschilor. Serghei Privalov n'a văzut-o de mult pe Nadia. De atunci, decând fără să vrea, a fost martorul scenei de dragoste între ea și iubitul ei Loscutov. Cu toate că știe că dragostea lui este lipsită de speranță, el nu-și poate stăpâni emoția la gândul că după

atâta vreme o va vedea din nou. Sentimentele sale de teamă și bucurie sunt exprimate în mod plastic, prin peisajul nopții. „Noaptea era senină, geroasă, cerul părea acoperit cu praful de diamante. Zăpada strălucea în scânteei albastre.“ Câteva trăsături de penel sunt suficiente pentru a face ușor de perceput procesele interioare ale lui Serioja, fericirea sa. În genere, trebuie spus că Mamin-Sibiriac este foarte zgârcit în redarea peisajelor. În opera lui Mamin-Sibiriac există numai peisajii legate organic de viața sufletească a personajilor, de redarea sentimentelor și pasiunilor lor. Mamin-Sibiriac urmărește în mod subtil și profund construirea psihologică a scenei în care se întâlnește Serghei cu Nadia. Emoția lui Serioja este ridicată la un mai înalt grad prin zugrăvirea emoțiilor celorlalți participanți la bal. „Cucoane gătite urcau scările, foșnind din fuste cu trenă lungă. Privalov înțelegea că și ele sunt stăpânite de aceeași tulburare plăcută ca și el; acest lucru se vedea limpede în ochii lor care străluceau înfrigurați și în mișcările lor nervoase“. Imaginea acelei fete tinere care ieșea pentru prima oară în lume, emoția ei contribuie la amplificarea sentimentelor lui Serghei. Toate acestea scot în relief vitalitatea morală, prisosul de sentimente care clodotesc în inima lui. O asemenea dragoste dezinteresată și atât de umană îl ridică pe Privalov deasupra societății din jur, în care dragostea era înlocuită prin calcule materiale meschine. O asemenea dragoste care se va înfiripa după moartea lui Loscutov și în inima Nadiei, îl va salva pe Serghei Privalov dela ruina morală și va face ca ultimul Privalov să nu continue linia de degenerare a familiei sale.

În afară de Serghei Privalov, în împărăția întunecoasă a societății decăzute și murdare din Uzel mai strălucește o figură, poate mai mult ca a lui Serioja. Este Nadia Vasilievna. Ea contrastează puternic cu celelalte personaje feminine din roman, cu ușurata Antonida Ivanovna, cu desfrânata Zosea Leahovscaia. Nadia se impune prin poziția hotărâtă și înaintată pe care o are față de fenomenele vieții. Fiică a proprietarului de mine de aur Ba-

harev, Nadia urăște această avere provenită dintr-o exploatare sângeroasă. „Trăim ca niște paraziti — îi spune ea lui Privalov — și averea noastră e îmbibată de mirosul sângelui a mii de oameni săraci... Cred că și dumneata îți dai seama că simpla conștiință a acestui fapt este în stare să-ți otrăvească viața.“ În chipul hotărât al Nadiei, Mamin-Sibiriac a întruchipat unele din cele mai frumoase trăsături ale femeii ruse, trăsături care au luat ființă în literatura rusă în decurs de veacuri. Nadia nu șovăie să urmeze chemarea inimei și să iubească pe acela care-i este drag chiar fără a se căsători, înfruntând astfel fățărnicia moralei burgheze și mânia tatălui ei. Se află în caracterul eroic și neîncovoiat al Nadejdei Vasilievna, ceva din trăsăturile Ecaterinei din „Furtuna“ lui Ostrovschi și ale Elenei din „Insarov“ de Turgheniev. Iată scena în care ea cutează să destăinue tatălui ei iubirea al cărei fruct va fi în curând un copil. După nopți întregi de frământări, Nadia ia în sfârșit hotărârea energică de a spune totul tatălui ei. Prin felul în care se îmbracă într-o rochie simplă, castanie, cum întâlnindu-și în drum sora o sărută în tăcere, reese hotărârea ei neșovăitoare. Scena este de un dramatism sfâșietor. Nadia nu vorbește mult, dar ochii ei și fața o trădează. La început privirea ei „plină de hotărâre tainică“ îl zăpăcește pe Vasili Nazarâci. „Îngrozitorul adevăr“, tatăl ei îl ghicește după paloarea care i se așterne pe față.

Dar în toată această scenă comportarea Nadiei este hotărâtă, energică. Ea nu cerșește mila. Dela început afirmă că va părăsi casa părinților săi. Cuvintele ei infie-rează necruțător societatea burgheză care înjosește femeia, transformând-o într'un simplu rob.

Trbuie spus că Mamin-Sibiriac se vădește drept un maestru autentic al momentelor de înaltă tensiune. În această scenă, vocea bătrânului, la început, când are primele bănueli este „schimbata, surdă“; când citește pe fața ei adevărul, vocea îi devine „sugrumată“, iar când însași Nadia îi confirmă faptul, el „șipă turbat“ și izbucnește în „hohote surde de plâns“. Apoi, șoptește „răgușit“. Ultimul gest pe care-l face este arătarea ușii, în timp ce fața îi este

albă, de mort. Toată această bogăție de nuanțe redă frământarea sufletească a bătrânului. Frazele sale sunt abrupte, El sare dela o idee la alta. Acum vorbește despre cinstea casei sale pătate, acum își amintește mișcat, de scene din copilăria Nadiei. Toate acestea contribuie deasemenea la înfățișarea zbuciumului bătrânului Baharev și fac din acesta un personagiu puternic conturat.

Trebue spus însă că fisurile existente în concepția despre viață a lui Mamin-Sibiriac — amintite la începutul articolului, — se fac simțite și în „Milioanele lui Privailov“, care este primul său roman publicat. Astfel, bătrânul Baharev este idealizat. Mamin-Sibiriac subliniază calitățile pe care acesta le-a moștenit din popor: bunătațe, cinstea, firea sa deschisă, spiritul de dreptate, etc. Pe de altă parte, „viața de ocnă“ a muncitorilor din mină, acea exploatare care acumula averi prin „sângele a mii de oameni săraci“, rămâne în afara povestirii. La fel se poate vorbi despre anumite confuzii care există în roman în ceea ce privește definirea sistemului orânduirii capitaliste. Astfel, bancherii, afaceriștii de bursă numiți burghezi „culți“, sunt arătați ca ceva deosebit de vechii capitaliști, care „vor zgudui în felul lor patria“ — cum spune un personagiu din roman, Vereschin.

Deși deosebirile erau numai formale — obiceiuri, înfățișare — conținutul lor era însă acelaș.

Aceste deficiențe nu sunt însă decât niște impurități care nu întunecă cu nimic fluviul uriaș pe care-l constituie opera lui Mamin-Sibiriac.

Valoarea ei deosebită a subliniat-o Lenin încă în cartea sa „Desvoltarea capitalismului în Rusia“ când afirma că: „*în opera acestui scriitor se reliefează viața deosebită a Uralilor, cu lipsa de legi, cu obscurantismul și cu slărea de asuprire a populației legată de uzină, cu desfrâul copilăros și conștiincios al „boierilor...”*

Critica literară burgheză a căutat să denatureze semnificația operei lui Mamin-Sibiriac, să discrediteze valoarea ei imensă. Ea a căutat să-l prezinte pe Mamin-Sibiriac drept un scriitor regional (deși capitaliștii din Urali zugrăviți de Mamin-Sibiriac erau tipici pentru capitaliștii din toată Rusia), drept un scriitor etnograf (deși conținutul operelor lui era profund social). Critica burgheză vorbind despre „asperitățile“ de ordin stilistic din opera lui Mamin-Sibiriac o decretau drept „amorfă“.

Urmând însă pilda lui Lenin, bolșevicii au prețuit opera lui Mamin-Sibiriac și au folosit-o ca o armă în lupta pentru dărâmarea capitalismului, pe care cu atâta ură și pătrundere l-a zugrăvit Mamin-Sibiriac.

La 2 Noembrie 1912, Mamin-Sibiriac a murit. În timp ce gazetele burgeze consemnau acest fapt prin câteva rânduri seci, „Pravda“ a publicat un mare necrolog. „*A murit D. N. Mamin-Sibiriac...*“ șpunea articolul din „Pravda“. „*A murit un scriitor strălucit, talentat, inimos, sub a cărui pană renășteau paginile din trecutul Uralului...* Arătând că critica burgheză care ridica în slăvi scribi decadenți și pornografi ca Arțăbașev și Cuzmin trecea sub tăcere un scriitor așa de viguros ca Mamin-Sibiriac, „Pravda“ scria: „*Dormi în pace, inimă curată! Azi se naște un nou cititor și o nouă opinie literară, care vor așeza cu respect numele tău în acel loc pe care-l meriți în istoria vieții sociale a Rusiei*“.

Astăzi, la o sută de ani dela nașterea lui Mamin-Sibiriac, când „brăul de piatră“ al orânduirii capitaliste a fost dărâmat pe o treime a globului, opera lui vine să ne însufle o ură necruțătoare față de bezna acestei orânduirii, îndemnându-ne să luptăm și mai aprig pentru întărirea patriei noastre, pentru construirea socialismului.

VIATA NOASTRA IN IMAGINI *)

Un tânăr și o tânără, cu mâinile încleștate pe portdrapelul cu flamura roșie, cu privirile fixate undeva, spre zărilor viitorului fericit; un ștahanovist mănuiind cu abilitate strungul creator de unelte; o combină strângând de pe ogoarele mănoase ale Patriei recolte îmbelșugate; șiruri de pionieri, cu cravate roșii și cu buchete de garoafe, defilând sub faldurile steagului roșu și ale tricolorului; mineri cu pikhamerele pe umeri, ieșind innegriți de cărbune dela sut; ostașul armatei noastre populare stând cu mâna pe armă de veghe, la hotarele fării, — iată câteva din imaginile care deschid cele șase numere apărute până acum din revista „Flacăra”. Și răsfoind agale paginile, îți oprești privirea peste nenumărate alte imagini, care vin să oglindească ceva din bucuria și eforturile vieții noastre, ceva din lupta și cuceririle poporului nostru muncitor. Iată-l pe ștahanovistul Răducan Constantin; „un om înalt, robust, vesel, ajuns la treizeci și doi de ani un adevărat artist în meseria lui; el a reușit, împreună cu tovarășii săi, să construiască pentru prima oară în țară noi mecanisme pentru furnale”. Fotoreporterul l-a surprins verificând centrarea rotoarelor. Iată-l pe Iulian Mutulescu, șef al brigăzii ștahanoviste dela „23 August”, crescând în paginile pe care i le consacără Sandu Manea în reportajul său: „Nu ne vom opri aici!” Iată-l pe același Mutulescu surprins de fotoreporter, explicând elevilor cum să potrivească piesele și unghiul de tăiere. Răsfoiești paginile primului număr al „Flăcării” (Mai 1952) și poposești alături de Olga Ilieș, „Pe ogoarele Nazârului”, acolo unde moș Petrache, cu mâna ridicată și cu căciula de tăciune salută recunoscător pe tractoriștii dela S.M.T. „1 Mai”

*) Revista „Flacăra”, Numerele 1—6.

Brăila, aducători de viață nouă și belșug în satul unde pe vremuri hălăduiau Șuțuleștii. Și în aceleași pagini așli noutăți despre grădina cu „minuni” a miciuristului clujan Rudolf Polocsay, cel care nu de mult a obținut pe calea trasată de marele Miciurin, o varietate nouă de piersic, cu fructe mari, gustoase, grele de 200—300 grame. Intorci încă o pagină din „Flacăra” și în față îți apar imagini din Uniunea Sovietică. Ele îți grădesc de uriașa grijă pe care Partidul Comunist al U.S. și Guvernul Sovietic o poartă celui mai prețios capital: omul. Uzinele, care pe vremea țarismului zăceau întunecate în besnă, cu aerul niciodată primit, și ucideau lucrătorii, azi strălucesc de curățenie: pensionarul bătrân sovietic care și-ar vizita azi uzina în care slujea în tinerețe, n’ar mai recunoaște-o. Atelierele par adevărate laboratoare, săli spațioase, luminoase, demne de omul nou care muncește în ele. Și’n sălile acestea, care nu-ți mai amintesc cu nimic de trecutul negru, atenția conducerii este îndreptată și spre neconținuta protecție a muncii, spre permanența instruire a muncitorilor asupra necesității asigurării temeinice a securității profesionale și colective. Instantaneele surprinse de fotoreporter îți înfățișează laboratoarele speciale în care se determină gazele dăunătoare sănătății, instalații mobile de ventilație și dușuri, costum semi-scafandru de tip ușor, pentru apărarea de praș și gaze, costum metalic pentru apărarea muncitorilor în secțiile cu temperatură înaltă, etc. etc. Intorci încă o pagină din primul număr al „Flăcării” și privirile îți rămân așintite asupra imaginilor care oglinesc momente dela Congresul învățătorilor: iată-l pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la tribuna Congresului; iată-l pe B. P. Esipov, conducătorul delegației sovietice, rostindu-și cuvântarea; iată aspecte din sala Congresu-

lui. Două pagini mari ale revistei îți înfațesează două mari instantanee: maestrul strungar Tudor Niculae împărțind din experiența sa unui grup de tovarăși muncitori, — și admirabila panoramă a lacului Scropoasa din Munții Bucegi. Oameni noi ai Patriei noastre; frumuseți de basm ale naturii noastre. Și în paginile ce urmează, vei întâlni noi și noi aspecte din viața acestor oameni, noi și noi frânturi din frumusețile Patriei noastre, din efortul general de transformare a vieții sociale și a naturii. Ochiul aparatului de fotografiat înregistrează clipe din viața stahanovistului C. Vasilache, din viața de aur a copiilor noștri, din viața pionierilor; în față îți apar documente fotografice privitoare la folosirea armei bacteriologice de către agresorii americani în Coreea și China de Nord-Est. Răsfoiești paginile și ai în față scene din piesele jucate de colectivele teatrelor din Capitală, momente din noul film românesc „Mitreă Cocor”, faze din matchul de fotbal Știința (Cluj) — Dinamo (București), imagini din procesul de creștere a măiestriei sportivilor dinamoviști, probleme de șah, jocuri distractive, rebus, etc., etc. Și printre paginile de reportaj literar și fotografic întâlnești frumoase reproduceri în culori după cele mai bune tablouri și sculpturi expuse la expoziția de artă plastică a R.P.R. Dar „Flacăra” nu este numai o revistă de reportaj și ilustrațiuni. În coloanele ei întâlnești o seamă de materiale literare, originale și traduse, care dovedesc același efort redacțional de participare efectivă în actualitate. În același număr al „Flăcării” găsești numele Veronicăi Porumbacu semnând câteva file de jurnal, intitulate: „Călătorie pe C.F.R.”, întâlnești pe Mihai Beniuc iscăbind un emoționant poem despre Nikos Beloianis: „Măslinul”, parcurgi cu interes nuvela scriitorului ucrainean Iaroslav Galan: „Execuția”, te oprești cu atenție asupra fragmentului pe care-l publică Eusebiu Camilar din noul său roman: „Măriuța”, te revolți alături de Eugen Iebeleanu (în poemul „Războiul bacteriologic”) de inumanitatea, ticăloșia și gangsterismul imperialiștilor americano-englizi, trăiești alături de Mark Twain, (în schița „Dialog pe temă politică”), revolta omului cinstit american împotriva congresmanilor, te mândrești alături de

recenzent cu opera maestrului Sadoveanu și vrei să devii un comunist adevărat ca Levinson din „Infrângere”, romanul lui Fadeev, recenzat de Eugen Luca.

Îți dai seama după ce ai parcurs primul număr al „Flăcării”, că întregul material publicat în revistă vine să ilustreze cu prisosință obiectivele mărețe pe care colectivul redacțional și le trasa încă de atunci: „Flacăra”, — se spune în „cuvântul înainte” — își propune să oglindească în paginile sale viața nouă a poporului nostru muncitor, faptele sale vitejești în munca pașnică de construire a socialismului, — lupta sa neobosită pentru însușirea culturii socialiste. „Flacăra” își propune deasemeni să facă cunoscute cititorilor uriașele realizări ale oamenilor sovietici, constructori ai comunismului, succesele popoarelor din țările de democrație populară în opera de construire a socialismului ca și lupta neobosită a sutelor de milioane de oameni pentru eliberarea de sub jugul imperialist, pentru apărarea păcii și culturii”. Număr de număr, „Flacăra” s'a străduit să ilustreze prin materiale diverse această largă problematică, specifică, de altfel, întregii noastre prese. Întâlnim în numerele următoare, numeroase reportaje care vorbesc despre viața uzinelor noastre, despre viața satelor noastre, despre eforturile depuse de oamenii muncii pe unele din șantierele mari ale construirii socialismului. Prezintă mereu în actualitate, „Flacăra” a publicat materiale reportericești în legătură cu marile evenimente legate de istoria Patriei noastre: 1 Mai la Moscova și în țara noastră, 23 August, sărbătoarea votării noii Constituții, avântul cu care oamenii muncii din țara noastră au întâmpinat cel de al XIX-lea Congres al P. C. (b) al U.R.S.S., etc. Și aproape totdeauna, alături de astfel de materiale, aflăm frumoase reproduceri după cele mai bune opere ale plasticei române. Urmând programul enunțat în primul număr, „Flacăra” s'a străduit să reflecte cât mai bogat viața internațională, succesele oamenilor sovietici pe drumul construirii comunismului, succesele democrațiilor populare, lupta oamenilor muncii din țările capitaliste sau subjugate, pentru eliberare, etc. Remarcabil este, în sensul acesta, numărul 6 (Octombrie), în care a apărut

un bogat material inchinat aniversării a trei ani dela proclamarea Republicii Populare Chineze.

Este limpede că, dat fiind specificul revistei, printre numeroasele mijloace de concretizare a obiectivelor pe care și le-a înscris în program, „Flacăra” utilizează cu precădere reportajul. Evident, un gen de reportaj mai complex decât cel obișnuit: textului literar i se adaugă o serie de elemente noi, printre care cel mai de seamă este imaginea fotografică. Se izbuțește, astfel, să se imbine prezentarea de fapte, întâmplări, episoade, procese sufletești, cu imaginea vizuală a oamenilor, mașinilor, interioarelor, naturii, etc. Tematica ajunge în felul acesta să fie mai puternic relieșată, capacitatea de reținere a faptelor mai bine solicitată, forța de convingere a reportajului mai bine susținută. Vrednic de luat în seamă este, alături de multe altele, reportajul semnat de Cornel Bozbici, în nr. 6 al „Flacării”. Este vorba de „Cincisutistul”. Autorul a izbutit să deseneze personalitatea stahanovistului Ștefan Lungu, surprinzându-l pe erou în momente specifice: pe locomotivă, acasă și în ajunul examenului pe care-l va ține cu viitorii stahanoviști. Cornel Bozbici nu se limitează la prezentarea de date brute: în dosul datelor el caută ființa umană a stahanovistului; alături de cifrele caracterizatoare, apare profilul de om nou al lui Ștefan Lungu. Urmărindu-și îndeaproape eroul, autorul nu se mărginește în a-l descrie doar fizic, nici nu se oprește numai la liniile generale ale unui astfel de profil spiritual. Autorul caracterizează pe Ștefan Lungu, omul călăuzit de principii de muncă socialiste, stahanovistul care se străduiește să ridice la nivelul său și pe tovarășul său de muncă, mecanicul care ascultă cu pricepere de medic, răsufărările neconținute ale locomotivei, soful! înconjurat de iubirea și mândria soției, etc., etc. Bozbici nu se mărginește să așirme gratuit trăsăturile de caracter ale eroului său, ci le surprinde în manifestările lor cele mai caracteristice. Iată-i pe stahanovist în locomotivă, ascultând atent „cu ochii ațintiți pe linie, cu mâna pe schimbătorul de mers... cum puterea aburului punând în mișcare nenunțate biele și roți, duce neconținut trenul cu viteză spo-

rită”. Unui asemenea reportaj literar, imaginile fotografice care îl însoțește îi măresc capacitatea de convingere, îi explicitează vizual amănunțele. Păcat că nu toate reportajele publicate de „Flacăra” ating valoarea celui semnat de Cornel Bozbici. În acelaș număr al revistei este inserat reportajul „O fabrică pentru școlari” iscătit de I. Murgu. Neavând calități literare, reportajul acesta se pierde într'o înfățișare aridă, enumerativă, prea puțin interesantă, a unor secții din întreprinderea de materiale didactice. În loc să ne înfățișeze cu precădere oamenii care lucrează acolo materiale de botanică, anatomie, motorase, etc., autorul reportajului descrie plat și deslănat faze din procesul de realizare a acestor materiale sau reproduce pur și simplu câte o declarație pretențioasă care nu se cere în mod imperios produsă. Un asemenea reportaj câștigă ceva prin imaginile surprinse de fotoreporter, care a știut reține din munca tovarășilor dela întreprindere aspecte mai vii și mai interesante decât a izbutit să rețină I. Murgu. Păcat, pentru că problema pe care trebuia să o illustreze reportajul era deosebit de interesantă și de bogată în fapte capabile să stârnească interesul unui reporter scriitor.

„Flacăra” imbină textul cu imaginea fotografică și atunci când surprinde aspecte ale luptei oamenilor cinstiți din lumea întreagă împotriva războiului și atunci când prezintă realități ale modului de viață imperialist. Caracteristice sânt, în direcția aceasta, articolul „Go home!” publicat de Ion Aszody în nr. 2, articolul „Două lumi” publicat de Marcel Breslașu în același număr, sau paginile inchinate Coreei luptătoare (în nr. 3). Păcat că sectorul luptei antiimperialiste nu este mai bogat reprezentat în „Flacăra”. Materiale ca acelea amintite aici demonstrează că revista are posibilitatea să illustreze deosebit de grăitor și prin mijloace variate, atât lupta oamenilor muncii din iadul capitalist împotriva imperialismului războinic, cât și mizeria crescândă la care sunt supuse masele de către regimul monopolist. Imagini care să înfățișeze pe două planuri viața din ce în ce mai bogată și frumoasă a oamenilor în lagărul socialist și pauperizarea

progresivă a exploataşilor din lumea subjugaată de trustmeni (aşa cum s'a procedat la ilustrarea articolului lui Marcel Breslaşu); instanţanele care să a-rate lupta şi ura clasei muncitoare faţă de ocupanţii americani (aşa cum s'a procedat în cazul articolului lui Aszody); reproduceri de documente fotografice, de tablouri (ca minunata pictură sovietică „Să apărăm copiii Coreei” a lui N. Jucov) — cum s'au ilustrat materialele închinată prezentării a doi ani dela mişeleasca atacare a R.P.D. Correne de către agresorii americani. Un mijloc excelent de satirizare (pe care „Flacăra” l-a cam abandonat în ultimele numere) este caricatura. Nu numai caricatura insoţitoare a materialelor beletristice (pe care o întâlnim cu regularitate), ci şi aceea de sine stătătoare. Remarcabila pagină „Bâlci Atlantic” pe care o semnează Nell Cobar în numărul 2, sau caricatura publicată de Eug. Taru în primul număr, sânt forme de altitudine pe care „Flacăra”, fără să se substituie „Urzicii”, poate să le permanentizeze. Aşa după cum nu trebuie să lipsească (aşa cum au lipsit până acum) din paginile revistei, materiale care să demaşte satiric regimul de teroare instaurat de clica fascistă dela Belgrad, sau care să înfăţişeze aspecte din eroica luptă a patrioţilor iugoslavi împotriva bandeii titoiste. Şi, pentru că veni vorba despre unele deficienţe care persistă în sectorul reportajului literar, vom nota, deasemenea, că în ce priveşte zugrăvirea realităţilor noastre locale, „Flacăra” n'a dat până acum o atenţie suficientă uriaşelor construcţii ale socialismului, vieţii eroice, deosebit de bogate pe care o duc oamenii muncii pe şantierul Canalului Dunăre—Marea Neagră. În afară filelor de însemnări pe care le publică Petru Dumitriu cu privire la ritmul de muncă de pe şantier, revista nu prea oglindeşte avântul minunat care caracterizează pe oamenii muncii ce deschid drum nou Dunării spre Mare. Ceea ce, evident, este prea puţin faţă de importanţa uriaşă pe care o prezintă construirea acestei „mândrii a poporului român” — cum numeşte tovarăşul Gheorghiu-Dej, Canalul.

E un merit incontestabil al colectivului redacţional al revistei „Flacăra” că a ştiut

ilustra prezenţa în actualitate, nu numai prin reportaje, fotomontaje, dări scurte de seamă, etc., ci şi prin inserarea regulată de materiale literare propriuzise. Am amintit beletristica publicată în nr. 1 al revistei. Numerele următoare aduc şi ele numele unora dintre cei mai buni poeţi şi prozatori pe care îi avem: Zaharia Stancu („Dulăii”, fragment de roman), Petru Dumitriu („Poveste adevărată”), Eugen Jebeleanu („Răurile” — închinată unirii Donului cu Volga), Veronica Porumbacu („In drum spre Gellert” — versuri), A. G. Vaida („1 Mai 1939”), Horia Liman („Pionii morali ai Americii” — „pagini din jurnalul unui gangster”), Nicolae Tăutu („Erfilor, slavă”), Al. Gârneaţă („In Valea Roşie”, — povestire), Al. Duiliu Zamfirescu („Un caz de conştiinţă”), Petru Vintilă („Marin Vipie povesteşte”), Tiberiu Vornic („Lămurirea”, — povestire), etc.

Întâlnim, deasemeni, o seamă de traduceri din Ilya Ehrenburg, Iac Iu Diun, Albert Maltz, Nazim Hikmet, etc. In revistă găsim deasemenea şi scurte prezentări ale celor mai de seamă opere apărute, în ultima vreme, în vitrinele librăriilor noastre. Materialul este interesant şi axat pe probleme de cea mai mare actualitate. El vine ca un răspuns imediat dat de creatorii noştri problemelor mari pe care ni le pune momentul de faţă. Materialul literar publicat in revista „Flacăra” vine să completeze în mod armonios câmpul temeinic al întregului material publicat, să lărgească analiza unora dintre fenomenele vieţii noastre şi să adâncească prezentarea chipului omului nou al patriei noastre, deasemenea să prezinte aspectele negative, chipul duşmanului de clasă. Dacă diversitatea sectoarelor abordate, varietatea materialelor publicate constituie o calitate a materialului publicat, în acelaş timp trebuie să constatăm că în revistă au apărut mai puţine schiţe, nuvele scurte privind viaţa oamenilor din industria noastră. Este un merit că revista utilizează din plin reportajul şi imaginile fotografice pentru a reliefa aspectele vieţii din industrie, dar nu e mai puţin adevărat că şi prin materialul literar — poezii, schiţe — ea trebuie să redea această viaţă,

Pe tema luptei internaționale pentru pace a oamenilor muncii, „Flacăra” publică materiale de un deosebit interes literar. Să cităm numai poemul „Măslinul” publicat de Mihai Beniuc în primul număr al revistei. Poemul e închinat morții eroice a lui Nikos Beloiannis. Marele luptător grec a fost ucis mișelește de către monarho-fasciștii războinici; el a căzut, cum îl caracteriza postul de radio Grecia Liberă ca un măslin. Dar măslinul — simbol al păcii — deși doborât, nu moare. Din rădăcinile lui cresc noi și noi luptători, noi și noi eroi. Ideea, care a solicitat pe atunci și pana Veronicăi Porumbacu și a Mariei Banuș, se concretizează poetic și în versurile lui Mihai Beniuc:

Căci măslinul în pământ desface
Via, rădăcina lui adâncă;
Simbol e de viață și de pace,
Și nu-i moarte viața s'o înfrângă.

Poemul, celebrează tocmai acest proces de creștere a noilor eroi. Deși pe mormântul proaspăt al lui Beloiannis plânge chiparosul, deși „tristă, fruntea lumii se închină” și își „pune giulgiu de jale pe obraz”, din adâncurile eroicului trecut, de acolo de unde își trage seva rădăcinile multiple ale măslinului, se înalță un cântec de luptă:

Se gătesc de uragane vânturi,
Fulgere adună'n piepturi norii,
Iși adună aprigele rânduri
Ai Heladei fii, răsbunătorii!

Poemul izbutește să sugereze forța de neînfrânt a celor care luptă pentru libertate, pace, independență. E ceea ce reușește și Eugen Jebeleanu în poemul său „Războiul bacteriologic”.

Dacă versurile publicate de „Flacăra” privesc mai ales această luptă (oglundirea realităților noastre locale fiind mai puțin reprezentată în poezia din revistă), proza inserată în cele 6 numere abordează o serie de aspecte din viața satului nostru. Schițe, nuvele, însemnări, povestiri, redau sub diferite aspecte procesul construirii socialismului în agricultură. Remarcabilă este, în rândul acestora, povestirea „In Valea Ro-

șie”, semnată de Al. Gârneață. Autorul izbutește, prin gura unui marior ocular să arate unele din cele mai caracteristice forme cu care chiaburii, înșiltrați în gospodăria colectivă, caută să submineze mersul nostru înainte: prin câștigarea de partea lor a unor oameni din conducerea gospodăriei, prin manevre abile și neîmplinire a sarcinilor, prin sabolaj, etc. Prezentarea faptelor, îngemănată cu sugerarea întâmplărilor și a urmărilor lor, umorul sănătos, cu dreapta caracterizare a situațiilor, toate vin să reliefeze tema. Păcat că logica interioară a desfășurării evenimentelor, a procesului de transformare a mijloacului nu este tot atât de bine redată și de Tiberiu Vornic în povestirea „Lămurirea”.

„Flacăra” e prima revistă de acest gen apărută în țara noastră în regimul de democrație populară, prima revistă care, imilustreze atâtea forme de comunicare, vine să ilustreze atât de variat istoria minunată a epocii noastre. Apăreau și înainte vreme, în țara noastră, reviste ilustrate care se prelindeau că oglindesc mullilateral viața. Isvorite din necesități de clasă, destinate îndestulării spirituale a burghezo-moșierimii și falsificării realității crude și nedrepte, reviste ca „Realitatea Ilustrată” sau ca „Magazinul” se croiau după calapodul bine cunoscut al consoartelor lor apusene, potrivit mentalității și intereselor monopoliste. Care erau obiectivele unor asemenea periodice? Să sustragă pe cititori dela adevăratele probleme ale vieții sociale și politice, să toarne apă de trandafiri peste realitate, să sugereze „veșnicia” regimului capitalist și caracterul „aventurist” al luptelor populare. Erau reviste care popularizau cu ajutorul tehnice grație moderne desfrâul atât de specific lumii burgheze, care cultivau ploconirea slugarnică în fața „civilizației” occidentale și mai ales americane și ura împotriva luptei revoluționare a popoarelor. Erau reviste care foloseau toate mijloacele pentru ca obiectivele lor murdare, niciodată mălțuritate, să capete priză la cititori; literatură de scandal, vieți romanțate ale acriștelor și actorilor americani, imagini triviale ale vieții sociale burgheze — citate ca forme culminante ale esteticului, — cancanuri, glume deochiate, aventuri galante, etc., etc. Tot ceea ce arsenalul propagandei lor avea în

depozite. Nînic din ceea ce putea interesa cu adevărat marile masse. Ce-l interesa pe muncitorul sau țăranul știutor de carte, în mîinile căruii cădeau asemenea reviste, romanele libidinoase, problematica triumphiului conjugal, viața amoroasă a nu știu cărui actor american sau modele pe care protipendă bucureșteană le etala la cutare sau cutare bal sau recepție?

Prin obiectivele sale, „Flacăra”, „rod al grijii Partidului și Guvernului nostru pentru oamenii muncii” — cum se exprimă colectivul redacțional în „Cuvîntul înainte” — vine să slujească tocmai pe aceia care decenii de-a rândul au fost privați de o revistă ilustrată care să fie a lor, care să vorbească despre victoriile noastre, despre drumul nostru spre socialism, care să ilustreze în chipuri și imagini, nu viața anostă și lipsită de interes a unei mîini de imbuibați, ci eforturile spre mai bine ale întregului nostru popor, lupta pentru o viață mai bună a întregii omeniri muncitoare. Apariția revistei „Flacăra” constituie un succes grăitor al publicisticii și tehnograției noastre noi. Urmînd exemplul revistelor sovietice cu caracter similar („Ogoniok”, de pildă) „Flacăra” izbutește să ilustreze în paginile sale fragmente însemnate din istoria zilelor noastre. Și nu ne îndoiim că, cu toate lipsurile inerente începutului, ea va face să trăiască în coloanele ei, și mai viu și bogat, și mai variat, această istorie.

Aurel Martin

CÂNTEC DESPRE CINCISUTIȘTI *)

Poemul lui Ion Brad înfățișează un sector al muncii de construcție care, în ciuda faptului că prezintă o însemnătate nu a reținut decât în insuficientă măsură atenția scriitorilor noștri.

După cum sugerează titlul, e vorba de lupta încordată a muncitorimii ceferiste pentru înfăptuirea sarcinilor construirii socialismului. Dar numai buna alegere a temei nu asigură succesul unei opere lite-

rare. Este indicat să cercetăm în ce măsură a reușit poemul lui Ion Brad să răspundă scopului propus, acela de a înfățișa procesul de creștere a unui om nou, înaintat, în condițiile prefacerii revoluționare a realității din țara noastră. Dela început trebuie să precizăm că acest poem marchează treapta cea mai înaltă în creația literară a lui Ion Brad, care cuprinde o remarcabilă bogăție tematică: problema luptei pentru socialism a țărănimii noastre muncitoare („Seceriș”), demascarea crimelor sângeroase ale imperialismului american („Copilul din Caicen”), trecutul glorios al luptătorilor comuniști („Dof-tana”) etc.

Volumul recent apărut are meritul de a fi renunțat la o serie de elemente de balast care întunecau conținutul de idei al poemului în prima sa versiune publicată în Almanahul literar dela Cluj. Urmărind modificările survenite, apare limpede conștiința artistică a poetului, grija sa față de creație, respectul pentru cititor. Semnalăm abandonarea fericită a supărătoarelor „glasuri răgușite” și „ape jumegoase” care începeau prima formă a poemului; renunțarea la unele versuri de calitate îndoeinică, de felul lui „Martie a trecut cu guturai”. Găsim în multe cazuri, adăugiri menite a clarifica și adânci înțelesul lucrării.

N'a fost determinată la întâmplare nici forma în care poetul avea să-și toarne simțămintele. Marele poem epic apare acolo unde însăși viața oferă un material bogat, tumultuos. Poemul „Cincisutistul” pornește dela un asemenea material de viață ce se cerea intruchipat în tipare încăpătoare, un material ce impunea zgrăvirea procesului de evoluție a unui erou, alcătuirea unui subiect complex, cu momente de un intens dramatism, cu relații variate între personajii, cu un larg și pasionat comentariu liric. În mare parte, poemul lui Ion Brad constituie o realizare, temeinică. Din zgrăvirea ciocnirii încleștate a claselor pe care autorul știe să o surprindă în câteva scene convingătoare, prin zgrăvirea unor momente caracteristice e sugerat procesul de creștere a lui Ion Gabor, unul din oamenii născuți din frământarea noilor vremuri, frate bun cu Lazăr Cernescu. Ion Brad a

*) Ion Brad: Cincisutistul, E.S.P.L.A.,

reușit să creeze reale valori artistice, numai în măsura în care el s'a apropiat de viață, s'a identificat cu ea.

Pentru zugrăvirea caracterului eroului principal, poetul a ales povestirea biografică, a cărei desfășurare succesivă, reprezentată prin existența unor momente semnificative, este menită să justifice — și vom vedea în ce măsură i-a reușit autorului această intenție — transformarea unui muncitor cu o conștiință încă nedesvoltată, într'un stahanovist, fruntaș de seamă al construcției socialiste. Va trebui să notăm că încă dela început dragostea eroului pentru munca sa, pentru locomotivă apare dominantă. Gândul la mașină devine o preocupare constantă pentru mintea iscoditoare a copilului de țaran. Gabor este mereu neliniștit de apropierea locomotivei; el jinduește ca trenul să poposească o clipă în cătunul lui neșliut; dar nemilos, trenul se mistuie în depărtări, inegrindu-i sufletul cu amare decepții. Il vedem în continuare pe acest copil părăsind satul părinților săi, mânat de mizerie și de dorul nesecat al mașinii. Gabor, sărman și necunoscut, descinde în orașul imens: „Pe Ion l-au dus la Cluj — Să 'nvețe meserie —. Mult a mai visat mașina — Iată-l la măcelărie“.

Este firesc că lovituri atât de brutale sfârșesc prin a-l dezorienta pe erou. Atras de mirajul unor „mașini iuți ca vântul“, Gabor se îmbarcă pentru America. Pe vapor, Gabor e tulburat de o continuă îngrijorare și autorul izbutește să creeze o corespondență temeinică sudată între decorul sufletesc și cel natural, contribuind astfel simțitor la sporirea impresiei. Nu e singurul caz când natura participă, intervine în frământările sufletești ale eroului clarificându-le. Cititorul deduce mai lesne starea de spirit a lui Gabor din versurile:

„Oceanul cu brațe de apă lovește,
Vaporul. Chiar cerul e ud și plecat
Și parcă aerul fierț otrăvește
Se clatină lumea și vremea a stat,“

Pe aceste limanuri îndelung căutate, el recoltează impresii menite a-i spulbera și ultimele iluzii. Cunoaște pe Jimmy,

un muncitor alături de care simte asupra-rea sălbatecă a bancherilor și magnaților de felul lui Ford. Dela început, întâlnirile lor se așează sub semnul unei trainice prietenii. Intr'un singur vers este foarte sugestiv concentrată starea de spirit a tânărului de timpuriu intrat în vâltoarea necazurilor. „I-e dor uneori — ne spune autorul — de copiii din sat“. E vorba aici și de barbaria vieții în orânduirea burgheză și despre finerețea sfărâmată a copiilor siliți să-și agonisească existența la o vârstă când mai firești ar apărea alte indeletniciri.

Spulberarea brutală a iluziilor, imaginea reală a vieții muncitorimii din țara „diavolului galben“ este desvăluită de poet prin crearea unor convingătoare tablouri contrastante. Dela subsolul murdar și umed care adăpostește pe Jimmy bolnav, prin antifteză, se cristalizează instantaneu imaginea huzurului celor sus puși. Pe de o parte gemetele bolnavului, pe de altă parte zgomotul desmățat al jazzurilor „Prin săli lustruite: discursuri și...“, iar — Cu glas mincinos „Jankee doodle“ se cântă“.

În repertoriul variat de procedee artistice destinate concretizării poetice a conținutului, întrezărim repetarea unor noțiuni, capabilă să sugereze, să dramatizeze situațiile, să le dea culoare, influențând sensibilitatea noastră. Pe ulițele obscure ale unui oraș industrial: „Un murmur se-aude, și tusă, și tusă...“ Prin asocierea dublată a cuvintelor se creează o adevărată obsesie a mizeriei nesfârșite. Versul „priviți cât de mulți-s, s'adună, s'adună...“ sugerează ideea unei continue creșteri, încât cititorul vede imensa aglomerare a mării populare, mișcându-și mânia pe străzile Detroit-ului.

Intors în țară, Gabor e martorul luptelor înverșunate din Februarie 1933. Gonind singuratec cu locomotiva sa pe întinsul nesfârșit al șesului, Gabor simte puternic solidaritatea cu frații săi de mizerie, ridicăți la luptă crâncenă împotriva „domnilor îmbuibăți“. Un loc deosebit în conștiința sa ocupă eliberarea patriei noastre.

Pentru vestirea artistică a liberării poporului, imaginea aleasă este aceea a urcării soarelui. Ascensiunea soarelui deasupra munților încefoșați, are un profund în-

feles istoric, amintind de sapt zorii descătușării noastre din asuprire :

Zori de purpur desfășurați
Cad pieziș cu valuri de răcoare.
In curând pe munții ncețoșați
Va sui bătrânul nostru soare.

In mintea eroului devine tot mai răscolitoare ideea participării la noul mers al vieții, către care năzuise în neîncetatele sale pribegii pe limanuri străine. Ion Brad a reușit să reflecte cu o remarcabilă forță psihologică acest proces de conștiință al omului ce o viață întreagă căutase fericirea. Boala grea nu-l încovoiaie pe Gabor ; la spital, în nopțile prelungi „cât veșnicia“, el cugeia la faptele însemnate ale stahano-viștilor sovietici. Când durerea i se mai potolește, Gabor își petrece vremea la bibliotecă, cetind și făcând astfel cunoștință, cu emoție, cu învățătorii săi sovietici, care au biruit întinderile vaste știind să supună mașina pe care o conduceau.

Intors pe locomotivă, el înfrânge rutina birocratică, indiferența și scepticismul cu care sunt întâmpinate ideile sale inovatoare. In sufletul său pulsează încă vie amintirea unui trecut dureros. „Visul n'a mai rămas vis“. Gabor știe cui datorește bucuria visului înfăptuit. La consfătuirea consacrată planurilor sale îndrăznețe, Gabor explică cu simplitate tovarășilor săi, ideia care-l înfrământă. Gabor zice :

M'am gândit
Uite, toate se prefac.
Fabricile dau mai mult.
Numai eu merg cu mașina cum am
mers un sfert de veac

Și Gabor ia hotărârea să conducă mașina, alfel de cât o făcuse până în pragul bătrâneții. Cu mijloace sugestive, Ion Brad prezintă izbânda acestui om nou, începutul adevăratei sale tinereți. Gabor se gândește cu mândrie la locomotiva dragă care îi înfăptuise visul copilăriei. Se petrece în el o mișcare sufletească deosebită când zărește așezările omenești ale patriei — „sa-tele ncinse de fum în lumina străvezie-a dimineții“ Capitolul „Spre socialism“.

desfășoară pe primul plan imaginea luminoasă a dimineții patriei noastre, salutață cu bucurie nespūsă de bătrânul Gabor din goana neîntreruptă a locomotivei :

Căci cine îi fură privirea
Dearte, pe ape vrăjite ?
In albul ei șal dimineața
Pe câmpuri lumina-și trimite.

O realizare remarcabilă a poemului este înfățișarea concisă, în scene puține dar convingătoare a reprezentanților clasei exploataoare. Pe cititor îl va urmări încă multă vreme după lectura poemului figura desgustătoare și rece a „domnului“ conte :

Peste câmpuri în calească trece.
Domnul conte ruginit și rece
A poftit măria-sa să împartă
Ce-au muncit săracii toată vara.

Autorul stimulează ura oamenilor simpli împotriva clasei exploataoare, arătând indignarea născândă a copilului Gabor, dorința sa spontană de a-i nimici pe domni îmibuibași „ce lenevesc la soare“, într-o vreme când conștiința răzărătită a eroului nu trecuse hotarul nemulțumirii oarbe :

Băiețandrul simte'n el
Șuroirea primăverii
Cum ar da așa nițel
De pământ cu toți boierii.

Pentru conturarea unor exponenți veridici ai claselor exploataoare se adaugă utilizarea unui procedeu artistic îndrăzneț. In versurile : „Și sus la etaje, sub nori pântecoși, — Se'nvârte stăpânul buimac, speriat“ — „virtuțile“, atributele stăpânului, trec asupra nourilor — în a căror vecinătate se află — contribuind astfel la caracterizarea indirectă a stăpânului. Pentru a evita formula ștearsă „stăpân pântecos“, poetul ne comunică imaginea norilor pântecoși. Subliniem că procedeuul nu duce la formalism : nourii sunt înzestrați cu atribute care le corespund, pe care esențial le-ar avea și în absența „stăpânului“ (Amintim

bească. Apar „dușmanii“ cu un singur pri-lej și ei se comporta astfel: „Burgheji fri-coși și măhniți — înghiață'n sofale ca ste-iul“. Este limpede că autorul neprezentând în partea a doua a lucrării conflicte ascuțite s'a îndepărtat dela adevărul vieții. Nu în-tâmplător a avut loc această abatere de la adevărul vieții. Este caracteristică pentru laturile nerealizate ale poemului, înșelegerea în general greșită, „oficială“ a rolului oa-menilor de partid. Partidul este înjăfășat palid, cu neîndemănare.

Apreciind calitățile poemului lui Ion Brad, nu putem trece cu vederea faptul că s'au introdus în poem, unele versuri mo-notone, artificiale despre partid, despre secretarul organizației de partid, adăugate în chip convențional poemului.

În discursul pe care-l rostește, Gabor nu uită să amintească de partid: „Căci parti-dul ne învață — Să dăm tot ce-i vechi pe foc...“ În sfârșit, iată și pe secretarul orga-nizației de bază: el pronunță un discurs în care „lămurește pe oameni“. La ședință, după ce Gabor își ia un angajament — „Se-cretaru-i strânge mâna — Oamenii bat lung din palme“. După ce Gabor își îndeplinește angajamentul, secretarul de partid sosește solemn pe peronul gării și-l sărută pe erou. Am enumerat în mod succesiv, fără comen-tariu, toate scenele în care secretarul orga-nizației „acționează“.

Gabor parcă așteaptă să lupte alții pen-tru el; se mulțumește să constate înofen-siv că „locomotiva îi e mai dragă ca ori-când“, că „veacul nou e undeva aproape“ Trebuie să spunem că această adeziune pla-tonică la „noul țel“, la „noul veac“ nu izbu-tește să caracterizeze eroismul clasei no-astre muncitoare, eroismul muncitorimii ce-feriste în perioada ce a urmat eliberării patriei. Dealtfel, pe această linie autorul dă o rezolvare facilă, „spontană“, necores-punzătoare adevărului. În această vreme — ne destăinuiește cu gravitate autorul — „lu-crurile firea lor și-o mută“. Cu alte cuvinte: așa a fost să fie; „lucrurile și-au mutat firea“, iar omul neputincios, ce să facă? S'a conformat!

Încât nu e de mirare că Gabor, în loc

să participe activ la luptă se „frământă“, îl „cearcă întrebări“ și iarăși se frământă cum să procedeze el ca „să nu se'ndoaie sub povara vremii“ (?). Lucrurile se petrec prea idilic: uneori pistonul „bate șchiopătat“ ori câte o supapă... „sâsâie“. Dar „Gabor știe buba și îndată — potrivește leacul căutat“.

Pe linia unui „lirism“ inutil merge au-torul când, ocolind problemele vieții, se re-fușiază într'un soi de filosofie de calitate discutabilă („Uneori în viață ni se pare — Lucrul mort că suflet și el are, etc.) Capi-tolele „Locomotiva“, „Spitalul“ sunt încă insuficient realizate.

Dar nu aceste neajunsuri imprimă nota dominantă a lucrării, care în ansamblu este o operă izbutită. Într'o scrisoare, Cehov arăta că: „cu cât o operă este mai bună, cu atât neajunsurile îi ies mai pulernic la iveală“.

Poetul mănuește un real meșteșug artis-tic, ale cărui elemente converg — cum am arătat — spre adâncirea ideii, a conținu-tului operei.

Ca trăsături caracteristice, personale, care deținesc originalitatea specifică a poe-ziei lui Ion Brad, trăsături care sporesc valoarea emotivă a lucrării și care vor tre-bui amplificate și desăvârșite în activitatea poetică viitoare a lui Ion Brad — notăm: înclinația către formulările concise dar substanțiale, naturale, simplitate, notarea sumară dar realistă a amănuntelor și ges-turilor specifice, intervenția unui umor reali-zat. Toate acestea dau imaginea unui ta-lent promițător, înzestrat cu o remarcabilă originalitate.

Suntem îndreptățiți să avem față de Ion Brad cerințe mari. În lucrarea sa există foarte multe elemente realizate, care pot și trebuie să fie dezvoltate. Este suficient să ne aducem aminte de capitolul „Spre so-cialism“, în care ritmul dinamic al versu-lui sugerează imaginea impresionantă a înaintării patriei noastre către orânduirea fericirii depline:

„Mașina aleargă nebună,
Cu țipătul viu și fierbinte.
De-i viitor sau vremea e bună
Noi mergem mereu înainte“.

Lucian Raicu

UN LUPTĂTOR PENTRU DREPTATEA POPORULUI *)

Cu fiecare nouă carte tradusă din literatura țărilor de democrație populară, oame-
nii muncii din țara noastră cunosc mereu
alte scrieri valoroase, care le sporesc prie-
tenia față de popoarele vecine și prietene.
Numeroase sunt operele clasicii maghiari,
poloni, bulgari, cehoslovaci care n'au pu-
tut răzbate până la noi în trecut și de care
luăm azi cunoștință cu bucurie,

Că sub regimul burghezo-moșieresc ast-
fel de opere nu se traduceau la noi, nu e
de mirare. Pe atunci se difuza pe o scară
largă maculatura romanelor decadente din
Occident, străină în egală măsură poporu-
lui nostru ca și popoarelor cărora le apar-
țineau un Maughan sau un Sartre.

Conspirația tăcerii se aplica nu numai li-
teraturii realiste de la noi, ci și literaturii
progresiste de dincolo de hotare, cu atât
mai mult când era vorba de țările înveci-
nate, în care existau realități asemănătoare
celora din patria noastră. Rareori și puțin
s'a tradus de pildă din Petöfi sau Ady En-
dre, iar când aceasta s'a făcut era datorită
interesului acelor scriitori români care au
știut să se apropie cu dragoste de propriul
lor popor ca și de celelalte popoare. Oficia-
litatea culturală burgheză a fost permanent
dușmănoasă unor inițiative ca acestea care
loveau în preocuparea lor de a întregi o
atmosferă de osilitate șovină față de ve-
cinii noștri.

Astăzi, în condițiile regimului nostru de
democrație populară, paralel cu acțiunea
de reconsiderare a propriei noastre litera-
turi realiste din trecut, se desfășoară într'un
ritm viu difuzarea în limba română a mari-
lor opere clasice aparținând popoarelor ve-
cine și prietene. În cadrul acestei acțiuni au
apărut la noi numeroase opere ale clasici-
lor maghiari, poloni, cehi și bulgari.

Prin publicarea romanului „Haiducul își
joacă murgul” cititorii dela noi cunosc încă
o operă însemnată a unuia dintre cei mai
mari scriitori clasici maghiari, Moricz Zsig-
mond. Fiu al unui țăran din Satu-Mare,
Moricz Zsigmond și-a desfășurat activitatea
literară în primele decenii ale secolului no-

stru, creind un mare număr de romane cu
o tematică extrem de bogată care dovedește
strădania scriitorului de a întrupa în ima-
gini artistice cele mai de seamă probleme
ce se puneau epocii sale.

Scriitor însușlețit de o consecventă dra-
goste de popor, el a salutat „minunatul a-
vânt al bolșevismului”, la instaurarea Repu-
blicii Sovietelor Ungare și a subliniat a-
tunci cu încredere realizările viitoare ale
revoluției: „cât va fi de frumoasă, de feri-
cită și liniștită această viață față de cea
de odinioară în Ungaria, care începe acum
o viață cu adevărat fericită și omenească”.

Infrângerea revoluției prin intervenția
criminală a puterilor capitaliste coalizate
nu i-a îngăduit lui Moricz Zsigmond să
vadă realizându-se această viață cu ade-
vărat fericită și omenească. A murit în
1942, cu puțin înainte de eliberarea deplină
a patriei sale de către eroicele Armate So-
vietice.

Creația lui Moricz Zsigmond, îndrumată
la începuturile ei de minunatul exemplu al
poetului revoluționar Ady, a urmat o linie
ascendentă. După prima năvelă realistă
„Șapte bani”, a urmat un șir de romane
(„Noroi de aur”, „Făclia”, trilogia „Ar-
dealul”, „Chef domnesc”, „Rubedenii”, etc.)
în care autorul zugrăvește societatea ma-
ghiară începând din prima jumătate a se-
colului XIX-lea, până în zilele sale. În fe-
lul acesta, opera lui Moricz alcătuiește o cu-
prinzătoare frescă istorică în care se pot
urmări descompunerea feudalității, viciile
societății burgheze, dar mai ales cumplitele
suferințe ale țăranimii maghiare exploa-
tate de nobilimea feudală și mai târziu de
chiaburime.

Acest clasic al literaturii maghiare a des-
văluit cu dragoste capacitățile revoluționare
ale masselor țăărănești, vigoarea și sănăta-
tea morală a poporului, posibilitatea lui de
a-și cuceri o viață mai bună. În ultimul
deceniu al vieții sale, Moricz Zsigmond a
lovit prin opera sa în odiosul regim hor-
tist. Într'o serie de scrieri create în această
perioadă, el a zugrăvit viața din trecut și
lupta țăranimii asuprite, a înfierat necru-
țător pe exploatații de atunci ai poporu-
lui, dar a voit totodată să arate că acele
vremuri erau totuși mai pușin întunecate
decât zilele în care, la conducerea Un-
ga-

*) Moricz Zsigmond: Haiducul își joacă
murgul, E.S.P.L.A., 1952.

riei se afla fascistul Horthy. Printre aceste scrieri se numără romanul „Omul fericit“, nuvela „Otrăvitorii din Tiszazung“ și trilogia pe care nu a putut-o termina, despre haiducii din veacul trecut.

Romanul „Haiducul își joacă murgul“ face parte din această trilogie, povestind viața poporului din anii ce au premers revoluției burghezo-democrate din 1848. Eroul romanului este haiducul Rozsa Sandor, admirabilă figură de luptător pentru dreptatea poporului.

Citind povestirea faptelor acestui erou, paralela cu lupta haiducilor dela noi se impune în mod firesc. În trăsăturile morale ale lui Rozsa Sandor recunoaștem atâtea din însușirile unui Mihai Copilul, Toma Alimocș, Iancu Jianu și alții din eroii baladelor noastre.

În primele pagini ale romanului, Moricz Zsigmond creionează o serie de figuri și situații cărora li se vor adăuga mereu altele și care ne vorbesc despre mizeria țărănimii sărace, despre sălbăticia nobilimii exploataoare. Locuitorii satelor din pusta Seghedinului — regiune în care se desfășoară acțiunea — aparțin parcă altei națiuni, sau nici măcar unei națiuni, ci unei specii inferioare: atât e de mare disprețul nobilimii feudale față de iobagi. Iobagul nu-i bun decât pentru muncă. Deaceea trebuie să fie harnic și supus. Orice manifestare a demnității sale de om este pedepsită sălbatic cu lovituri de bețe și nu pușini sunt iobagii cu șira spinării ruptă din pricina bătăilor. Așa e fierarul din satul Röske și mulți alții. Fierarul nu-i e rușine din pricina aceasta, căci se gândește că „...are noada ruptă de loviturile de bețe, ca de altfel orice om cumsecade care îndrăznește să-și ridice capul în fața domnilor“.

Deasemenea nu puține sunt familiile care au dat un tribut sângeros, de oameni spânzurați, asinași fără judecată, numai pentru că îndrăzniseră să facă să se înțeleagă că sunt și ei oameni. Din paginile romanului se conturează astfel imaginea întunecată, a unei vieți stropită din belșug cu lacrimi și sânge. Suferința nu e un accident, ci o stare permanentă, pândind poporul în fiecare clipă.

Pentru că un poteraș care încercase s'o siluiască pe nevasta lui Pal Maradek a fost bătut de haiduc, Pal e smuls din mijlocul

familiei sale și trimis la oaste pentru 16 ani. Femeia era frumoasă și trebuia să aparțină stăpânilor. Și mânzul crescut de iobagul jupânului Rozgonyi era frumos. Că Balint Batori își crescuse calul ca pe copilul lui, că-l „îngrijise ca lumina ochilor din cap, ca fericirea raiului“, toate acestea n'aveau nici o însemnătate. Calul a plăcut boierului Rozgonyi. Iar dacă iobagul n'a vrut să i-l dea, stăpânul l-a alungat pe iobag din casă, i-a dat foc cocioabei lăsându-l cu copiii pe drumuri și i-a luat și murgul. Stăpânirea are nevoie de ostași, de un anumit număr de ostași; că oamenii au familii care fără brațele lor de muncă rămân muritoare de foame — aceasta nu-i preocupă pe nobili. Flăcăi sau bărbați mai vârstnici cu câte 5-6 copii sunt luați la oaste, legați ca vitele și porniți sub escortă spre orașe îndepărtate, de unde nu se vor mai întoarce după suferințele celor 16 ani de armată.

În satele jefuite de proprietarul imenselor latifundii și de stăpânire, domnește sărăcia, foametea: „Copii cu fața galbenă, prăpădiți. Toți erau desculți. În tot satul, de altfel, nimeni nu avea cisme în picioare... Țâncii erau netunși, lațele le cădeau în ochi“.

Cei maturi erau și ei „lățoși, cu cămăși sdrențaroase, murdare... roase de atâta purtat, găurite de atâta cărat de lemne și de fân, în așa fel încât nouă pisici n'ar fi putut prinde un singur șoarece în ele“.

Hrana acestor oameni era rareori păsatul de hrișcă sau mei — mâncare de sărbători. Se hrăneau obișnuit cu ciuline de baltă. Nu-și aminteau să se fi săturat vreodată: „trebuiau să-și împartă merindele cu cea mai mare cruțare dacă nu voiau să moară de foame. S'au obișnuit demult să nu mănânce decât odată, cel mult de două ori pe zi.“

Munca acestor țărani era grea și fără folos pentru ei. Pușinul care le rămânea, lua calea orașului pentru visteria sau pentru ospetele nobililor. Satul iobagilor, Röske, trebuie să dea astfel pentru instalarea noului prefect: „patruzeci de găleți de orz, zece care de fân, cincizeci de găini, doi viței de țiaț, cincisprezece curcani, zece claponi, șaptesprezece rațe, o sulă de pui și zece porcei de fript“.

Pe jefuirea iobagilor se sprijină huzurul

domnilor, bunăstarea stăpânilor de pământ și suflete, a consilierilor, preșefilor, căpitanilor, poterașilor, într'un cuvânt a slujbașilor dela cel mai mare până la cel mai mic. Disprețul acestei oligarhii față de iobagi e nemăsurat. Plugarii nu-i interesează decât în măsura în care trebuie să-și achite dijmele și birurile: o mare cantitate de produse alimentare, prestațiile, stuhăritul, serviciul de poștă, gonitul vânatului iarna, întreținerea domnilor, birul pe logodnă, pe moară, pe oi, pe pește, pe porci și așa mai departe. Pentru nobili, un subiect de aprinse discuții este: câte befe trebuie să îngăduie legea pentru bătaia iobagului. Cincisprezece sunt prea puține, dar ele pot fi aplicate de mai multe ori pe zi — aceasta ar fi o soluție...

Dragostea fierbinte față de popor îl ajută pe Moricz Zsigmond să creeze astfel imagini realiste de o mare vigoare în zugrăvirea suferințelor îndurate de iobagi.

Aceeași dragoste îi ascute pana atunci când descrie chipurile celor din nobilime. Imaginea acestei nobilimi este conturată cu o mare forță satirică. Mihaili Kulacos Nagy, juris consultul György Bujkó, jupânul Topogó, senatorul, își petrec viața în chesuri și pălăvrăgeală, sunt cruzi și fățarnici. Insuși preșeful se lasă mituit și nu sunt rare cazurile când funcționarii superiori lucrează mână în mână, pe ascuns, cu hoții de vite.

Descriindu-i, Moricz ne dă o convingătoare imagine a descompunerii feudalității maghiare în epoca frământărilor din preajma lui 1848. Este o epocă în care masele clocotesc de mânie și nutresc visul eliberării sociale. Izbucnirile de revoltă ale țărănimii asuprite sunt individuale și locale. Istoricește ele nu aveau sorți de izbândă, dar dovedesc rezistența, forța de luptă și setea de dreptate a poporului.

În viața înlunecată a iobăgimii, faptele unui Rosza Sandor răsună astfel ca un strigăt al dreptății și dorului de libertate. Figura acestui haiduc este conturată de marele romancier cu admirabilă artă. Rosza s'a făcut haiduc nu pentru că ar fi un temperament de aventurier, ci pentru că societatea în care a crescut l-a obligat la aceasta. Este fiul unui iobag spânzurat de stăpânire. Din dorința de a-l face „om de

Ireabă" căpitanul de poteră Muler a poruncit să i se dea flăcăului Sandor câte 25 de befe la fiecare trei luni. Fiindcă n'a putut îndura multă vreme aplicarea acestui sălbatic mijloc „educativ", flăcăul a fost pus în lanțuri. Și le-a rupt cu meșteșug și a fugit în nemărginirea pustei, făcându-se haiduc. Rosza Sandor e un fărăn demn: „eu nu rabd să mă lovească nici Dumnezeu, nu pot suferi“.

În sufletul lui cinstit și curajos răsună toate nedreptățile și mizeriile ce se revărsă asupra celor de o seamă cu el. Când zărește un poteraș încercând să siluiască o femeie săracă, îl dezarmează, îl lovește și îi strigă să spună celor din Seghedin să nu se mai poarte rău cu oamenii săraci: „că și săracul e om, om ca și dumneata, chiar dacă porți două pistoale la brâu și o pușcă pe umăr". Rosza nu putea fi de părerea celor nevolnici: „să nu vezi, să n'auzi nimic, dacă vrei să treci cu bine prin viață". De aceea, când aude despre crima oribilă a unui doctor este cutremurat până în adâncul sufletului. Chemat la patul unei fete căzută în nesimțire, doctorul declară că fata e moartă. Noaptea însă, presupusa moartă își revine, dar doctorul nu vrea să i se întâmple nimic care să-i desmintă faima lui de pretins om de știință. Și fiindcă e vorba de o fată săracă, dă rudele afară din odaie și-i înfige un ac în inimă, ucigând-o. Vestea îngrozește pe iobagii din pustă, îi sufocă de revoltă. În numele lor ca un exponent al justiției populare, Rosza Sandor pune la cale pedepsirea doctorului ucigaș. Fapta lui nu e o explozie a mâniei unui ins orbit de setea de răzbunare. Doctorul e adus în fața haiducilor. Rosza a deshumat cadavrul și a descoperit acul ruginit înfipt în inima fetei.

Cuvintele pe care haiducul le adresează doctorului, reprezintă un rechizitoriu drept și un avertisment pentru viitor: „eu poruncesc acum ca domnul doctor să fie făcut mort pe jumătate. Dar nu-i vârîm ac în inimă, E slobod să învie dacă poate... Pe viitor va fi mai bun cu săracii“.

Vestea unor asemenea fapte ale haiducului răzbate de-a-lungul și de-a-latul pustei. Ecoul ei este felurit, după cei care o primesc. Comentariile nobililor și slugilor lor sunt pline de otrăvă, de dușmănie, dar

totodată de teamă. Arătând teama aceasta animalică, hidoasă, scriitorul ne dă o imagine a lășității și nepuținței claselor exploatare în fața revoltei și mâniei populare. Cu toții se sbat în căutarea unor mijloace cu ajutorul cărora haiducul să poată fi prins. Eforturile lor sunt însă ridicole, fără rezultat, Haiducul umblă liber prin pustă, pătrunde chiar în oraș, sub nasul dușmanilor lui.

Indrăzneala lui, tăria lui sunt explicabile. Chiar când se află în grele impasuri, el izbutește să scape, pentrucă oamenii din popor îi sunt aproape. Iobagii îl cântă în cântecele lor, îl admiră și-l sprijină, își pun în el toate nădejile. Există în roman un moment deosebit de grăitor în sensul acesta. Rosza a venit să-și vadă iubita, pe care o cheamă imitând cântecul privighetorii. Dar fata e străjuită de doi poterași. Haiducul e în primejdie de a fi prins. O femeie săracă din vecini își dă seama de primejdia în care se află haiducul: se furizează până la el și îl previne. Face aceasta, împinsă de marea dragoste a oamenilor din popor pentru apărătorul lor.

Aducându-și aminte lângă haiduc de toate necazurile și suferințele ei, femeia ia brațul puternic al haiducului și rezemându-și fruntea pe el plânge un răstimp fără glas.

Iobagii sunt solidari cu haiducul. Oricâte ori acesta are nevoie de oameni curajoși pentru o faptă îndrăznească, la un singur cuvânt al său, oamenii vin alături de el și-l urmează. Deaceia stăpânirea nu-l va putea duce la spânzurătoare.

Dar masa iobăgimii e neorganizată, veacurile de aspirare și-au lăsat pecetea pe sufletul ei.

Cei îndrăzneți și hotărâți sunt puțini. Cei mai mulți bărbați și femei nu se angajează încă la luptă, direct. În aceasta constă și drama haiducului. Rosza Sandor se simte totuși singur, hăituit. Acțiunile sale nu sunt decât câteva picături care nu pot ogoi pojarul ce arde miile de existențe chinuite.

Un moment semnificativ în sensul acesta este acțiunea întreprinsă de Rosza cu prilejul luării la oaste a unui mare număr de iobagi. Înfruntând singur, la adăpostul nopții, escorta numeroasă a convoiului, ucide calul unui poteraș, provoacă panica printre

ostași și trezește speranța în sufletul fărănilor. Dar și spaima celor dintâi și nădejdea celorlalți se va spulbera îndată. Haiducul piere în întunec și după un ceas de popas — singurul câștig pentru cei duși la oaste — convoiul își reia drumul.

Rosza trăiește intens sentimentul singurătății sale și e copleșit de dorința de a trăi o viață mai bună decât aceea de fiară hăituită.

Moricz Zsigmond îl inconjoară cu toată dragostea pe haiduc, dar prezentarea realistă a epocii îl determină în mod just, să scoată în evidență și lipsa de perspectivă a acțiunilor de luptă neorganizată. La sfârșitul romanului, Rosza Sandor părăsește câmpul de luptă și devine vătaf la o stavă de cai dintr'o regiune îndepărtată.

Romancierul n'a putut continua povestea vieții eroului său. Se întrevede însă faptul că Rosza își va relua lupta — probabil ca unul din zecile de mii de revoluționari dela 1848.

Figura haiducului se reliefează din paginile romanului deosebit de vie, de apropiată. Dârz și demn, viteaz și necruțător cu dușmanii, e însușețit de o nemărginită dragoste față de oameni. Pentru a-și ajuta fratele să intre într'o slujbă bună, își primejduiește viața. E generos și nu urmărește niciodată vreun câștig. Tot ce are, dă celor nevoiași. Marea lui iubire i-o trezește o față urțică, Julișca, față de care se poartă cu mare gingășie.

Imaginea vieții sufletești a haiducului Rosza Sandor e plină de prospețime și puritate. Creind acest tip de erou popular, Moricz Zsigmond a realizat un adevărat imn al frumuseții morale, vigoarei și setei după dreptate a poporului, imn ce ne vorbește de marea încredere a scriitorului în dreptul și posibilitățile oamenilor muncii de a-și construi o viață fericită.

„Haiducul își joacă murgul“ e o carte fermecătoare. Subiectul alcătuit din mici epizoade ce se succed într'o gradație dramatică, este povestit cu un rar talent narativ. Moricz Zsigmond stăpânește din plin arta romancierului, știind să rețină esențialul din viața personajilor sale. Scrisul său se remarcă printr'o conciziune cu adevărat clasică.

Faptele deșinesc deosebit de viu trăsătu-

rile personajilor, mentalitatea lor de clasă și însușirile lor individuale. Intreaga povestire este colorată de participarea afectivă a scriitorului față de erou și de celelalte personaje, prin umorul caracteristic, prin deasa folosire a unor cântece populare, a unor expresii și zicători.

„Haiducul își joacă murgul“ e o carte cu un puternic caracter popular și național.

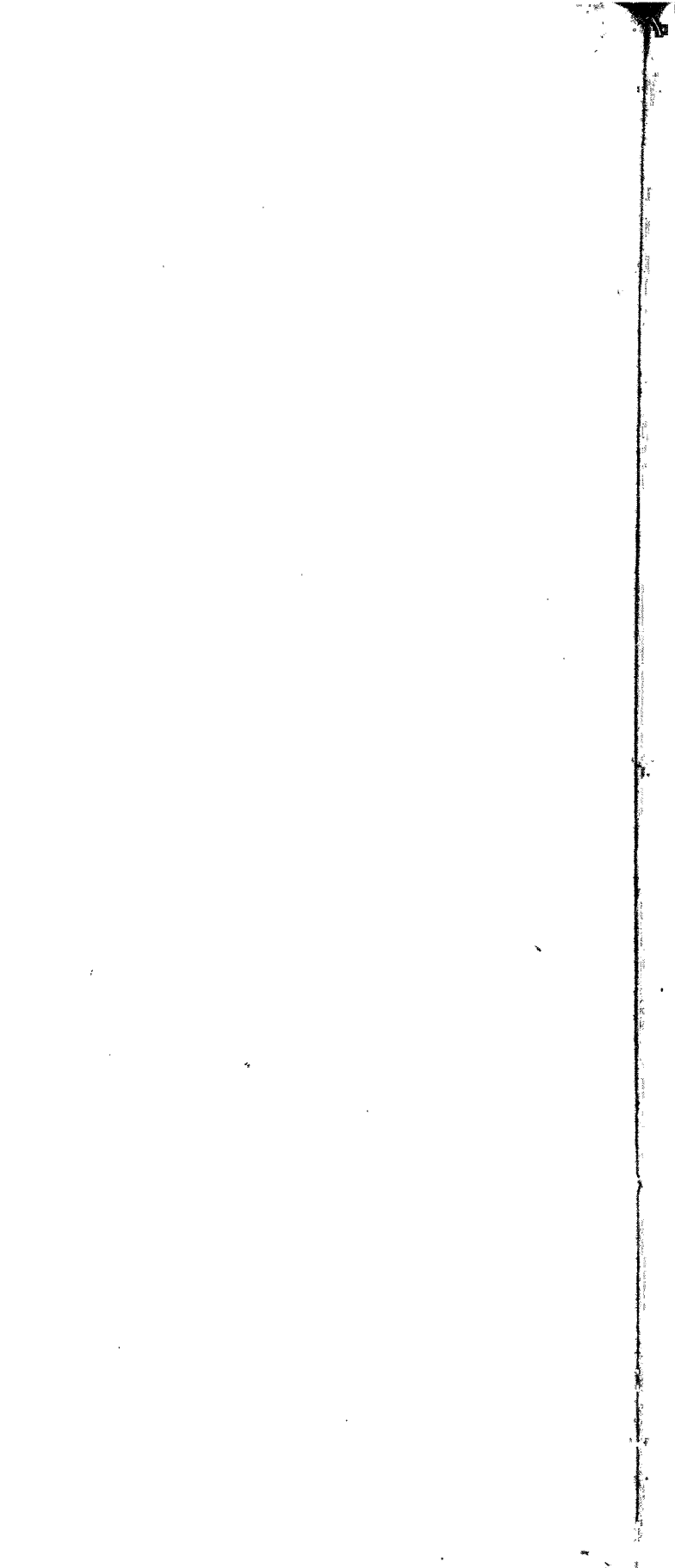
Cu atât mai grea a fost sarcina traducătorului P. Mureșan, care a reușit să dea o versiune românească ce poate fi considerată drept o realizare plină de merit. Povestirea e transpusă într-o limbă românească limpede, plină de plasticitate. Cu o remarcabilă pricepere, traducătorul a folosit

cuvintele din graiul românesc din Ardeal expresii populare foarte potrivite și unele arhaisme indicate.

Povestirea însăși sau dialogul personajilor câștigă astfel un ton firesc, adecvat oamenilor și epocii.

Prin mijlocirea acestei bune traduceri, oamenii muncii din țara noastră pot cunoaște o operă care le arată cât de asemănătoare a fost viața și lupta poporului maghiar din trecut cu propria lor viață, înfrățindu-i în lupta unită pentru ca aceste întunecate vremuri să nu se mai întoarcă niciodată.

Aurora Balica

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
CUVANTAREA TOVARAȘULUI I. V. STALIN LA CONGRESUL AL XIX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE	3

GAVRIL MIHAI : Conștiința lumii	7
MIHU DRAGOMIR : Am vârsta țării mele tinere	8
VICTOR BARLADEANU : Luminile Comunismului ; Stalingrad, strada Păcii	10
IOAN HOREA : Cuvânt pentru aleșii noștri	15

AUREL MIHALE : Judecata	17
-----------------------------------	----

VL. MAIACOVSKI : Povestea turnătorului Ivan Cozârev despre instalarea lui într'o nouă locuință (în românește de Mihai Dragomir)	130
EVGHENI DOLMATOVSKI : Comuniștii (în românește de Virgil Teodorescu)	133
CONSTANTIN VANȘENCHIN : În ziua ceea... (în românește de Dem. Arbore)	135
EVGHENI VINOUCUROV : De-o vârstă (în românește de Nina Cassian)	137
IACOV HELEMSCHI : Pe culme (în românește de Eugen Anghel)	138
OLGA BERGHOLZ : Întâlnirea (în românește de Al. Philippide)	140
BRONESLAV KEJUN : Cuvânt despre steagul muncitorilor (în românește de Ioan Horea)	146

ZAHARIA STANCU : Dulăii (Parlea II-a)	149
---	-----

LITERATURĂ PENTRU COPII

A. TOMA : Piuici, — și frații lui mici	229
--	-----

NICOLAE VALMARU : Trenul de șantier ; Indrăgostitul ; Organizatorul de Partid ; Ziaristul ; Gazeta de perete	240
PAPP FERENC : Martonoș cel șiret	259
IOSIF ALDAN MOISE : Darul lui Gheorghică	263
DREGELY FERENC : În pragul bucuriei	269

LUPTĂM PENTRU PACE

DUMITRU CORBEA : Pregătiri de defilare ; Ultimul proces ; Floarea muncii	275
DEMOSTENE BOTEZ : Scrisoarea unui copil coreean	277
SZEMLER FERENC : Rapsodia păcii	279

A. MALĂȘCO : Dansul (în românește de Ben Corlaci)
DIMOS RENDIS : Dumineca de sânge ; Trăiește Beloiannis ; S'a lărgit familia
(în românește de Demostene Botez)

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

CANDIDAȚII POPORULUI

TEORIE ȘI CRITICĂ

G. GRIGORIEV : Despre conflict și subiect
HORIA BRATU : Pe drumul dezvoltării dramaturgiei noastre istorice
AL. OPREA : Mamin-Sibiriac, critic necruțător al capitalismului

RECENZII

AUREL MARTIN : Viața noastră în imagini
LUCIAN RAICU : Cântec despre cincisutiști
AURORA BALICA : Un luptător pentru dreptatea poporului